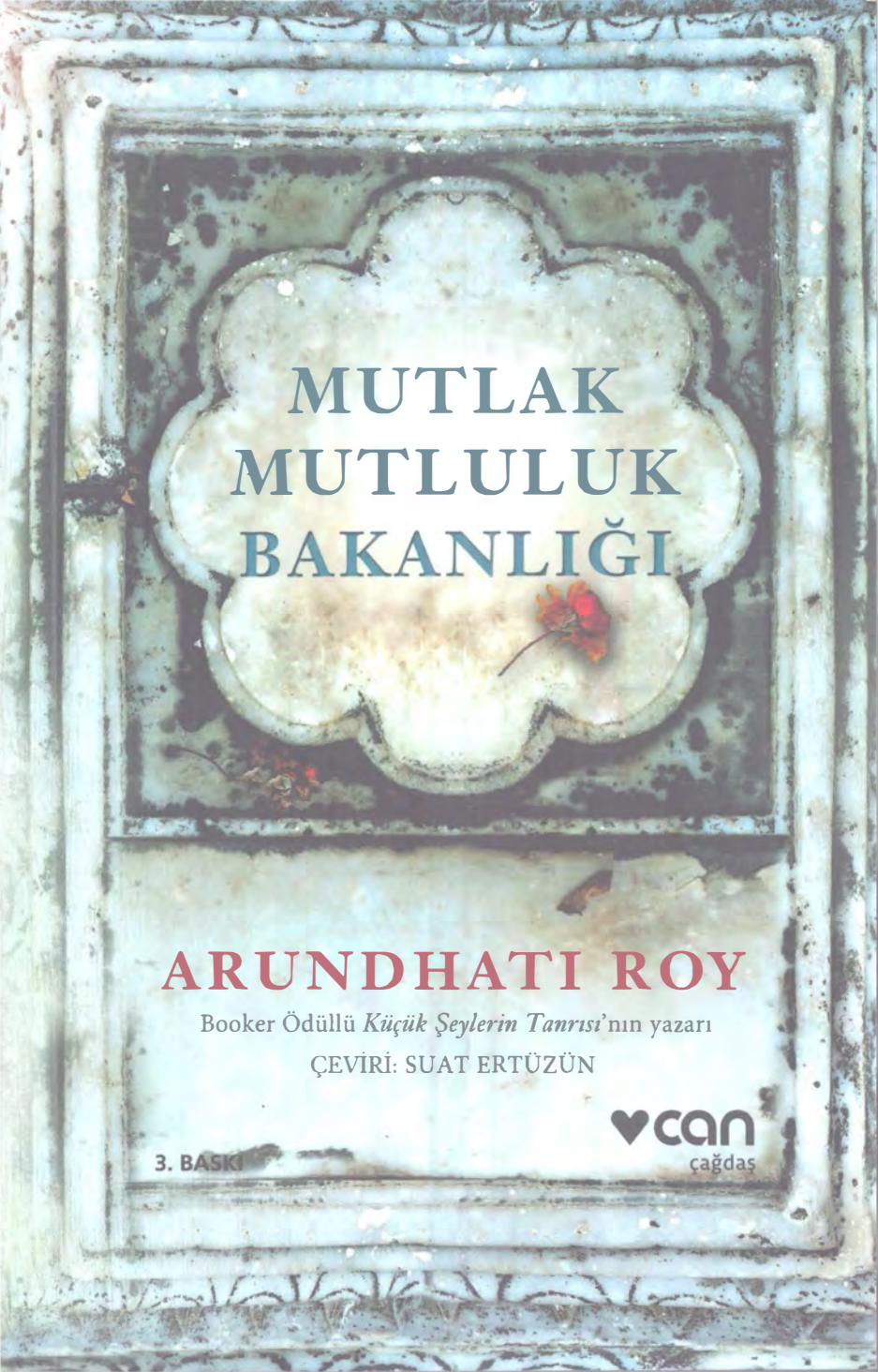

MUTLAK
MUTLULUK
BAKANLIĞI
ARUNDHATI ROY
Booker Ödüllü *Küçük Şeylerin Tanrısı*'nın yazarı
ÇEVİRİ: SUAT ERTÜZÜN
3. BASKI
can
çağdaş

ARUNDHATI ROY

MUTLAK MUTLULUK BAKANLIĞI

Can Çağdaş

Mutlak Mutluluk Bakanlığı, Arundhati Roy
İngilizce aslından çeviren: Suat Ertüzün
The Ministry of Utmost Happiness
© 2017, Arundhati Roy
© 2017, Can Sanat Yayınları A.Ş.
Bu eserin Türkçe yayın hakları Susanna Lea Associates ve Anatolialit Telif ve Tercümanlık Hizmetleri Ltd. Şti. aracılığıyla alınmıştır.
Teşekkür bölümü bu copyright'ın uzantısıdır. Copyright'lı malzemenin kullanılmasından hak sahiplerinden izin almak için her türlü çaba gösterilmiştir. Yayınevi herhangi bir yanlış ya da eksik varsa bunun bildirilmesi i memnuniyetle karşılayacak ve daha sonraki basımlarda düzeltecektir.
Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.
Bu bir kurmaca eserdir. İsimler, kişiler, yerler ve olaylar ya yazarın hayal ürünüdür ya da kurgusal olarak kullanılmıştır. Yaşayan ya da yaşamayan gerçek kişilerle, olaylarla veya yerlerle herhangi bir benzerlik tamamen tesadüfidir. Seçimler, cinayetler ve sellerle ilgili tarihler kurgusaldır.

1. basım: 2017
3. basım: Ağustos 2024, İstanbul
Bu kitabın 3. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Didem Bayındır
Editör: Seçkin Selvi
Düzelti: Aylin Samancı Elmasdağ, Mert Tokur
Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak fotoğrafları: Mayank Austen Soofi
Kapak tasarımı: Two Associates
Kapak uygulama: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.
Maltepe Mah. Davutpaşa Çiftehavuzlar Sk. No: 16 Acar San. Sit.
Zeytinburnu, İstanbul
Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-3505-9

CAN SANAT YAYINLARI
YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.
Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33
canyayinlari.com
yayinevi@canyayinlari.com
Sertifika No: 43514

ARUNDHATI ROY

MUTLAK MUTLULUK BAKANLIĞI

ROMAN

İngilizce aslından çeviren

Suat Ertüzün

can

Arundhati Roy'un Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Küçük Şeylerin Tanrısı, 1998

ARUNDHATI ROY, 1961'de Hindistan'ın güney eyaletlerinden Kerala'da doğdu. Annesi Süryani, babası Bengalli bir Hinduydu. Annesi Mary Roy'un kurduğu özel bir okulda, resmî okullardaki baskılardan uzakta bir eğitim gördü. 1992'de yazmaya başladığı *Küçük Şeylerin Tanrısı* adlı romanını 1996'da tamamladı; bu yapıtıyla 1997 Man Booker Ödülü'ne değer görüldü. Hindistan'daki nükleer denemelere tepkilerini *The End of Imagination* (Hayal Gücünün Sonu) adlı kitabında; hidroelektrik santrali projelerine karşı görüşlerini de *The Cost of Living* (Yaşamanın Bedeli) adlı yapıtında dile getirdi. Küreselleşme ve savaş karşıtı eylemlere önderlik eden, 2004'te Sydney Barış Ödülü'ne değer görülen Roy, 2005 Haziran'ında İstanbul'da toplanan Irak Dünya Mahkemesi'nde Vicdan Jürisi başkanlığını üstlendi.

SUAT ERTÜZÜN, 1971'de Hollanda'da doğdu. İlkokulu Hollanda'da, ortaokul ve liseyi İstanbul'da okudu. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü 1996'da bitirdi. Bir süre bankacılık ve turizm sektöründe çalıştıktan sonra çevirmenlik yapmaya başladı. Oscar Wilde, Kiran Desai, J.M. Coetzee, Rudolfo Anaya, Julia Glass, John Hughes, Sybille Bedford, John Banville, Patricia Highsmith, Stephen Greenblatt, Aimee Bender, V.S. Naipaul gibi yazarların eserlerini Türkçeye kazandırdı.

Avunamayanlara

"Bütün iş Tahir ile Zühre olabilmekte
yani yürekte..."

Nâzım Hikmet

İçindekiler

1. Yaşlı Kuşlar Ölmek İçin Nereye Gider? 17
2. Habgâh 21
3. Doğum 115
4. Doktor Azad Bhartiya 148
5. Ağır Çekim Kovalamaca 157
6. Sonrası İçin Bazı Sorular 161
7. Ev Sahibi 165
8. Kiracı 241
9. Birinci Matmazel Cibin'in Vakitsiz Ölümü 341
10. Mutlak Mutluluk Bakanlığı 433
11. Ev Sahibi 464
12. Guih Kyom 472

Güneşin battığı ama ışığın kaldığı büyülü saatte "uçan tilki" orduları eski mezarlıktaki banyan ağaçlarından kurtulur ve şehrin üstünde duman gibi süzülür. Yarasalar kalkınca kargalar evlerine döner. Kayıp serçelerden ve yüz milyon yılı aşkın bir süredir ölülerin muhafızlığını yaptıktan sonra ortadan kalkan ak sırtlı yaşlı akbabalardan geriye kalan sessizliği tek başına doldurmaz onların yuvaya dönüş uğultusu. Akbabalar diklofenak zehirlenmesinden yok oldu. Sığırlara kas gevşetici, ağrıkesici ve süt artırıcı olarak verilen ve inek aspirini olarak da bilinen diklofenak, ak sırtlı akbabalarda sinir gazı etkisi gösterdi. Kimyasal yollardan gevşeyerek ölen her süt ineği ve mandası, onlara zehir yüklü birer yem oldu. Sığırlar verimli süt makinelerine döndükçe; şehir daha fazla dondurma, tereyağlı kıtır şekerleme, sütlü gofret ve damla çikolatalı kurabiye yiyip mangolu süt içtikçe akbabaların, yorgun düşmüş ve uyanık duracak halleri kalmamış gibi, boynu sarkmaya başladı. Gagalarından sakal gibi gümüş salyalar aktı ve tünedikleri dallardan birer birer, cansız düştüler.

Dost canlısı yaşlı kuşların göçüşünü birçokları fark etmedi. Bakılacak o kadar çok başka şey vardı ki.

1

Yaşlı Kuşlar Ölmek İçin Nereye Gider?

Mezarlıkta bir ağaç gibi yaşıyordu. Gün doğarken kargaları uğurluyor ve evlerine dönen yarasaları ağırlıyordu. Vardiyalar arasında, yüksek dallarındaki akbabaların hayaletleriyle hasbıhal ediyordu. Pençelerinin usulca kavrayışını kesilmiş bir uzvun sızısı gibi hissediyordu. İzin isteyip hikâyeden ayrıldıkları için çok da mutsuz olmadıklarını sezebiliyordu.

Oraya ilk taşındığında gelişigüzel hoyratlıklara bir ağaç gibi, gözünü kırpmadan aylarca tahammül etti. Hangi küçük oğlan çocuğunun ona taş attığını görmek için dönüp bakmadı, kabuğuna kazınan hakaretleri okumak için boynunu uzatmadı. İnsanlar ona lakap taktıklarında sızısını bir yel gibi dalları arasından esip geçmeye bıraktı ve hışırdayan yapraklarının nağmesini, acısını dindirmek için yarasına merhem yaptı.

Ancak bir zamanlar Fatehpuri Mescidi'nde imamlık yapan kör hoca Ziyaüddin onunla arkadaş olduktan ve yanına gelip gitmeye başladıktan sonra mahalleli onu rahat bırakmaya karar verdi.

Uzun zaman önce İngilizce bilen bir adam, adının tersinden yazılışının (İngilizcede) Mecnun olduğunu söyle-

mişti ona.[1] Leyla ve Mecnun öyküsünün İngilizcesinde Mecnun Romeo'ya, Leyla da Juliet'e karşılık geliyordu. Ona eğlenceli gelmişti. "Yani onların öyküsünü *khiçdi*'ye[2] mi çevirmişim?" demişti. "Leyla'nın aslında Mecnun, Romi'nin de Juli olduğunu öğrenirlerse ne yapacaklar?" İngilizce Bilen Adam'ı bir dahaki görüşünde, adam ona yanıldığını açıklamıştı. Adının tersinden okunuşu Mücne imiş; o da bir isim değilmiş ve hiçbir anlamı yokmuş. Buna cevaben o, "Önemli değil. Ben hepsiyim; hem Romi hem Juli'yim, hem Leyla hem Mecnun'um. Mücne *niye* olmayayım? Kim demiş adımın Encüm olduğunu? Ben Encüm değil, Encümen'im. Mahfilim, toplantı yapılan yerim. Herkesin ve kimsenin, her şeyin ve hiçbir şeyin toplandığı yer. Davet etmek istediğin başka biri var mı? Kapı herkese açık," demişti.

İngilizce Bilen Adam bunun akıllıca olduğunu söylemişti. Kendi bunu düşünemezmiş. "Senin Urduca düzeyinle nasıl düşüneceksin? Ne sandın? İngilizcenin insanı tek başına akıllandırdığını mı?" diye karşılık vermişti o da.

Adam gülmüştü. O da gülmesine gülmüştü. Filtreli bir sigarayı paylaşmışlardı. Adam Wills Navy Cut sigarasının kısa ve güdük olduğundan, fiyatının hakkını vermediğinden yakınmıştı. O da onları hem Four Square'e hem fazla erkeksi olan Red&White'a tercih ettiğini söylemişti.

Adamın adını artık hatırlamıyordu. Belki de hiç öğrenmemişti. İngilizce Bilen Adam, gideli çok olmuştu, artık nereye gittiyse. O da devlet hastanesinin arkasında-

1. Metnin orijinalinde, Mecnun için Hintlilerin kullandığı biçimiyle, *Majnu* (okunuşu "mecnu") diye geçiyor. (Ç.N.)

2. Hint altkıtasında daha çok mercimek ve pilavla yapılan bir yemeğin adı. Bir şeyi karmakarışık etmeyi de ifade eder. (Ç.N.)

ki mezarlıkta yaşıyordu. Refakatindeki çelik taşınabilir gardıropta müziklerini –çizilmiş plaklarını ve teyplerini– eski armonyumunu, giysilerini, takılarını, babasının şiir kitaplarını, fotoğraf albümlerini ve Habgâh'taki yangından kurtulan birkaç gazete kupürünü saklıyordu. Siyah bir ipliğe geçirdiği dolabın anahtarını boynunda, eğri gümüş kürdanıyla birlikte taşıyordu. Gündüzleri kilit altında tuttuğu, geceleri de iki mezarın arasına yaydığı havı dökülmüş bir Acem halısında uyuyordu (kendine özel bir şaka olarak iki gece üst üste hiçbir zaman aynı yerde yatmazdı). Hâlâ sigara içiyordu. Hâlâ Navy Cut sigarası.

Bir sabah gazeteyi yaşlı imama yüksek sesle okurken, belli ki onu dinlemeyen imam, o anda aklına gelmiş gibi bir tavır takınarak sordu. "Aranızdan Hinduların yakılmak yerine gömüldüğü doğru mu?"

Bir bit yeniği sezerek kaçak oynadı. "Doğru? Ne doğru? Doğru nedir?"

Konuyu değiştirmeye isteksiz olan imam otomatik bir karşılık verdi. "Saç Hüda hai. Hüda hi Saç Hai." Tanrı Doğruluk'tur. Doğruluk Tanrı'dır. Şehirlerarası yolları inleten kamyonların arkasına yazılı bilgeliklerin bir benzeri. Sonra adam kör yeşili gözlerini kısarak cingöz yeşili bir fısıltıyla sordu. "Söylesene, sizden biri öldüğünde onu nereye gömüyorsunuz? Naaşları kim yıkıyor? Duaları kim okuyor?"

Encüm uzun uzun sustu. Sonra hocaya doğru eğilerek, ağaca benzemez bir tarzda o da fısıldadı. "İmam Sahip, insanlar renkten söz ederken –kırmızı, mavi, turuncu, ramazanda gün batarken veya ay doğarken gökyüzünü tarif ettiklerinde– aklından neler geçiyor?"

Birbirlerini böyle derin, hatta ölümcül yaraladıktan sonra ikisi, birinin güneş vurmuş mezarında yan yana, oluk oluk kanayarak sessizce oturdular. Sessizliği sonunda Encüm bozdu.

"Sen söyle," dedi. "İmam Sahip sensin, ben değil. Yaşlı kuşlar ölmek için nereye gider? Gökten taş gibi üstümüze mi düşerler? Sokakta cansız bedenlerine mi takılırız? Her Şeyi Gören ve Gücü Her Şeye Yeten bizi bu Dünya'ya koymuşken, buradan gitmemiz için sence uygun bir çare bulmamış mıdır?"

O gün hocanın ziyareti her zamankinden kısa sürdü. Encüm mezarların arasından onun tak-tak-tak diye; gören gözü olan bastonu, yolu üstündeki boş içki şişelerine ve çöp diye atılmış şırıngalara müzik gibi çarpa çarpa uzaklaşmasını izledi. Onu yolundan çevirmedi. Geri geleceğini biliyordu. Maskaralıkları ne kadar çapraşık olursa olsun, yalnızlığı gördüğü yerde tanırdı. Tuhaf ve birbiriyle ilgisiz gerekçelerle bile olsa, imamın gölgesine kendisinin muhtaç olduğu kadar imamın da onun gölgesine muhtaç olduğunu seziyordu. Ayrıca, İhtiyaç denen şeyin hatırı sayılır miktarda zalimliği içine alabilen bir ambar olduğunu da tecrübe ederek öğrenmişti.

Habgâh'dan hiç de iyi ayrılmadığı halde Encüm, onanın düşleri ve gizlerinin kendine ait olmadığını, dolayısıyla da onları ifşa edemeyeceğini biliyordu.

2

Habgâh

Delhi'nin sur içi olan Şahcihanabad'da soğuk bir ocak akşamı lüks ışığında (elektrikler kesikti), beş çocuğun dördüncüsü olarak dünyaya gelmişti. Onu doğurtan ve iki şala sarılı olarak annesinin kollarına veren ebe Ehlem Bacı, "Oğlan," demişti. Şartlar düşünüldüğünde yanılgısı anlaşılabilirdi.

Gebeliğinin ilk ayında Cihanara Begüm ve kocası, bebekleri oğlan olursa adını Afitab koymayı kararlaştırmışlardı. İlk üç çocukları kızdı. Afitab'ı altı yıldır bekliyorlardı. Onu dünyayı getirdiği gün Cihanara Begüm'ün en mutlu günüydü.

Ertesi sabah güneş doğup odayı güzelce ısıttıktan sonra annesi küçük Afitab'ın kundağını açtı. Küçük bedenini; gözlerini burnunu başını boynunu koltukaltını el parmaklarını ayak parmaklarını tatminkâr bir sevinçle uzun uzun inceledi.

Bir anne kendi bebeğinden ürkebilir mi? Cihanara Begüm ürkmüştü. İlk tepki olarak kalbi sıkıştı ve kanı dondu. İkinci tepki olarak, yanılmadığından emin olmak için tekrar baktı. Üçüncü tepki olarak, bağırsakları kasılır ve bacaklarının arasından ince bir bok akıntısı sızarken, dünyaya getirdiği şu şey karşısında irkildi. Dördüncü tepki olarak kendini bebeğiyle birlikte öldürmeyi düşün-

dü. Beşinci tepki olarak da, tanıdığı şu dünyayla mevcudiyetini bilmediği başka dünyalar arasındaki çatlağa düşerken, bebeğini tutup kendine yaklaştırdı. Uçurumun karanlığında fırıl fırıl dönerken o zamana kadar emin olduğu her şey, en küçüğünden en büyüğüne her bir şey anlamını yitirdi. Bildiği tek dil olan Urducada her şeyin; sadece canlılar değil, halısından giysisine, kitap ve kaleminden müzik aletlerine *her* şeyin bir cinsiyeti vardı. Her şey ya erildi ya dişil, ya erkekti ya kadın. Bebeği dışında her şey. Evet, onun gibiler için bir kelime olduğunu –*Ḥicra*– elbette biliyordu. Aslında iki kelime: *Hicra* ve *Kinnar*. Fakat bir dil iki kelimeden ibaret değildir ki.

Dilin dışında yaşamak mümkün müydü? Doğal olarak, böyle bir soru kendini ona kelimelerle ya da anlamlı tek bir cümle halinde sunmadı. Sedasız, ham bir ulumayla sundu.

Altıncı tepki olarak temizlendi ve şimdilik kimseye anlatmamaya karar verdi. Kocasına bile. Yedinci tepki olarak Afitab'ın yanına uzanıp dinlendi. Hıristiyanların Tanrısının Yeri ve Göğü yarattıktan sonra yaptığı gibi. Gerçi o yarattığı dünyayı anlaşılır hale getirip öyle dinlenmişti, Cihanara Begüm'se yarattığı şey onun için dünyayı anlaşılmaz hale getirdikten sonra dinleniyordu.

Kendine, gördüğü dölyolunun aslında gerçek olmadığını telkin ediyordu. Yolları açık değildi (bakmıştı). Sadece bebeksi bir eklentiydi. Belki ileride kapanır, iyileşir veya bir şekilde kaybolurdu. Bildiği her türbede dua edecek ve Yüce Yaradan'dan ona merhamet etmesini isteyecekti. Çünkü ederdi. Edeceğini biliyordu. Hatta belki hikmetine tam olarak vâkıf olamadığı yollardan etmişti bile.

Cihanara Begüm evden çıkmaya hazır olduğunu hissettiği ilk gün, bebek Afitab'ı da alıp, evden on dakikalık kolay bir yürüme mesafesinde olan Hazret Sermed

Şehid Dergâhı'na gitti. O zamanlar Hazret Sermed Şehid'in ne hikâyesini biliyordu ne de ayaklarının onu emin adımlarla niye türbesinin olduğu yöne doğru götürdüğü hakkında bir fikri vardı. Belki onu o çağırmıştı. Belki Mina Çarşısı'na giderken yanından geçtiği türbede konaklayan insanların, eskiden yoluna çıkmadıkça gözlerini kaldırıp bakmaya bile tenezzül etmeyeceği insanların acayipliği onu cezbetmişti. Oysa şimdi aynı insanlar birdenbire dünyanın en önemli varlıkları olmuşlardı.

Hazret Sermed Şehid Dergâhı'na giden ziyaretçilerin hepsi onun hikâyesini bilmezdi. Kimisi öykünün bir bölümünü bilir, kimisi hiçbir şey bilmez, kimisi de kendi hikâyelerini uydururdu. Çoğunluk, onun hayatının aşkının peşinde İran'dan Delhi'ye gelen Ermeni kökenli Yahudi bir tüccar olduğunu zaten biliyordu. Fakat onların pek azı, o aşkının Sind'de tanıştığı Abhay Çand isimli genç bir Hindu oğlan olduğunu bilirdi. Çoğunluk, Yahudilikten vazgeçip İslamı benimsediğinin farkındaydı. Ama pek azı, manevi arayışının onu geleneksel İslamdan vazgeçmeye yönelttiğini bilirdi. Çoğunluk, onun Şahcihanabad sokaklarında çıplak bir fakir olarak yaşarken halk içinde idam edildiğinden haberdardı. Ama pek azı idam edilmesinin sokaktaki çıplaklığı değil, zındıklığından kaynaklanan infial yüzünden olduğunu bilirdi. Devrin hükümdarı Evrengzeb, Sermed'i sarayına çağırtmış ve ondan *la ilahe illallah Muhammed-ür Resulullah* –Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed onun elçisidir– kelimeişahadetini getirerek gerçek bir Müslüman olduğunu ispat etmesini istemişti. Sermed, sultanın Kızıl Kale'deki sarayında, kadılar ve âlimlerden bir heyetin huzurunda anadan üryan dikiliyordu. Şahadet getirmeye başlarken gökyüzünde süzülen bulutlar durdu, uçan kuşlar semada donakaldı, kalenin havası ağırlaşıp katılaştı. Fakat başlamasıyla bitirmesi bir oldu. *La ilahe* deyip bıraktı. Yani

Tanrı yoktur. Manevi arayışını tamamlayıp Allah'ı tüm kalbiyle benimsemeden daha ileri gidemeyeceğini açıkladı. O zamana kadar şahadet getirmek, sahte bir söz olurdu. Bunun üstüne Evrengzeb kadıların desteğini de alarak onu idam ettirdi.

Buna bakarak, Hazret Sermed Şehid'e onun hikâyesini bilmeden saygılarını sunmaya gelenlerin cehaletten böyle yaptıklarını, gerçeklere ve tarihe aldırmadıklarını düşünmek yanıltıcı olur. Çünkü Sermed'in asi ruhu bütün tarihsel gerçeklerin toplamından daha yoğun, somut ve gerçek bir şekilde, ondan şefaat isteyenlere dergâhın içinde ayan olurdu. Maneviyatın amellere ve sadeliğin şatafata göre üstünlüğünü, yok oluş tehdidi karşısında bile dik başlı coşkun aşkın erdemini gösterirdi –ama öğütlemezdi– o. Sermed'in ruhu, ona gelenlerin öyküsünü alıp neye ihtiyaç duyuyorlarsa ona dönüştürmesine müsaade ederdi.

Cihanara Begüm dergâhta tanınır hale gelmeye başladıktan sonra, Sermed'in Cuma Camii'nin basamaklarında, onu sevip uğurlamaya gelen büyük bir insan deryasının önünde nasıl boynunun vurulduğunu; bedeninden ayrılan başının nasıl aşk şiirleri okumaya devam ettiğini; konuşan başını, zamane bir motosikletçinin kaskını alması gibi, ellerine alıp Cuma Camii'nin basamaklarını nasıl çıktığını ve yine alelade bir şeymiş gibi, oradan doğruca göğe yükseldiğini öğrendi (ve başkalarına anlattı). Cihanara Begüm, Hazret Sermed'in küçük dergâhında (Cuma Camii'nin doğudaki basamakları dibinde, kanının akıp bir birikinti oluşturduğu yere salyangoz gibi yapışmış bir yapıydı bu), o yüzden yerler kırmızı, duvarlar kırmızı ve tavan kırmızı, diye anlatmaya başladı (dinlemeye istekli olanlara). Üç yüz yıldan fazla olduğu halde, diye anlatıyordu, Hazret Sermed'in kanı hâlâ çıkarılamıyor. Dergâh hangi renge boyanırsa boyansın, zamanla kendi kendine yine kızıla dönüyordu.

Koku ve muska satıcılarından, ziyaretçilerin ayakkabılarına bekçilik yapanlardan, kötürümlerden, dilencilerden, evsizlerden, Kurban Bayramı için semirtilen keçilerden ve türbenin dışındaki muşambanın altını mesken tutan ihtiyar sessiz hadımlar kümesinden oluşan kalabalığı ilk kez yararak küçük kırmızı türbeye girdiğinde yüreği yatışmıştı Cihanara Begüm'ün. Sokağın sesleri dinmiş ve sanki uzaklaşmıştı. Kucağında uyuyan bebeğiyle bir köşeye oturmuş, Müslüman da olsa Hindu da olsa birer ikişer gelip sandukanın çevresindeki kafese kırmızı ipler, kırmızı incik boncuklar ve kâğıda yazılmış dilekler bağlayarak Sermed'den şefaat dileyen insanları izlemişti. Ve ancak kâğıt gibi kuru, yarı saydam teni olan incecik sakallı bir ihtiyarın başka bir köşede ileri geri salınarak hüzünle, sessizce ağladığını fark ettiğinde kendi gözyaşlarını da serbest bırakmıştı. Hazret Sermed'e, *Bu benim oğlum Afitab. Onu sana getirdim. Onu gözet. Ve bana onu nasıl seveceğimi öğret*, diye fısıltıyla seslenmişti.

Hazret Sermed, Cihanara Begüm'ün duasını işitti.

Afitab'ın ilk yıllarında Cihanara Begüm onun sırrını saklı tutabildi. Oğlunu yanı başından ayırmadan, kız uzvunun iyileşmesini bekledi ve fazlasıyla korumacı davrandı. Küçük oğlu Sakıp doğduktan sonra bile onun kendi başına uzaklaşmasına müsaade etmedi. Bir oğul için uzun zaman kaygıyla bekleyen kadınlarda alışılmamış bir durum da değildi bu.

Afitab beş yaşına bastığında, Çurivali Gali'deki (Bilezikçiler Sokağı) Urdu-Hint erkek medresesine başladı. Bir yıl içinde Kuran'ın Arapça olarak önemli bir bölümünü ezberlemişti bile; gerçi ne kadarını anladığı belli değildi, ama aynısı öbür çocuklar için de geçerliydi. Afitab

ortalamanın üstünde bir öğrenciydi ve çok küçük yaşlardan itibaren müziğe büyük bir yeteneği olduğu anlaşılmıştı. Tatlı, samimi, nağmeli bir sesi vardı ve bir ezgiyi bir kere işitti mi hemen kapıyordu. Öyle olunca anne babası onu parlak genç bir müzisyen olan ve Çandni Mahal'deki daracık mekânında çocuklara klasik Hint müziği öğreten Üstat Hamid Han'a göndermeye karar verdiler. Küçük Afitab bir ders bile kaçırmadı. Dokuz yaşına geldiğinde Râg Yaman, Durga ve Bhairav makamlarında yirmi dakika aralıksız bada hayal[1] okuyabiliyor ve sesiyle Râg Puriya Dhanaşri ezgilerindeki bemol rekhab notasının kaymağını, bir gölün yüzeyinde seken bir taş gibi, pürüzsüzce alabiliyordu. Çaiti ve Thumri tarzındaki parçaları Lucknow'lu saray sanatçılarının hüner ve özgüveniyle okuyabiliyordu. İnsanlar başta hayrandılar, hatta yüreklendiriyorlardı; ama çok geçmeden öbür çocuklar bıyık altından gülerek sataşmaya başladılar: O *bir kız.* O *ne kız ne erkek.* O *hem kız hem erkek. Kız-erkek, erkek-kız-erkeek! Erkeek! Erkeek!*

Sataşmalar dayanılmaz hale gelince Afitab müzik derslerini bıraktı. Fakat üstüne titreyen Üstat Hamid ona ayrı olarak özel ders vermeyi önerdi. Böylece müzik dersleri devam etti, ama Afitab bir daha okula gitmeye yanaşmadı. Cihanara Begüm'ün umutları da o zamana kadar artık sönmüş sayılırdı. Ufukta hiçbir iyileşme emaresi yoktu. Kimi yaratıcı bahanelerle Afitab'ın sünnetini birkaç yıl ertelemeyi becermişti. Fakat artık küçük Sakıp'ın da sırası geliyordu ve Cihanara Begüm zamanın dolduğunun farkındaydı. Ve sonunda mecbur olduğu şeyi yaptı.

1. Hint müziğinde on sekizinci yüzyıl dolaylarında yaygınlaşan romantik ve eğlendirme amaçlı bir vokal tarzı olan *hayal*'in genelde ağır veya orta tempoda okunan ana bölümü. Daha hızlı okunan ikinci bölümüne *çhota hayal* denir. (Ç.N.)

Cesaretini toplayıp kocasına durumu anlattı, anlatırken çözüldü ve hem kederle hem de sonunda bu kâbusu birine anlatabilmenin avuntusuyla gözyaşı döktü.

Kocası Mülakat Ali bitkisel tıp doktoru olan bir hekimdi ve hem Urduca hem Farsça şiire âşıktı. Ömrü boyunca Ruh Afza ("Ruh İksiri"nin Farsçası) isimli ünlü bir şerbet markası kuran başka bir hekimin ailesi için çalışmıştı. Hurfa tohumu (semizotu), üzüm, portakal, karpuz, nane, havuç, biraz ıspanak, haşhaş, hünnap, iki zambak türü ve Şam gülünün özünden yapılan Ruh Afza, uyarıcı ve kuvvetlendirici bir ilaç olarak düşünülmüştü. Fakat insanlar yakut renkli ışıl ışıl şuruptan iki çorba kaşığını bir bardak soğuk süte, hatta sade suya katmanın sadece damağa leziz geldiğini değil, Delhi'nin kavurucu sıcaklarına ve çöl rüzgârları estiğinde yaşanan tuhaf ateşli hastalıklara karşı da etkili bir önlem olduğunu fark ettiler. Ve ilaç niyetine geliştirilen bir madde çok geçmeden bölgenin en sevilen yaz içeceği olup çıktı. Ruh Afza kârlı bir girişim ve bir aile markası oldu. Kırk yıl boyunca pazara hükmetti ve eski şehirdeki genel merkezden güneyde Haydarabad'a, batıda Afganistan'a kadar yayıldı. Sonra "Bölünme" oldu. Tanrı'nın şahdamarı Hindistan'la Pakistan arasındaki yeni sınırda patlayıverdi ve bir milyon insan nefrete kurban gitti. Komşular birbirlerini hiç tanımamışlar, birbirlerinin düğününe hiç gitmemişler, şarkılarını hiç söylememişler gibi düşman kesildiler. Şehrin surları açıldı. Eski aileler kaçtı (Müslümanlar). Yenileri geldi (Hindular) ve surların çevresine yerleşti. Ruh Afza ağır bir darbe aldı, ama çok geçmeden toparlanıp Pakistan'da bir şube açtı. Çeyrek yüzyıl sonra, Doğu Pakistan'daki soykırımın ardından yepyeni ülke Bangladeş'te de bir şube açtı. Fakat savaşları ve üç yeni ülkenin kanla doğuşunu gören Ruh İksiri dünyadaki birçok şey gibi sonunda Coca-Cola'ya yenik düştü.

Mülakat Ali, Hekim Abdülmecid için güvenilir ve değerli bir çalışan olsa da aldığı maaş geçimini sağlamaya yetmiyordu. O yüzden mesai saatleri dışında evinde hasta kabul ederdi. Cihanara Begüm de ürettiği ve Çandni Çarşısı'ndaki Hindu esnafa toptan tedarik ettiği pamuklu beyaz Gandi keplerinden kazandığıyla aile bütçesine katkı yapardı.

Mülakat Ali şeceresinin izini Cengiz Han'ın ikinci oğlu Çağatay üstünden doğruca Moğol hükümdarına kadar sürüyordu. Çatlak bir parşömen parçasında soyağacı teferruatıyla gösteriliyordu ve küçük teneke bir sandık, iddiasını doğruladığına inandığı gevrek sarı kâğıtlarla doluydu. O kâğıtlarda, vaktiyle İslam düşmanları olarak görülen Gobi Çölü'ndeki şaman torunlarının ve Ebedi Mavi Göğe tapanların Hindistan'a yüzyıllar boyu hükümran olan Babür Hanedanı'nın ataları olduğu; Sünni Moğolların soyundan gelen Mülakat Ali'nin ailesinin nasıl Şiiliğe geçtiği açıklanıyordu. Mülakat Ali zaman zaman, belki birkaç yılda bir o kutuyu açar ve vesikaları konuk bir gazeteciye gösterir, o gazetecilerin çoğu da onu ya pek dikkatle dinlemez veya ciddiye almazdı. Yapılan uzun röportajlar en iyi ihtimalle Eski Delhi hakkındaki özel hafta sonu eklerinde hınzırca ve eğlendirici bir üslupla zikredilirdi. Yazı iki sayfalıksa bazen Mülakat Ali'nin küçük bir portresine, Moğol yemeklerine ait yakın çekim fotoğraflar, daracık kirli sokaklarda bisikletli çekçeklere binmiş burkalı Müslüman kadınların uzak plan görüntüleri ve tabii ki bir mecburiyet olarak, Cuma Mescidi'nde rükû veya secdeye varan kusursuzca dizilmiş beyaz takkeli binlerce Müslüman erkeğin genel görünümü arasında yer verilebiliyordu. Kimi okuyucular böyle resimleri Hindistan'ın laikliğe ve dinler arasındaki hoşgörüye ne kadar bağlı ve bu konuda ne kadar başarılı olduğunun bir ispatı olarak görürdü. Kimileri bir nebze rahatlamayla, Delhi'de-

ki Müslüman nüfusun işlek gettolarından yeterince hoşnut olduğunu düşünürdü. Kimileri için de bu, Müslümanların "entegre" olmak istemediklerinin, üremek ve örgütlenmekle uğraştıklarının, çok yakında Hindu Hindistan için bir tehdit olmaya başlayacaklarının bir deliliydi. Üstelik böyle düşünenler endişe verici bir hızla güç kazanıyorlardı.

Fakat gazetelerde ne çıkarsa çıksın, Mülakat Ali ziyarete gelenleri evinin küçük odalarında daima tutkuyla, bir soylunun solmuş zarafetiyle ağırlardı. Geçmişinden vakarla, ama asla nostaljiye kaçmadan söz ederdi. Atalarının on üçüncü yüzyılda, kendilerine Vietnam ve Kore diyen ülkelerden Macaristan ve Balkanlara, Kuzey Sibirya'dan Güney Hindistan'ın Deccan Platosu'na dünyanın bildiği en büyük imparatorluğa hükmettiklerini anlatırdı. Röportajları da genelde en sevdiği şairlerden Mir Taki Mir'in Urduca bir beytiyle bitirirdi:

Cis sar ko gurur âc hai yân tac-vari ka
Kal us pe yahin şor hai fir nevhegari ka

Bugün başında taçla böbürlenen
Yarın horlanarak olur tacından

Gençlik gururundan genelde habersiz yeni yönetici sınıfın atılgan temsilcileri olan ziyaretçilerin çoğu, yüksük ebatlı bir fincan şekerli koyu çay ve çerez eşliğinde kendilerine sunulan beytin katmanlı muhtevasını tam olarak kavrayamazdı. Uluslararası sınırlardan eski bir şehrin yıkık surları içindeki pasaklı bir gettoya çekilmiş paramparça bir imparatorluğa bir ağıt olduğunu anlıyorlardı elbette. Ayrıca, evet, Mülakat Ali'nin mevcut durumuna hazin bir gönderme olduğunu da görebiliyorlardı. Fakat o beytin, dinleyicilerinin –kendisi gibi konuşanlarının da yavaş ya-

vaş gettolaştırıldığı bir dil olan– Urduca bilmezliklerine mutlak güvenen bir bilginin aldatıcı bir tevazuuyla önlerine attığı kurnaz bir yem, kalleş bir çörek, ağıt şeklinde gizli bir uyarı olduğu dikkatlerinden kaçıyordu.

Mülakat Ali'nin şiir tutkusu, hekim olarak işinden ayrı bir hobi değildi. O şiirin neredeyse her illete şifa olabildiğine, ya da doğrudan şifa olmasa bile buna epey yaklaşabildiğine inanıyordu. Başka hekimlerin ilaç vermesi gibi o da hastalarına şiir verirdi. Akıllara durgunluk veren repertuvarından her hastalığa, her duruma, her ruh haline ve siyasi iklimdeki her ince değişime tekinsizce uygun bir beyit çıkarabilirdi. Bu alışkanlık ona çevresindeki hayatı hem daha anlamlı hem de gerçekte olduğundan daha vasat gösteriyordu. Her şeye bir durgunluğun inceden inceye sızmış olduğu, yaşanan her şeyin daha önce de yaşanmış olduğu duygusunu uyandırıyordu. Zaten yazılmış, şarkılarda söylenmiş, yorumlanmış ve tarihin sayım defterine işlenmiş olduğu duygusunu. Yeni hiçbir şeyin mümkün olmadığı duygusunu. Etrafındaki gençler bir beytin daha yolda olduğunu sezdiklerinde muhtemelen o yüzden, sık sık da kıkırdayarak, yanından kaçıyorlardı.

Cihanara Begüm ona Afitab'dan söz edince Mülakat Ali belki hayatında ilk kez duruma uygun bir beyit bulamadı. İlk şaşkınlığı atlatması biraz zaman aldı. Atlattığında da ona daha önce söylemediği için karısını azarladı. Devrin değiştiğini anlattı. Artık Modern Çağ'daydılar. Oğullarının derdine kolay ve tıbbi bir çare olduğundan emindi. Eski şehrin mahallelerindeki fısıltı ve dedikodulardan uzakta, Yeni Delhi'de bir doktor bulacaklardı. Sonra karısına biraz da sertçe, Yaradan'ın kendine yardım edenlere yardım ettiğini hatırlattı.[1]

1. Kuran, "Hacc Suresi", 40. ayet, Allah'a yardım edenlere O da yardım eder..." ifadesine gönderme yapılıyor. (Ç.N.)

Bir hafta sonra en güzel kıyafetlerini giymiş ve mutsuz Afitab'ı bir erkek gibi çelik grisi bir Pathan[1] takımına sokmuş, üstüne işlemeli siyah bir yelek giydirmiş, başına takke ve ayaklarına gondollar gibi kıvrık sivri burunlu bir *cuthi* yemenisi geçirmiş olarak bir at arabasıyla Nizamüddin Basti semtine doğru yola çıktılar. Görünüşte, Bölünme'den sonra Pakistan'a taşınan ve Ruh Afza'nın Karaçi şubesinde çalışan Mülakat Ali'nin ağabeyi Kasım'ın en küçük oğlu Aycaz için gelin bakmaya gidiyorlardı. Gerçekteyse kendine "seksolog" diyen Dr. Gulam Nebi'yle bir randevuları vardı.

Dr. Nebi kesin ve bilimsel tabiatlı, açıksözlü biri olmasıyla gurur duyardı. Afitab'ı muayene ettikten sonra çocuğun tıbben bir Hicra –erkek bedenine hapsolmuş bir kadın– olmamakla beraber, işleri kolaylaştırmak için o kelimeyi kullanacağını açıkladı. Anlattığına göre Afitab hem erkek hem kadın özellikleri gösteren, ama dışarıdan bakınca erkek yanı ağır basan ender türden bir hermafrodit idi. Kızlık uzvunu dikip kapatacak bir cerrah önerebileceğini söyledi. Bazı ilaçlar da yazabileceğini ekledi. Fakat bu yüzeysel bir durum değildi. Tedavi mutlaka işe yaramakla beraber bazı "Hicra eğilimleri" muhtemelen kalıcı olacaktı. ("Eğilimler" için kullandığı kelime *fıtrat* idi.) Yüzde yüz başarının teminatını veremiyordu doktor. Uçan kuştan medet umacak durumdaki Mülakat Ali kendinden geçti. "Eğilimler mi?" dedi. "Eğilimler hiç sorun değil. Herkesin öyle ya da böyle eğilimleri vardır... onların çaresine her zaman bakılabilir."

Dr. Nebi'ye yapılan ziyaret Afitab'ın durumuna kısa vadede bir çözüm sunmasa da, onun durumunu bir has-

1. Etnik Peştuları ifade eder. Pathan kıyafeti de Afganistan'dan Hindistan'a kadar olan coğrafyada erkeklerin giydiği, bolca bir pantolon üstüne dizlere kadar inen entari. (Ç.N.)

talık olarak gören Mülakat Ali'yi bir hayli rahatlattı. Ona kendini konumlandıracak, beyitlere gelmeyen meçhul bir denizde tehlikeli bir şekilde sallanan teknesini sabitleyecek bir nirengi noktası verdi. Artık endişesini somut bir soruna dönüştürebilir ve hem dikkatini hem de takatini iyi anladığı bir meseleye, ameliyata yetecek kadar para kazanma meselesine yöneltebilirdi.

Ev giderlerini kıstı ve borç para alabileceği insanların, akrabaların dökümünü yaptı. Aynı zamanda, kültürel bir proje olarak Afitab'a erkeklik aşılamaya girişti. Ona şiir sevgisini aktardı ve Thumri'lerden, Çaiti'lerden vazgeçmeye özendirdi. Akşam geç saatlere kadar ona savaşçı atalarının hikâyelerini, savaş meydanındaki yiğitliklerini anlattı. Afitab bunlardan etkilenmedi. Buna karşılık, Temuçin'in –Cengiz Han'ın– güzeller güzeli karısı Börte Hatun'la nasıl evlendiğinin, onun rakip bir kabile tarafından nasıl kaçırıldığının ve karısını çok seven Temuçin'in onu kurtarmak için neredeyse tek başına koca bir orduyla nasıl savaştığının öyküsünü işittiğinde, kadının yerinde olmayı istediğini fark etti.

Kız ve erkek kardeşleri okula giderlerken Afitab aşağıdaki Çitli Kabir'e –doğaüstü güçleri olduğu rivayet edilen benekli keçinin küçük türbesine– ve onun önünden geçip Matia Mahal Çarşısı'na uzanan kalabalık sokağa bakarak evlerinin balkonunda saatler geçiriyordu. Esas olarak Urduca sövgü sözlerinden bir akış olan –*Senin anneni sikerim, git kız kardeşini sik, annenin yarağı üstüne yemin ederim*– ve ancak Cuma Camii'yle eski şehirdeki öbür küçük camilerden günde beş defa yükselen ezanla kesintiye uğrayan mahallenin tını ve ritmini çabucak öğrendi. Afitab her Allahın günü belli bir hedef olmaksızın pür dikkat gözlem yaparken, huysuz balıkçı Guddu Bhai ışıl ışıl balıklarla dolu arabasını sabahın erken saatinde çarşının ortasına çekiyor, onu öğleden sonra, güneşin do-

ğudan doğup batıdan batması kadar istikrarla, nân hattai kurabiyesi satan uzun boylu sevecen Vasim takip ediyor, onun yerini akşam vakti ufak tefek sıska seyyar manav Yunus alıyor, onun yerine de geç saatte, Matai Mahal'deki en iyi koyun biryani'yi[1] satan ve porsiyonlarını kocaman bakır bir kaptan dağıtan enine boyuna ve şişman Hasan Miyan[2] geçiyordu. Bir bahar sabahı Afitab parlak dudak boyası sürmüş, altın rengi yüksek topuklu ayakkabılarının üstüne parlak yeşil saten bir şalvar kamiz[3] giymiş boylu, ince belli bir kadını, Çitli Kabir'in türbedarlığını da yapan takıcı Mir'den bilezik alırken gördü. Mir dükkânını ve türbeyi kapatırken her akşam takı koleksiyonunu Kabir'e koyardı. (Çalışma saatlerinin buna uygun olmasına özen gösterirdi.) Afitab dudak boyalı uzun boylu kadın gibisini o güne dek görmemişti. Dik merdivenden koşarak sokağa indi ve kadın keçi paçası, saç tokası, guava meyvesi aldıktan sonra sandaletinin kayışını sıkmakla meşgulken onu gizlice takip etti.

Onun gibi olmak istiyordu.

Sokaktan ta Türkmen Kapısı'na kadar izlediği kadın mavi bir kapının ardında kaybolduktan sonra orada uzun süre bekledi. Sıradan bir kadın Şahcihanabad sokaklarında böyle giyinip salına salına yürüyemezdi. Şahcihanabad'daki sıradan kadınlar burka giyer, giymeseler bile en azından başlarını ve elleri ayakları dışında her yerlerini kapatırlardı. Afitab'ın takip ettiği kadın ancak kadın olmadığı için öyle giyinmiş ve öyle yürümüş olabilirdi. Fakat artık her neyse, Afitab da onun gibi olmak istiyordu.

1. Safran veya zerdeçal çeşnili, pilav üstüne et veya sebzeyle yapılan Hint yemeği. (Ç.N.)

2. Urducada saygı ifade eden bir hitap şekli. Yaşça ve mevkice büyük erkekler, evlilikte koca ve bazen Tanrı için kullanılır. (Ç.N.)

3. *Salwar kameez:* Hindistan ve Pakistan gibi ülkelerde geleneksel olarak şalvar üstüne giyinilen tunik. (Ç.N.)

Börte Hatun gibi olmaktan daha çok onun gibi olmak istiyordu. Derisi yüzülmüş keçilerin etten duvar gibi bütün halinde baş aşağı sarktığı kasap dükkânlarının önünden öyle göz kamaştırarak yürümek, berber İlyas'ın cılız genç kasap Liyakat'in saçını tıraş edip jöleyle parlattığı *Yeni Yaşam Biçimi Erkek Kuaför Salonu*'nun önünden öyle gülümseyerek geçmek istiyordu. Tırnakları boyalı ellerini ve bilezikler sıralı bileklerini uzatmak, pazarlık edip fiyatını indirmeden önce ne kadar taze olduğunu görmek için balığın solungacını narin bir hareketle aralamak istiyordu. Bir su birikintisinin üstünden adımını atarken şalvarını onun gibi hafifçe, gümüş halhallarını gösterecek kadar hafifçe kaldırmak istiyordu.

Anlaşılan, kız yanı basit bir eklenti değildi.

Böylece vaktinin bir bölümünü müzik derslerine, bir bölümünü de uzun boylu kadının yaşadığı Gali Dakotan'daki mavi kapılı evin civarında dolanmaya ayırdı. Kadının adının Bombay İpeği olduğunu ve onun gibi yedi kişinin daha olduğunu öğrendi: Bülbül, Raziye, Hira, Bebek, Nimmo, Mary ve Gudiya; hepsi mavi kapılı haveli'de[1] birlikte yaşıyorlardı ve onlardan yaşça büyük olan, evin de reisliğini yapan Gülsüm Bi adında bir üstat ya da guru'ları vardı. Haveli'ye Habgâh deniyordu, yani Düşler Evi.

Herkes gibi Habgâh sakinleri de Mülakat Ali'yi bildikleri ve onunla bozuşmak istemedikleri için başta Afitab'ı kışkışladılar. Fakat işiteceği azar veya alacağı ceza umurunda olmayan Afitab her gün inatla nöbet yerine döndü. Dünyada nefes alabileceği yegâne yerin orası olduğunu hissediyordu. Oraya ulaştığında sanki hava, derslikteki oturma sırasında yana kayan bir sınıf arkadaşı

1. Hindistan ve civarında avlulu geleneksel konaklara verilen isim. (Ç.N.)

gibi, kımıldanarak ona yer açıyordu. Afitab birkaç ay boyunca, şehirde işleri oldukça dışarı çıkan konak sakinlerinin getir götür işlerini yaptı, torbalarını ve müzik aletlerini taşıdı, işgününün sonunda yorgun ayaklarını ovaladı ve böyle böyle Habgâh'a sızmanın yolunu buldu. Sonunda içeri girmesine izin verilen gün de geldi. Ve o sıradan, köhne eve cennetin kapısından girer gibi girdi.

Mavi kapı, bir köşesinde tulumba öbüründe nar ağacı olan taş döşeli yüksek duvarlı bir avluya açılıyordu. Yivli sütunları olan derin bir verandanın gerisinde iki oda vardı. Odalardan birinin çatısı çökmüş ve duvarları yıkılmış, döküntü yığınını bir kedi ailesi mesken tutmuştu. Sağlam olan öbür oda büyüktü ve iyi durumda sayılırdı. Solmuş yeşil boyası dökülen duvarlarda sıralı dört ahşap, iki de çelik gardırobun üstü film yıldızlarının –Madhubala, Vahide, Rahman, Nergis, Dilip Kumar (gerçek adı Yusuf Han), Guru Dutt ve mahalleli bir oğlan olup dünyanın en efkârlı insanını bile gülümsetebilen komedyen Johnny Walker'ın (Bedreddin Cemaleddin Gazi)– resimleriyle kaplıydı. Dolaplardan birinin kapısına bulanık bir boy aynası tutturulmuştu. Başka bir köşede örselenmiş eski bir şifonyer vardı. Yüksek tavandan tek lambası çalışan kırık dökük bir avize ve uzun saplı koyu kahverengi bir pervane sarkıyordu. Pervane insanca vasıflar gösteriyordu; nazlıydı, karamsardı ve ne yapacağı belli olmuyordu. Onun da bir adı vardı: Uşa. Artık genç değildi Uşa ve sık sık tatlı dille ikna edilmek, uzun saplı süpürgeyle dürtüklenmek istiyor, ancak o zaman çalışıp ağırkanlı bir direk dansçısı gibi dönmeye başlıyordu. Haveli'deki tek yatakta, üstündeki kafeste muhabbetkuşu Birbal'la birlikte, Üstat Gülsüm Bi yatardı. Gülsüm Bi geceleri yanında olmazsa boğazlanıyormuş gibi ortalığı yıkardı Birbal. Uyanık olduğu saatlerde, öncesinde ev arkadaşlarından kaptığı yarı art niyetli yarı cilveli *Ai Hai*! çığlığını mutlaka

atarak, silah etkili küfürler savurabilirdi. En seçkin hakareti, Habgâh'da en sık duyulandı: *Sâli Randi Hicra* (Adi Orospu Hicra). Bunu söylemenin türlü çeşit yollarını biliyordu. Mırıldanabildiği gibi şuh edalı bir jestle, sevgiyle ve sahici, kinci bir öfkeyle de söyleyebiliyordu.

Başka herkes verandada yatıyor ve kalkınca döşeklerini dev yastıklar gibi dürüyordu. Kışları avlu soğuyup puslandığında Gülsüm Bi'nin odasına doluşulurdu. Helaya yıkık odanın kalıntıları arasından gidiliyordu. Yıkanmak için herkes sırayla tulumbanın başına geçerdi. Üst kattaki mutfağa saçma derecede dar, dik bir merdivenle çıkılıyordu. Mutfak penceresi Kutsal Teslis Kilisesi'nin kubbesine bakıyordu.

Habgâh sakinlerinden yalnızca Mary Hıristiyandı. Kiliseye gitmez, ama boynunda küçük bir haç taşırdı. Bombay İpeği'yle Bülbül, Hinduydular ve zaman zaman onları kabul eden mabetleri ziyarete giderlerdi. Öbürleri Müslümandı. Cuma Camii'ne de, onları kabul eden şehirdeki dergâhlara da gider, biyolojik kadınların aksine âdet olmadıkları ve kirli de görülmedikleri için onların ana mekânına girebilirlerdi. Öte yandan, Habgâh'ın en erkeksi sakini Bismillah âdet görüyordu. Üst kattaki mutfak terasında yatardı o. Ufak tefek, sırım gibi, esmer bir kadındı ve otobüs kornası gibi bir sesi vardı. Delhi Toplu Taşıma Kurumu'nda otobüs şoförlüğü yapan kocasının gebe kalmadığı için –çocuğunun olmamasının kendisinden kaynaklanabileceği tabii hiç aklına gelmiyordu– evden kovduğu birkaç yıl öncesinde Müslüman olmuş ve Habgâh'a taşınmıştı (ama ikisinin arasında bir bağlantı yok). Eski adı Bimla olan Bismillah mutfağı idare ediyor ve Habgâh'ı istenmeyen kimselere karşı Chicago'lu değme gangsterleri hatırlatır bir şiddet ve acımasızlıkla koruyordu. Genç erkekler onun açık izni olmadan kesinlikle Habgâh'a giremezlerdi. Encüm'ün müstakbel müşte-

risi, İngilizce Bilen Adam gibi müdavimlerin bile içeriye girmesine müsaade edilmezdi ve randevularını kendileri ayarlamak zorundaydılar. Terasta Bismillah'a, aklı gibi hafızasını da yitiren ve artık ne kim olduğunu ne de nereden geldiğini bilen Raziye arkadaşlık ederdi. Hicra değildi Raziye; kadın gibi giyinmeyi seven bir erkekti. Bununla birlikte, kadın gibi görülmek değil, kadın olmayı isteyen bir erkek gibi görülmek istiyordu. Aradaki farkı Hicralar dahil, insanlara açıklamaya çalışmaktan uzun zaman önce vazgeçmişti. Çatıdaki güvercinleri besleyerek ve her sohbeti Hicralar ve kendi gibi insanlar için keşfettiği, yürürlüğe konmamış gizli bir devlet tasarısına (buna *dao-peş* diyordu) bağlayarak gününü geçirirdi. Tasarıya göre, onlar için kurulmuş bir sitede hep beraber yaşayacak, devletten maaş alacak ve hayatlarını kazanmak için *bedtemîzi* –kötü davranış– olarak tanımladığı şeyleri yapmaya artık ihtiyaçları kalmayacaktı. Raziye için bir diğer konu da sokak kedilerine devlet barınağıydı. Demirleyecek bir yeri olmayan belleksiz zihni her nedense, şaşmamacasına devlet tasarılarına dönüyordu.

Afitab'ın Habgâh'daki ilk gerçek arkadaşı, yegâne lise mezunu olan en genç üye Nimmo Gorakhpuri'ydi. Nimmo, babasının Merkez Postane'de üst düzey memur olduğu Gorakhpur'daki evinden kaçmıştı. Çok daha büyükmüş gibi bir hava takınmasına rağmen gerçekte Afitab'dan altı-yedi yaş büyüktü. Kalın telli saçları kıvırcık, eğri bir çift kılıç gibi kalem kaşları hayranlık uyandırıcı, kirpikleri olağanüstü gür, kalıbı bodur ve balıketiydi. Suratında hızla büyüyen ve yeni tıraşlıyken bile makyajlı yanaklarını mavimsi gösteren kılları olmasa bir afet sayılabilirdi. Batılı kadınların modasını saplantıyla takip eder ve pazarları Deryaganj semtinin kaldırımlarında kurulan ikinci el kitap pazarından tedarik ettiği moda dergisi koleksiyonunu canı pahasına korurdu. Sahaflardan biri

olan Nevşad, Şantipath'taki yabancı elçiliklerle çalışan çöpçülerden topladığı dergileri Nimmo için ayırır ve ona ciddi bir indirim yapardı.

Bir öğleden sonra, *Vogue* dergisinin, sayfalarını kıvırdığı bir 1959 sayısını karıştırır, onu büyüleyen çıplak bacaklı sarışınları süzerken, "Tanrı'nın Hicraları niye yarattığını biliyor musun?" diye sordu Afitab'a.

"Yoo, niye?"

"Bu bir deneydi. Bilimsel olarak mutlu olması imkânsız bir canlı yaratmaya karar verdi. Biz öyle yaratıldık."

Sözleri Afitab'ı yumruk gibi çarptı. "Böyle bir şey nasıl söyleyebilirsin? Burada hepiniz mutlusunuz! Burası Habgâh!" diye şiddet derecesi artan bir telaşla çıkıştı.

Nimmo başını dergiden kaldırmaya tenezzül etmeden, "Kim mutluymuş burada? Hepsi rol, numara," diye kestirip attı. "Kimse mutlu değil. İmkânsız. *Arre yâr*,[1] düşün, siz normal insanları mutsuz eden şeyler ne? Yani *sen* değil, ama senin gibi yetişkinler; onları mutsuz eden şeyler ne? Zamlar, çocukların okul harçları, kocaların dayak atması, karıların aldatması, Hindu-Müslüman ayaklanmaları, Hindistan-Pakistan savaşı; önünde sonunda çözülen *dış* meseleler. Oysa bizim için zamlar, okul harçları, koca dayakları, karı aldatmaları, hepsi *içimizde*. Ayaklanma *içimizde*. Savaş *içimizde*. Hindistan-Pakistan *içimizde*. Ve bunlar asla çözülmeyecek. *Çözülemez*."

Afitab umarsızca ona itiraz etmek, fena halde yanıldığını söylemek istiyordu; sonuçta *o* mutluydu, hem de hiç olmadığı kadar mutluydu. Nimmo Gorakhpuri'nin yanıldığının canlı ispatıydı, değil mi? Ama bir şey diyemedi; deseydi kendisinin "normal bir insan" olmadığını da söylemesi gerekirdi ve buna henüz hazır değildi.

1. (Urduca ve Hintçe) Bak, hey dostum. (Ç.N.)

Arkadaşının ne demek istediğini ancak on dördüne geldiğinde, Nimmo, Eyalet Ulaştırma Dairesi'nde çalışan bir otobüs şoförüyle Habgâh'dan kaçtıktan sonra anladı (gerçi o da çok geçmeden Nimmo'yu terk edecek ve ailesine dönecekti). Bedeni ansızın ona savaş açtı. Boylandı ve kaslandı. Kıllandı. Telaşa kapılarak yüzü ve vücudundaki kılları, cildinde kara lekeler bırakan yakıcı Burnol merhemiyle almaya çalıştı. Ardından, kız kardeşlerinden aşırdığı tüy dökücü Anne French kremini denedi (çok geçmeden yakayı ele verdi, çünkü krem açık bir lağım çukuru gibi kokuyordu). Fırça kaşlarını daha çok maşayı andıran ev yapımı bir cımbızla yolup incelteyim derken onları asimetrik birer hilale çevirdi. Tulumba gibi yukarı aşağı oynayan âdemelması çıktı. Onu gırtlağından söküp atmak istiyordu. Derken, onu hepten çaresiz bırakan bir şey oldu; ihanetlerin en acımasızı. Sesi çatladı. Tatlı tiz sesinin yerine derin, gür bir erkek sesi gelip oturdu. Her konuştuğunda onu tiksintiye ve korkuya gark eden bir ses. Suskunlaştı; ancak başka bir seçeneği kalmadığında, son çare olarak konuşmaya başladı. Şarkı okumayı bırakmıştı. Müzik dinlediğinde ancak kulak kabartanların duyabileceği, sineklerinkini andıran tiz bir vızıltı, sanki başının tepesindeki bir iğne deliğinden çıkan bir mırıltı çıkarıyordu. Üstat Hamid dahil, kimse onu bir ezgi terennüm etmeye tatlı dille bile ikna edemiyordu. Hicraların müstehcen buluşmalarında Hint film müziklerini alaycılıkla taklit ettiği zamanlar veya normal insanların düğün, doğum, ev hayırlama gibi kutlamalarında –profesyonel kimlikleriyle– tebrike gidip orada dans ettikleri, kulak tırmalayan sesleriyle şarkı söyledikleri, bahşiş almadıkları takdirde ev sahiplerini –dumura uğramış edep yerlerini göstererek– rezil etmekle, küfür ve akla gelmeyecek terbiyesizliklerle kutlamayı berbat etmekle tehdit ettikleri haller hariç, bir daha hiç şarkı okumadı. (Raziye'nin *bedtemîzi* derken; Nimmo Gorakhpuri'nin, "Biz başkalarının sevin-

cinden beslenen çakallarız, biz Sevinç Avcılarıyız," derken –bunun için kullandığı ifade *Huşi-Hor*'du– kastettikleri işte böyle terbiyesizliklerdi.)

Müziğin terk ettiği Afitab'ın, normal insanların çoğunun gerçek hayat diye düşündükleri yerde –Hicraların *Dünya* dedikleri yerde– yaşamayı sürdürmesi için bir sebebi kalmamıştı. Bir gece bir miktar para ve kız kardeşlerinin bazı güzel giysilerini çaldıktan sonra Habgâh'a taşındı. Utangaç olmamasıyla bilinen Cihanara Begüm oğlunu geri getirmek için oraya gitti. Afitab diretti. Cihanara Begüm ancak Afitab'a hiç olmazsa hafta sonları normal erkek kıyafeti giydirip onu eve göndereceğinin sözünü Üstat Gülsüm Bi'den aldıktan sonra oradan ayrıldı. Üstat verdiği sözü tutmaya gayret ettiyse de anlaşma yalnızca birkaç ay sürdü.

Böylece Afitab on beş yaşında, ailesinin yüzyıllardır yaşadığı yerden alt tarafı birkaç yüz metre uzaktaki bir kapıdan bambaşka bir âleme geçti. Habgâh'ın kadrolu sakini olarak geçirdiği ilk akşam, herkesin en sevdiği filmdeki en sevdiği şarkıya –*Mughal-e-Azam* filminden "Pyar Kiya To Darna Kya"ya– avluda dans ederek eşlik etti. Ertesi akşam küçük bir törenle ona yeşil bir Habgâh şalı verdiler ve Hicra topluluğunun resmî bir üyesi olarak uyulacak kural ve âdetleri açıkladılar. Afitab, her birinin başında bir Üstat veya Nayak – Başkan– en tepede de bir Büyük Başkan olan ülkedeki yedi bölgesel Hicra Gharana'sından[1] biri, Delhi Gharana'sının üstadı Gülsüm Bi'nin öğrencisi, Encüm oldu.

Bir daha hiç ayak basmasa da Cihanara Begüm yıllar boyu her gün Habgâh'a sıcak yemek göndermeyi sürdürdü. Encüm'le buluştukları tek yer Hazret Sermed Şehid'in dergâhıydı. Neredeyse bir seksenlik boyu, başını

1. Hintçede "aile" anlamına gelen *gharana*, Hindistan'da loncaya benzer şekilde teşkilatlanan müzik ve dans ekollerini ifade eder. (Ç.N.)

çekingence örttüğü pullu şalıyla Encüm ve kırlaşmaya başlayan saçlarını gizlediği burkasıyla ufak tefek annesi orada birlikte bir süre otururlardı. Bazen gizlice el ele tutuşurlardı. Mülakat Ali'nin durumu kabullenmesi biraz daha zordu. Kırılan kalbi hiçbir zaman iyileşmedi. Röportaj vermeye devam ettiyse bile Cengiz Han'ın torunlarının duçar olduğu talihsizliklerden ne özel olarak ne de açıktan söz etti. Oğluyla tüm bağlarını koparmayı yeğledi. Encüm'le bir daha ne görüştü ne de konuştu. Bazen sokakta karşılaşıp bakışsalar bile hiç selamlaşmadılar. Hiç.

Yıllar içinde Encüm, Delhi'nin en şöhretli Hicrası oldu. Film yapımcıları onu paylaşamıyor, STK'lar onu hediyelere boğuyor, yabancı muhabirler Kuş Hastanesi'nin, "Haydutlar Kraliçesi" namıyla maruf sabık çete başı Fulan Devi'nin ve ormanlık Delhi Tepeleri'ndeki eski bir harabede hizmetçileri ve avizeleriyle yaşayıp olmayan bir krallığa hükmettiğini sanan düzmece Avadh Kraliçesi'nin irtibat görevlisi olduğunu iddia eden Fulan Devi'nin iletişim bilgilerini değiştokuş ederlerken, mesleki bir kıyak olarak onun telefon numarasını da birbirlerine veriyorlardı. Röportajlarda gazeteciler, geleneksel Müslüman olan anne babasının, kardeşlerinin ve komşularının taciz ve gaddarlıklarına maruz kaldığını varsaydıkları Encüm'ü evden ayrılmadan önceki yaşantısı hakkında konuşmaya özendirirlerdi. Encüm annesinin ve babasının onu ne kadar sevdiklerini, gaddarlığı *kendisinin* yaptığını anlatınca da şaşmaz bir şekilde hayal kırıklığına uğrarlardı. Onlara, "Anlatmayı sevdiğiniz korkunç hikâyeler öbürlerinde var, onlarla konuşsanıza," derdi. Fakat gazetelerin iş yapma tarzı öyle değildi elbette. İstedikleri oydu. Okuyucuların iştah ve beklentilerine uyması için biraz değişikliğe uğratılsa bile, hikâyesi anlatılan kişinin o olması gerekiyordu.

Habgâh'ın kadrolusu olan Encüm sonunda giymeyi

özlediği kıyafetleri; pullu bürümcük kurta'ları, dökümlü Patiala şalvarlarını, şarara'ları, gharara'ları,[1] gümüş halhalları, cam bilezikleri ve kulaklarından sarkan küpeleri giyip takabildi. Burnunu deldirip bol işlemeli ve taşlı bir hızma taktı, gözlerine sürme çekip mavi far sürdü, parlak kırmızı dudak boyasıyla ağzına Madhubala[2] gibi dolgun ve kavisli bir şekli verdi. Saçı çok uzamasa da arkaya verip örmeye ve postiş takmaya yetiyordu. Yüzü babasınınki gibi güçlü ve köşeli, burnu gaga ve büyükçeydi. Bombay İpeği kadar güzel değilse bile ondan daha seksi, daha akıl çelici ve bazı kadınların olduğu tarzda alımlıydı. Abartılı ve saldırgan bir dişilikten kesinlikle ödün vermemesiyle birleşen dış görünüşü, mahallenin gerçek, yani biyolojik kadınlarını –burka giymeyenleri bile– yanında soluk ve silik gösteriyordu. Yürürken kalçasını abartıyla kıvırmayı ve parmaklar açık olarak silah gibi patlayan ve her anlama gelebilen –Evet, Hayır, Belki, *Vah! Behen ka Lauda* (Ablanın siki), *Bhonsadi ka* (Seni götten doğan)– el çırpmalı Hicra işaret dilinde haberleşmeyi öğrendi. Öyle bir dildi ki bu, belirli bir anda belirli bir el vuruşuyla tam olarak neyin kastedildiğini ancak başka bir Hicra deşifre edebilirdi.

Encüm'ün on sekizinci doğum gününde Gülsüm Bi onun için Habgâh'da bir parti düzenledi. Şehrin her yerinden olduğu gibi şehir dışından da Hicralar geldi. Encüm hayatında ilk defa sari giydi; sırtı açık çoli'nin üstüne kırmızı bir "parti" sari'si.[3] O gece kendini rüyada, zi-

1. Sırasıyla; kurta: Hindistan'da kadınların da erkeklerin de giydiği, bölgesel farklılıklar gösterebilen bir üst giysi; şarara: kloş eteğe benzeyen geleneksel giysi; gharara: geleneksel etek pantolon. (Ç.N.)

2. Madhubala, namı diğer Mümtaz Cihan Dehlevi (1933-1969): Hint sinemasının en güzel ve en fazla iz bırakan kadın oyuncularından biri. (Ç.N.)

3. Sırasıyla; çoli: Hindu kadınların giydiği, göbeği açıkta bırakan kısa kollu bluz veya yelek benzeri kıyafet; sari: Hindu kadınların giydiği, vücuda sarılan ve başı ya da bir omzu örten tek parça uzun kumaş. (Ç.N.)

laftaki bir damat olarak gördü. Uyandığında, cinsel arzusunun yepyeni kıyafetine rağmen bir erkek kılığında tezahür etmesine canı sıkıldı. İlk defa olmuyordu bu, ama nedense, belki de sari yüzünden, hiç olmadığı kadar aşağılık hissetti kendini. Avluda oturup bir kurt gibi uludu, başına ve bacak arasına tekrar tekrar vurarak kendine verdiği acıyla feryat etti. Bu tarz hezeyanlara yabancı olmayan Üstat Gülsüm Bi ona bir sakinleştirici verip kendi odasına götürdü.

Encüm yatıştığında Üstat onunla hiç olmadığı kadar usulca konuştu. Ona hiçbir şeyden utanmak için bir neden olmadığını, çünkü Hicraların seçilmiş insanlar olduklarını, Yaradan'ın sevgili kulları olduklarını anlattı. *Hicra* kelimesinin anlamının, içinde Kutsal Ruh'u barındıran Beden olduğunu söyledi. Bunu izleyen bir saat içinde Encüm, Kutsal Ruhların çeşit çeşit olduklarını ve Habgâh dünyasının en az Dünya'nın kendisi kadar, hatta belki daha da karmaşık olduğunu öğrendi. Hindu olan Bülbül de Gudiya da, Habgâh'a gelmeden önce Bombay'da son derece acı veren dinsel hadımlaştırma töreninden geçmişlerdi. Bombay İpeği ve Hira da aynı işlemden geçmek isterlerdi, fakat onlar Müslümandı ve İslamın Allah vergisi cinsiyeti değiştirmeyi yasakladığına inanıyor, böylece kendi sınırları içinde bir şekilde idare ediyorlardı. Raziye gibi Bebek de erkek olarak kalmak, ama başka her bakımdan kadın olmak istiyorlardı. Üstat Gülsüm Bi'ye gelince, o Bülbül ve Hira'nın İslam hakkındaki yorumuna katılmıyordu. O da başka bir kuşaktan olan Nimmo Gorakhpuri gibi ameliyat geçirmişti. Dr. Muhtar adında güvenilir, ağzı sıkı, hastaları hakkında Eski Delhi'nin her *gali* ve *küçe*'sinde[1] dedikodu yapmayan birini tanıyordu. Encüm'e

1. *Gali* de, *küçe* de sokak, geçit anlamındadır. (Ç.N.)

bunu düşünüp taşınmasını ve ne yapmak istediğine karar vermesini söyledi. Karar vermek Encüm'ün koca üç dakikasını aldı.

Dr. Muhtar, Dr. Nebi'den daha güven vericiydi. Erkek organlarını aldırabileceğini ve mevcut dölyolunu geliştirmeyi deneyebileceğini söyledi. Encüm'e sesinin tokluğunu alacak ve göğüslerini geliştirecek haplar da salık verdi. Gülsüm Bi, indirimli fiyat, dedi. Dr. Muhtar, indirimli fiyat, diye kabul etti. Ameliyatın ve hormonların parasını Gülsüm Bi karşıladı, Encüm bunu izleyen yıllarda birkaç defada geri ödedi.

Ameliyat zor, nekahet dönemi daha da zordu; ama sonunda Encüm rahata kavuştu. Kanından adeta bir pus kalkmıştı ve artık açık kafayla düşünebiliyordu. Gelgelelim, Dr. Muhtar'ın dölyolu eksik çıktı. İş görüyordu görmesine, ama söylediği şekilde değil; ve durumu düzeltmek için yapılan iki ameliyat da işe yaramadı. Üstelik doktor parayı kısmen ya da bütünüyle iade edeyim de demedi. Tersine, çaresizlere düzmece, niteliksiz protezler takarak rahat hayatını sürdürdü. İki oğluna da birer tane olmak üzere, Laxmi Nagar'da iki evin sahibi ve kızını Rampur'da zengin bir müteahhitle evlendirmiş varlıklı biri olarak öldü.

Encüm zevk vermekte hünerli, aranan bir âşık olduysa da kırmızı disko sari'sini giydiğinde yaşadığı orgazm, hayatının son orgazmı oldu. Dr. Nebi'nin babasını uyardığı "eğilimler" sürdü, Dr. Muhtar'ın hapları sesini inceltti. Fakat incelen sesinin titreşimi daraldı ve rengi kabalaştı; sesi, gırtlağında iki kişi birbiriyle mücadele ediyormuş gibi kulak tırmalayan garip bir nitelik kazandı. Başkaları bundan korkuyordu, ama Encüm, Tanrı vergisi sesinin sahibi olarak ürkmedi. Fakat memnun olduğu da söylenemezdi.

Yamalı bedeni ve kısmen gerçekleşen rüyalarıyla Habgâh'da otuz yılı aşkın bir süre yaşadı.

Ayrılmak istediğini söylediğinde kırk altı yaşındaydı. Mülakat Ali ölmüştü. Cihanara Begüm hemen hemen yatalaktı ve Çitli Kabir'deki eski evin bir bölümünde (öbür yarısı yerlerde, yatağında ve bulabildiği her yatay yüzeyde ikinci el İngilizce kitaplardan diktiği kulelerin arasında hayatını sürdüren tuhaf, çekingen bir genç adama kiralanmıştı) Sakıp ve onun ailesiyle birlikte yaşıyordu. Encüm arada bir ziyarete gelebiliyor, ama kalmasına müsaade edilmiyordu. Habgâh artık yeni nesilden sakinlerin yuvasıydı; eskilerden yalnızca Üstat Gülsüm Bi, Bismillah ve Mary kalmıştı.

Ve Encüm'ün gidecek başka yeri yoktu.

Bu yüzden olacak, kimse onu ciddiye almadı.

Habgâh'daki günlük hayatın bir parçası olan çılgın kıskançlıklar, sonu gelmez entrikalar ve durmadan değişen gruplaşmalar arasında birisinin gideceğini duyurması veya intiharla tehdit etmesi gayet olağan karşılanıyordu. Herkes bir kez daha Encüm'e, doktora gitmeyi ve hap almayı önerdi. Dr. Bhagat'ın hapları her derde deva, diyorlardı. Herkes onlardan alıyor, diyorlardı. Encüm, "Ben herkes değilim," diye karşılık verdi, böylece gururun tehlikeleri ve Encüm'ün kendini ne sandığı hakkında bir fısıltı turu daha döndü.

Sahi, kendini *ne* sanıyordu? Pek bir şey sanmıyordu; ayrıca bu, konuya nasıl baktığınıza da bağlıydı. Encüm'ün arzuları vardı, evet. Ve bunlar dönüp dolaşıp aynı noktaya gelmişlerdi. Artık dünyaya dönmek ve herhangi biri gibi yaşamak istiyordu. Anne olmak, kendi evinde uyanmak, Zeynep'e öğrenci üniformasını giydirip onu kitapları ve sefertasıyla okula uğurlamak istiyordu. Sorun, onun gibi biri için böyle arzuların makul olup olmadığıydı.

Zeynep, Encüm'ün tek sevdasıydı. Onu üç yıl önce, müminlerin başlarından takkelerini alan ve baloncuların tüm balonlarını bir yana yatıran şiddette bir ikindi rüzgârının estiği bir gün bulmuştu. Cuma Camii'nin basamaklarında kocaman ürkmüş gözler ve sıskacık fare kadar haliyle tek başına feryat ediyordu. Encüm'ün tahminine göre yaşı iki civarında olmalıydı. Üstünde donuk yeşil bir şalvar kamiz, başında kirli beyaz bir örtü vardı. Encüm başında dikilip tutması için parmağını uzattığında gözlerini kısacık kaldırmış, parmağı tutmuş ve ara vermeden, avazı çıktığınca ağlamaya devam etmişti. Başörtülü Fare şu gelişigüzel hareketiyle parmağını tuttuğu kişinin yüreğinde nasıl bir fırtına kopardığından habersizdi. Şu küçük yavrucağın korkmak yerine onu görmezden gelmesi, Nimmo Gorakhpuri'nin uzun zaman önce isabetle Hindistan-Pakistan savaşı dediği şeyi Encüm için –hiç olmazsa bir süreliğine– dindirmişti. İçindeki çatışan taraflar sustu. Bedeni savaş meydanı olmaktan çıkıp sanki cömert bir ev sahibine döndü. Bu ölmek gibi miydi, doğmak gibi mi? Encüm bir türlü karar veremedi. Muhayyilesinde ikisinden birinin derinliği ve bütünlük hissi uyanmıştı. Gırtlağında çatışan iki sesle mırıldanarak eğildi ve Fare'yi kucağına aldı. O bile çocuğu korkutup feryat etme tasarısından vazgeçirmedi. Encüm orada sevinçle gülümseyerek, yavrucak da kollarında ağlayarak, bir süre öylece dikildi. Sonra ufaklığı basamaklara bıraktı, ona parlak pembe bir pamuk şekeri aldı ve bu arada çocuğun sahibi gelir diye vakit geçirme düşüncesiyle, yetişkinleri ilgilendiren konularda gamsızca bir sohbet başlatarak dikkatini dağıtmaya çalıştı. Sohbet tek kişilik bir konuşmadan öteye geçemedi; Fare kendisi hakkında pek bir şey bilmiyordu, adını bile bilmiyordu ve konuşmak isteyen bir hali yoktu. Pamuk şekerini bitirdiğinde –daha doğrusu, pamuk şekerinin onunla işi bittiğinde– pespem-

be bir sakalı vardı ve elleri yapış yapıştı. Feryatlar yatışıp hıçkırığa, oradan da suskunluğa dönmüştü. Encüm basamaklarda onunla saatlerce kaldı, birinin gelip almasını bekledi, yoldan geçenlere, çocuğunu kaybeden birini bilip bilmediklerini sordu. Akşam çöküp Cuma Camii'nin kocaman ahşap kapıları kapanınca da Fare'yi omuzlarına alıp Habgâh'a götürdü. Orada Encüm'ü azarladılar ve bu şartlarda yapılacak doğru şeyin cami yönetimini bilgilendirip kayıp bir çocuğun bulunduğu haberini vermek olduğunu söylediler. Encüm ertesi sabah söyleneni yaptı. (Fakat doğrusu buna hiç de istekli değildi; artık onulmaz bir aşka düştüğünden, içinde umutlar çatışa çatışa, ayaklarını sürüye sürüye gitti camiye.)

Bir hafta boyunca birkaç camiden günde birkaç defa duyuru yapıldı. Fare'yi sahiplenmeye kimse gelmedi. Haftalar geçti, arayan soran olmadı. Böylece Encüm'ün ona uygun gördüğü isimle Zeynep ister istemez Habgâh'a kaldı ve orada birden fazla anneden –ve tabiri caizse babadan– alelade çocukların göremeyeceği kadar çok sevgi gördü. Yeni hayatına alışmakta zorlanmadığına bakılırsa, eskisine pek de bağlanmamış olmalıydı. Encüm onun kaybedildiği değil, terk edildiği sonucuna vardı.

Zeynep birkaç hafta içinde Encüm'e, "Anne," demeye başladı (çünkü Encüm kendine öyle dedirtiyordu). Öbür sakinler –Encüm'ün talimatıyla– Abla, Mary de Mary Teyze oldu. Üstat Gülsüm Bi'yle Bismillah, Badi Nani ve Çhoti Nani oldular. Yani büyük nine ve küçük nine. Fare sevgiyi denizin kumu içine alması gibi aldı; hızlı bir değişim geçirdi ve bandikut farelerine çok benzer bir şekilde kavgacı, güçlükle baş edilebilen huylara sahip arsız genç bir kız oldu.

Bu arada Anne gün geçtikçe daha da serseme döndü. Bir insan evladının bir başkasını bu kadar çok ve bu kadar karşılıksız sevmesinin ***mümkün*** olduğu gerçeğine hazır-

lıksız yakalandı. Bu ilmin acemisi olarak başta duygularını ancak bir çocuğun bir evcil hayvana yaklaşması gibi telaşla gösterebildi. Zeynep'e bir sürü gereksiz oyuncak ve giysi –karpuz kol cicili bicili elbiseler ve Çin malı ışıldak topuklu gıcırdayan ayakkabılar– aldı, onu gereksiz bir sıklıkta yıkayıp giydirdi, soydu, yağladı, saçlarını örüp açtı, o saçlarına uyan ve uymayan, eski bir teneke kutuda dürülmüş bir şekilde sakladığı kurdeleler bağlayıp çıkardı. Onu aşırı besledi, mahallede yürüyüşlere çıkardı ve hayvanlara doğal bir çekimi olduğunu gördüğünde ona Habgâh'daki ilk gecesinde bir kedinin öldürdüğü bir tavşan, ardından, avluda yaşayan ve yüzünde donuk bir ifadeyle parlak boklarını ikide bir dört bir yöne bırakan molla sakallı bir teke aldı.

Habgâh yıllardır olmadığı kadar iyi durumdaydı. Yıkık olan oda onarılmış ve üstüne bir kat halinde, Encüm'le Mary'nin paylaştıkları yeni bir oda çıkılmıştı. Encüm, Zeynep'le yer yatağında, uzun bedenini kıza bir şehir suru gibi sararak yatıyordu. Akşamları ona tatlı tatlı uyuması için, daha çok fısıltıyı andıran bir sesle şarkı söylüyordu. Anlayacak yaşa geldiğinde ona yatakta öyküler anlatmaya başladı. İlk öyküler küçük bir çocuğa hiç de uygun şeyler değildi; daha ziyade, Encüm'ün kayıp zamanı telafi etme kaygısıyla kendini Zeynep'in hafıza ve bilincine aşılama, kendini yapmacıksız ifade etme çabalarıydı ve birbirlerini tümüyle sahiplenebilsinler diye aktarılıyordu. Böylece Zeynep, Encüm için yükünü –sevinç ve üzüntülerini, hayatındaki sarsıntılı dönüm noktalarını– boşaltabileceği bir liman işi gördü. Öyküler Zeynep'i değil uyutmak, çoğu zaman ya kâbuslara boğuyor ya da korkudan ve asabiyetten saatlerce uyanık tutuyordu. Bazen Encüm anlattıkça kendi de ağlıyordu. Çocuk yatak saatinin yaklaşmasından dehşet duyar hale geldi ve bir masalı daha dinlememek için gözlerini sıkıca kapatıp uykuya çabuk dalmaya çabaladı. Fakat Encüm zamanla ve

bazı genç Ablaların da önerisiyle bir olay örgüsü geliştirdi. Yeni haliyle öyküler başarıyla denendi ve sonunda Zeynep bile yatak saati merasimlerini iple çeker oldu.

En sevdiği, Encüm ve arkadaşlarının bir akşam geç saatte Güney Delhi'deki Savunma Mahallesi'nden ta Türkmen Kapısı'na kadar yürümelerinin hikâyesini anlatan Üstgeçit Öyküsü'ydü. Zengin bir tüccarın D Blok'taki evinde eğlenceyle geçen bir akşamın sonunda hepsi giyinmiş kuşanmış olarak muhteşem görünen beş-altı kişiymişler. Partiden sonra bir süre yürüyüp temiz hava almaya karar vermişler. O günlerde şehrin havası hâlâ temizmiş. Savunma Mahallesi'ndeki üstgeçidi –o zamanlar şehrin tek üstgeçidini– yarılamışlarken yağmur yağmaya başlamış. Bir üstgeçitte yağmur yağmaya başlayınca insan ne yapabilir?

Zeynep, makul bir yetişkin edasıyla, "Yürümeye devam etmesi gerekir," derdi.

"Kesinlikle. Biz de yürümeye devam ettik," diye anlatırdı Encüm. "Peki sonra ne oldu?"

"Sonra çişin geldi!"

"Sonra çişim geldi!"

"Ama duramazdın!"

"Evet, duramazdım."

"Yürümeye devam etmeliydin!"

"Yürümeye devam etmeliydim."

"O yüzden biz de elbisemizin içine çiş yaptık!" Zeynep bunu yüksek sesle bağırırdı, çünkü o yaşta sıçmak, işemek ve osurmakla ilgili her şey önemliydi; hatta belki bütün öykülerdeki *en* önemli şeydi.

"Aynen öyle," derdi Encüm. "Ve o yağmurda kocaman, bomboş üstgeçitte sırılsıklam olarak yürürken bunu yapmak dünyanın en güzel duygusuydu; üstelik tepemizdeki dev reklam tabelasında da ıslak bir kadın kendini bir Bombay Tekstil havlusuyla kuruluyordu."

"O havlu bir halı kadar büyüktü!"

"Halı kadar büyüktü, evet."

"Sonra sen o kadına, havlusunu ödünç alıp kurulanabilir misin diye sordun."

"Peki kadın ne dedi?"

"*Nahin! Nahin! Nahin!*"[1] dedi.

"*Nahin! Nahin! Nahin!*" dedi. Biz de sırılsıklam olarak yürümeye devam ettik..."

"*Thanda-thanda* (soğuk) bacaklarınızdan aşağı *garam-garam* (sıcak) çiş akarken!"

Zeynep bu noktada artık kaçınılmaz olarak, yüzünde bir gülümsemeyle uyuyakalıyordu. Encüm'ün öykülerinde tersliğe ve mutsuzluğa ait tüm emarelerin ayıklanması gerekmişti. Onun kendini nefis giysiler giymiş, tırnaklarını boyamış ve çevresini bir hayran kalabalığı sarmış, müzik ve dansla dolu göz kamaştırıcı bir hayat süren baştan çıkarıcı genç bir denizkızına çevirmesine bayılıyordu Zeynep.

Encüm, Zeynep'i hoşnut etmek için böyle böyle hayatını daha sade ve mutlu olarak yeniden yazdı. Ve bunun sonucunda kendi de daha sade ve mutlu biri oldu.

Oysa Üstgeçit Öyküsü'nde, sözgelimi, dışarıda bırakılan gerçeklerden biri, hadisenin 1976'da, İndira Gandi tarafından ilan edilen ve yirmi bir ay süren Olağanüstü Hal'in en hararetli günlerinde cereyan ettiğiydi. Onun şımarık ve kanun tanımaz küçük oğlu Sancay Gandi, iktidar partisinin gençlik kolu olan Gençlik Kongresi'nin başına geçmiş, ülkeyi adeta kendi başına, kendi oyuncağıymış gibi yönetiyordu. Temel haklar askıya alınmıştı; gazeteler sansüre uğruyor ve nüfus kontrolü adı altında (çoğu Müslüman) binlerce erkek kamplara doldurulup

1. (Hintçe) Hayır! (Ç.N.)

zorla hadım ediliyordu. İç Güvenliğin Temini Yasası diye yeni bir kanunla hükümet istediğini istediği gibi gözaltına alabiliyordu. Hapishaneler dolmuş, küçük bir yandaşlar zümresi Sancay'ın buyruklarını uygulamak üzere kitlelerin üstüne salıverilmişti.

Üstgeçit Öyküsü'nün yaşandığı gece Encüm ve arkadaşlarının gittiği toplantıyı –düğün eğlencesini– polis basmıştı. Ev sahibi ve üç misafir gözaltına alınıp polis minibüsleriyle götürülmüşlerdi. Kimse nedenini bilmiyordu. Encüm ve tayfasını oraya bırakan minibüsün sürücüsü Arif, yolcularını araca doldurup kaçmaya yeltenmişti. Bu düşüncesizliğinin karşılığında sol elinin eklemlerini ve sağ dizkapağını kırdılar. Yolcular Matador model minibüsten kargatulumba indirildi, birer sirk palyaçosu gibi kıçlarından tekmelenip oradan uzamaları, fuhuştan ve kamu ahlakına aykırı davranmaktan tutuklanmak istemiyorlarsa eve kadar koşmaları söylendi. Karanlıkta ve sağanak yağmurda makyajları aka aka, yarı saydam kıyafetlerinin ıslanmasından adımları kısıtlanarak ve hızları kesilerek, hayaletler gibi kör bir dehşet içinde koştular. Ama doğru, Hicraların uğradığı her zamanki hakaretlerin küçük bir örneği ve gayet sıradan bir şeydi bu; o korkunç aylarda başkalarının yaşadıkları musibetlerin yanında bir hiçti.

Bir hiçti, ama yine de bir şeydi.

Üstelik Encüm'ün yeniden yazdığı Üstgeçit Öyküsü kısmen yine doğruydu. Sözgelimi, o gece sahiden yağmur yağmıştı. Ve Encüm koşarken sahiden altına işemişti. Savunma Mahallesi Üstgeçidi'nde sahiden Bombay Tekstil havlularının bir reklamı vardı. Ve reklam panosundaki kadın havlusunu paylaşmayı sahiden açık açık reddetmişti.

Zeynep okul çağına gelmeden bir yıl önce "annesi" hazırlıklara girişti. Eski evini ziyaret etti ve kardeşi Sakıp'ın izniyle Mülakat Ali'nin kitap koleksiyonunu Habgâh'a getirdi. Ondan sonra sık sık bağdaş kurmuş olarak açık bir kitabın (Kuranı Kerim değil ama) başına oturduğu, ağzını kıpırdatarak parmağıyla bir satırı takip ettiği veya az önce okuduğu hakkında düşünür, belki bir zamanlar öğrendiği şeyler için hafızasının bataklığını tararken ileri geri sallanarak gözlerini kapattığı görüldü.

Zeynep beş yaşına girince Encüm onu şan dersi alması için Üstat Hamid'e götürdü. Fakat müziğin Zeynep'e göre olmadığı çok geçmeden anlaşıldı. Kız derslerde mutsuzca başka şeylerle oyalanıyor, notaları büyük bir hünerle ve şaşmaz şekilde yanlış basıyordu. Sabırlı ve iyi kalpli Üstat Hamid bir sinek onu rahatsız ediyormuş gibi başını sallıyor, ağzını ılık çayla dolduruyor ve öğrencisinin bir kere daha denemesini istediğini anlatan bir hareketle, armonyumun tuşlarını basılı tutuyordu. Zeynep'in doğru notaya yaklaştığı nadir hallerde de başını sevinçle evet anlamında sallıyor ve bir İngiliz ortaokulunda okuyan torunlarıyla birlikte bayılarak seyrettiği çizgi film kanalındaki *Tom ve Jerry*'den kaptığı deyişle, "İşte benim oğlum!" diyordu. Öğrencisinin cinsiyetini ıskalasa da, bu ondan duyulabilecek en yüksek övgü ifadesiydi. Üstat, Zeynep'e bunu hak ettiği için değil, Encüm'den ve onun –Afitab olduğu zamanlar– ne kadar güzel şarkı okuduğunun anısından dolayı layık görüyordu. Encüm bütün derslerde bulunuyordu. Tepesinde bir delik varmış gibi çıkan tiz sinek vızıltısı, bu sefer Zeynep'in asi sesini terbiye etmek ve hizaya getirmek için ihtiyatlı bir teşvik amacıyla yeniden belirdi. Fakat faydasız. Bandikut faresi şarkı okuyamıyordu.

Sonradan anlaşıldı ki, Zeynep'in asıl tutkusu hayvanlarmış. Kız eski şehrin sokaklarında dehşet saçıyordu.

Kasapların önünde üst üste konmuş kirli kafeslere tıkılı yarı kel, yarı ölmüş beyaz tavukların hepsini serbest bırakmak, yoluna çıkan her kediyle konuşmak, açık kanalizasyonlardan akan kan ve sakatatta ağnayan her bir yavru sokak köpeğini eve getirmek istiyordu. Ona köpeklerin Müslümanlar için *necis* –murdar– olduğu ve dokunulmaması gerektiği söylense de dinlemiyordu. Her gün geçmek zorunda olduğu sokaklarda seğirten kıllı koca sıçanlardan bile çekinmiyor; deste halindeki sarı tavuk ayaklarını, kesilmiş keçi paçalarını, piramit olmuş keçi kafalarındaki açık, kör bakışlı mavi gözleri ve büyük çelik kazanlarda jöle gibi titreşen inci beyazı keçi beyinlerini görmeye dayanamıyordu.

Encüm, Zeynep sayesinde üst üste üç Kurban Bayramı'ndan sağ çıkma rekoru kıran evcil keçiye ilaveten, yeni sahibini hain gagalarla karşılayan güzel bir horoz aldı ona. Zeynep acıdan çok, üzüntüden avazı çıktığınca ağladı. Gagalanmak ona iyi bir ders oldu, ama horoza olan sevgisini azaltmadı. Sevgi Horozu üstüne her çullandığında Encüm'ün bacaklarına sarılıp dizlerine birkaç sesli öpücük kondurdu ve öpücükler arasında özlemle, aşkla dönüp horoza baktı ki, ne sevgisini yönelttiği varlık ne de öpücüğün alıcısı onun gerçek niyetinden ve buselerin asıl hedefinden bir şüphe duysun. Bir bakıma Encüm'ün Zeynep karşısındaki sersemliği, Zeynep'in horoz karşısındaki sersemliğinde tekrar vücut bulmuştu. Gelgelelim, kızın canlılara beslediği şefkat, et yeme iştahına kesinlikle engel olamıyordu. Encüm onu yılda en az iki kere eski kale Purana Kila'daki hayvanat bahçesine, oradaki gergedanları, suaygırlarını ve en sevdiği karakter olan Borneo'dan gelme yavru jibon maymununu görmeye götürüyordu.

Birkaç ay sonra Derya Ganj'da, Küçük Gonca Anaokulu'ndaki KGB bölümüne (Küçük Gonca – Bölüm B)

kabul edilen ve resmî anne babası olarak kayda Sakıp ve karısı geçirilen Bandikut faresi, normalde güçlü bir çocuk olmakla birlikte bir dizi sağlık sorunu yaşadı. Ciddi bir durum yoktu, ama biraz uzun sürünce Zeynep mecalsiz düştü ve her hastalık onu bir sonrakine daha da güçsüz bıraktı. Sıtmayı grip, gribi, biri hafif öbürü endişe verici olmak üzere, iki viral salgın takip etti. Encüm pek de çare olamadan hastalıkları büyük dert edindi ve Habgâh'daki –artık çoğunlukla idari nitelikli olan– sorumluluklarını yerine getirmemesiyle ilgili homurtuları duymazdan geldi, Bandikut'a giderek artan korumacı bir paranoyayla gece gündüz bakıcılık yaptı. Onu (Encüm'ü) kıskanan biri olduğuna ve Zeynep'e nazarının değdiğine kanaat getirdi. Şüphe kadranının iğnesi ısrarla, Habgâh'ın görece yeni bir üyesi olan Saide'yi gösteriyordu. Saide, Encüm'den çok daha gençti ve Zeynep'in sevgi sıralamasında ikinciydi; üniversite mezunuydu ve İngilizce biliyordu. Dahası, çağın yeni dilini konuşabiliyordu; SisMan, FtoM ve MtoF[1] gibi terimleri kullanabiliyor ve röportajlarda kendini "trans" olarak tanımlıyordu. Buna karşılık Encüm kendi için Hicra kelimesini kullanmakta inat ediyordu.

Genç neslin çoğu gibi Saide geleneksel şalvar kamiz'i de Batılı giysileri –kot pantolonları, etekleri ve harikulade kaslı uzun sırtını gösteren halter yaka elbiseleri– de rahatlıkla giyebiliyordu. Yerel zevkteki ve eski dünya güzelliklerindeki eksiklerini modern anlayışı, hukuk bilgisi ve Cinsiyet Hakları Grupları'ndaki faaliyetleriyle (iki konferansta konuşmacı bile olmuştu) fazla fazla telafi

1. Sırasıyla; SisMan (ya da cis man): Doğuştan gelen biyolojik cinsel kimlik ile hissedilen cinsel kimliğin uyuşan insanları tanımlamak için kullanılan terim; FtoM (ya da FTM): transseksüel erkek; MtoF (ya da MTF): transseksüel kadın. (Ç.N.)

edebiliyordu. Bütün bu yönleriyle, Encüm'den farklı bir kulvarda yer alıyordu. Üstelik Encüm'ü medyadaki bir numaralı yerinden de etmişti. Yabancı gazeteler artık yeni nesilleri egzotik eskilere tercih ediyordu. Egzotikler nükleer bir güç olan ve uluslararası finansın yükselen piyasalarından sayılan yeni Hindistan'ın imajına uymuyordu. Kurnaz eski kurt Gülsüm Bi değişim rüzgârlarına karşı tetikteydi ve onları Habgâh'ın yararına kullanmasını biliyordu. Böylece Saide, kıdem bakımından ne kadar geride olsa bile, Encüm'le sıkı bir rekabete girişti; tıpkı İngiltere kraliçesi gibi acelesi olmasa bile, Üstat Gülsüm Bi sorumluluğu bırakmaya karar verdiğinde Habgâh üstatlığını devralabilecekler listesinde o da vardı.

Hâlâ Habgâh'daki önemli kararları alan Üstat Gülsüm Bi günlük işlere doğrudan karışmıyordu. Eklem iltihabından mustarip olduğu sabahlar onu geleneksel çarpai karyolasında avluya çıkarıyor, limon ve mango turşularıyla dolu kavanozların, buğday bitinden temizlensin diye gazetelere yayılan unun yanında güneşlendiriyorlardı. Güneş fazla ısıtmaya başlayınca içeri alınıp ayakları ovalanıyor ve kırışıklıkları hardal yağıyla yağlanıyordu. Üstat artık uzun sarı kurta'sı –Hazret Nizamüddin Evliya'nın müridi olduğu için sarı– ve damalı sarong'uyla[1] bir erkek gibi giyiniyordu. Kafasını ancak örten seyrek ak saçları arkaya firketeyle tutturulmuş bir topuz halindeydi. Bazı günler sokağın aşağısında sigara ve paan[2] satan eski arkadaşı Hacı Miyan, yanında en sevdikleri film *Mughal-e-Azam*'ın teyp kasetiyle çıkagelirdi. İkisi de

1. Hindistan gibi birçok sıcak ülkede daha çok erkeklerin giydiği, uzun bir peştamal gibi bele sarılan ve bacak içlerine doğru büzgülü olabilen bir alt giysi; lungi de denir. (Ç.N.)

2. Betel ağacı yaprağına sarılmış areka cevizi ve tütün içeren, tütün gibi çiğnenip tükürülen dolmaya benzer keyif verici bir ürün. (Ç.N.)

filmdeki her şarkıyı ve tüm diyalogları ezberden bilir, kasetteki şarkılara ve konuşmalara eşlik ederdi. Onlara göre kimse bir daha öyle Urduca yazamaz, kimse oyuncu Dilip Kumar'ın diksiyon ve icrasıyla boy ölçüşemezdi. Bazen Üstat Gülsüm Bi, Ekber Şah ve oğlu Şehzade Selim'i, Hacı Miyan da Şehzade Selim'in sevdiği filmin kahramanı, cariye Anarkali'yi (Madhubala) oynardı. Bazen rol değiştirirlerdi. Ortak temsillerine gelince; her şeyden çok, yitik bir şana ve can çekişen bir dile bir ağıttı aslında.

Bir akşam Encüm üst kattaki odasında Bandikut'un ateşli alnına soğuk kompres uygularken avluda bir kargaşa koptu; yüksek sesler eşliğinde ayaklar koşturuyor, "Televizyonu aç!" diye bağırışlar geliyordu. Encüm önce yangın çıktığını sandı. Sokaklarda, havada asılı kocaman bir karmaşa halindeki elektrik tellerinin rasgele alev almak gibi bir huyu olduğundan sık sık yaşanırdı bu. O yüzden de Zeynep'i kapıp aşağı indi. Herkes Üstat Gülsüm Bi'nin odasındaki televizyonun karşısında toplanmış, ekranın titreşen ışığı yüzlerinde parlıyordu. Ticari bir uçak bir gökdelene girmişti. Uçağın yarısı kırık bir oyuncak gibi hassas bir dengede dışarı sarkıyordu. Birkaç saniye sonra ikinci bir uçak başka bir binaya gömülerek bir ateş topuna döndü. Habgâh'ın normalde gürültücü sakinleri suspus kesilmiş, kumdan sütunlar gibi çökmeye başlayan gökdelenleri izliyorlardı. Her yer duman ve beyaz bir toz içindeydi. O toz bile farklı görünüyordu; yabancı ve temizdi. Koca binalardan minik insanlar atlıyor ve kül zerreleri gibi aşağı süzülüyorlardı.

Televizyoncular bunun bir film olmadığını açıkladılar. Olanlar gerçekti. Amerika'da. New York diye bir şehirde.

Habgâh tarihindeki en uzun suskunluk derin bir soruyla son buldu.

Bismillah, "Orada Urduca konuşuyorlar mı?" diye öğrenmek istedi.

Kimse cevap vermedi.

Odadaki dehşet duygusu Zeynep'e de sirayet etti ve hummalı kâbusun birinden ürpertiyle uyanıp doğruca öbürüne daldı. Televizyonda görüntülerin tekrarlanmasına alışkın olmadığından on binaya on uçağın daldığını hesap etti.

Küçük Gonca da yeni öğrenmeye başladığı İngilizcesiyle, "Toplam on," diye ciddiyetle duyurdu, sonra şapkasını düzelterek ateşli yanağını Encüm'ün boynundaki eski yerine yasladı.

Zeynep'e değen nazar bütün dünyayı da hasta etmişti. Güçlü bir *Sifli Câdu*'ydu[1] bu. Encüm, başarısını pişkince kutluyor mu, yoksa masumiyet numarası mı yapıyor diye Saide'ye yan gözle hırsızlama baktı. Dalavereci kancık herkes kadar şaşırmış rolü kesiyordu.

Aralıkta Eski Delhi, semalarında mevsimsiz sivrisinekler gibi vızıldayan savaş uçakları ve çelikten yağmurlar gibi yağan bombalardan kaçan Afganlarla dolmuştu bile. Tabii büyük politikacıların (eski şehirde bunlar her bir esnafı ve din adamını kapsardı) kendilerine göre kuramları vardı. Geri kalanlardansa kimse o zavallıların Amerika'daki gökdelenlerle ne ilgileri olduğunu tam anlayamadı. Zaten nasıl anlayabilirlerdi? Şu büyük kıyımın gerisindeki Büyük Aklın ne Terörist Usame bin Ladin ne de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı George W. Bush olduğunu; onun Habgâh, Gali Dakotan, Delhi – 110006, Hindistan'da mukim Saide (kızlık adıyla Gül Muhammed) isimli çok daha kudretli, çok daha sinsi bir güç olduğunu Encüm'den başka kim bilebilirdi?

1. Kara büyü. (Ç.N.)

Böylece Anne hem Bandikut'un içinde büyüdüğü dünya politikasını daha iyi anlayabilmek hem de Saide'nin *sifli câdu*'sunu etkisiz hale getirmek veya en azından önlemini alabilmek için gazeteleri dikkatle okumaya ve öbürlerinin pembe dizilerinden fırsat kaldıkça televizyondaki haberleri izlemeye başladı.

Amerika'daki gökdelenlere dalan uçaklar Hindistan'da da birçoklarının ekmeğine yağ sürmüştü. Ülkenin Şair Başbakan'ı ve kıdemli bakanlarından birkaçı, Hindistan'ın esasen Hindu bir ülke olduğunu ve Pakistan'ın bir İslam Cumhuriyeti olduğunu açıklaması gibi, Hindistan'ın da Hindu bir ülke ilan edilmesi gerektiğine inanan eski bir örgütün üyesiydiler. Örgütün bazı destekçileri ve fikir önderleri, Hitler'e hayranlık beslediklerini saklamıyor ve Hintli Müslümanları Almanya'daki Yahudilere benzetiyorlardı. Dünyada Müslümanlara karşı düşmanca hisler güçlenince bir anda herkesin onlardan yana olduğu izlenimine kapıldılar. Şair Başbakan, iddiasının mantık silsilesini sık sık kaybettiği zamanlardaki sinir bozucu uzun aralar sayılmazsa, peltek dilli güzel bir konuşma yaptı. Adam yaşlıydı yaşlı olmasına ama konuştuğu zaman 1960'lardaki Bombay film yıldızlarının yaptığı tarzda, saçını bir yana atan gençler gibi başını sallıyordu. Şairane Hintçe üslubuyla, "Müslümanda başkasını sevmek yok," deyip, kendi ölçüleriyle bile uzun bir ara verdi. "İnancını terörle ister yaymak." Bunu o an aklına gelmiş bir beyit gibi dillendirdi. Her *Müslüman* dediğinde peltek tınısı küçük bir çocuğun sevgi sözcükleri gibi çıkıyordu ağzından. Üstelik yeni düzende adam ılımlı kabul ediliyordu. Ve o haliyle, Amerika'da olanların Hindistan'ın da başına kolayca gelebileceğini, hükümet için güvenlik önlemi olarak yeni bir terörle mücadele yasası geçirmenin artık vakti olduğunu açıklıyordu.

Haberlerin acemisi olan Encüm televizyonda her gün, sıtma gibi ansızın yayılan bombalamalar ve terör saldırıları hakkındaki bültenleri izledi. Urduca gazeteler, polisin "çatışma" dediği durumlarda genç Müslüman çocukların öldürülmelerinin veya terör saldırıları planlarken suçüstü yakalanıp tutuklanmalarının ayrıntılarını veriyordu. Zanlıların yargılanmadan aylarca gözaltında tutulmasına imkân veren yeni bir yasa kabul edilmişti. Göz açıp kapayana kadar hapishaneler genç Müslüman erkeklerle doldu. Encüm, Zeynep kız olduğu için Tanrı'ya şükretti. Böylesi daha güvenliydi.

Kış yaklaşırken Bandikut'ta akciğerden gelen derin bir öksürük baş gösterdi. Encüm ona kaşıklar dolusu zerdeçallı ılık süt içirdi ve geceleri uyanık kalıp astımlılarınkine benzer hırıltısını çaresizlik içinde dinledi. Hazret Nizamüddin Evliya'nın dergâhını ziyaret ederek, oradan daha az paragöz olduğunu bildiği hizmetlilerden biriyle Zeynep'in hastalığı hakkında konuştu ve ona Saide'nin *sifli câdu*'sunu nasıl kaldırabileceğini sordu. İşler çığırından çıkmış ve küçük bir kızın kaderinden çok daha fazlasını ilgilendirir hale gelmiş, sorunun ne olduğunu bilen tek kişi olarak Encüm'e de artık görev düşmüştü. Ne yapılması gerekiyorsa onu yapmaya hazırdı. Darağacına gitmek pahasına bile olsa her bedeli ödemeye hazır olduğunu anlattı. Saide'nin durdurulması gerekiyordu. Hizmetlinin duasına ihtiyacı vardı. Encüm abartıp duygusallaşmaya, insanlar dönüp ona bakmaya başlayınca hizmetli onu sakinleştirmek zorunda kaldı. Ona, Zeynep hayatına girdiğinden beri Ajmer'deki Hazret Selim Çisti Dergâhı'na gidip gitmediğini sordu. Encüm çeşitli sebeplerden dolayı gidemediğini söyleyince de sorunun bu olduğunu, yoksa birinin *sifli câdu*'su olmadığını açıkladı. Hazret Çisti onu burada korurken sihre ve kara büyüye inanma gafletine düştüğü için Encüm'ü hafiften azarla-

dı. Encüm tam olarak ikna olmasa bile Ajmer-i Şerif'i üç yıldır ziyaret etmemenin kendi hesabına ciddi bir ihmal olduğunu kabul etti

Zeynep, Encüm'ün gönlü rahat olarak birkaç gün ayrılmasına yetecek kadar iyileştiğinde artık şubat sonuydu. A-1 Çiçekçilik'in sahibi ve işletmecisi Zakir Miyan onunla yolculuk yapmayı kabul etti. Mülakat Ali'nin arkadaşı olan Zakir Miyan, Encüm'ü doğduğu günden beri tanırdı. Artık yetmişlerini ortalamıştı ve bir Hicrayla yolculuğa çıktığı için dile düşmesine aldırmayacak kadar yaşlıydı. A-1 Çiçekçilik aslında Encüm'ün eski evinin balkonu altında, Çitli Kabir'in Matia Mahal Çarşısı'na açıldığı yerin köşesinde bel yüksekliğindeki bir metrekarelik beton bir platformdan ibaretti. Çiçekçiyi elli yıldan uzun bir süredir işleten Zakir Miyan yerini önce Mülakat Ali'den kiralamış, şimdi de kirasını Sakıp'a ödüyordu. Bütün gün bir çuvalın üstünde oturup kırmızı güllerden ve bunun yanı sıra, damatlar nikâh günü taksınlar diye küçük kuşlar halinde katladığı banknotlardan çelenk yapıyordu. İşinin püf noktası ve sırrı, dükkânının daracık alanı içinde hem gülleri taze ve nemli hem de banknotları kuru ve gevrek tutmaktı. Zakir Miyan önce Ajmer'e, oradan da karısının ailesiyle halletmesi gereken bazı işler için Gucerat'taki Ahmedabad'a gitmesi gerektiğini söylemişti. Encüm, Ajmer'den kendi başına dönecek olursa katlanması gereken taciz ve –hem görülmekten hem de *görülmemekten* doğacak– aşağılanmayı göze almaktansa onunla Ahmedabad'a kadar gitmeye razıydı. Zakir Miyan da artık güçsüzdü ve yükünde ona yardım edecek birinin olmasından memnuniyet duyardı. Encüm'e, Ahmedabad'da Aşk Ozanı olarak da bilinen ve Mülakat Ali'nin büyük saygı duyduğu on yedinci yüzyıl Urdu şairi Veli Dekkani'nin türbesini ziyaret etmeyi, ondan da şefaat dilemeyi önerdi. Mülakat Ali'nin en sev-

diklerinden olan Veli Dekkani'nin bir beytini gülerek okurken seyahat planlarını da böylece bağladılar:

Cisey ışk ka tîr kaari lagey
Usey zindegi kyûn na bhari lage

Aşkın oku etmeye görsün isabet
Hayat sana daimi olur külfet

Birkaç gün sonra trenle yola çıktılar. Ajmer-i Şerif'te iki gün geçirdiler. Encüm bin rupi'ye altın ve yeşil renkli bir örtü alıp Zeynep'in adına Hazret Garip Navaz'a adadı. İki gün de umumi telefondan Habgâh'ı aradı. Üçüncü gün Ajmar Tren İstasyonu'nda, Ahmedabad'a giden Garip Navaz Ekspresi kalkmadan hemen önce Zeynep'i düşünerek yine aradı. Sonrasında ne ondan ne de Zakir Miyan'dan bir haber çıktı. Çiçekçinin oğlu, annesinin Ahmedabad'daki aile evini aradı. Telefon çalmıyordu bile.

Encüm'den haber yoktu, ama Gucerat'tan gelen haberler korkunçtu. Bir tren vagonu, gazetelerin başta "vicdansızlar" olarak nitelediği kimseler tarafından ateşe verilmişti. Altmış Hintli hacı diri diri yakılmıştı. Vaktiyle eski bir caminin olduğu yere yapmak istedikleri büyük bir tapınağın temelini atmak için Ayodhya'ya törensel tuğlalar götürmüş, oradan eve dönüyorlardı. Babri Mescit olarak bilinen cami birkaç yıl önce gürültücü bir ayaktakımınca yıkılmıştı. Kabineden kıdemli bir bakan (o zamanlar muhalefette yer alıyordu ve gürültücü ayaktakımı camiyi yıkarken o da onları izlemişti), vagonun kundaklanmasının kesinlikle Pakistanlı teröristlerin işi gibi gözüktüğünü açıkladı. Polis yeni terör yasasının verdiği

yetkiyle istasyon civarındaki –kendi bakış açılarından hepsi de Pakistan yanlısı– yüzlerce Müslümanı gözaltına alıp hapse tıktı. Hindistan İçişleri Bakanı ve Başbakanı'yla Örgüt'e mensup olan ve yeniden seçilmek için adaylığını koyan Gucerat Eyalet Başbakanı, Hindu hacıların yanmış naaşlarının eyalet başkenti Ahmedabad'a getirilmesi, insanların saygılarını sunabilmeleri için teşhir edilmesi talimatını verdi. Sansar kılıklı "gayriresmî bir sözcü", her hareketin eşit kuvvette zıddıyla mukabele göreceğini gayriresmî olarak açıkladı. Elbette Newton'un adını anmadı[1]; bağlı olduğu örgüt, bilimi kadim Hinduların icat ettiklerine inanıyordu.

Fakat mukabele, eğer buna mukabele demek mümkünse, aynıyla olmaktan uzaktı. Kıyım günlerce sürdü ve şehirlerle de sınırlı kalmadı. Başlarına safran rengi bantlar geçiren ayaktakımı kılıçlarla, yabalarla silahlanmıştı. Ellerinde Müslümanlara ait evlerin, işyerlerinin ve dükkânların kadastro kayıtları vardı. Büyük miktarda gaz tüpü stoklamışlardı (önceki haftalardaki tüp kıtlığı bundandı anlaşılan). Yaralılar hastanelere götürüldüklerinde hastanelere saldırdılar. Polis ölüm vakalarını kayda geçirmiyordu. Makul bir şeymiş gibi, cesetleri görmeleri gerektiğini söylüyorlardı. Gelgelelim, ayaktakımının bir bölümü zaten polisti ve olanlar olduktan sonra cesetlerin de cesetlik hali kalmamıştı.

Televizyonda pembe dizilerin kapatılıp haberlerin açık bırakılmasını, küçük bir ihtimalle bile olsa Encüm'le Zakir Miyan'a olanlar hakkında belki bir ipucu yakalayabileceklerini öneren Saide'ye (o hâlâ Encüm'ü seviyordu ve onun kendisiyle ilgili şüphelerinden tamamen habersizdi) kimse itiraz etmedi. Yüzlerini al basmış heyecanlı

1. Newton'un üçüncü hareket yasasına gönderme: "Her etkiye karşılık eşit ve zıt bir tepki vardır." (Ç.N.)

televizyon muhabirleri on binlerce Müslümanın doluştuğu Gucerat'taki mülteci kamplarından dosdoğru kameraya bakar ve bağıra çağıra konuşurlarken, Habgâh'dakiler televizyonun sesini kısıyor ve yemek ya da battaniye sırasında bekleşen veya bir çadırda toplanan insanlar arasında Encüm'le Zakir Miyan'ı görebilirler mi diye arka planı tarıyorlardı. Bu arada, Veli Dekkani Türbesi'nin yerle bir edildiğini ve üstünden asfalt yol geçirilerek tüm izlerinin ortadan kaldırıldığını da öğrendiler. Ziyaretgâhın olduğu yerdeki yeni asfalt yolun ortasına çiçek bırakmayı sürdürenlere karşı ise ne polisin, ne ayaktakımının, ne de ayaktakımı dostu Eyalet Başbakanı'nın elinden bir şey geliyordu. Hızlı arabaların tekerlekleri altında yamyassı ezilen çiçeklerin yerinde yenileri beliriyordu. (Çiçek ezmesiyle şiir arasındaki ilişkiye kim ne yapabilir?) Saide bildiği tüm gazeteci ve STK'ları arayıp yardım için onlara yalvardı. Kimse hiçbir şey bilmiyordu. Haftalar habersiz geçti. Zeynep hastalık nöbetlerinden kurtuldu ve yine okula başladı, ama okul saatlerinin dışında pek nazlıydı ve Saide'nin yanından gece gündüz ayrılmıyordu.

❧

Cinayetlerin hız keserek yavaş yavaş sona erdiği iki ay sonra Zakir Miyan'ın oğlu Mansur, babasını aramak için üçüncü kez Ahmedabad'a gitti. Önlem olarak sakalını kesti ve Hindu izlenimi bırakabilme umuduyla bileğine, tanrılara adanan kırmızı ipliklerden doladı. Babasını hiçbir zaman bulamadı; ona olanları ancak sonradan öğrenebilecekti. Soruşturmaları onu şehrin eteklerindeki bir cami içine kurulmuş küçük bir mülteci kampına yöneltti; Encüm'ü oradaki erkekler tarafında buldu ve Habgâh'a geri getirdi.

Encüm'ün başı tıraşlıydı. Saçlarından geriye kulak-

lıklı miğfer gibi bir bölüm kalmıştı kafasında. Terikoton kumaştan koyu kahverengi erkek pantolonu ve kare desenli, kısa kollu safari gömleğiyle kıdemsiz bir bürokratı andırıyordu. Bayağı kilo vermişti.

Encüm'ün yeni ve erkeksi görünümünden bir an ürker gibi olup sonra korkusunu aşan Zeynep bir sevinç çığlığıyla kollarına atıldı. Encüm onu kendine sıkıca bastırdı, ama öbürlerinin gözyaşları, soruları ve kucaklaşmalarına, tahammül etmekten başka çaresinin olmadığı bir işkenceymiş gibi duygusuzca karşılık verdi. Encüm'ün soğukluğu Habgâh üyelerini hem incitti hem de biraz ürküttü, ama iyi niyetli anlayış ve ilgilerini ondan hiçbir zaman esirgemediler.

Encüm bulabildiği ilk fırsatta odasına çıktı. Saatler sonra çıktığında her zamanki giysilerini giymiş, dudaklarını boyamış ve makyajını yapmış, saçına birkaç şirin toka takmıştı. Başına gelenler hakkında konuşmak istemediği çok geçmeden anlaşıldı. Zakir Miyan hakkındaki soruları cevaplamadı. "Allah'ın takdiri," dedi, başka bir şey demedi.

Encüm'ün yokluğunda Zeynep aşağıda Saide'yle yatmış, şimdi de dönmüş ve tekrar Encüm'le yatıyordu, ama artık Saide'ye de "anne" dediği Encüm'ün dikkatinden kaçmadı.

Birkaç gün sonra Encüm ona, "O annense ben kim oluyorum?" diye sordu. "Kimsenin iki annesi olmaz."

Zeynep, "*Badi* Anne," dedi. "Büyükanne."

Üstat Gülsüm Bi, Encüm'ün kendi haline bırakılması ve bir süre sınırlaması olmaksızın istediğini yapabileceği talimatını verdi. Encüm'ün istediği yalnız kalmaktı. Şaşırtıcı bir sessizliğe gömülmüştü ve vaktinin çoğunu artık kitaplarla geçiriyordu. Bir haftalık süre zarfında Zeynep'e, Habgâh'daki kimsenin anlayamadığı ilahiye benzer bir şey öğretti. Encüm onun "Gayatri Mantra" diye

Sanskritçe bir ilahi olduğunu açıkladı. Gucerat'taki kamptayken öğrenmiş. Ona bunu bilmenin işe yarayacağını, serserilerin arasında kalırsa okuyup onları Hindu olduğuna ikna edebileceğini söylemişler. Ne anlama geldiği hakkında ne Encüm'ün ne de kendisinin bir fikri olsa da, Zeynep ilahiyi çabucak kaptı ve okul için giyinirken, kitaplarını hazırlarken, keçisini beslerken günde yirmi defa seve seve okumaya başladı:

om bhur bhuvah svaha
tat savitur varenyam
bhargo devasya dhimahi
dhiyo yo nah prakodayat

Bir sabah Encüm Zeynep'i alıp evden çıktı. Döndüğünde Bandikut bambaşka biri olmuştu. Saçları kısacık kesilmişti ve üstünde erkek kıyafetleri –küçükler için bir Pathan takımı, nakışlı bir ceket, ucu yukarı doğru kıvrık cuthi yemenisi– vardı.

Encüm, "Böylesi daha güvenli," diye açıkladı. "Delhi de her an Gucerat'a dönebilir. Ona bundan sonra Mehdi diyeceğiz."

Zeynep'in ağlama sesini sokağın ta aşağısındaki kafeslenmiş tavuklar ve kanalizasyonlardaki köpek yavruları bile işitti.

Herkes acil toplantıya çağrıldı. Toplantı, televizyon dizilerini kaçıracağız diye kimsenin şikâyet etmemesi için her gün iki saat elektrik kesintisinin olduğu zamana denk getirildi. Zeynep akşamı geçirmesi için Hasan Miyan'ın torunlarının yanına gönderildi. Kızın horozu televizyonun yanındaki rafta, her zamanki tüneğindeydi. Üstat Gülsüm Bi, sırtını desteklemesi için arkasında dürülmüş yün bir *razai* yorganıyla yatağında doğrulmuş

olarak toplantıyı yönetecekti. Öbürleri yerde oturuyordu. Encüm kapı aralığına doğru kaytardı. Gaz lambasının tıslayan mavi ışığında Gülsüm Bi'nin yüzü kurumuş bir nehir yatağını, seyrelmiş ak saçları bir zamanlar nehrin doğduğu erimiş bir buzulu andırıyordu. Şu önemli vesile için rahatsız edici yeni takma dişlerini takmıştı üstat. Hâkim bir tavır ve son derece teatral bir edayla konuşmaya başladı. Sözleri Habgâh'a yeni katılmış olanları, ama ses tonu Encüm'ü hedef alır gibiydi.

"Bu evin, bu yuvanın tarihi şu harap şehrin tarihi kadar eski," dedi. "Boyası dökülen şu duvarlar, şu akan dam, şu güneşli avlu... bunların hepsi bir zamanlar mamurdu. Yerler doğruca İsfahan'dan gelme halılarla kaplıydı, tavanlar aynalarla bezeliydi. Şehinşah Şah Cihan bizim küçük haveli'mizi Kızıl Kale ve Cuma Camii'yle birlikte, şu muhkem şehirle birlikte inşa ettirdi. Bizim için inşa ettirdi. Hiçbir zaman unutmayın: Biz herhangi bir yerden gelmiş herhangi bir Hicralar topluluğu değiliz. Biz Şahcihanabad'lı Hicralarız. Hükümdarlarımız bize karılarını ve annelerini emanet edecek kadar güveniyorlardı. Bir zamanlar biz onların evlerinin içinde, Kızıl Kale'nin hareminde serbestçe dolaşıyorduk. Onların hiçbiri yok artık; kudretli imparatorlar da, valide sultanlar da. Ama *biz* buradayız. Bunu düşünün ve kendinize bunun sebebini sorun."

Üstat Gülsüm Bi, Habgâh'ın tarihini anlatırken Kızıl Kale'ye her zaman önemli bir yer verirdi. Gücünün kuvvetinin yerinde olduğu eski günlerde kabul töreni olarak yeni üyeleri mutlaka kaledeki ses ve ışık gösterisini izlemeye götürürdü. İki dirhem bir çekirdek giyinmiş ve saçlarına çiçekler takmış olarak, el ele tutuşan bir grup halinde Çandni Çarşısı'nın trafiği arasına –işkence düzeyindeki sıkışıklığa rağmen insanların yine de canlarını tehlikeye atabildiği, otomobiller, otobüsler, çekçekler ve in-

sanlarca çekilen iki tekerlekli at arabalarından oluşan o kusursuz karmaşaya– kelle koltukta dalar, oraya öyle giderlerdi.

Eski şehrin üstünde yükselen kale, şehirdeki ufuk çizgisinin bir parçası olduğundan insanların fark etmez hale geldiği kocaman, üstü düz, kumtaşından bir kütleye kurulmuştu. Üstat Gülsüm Bi'nin ısrarı olmasa Habgâh' tan belki kimse, hatta onun gölgesinde doğup büyümüş olan Encüm bile oraya çıkacak cesareti toplayamazdı. Çöp ve sivrisinek kaynayan hendeği aşıp dev kapıdan kaleye girince şehirden eser kalmazdı. Küçük çılgın gözlü maymunlar, zamane aklının hayal gücünü zorlayan bir boyut ve zarafetle yapılmış kumtaşından yüksek surları yukarı aşağı arşınlardı. Kalenin içi bambaşka bir âleme, bambaşka bir çağa aitti; bariz şekilde esrar kokan havası başka, göğü –dar sokakların cenderesine sıkışmış, elektrik tellerinin karmaşası arasından güçlükle görülebilen ince bir şerit değil, sıcak hava akımına kapılan uçurtmaların yükseklerde sessizce süzüldüğü uçsuz bucaksız gökyüzü– başkaydı.

Ses ve ışık gösterisi hem Kızıl Kale'nin hem de kaleyi yaptıran Şah Cihan'dan –1857'deki başarısız isyanın ardından İngilizlerin sürgüne yolladığı– son Babür Hükümdarı Bahadır Şah Zafer'e kadar iki yüz yıldan uzun bir süreyle ülkeyi oradan yöneten hükümdarların tarihinin hükümet onaylı, eski bir anlatımıydı (yeni hükümet bu tarihe daha el atmamıştı). Üstat Gülsüm Bi'nin resmî tarih namına tek bildiği buydu, ama o tarihin içeriği de herhalde yazarlarının amaçladığı kadar resmî olamamıştı. Yaptıkları ziyaretlerde üstat ve küçük tayfası, çoğu turist ve öğrenci olan öbür seyircilerle birlikte, altında yoğun bir sivrisinek bulutunun yaşadığı tahta sıralardaki yerlerini alırdı. Ve taç giyme törenleri, savaşlar, katliamlar, zaferler ve hezimetler sürerken kayıtsız bir duruş ta-

kınmaya çalışan seyirciler sivrisineklere yem olmamak için çaresizce ayaklarını sallayıp dururlardı.

Üstat Gülsüm Bi'nin asıl ilgi alanı, zevke, müziğe ve resme düşkünlüğüyle bilinen, Babür sultanları içinde en şenlikli olan efsanevi Muhammed Şah Rangila'nın hükümdarlık yaptığı on sekizinci yüzyılın ortalarıydı. Müritlerinden 1739 yılına özellikle dikkat etmelerini isterdi üstat. Sıra o yıla geldiğinde at toynaklarının gümbürtüsü seyircilerin arkasından önce kısık sesle başlar, sonra yüksel-Yüksel-YÜKSELEREK bütün kaleyi kat ederdi. Onlar ta İran'dan çıkagelen, Gazni, Kabil, Kandahar, Peşaver, Sirhind ve Lahor'dan dörtnala geçip önlerine çıkan her şehri yağmaladıktan sonra Delhi'ye yönelen Nadir Şah'ın süvarileriydi. İmparator Muhammed Şah'ın komutanları onu yaklaşan felakete karşı uyarıyorlar. Şah oralı olmayıp müziğin devam etmesini buyuruyor. Gösterinin bu noktasında Divan-ı Has'taki, yani Arz Odası'ndaki ışıklar heyecanla parlamaya başlardı. Mor, kırmızı, yeşil. Harem –tabii ki– pembeyle aydınlanır ve kadın kahkahası, ipek hışırtısı, halhalların *şık-şık-şık* şıkırtısıyla yankılanırdı. Sonra o yumuşak ve mutlu kadın seslerinin arasından ansızın saray hadımlarının gayet belirgin, gür, derin, pürüzlü ve cilveli kıkırtısı yükselirdi.

Üstat Gülsüm Bi, ender görülen bir güve yakalamış muzaffer bir pulkanatbilimci edasıyla, "*İşte!*" derdi. "Duydunuz mu. O *biziz*. Bu bizim geçmişimiz, bizim tarihimiz, bizim hikâyemiz. Biz hiçbir zaman sıradan insanlar olmadık; biz İmparatorluk Sarayı'nın kadrolu üyeleriydik."

O an göz açıp kapayana kadar geçse de bunun bir önemi yoktu. Önemli olan, o ânın *var* olmasıydı. Bir kıkırtıdan öteye geçmese bile tarihte olmak, orada olmamakla, tarihte adının hiç geçmemiş olmasıyla kıyaslanabilir miydi? Ne olursa olsun, bir kıkırtı, istikbalin dümdüz duvarında bir tutamak olabilirdi.

Böyle bir ayrıntıya dikkat çekmek için o kadar çabaladıktan sonra kıkırtıyı duymamayı başaranlara delirirdi Gülsüm Bi. O kadar delirirdi ki, kıdemli olanlar acemilere, duymuş olmasalar da duymuş gibi yapmalarını öğütler, yoksa herkesin içinde bir hadise çıkacağını bilirlerdi.

Bir keresinde Gudiya, Üstat Gülsüm Bi'ye, Hicraların Hindu mitolojisinde saygın ve sevilen özel bir yerleri olduğunu açıklamaya çalışmıştı. Tanrı Ram'ın[1] karısı Sita ve kardeşi Laxman'la kendi krallıklarından on dört yıl nasıl sürgün edildiklerinin, krallarını seven ve o nereye giderse peşinden gitmeye yemin eden halkın onları nasıl izlediklerinin hikâyesini anlatmıştı. Ormanın başladığı Ayodhya'nın eteklerine geldiklerinde Ram halkına dönmüş ve, "Siz erkekler ve kadınlardan hepinizin evinize dönmesini ve ben gelene kadar beklemenizi istiyorum," demiş. Krallarının sözünü dinlemek zorunda kalan erkekler ve kadınlar çaresiz evlerine dönmüşler. Sadece Hicralar, kral onları anmayı unuttuğu için ormanın kıyısında on dört yıl boyunca onu sadakatle beklemişler.

Üstat Gülsüm Bi, "Yani unutulanlar olarak hatırlanıyoruz, öyle mi?" diye yorum yapmıştı. "Vah! Vah!"

Encüm, Kızıl Kale'ye yaptığı ilk ziyareti kendine özel sebeplerle capcanlı hatırlıyordu. Dr. Muhtar'ın ameliyatından sonraki nekahet dönemini takiben ilk kez dışarı çıkmıştı. Bilet sırasına girerlerken oradakilerin çoğu, ayrı bir sıraları olan ve biletleri daha pahalıya satılan yabancı turistlere ağızları açık bakıyorlardı. Yabancı turistlerse Hicralara, özellikle de Encüm'e ağızları açık bakakalmışlardı. Erken dönem hippilerinden genç, delici bakışlı, seyrek İsa sakallı bir adam onu hayranlıkla süzüyor, Encüm de onun süzüşüne karşılık veriyordu. Hayalinde

1. Rama olarak da bilinir. Hindulukta, Tanrı Vişnu'nun yedinci avatar'ı, yani dünyadaki beden bulmuş hali kabul edilir. (Ç.N.)

adamı Hazret Sermed Şehid olarak canlandırdı. İnce, ufak tefek kalıbıyla sakallı, kara kalpli kadılar heyetinin karşısında vakur ve çıplak olarak dikiliyor, onu idama mahkûm ettiklerinde gözlerini bile kırpmıyordu. Derken, turist onu biraz da şaşırtarak yanına geldi.

"Çok güzelsiniz," dedi. "Bir fotoğraf? Çekebilir miyim?"

Hayatında ilk kez biri onu fotoğraflamak istiyordu. Koltukları kabaran Encüm kırmızı kurdeleli beliğini mahcupça omzunun üstüne attı ve izin için Üstat Gülsüm Bi'ye baktı. Üstat müsaade etti. Fotoğraf için poz verirken Encüm ne yapacağını bilemez bir halde kumtaşından duvara yaslandı, hem fettan hem çekingen bir edayla omzunu geriye atıp çenesini yukarı kaldırdı.

Genç adam, "Tesekkür ederim," dedi. "Çok tesekkür ederim."

Encüm o fotoğrafı hiç görmedi, ama bir şeylerin başlangıcı olduğunu anlamıştı.

Kim bilir şimdi neredeydi o resim? Ancak Tanrı bilirdi.

Encüm'ün oradan oraya süzülen düşünceleri Üstat Gülsüm Bi'nin odasındaki toplantıya döndü.

Üstat, Babür İmparatorluğu'nun sonunu getirenin yöneticilerimizdeki yozlaşma ve disiplinsizlik olduğunu söylüyordu. Halk açlıktan ölürken şehzadeler cariyeleriyle oynaşıyor, hükümdarlar ortalık yerde anadan üryan dolaşıyor; böyle bir imparatorluk nasıl ayakta kalabilir? Zaten *niye* ayakta kalsın? (Üstadı *Mughal-e-Azam*'daki Şehzade Selim rolünü oynarken görenler taklit ettiği insanı bu kadar kınayabileceğini tahmin edemezlerdi. Aynı şekilde, Habgâh'ın tarihçesi ve hanedana yakınlığından duyduğu gurura rağmen Babür hükümdarlarının müsrifliği ve tebaalarının sefaletine böyle sosyalistçe bir öfke

besleyeceği de kimsenin aklına gelmezdi.) Gülsüm Bi bunun ardından, ilkeli yaşamanın ve çelik iradeli bir disiplinin önemine parmak bastı; bu ikisinin Habgâh için birer alametifarika olduğunu, daha kudretli ve görkemli şeyler tarihe karışırken onların bu iki vasıf sayesinde çağlara meydan okuduklarını belirtti.

Dünya'nın sıradan insanları... onlar Hicra hayatı yaşamanın nasıl bir yürek istediğini nereden bilsinler? Kuralları, disiplini ve fedakârlıkları nereden bilsinler? Üstat Gülsüm Bi'nin kendisi de dahil, hepsinin trafik ışıklarında sadaka için dilendiği zamanlar olduğunu bugün kim biliyordu? Onların azar azar, aşağılana aşağılana kendilerini oradan, yani sıfırdan yeniden kurduklarını? Habgâh, diyordu Üstat Gülsüm Bi, özel insanlar, *mübarek* insanlar Dünya'da gerçekleştirilemeyecek hayalleriyle oraya geldikleri için Habgâh'dı. Yanlış bedenlere hapsolmuş Yüce Ruhlar, Habgâh'da özgürleşirlerdi. (Yüce Ruh'un bir kadın bedenine hapsolmuş bir erkek olması ihtimali ise söz konusu edilmezdi.)

Ancak... *Ancak* –üstadın burada verdiği es, Şair Başbakanlara layıktı– Habgâh'ın olmazsa olmaz şartı, *manzuri* idi. Yani rıza. Dünya insanları, Hicraların küçük oğlanları kaçırıp hadım ettikleriyle ilgili alçakça söylentiler yayıyorlardı. Başka yerlerde böyle şeylerin olup olmadığını bilmediğini ve bu konuda bir şey diyemeyeceğini anlatan Gülsüm Bi, Habgâh'da hiçbir şeyin *manzuri* olmadan yapılmadığına Tanrı'nın şahit olduğunu dile getirdi.

Ardından gündemdeki meseleye geldi. Tanrı, Encüm'ü onlara geri gönderdi, dedi. Gucerat'ta kendisine ve Zakir Miyan'a ne olduğunu anlatmıyor, biz de onu buna zorlayamayız. Ancak tahmin yürütebiliriz. Ve anlayış gösterebiliriz. Fakat anlayış gösterirken ilkelerimizden ödün veremeyiz. Küçük bir kızı kendi arzusuna rağmen bir oğlan gibi yaşamaya zorlamak, bu onun kendi güvenliği için bile olsa, onu özgürleştirmek değil, tutsak

etmektir. Habgâh'ımızda böyle bir durum yaşandığına şüphe yok. Hem de hiç yok.

Encüm, "O *benim* çocuğum," dedi. "Kararı *ben* veririm. İstersem buradan ayrılır ve onu da yanımda götürürüm."

Encüm'ün içindeki dram oyuncusunun sağlıklı ve hayatta olduğunu gösteren bu açıklama değil rahatsız etmek, herkese derin bir oh çektirmişti. Gidecek hiç ama hiçbir yeri olmadığı için kaygılanacak bir şey yoktu nasıl olsa.

Üstat Gülsüm Bi, "İstediğini yapmakta serbestsin, ama çocuk burada kalacak," dedi.

"*Manzuri*'den söz edip dururken şimdi onun adına *sen* mi karar vereceksin?" diye sordu. "Ona soralım. Zeynep benimle gelmek isteyecektir."

Üstat Gülsüm Bi'yle böyle konuşmak kabul edilebilir bir şey değildi. Bir katliamdan sağ kurtulan biri için bile. Herkes onun tepkisini bekliyordu.

Üstat gözlerini kapattı ve arkasındaki dürülmüş razai'nin kaldırılmasını istedi. Ansızın yorgunluk çökmüş gibi duvara döndü ve başını dirseğine yaslayarak döşeğinde kıvrıldı. Gözleri hâlâ kapalı olarak ve uzaktan gelen bir sesle, Encüm'e Dr. Bhagat'ı görmeye gitmesini ve yazdığı ilaçları almaya dikkat etmesini söyledi.

Toplantı böylece sona erdi. Ev sakinleri dağıldı. Gaz lambası sinirli bir kedi gibi tıslayarak odadan dışarı taşındı.

❧

Encüm söylediklerinde ciddi değilse bile söz ağızdan çıkmıştı bir kere; ve ayrılma fikri içinde bir piton yılanı gibi gelişip serpilmeye başladı.

Dr. Bhagat'a gitmek istemediği için onun adına Saide başkanlığında küçük bir heyet gitti. Doktor, askerler

gibi ince bıyıklı ufak tefek bir adamdı ve yoğun şekilde Pond's Dreamflower marka talk pudrası kokardı. Kuş misali tez canlı bir üslubu ve hem hastalarının hem kendisinin sözünü kuru, tedirgin bir burun çekişi eşliğinde masasına üç kere kesik kesik vurduğu kalemiyle bölmek gibi bir âdeti vardı. Kollarının dirsekten aşağısı gür, siyah bir kıl tabakasıyla kaplı olmasına rağmen kafası bayağı keldi. Kıllarını tıraş ettiği sol bileğine tenisçiler gibi havlu dokumasından bir ter bandı, onun da üstüne altın kaplamalı ağır bir saat takıyordu ki, zamanı berrakça ve engelsizce görebilsin. O sabah her günkü gibi giyinmişti; üstünde beyaz bir safari takım, ayaklarında parlak beyaz sandaletler vardı. Koltuğunun arkasına temiz beyaz bir havlu atmıştı. Muayenehanesi boktan bir yerdeydi, ama adamın kendisi tertemizdi. Üstelik kalbi de temizdi.

Heyet içeri daldı ve kimisi boş bulduğu koltuklara oturdu, kimisi koltukların kollarına tünedi. Dr. Bhagat, Habgâh'daki hastalarının ikişer, üçer gelmesine alışkındı (bu insanlar asla tek başına gelmezlerdi). Fakat o sabah karşısında bulduğu kalabalık onu biraz şaşırtmıştı.

"Hasta hanginiz?"

"Hiçbirimiz, Doktor Sahip[1] "

Sözcü Saide, Encüm'ün değişen tavrını –arpacık kumruları gibi düşünmesini, kabalaşmasını, *okumasını* ve hepsinden önemlisi, isyankârlığını– olabildiğince özenli bir şekilde ve öbürlerinin araya kattığı izahat ve teferruatlarla tarif etti. Doktora Zeynep'in hastalığını ve Encüm'ün kaygılı halini anlattı. (Tabii Encüm'ün *sifli câdu* varsayımını ve kendisinin ondaki rolünü bilmesinin imkânı yoktu.) Heyet olarak etraflıca müzakere ettikten sonra Gucerat konusunu açmamaya karar vermişlerdi, çünkü:

1. Hindistan'da bir saygı ifadesi. (Ç.N.)

(a) Orada Encüm'ün başına bir şey gelmiş olsa bile onun ne olduğunu bilmiyorlardı.

Ve,

(b) Dr. Bhagat'ın masası üstünde Tanrı Ganeş'in gümüşten (belki sadece gümüş kaplıydı) büyükçe bir heykelciği vardı ve heykelciğin gövdesinden yukarı doğru daima taze bir tütsünün dumanı kıvrılarak süzülürdü.

Bu ikinci maddeden kesin bir sonuca varılamazdı elbette, fakat Gucerat'ta olanlara doktorun nasıl baktığı konusu Habgâh sakinlerini tereddütte bırakmaya yetiyordu. O yüzden de tedbiri hiç mi hiç elden bırakmamayı kararlaştırmışlardı.

Aslında milyonlarca inançlı Hindu gibi Gucerat'taki işlerin çığırından çıkmasından dehşete düşen Dr. Bhagat, altın çerçeveli gözlüğünün kalın camları arkasında büyümüş parlak boncuk gözleriyle pür dikkat dinledi, burnunu çekip kalemiyle masasına tak tak vurdu. Alnını kırıştırarak duydukları üstüne bir süre düşündü ve ardından, Encüm'ün okuduğu için mi Habgâh'dan ayrılmak istediğini, yoksa Habgâh'dan ayrılmak istediği için mi okuduğunu sordu. Heyet bu konuda farklı düşünüyordu. Genç üyelerden Meher'in anlattığına göre Encüm dışarıdaki Dünya'ya dönüp yoksullara yardım etmek istediğini söylemişti ona. Heyet bu sözü eğlenen nidalarla karşıladı. Dr. Bhagat ciddiyetle, bunu niçin bu kadar komik bulduklarını sordu.

Meher, "Ama Doktor Sahip, hangi yoksul *bizden* yardım ister ki?" diye cevap verince ekibin hepsi, kendilerine yardım önerilen yoksulların nasıl ödlerinin kopacağını düşünerek kıkırdamaya başladı.

Dr. Bhagat düzgün küçük elyazısıyla reçete defterine şöyle yazdı: *Eskiden dışadönük olan, söz dinleyen şen tabiatlı hasta şimdi söz dinlemez, asi kişilik özellikleri gösteriyor.*

Heyete endişe etmemelerini söyledi. Onlara bir reçete yazdı. Hapların –herkese her zaman yazdığı ilacın– Encüm'ü sakinleştireceğini ve birkaç gece güzelce uyumasını sağlayacağını, ondan sonra da onu şahsen görmesi gerekeceğini söyledi.

Encüm hapları içmeyi kesin bir dille reddetti.

Günler geçtikçe sessizliği başka bir şeye, bir tür huzursuzluğa ve alınganlığa dönüşüyordu. Damarlarında adeta sinsi bir başkaldırı, mahkûm olduğunu hissettiği bir ömürlük yapay bir mutluluğa karşı delice bir isyan kabarmaya başlamıştı.

Dr. Bhagat'ın reçetesini avluya yığdığı başka şeylerin, bir zamanlar değer verdiği şeylerin yanına kattı ve bir kibritle tutuşturdu. Ateşe verilenler arasında şunlar vardı:

üç belgesel film (kendisi hakkında),

kuşe kâğıda basılı, fotoğraflı ve ciltli büyük boy iki kitap (kendisini anlatan),

yabancı dergilerde çıkmış yedi fotoğraf (kendisini gösteren).

New York Times, *London Times*, *Guardian*, *Boston Globe*, *Globe and Mail*, *Le Monde*, *Corriere della Sera*, *La Stampa* ve *Die Zeit* dahil, on üçten fazla dildeki yabancı gazetelerden kesilmiş bir albüm dolusu kupür (kendisi hakkında).

Ateşten yükselen duman, keçi dahil, herkesi öksürttü. Encüm soğuyan külleri yüzüne ve saçlarına sürdü. O akşam Zeynep giysilerini, ayakkabılarını, okul çantasını ve roket şeklindeki kalem kutusunu Saide'nin dolabına taşıdı. Ondan sonra da bir daha Encüm'le yatmadı.

Sebep olarak kelimesi kelimesine şu acımasız açıklamayı yaptı: "Annem hiç mutlu değil artık."

Kalbi kırılan Encüm çelik gardırobunu boşalttı ve saten gharara'larıyla pullu sari'lerini, jhumka küpelerini,

halhallarını, cam bileziklerini ve öbür giyim kuşamını teneke sandıklara doldurdu. Kendine, biri güvercin grisi öbürü çamur kahverengisi, iki Pathan takımı dikti, kullanılmış naylon bir yağmurluk ve çorapsız giydiği bir çift erkek ayakkabısı aldı. Örselenmiş bir Matador minibüs geldi, gardırobunu ve teneke sandıklarını ona yükledi. Nereye gittiğini söylemeden ayrıldı.

O zaman bile kimse onu ciddiye almadı. Geri geleceğinden emindiler.

Habgâh'dan hepi topu on dakikalık bir minibüs yolculuğuyla Encüm bir kez daha bambaşka bir dünyaya adım attı.

Bakımsız, bir albenisi ve fazla ziyaretçisi olmayan, büyük sayılmayacak bir mezarlıktı burası. Kuzey sınırı bir devlet hastanesine ve şehirli berduşlara ait cesetlerin ve sahipsiz naaşların –polis onlardan nasıl kurtulacaklarını kararlaştırana kadar– konduğu bir morga bitişikti. Morga getirilen ölüler sonradan genelde şehir krematoryumuna götürülürdü. Eğer Müslüman oldukları belliyse, zamanla kaybolan taşsız mezarlara gömülür, orada toprağın bereketine bereket ve yaşlı ağaçlara olağanüstü bir gürlük katarlardı.

Adı sanı belli mezarların sayısı iki yüzden azdı. Oymalı mermer taşları olan eski mezarlar daha işlemeli, yenileri daha sadeydi. Mülakat Ali, onun annesiyle babası ve büyükannesiyle büyükbabası dahil, Encüm'ün ailesi birkaç nesildir oraya gömülüyordu. Encüm'ün halası Begüm Ziynet Kevser, kardeşi Mülakat Ali'nin yanında gömülüydü. Aslında kadın Bölünme'den sonra Lahor'a taşınmıştı. Orada on yıl yaşadıktan sonra kocasını ve çocuklarını terk edip Delhi'ye dönmüş, Cuma Camii'nin

yakın çevresinden başka bir yerde yaşayamayacağını söylemişti. (Lahor'daki Bedşahi Camii nedense aynı işi görememiş.) Begüm Ziynet Kevser, polisin Pakistan casusu olduğu gerekçesiyle onu üç kere sınır dışı etme girişimini atlattıktan sonra Şahcihanabad'a, sevgili camisini gören ve kendisiyle aşağı yukarı akran bir dulla paylaştığı mutfaklı bir odaya yerleşti. Turlarla gelen yabancı turistlerin yerel lezzetleri tatmak için uğradığı eski şehirdeki bir lokantaya koyun korma[1] yaparak geçimini sağladı. Otuz yıl boyunca her gün aynı yemeği yapmasından dolayı, başka kadınların esans veya parfüm kokması gibi o da korma kokardı. Şu dünyadan ayrıldığında bile leziz bir Eski Delhi menüsü gibi kokarak mezarına defnedildi. Begüm Ziynet Kevser'in yanında, veremden ölen Encüm'ün büyük ablası Bibi Ayşe gömülüydü. Biraz ileride Encüm'ü dünyaya getiren ebe Ehlem Bacı yatıyordu. Ehlem Bacı ölümüne yakın yıllarında bunamaya ve şişmanlamaya başlamıştı. Eski şehrin sokaklarında kirli bir kraliçe gibi heybetle süzülerek, keçeleşmiş saçlarını eşek sütüyle yeni banyo yapmış gibi bulaşık bir havluya sararak dolaşırdı. Lime lime haliyle her daim yanında taşıdığı Kisan Urea gübre çuvalı boş maden suyu şişeleriyle, yırtık uçurtmalarla, yakındaki Ramlila Meydanı'nda düzenlenen büyük siyasi miting artığı, özenle katlanmış poster ve flamalarla tıka basa dolu olurdu. Daha nemrut günlerinde dünya gelmesine yardım ettiği, çoğu artık çoluk çocuk sahibi yetişkin erkekler ve kadınlara yaklaşır, onlara en ağır dille hakaretler yağdırır, doğdukları güne lanet ederdi. Fakat sövgüleri asla kimseyi incitmezdi; insanlar çoğu zaman sihirbazlık gösterilerinde denek olarak sahneye çağrılanların utangaç, sırıtkan gülümsemele-

1. Hindistan ve Pakistan'da baharat ve yoğurtla pişirilen koyun etli bir yemek. (Ç.N.)

riyle tepki verirlerdi. Her zaman onu besleyen biri, ona yatak verecek birileri olurdu. Yemek ikramlarını, ikram edene büyük bir lütuf gösteriyormuşçasına, adeta kindarca bir tavırla kabul eder, ama onu kalmaya davet edenleri geri çevirirdi. En sıcak yaz günlerinde de, en soğuk kış günlerinde de dışarıda kalmakta ısrar ederdi. Bir sabah Elif Zed Kırtasiye&Fotokopicisi'nin önünde dimdik oturur ve Kisan Urea çuvalına sarılır vaziyette ölü bulundu. Cihanara Begüm aile mezarlığına gömülmesi için diretti. Naaşını yıkattırıp kefenletti ve son duasını yapmak için bir imam buldu. Ne olsa beş çocuğunu da Ehlem Bacı doğurtmuştu.

Ehlem Bacı'nın yanında, mezar taşında –İngilizce olarak– "Madam Begüm Renata Mümtaz" diye ismi verilen bir kadın yatıyordu. Begüm Renata, Bükreş'teki çocukluğunda Hindistan'ın ve Hint klasik dans türlerinin hayalini kuran Rumen bir göbek dansçısıydı. Karadan otostopla Delhi'ye kadar gelip onu cinsel olarak sömüren ve doğru dürüst bir şey öğretmeyen ikiyüzlü bir Kathak dans gurusu bulduğunda henüz on dokuz yaşındaydı. Geçimini sağlamak için, Delhi'deki yedi kadim şehirden beşincisi olan Firuz Şah Kotla Harabeleri'ndeki gül bahçesinde yer alan Goncagül Restoran Bar kabarelerinde sahneye çıkmaya başladı. Renata'nın oradaki sahne adı Mümtaz oldu. Profesyonel bir düzenbazın onu aşkta sukutuhayale uğratıp tüm birikimleriyle ortadan kaybolmasından sonra fazla yaşamayacaktı. Dolandırılmış olmasına rağmen adamı uzun bir süre yine de sevdi. Perişan oldu; büyüler yaptırdı, ruhlar çağırdı. Cildinde çıbanlar çıkaran ve sesini erkeklerinki gibi toklaştırıp pürüzlendiren uzun esrime nöbetlerine girmeye başladı. Herkes intihar olduğunu varsaysa da hangi şartlarda öldüğü belirsizdi. Goncagül Restoran Bar'ın suskun başgarsonu, somurtkan ahlak zabiti, dansçı kızların kâbusu –ve aynı zamanda

maskarası– Roşan Lâl kendini bile şaşırtarak Renata'nın cenaze törenini ayarladı ve önce bir, sonra iki kere, sonra ne olduğunu anlamadan her salı (izin) günü çiçeklerle kabrini ziyaret etti. Mezar taşını da üstüne ismini yazdırarak o yaptırdı ve kendi tabiriyle, "bakımını" üstlendi; taştaki Renata Mümtaz'ın önüne, kadının sağlığında kullanılmayan "Begüm" ve "Madam" isimlerini ekletti. Renata Mümtaz'ın ölümü üstünden artık on yedi yıl geçmişti. Roşan Lâl'in sıska baldırlarından yukarı çıkan damarlar fena halde varisliydi, kulağının biri sağır olmuştu ama o, eski siyah bisikletiyle tangır tungur hâlâ mezarlığa geliyor, taze koyungözleri, indirimli güller veya paraya çok sıkışıksa, trafik ışıklarındaki çocuklardan aldığı birkaç dal yasemin getiriyordu.

Belli başlı mezarların dışında kime ait olduğu tartışmalı bazı kabirler de vardı. Sözgelimi, birinde sadece "Bedşah" deniyordu. Kimileri Bedşah'ın 1857 İsyanı'ndan sonra İngilizlerce asılan ve pek bilinmeyen bir Babür şehzadesi olduğunu düşünüyor, kimileri de Afgan bir sufi şairi olduğuna inanıyordu. Başka bir mezarda sadece "Islahi" adı görünüyordu. Kimilerine göre o, İmparator Alem Şah'ın ordusunda bir komutan, kimilerine göre de aldattığı bir fahişenin 1960'larda bıçaklayarak öldürdüğü yerel bir muhabbet tellalıydı. Bir başka deyişle, herkes her zamanki gibi inanmak istediğine inanıyordu.

Mezarlıktaki ilk akşamında Encüm hızlı bir keşif turu yaptıktan sonra gardırobunu ve üç-beş eşyasını Mülakat Ali'nin mezarı yanına yerleştirdi, halısını ve döşeğini de Ehlem Bacı'yla Madam Renata Mümtaz'ın mezarları arasında açtı. Doğal olarak uyumadı. Mezarlıkta birisinin onun rahatsız etmesinden değil; ne cinler onunla tanışmaya geldi ne de hayaletler başına üşüştü. Mezarlığın kuzey ucunda, eski sargı bezleri ve kullanılmış şırıngalardan bir denizin üstünde tepecikler halinde yükselen has-

tane atıkları arasında birbirlerine sokulmuş eroinmanlar –gecenin karanlığında siyahın bir ton daha koyusu olan gölgeler– onu fark etmiş görünmüyorlardı bile. Güney uçta öbekler halinde toplanmış evsizler isli, kıt öğünlerini hazırlıyorlardı. İnsanlardan daha sağlıklı durumda olan sokak köpekleri terbiyeli bir mesafeden terbiyeli bir edayla yemek artıklarını bekliyordu.

Öyle bir ortamda Encüm'ün biraz tehlikede olması beklenebilirdi. Fakat kimsesizliği onu korudu. Toplumsal nezaket kurallarından nihayet sıyrılmış olarak o kimsesizlik tüm heybetiyle; surları, burçları, payandaları ve gizli zindanlarıyla, tehditkâr bir kalabalık gibi uğuldayan bir kale misali yükseldi. Encüm o kalenin yaldızlı salonlarını kendinden kaçan bir firariymişçesine arşınladı. Safran renkli yabalarına bebekler geçirmiş safran sırıtışlı safran rengi adamlar topluluğunu püskürtmeye çalıştı, ama adamlar bir türlü uzaklaşmadılar. Sokağın ortasında, banknotlardan yaptığı gevrek kuşlar gibi düzgünce katlanmış bir halde yatan Zakir Miyan'ın üstüne kapıyı kapatmaya çalıştı. Fakat Zakir Miyan kapalı kapılardan uçan halıyla geçerek, üstelik katlı halini de bozmadan peşinden geliyordu. Encüm gözünün feri sönmeden hemen önce ona nasıl baktığını unutmak istiyor, ama adam onu bırakmıyordu.

Ona, üstüne kapandığı cansız bedeninden onu ayırmaya çalışırlarken nasıl yiğitçe karşılık verdiğini anlatmaya çalışıyordu.

Ama öyle olmadığını kendisi de gayet iyi biliyordu.

Başkalarına yapılanları, erkekleri nasıl kapatıp kadınları nasıl açtıklarını unutmaya çalışıyordu. Ve sonunda hepsini nasıl uzuv uzuv parçalayıp yaktıklarını.

Ama bunları hatırlıyor, hatırladığını da gayet iyi biliyordu.

Onlar.

Kim onlar?

"Eşit Ve Zıt Yönlü Kuvvet" uygulamak üzere seferber edilen Newton'un ordusu. Çelik pençeleri ve kanlı gagalarıyla hepsi birden

Mussalman ka ek hi stan! Kabristan ya Pakistan!

Gidecek bir yer var Müslümana! Ya kabristana ya Pakistan'a! diye gaklayan otuz bin safran rengi muhabbetkuşu.

Encüm ölü numarası yaparak Zakir Miyan'ın üstüne serilmişti. Yalandan bir kadının yalandan cesedi. Fakat katıksız vejetaryen olan ya da öyle görünen (orduya alınmanın asgari şartı buydu) muhabbetkuşları, av köpeklerinin titizliği ve maharetiyle solukları kontrol ediyorlardı. Tabii Encüm'ü fark etmeleri zor olmadı. Otuz bin ses hep bir ağızdan, Üstat Gülsüm Bi'nin Birbal'ını taklit eder gibi bağırdı:

Ai Hai! Sâli Randi hicra! Adi Orospu Hicra. Adi Müslüman Orospu Hicra.

Sonra bir başka ses, bir başka kuş sesi kaygıyla yükseldi:

"Nahi yâr, mat maro, Hicron ko maarna apşagun hota hai."

Onu öldürmeyin, kardeşler, Hicraları öldürmek uğursuzluk getirir.

Uğursuzluk!

Hiçbir şey o katilleri uğursuzluğun ihtimali kadar korkutamazdı. Ne olsa havada savrulan kılıçları, havada savrulan hançerleri tutan parmaklara uğursuzluğu savuşturmak için uğurlu taşlar kakılı kalın altın yüzükler takılmıştı. İnsanları ölümüne dövmek için demir sopaları kullanan bileklere uğursuzluk gelmesin diye, sevgi dolu annelerin sevgiyle bağladıkları okunmuş kırmızı iplikler takılmıştı. Bunca tedbiri aldıktan sonra uğursuzluğu bile isteye çağırmak olur muydu?

O yüzden Encüm'ün başında dikilip ona kendi sloganlarını attırmakla yetindiler.

Bharat Mata Ki Cai! Vande Mataram!

Encüm söyleneni yaptı. Ağlayarak, sarsılarak, daha önce hiç olmadığı kadar aşağılanarak.

Hindistan Ana'ya Zafer! Anneye Selam Dur!

Onu sağ bıraktılar. Öldürmediler. Yaralamadılar. Ne katlayıp kapattılar ne açtılar. Yalnız o. *Onların* uğurlarına bir halel gelmesin diye.

Kasapların Uğuru.

Encüm bundan ibaretti. Ve o yaşadıkça onlara uğur getirmeye devam edecekti.

Kendi özel kalesini arşınlarken bu küçük ayrıntıyı unutmaya çalıştı. Ama unutamadı. Olanları hatırladığını gayet iyi bildiğini gayet iyi biliyordu.

Gözleri soğuk ve alnı zincifre rengi olan Eyalet Başbakanı seçimleri kazanmayı sürdürdü. Başkentte Şair Başbakan'ın hükümeti düştüğünde bile Gucerat'ta seçimleri art arda kazandı. Kimileri onun toplu katliamdan sorumlu tutulması gerektiğine inansa bile seçmenlerinin dilinde o, Gucerat ka Lalla'ydı. Yani Gucerat'ın Gözbebeği.

❦

Encüm mezarlıkta perişan ve yabani bir hayalet gibi, orada yaşayan hangi cin ve ruh varsa hepsine parmak ısırtırcasına, ölülerini gömmeye gelen zavallı ailelere –onların kederini gölgede bırakacak kadar vahşi ve dizginsiz bir üzüntüyle– pusu kurarak aylarını geçirdi. Kendine bakmayı ve saçını boyamayı bıraktı. Alttan bembeyaz çıkan saçlar orta yerden ansızın siyaha dönünce, nasıl demeli, *zebra* gibi oldu. Her şeyden çok çekindiği yüzündeki tüyler çenesinde ve yanaklarında bir kırağı

ışıltısıyla belirmeye başladı (neyse ki, bir ömür boyu yediği ucuz hormon iğneleri iyice sakallanmasını önlüyordu). Paan çiğnemekten koyu kırmızıya dönen ön dişlerinden biri ağzında gevşedi. Konuştuğunda veya seyrek de olsa gülümsediğinde, kendi ezgisini kendi çalan bir armonyum gibi, ürkütücü derecede yukarı aşağı oynuyordu o diş. Fakat bu ürkütücülüğün kendine göre artıları vardı; insanları korkutuyor ve küfür savurup taş atan hain oğlan çocuklarını güvenli bir mesafede tutuyordu.

Encüm'ün eski bir müşterisi olan ve vaktiyle beslediği dünyevi arzuları çoktandır geride bırakmış olarak onu seven Bay D.D. Gupta, izini bulup onu mezarlıkta ziyarete geldi. Karol Bağ semtinde çelik, çimento, taş ve tuğla gibi inşaat malzemeleri alıp satan bir tüccardı kendisi. Zengin bir müşterisinin inşaatına gidecek tuğla ve asbest levha sevkiyatının küçük bir bölümünü mezarlığa yönlendirerek Encüm'e küçük, eğreti bir ardiye yaptırdı. Gerektiğinde Encüm'ün eşyalarını koyabileceği basit bir yapıydı bu. Bay Gupta, ihtiyaçlarının karşılandığından ve kendisine zarar vermediğinden emin olmak için Encüm'e arada sırada uğradı. Amerika'nın Irak'ı işgalinden sonra –patlamalara karşı beton bariyerlere artan talepten nemalanmak için– Bağdat'a taşınacağı zaman karısından, haftada en az üç kez sıcak yemek götürmesi için şoförünü Encüm'e göndermesini istedi. Kendini bir Gopi olarak, Tanrı Krişna'nın kadın bir bendesi olarak gören Bayan Gupta, el falcısının dediğine göre, dünyada yedinci ve son hayatını yaşıyordu. Dolayısıyla günahlarının bedelini bir sonraki hayatında ödeyecek diye bir endişe taşımıyor ve dilediğini yapmakta kendini serbest hissediyordu. Tutkulu ilişkilere giriyor, cinsel zevkin doruğundayken aldığı doyumun aslında bir insana değil, tanrısal bir varlığa yöneldiğini savunuyordu. Kocasından son derece hoşlanmakla beraber artık onun cinsel arzularının

hedefinde olmamaktan memnun, bunun karşılığında ona bir iyilik yapmaktan daha da memnundu.

Bay Gupta gitmeden önce Encüm'e ucuz bir cep telefonu aldı ve ona hem nasıl cevap vereceğini (gelen aramalar bedavaydı) hem de kendisiyle konuşması gerektiğinde nasıl "cevapsız çağrı" bırakacağını öğretti. Encüm telefonu bir haftada kaybetti; Bay Gupta Bağdat'tan aradığında da ona, ağlayarak annesiyle konuşmak isteyen bir ayyaş cevap verdi.

Encüm'ün böyle bir iyiliksever dışında da ziyaretçileri oluyordu. Saide, görünüşte kalpsiz, ama aslında travma geçirmekte olan Zeynep'i birkaç kere getirdi. (Saide bu ziyaretlerin Encüm'e de, Zeynep'e de çok fazla acı çektirdiğini anlayınca kızı bir daha getirmedi.) Encüm'ün kardeşi Sakıp haftada bir kere uğruyordu. Üstat Gülsüm Bi de yanında arkadaşı Hacı Miyan veya bazen Bismillah'la birlikte çekçeğe binip geliyorlardı. Üstat, Encüm'e Habgâh'dan küçük bir emeklilik tahsis edilmesini sağlamıştı ve onu her ayın birinde bir zarfla nakit olarak ona ulaştırıyordu.

Ziyaretlerini en düzenli yapan, Üstat Hamid'di. Çarşamba ve pazarları hariç her gün şafakta veya alacakaranlıkta gelir, Encüm'ün armonyumuyla birinin mezarına kurulur ve sabahları Raag Lalit, akşamları da Şuddh Kalyan makamındaki büyüleyici riyazına –alıştırmasına– başlardı: *Tum bin kavn haber mori lait*... Haberimi senden başka kim sorar? Fikir birliğiyle Encüm'ün bölgesi olarak belirlenen görünmez bir sınırın kenarındaki berduş ve ipsizlerin, son Bollywood hitleri veya popüler ilahiler (onda dokuzu *Dum-a-Dum Mast Kalender*) için bağıra çağıra dile getirdikleri istekler kesinlikle dikkate alınmazdı. Mezarlığın kıyısındaki trajik gölgeler alkol veya eroin kaynaklı düşsel bir pusta bazen ayağa kalkar ve kendi kafalarındaki bir ritme eşlik eder gibi ağır ağır dans

ederlerdi. Işık söner –veya doğar– ve Üstat Hamid'in yumuşak sesi şu harap ortamı ve oranın harap sakinlerini okşarken Encüm, Madam Begüm Renata Mümtaz'ın mezarında bağdaş kurmuş olarak, üstada arkası dönük otururdu. Onunla konuşmaz, ona bakmazdı. Üstat Hamid buna aldırış ettiğinden değil. Omuzlarının hareketsizliğinden dinlediğini anlıyordu. Onun nice hallerini görmüştü; kendisinin olmasa bile müziğin yardımıyla bunu da atlatacağına inanıyordu.

Gelgelelim, Encüm'ü Habgâh'daki eski hayatına döndürmeye ne şefkat ne de gaddarlık ikna edebiliyordu. Keder ve korku dalgasının çekilmesi yıllar aldı. İmam Ziyaüddin'in günlük ziyaretleri, önemsiz ama bazen de derin konulardaki münakaşaları ve onun kendisine her sabah gazete okunmasını istemesi Encüm'ü dünyaya döndürmeye yardım etti. Kimsesizlik Kalesi yavaş yavaş baş edilebilir boyutlara çekildi. Bir ev oldu; kestirilebilir ve avutucu –korkunç ama güvenilir– bir kederin yuvası. Safran renkli adamlar kılıçlarını kınına soktu, yabalarını yere bıraktı ve çalan zillere cevap verecekleri, emirlere itaat edecekleri, karılarını dövecekleri, bir sonraki kanlı kıyım başlayana kadar vakit dolduracakları çalışma hayatlarına uysalca geri döndüler. Safran renkli muhabbetkuşları pençelerini içeri çekti, yeşile döndü ve ak sırtlı akbabalarla serçelerin kaybolduğu kutsal hintincirinin dalları arasına saklandılar. Katlanmış adamlarla açılmış kadınlar Encüm'ü daha seyrek ziyaret eder oldular. Zakir Miyan yanına taşındı ve varlığını çok belli etmese de hep yakınında oldu.

Encüm üstüne başına tekrar dikkat etmeye başladı. Kına yaparak saçını alevli bir turuncuya çevirdi. Yüzündeki tüyleri aldırdı, sallanan dişini çektirdi ve yerine inplant yaptırdı. Dişlik halleri kalmamış koyu kırmızı yumruların arasında artık kusursuzca beyaz, ışıl ışıl bir dişi

vardı. Geneline bakıldığında, eski haline göre sadece biraz daha iyiydi. Pathan takımlarından vazgeçmemişti, ama artık daha yumuşak, açık mavi ve toz pembe renklerde dikilmiş bir takımı vardı ve onu da eski pullu, baskılı şallarına uydurmuştu. Biraz kilo almış ve böylece yeni giysilerinin içini alımlı ve rahat bir tarzda doldurur hale gelmişti.

Fakat yalnızca Kasapların Uğuru hatırına hayatta olduğunu hiçbir zaman unutmadı. Ömrünün kalanını, aksine bir görüntü verdiği zamanlarda bile, ona pamuk ipliğiyle ve pervasızca bağlı olarak geçirdi.

Kimsesizlik Kalesi'nin boyutları küçülürken Encüm'ün ardiyesi büyüdü. Önce içine bir yatak alabilen bir kulübeye döndü, ardından, içinde mutfağı olan küçük bir eve. Gereksiz dikkat çekmemek için dış duvarları kaba ve bitmemiş bir halde bıraktı. İçerisini sıvayıp alışılmadık bir fuşya rengine boyadı. Demir kirişlerle destekli kumtaşından bir çatı yaptı, çatının uzantısından sundurmayı da kışları plastik bir sandalye koyup saçını kurutur ve pul pul kalkıp çatlayan baldırlarını güneşlendirirken ölüler diyarını seyredebileceği bir terasa çevirdi. Genç bir hanım olma yolundaki Bandikut onu tekrar ziyarete başladı. Hep Saide'yle geliyor ve geceyi asla orada geçirmiyordu. Encüm sebebini hiç sormadı, ısrar etmedi, duygularını bile belli etmedi. Ama o yarası hiçbir zaman kapanmadı ve acısı dinmedi. Kırılan kalbi bu konuda iyileşmeye hiç yanaşmadı.

Her birkaç ayda bir belediye yetkilileri gelip, işgalcilerin mezarlıkta yaşamalarına kesinlikle izin verilmediğini ve ruhsatsız her türlü yapının bir hafta içinde yıkılacağını belirten bir tebliği Encüm'ün ön kapısına sıkıştırıyorlardı. Encüm onlara mezarlıkta yaşamadığını, buraya ölmeye geldiğini, bunun için de belediyeden izin almasına gerek olmadığını, iznini doğruca yüce Yaradan'dan aldığını söylüyordu.

Ziyarette bulunan belediye yetkililerinden kimse konunun üstüne daha fazla gidecek ve Encüm'ün efsanevi hışmı karşısında rezil olacak cesareti gösteremedi. Tabii herkes gibi, Hicraların bedduasını almaktan da korkuyorlardı. O yüzden uzlaşma ve küçük çaplı haraç alma yoluna gittiler. Küçümsenmeyecek bir meblağa ek olarak, Hinduların Divali Bayramı'nda da, Müslümanların Kurban Bayramı'nda da vejetaryen olmayan birer yemeğe anlaştılar. Ayrıca, eğer ev büyütülecek olursa, genişlemeyle orantılı olarak meblağın da artırılmasında fikir birliğine vardılar.

Encüm zamanla yakınlarının mezarını çevirip etraflarına odalar yapmaya başladı. Her odada bir ya da iki mezarı, bir de yatak vardı. Ya da iki yatak. İçinde kendi foseptiği olan müstakil bir tuvalet ve banyo yaptı. Su için herkesin kullanımına açık tulumbayı kullanıyordu. Oğlu ve gelininin kötü davrandığı İmam Ziyaüddin çok geçmeden kadrolu misafir oldu. Artık evine bile nadiren gidiyordu. Encüm meteliksiz seyyahlara oda kiralamaya başladı (reklamının sadece şifahi olmasına büyük bir özen gösteriliyordu). Çevre ve manzara kadar hancının kendisi de her zevke uyacak gibi olmadığından, fazla müşterisi olmuyordu. Tabii hancının kiracılar konusundaki zevki de cabası. Encüm'ün kimi kabul veya reddedeceği konusunda değişken ve akıldışı bir tutumu vardı; üstelik geri çevirdiklerini de sık sık tacize varan (*Seni buraya kim gönderdi? Senin götüne koyayım!*) haksız ve tamamen anlamsız bir kabalıkla, hatta bazen tüyler ürpertici vahşilikte bir kükremeyle adeta kovuyordu.

Pansiyonun mezarlık içinde olmasının avantajı, şehirdeki en ayrıcalıklı semtlerin bile aksine, burada cereyanların kesilmemesiydi. Yazın bile. Çünkü Encüm, naaşlar yüzünden yirmi dört saat soğutulması gereken morgdan çalıyordu elektriğini. (Klimalı bir ihtişam içinde yatan şehrin kimsesiz yoksulları, sağlıklarında böyle bir de-

neyimin yanından bile geçmemişlerdi.) Encüm pansiyonunu *Cennet* diye adlandırdı. Televizyonu gece gündüz açıktı. Aklını yatıştırması için onun gürültüsüne ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Haberleri iştahla takip ede ede sıkı bir siyaset uzmanı olup çıktı. Hint pembe dizilerine ve İngilizce film kanallarına da bakıyordu. Düşük bütçeli Hollywood vampir filmlerine özellikle bayılıyor ve tekrar tekrar izliyordu. Konuşmaları anladığından değil elbette; ama vampirleri gayet iyi çözebiliyordu.

Cennet Pansiyon, gharana'larındaki sıkı teşkilatlı yapının bir şekilde dışında kalan veya oradan kovulan Hicraların giderek cazibe merkezi oldu. Geçmişten eski dostlar, en şaşırtıcısı da Nimmo Gorakhpuri çıkageldi. İlk karşılaşmalarında Encüm ve Nimmo, uzun bir ayrılığın ardından tekrar kavuşan bahtsız âşıklar gibi birbirlerine sarılıp ağladılar. Nimmo düzenli olarak Encüm'ü görmeye geldi ve çoğu gelişinde üst üste ikişer üçer gün kaldı. Göz kamaştırıcı biri olmuştu; boylu boslu, takmış takıştırmış, güzel kokular sürünmüş haliyle kusursuzca bakımlıydı. İki daire, bir de çiftliğin sahibi olduğu Delhi'den iki saat mesafedeki Mewat'tan kendi küçük Maruti 800'üyle geliyordu. Kurban Bayramı'nda Delhi ve Bombay'daki zengin Müslümanlara ciddi paralar karşılığında egzotik keçi satan bir kodaman olmuştu. Eski arkadaşına ticaretin inceliklerini anlatır ve keçileri bir gecede semirtmenin yapay yollarını, bayram öncesi keçi piyasasındaki fiyatlama yöntemlerini açıklarken kıkırdıyordu. Gelecek yıl işini internete de taşıyacağını haber verdi. Dostluklarının hatırına, bir sonraki Kurban Bayramı'nı mezarlıkta, en nadide keçilerin numuneleriyle birlikte kutlamayı kararlaştırdılar. Nimmo havalı yeni telefonuyla Encüm'e keçi portrelerini gösterdi. Bir zamanlar Batılı kadınların modasına tutkun olduğu şekilde, şimdi de keçilere takıntılıydı. Encüm'e, Jamnapari'leri Barbari cinsinden, bir Etava'yı Sojat'tan nasıl ayırt edebileceğini açıkladı. Sonra her kanat

çırpışında "Ya Allah!" gibi bir ses çıkaran bir horozun MMS mesajını gösterdi. Encüm şaşkına döndü. *Basit bir horoz bile biliyordu!* O günden sonra inancı derinleşti.

Sözüne sadık kalan Nimmo Gorakhpuri, Encüm'e genç siyah bir koç getirdi; hayvanın boynuzları kutsal kitaplardaki gibi sarmaldı ve Nimmo'nun dediğine göre İbrahim Peygamber'in dağda tek oğlu İshak'ın[1] yerine kurban ettiğinin –onlarınkinin beyaz olması sayılmazsa– benzeriydi. Encüm koçu, içinde kendine ait bir mezar olan kendine ait bir odaya yerleştirdi ve ona sevgiyle baktı, onu İbrahim'in İshak'ı sevmesi gibi sevmeye çalıştı. Sonuçta kurbanı her günkü sıradan kasaplıklardan ayıran özellik, sevgiydi. Ona simli bir gerdanlık yaptı ve ayaklarına ziller taktı. Koç da onu seviyor ve her gittiği yere peşinden geliyordu. (Encüm, Zeynep geldiğinde koçu saklamaya ve zillerini çıkarmaya dikkat ediyor, etmezse bunun neye yol açacağını biliyordu.) O yıl bayram geldiğinde eski şehir, boğazlanmayı bekleyen solgun dövmeli emekli deveLer, bakımlı semiz mandalar ve küçük atlar kadar boylu keçi irileriyle adeta kaynıyordu. Encüm'ün çekik sarı gözlü koçu bir metreyi geçen yüksekliğiyle yağsız et ve kastan ibaret tam bir yetişkin olmuştu. Sırf onu görmek için mezarlığa gelen insanlar vardı.

Encüm kurbanın kesilmesi için Şahcihanabad'daki yeni nesil kasapların yükselen yıldızı, İmran Kureyşi'den randevu aldı. İmran, öncesinde başka bazı randevuları olduğunu ve ikindi sularına kadar gelemeyeceğini söyledi. Encüm eğer eski şehre gidip adamı bizzat elleriyle getirmezse, bayramın ilk günü şafağın sökmesiyle araya başkalarının girip sıranın bozulacağını biliyordu. Böylece, ütülü temiz bir Pathan takımı giymiş bir erkek olarak bütün gününü, işinin peşinde dolaşan İmran'ı ev ev, köşe

1. İslamiyette, kurban edilmek üzere olan oğul, İsmail Peygamber olarak geçer; Yahudilik ve Hıristiyanlıkta İshak'tır. (Ç.N.)

bucak izledi. Son randevu bir siyasetçiyle, önceki seçimleri utanç verici bir oy farkıyla kaybeden eski bir Yasama Meclisi üyesiyle idi. Hezimetinin o kadar da ağır olmadığını ve gelecek seçimlere şimdiden hazırlanmaya başladığını kanıtlamak isteyen adam, seçmeni için dindarca ve şaşaalı bir gösteri düzenlemeye karar vermişti. Etli butlu, bakımlı bir manda, postu yağlanıp parlatılmış olarak dar sokaklardan, manevra yapacak kadar alanı olan bir yolağzına kadar sürüklendi. Ön ayaklarına bukağı vurularak bir sokak lambasına bağlanmış ve çapraz konumlanmış olarak bile yolağzı denen aralığa ancak sığıyordu. Bayramlık yeni kıyafetleri içinde insanlar İmran'ın kurbanı kesmesini görmek için heyecanla kapı aralıklarına, pencerelere, küçük balkonlara ve teraslara doluşmuşlardı. İmran ince yapılı, sessiz ve gösterişsiz haliyle kalabalığın arasından geldi. İnsanların uğultusu arttıkça mandanın derisi seğirmeye, gözleri yuvarlanmaya başlamıştı. Arkaya doğru kavisli uzun boynuzları olan hayvan, bir klasik müzik konserinde kendinden geçer gibi koca kafasını ileri geri savuruyordu. İmran ve yardımcısı usta bir judo hamlesiyle onu devirip yan yatırdılar. Göz açıp kapayana kadar şahdamarını kesen kasaplar, tükenmekte olan bir kalbin nabzına eş bir ritimle oluk oluk havaya fışkıran kanın yolundan çekilmişlerdi. Dükkânların inik olan kepenkleri, duvarlara yapıştırılıp yırtık pırtık olmuş posterlerdeki gülümser siyasilerin yüzleri kan içinde kaldı. Kan, sokakta park etmiş motosikletlerin, mobiletlerin, çekçeklerin ve bisikletlerin yanından aktı. Mücevherli terlikler giymiş küçük kızlar ciyaklayarak selin önünden kaçıştılar. Küçük oğlanlar aldırmaz bir tavır takındı, daha yaramaz olanları ayaklarını kırmızı birikintilere hafifçe basıp pabuçlarının bıraktığı kanlı izleri beğeniyle süzdüler. Mandanın kan kaybından can vermesi biraz zaman aldı. Hayvan sonunda öldüğünde İmran gövdesini yardı ve iç organlarını; kalbini, dalağını, midesini, karaciğerini,

bağırsaklarını sokağa serdi. Sokak meyilli olduğundan bütün sakatat, kandan bir akarsudaki tuhaf biçimli tekneler gibi aşağı doğru kaymaya başladı. İmran'ın yardımcısı onlara yetişti ve daha düz bir zemine koydu. Mandanın derisini yüzme ve parçalara ayırma işini destek ekibi yapacaktı. Bu arada gösterinin yıldızı satırını bir bez parçasına sildi, kalabalığa göz gezdirdi, Encüm'le göz göze gelince de belli belirsiz bir baş hareketi yaptı; kalabalığın arasından geçip uzaklaştı. Encüm ona bir sonraki çarşıda yetişti. Sokaklar kalabalıktı. Keçi postları, keçi boynuzları, keçi kafaları, keçi beyinleri ve keçi sakatatı toplanıyor, ayrıştırılıyor, istifleniyordu. Kediler yağmaladıkları bayramlıklarla ziyafet çekiyordu.

İmran'la Encüm, Türkmen Kapısı'na kadar yürüdüler, oradan da motorlu bir çekçeğe binip mezarlığa yollandılar.

Bir süre için evin erkeği olan Encüm koç güzeli kurbanlığının üstüne bıçağı tutup bir dua okudu. Ardından İmran, koçun şahdamarını kesti ve hayvan ürperir, kanını akıtırken onu yere bastırdı. İmran yirmi dakika içinde kurbanlığın derisini yüzmüş, onu makul büyüklükte parçalara ayırmış ve gitmişti. Encüm kurbanı emredildiği şekilde; üçte birini aileye, üçte birini konu komşu ve sevilenlere, üçte birini de fakirlere dağıtmak üzere küçük kaplara bölüştürdü. O sabah bayramını kutlamaya gelen Roşan Lâl'e plastik bir kutu içinde koçun dilini ve uyluğundan bir parçayı verdi. En iyi yerlerini de on ikisine yeni giren Zeynep'e ve Üstat Hamid'e ayırdı.

Bağımlılar o akşam karınlarını bir güzel doyurdular. Encüm, Nimmo Gorakhpuri ve İmam Ziyaüddin, terasta oturup üç ayrı et menüsü ve tepeleme koyun biryani'yle kendilerine ziyafet çektiler. Nimmo, Encüm'e horozun resimli mesajının yüklü olduğu bir cep telefonu hediye etti. Encüm ona sarılarak, artık doğrudan Tanrı'ya bir hattı varmış gibi hissettiğini söyledi. Görüntüyü bir-

kaç kez daha seyrettiler. İmam Ziyaüddin'e anlatmaya çalıştılar, ama hoca gözleriyle dinliyordu ve olayın inandırıcılığına pek de kani olmadı. Ardından Encüm telefonu göğsüne sakladı ve bu seferkini kaybetmedi. Birkaç hafta içinde D.D. Gupta, aralarında haber getirip götüren şoförünün arabuluculuğuyla Encüm'ün numarasını edindi ve artık yaşamaya karar vermiş göründüğü Irak'tan onunla yine temasa geçti.

Kurban Bayramı'nın ertesi sabahı Cennet Pansiyon ikinci daimi misafirini kabul etti. Kendine Saddam Hüseyin diyen genç bir adamdı bu. Encüm onu az tanımakla beraber çok seviyordu, o yüzden de ona en dipten, eski şehirde kendine bir oda tutacak olsa ödeyeceğinden daha ucuza fiyat verdi.

Encüm'le ilk tanıştığında Saddam morgda çalışıyordu. Kadavralarla ilgilenen on genç çalışandan biri de oydu. Kendilerini üst kastlara ait gören Hindu doktorlar ölü bedenlere dokunurlarsa kirlenirler diye korktuklarından, yapmaları gereken otopsiyi yapmıyorlardı. Kadavralarla ilgilenme işini "Çamar" denen ve çöpçü-sepiciler kastına ait olan temizlikçiler üstlenmişlerdi. Hindu doktorlar, öbür Hinduların çoğu gibi tepeden baktıkları bu insanları "Dokunulmazlar" olarak görür; kadavranın neresinin kesileceği, uzuvları ve iç organlarıyla ne yapılacağı talimatını bağıra bağıra verirken burunlarını mendille örterek belli bir mesafede dururlardı. Saddam morgda çalışan temizlikçiler içinde tek Müslümandı. Ve öbür temizlikçiler gibi o da amatör cerraha benzer bir şey olmuştu.

Her şeye hemen gülümseyen Saddam'ın spor salonunda idman yapıp gelişmiş gibi duran kirpikleri vardı. Encüm'e her zaman muhabbetle selam verir ve sıkça da onun için, yumurta ve sigara almak gibi (sebze alışverişinde Encüm kimseye güvenemiyordu), sırtının ağrıdığı günlerde tulumbadan kovayla su getirmek gibi ufak tefek

işler yapardı. Morgdaki işlerin hafiflediği dönemlerde –genelde eylülden kasıma kadar; sokaklardaki insanların sıcaktan, soğuktan veya sıtmadan sinekler gibi ölmediği zamanlarda– uğrar, Encüm ona çay yapar ve birlikte bir dal sigara paylaşırlardı. Bir gün Saddam hiçbir şey demeden ortadan kayboldu. Encüm meslektaşlarına sorduğunda, ona Saddam'ın doktorlardan biriyle ağız dalaşına girdiğini ve işten atıldığını söylediler. Saddam bayramın ertesi sabahı, aradan koca bir yıl geçtikten sonra tekrar ortaya çıktığında biraz zayıflamış ve biraz hırpalanmış görünüyor, yanında da aynı ölçüde zayıf ve hırpalanmış, adının Payal olduğunu söylediği beyaz bir kısrak dolaştırıyordu. Kot pantolonu ve üstünde *Senin Yerin mi, Benim Yerim mi?* yazan kırmızı tişörtüyle tarz giyinmişti. Güneş gözlüğünü içerideyken bile çıkarmıyordu. Bir ağacın gözlerine nasıl zarar verdiğinin tuhaf hikâyesini anlattı.

Dediğine göre, morgdaki yerini kaybettikten sonra o iş senin, bu iş benim çalışmış: Bir dükkânda tezgâhtarlık yapmış, otobüste bilet kesmiş, Yeni Delhi Tren İstasyonu'nda gazete satmış ve son olarak, bir inşaatta çaresizlikten tuğla duvar örmüş. İnşaat alanındaki bir bekçiyle arkadaş olunca adam onu, belki iş verir umuduyla patronu Madam Sangita'ya götürmüş. Neşeli, tombul bir dul olan Madam Sangita, şenlikli kişiliğine ve Bollywood şarkılarına olan hayranlığına rağmen katı bir işçi taşeronuymuş ve güvenlik şirketi Sağ Salim Güvenlik Hizmetleri SSGH'nin beş yüz kişilik bir personel havuzu varmış. Bir şişe imalathanesinin bodrum katındaki yazıhanesi, Delhi'nin eteklerinde biten yeni bir sanayi bölgesindeymiş. Kadrosundaki işçiler günün on iki saati, haftanın altı günü çalışıyorlarmış. Madam Sangita personelinin maaşından yüzde altmış pay aldığı için adamlar karınlarını da zor doyuruyor, başlarını sokacak yeri de zor buluyorlarmış. Ona rağmen bu insanlar –emekli askerler, işten çıkarılanlar, şehre yeni gelen trenler dolusu umarsız köylüler, eğitimli

erkekler, cahil erkekler, besili erkekler, aç erkekler– akın akın geliyorlarmış. Saddam, "Yazıhaneleri yan yana olan bir sürü güvenlik şirketi vardı," diye anlatıyordu Encüm'e. "Her ayın ilk günü maaşımızı almaya gittiğimizde o manzarayı görecektin... binlerce kişi... Sanırsın ki, bu şehirde sadece üç tip insan var: güvenlik görevlileri, güvenlik görevlilerine ihtiyaç duyanlar ve hırsızlar."

Madam Sangita iyi işverenlerden biriymiş. O yüzden personelinde seçme erkekler varmış. Yetersiz beslenme düzeyi nispeten daha düşük, daha düzgün görünen adamları işe alıyor ve onlara verdiği yarım günlük temel eğitimle nasıl dik duracaklarını, nasıl selam vereceklerini, nasıl "Evet efendim," "Hayır efendim," "Günaydın efendim," ve "İyi akşamlar efendim," diyeceklerini öğretiyormuş. Onlara bir kep, boyna dolanan kısmı lastikli olan hazır bağlanmış bir kravat ve apoletlerine şirketin adı işlenmiş iki üniforma takımı veriyormuş. (Üniformaları iade etmeden kaçmasınlar diye de personelden takımların maliyetini aşan bir depozito alınıyormuş.) Küçük özel ordusuyla bütün şehri sarmış kadın. Evleri, okulları, çiftlik evlerini, bankaları, ATM'leri, dükkânları, alışveriş merkezlerini, sinema salonlarını, siteleri, otelleri, restoranları, yoksul ülkelerin büyükelçilik ve yüksek komiserliklerini onun adamları koruyormuş. Saddam, Madam Sangita'ya adının Dayaçand olduğunu söylemiş (çünkü mevcut iklimde adı Müslüman olan birinin güvenlik görevlisi olmasının bir tezat olarak görüleceğini aptallar bile biliyordu). Okuryazar, iyi görünümlü sağlıklı bir erkek olarak işe kolayca kabul edilmiş. İlk gününde Madam Sangita onu baştan ayağa beğeniyle süzerek, "Seni izliyor olacağım," demiş. "İyi bir çalışan olduğunu kanıtlayabilirsen seni üç ayda gözetmen yaparım." Onu on iki kişilik bir takımın üyesi olarak Hindistan'ın en şöhretli çağdaş sanat erbabından birinin, küçük bir kasabadan çıkıp dünya yıldızlığına yükselmiş bir adamın kişisel bir sergi

düzenlediği Ulusal Modern Sanat Müzesi'ne göndermiş. Serginin güvenliği Sağ Salim'e havale edilmiş çünkü.

Günlük eşyaların paslanmaz çelikten yapılmışı olan ve asıllarına olağanüstü benzeyen eserler –çelik su hazneleri, çelik motosikletler, bir kefesinde çelik meyveler, öbüründe çelik ağırlıklar olan çelik tartılar, çelik giysilerle dolu çelik dolaplar, çelik tabaklarda çelik yiyeceklerin olduğu çelik bir yemek masası, çelik portbagajında çelik valizleri olan çelik bir taksi– harikulade aydınlatıldıkları birçok salonda sergileniyor ve her bir salon Sağ Salim'e bağlı güvenlikçilerce korunuyormuş. Saddam'ın dediğine göre en ucuz eser bile "alt gelir grubuna" hitap eden iki yatak odalı bir dairenin fiyatıymış. Hesaplamalarına göre, serginin toplam değeri koca bir site kadar olmalıymış. Etkinliğin ana sponsoru, çelik sektöründen büyük bir kodamanın sahibi olduğu, çağdaş sanattaki en son gelişmeleri işleyen *Art First* dergisiymiş.

Dayaçand'a, yani Saddam'a sergideki en önemli eserin –gerçek boyutunun yarısı kadar olan ama aynı gerçeğine benzeyen, bir kısmı havada kalan paslanmaz çelik kökleriyle yer hizasında adeta paslanmaz çelik bir koruluk oluşturan kusursuz, paslanmaz çelik bir banyan ağacının– sorumluluğu verilmiş. Ağaç, New York'taki bir galeriden devasa ahşap bir kutunun içinde gönderilmişmiş. Saddam onun açılmasını ve Sanat Müzesi'nin bahçesine kurulup cıvatalarla alttan zemine tutturulmasını izlemiş. Ağacın dallarına çelik kovalar, çelik sefertasları ve çelik tencere tavalar asılıymış. (Paslanmaz çelik işçiler, paslanmaz çelik tarlaları sürüp paslanmaz çelik tohumları ekmeye gitmeden önce paslanmaz çelik öğle yemeklerini oraya asmışlar gibi.)

Saddam, "O kısmı bir türlü anlayamadım," diye anlattı Encüm'e.

Encüm gülerek, "Gerisini anladın mı sanki?" diye sordu.

Berlin'de yaşayan sanatçı, ağacın çevresine hiçbir şekilde koruyucu bir çit veya kordon istemediğini sıkı sıkıya tembihlemişmiş. Ziyaretçilerin arada hiçbir engel olmadan, eseriyle doğrudan iletişim kurmalarını istiyormuş. Ziyaretçiler ona dokunabilecek ve isterlerse köklerinin arasında dolaşabileceklermiş. Saddam'ın dediğine göre, çoğu öyle yapmış da; ama çeliğin dokunulamayacak kadar kızgın olduğu öğle saatleri hariç. Saddam'ın işi, kimsenin adını kazımaya veya ağaca bir şekilde zarar vermeye kalkışmamasını sağlamakmış. Ağacın temiz tutulması ve ona değen yüzlerce ele ait izlerin silinmesi de onun sorumluluğundaymış. Bu görev için ona özel olarak tasarlanmış bir merdiven, şişelerce Johnson's bebe yağı ve kullanılmış yumuşak sari parçaları vermişler. Pek aklına yatmamış, ama ilginç bir şekilde işe yaramış. Ağacı temizlemesi hiç de zor olmamış. Asıl sorun, güneşin vurduğu ağacı göz hapsinde tutmakmış. Güneşe bakmaktan farksızmış bu. İki günün ardından Saddam güneş gözlüğü takmak için Madam Sangita'dan izin istemiş. Kadın bunun uygun düşmeyeceğini ve müze idaresinin mutlaka yanlış anlayacağını söyleyerek isteğini geri çevirmiş. Böylece Saddam, ağaca birkaç dakika baktıktan sonra gözlerini başka yere çevirmek şeklinde bir yöntem geliştirmiş. Yine de, ağacın tekrar ahşap kutusuna kaldırılıp bir sonraki sergi için Amsterdam'a nakledildiği yedi hafta sonrasına kadar Saddam'ın gözleri yanmış. Gün ışığında acıyor ve sürekli sulanıyorlarmış. Saddam güneş gözlüğü takmadan gündüz vakti gözlerini açamaz olmuş. Bir film yıldızının özel korumasıymış gibi giyinen alelade bir güvenlik görevlisi kimsenin işine yaramayacağı için Sağ Salim Güvenlik Hizmetleri'nden gönderilmiş. Madam Sangita onu büyük bir hayal kırıklığına uğrattığını ve beklentilerini boşa çıkardığını söylemiş. Saddam ağzını açıp gözlerini yumunca da onu kadının yazıhanesinden yaka paça çıkarmışlar.

Saddam saydığı küfürlerin ne olduğunu açıklayınca Encüm takdirle kıkır kıkır güldü. Ona, Bibi Ayşe'nin mezarı üstüne yaptığı odayı verdi.

Yeni konuk banyonun bitişiğine Payal için geçici bir ahır inşa etti. Yoksa hayvan mezarlıkta soluk renkli bir kâbus gibi gece boyu burnundan soluyup homurdanarak dikiliyordu. Gün içinde Saddam'ın iş ortağıydı kısrak. İkisi birlikte şehrin büyük hastanelerini dolaşıyorlardı. Saddam hastane kapılarının dışında kurulup, elinde küçük bir çekiç, Payal'ın toynaklarından biriyle uğraşır, nalını yenilermiş gibi görünürdü. Payal da bu numaraya uyardı. Ağır hastaların kaygılı yakınları Saddam'a yaklaşıp uğur getirmesi için eski nalı ister, Saddam da istemeye istemeye razı gelirdi. Tabii ücreti mukabili. Delhi çevresindeki köylerden büyük devlet hastanelerine akın eden insanlara yedeğindeki –sıkça yazılan bazı antibiyotikler, ağrıkesici, öksürük şurubu ve bir dizi bitkisel ecza gibi– ilaçlardan da satardı. Bu insanların çoğu, şehirde kendilerine bir oda tutamayacak kadar yoksul olduklarından, hastane çevresinde veya sokakta konaklarlardı. Akşamları Saddam, Payal'ın sırtında boş sokaklardan krallar gibi geçerdi. Odasında bir çuval dolusu nal vardı. Bir tanesini Encüm'e vermiş, o da onu duvardaki eski sapanının yanına asmıştı. Saddam başka iş teşebbüslerinde de bulunuyordu. Sözgelimi, Tanrı'nın yarattıklarını besleyerek hayır işlemek isteyen motorlu taşıt sürücüleri için şehrin belli yerlerinde güvercin yemi satıyordu. Hastaneye gitmediği günlerde Saddam küçük darı paketleri ve bozuk paralarla o noktalarda hazır bulunurdu. Sürücüler uzaklaşınca çoğu zaman, güvercinlere inat yapar gibi, darıları süpürüp paketine geri koyar ve sıradaki müşteriyi beklemeye koyulurdu. Güvercinleri kandırmak, hasta yakınlarını sömürmek... bütün bunlar, özellikle yazın, yorucu işlerdi ve getirisi belirsizdi. Fakat en azından başında bir patron yoktu ve en önemlisi de buydu.

Saddam taşındıktan sonra Encüm'le o, İmam Ziyaüddin'in de ortaklığıyla yeni bir girişim başlattılar. Tesadüfen olmuş bir şeydi bu ve sonradan kendi kendine gelişti. Yakındaki G.B. Caddesi'inde bir genelev işleten Enver Bhai bir gün öğleden sonra, apandisit patlamasından ansızın ölen kızlarından birinin –Rubina'nın– cesediyle mezarlığa gelmişti. Yanında burkalı sekiz genç kadın, onların peşinde de kadınlardan birinden olma üç yaşındaki oğlu vardı. Sadece Rubina'nın ölümüne değil, hastanenin naaşını gözsüz olarak onlara vermesine de fena halde sinirleri bozulmuştu. Hastane morga sıçanların girdiğini söylemiş. Fakat Enver Bhai de Rubina'nın meslektaşları da gözlerin, bir avuç fahişeyle onların pezevenginin polise şikâyette bulunmayacaklarını bilen biri tarafından çalındığına inanıyorlardı. Bu da yetmezmiş gibi Enver Bhai, Rubina'yı yıkayacak bir gasilhane, kabul edecek bir mezarlık ve duasını okuyacak bir imam bulamıyor, çünkü ölüm belgesinde adresi yazıyordu (G.B. Caddesi bir genelevler bölgesiydi).

Saddam onlara doğru yere geldiklerini söyledi. Onlardan oturmalarını isteyip soğuk birer içecek getirdi ve ardından pansiyonun arkasında, Encüm'ün eski şallarını hintkamışından dört direğe sararak kapalı bir bölme hazırladı. Bölmenin içine birkaç tuğla, tuğlaların üstüne bir kontrplak koydu, onu bir naylon parçasıyla örttü ve kadınlardan Rubina'nın naaşını oraya bırakmalarını istedi. Enver Bhai'yle birlikte tulumbadan kovalar ve birkaç eski boya kutusuyla su getirip eğreti gasilhaneye bıraktı. Ceset şimdiden katılaştığı için Rubina'nın giysilerini keserek açmaları gerekti. (Saddam bunun için bir jilet de buldu.) Kadınlar naaşın üstünde bir kuzgunlar sürüsü gibi sevgiyle çırpınarak onu yıkadılar; boynunu, kulaklarını ve ayaklarını sabunladılar. Aynı sevgiyle, arkadaşlarının bileziğini, ayak parmağındaki yüzüğünü veya şirin kolyesini içlerinden biri çalmaya kalkmasın diye gözlerini

de dört açtılar. (Sahte ya da gerçek, tüm takıların Enver Bhai'ye teslim edilmesi gerekiyordu.) Mehrünnisa suyun soğuk gelebileceğinden endişeliydi. Züleyha, Rubina'nın gözlerini açıp kapattığına –ve oradan ilahî nur huzmelerinin uğradığına– yemin ediyordu. Onlar arkadaşlarını son yolculuğuna hazırlarken Enver Bhai'nin kot tulum giymiş takkeli küçük oğlu, üstünde çiçekler olan leylak rengi yeni –ve sahte– *crocs*'larını göstermek için ayaklarını bir Kafkas halk oyunları ekibi gibi yere vura vura yukarı aşağı yürüyor; Encüm'ün ona verdiği mısır çerezini gürültüyle çıtırdata çıtırdata dikkat çekmek istiyor; kısacık hayatı boyunca burka giymiş olarak görmediği annesi ve teyzelerinin neler çevirdiğini merak ettiğinden arada bir içeri göz atmaya çalışıyordu.

Naaş yıkanıp kurutulana, koku sürülüp kefenlenene kadar Saddam, iki bağımlının da yardımıyla, yeterince derin bir mezar kazmıştı bile. Rubina'nın naaşı defnedilirken duaları İmam Ziyaüddin okudu. Fazlasıyla rahatlayan ve minnettarlık duyan Enver Bhai, Encüm'ün eline beş yüz rupi sıkıştırmak istedi. Encüm kabul etmedi. Saddam da kabul etmedi; ama böyle bir fırsatı bir iş imkânına çevirmeyecek biri de değildi.

Bir hafta içinde Cennet Pansiyon bir cenaze evi olarak da hizmet görmeye başladı. Asbest damı ve naaşların konulması için beton platformuyla banyo bu iş için biçilmiş kaftandı. Mezar taşı, kefen, çoğu kişinin sabuna tercih ettiği kokulu Multan kili ve kovalarla taşınan su mevcuttu. Gece gündüz emre amade olan kadrolu bir imam vardı. Pansiyondaki diriler için olduğu gibi, ölüler için de esrarengiz kurallar işliyordu; neden olduğu anlaşılmaksızın kimisi sıcak ve misafirperver gülümsemelerle karşılanıyor, kimisi mantık dışı kükremelerle geri çevriliyordu. Sanki Cennet Cenaze Hizmetleri'ndeki tek bariz ölçüt, Dünya mezarlık ve imamlarının reddettiği kimselerin gömülmesiydi. Bazen hiç cenaze olmadan günler geçiyor,

bazen de izdiham oluyordu. Rekorları günde beş defindi. Bazen cenazeleri bizzat –kurallarına Encüm'ünki gibi aklın ermediği– polis getiriyordu.

Üstat Gülsüm Bi hayata gözlerini yumduğunda onu Mehrauli semtindeki Hicran ka Hangâh'a defnetmişlerdi. Fakat Bombay İpeği, Encüm'ün mezarlığında gömüldü. Bütün Delhi'den birçok başka Hicra da. (Böylece İmam Ziyaüddin nice zaman önce sorduğu, "Söylesene, sizin gibiler öldüğünde nereye gömülürsünüz? Ölülerinizi kim yıkar? Dualarınızı kim okur?" sorusunun cevabını da aldı.)

Cennet Pansiyon ve Cenaze Hizmetleri zamanla muhitin öyle ayrılmaz bir parçası oldu ki, kimse onun yetkisini veya varlığını sorgulamaz hale geldi. Oradaydı işte. O kadar. Cihanara Begüm seksen yedi yaşında öldüğünde duasını İmam Ziyaüddin okudu ve onu Mülakat Ali'nin yanına gömdüler. Bismillah da öldüğünde Encüm'ün mezarlığına defnedildi. Keza, Şahcihanabad'da on bir Kurban Bayramı atlattıktan sonra eceliyle (kolik) ölen Zeynep'in keçisi de. Bir keçi için görülmemiş bir maharet olarak hayvanın *Guinness Dünya Rekorları Kitabı*'na da girmesi gerekirdi, fakat bu başarı aslında tabii ki kendisine değil, haşin küçük sahibesine aitti. Ayrıca *Guinness Dünya Rekorlar Kitabı*'nda böyle bir kategori maalesef yoktu.

Encüm'le Saddam aynı evi –ve mezarlığı– paylaşsalar da nadiren birlikte vakit geçirirlerdi. Encüm tembellik yapmayı severken, girişimden girişime koşan Saddam'ın (en düşük kazançlısı olan güvercin besleme işini devretmişti) ne boş vakti vardı ne de televizyon sevgisi. Boş vaktinin olduğu alışılmadık sabahlardan birinde Encüm' le birlikte, kanepe olarak kullandıkları eski bir taksi koltuğunda oturmuş çay içiyor ve televizyon seyrediyorlardı. 15 Ağustos Bağımsızlık Günü'ydü. Peltek dilli Şair Başbakan'ın yerine gelen ufak ve ürkek yeni başbakan

(partisi, Hindistan'ın bir Hindu ülkesi olduğu düşüncesini benimsemiyordu), Kızıl Kale'nin surlarından ulusa hitap ediyordu. Normalde kendi halinde bir yer olan sur içinin, Delhi'nin geri kalanı tarafından akına uğradığı günlerden biriydi. İktidar partisinin seferber ettiği büyük kalabalıklar Ramlila Meydanı'nı doldurmuştu. Ülke bayrağının renkleriyle giyinmiş beş bin öğrenci gösteri yapıyordu. Televizyonda boy göstermek isteyen işadamları ve kodamanlar, iktidarla aleni yakınlıklarını iş anlaşmalarına dönüştürebilsinler diye ön sıralara kurulmuşlardı. Birkaç yıl önce peltek dilli şair ve onun bağnazlar partisi iktidardan düştüğünde Encüm bayram etmiş, başbakan olan mavi türbanlı ürkek Sih iktisatçıya iddialı övgüler yağdırmıştı. Adamın siyasi karizmasının kapana kısılmış bir tavşandan hallice olması da ancak sitayişlerini abartmaya yaramıştı. Fakat son zamanlarda insanların onun hakkında söylediklerinin doğru olduğuna kanaat getirmişti; adam aslında bir kuklaydı ve ipleri başkalarının elindeydi. Âcizliği, ufku kaplamaya ve sokaklara bir kez daha çökmeye başlayan karanlık güçleri besliyordu. Gucerat ka Lalla hâlâ Gucerat başbakanıydı. Adam iyice kabadayı olmuş ve yüzlerce yıllık Müslüman idaresinin intikamını almaktan söz etmeye başlamıştı. Her halka hitabında 142 santimlik göğüs ölçüsünü hatırlatmanın bir yolunu mutlaka buluyordu. Ve nedense insanlar bundan sanki sahiden etkileniyorlardı. Gucerat ka Lalla'nın "Delhi Üstüne Yürüyüş" yapmaya hazırlandığı hakkında söylentiler çıkmıştı. Ve onun hakkında Saddam'la Encüm bütünüyle aynı fikirdeydiler.

Encüm, göğüs ölçüsü neredeyse sıfır olan Kapana Kısılmış Tavşan'ı ve onun, arkasına Kızıl Kale'yi almış olarak kurşun geçirmez bir kürsünün gerisinden ithalat-ihracatla ilgili anlaşılmaz istatistikleri konudan zaten hiçbir şey anlamayan sabırsız kalabalığa peş peşe sıralamasını izliyordu. Adam aynı kukla gibi konuşuyordu. Sade-

ce alt çenesi hareket ediyordu. Onun dışında her yeri sabitti. Gür beyaz kaşları sanki yüzünden değil, gözlüğünden çıkıyordu. Surat ifadesi hiç değişmiyordu. Hitabının sonunda, yumruğumu sıkacağım diye, sakar ve utangaç bir hareketle parmaklarını güçbela büktü ve tiz bir sesle, "*Cai Hind!*" (Hindistan'a Zafer) diye bir veda ciyakladı. Fırça gibi gür bıyıklı iki metrelik bir asker kılıcını kınından çekip küçük Başbakan'a bağırarak selam verince adam korkudan ürperir gibi oldu. Ve bacaklarından başka hiçbir yeri kıpırdamadan yürüye yürüye uzaklaştı. Encüm televizyonu tiksintiyle kapattı.

Onun yarım kilometre çapındaki herkesi sıkıntıya sokacak bir karamsarlığa kapılmak üzere olduğunu gören Saddam, "Hadi dama çıkalım," dedi.

Önden kendisi gidip yere eski bir kilimi yaydı ve üstüne, feci şekilde saç yağı kokan çiçek desenli kılıflarıyla birkaç minder koydu. Belli belirsiz bir yel esiyordu ve Bağımsızlık Günü çıkarılan uçurtmalar havalanmıştı bile. Mezarlıkta uçurtma uçuran birkaç kişi hiç fena gitmiyordu. Encüm bir cezvede taze ısıttığı sıcak çay ve transistorlu bir radyoyla geldi. Sonra Saddam'la birlikte uzanıp parlak kâğıt uçurtmalarla bezeli kirli gökyüzünü seyre daldılar. Biru da –ya da bazen çağrıldığı öbür ismiyle Rubi– çalışarak geçen zorlu bir haftanın ardından bir gün izin kullanmaya karar vermiş gibi, yanlarına gelip serildi. Saddam'ın kalabalık bir caddenin kaldırımında orasından burasından karmakarışık şeffaf tüpler sarkar, yabani gözlerle şaşkın bir halde dolaşırken bulduğu Biru, ilaç deneyleri yapılan bir laboratuvardan ya kaçmış ya da oradaki vadesini doldurmuş beagle cinsi bir köpekti. Birinin silmeye çalıştığı bir çizimmiş gibi bitkin ve bulanık görünüyordu. O cins köpeklerin bilinen parlak siyah, beyaz ve kahverenkleri, duman grisi bir bozluğun altında kaybolmuşa benziyordu, ama tabii bunun üstünde denenen ilaçlarla bir ilgisi olmayabilirdi. Hayvan Cennet Pan-

siyon'a ilk geldiğinde sık sık sara nöbetlerine tutuluyordu ve onu mecalsiz bırakan homurtulu ters hapşırıklardan mustaripti. Onu tüketip bitiren her nöbetten başka bir kişilikle –bazen insan canlısı, bazen azgın, bazen uykulu, bazen de aksi veya miskin– yeni sahibesi kadar akıl ermez ve kestirilmez biri olarak çıkıyordu. Nöbetler zamanla seyrelince tipik bir Miskin Köpek olarak az çok istikrar buldu. Ters hapşırıklarıysa sürdü.

Encüm bir fincan tabağına az çay döktü ve Biru'nun içmesi için üfleyerek soğuttu. Encüm'ün yediği her şeyi yiyor, içtiği her şeyi içiyordu Biru: biryani, korma, samosa, helva, faluda, firni,[1] zemzem suyu; yazları mango, kışları portakal, onun için fark etmezdi. Vücudu için berbat, ama ruhu için mükemmel.

Bu arada yel hızlanmış ve uçurtmalar yükselmişti, fakat sonra Bağımsızlık Günü'nün olmazsa olmazı bir ahmakıslatan başladı. Encüm davetsiz bir misafirmiş gibi kükredi: *Ai Hai!* Anasını belledğimin yağmuru! Saddam güldü, ama ikisi de kımıldamadı ve hızlanıp hızlanmayacağını görmek için beklediler. Yağmur hızlanmadı ve az sonra kesildi. Encüm dalgın dalgın Biru'nun tüylerini okşamaya, oradaki incecik bir çiğ düşmüş gibi olan damlaları silmeye başladı. Islanmak ona Zeynep'i hatırlatıyor ve gülümsetiyordu. Fakat bu sefer beklenmedik şekilde, Üstgeçit Öyküsü'nü –onun elden geçmiş halini– ve Bandikut'un küçükken onu ne kadar sevdiğini Saddam'a anlatmaya koyuldu. Ardından neşeyle Zeynep'in yaptığı şakaları, hayvan sevgisini ve okulda İngilizceyi ne kadar hızlı öğrendiğini nakletti. Derken, anılarının en sevinçli yerinde birdenbire ses(ler)i çatladı ve gözleri yaşla doldu.

1. Sırasıyla; samosa: içinde baharatlı sebze veya et olan, yağda kızartılan üçgen biçimli küçük bir börek; faluda: süt veya suyla yapılan, içinde gülsuyu, reyhan tohumu ve bazı başka malzemeler de olabilen tatlı bir içecek; firni: pirinç unuyla yapılan bir muhallebi. (Ç.N.)

"Ben anne olmak için doğmuşum," diye hıçkırdı. "Ama bekle. Allah Miyan bana bir gün kendi çocuğumu verecek. Göreceksin."

Saddam mantıklı olarak, ama sakıncalı sulara açıldığından tamamen habersiz, "Bu nasıl olacak?" diye sordu. "*Hakikat bhi koi çîz hoti hai.*" Sonuçta Gerçeklik denen bir şey var.

"Neden olmasın? Bana bir neden söyle." Encüm doğrulmuş, Saddam'ın gözlerinin içine bakıyordu.

"Ben sadece... yani gerçekçi olmak gerekirse..."

"Sen Saddam Hüseyin olabiliyorsan, ben de anne olabilirim." Encüm bunu garezle değil, cilveyle gülümseyerek, koyu kırmızı dişleriyle beyaz takma dişini göstere göstere cık cık ederek söylemişti. Ama şu edasında kesin bir kararlılık olduğu da belliydi.

Encüm'ün bakışına kaygıyla değil, ama dikkatle bakarak karşılık veren Saddam onun neye güvendiğini merak ediyordu.

"Sen de, Biru dahil hepimiz gibi uçurumdan aşağı bir kere düşmeyegör," dedi Encüm, "o düşüş hiç bitmez. Ve düştükçe, düşen başkalarına tutunursun. Bunu ne kadar erken anlarsan o kadar iyi. Burada *hakikat* ya da gerçeklik *yoktur. Arre, biz* bile gerçek değiliz. Gerçekte yokuz."

Saddam bir şey demedi. Encüm'ü dünyada herkesten çok sever olmuştu. Konuşma tarzını, tercih ettiği kelimeleri, ağzını hareket ettirişini, paan'dan kararmış kırmızı dudaklarını çürük dişleri üstünde oynatışını seviyordu. Şu gülünç ön dişini ve çoğuna, daha doğrusu hiçbirine aklının ermediği Urduca uzun uzun şiirleri okuyabilmesini seviyordu. Saddam şiir bilmez, Urducadan neredeyse hiç anlamazdı. Ama bazı şeyleri de iyi bilirdi. Postuna zarar vermeden bir ineğin veya mandanın derisini yüzmenin en hızlı yolunu bilirdi, sözgelimi. O postun nasıl tuzlanacağını, kireç ve tanenle nasıl tabaklanacağını; sonrasında onun nasıl gerilip katılaşarak deri haline geldi-

ğini bilirdi. Tabaklama malzemesinin keskinliğini tadarak ayarlamasını, postu tüylerden ve yağdan arındırmasını, sabunlamasını, ağartmasını, parlatana kadar perdahlamasını, yağlamasını ve cilalamasını biliyordu. İnsan bedeninde ortalama dört-beş litre kan olduğunu da biliyordu. O kanın nasıl aktığını ve Delhi-Gurgaon Karayolu'nun hemen gerisindeki Dulina Karakolu'nun önünde sokağa yavaş yavaş yayıldığını görmüştü. Tuhaftır ki, o olayla ilgili en iyi hatırladığı şey, pahalı arabaların upuzun bir sıra olması ve böceklerin far ışığındaki uçuşmalarıydı.

Düşmüşlerin Yeri'ne onu getiren şeyin tasarı da olmadığını, tesadüf de olmadığını biliyordu. Onu getiren, akıştı.

Encüm, "Sen kimi kandırmaya çalışıyorsun?" diye sordu.

"Sadece Tanrı'yı," diye gülümsedi Saddam. "Seni değil."

"Kelimeişahadet getir..." Encüm heybetli bir Evrengzeb edasıyla buyurdu.

Saddam, "*La ilahe...*" dedi. Sonra, Hazret Sermed gibi durdu. "Gerisini bilmiyorum. Hâlâ öğreniyorum."

"Sen de morgda beraber çalıştığın öbür gençler gibi bir Çamar'sın. Madam Sangita denen ***haramzade*** kancığa adın hakkında yalan söylemedin, ***bana*** söyledin; sebebini bilmiyorum, çünkü ister Müslüman ister Hindu, ister erkek ister kadın, ister şu ya da bu kasttan, istersen de devenin dübürü ol, kim olduğun umurumda değil. Niye kendine Saddam Hüseyin adını yakıştırasın? Onun bir piç olduğunu bilmiyor musun?"

Encüm, "Dokunulmaz" kabul edilen Hindular için kullanılan daha çağdaş ve makbul bir ifadeyle *Dalit* demek yerine –ve kendisi için Hicradan başka bir tanım kullanmayı reddeden mantığın aynısıyla– Çamar demişti. Onun ne Hicralarla ne de Çamar'larla bir derdi vardı.

Bir süre yan yana sessizce uzandılar. Sonra Saddam

daha önce kimseye anlatmadığı bir sırrını, safran renkli muhabbetkuşları ve ölü bir inek hakkındaki hikâyesini Encüm'le paylaşmaya karar verdi. Onun hikâyesi de uğurla veya talihle ilgiliydi; kasapların uğuru değildi belki, ama benzerlik kurulabilirdi.

Encüm'e haklı olduğunu itiraf etti. Gerçekten de *ona* yalan, Madam Sangita denen *haramzade* kancığa doğru söylemişti. Saddam Hüseyin gerçek adı değil, takma adıydı. Gerçek adı Dayaçand'dı. Haryana eyaletinde, otobüsle Delhi'den sadece birkaç saatlik mesafede olan Bedşahpur diye bir köyde, bir Çamar –sepici– ailesinin oğlu olarak doğmuştu.

Günün birinde gelen bir telefon üstüne o ve babası, üç başka adamla birlikte bir kamyonet kiralamış ve birinin çiftliğinde ölen bir ineğin leşini almak için yakındaki bir köye gitmişlerdi.

"Bizim insanlarımız böyle yapardı," dedi Saddam. "Sığırlar öldüğünde üst kastlardan olan çiftçiler leşlerin alınması için bizi ararlar; onlara dokunarak kirlenmek istemezler."

Encüm, kulağa takdir gibi gelen bir tonlamayla, "Evet, evet, biliyorum," dedi. "Onlardan bazıları gayet tertipli ve temizdir. Soğan, sarmısak, et falan yemezler."

Saddam, Encüm araya girmemiş gibi devam etti.

"Biz de gidip leşleri alır, derilerini yüzer, tabaklayıp işleriz... 2002 yılından söz ediyorum. O zamanlar hâlâ okuyordum. O yıllarda olan bitenleri... şartların ne olduğunu benden iyi biliyorsundur. Sizinki şubatta oldu, bizimki kasımda. Dussehra günüydü.[1] Sığırın ölüsünü almaya giderken yolumuz, şeytanlara ait dev kuklaların di-

1. Dussehra ya da Vijayadasami, Hinduların önemli bir bayramı. Kuzey Hindistan'da on gün süren Dussehra kutlamalarında Ram/Rama'nın hayatını konu alan *Ramayana* destanından Ramlila adında temsiller sergilenir. (Ç.N.)

kildiği bir Ramlila tören alanından geçti... Ravan, Meghnath, Kumbhkaran; üç katlı binalar kadar yüksek ve akşam havaya uçurulmaya hazırdılar."

Eski Delhi'li hiçbir Müslümanın Hindu bayramı Dussehra'dan habersiz olması düşünülemezdi. Türkmen Kapısı'nın hemen dışındaki Ramlila Meydanı'nda her yıl kutlanan bu şenlikte Lanka Kralı olan on başlı şeytan Ravan'la kardeşi Kumbhkaran ve oğlu Meghnath'ın kuklaları her yıl giderek büyür ve içleri giderek daha fazla patlayıcıyla doldurulurdu. Ayodhya Kralı Ram'ın Lanka Savaşı'nda Ravan'ı nasıl mağlup ettiğinin öyküsü olan ve Hindular için İyi'nin Kötü'ye üstün gelişini ifade eden Ramlila oyunları her yıl artan bir saldırganlıkla ve daha cömert bağışlarla kutlanıyordu. Birkaç gözü kara biliminsanı, Ramlila'nın sonradan mitolojiye dönüşmüş tarihsel bir gerçek olduğunu; kötü şeytanların aslında yerli hâkim halk olan kara derili Dravid'ler, onları yenen –ve kimini Dokunulmazlara, kimini de ezilen kastlara çevirerek onları yeni muktedirlerin hizmetine veren– Hindu tanrılarının da Aryan ırkından işgalciler olduklarını dile getirmeye başlamışlardı. Bu görüşlerini desteklemek için, Hindulukta şeytan kabul edilen Ravan gibi bazı tanrısal varlıklara tapınılan köy ayinlerine dikkat çekiyorlardı. Fakat kutsal metinlerde ne demek istenirse istensin, Nazi Almanya'sını hatırlatan ve gitgide yükselen yeni Muhabbetkuşu Düzeni'nin safran renkli kuşdilinde kötü şeytanların artık Hindistan'ın eski yerlilerini değil, Hindu olmayan herkesi ifade ettiğini bilginler kadar sıradan insanlar da, açıkça söyleyemeseler bile, biliyorlardı. Ve Hindu olmayan herkesin içinde elbette Şahcihanabad'lı yurttaşlar da vardı.

Dev kuklalar havaya uçurulduğunda patlamanın sesi eski şehrin daracık sokaklarında yankılanırdı. Ve bununla neyin söylenmek istediğinden çok az kişinin şüphesi olurdu.

İyi'nin Kötü'yü yendiği günün ertesi sabahı, eskinin ebesi yeninin kirli saçlı berduşlar kraliçesi Ehlem Bacı meydana gider, atıkları eşeler ve gübre çuvalından dışarı uğrayan oklarla, yaylarla, bazen koca bir palabıyık ya da fal taşı gibi açık bir göz, bir kol veya kılıçla dönerdi.

Dolayısıyla Saddam, Dussehra'dan söz edince Encüm onun derin ve farklılaşan anlamlarını her yönüyle bilmişti.

"Ölü ineği kolayca bulduk," dedi Saddam. "Zaten hiç zorlanmayız; kokunun merkezine doğru gitmesini bileceksin, hepsi bu. Leşi kamyonete yükledik ve dönüşe geçtik. Yolda Dulina Karakolu'na uğrayıp komiserin –adı Sehravat'tı– payını verdik. Önceden anlaşılmış bir rakamdı bu; sığır başına belli bir oran. Ama o gün adam fazlasını istedi. Fazla demek yetmez, *üç katını* istedi. İneğin derisini yüzeceğiz diye zarara girecektik yani. Halbuki Sehravat'ı iyi tanırdık, o gün ona ne olduğunu bilmiyorum; belki akşam Dussehra'yı kutlamak için içki parası istiyordu, belki bir borcu vardı, hiç fikrim yok. Belki de günün siyasi ikliminden faydalanmaya çalışıyordu. Babamla arkadaşları ona yalvardılar, ama adam dinlemedi. Üstlerinde o kadar paranın bile olmadığını söylediklerinde sinirlendi. 'Sığır öldürdükleri' gerekçesiyle onları gözaltına aldı ve nezarethaneye kilitledi. Ben dışarıda kaldım. Babam içeri tıkıldı diye tasalanmamıştı, o yüzden ben de telaş yapmadım. Sıkı bir pazarlığın yürüdüğünü ve çok geçmeden anlaşacaklarını düşünerek bekledim. İki saat geçti. Akşamki havai fişek gösterisi için insanlar kalabalıklar halinde geçiyordu. Kimisi Hindu tanrıları Ram, Laxman ve maymun Hanuman kılığına girmişti; küçük çocuklar ok ve yay kuşanmış, bazısı maymun kuyruğu takıp yüzünü kırmızıya boyamış, kimisi kara suratlı şeytan rolüne soyunmuştu ve hepsi Ramlila'ya katılmaya gidiyorlardı. Kamyonetimizin yanından geçerken koku yüzünden hepsi burunlarını tutuyordu. Günbatımında

kuklaların patlatıldığını ve izleyicilerin tezahüratını duydum. Bütün eğlenceyi kaçırdığım için kızgındım. Çok geçmeden insanlar evlerine dönmeye başladı. Ama babam ve arkadaşlarından hâlâ bir haber yoktu. Sonra –nasıl olduğunu bilmiyorum, belki polis bir söylenti yaydı ya da birkaç telefon ettiler – karakolun önünde bir kalabalık toplanmaya başladı ve 'sığır katillerinin' kendilerine verilmesini istediler. Kamyonetteki ineğin ölüsü bütün yakın yöreyi kokuttuğundan zaten kanıt önlerindeydi. Yolu kapatmaya başladılar. Ne yapacağımı, nereye saklanacağımı bilmediğimden kalabalığın arasına karıştım. Birileri *Cai Şri Ram!* ve *Vande Mataram!* diye bağırmaya başladı. Giderek daha fazlası onlara katıldı ve sonunda herkes çıldırdı. Birkaç kişi karakola dalıp babamı ve üç arkadaşını dışarı çıkardılar. Onları başta yumruklarla, sonra tekme tokat dövmeye başladılar. Sonra biri bir levyeyle, bir başkası bir krikoyla geldi. Fazla bir şey göremiyordum, ama ilk darbelerle birlikte çığlıklar yükselince..."

Saddam, Encüm'e doğru döndü.

"Hayatımda hiç öyle bir ses duymamıştım... garip, tiz bir sesti; insan gibi değildi. Sonra kalabalığın uluması onları da bastırdı. Sana anlatmama gerek yok. Zaten biliyorsun..." Saddam'ın sesi fısıltıya dönmüştü. "Herkes izledi. Kimse onları durdurmaya kalkmadı."

Saddam, ayaktakımının işi bittiğinde arabaların hep birlikte, askerî bir konvoy gibi nasıl farlarını yaktığını anlattı. Babasının birikintiler halinde toplanan kanını yağmur suyu gibi nasıl sıçrattıklarını, yolun Kurban Bayramı'nda eski şehirdeki sokakları nasıl andırdığını.

"Babamı öldüren kalabalığın arasında ben de vardım."

Encüm'ün kimsesiz kalesi, uğultulu duvarları ve gizli zindanlarıyla tekrar onu kuşatacak gibi oldu. Saddam da o da birbirlerinin kalp atışlarını az daha duyacak gibiydiler. Encüm söyleyecek bir söz bulamadı, halinden anladığını belli edecek bir kelimeyi bile ağzından çıkarama-

dı. Fakat Saddam onun kulak kabarttığını biliyordu. Bir süre sustuktan sonra tekrar konuştu.

"Bundan birkaç ay sonra zaten hasta olan annem öldü. Bana amcam ve babaannem baktılar. Okulu bıraktım ve amcamdan biraz para aşırıp Delhi'ye geldim. Geldiğimde çok az param ve ancak üstümdeki kıyafetler vardı. Tek bir hedefe kilitlenmiştim: Sehravat denen o şerefsizi öldürmek. Bir gün öldüreceğim de. Sokaklarda yattım, kamyon kamyonet temizledim, birkaç ay lağım işçiliği bile yaptım. Sonra köylüm olan arkadaşım Nirac... Belediye İşletmeleri'nde çalışıyor, onunla tanıştın..."

Encüm, "Evet," dedi, "şu uzun boylu, yakışıklı oğlan..."

"Evet, o. Model olmayı denedi ama yapamadı... Onun için bile pezevenklere para yedirmen gerekiyor. Şimdi belediyede kamyon kullanıyor... Neyse, Nirac burada, ilk tanıştığımız morgda iş bulmama yardım etti... Delhi'ye geldikten birkaç yıl sonraydı; bir televizyon mağazasının önünden geçiyordum ve vitrindeki televizyonlardan birinde akşam haberleri vardı. Saddam Hüseyin'in asılmasıyla ilgili görüntülere ilk o zaman rastladım. Hakkında hiçbir şey bilmiyordum, ama ölümün karşısında cesaretle ve vakarla durması beni çok etkilemişti. İlk cep telefonumu aldığımda mağazacıdan bana o videoyu bulup telefona indirmesini istedim. Onu tekrar tekrar izledim. Onun gibi olmak istiyordum. Müslüman olup onun adını almaya karar verdim. Yapmam gerekeni yapmak ve sonucuna katlanmak için bana ondaki cesareti vereceğini düşünüyordum."

Encüm, "Saddam Hüseyin aşağılık herifin tekiydi," dedi. "Öldürdüğü insanların haddi hesabı yok."

"Olabilir. Ama cesurdu... Bak... şuna bir bak."

Saddam havalı koca ekranıyla havalı yeni akıllı telefonunu çıkarıp video görüntüsünü buldu. Işık yansımasın diye eliyle ekrana gölge yaptı. Güzel bir kızın dirseklerini ve baldırlarını yağlayıp sonuçtan fazlasıyla mem-

nun göründüğü Vazelin nemlendirici yoğun bakım kremi reklamıyla başlayan bir klip çıktı. Sonra Cammu Keşmir Eyaleti Turizm Müdürlüğü'nün karlı manzaralar ve kızaklar üstünde sıcak tutan giysiler giyinmiş mutlu insanlarla dolu bir başka reklamı başladı. Bir ses, "Cammu Keşmir. Beyaz. Güzel. Heyecan verici," dedi. Sonra televizyon sunucusu İngilizce bir şeyler söylerken Irak'ın eski cumhurbaşkanı Saddam Hüseyin kırçıl sakallı, beyaz gömlek üstüne siyah paltolu zarif bir görüntüyle ekranda belirdi. Çevresini saran siyah kukuletalı, kukuletaların göz aralıklarından ona doğru mırıltıyla bakan bir erkekler topluluğunun üstünde dimdik duruyordu. Elleri arkadan bağlıydı. O ayakta dikilirken öbür adamlardan biri boynuna siyah bir eşarp bağladı ve herhalde celladın ipi boynuna sürtünüp takılmasın demeye getiren bir hareket yaptı. Eşarplı haliyle Saddam daha da zarif görünüyordu. Hızlı hızlı konuşan kukuletalı adamların arasından darağacına doğru yürüdü. İlmek boynuna geçirilip sıkıldı. Son duasını yaptı. Kapak açılıp içine düşmeden önceki son yüz ifadesinde, infazcılarına karşı mutlak bir tiksinti okunuyordu.

Saddam, "İşte ben de bu türden bir aşağılık herif olmak istiyorum," dedi. "Yapmam gerekeni yapmak, sonra da bunun bedelini ödemem gerekiyorsa, böyle ödemek istiyorum."

İdam görüntüsünden çok Saddam'ın telefonundan etkilenmiş görünen Encüm, "Irak'ta yaşayan bir arkadaşım var," dedi. "Guptaji. Bana Irak'tan fotoğraflarını gönderiyor." Telefonunu çıkarıp D.D. Gupta'nın ona düzenli olarak yolladığı resimleri Saddam'a gösterdi. Guptaji Bağdat'taki dairesinde, Guptaji ve Iraklı metresi piknikte, Guptaji'nin ABD ordusu için Irak'ın dört yanına diktiği patlama bariyerlerinin boy boy resimleri. Duvarların kimisi yeniydi, kimisi de mermi delikleriyle şimdiden berelenmiş, üstü graffitilerle kaplanmıştı. Onlardan birinin

üstüne, Amerikalı bir generalin şu ünlü sözü karalanmıştı: *Profesyonel ol, kibar ol ve karşılaştığın herkesi öldürmek için plan yapmaya hazır ol.*

Encüm İngilizceyi okuyamıyordu. Saddam dikkatini iyice verdiği zaman okuduğunu anlayabiliyordu. Ama bunu değil.

Encüm çayını bitirdi ve sırtüstü uzanıp kollarıyla gözlerini örttü. Uyuklar gibi görünse de uyanıktı. Kaygılıydı.

Bir süre sonra, bir söyleşiyi sürdürüyormuş gibi –ki sürdürüyordu, ama kafasının içinde kendiyle yaptığı bir söyleşiyi– "Ayrıca, bilgin olsun diye söylüyorum, biz Müslümanlar da öbürleri kadar pisliğiz," dedi. "Ama içimizden bir katilin daha çıkması adı zaten yeterince lekelenmiş *bednam kovm*'umuzu[1] çok da etkilemez. Neyse, sen keyfine bak, hiçbir şeyi de aceleye getirme."

"Getirmem. Ama su testisi su yolunda kırılır."

Saddam gözlüğünü çıkarıp gözlerini ışığa karşı sıkıca yumdu. Telefonundan Hintçe eski bir film müziği çalmaya ve özgüvenle ona eşlik etmeye başladı. Biru cezvedeki soğuk çayın kalanını höpürdettikten sonra burnunda çay yapraklarıyla ayaklarını sürüye sürüye uzaklaştı.

Hava fazla ısınmaya başlayınca ikili içeri geçti ve hayatlarının uzay boşluğunda, yerçekimine meydan okuyan astronotlar gibi süzülmeye devam ettiler; tek sınırları, kapısı açık fıstık yeşiline boyalı fuşya rengi uzay gemisinin duvarlarıydı.

Planları yok muydu? Vardı.

Encüm ölmeyi bekliyordu.

Saddam öldürmeyi bekliyordu.

Ve kilometrelerce ötedeki dertli bir ormanda, bir bebek doğmayı bekliyordu...

1. (Urduca) Kötü şöhretli kavmimizi. (Ç.N.)

"Hangi dilde yağmur yağar
perişan şehirlerin üstüne?"

Pablo Neruda

3

Doğum

Barış zamanıydı. Daha doğrusu, öyle deniyordu.

Kızgın rüzgâr sabah boyu şehrin sokaklarını kamçılamış, tozu toprağı ve gazoz kapaklarının önü sıra ucuz sigara izmaritlerini de arabaların ön camları ve bisiklete binenlerin gözleri üstüne sürmüştü. Rüzgâr dindiğinde, zaten yükselmiş olan güneş pusun arasından yakıcılığını göstermeye ve kavurucu hava göbek atar gibi sokaklarda oynaşmaya başladı. İnsanlar toz fırtınalarını her zaman takip eden gök gürültülü sağanağı beklediler, ama boşuna. Irmak kıyısında birbirine sokulmuş kulübelerde çıkan yangın göz açıp kapayana kadar iki bin haneyi yuttu.

Altın yağmur sinamekileri kafa tutar gibi parlak bir sarıyla çiçeğe durmuştu. Her kavurucu yaz, göğe doğru uzanıp boz renkli kızgın havaya, *Siktir oradan*, diye fısıldıyorlardı.

Gece yarısını az geçe, birdenbire çıktı ortaya. Ne melekler şarkı söyledi ne bilge müneccimler hediyeler getirdi.[1] Ama doğudan yükselen milyonlarca yıldız doğumunu müjdeledi. Daha önce hiç meydanda yokken bir saniye içinde peydahlanıvermişti: beton kaldırımdaki çöpten bir beşikte; gümüşi sigara folyolarının, üç-beş naylon

1. Hıristiyanlıkta İsa'nın doğumuna ait anlatımlara gönderme yapılıyor. (Ç.N.)

torbanın ve boş cips paketlerinin arasında. Neon aydınlığının vurduğu bir sivrisinek sürüsünün altındaki bir ışık havuzunda çıplak olarak yatıyordu. Yavru foklarınki gibi parlak teni laciverte çalıyordu. Alabildiğine uyanık, ama o kadar minik birinden beklenmeyecek kadar kusursuzca sakindi. Hayatının kısacık birkaç ayında gözyaşlarının, en azından *kendi* gözyaşlarının beyhude olduğunu belki öğrenmişti bile.

Tırabzana bağlı sıska beyaz bir at, küçük uyuz bir köpek, beton renkli bir değişken kertenkele, o saatte uyuyor olması gereken iki hint sincabı ve gizli tüneğinde yumurta kesesi şişmiş dişi bir örümcek ona göz kulak oluyorlardı. Bunlar sayılmazsa kız çocuğu yapayalnız görünüyordu.

Çevresinde kilometrelerce yayılıyordu şehir. Uyuklar görünse de, şu saatte bile tümüyle uyumayan bin yıllık cadı. Medusa[1] başından yılan gibi uğrayan ve sodyum renkli bir pusun altında kâh düğümlenen kâh çözülen gri üstgeçitler. Yüksek dar kaldırımlarını kaplayan evsiz insanların baştan ayağa, baştan ayağa, baştan ayağa uç uca eklenmiş, uzayıp giden uykulu bedenleri. Şehrin sarkmış parşömen cildinin büklümlerinde eski sırlar saklıydı. Her kırışıklık bir cadde, her cadde bir karnavaldı. Her iltihaplı eklem aşk ve çılgınlık öykülerinin, aptallık, sevinç ve anlatılmaz gaddarlık öykülerinin yüzyıllardır oynana geldiği yıkık bir amfiteatrdı. Oysa şimdi yeniden dirilişinin şafağı söküyordu. Yeni efendileri boğum boğum varisli damarlarını ithal file çoraplarla gizlemek, pörsük memelerini dolgulu şık sutyenlere sığdırmak, zonklayan ayaklarını yüksek topuklu sivri ayakkabılara sıkıştırmak istiyorlardı. Katılaşmış yaşlı kalçalarını çalkalamasını, ekşi ifadesini boş bir gülümsemeyle dondurmak için yüzün-

1. Antik Yunan mitolojisinde bakışlarıyla taşa çeviren yılan saçlı kadın. (Ç.N.)

deki çizgileri yukarı çekmesini istiyorlardı. O yaz Büyükanne'nin orospu olduğu yazdı.

Dünyanın gözde yeni süper gücünün *–Hindistan! Hindistan!–* süper başkenti olacaktı. Televizyon programlarında, video kliplerinde, yabancı gazete ve dergilerde, iş konferanslarında ve silah fuarlarında, ekonomik çevrelerde ve çevre zirvelerinde, kitap şenliklerinde ve güzellik yarışmalarında hep aynı nağme dillendiriliyordu. *Hindistan! Hindistan! Hindistan!*

Şehrin dört yanında, bir İngiliz gazetesiyle ten beyazlatıcı son model –ve çuvalla satan– bir krem markasının ortak sponsorluğundaki dev reklam panolarında, *Artık Devir Bizim* deniyordu. Kmart mağazası geliyordu. Wal-Mart mağazasıyla Starbucks kahvecisi geliyordu; üstelik British Airways'in televizyon reklamında Dünya İnsanları'nın (beyaz, kahverengi, siyah, sarı) hepsi Gayatri Mantra'yı okuyorlardı:

om bhur bhuvah svah
tat savitur varenyam
bhargo devasya dhimahi
dhiyo yo nah prakodayat

Ey Tanrım, sen hayat verensin
Acıları ve üzüntüleri giderensin
Mutluluğu bağışlayansın
Ey kâinatı yaratan
Bize günahları yok eden yüce ışığı ver
Aklımızı doğru istikamete yönelt

(Ve kimseyi British Airways'ten mahrum bırakma)

Okumayı bitirince Dünya İnsanları başlarını öne eğip, selam verir gibi avuç içlerini birleştiriyorlardı. Ga-

rip aksanlarıyla *namaste* diyor ve beş yıldızlı otellerde yabancı konukları karşılayan mihrace bıyıklı, türbanlı kapıcılar gibi gülümsüyorlardı. Böylelikle, en azından reklamda, tarih tersyüz ediliyordu. (Şimdi eğilen kimdi? Ve kim gülümsüyordu? İsteyen kimdi? Ve kim isteğin muhatabıydı?) Hindistan'ın gözde yurttaşları uykularında gülümseyerek karşılık veriyorlardı. Rüyalarında, kriket maçlarındaki kalabalıklar gibi *Hindistan! Hindistan!* diye nağme tutturuyorlardı. Bando şefi ses veriyordu... *Hindistan! Hindistan!* Dünya ayağa kalkmış, hayranlığını haykırışla dile getiriyordu. Eskiden ormanların olduğu yerlerde gökdelenler ve çelik fabrikaları yükseliyor, ırmaklar şişelenip süpermarketlerde satılıyor, balıklar konserveleniyor, dağlarda açılan madenlerden göz kamaştıran füzeler yapılıyordu. Dev barajlarla şehirler Noel ağaçları gibi aydınlatılıyordu. Herkes mutluydu.

Işıklardan ve reklamlardan uzakta, köyler boşaltılıyordu. Şehirler de. Milyonlarca insan yerlerinden oluyor, ama nereye, kimse bilmiyordu.

Anayasa Mahkemesi'nden bir hâkim, "Şehirlerde yaşayacak imkânı olmayanlar buraya gelmemeli," diye açıklayarak, yoksulların şehirden derhal ayrılmaları talimatını verdi. Aynı şehrin vali yardımcısı, kafasındaki son tutam saçı düzeltip sağdan sola atarak (akşamları yüzmeye gittiğinde o saç tutamı Chelmsford Kulübü'nün klorlu havuzunda adamın yanı sıra yüzüyordu), "Paris 1870'te varoşlardan temizlenene kadar pislik içinde yüzüyordu. Bir de şimdiki haline bakın," diye buyurdu.

İnsan fazlalıkları böylelikle aforoz edildi.

Yoksul semtlerde mevcut polis kuvvetine ilave olarak, gök mavisi kamuflajlı garip üniformalar giyinen (kuşları şaşırtmak için belki) Hızlı Müdahale Gücü'ne ait kıtalar mevzilendirildi.

Varoşlarda ve gecekondu semtlerinde, insanların yeniden iskân edildiği yerlerde ve "kaçak" yerleşimlerde

yurttaşlar karşı koydu. Evlerine giden yolları kazdılar, taşlar ve kırık dökük eşyalarla barikatlar kurdular. Sopalar ve taşlarla silahlanan genç ve yaşlı erkekler, anneler ve büyükanneler yerleşimlerinin girişlerinde devriye gezdiler. Karşıda polisin ve buldozerlerin sıralandığı bir yola tebeşirle karalanmış bir slogan şöyle diyordu: *Sarkar ki Mâ ki çût*. Yani: Devletin Anasının Amı.

İnsan fazlalıkları, "Nereye gidelim?" diye soruyorlardı. "Bizi öldürseniz de bir yere gitmeyiz."

Açıktan öldürülemeyecek kadar fazlaydılar.

Onun yerine, Avustralya'dan ithal –Hendek Şeytanı denen– sarı buldozerlerle evler, kapılar ve pencereler, eğreti damlar, tencere tavalar, tabaklar, kaşıklar, diplomalar, yiyecek karneleri, evlilik cüzdanları, çocukların okulları, bir ömürlük emekler, gözlerdeki ifadeler yerle bir edildi. Son teknolojiydi o dozerler. Tarihi bile dümdüz edip inşaat atıkları gibi kenara atabilirlerdi.

O yaz Büyükanne'yi sözde yenileyecekleri yerde böyle böyle çökerttiler.

Çılgınca rekabet eden televizyon kanalları şehrin şok etkisiyle çöküşünü "Şok Haber" olarak verdiler. Önemli ve boş sorular soran terbiye almamış, ama mükemmel görünümlü genç muhabirlerini kurdeşen gibi şehrin üstüne saldılar; yoksullara yoksul olmanın, açlara aç olmanın, evsizlere evsiz olmanın neye benzediğini sordurdular. "*Bhai Sahib ye batâiye, âp ko kaisa lagraha hai...*" Söylesene kardeş, böyle olmak nasıl... Umutsuzluğu canlı yayın malzemesi yapacak kaynakları asla tükenmiyordu televizyon kanallarının. Umutsuzluk kaynakları asla tükenmiyordu.

Uzmanlar ücreti mukabili uzman görüşlerini arz ediyorlardı: Uzmanca bir edayla, Gelişmenin Bedelini *birilerinin* ödemesi gerektiğini söylüyorlardı.

Dilenmek yasaklandı. Binlerce dilenci derdest edilip temerküz kamplarına kapatıldı, oradan da kümeler ha-

linde şehirden uzaklaştırıldılar. Onları geri getirecek girişimcilerden de yüklü meblağlar istendi.

Yoksulların babası Papa Jean-Paul, polis kayıtlarına göre önceki yıl şehrin sokaklarında neredeyse üç bin teşhis edilmemiş cesedin (insanlara ait) bulunduğunu belirten bir mektup yazdı. Cevap veren olmadı.

Oysa marketler gıda maddeleriyle dolup taşıyordu. Kitapçılar kitaplarla dolup taşıyordu. Ve insanlar –insandan sayılanlar– birbirlerine, "Artık alışveriş yapmak için yurtdışına gitmek zorunda değilsiniz. İthal mallar bize de geliyor. Bak, Bombay bizim New York'umuz, Delhi Washington'umuz, Keşmir İsviçre'miz oldu. Süper değil mi, *yâr*?" diyorlardı.

Trafik her gün yolları tıkıyordu. Şehrin köşe bucak kuytularında yaşayan yeni mülksüzler klimalı gıcır gıcır arabaların başına üşüşüp toz bezleri, telefon şarj cihazları, uçak maketleri, iş dergileri, korsan kitaplar ("İlk Bir Milyonunuzu Kazanmanın Yolları", "Genç Hindistan Aslında Ne İstiyor?"), gurme rehberleri, Fransa'nın Provence bölgesindeki kır evlerine ait renkli fotoğraflarıyla iç mimarlık dergileri ve dertlere şipşak derman ruhani kılavuzlar ("Sizin Mutluluğunuz Sizin Elinizde..." veya "Nasıl Kendinizin En İyi Arkadaşı Olursunuz?"); Bağımsızlık Günü'nde oyuncak otomatik tüfekler, üstünde *Mera Bharat Mahan* – Benim Hindistan'ım Büyüktür yazan saplı küçük bayraklar satmaya çalışıyorlardı. Arabaların camlarından dışarı bakanlarsa satın almayı düşündükleri yeni dairelerinden, yeni yaptırdıkları jakuzilerden, kotardıkları anlaşmanın kurumamış mürekkebinden başka bir şey görmüyorlardı. Meditasyon derslerinden dolayı huzurlu, yoga egzersizlerinden dolayı pırıl pırıldılar.

Şehrin eteklerinde, kilometrelerce uzanan bataklığın renkli naylon torbalar ve çerçöple sıkıca, ışıl ışıl doldurulduğu sanayi bölgelerinde "yeniden iskân edilen"

sürgünler kimyasal bir hava soluyor ve zehirli sular içiyorlardı. Kıvamlı yeşil su birikintilerinden bulut gibi sivrisinekler kalkıyordu. Anne fazlalıkları eskiden evleri olan yıkıntılara serçeler gibi tünüyor, çocuk fazlalıklarını ninnilerle uyutuyorlardı.

Suti rahu baua, bhakol abaiya
Nâni gâm se angâ, siyait abaiya
Mâma sange mâmi, naçait abaiya
Kara sange çara, lahait abaiya

Uyu güzelim, şeytan gelmeden uyu
Annenin köyünden yeni dikilmiş mintanın geliyor
Amcan ve halan oynayarak gelecekler
Halhalları, bilezikleri alarak gelecekler

Çocuk fazlalıkları sarı dozerlerin rüyasını görerek uykuya dalıyorlardı.

Şehrin puslu kirli havası ve makine uğultusuna engin, güzelim bir akşam çöküyordu. Gökyüzünde yıldızlardan bir orman belirmişti. Jet uçakları iniltili kuyruklu yıldızlar gibi ağır ağır mekik dokuyordu. On tanesi sıkışık düzende arka arkaya pustan görünmeyen İndira Gandi Uluslararası Havalimanı'na inmeyi bekliyorlardı.

Aşağıda, bebeğimizin ortaya çıktığı eski Cantar Mantar Rasathanesi'nin yanındaki kaldırım sabaha karşı bile epey kalabalıktı. Komünistler, fitneciler, bölücüler, devrimciler, hayalciler, aylaklar, uyuşturucu bağımlıları, çatlaklar, serbest çalışanların her türlüsü ve bebeğe hediye alabilecek durumu olmayan bilge müneccimler; hepsi etrafta dört dönüyordu. Son on gündür hepsi, vaktiyle on-

lara *ait* olan –ve şehirde toplanmalarına izin verilen tek– bölgeden dışlanmış, başka bir gösteri yüzünden pabuçları dama atılmıştı. Askerken köylerde çalışmaya başlayan Gandi'ci tombul, yaşlı bir sosyal hizmet görevlisi, yolsuzluğun olmadığı bir Hindistan hayalini gerçekleştirene kadar ölüm orucu tutacağını duyurunca en az yirmi televizyon ekibi, kameralarını sarı vinçlere takmış, parlak yeni yıldızlarının başında gece gündüz nöbet tutmaya başlamıştı. Adam bir Hindistan Ana portresini (Hindistan haritası şeklinde gövdesi olan çok kollu bir tanrıça; ama tabii buradaki coğrafya, Pakistan ve Bangladeş'i de kapsayan, Britanya Hindistan'ının bölünmemiş hali) fon yapmış, hasta bir ermiş edasıyla etli butlu sırtının üstünde uzanıyordu. Her iç çekişi, çevredeki insanlara fısıldadığı her talimat geceleri bile canlı olarak yayınlanıyordu.

İhtiyarın hamlesi boş çıkmamıştı. Şehrin yeniden dirildiği yaz aynı zamanda bir yolsuzluklar yazı olmuştu; kömür yolsuzlukları, demir madeni yolsuzlukları, konut yolsuzlukları, sigorta yolsuzlukları, damga pulu yolsuzlukları, telefon ruhsatı yolsuzlukları, arazi yolsuzlukları, baraj yolsuzlukları, sulama yolsuzlukları, silah ve mühimmat yolsuzlukları, benzin istasyonu yolsuzlukları, çocuk felci aşısı yolsuzlukları, elektrik faturası yolsuzlukları, okul kitapları yolsuzlukları, din adamları yolsuzlukları, kuraklık yardımı yolsuzlukları, trafik plakası yolsuzlukları, seçmen listesi yolsuzlukları ve kimlik kâğıtları yolsuzluklarından siyasiler, işadamları, işadamı-siyasetçiler ve siyasetçi-işadamları kamuya ait akıl almaz miktarlarda para hortumlamışlardı.

İyi bir madenci gibi zengin bir damar bulmuş, kamusal öfkenin kaynağına inmişti ihtiyar adam ve bir gecede adeta bir çığır açabilmiş olmasına kendisi de şaşırmıştı. Yolsuzluğun olmadığı bir ülke hayali, en büyük yolsuzlar dahil, herkesin bir süre mutlu mutlu otlayabi-

leceği bir çayır gibiydi. Normalde birbirleriyle hiç işi olmayan insanlar –solcular, sağcılar, ne sağcı ne solcu olanlar– hepsi birden ihtiyara akın ettiler. Onun hiç yoktan ortaya çıkışı, tarihin de siyasetin de henüz lekelemediği sabırsız gençlerden yeni bir nesle ilham ve amaç vermişti. Kot pantolon ve tişört giymiş olarak gitarlarıyla, bizzat besteledikleri yolsuzluk karşıtı şarkılarıyla geldi bu gençler. Üstünde "Artık Yeter!" "Yolsuzluğu Hemen Bitirin!" gibi sloganlar yazan kendi pankart ve flamalarını getirdiler. Avukat, muhasebeci, bilgisayar programcısı gibi okumuş genç meslek sahiplerinden bir grup, çalışmaları yürütmek için bir kurul oluşturdular. Para topladılar, dev tenteyle birlikte diğer aksesuvarları –Hindistan Ana portresini, ulusal bayrakları, Gandi keplerini, flamaları– hazırlattılar ve dijital çağa yakışır bir medya seferberliği başlattılar. İhtiyarın sade hitabeti ve gerçekçi vecizeleri Twitter'da moda olup Facebook'u kapladı. Televizyon kameraları ona doyamıyordu. Emekli bürokratlar, polisler ve subaylar da katıldı. Kalabalık büyüdü.

Bir anda ünlü olup çıkan ihtiyar kendinden geçmişti. Coştu ve biraz da saldırganlaştı. Yolsuzluk konusuna takılmak sanki üslubunun gelişimini engelliyor ve cazibesini sınırlandırıyordu. Hiç olmazsa takipçileriyle kendi özüne ve gerçek benliğine ait, ona doğuştan gelen kırsal hikmete ait bir şeyleri paylaşabilirdi. Sirk böylece başladı. Adam Hindistan'ın İkinci İstiklal Mücadelesi'ni başlattığını açıkladı. İhtiyar bebek sesiyle heyecan verici konuşmalar yaptı ve iki balonun birbirine sürtmesi gibi çıkan gıcırtıya rağmen adeta ulusun kalbini fethetti. Çocukların doğum günü eğlencelerindeki sihirbazlar gibi numaralar yaptı ve armağanlar peydahladı. Herkese mavi boncuk dağıttı. Hindistan Ana haritasından zaten heyecana kapılmış olan Hindu şovenistlerin tartışmalı eski savaş çığlığı "*Vande Mataram!* Anne'ye Selam Dur"la onların gönül

telini titretti. Kimi Müslümanlar alınınca malum kurul, Bombay'dan Müslüman bir film yıldızını getirtti ve adam Çoklukta Birlik mesajını vermek için başında takkeyle –normalde hiç takmadığı halde– bir saat boyunca sahnede ihtiyarın yanında oturdu. Gelenekselcilere hitap ederken ihtiyar, Gandi'nin sözlerine başvurdu. Hindistan'ın kurtuluşunun kast sisteminde olduğunu açıkladı. "Her kast doğuştan yapması gereken işi yapmalı, ama herkes de herkesin işine saygı göstermeli," dedi. Dalit'ler öfkeyle ayağa kalkınca bir belediye çöpçüsünün yeni bir elbise giydirdikleri küçük kızını, içinden ara sıra bir yudum aldığı bir şişe suyla ihtiyarın yanına oturttular. Adamın militan ahlakçılara hitaben bulduğu slogan, *Hırsızların eli kesilmeli! Teröristler asılmalı!* idi. Her renkten milliyetçi için, "*Dudh mângo to khir dengey! Kaşmir mângo to çir dengey*," diye kükredi. Bizden süt iste, sana kaymak veririz! Ama Keşmir'i isteme, seni lime lime ederiz.

Röportajlarda mama reklamlarındaki bebekler gibi dişetlerini göstererek gülümsüyor, köyün tapınağına bitişik odasındaki sade münzevi hayatının güzelliklerinden söz ediyor, *rati sadhana* –meni muhafaza– çalışmasının yardımıyla oruç tutarken nasıl gücünü koruyabildiğini açıklıyordu. Bunu göstermek için orucunun üçüncü gününde yatağından kalktı, beyaz kurta'sı ve dhoti'siyle[1] sahnenin çevresinde hafif bir koşu yaptı ve sarkık pazılarını esnetti. İnsanlar güldüler, ağladılar ve hayırdua etmesi için çocuklarını yanına götürdüler.

Televizyon reytingleri tavan yaptı. Reklam gelirleri sel oldu. Dünyanın her yerindeki Tanrı Ganeş tapınakla-

1. Hindistan ve yöresinde peştamal gibi bele sarılan ve bacakların arasından geçirilen bir alt giysi. Sarong veya lungi'yle dhoti arasındaki fark, ilkinin daima desenli ve tek parça olması, ayrıca her zaman bacakların arasından dolandırılmamasıdır. (Ç.N.)

rında kutsal heykellerin aynı anda süt içmeye başladıklarının bildirildiği yirmi yıl önceki Kesişen Mucizeler Günü'nden beri herhalde kimse böyle bir çılgınlık görmemişti.

Fakat artık ihtiyar dokuz gündür oruç tutuyordu ve harcanmamış meni birikimine rağmen gözle görülür derecede güçten düşmüştü. O öğleden sonra, kreatinin seviyesinin yükselmesi ve böbreklerinin kötüye gidişi hakkındaki söylentiler şehrin dört bir yanına uçtu. Kodamanlar ve önemli zatlar yatağının başında sıraya girdi, elini tutup –kimse işin oraya varacağına gerçekten inanmasa da– ölmemesini istedikleri ihtiyarla fotoğraflar çektirdiler. Yolsuzluklarda isimleri ifşa olan sanayiciler kurduğu Hareket'e para bağışladı ve onun sarsılmaz şiddet karşıtlığına alkış tuttular. (El kesme, adam asma ve karın deşmeyle ilgili önerileri makul istisnalar olarak kabul ediliyordu.)

İhtiyarın hayranları arasında hali vakti yerinde olan, hayatın maddi nimetlerinden nasiplenen, ama herhangi bir adrenalin hücumunu ve kitlesel gösterilere katılmanın haklı öfkesini hiç tatmamış olanlar ulusal bayrakları sallayarak ve vatanseverlik şarkıları söyleyerek arabalarıyla, motosikletleriyle geldiler. Vaktiyle Hindistan ekonomik mucizesinin mesihi olan Kapana Kısılmış Tavşan'ın hükümeti felç olmuştu.

Uzak Gucerat eyaletinin Gucerat ka Lalla'sı da ihtiyar bebeğin ortaya çıkışını tanrıların bir işareti olarak tanımıştı. Yırtıcı bir hayvanın şaşmaz içgüdüsüyle Delhi Üstüne Yürüyüş'ünü hızlandırdı. İhtiyarın oruca başlamasının beşinci gününde –mecazen– şehrin kapıları önünde ordugâh kurmuştu bile. Amansız yeniçeri ordusunu Cantar Mantar'a saldı. Adamları büyük bir tantanayla ihtiyarı destek açıklamalarına boğdular. Onların bayrakları herkesinkinden daha büyük, şarkıları herkesinkin-

den daha gürültülüydü. Yiyecek tezgâhları kurup yoksullara bedava yemek dağıttılar. Alametleri olan safran renkli kafa bantlarını takmamaları, safran renkli bayraklarını taşımamaları, Gucerat'ın Gözbebeği'ni laf arasında bile anmamaları sıkıca tembihlenmişti. İşe yaradı. Birkaç gün içinde bir yandaş darbesi yaptılar. İhtiyarı tanıtmak için canlarını dişlerine takan eğitimli gençler, hatta ihtiyarın kendisi bile, daha ne olduğunu anlamadan yerlerinden oldular. Mutlu Çayır hayali suya düşmüştü. Üstelik kimse de farkına varmadan. Kapana Kısılmış Tavşan'ın işi bitmişti. Gözbebeği çok geçmeden muzaffer olarak Delhi'ye girecekti. Onun kâğıt maskelerini takan ve *Lalla! Lalla! Lalla!* diye adını haykıran destekçilerinin omuzlarında tahta oturacaktı. Her baktığı yerde sadece kendini görecekti. Hindistan'ın yeni hükümdarı. O bir okyanustu. O sonsuzluktu. İnsanlığın kendisiydi. Ama buna hâlâ bir yıl vardı.

Destekçileri Cantar Mantar'da şimdilik hükümet yolsuzluğu hakkında bağırarak boğazlarını yırtıyorlardı. (*Murdabad! Murdabad!* İstifa! İstifa! İstifa! İstifa!) Akşam olunca televizyonda kendilerini izlemek için evlerine koşuyorlardı. Sabah döndüklerinde ihtiyar ve "çekirdek kadrosu", bin kişilik bir kalabalığa gölge olacak kadar kocaman beyaz tentenin altında biraz daha yalnız görünürlerdi.

Yolsuzluk karşıtı tenteden biraz ötede iyi bilinen bir başka Gandi'ci aktivist, Bengal'de bir kömür madeni işletmesi ve bir termik santral kurması için hükümetin topraklarını bir petrokimya şirketine vermek üzere istimlak ettiği binlerce çiftçi ve kabile yerlisinin sesini duyurmak için, dallı budaklı yaşlı bir demirhindi ağacının altındaki çevrili bir alanda yine ölüm orucuna başlamıştı. Ne kadar süreceği belli olmayan on dokuzuncu açlık greviydi

bu. Bazı ışık koşullarında gerçeküstü görünen muhteşem derecede örgülü uzun saçlarıyla güzel bir kadın olmasına rağmen televizyon kameraları ona hiç de öbür ihtiyar kadar itibar göstermiyordu. Gerçi sebebi sır değildi. Söz konusu petrokimya şirketi birçok televizyon kanalının sahibiydi ve öbür kanallara bol bol reklam veriyordu. Öyle olunca da televizyon stüdyolarında boy gösteren öfkeli yorumcular yabancı bir güçten para yediğini ima ederek onu kınıyorlardı. Oysa çok sayıda yorumcu ve gazeteciyi maaşa bağlayan bizzat o şirketti ve onlar da işverenlerini utandırmamak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Kaldırımda kadının çevresini saran insanlara gelince, onlar onu gerçekten seviyorlardı. Kır saçlı çiftçiler sivrisineklere karşı yüzünü yelliyorlardı. Gürbüz köylü kadınlar ayaklarını ovalıyor ve ona şefkatle bakıyorlardı. Aralarında Avrupa ve Amerikalı genç öğrencilerin de olduğu, bol hippi kıyafetleri giyinmiş yeniyetme aktivistler, dizüstü bilgisayarlarında çapraşık basın açıklamalarını hazırlıyorlardı. Bazı aydınlar ve ilgili yurttaşlar kaldırımlara oturmuş, hakları için yıllardır mücadele veren köylülere köylülerin haklarını açıklıyorlardı. Yabancı üniversitelerde –büyük rağbet gören bir konu olarak– toplumsal hareketler üstünde çalışan doktora öğrencileri, saha çalışmasını şehirde yapabildiklerine, tuvalet ve arıtılmış su bulmanın zor olduğu kırsal kesime kadar yolculuk yapmak zorunda kalmadıklarına minnettar olarak çiftçilerle uzun uzun mülakatlar yapıyorlardı.

Kalabalığın arasına, sivil giyimli oldukları halde ne saç kesimleri (arka ve yanlar kısa) ne de çorapları ve ayakkabıları (haki çoraplar ve kahverengi botlar) sivil olan, konuşmalara alenen kulak kabartan bir düzine kadar güçlü kuvvetli adam karışmıştı. Kimisi gazeteci rolü yapıyor ve küçük el kameralarıyla konuşmaları filme çekiyordu. Genç yabancılara özel bir ilgi gösteriyorlardı (nitekim

onların çoğu çok geçmeden vizelerinin iptal edildiğini öğreneceklerdi).

Televizyon ışıkları zaten sıcak olan havayı daha da ısıtıyordu. İntihara eğilimli güveler pervane bombalarına hücum ederek geceyi kömürleşmiş böcek kokusuyla dolduruyordu. Kavurucu uzun bir günü dilenerek geçirmekten bitap düşmüş ve suratları asılmış on beş ağır engelli, ışık dairelerinin hemen dışında dolanıyor veya iki büklüm sırtlarını ve işlevsiz uzuvlarını elle çalışan, kendilerine devlet tarafından verilmiş bisikletli çekçeklerine yaslamış olarak oturuyorlardı. Yerlerinden edilmiş çiftçilerle onların ünlü önderi, normalde yaşadıkları kaldırımın en serin yerinden etmişlerdi onları. Petrokimya sektörünü o yüzden destekliyorlardı. Çiftçilerin provokasyonu bir an önce bitsin istiyorlardı ki, yerlerine geri dönebilsinler.

Biraz ötede, çıplak gövdesini süper yapıştırıcılı sarı limonlarla kaplamış bir adam küçük kâğıt bardaktaki kıvamlı mango suyunu gürültüyle içiyordu. Üstüne niye limon yapıştırdığını, limon reklamı yapar gibi görünmesine rağmen niye mango suyu içtiğini söylemeye yanaşmıyor, soran olursa da ağzını bozuyordu. Kendine "gösteri sanatçısı" diyen bir başka serbest meslek erbabı, kravatlı bir takım elbise ve İngiliz bir fötr şapka kuşanmış olarak, ne yaptığını bilen bir edayla kalabalıkların arasında dolaşıyordu. Şiş kebap gibi görünen takımdaki desenler yakından bakınca aslında şeklen kusursuz bok parçalarından başka bir şey değildi. Adamın göğüs cebinden beyaz mendilinin üçgeni uğruyordu. Onun mesajının ne olduğunu soranlara, bedeninin onun için bir araç olduğunu ve sözde uygar dünyanın bok tiksintisinden vazgeçmesini, sonuçta bokun da işlenmiş bir gıda –ve buna mukabil, işlenmiş gıdanın da bok– olduğunu kabul etmesini istediğini sabırla, Limon Adam'ın tam tersi bir kibarlıkla

açıklıyordu. Bir başka açıklaması da, Sanat'ın müzelerden çıkmasını ve "Halk"a götürülmesini istediğiydi.

Encüm, Saddam Hüseyin, Nimmo Gorakhpuri ve Üstat Hamid, Limon Adam'ın yakınında bir yerde –ama onun tarafından tamamen görmezden gelinerek– oturuyorlardı. Yanlarında, İndore kentinden ziyarete gelip Cennet Pansiyon'da kalan İşret adında şaşırtıcı genç bir Hicra vardı. Cantar Mantar'a gelip televizyon kanallarında "İkinci İstiklal Mücadelesi" diye yayınlanan şeyi bizzat görmek elbette ki –içinde nicedir "yoksullara yardım etme" arzusu besleyen– Encüm'ün fikri ve önerisiydi. Saddam, "Ne olduğunu anlamak için ta oraya kadar gitmene gerek yok. Sana şimdiden söyleyeyim; tüm yolsuzlukların ağababası o," diye geçiştirmişti. Fakat Encüm ısrar etmiş ve Saddam da tabii ki onu yalnız bırakmak istememişti. Böylece küçük bir ekip kurdular: Encüm, Saddam (hâlâ güneş gözlüklü) ve Nimmo Gorakhpuri. Encüm'ü görmeye gelen Üstat Hamid gibi İşret de bu maceraya mecbur bırakılmıştı. Kalabalığın nispeten azaldığı akşam vakti gitmeye karar verdiler. Encüm daha sade bir kıyafet olarak renksiz Pathan takımlarından birini giymiş, ama saçına bir toka takıp üstüne bir şal almadan ve az biraz ruj sürünmeden duramamıştı. İşret kendi düğününe gider gibiydi: Pullu parlak pembe bir kurta'nın altına, Patiala bölgesine özgü yeşil bir şalvar giyinmişti. Tüm uyarıları kulak arkası ederek üstüne bir de parlak pembe dudak boyası sürüp geceyi aydınlatmaya yetecek kadar takı takmıştı. Encüm, İşret ve Üstat Hamid'i arabasıyla Nimmo götürdü. Saddam onlarla orada buluşacaktı; Cantar Mantar'a kadar Payal'la geldi ve atını oradan az ötedeki bir tırabzana –arsız küçük bir boyacı çocuğa, ona göz kulak olması karşılığında iki çikolatalı gofret ve on rupi sözü vererek– bağladı. Nimmo Gorakhpuri'nin huzursuz olduğunu sezince telefonundaki eğlenceli hay-

van videolarını ona gösterdi. Şehir içindeki olağan seferlerinde rastladığı sokak köpekleri, kedileri ve ineklerine ait olan kayıtların bazılarını kendisi çekmiş, bazılarını da ahbapları WhatsApp'tan göndermişlerdi: *Bak, bu arkadaşın adı Çaddha Sahip. Hiç havlamaz. Bu inek domatese bayılır. Ona her gün birkaç tane götürüyorum. Şunun çok fena kaşıntısı var. İki ayağının üstünde durup kadını öpen şu aslanı gördün mü?.. Evet, kadın o. Arkasını dönünce sen de göreceksin...* Hiçbirinde keçilere veya Batılı kadınların modasına yer verilmeyen görüntüler can sıkıntısını gidermeye yetmeyince Nimmo Gorakhpuri izin isteyip ayrıldı. Encüm'se onca hareketlilikten, bayraklardan ve bir kısmına kulak misafiri olduğu sohbetlerden büyülenmişti. Kalıp "bir şeyler öğrenmek" için üsteledi. Böylece kaldırımdaki herkes gibi onlar da küçük bir grup halinde yere çöktüler. Karargâhlarını kurduktan sonra Encüm, kimin nereden geldiğini, neyi protesto ve talep ettiğini kısa yoldan öğrenmek için elçisi Saddam Hüseyin Ekselansları'nı tam yetkili temsilcisi olarak çeşitli toplulukların arasına gönderdi. Saddam siyasi bitpazarında alışverişe çıkar gibi uysalca tezgâh tezgâh dolaşmaya çıktı ve arada bir dönerek Encüm'ü topladığı istihbarat hakkında bilgilendirdi. Bağdaş kurmuş olarak kaldırımda oturan Encüm başını onaylar gibi sallayıp hafifçe gülümseyerek dikkatle dinliyor, ama Saddam'a bakmıyor, çünkü o sırada hangi topluluktan söz ediliyorsa ışıldayan gözlerini kararlılıkla onlara dikiyordu. Üstat Hamid, Saddam'ın getirdiği bilgilerle ancak uzaktan ilgileniyordu. Fakat şu macera her günkü düzeninden sıyrılmasına imkân verdiği için şikâyet etmeksizin kendini akışa bırakmıştı ve kendi kendine mırıldanarak dalgın dalgın çevresine bakınıyordu. Münasebetsizce giyinmiş ve anlamsızca hodbin görünen İşret farklı fonlara karşı farklı açılardan habire "selfie" çekmekle meşguldü. Fakat kimse ona pek dikkat

etmese de –ve ihtiyar bebekle gireceği bir yarışta kimin kazanacağı belli olsa da– ana kamptan fazla uzaklaşmamaya özen gösteriyordu. Bir ara Üstat Hamid'le birlikte okul kızları gibi bir kıkırdama nöbetine tutuldular. Encüm neyi bu kadar komik bulduklarını sorunca Üstat Hamid, torunlarının büyükannelerine İngilizce olarak "lanet olasıca sikik orospu" demeyi öğrettiklerini ve bunu bir sevgi ifadesi olarak kocasına –yani Üstat Hamid'e– söylemeyi tembihlediklerini anlattı.

Üstat gülerek, "Ne dediği hakkında en ufak bir fikri yoktu tabii; söylerken o kadar tatlı görünüyordu ki. 'Lanet olasıca sikik orospu!' Begüm'üm[1] bana öyle diyor..." dedi.

Encüm, "Ne anlama geliyor?" diye sordu. (İngilizcede "orospu"yu biliyordu, ama "lanet olasıca"yla "sikik"ten haberi yoktu.) Üstat Hamid tam açıklamaya başlayacakken (gerçi bundan o da o kadar emin değildi; tek bildiği, kadınlarla ilgili bir hakaret olduğuydu), bol ve paspal giyinmiş uzun saçlı sakallı genç bir oğlanla aynı şekilde paspal giyinmiş, ama açık ve yabani saçları muhteşem güzellikte olan genç bir kız araya girdiler. Protesto ve Direniş üstüne bir belgesel hazırladıklarını, filmdeki mükerrer temalardan biri olarak da protestoculardan, hangi dili konuşuyorlarsa onda, "Başka Bir Dünya Mümkün" demelerini istediklerini açıkladılar. Sözgelimi, onların anadili Hintçe veya Urducaysa, "*Dusri dünya mümkin hain...*" diyebilirlerdi. Bir yandan açıklama yapar ve Encüm'e konuşurken doğruca objektife bakmasını söylerken öbür yandan kameralarını kurdular. Tabii Encüm'ün lügatinde "dünya"nın bambaşka bir anlamı da olduğundan haberleri yoktu. Konuya tümüyle yabancı olan Encüm doğru-

1. Hindistan'da kadın hükümdarlar ve prensesler için kullanılan bir unvan ve kadınlar için saygılı bir hitap şekli. (Ç.N.)

ca kameraya baktı. Yardımcı olmak maksadıyla, "*Hum dusri Dünya se âye hain*," diye açıkladı: Biz işte oradan geldik... o öbür dünyadan.

Önlerinde yoğun geçecek uzun bir gece olan genç yönetmenler bakıştı ve ne yapmaya çalıştıklarını açıklamayı denemektense devam etmenin daha iyi olacağına kanaat getirdiler, yoksa çok fazla vakit kaybedeceklerdi. Encüm'e teşekkür edip, kendi tentelerini kurmuş başka toplulukların olduğu karşı kaldırıma geçtiler.

İlk toplulukta beyaz dhoti'ler giyinmiş kafaları kazılı yedi adam, Hintçe Hindistan'ın ulusal dili –öbür yirmi iki resmî dil ve yüzlerce başka gayriresmî dilin üstünde resmî anadil– ilan edilene kadar konuşmayacaklarını açıklayarak sessizlik yemini etmişlerdi. Kel kafalı adamların üçü uyurken öbür dördü, "sessizlik andı" aksesuarı beyaz hastane maskelerini indirip gece çaylarını yudumluyorlardı. Konuşamadıkları için filmciler ellerine *Başka Bir Dünya Mümkün* yazan küçük bir afiş tutuşturdular. Hintçeye resmî dil çağrısı yapan pankartın kadraj dışında kalmasına da özen gösterdiler, zira yönetmenlerin ikisi de bunun biraz agresif bir istek olduğunu kabul ediyorlardı. Öte yandan, kel kafalı maskeli adamlar belgesel için iyi bir görsel malzeme olurdu ve o bakımdan es geçilmemeliydi.

Kellerin bir hayli yakınında kaldırımın büyükçe bir bölümünü işgal eden grup, 1984'te Bhopal'deki Union Carbide tesisinde gaz sızıntısından dolayı sakat kalan binlerce insanın elli kişilik temsilciler heyetiydi. İki haftadır buradaydılar. Yedisi açlık grevi yapıyordu ve sağlık durumları giderek bozuluyordu. Tazminat alabilmek için; kendilerine ve gaz sızıntısından beri nesillerdir şekli şemaili bozuk doğan bebeklerine temiz su ve sağlık hizmetleri alabilmek için ta Bhopal'dan Delhi'ye kadar yüzlerce kilometrelik yolu yakıcı yaz güneşinin altında yürü-

müşlerdi. Kapana Kısılmış Tavşan onlarla görüşmeye yanaşmamıştı. Televizyon ekipleri onlarla da ilgilenmiyordu; mücadeleleri haber olamayacak kadar eskiydi. Biçimsiz bebeklerin, formaldehit kavanozlarındaki erken doğmuş şekli bozuk ceninlerin ve gaz sızıntısında ölen, sakatlanan veya gözlerini kaybeden binlerin fotoğrafları ölümcül bez parçaları gibi tırabzanlara sıra sıra asılmıştı. Küçük bir televizyon ekranında kumlu eski bir görüntü peş peşe oynuyordu: Union Carbide şirketinin Amerikalı İcra Başkanı Warren Anderson felaketten günler sonra genç ve kaygısız haliyle Delhi'de havalimanına iniyor. Birbirlerini itip kakan muhabirlere, "Şimdi geldim. Ayrıntıları henüz bilmiyorum. Yani ee? Ne dememi istiyorsunuz?" diyor. Sonra televizyon kameralarına doğruca bakıp el sallıyor, "Merhaba anne!"

Ve bu bütün gece devam etti: "Merhaba anne! Merhaba anne! Merhaba anne! Merhaba anne! Merhaba anne..."

Onlarca yıldır kullanılmaktan solmuş eski bir pankartta, *Warren Anderson bir savaş suçlusudur*, diye yazıyordu. Daha yeni bir tanesi, *Warren Anderson, Usame bin Ladin'den daha fazla insan öldürdü*, diyordu.

Bhopal'lilerin yanında Delhi Kabâdi'ciler (Atık Dönüştürücüleri) Derneği ve Lağım İşçileri Sendikası, şehrin çöp ve lağım işlerinin özelleştirilmesini ve tek elde toplanmasını protesto ediyordu. İhaleye girip kazanan şirket, elektrik santralini kurmak için çiftçilerin arazilerinin verildiği şirketle aynıydı. Şehrin elektrik ve su dağıtımı zaten ondaydı. Şimdi de şehrin boklarını ve çöp dağıtım ağını ele geçiriyordu.

Atık dönüştürücüleriyle lağım işçilerinin hemen yanı, yüzdürme cam aynalar takılı ve parlak granit zemin döşeli ışıl ışıl umumi helasıyla kaldırımın en lüks bölümüydü. Işıkları gece gündüz yanardı tuvaletin. Küçük

aptes bir, büyük aptes iki, duş yapmak üç rupi'ydi. Kaldırımdakilerin çoğunun karşılayabileceği fiyatlar değildi bunlar. Dolayısıyla insanlar genelde dış duvarına işerlerdi. İçerisi o yüzden pırıl pırıl olan umumi helanın dışından keskin, buğulu, bayat bir idrar kokusu yayılırdı. Yönetim bunu dert ettiğinden değil; tuvaletin geliri başka yerdendi. Dış duvarı her hafta başka bir ürünün tanıtımını yapan bir reklam panosu olarak iş görüyordu.

Bu haftanın reklamı, Honda'nın son model lüks arabasıydı. Reklam panosunun kişisel bir koruması da vardı. Gulabiya Veçanya panonun hemen bitişiğindeki küçük mavi muşambanın altında yaşıyordu. Başladığı yere bakılırsa bir ilerleme sayılırdı bu. Şehre ilk geldiğinde haftalarca ağaçta yaşamıştı Gulabiya. Şimdi bir işi de vardı, barınağa benzer bir yeri de. Çalıştığı güvenlik ajansının adı, kirli mavi gömleğinin apoletlerine TSGH Güvenlik olarak işlenmişti (*Haramzade* Kancık Madam Sangita'nın SSGH'sine rakip bir teşebbüs). Görevi vandallığa engel olmak, özellikle de kimi kendini bilmezlerin doğruca panoya tekrar tekrar işeme girişimlerini savuşturmaktı. Haftanın yedi günü, günün on iki saati işbaşındaydı. Gelgelelim, o gece Gulabiya'nın sarhoşluktan sızmasını fırsat bilen biri o gece gümüş renkli Honda City'nin üstüne spreyle boydan boya *İnkılab Zindabad!* Çok Yaşa Devrim! diye yazıverdi. Altına da bir başkası bir şiir karaladı.

Çhîn liye tumme garib ki rozi roti
Evr laga diye hain fis karne peşab evr tatti

Garibin günlük ekmeğini çaldın
Ve yerine sıçtığından para aldın

Gulabiya sabah işinden olacaktı. Ve yerini almak için binlercesi sıraya girecekti (biri belki de sokak şairi-

nin kendisi olmak üzere). Fakat şimdilik bekçimiz güzelce uyuyordu. Rüyasında karnını doyurup birazını da köyündeki ailesine göndermeye yetecek kadar parası vardı. Köyü hâlâ yerli yerindeydi. Bir barajın suları altında değildi. Pencerelerinden balıklar gelip geçmiyordu. Pamuk ağacının yüksekteki dalları arasında timsahlar yüzmüyordu. Tarlalarında turistler tekneyle gezip gökyüzüne gökkuşağı renkli mazot dumanı bırakmıyordu. Rüyasında kardeşi Luariya, inşaatın yarattığı mucizeleri tanıtmak üzere baraj sahasında turist rehberliği yapmıyordu. Annesi eskiden kendine ait arsada kurulu baraj mühendisinin evinde temizlikçilik yapmıyordu; kendine ait olan ağaçlardan mango aşırmak zorunda kalmıyordu; yeniden iskân edildiği yerleşimde, içi soğan kavurabileceğiniz kadar ısınan teneke duvarlı teneke kulübesinde yaşamıyordu. Gulabiya'nın rüyasındaki ırmak hâlâ canlıydı, akıyordu. Çıplak çocuklar kayaların üstünde oturup kaval çalıyor, hava fazla ısınınca suya atlayıp mandaların arasında yüzüyorlardı. Şenlik zamanları insanların davullarıyla toplanıp günler boyu içtikleri ve oynadıkları köyün yukarısındaki sal ormanıyla kaplı tepelerde parslar, sambar geyikleri ve kara ayılar dolaşıyordu.

Eski hayatından geriye şimdi yalnızca anılar, kavalı ve çalışırken takmasına izin verilmeyen küpeleri kalmıştı.

Gümüş Honda City'yi koruma görevini yerine getiremeyen ihmalkâr Gulabiya Veçanya'nın aksine, tuvalet "sorumlusu" Canak Lâl Şarma gayet uyanıktı ve var gücüyle çalışıyordu. Köşeleri kıvrılmış kayıt defteri güncellenmişti. Cüzdanındaki paralar değerine göre özenle tasnif edilmişti. Bozuklar için ayrıca bir kesesi vardı. Aktivist, muhabir ve televizyon kameramanlarının cep telefonu, bilgisayar ve kamera pillerini tuvaletteki prizden –altı duş ve bir büyük apteslik ücret, yani yirmi rupi mukabili– şarj etmelerine izin vererek maaşını takviye ediyordu. Başta

yolsuzluk karşıtlarına karşı biraz dikkatliydi. (Onları tanımak zor değildi; o kadar yoksul olmamanın yanında herkesten daha kavgacıydılar. Kot pantolon ve tişörtleriyle şık giyimli olmakla beraber çoğu, mama reklamı gülümsemeli ihtiyar bebeğin güneşle solmuş resmi basılmış beyaz Gandi kepi takıyordu.) Canak Lâl Şarma her birinden gerekli ücreti aldıktan sonra apteslerinin mahiyetine uygun miktarı kayıt defterine doğru olarak titizlikle işliyordu. Fakat bazıları, özellikle de ikinci dalgayla birlikte sonradan gelenler öbürlerinden daha kavgacıydı ve başkalarına göre daha fazla ücret ödemelerine kızmaya başlamışlardı. Neyse ki çok geçmeden onlar da duruma alıştılar. Canak Lâl, ek gelirinin sunduğu imkânla kendi kastından (Brahman) ve soyundan biri için düşünülemeyecek hela temizleme işini –adından da anlaşılacağı üzere, çoğu Hindunun açıkça, devletinse örtük olarak bok temizleyiciler sınıfından kabul ettiği bir kastın üyesi olan– Sureş Balmiki'ye devretti. Ve ülkede artan huzursuzluk, kaldırıma yönelen kesintisiz protestocu akını ve onca televizyon ekibiyle birlikte, Sureş Balmiki'nin payını ayırdıktan sonra bile, düşük gelirliler için yapılmış bir dairenin peşinatını ödeyecek parayı kazanabildi.

Helanın karşısında ve televizyon ekiplerinin olduğu tarafta –ama fiziksel ve ideolojik olarak onlardan epey uzakta– kaldırım ahalisinin "Sınır" dediği bir bölge vardı; Manipuri Milliyetçileri, Silahlı Kuvvetler'e özel yetkiler tanıyıp ordu mensuplarının "şüphe" üstüne insan vurmasını yasallaştıran düzenlemenin geri çekilmesini talep ediyor, Tibetli sığınmacılar memleketlerinin özgürlüğü için çağrı yapıyor, topluluklar içinde en alışılmadık –ve kendileri açısından en tehlikeli– örnek olarak da Yakınlarını Kaybetmiş Anneler Derneği, Keşmir'in özgürlük mücadelesinde sayısı binleri bulan kayıp oğullarını arıyorlardı. (Aynı ortamda, "Merhaba anne! Merhaba anne!

Merhaba anne!" diye giden bir sesin varlığı fena halde tuhaf kaçıyordu elbette; neyse ki kendilerini "Anne" olarak değil, annenin Keşmir dilindeki karşılığı "Moc" olarak bilen dernek mensupları bu tekinsiz çelişkinin farkında değillerdi.)

Derneğin "Süper Başkent"e ilk ziyaretiydi bu. Ayrıca hepsi anne değildi; kaybolanların karıları, kız kardeşleri ve birkaç küçük çocuğu da gelmişlerdi. Her biri kayıp oğlunun, kardeşinin veya kocasının resmini taşıyordu. Pankartlarında şöyle deniyordu:

Keşmir'in Öyküsü
ÖLÜ: 68.000
KAYIP: 10.000
Bu Demokrasi mi, *Delilik mi?*

Televizyon kameralarının hiçbiri, kazayla bile, bu pankarta dönmüyordu. Hindistan'ın İkinci İstiklal Mücadelesi'yle iştigal edenlerin çoğu, Keşmir'lilerin istiklal talebine ve kadınların cüretine basbayağı kızgındılar.

Bhopal gaz sızıntısı mağdurlarının bazısı gibi Anneler'in de bir bölümü artık bitkin düşmüştü. Uluslararası hüzün pazarındaki sonu gelmez toplantı ve kurullarda, başka ülkelerdeki başka savaşların mağdurlarıyla birlikte onlar da hikâyelerini anlatmışlardı. Sıkça ve açıkça feryat etseler de hiçbir sonuç elde edememişlerdi. Yaşadıkları dehşet sert ve acımasız bir kabuğa dönüşmüştü.

Nitekim Delhi ziyaretleri de dernek için üzücü bir deneyim olacaktı. Öğleden sonra yol kenarında düzenledikleri basın toplantısında kadınlar taciz ve tehdit edilmiş, sonunda polis müdahale etmiş ve Anneleri kordona almıştı. Gucerat ka Lalla'nın tebdil-i kıyafet yeniçerileri, "Müslüman teröristler insan haklarını hak etmiyorlar!" diye bağırıyorlardı. "Biz sizin soykırımınızı gördük! Sizin

etnik temizliğinizi yaşadık! İnsanlarımız yirmi yıldır mülteci kamplarında yaşıyorlar!" Bazı genç erkekler kayıp Keşmir'lilerin fotoğraflarına tükürdü. Sözünü ettikleri "soykırım" ve "etnik temizlik" ile, oradaki özgürlük mücadelesinin militanlaşmaya ve kimi Müslüman militanların bölgedeki küçük Hindu nüfusa saldırmaya başladığı 1990'larda Keşmir'li Pandit'lerin[1] Keşmir Vadisi'nden toplu kaçışlarını kastediyorlardı. Birkaç yüz Hindu korkunç şekilde kıyıma uğramış ve hükümet onların güvenliğini sağlayamayacağını açıklayınca, oradaki Hindu nüfusun hemen tamamı, yani neredeyse iki yüz bin kişi, vadiden kaçıp halen yaşadıkları Cammu ovalarındaki mülteci kamplarına yerleşmişlerdi. O gün kaldırımdaki Lalla yeniçerilerinden birkaçı, evlerini, ailelerini ve bildikleri her şeyi yitirmiş Keşmir'li Hindulardı.

Anneleri Tükürük Timi'nden belki daha da çok inciten şey, sabahleyin Connaught Meydanı'na alışverişe giden kalem gibi incecik ve harikulade bakımlı üniversiteli kızların, "Oo vaay! Keşmir! *Eğlenceye* bak! Artık tamamen normale dönmüş, *ha*, turistler için güvenli. Gitsek mi? Muhteşem olduğunu söylüyorlar," diyerek yanlarından geçmesiydi.

Anneler Derneği bir şekilde geceyi geçirip bir daha asla Delhi'ye dönmemeye karar verdi. Sokakta yatmak onlar için değişik bir tecrübeydi. Memleketlerinde hepsinin güzelim evleri ve bostanları vardı. O akşam, yine yeni bir tecrübe olarak, zayıf bir öğün yediler, pankartlarını topladılar ve çatışmalardan perişan güzelim vadilerine dönmeyi iple çekerek uyumaya çalıştılar, günün ağarmasını beklediler.

1. Hindu din âlimi. (Ç.N.)

Sessiz sakin bebeğimiz işte o Kayıp Anneleri'nin hemen yanı başında ortaya çıktı. Rengi geceyle aynı olduğu için Anneler onu ancak sonradan fark ettiler. Sokak ışığının altındaki gölgelerde keskin hatlı bir yokluk olarak. Anneler yirmi yıldır baskı altında, kordon altında, arama ve gece yarısı operasyonları (Kaplan Operasyonu, Yılanı Yok Etme Operasyonu, Yakala ve Öldür Operasyonu) altında yaşadıkları için karanlığı okumayı da öğrenmişlerdi. Öte yandan, bebeklerin sadece elma yanaklı, badem baharı gibi görünenlerine alışkındılar. Onlar Kayıp Anneleri'ydi; kayıpken ortaya çıkan bir bebekle ne yapacaklarını bilmiyorlardı.

Özellikle de *siyah* bir bebekle.

Kruhun kaal!

Özellikle de *kız* olan siyah bir bebekle.

Kruhun kaale hiş

Özellikle de çöple kundaklanmış bir bebekle.

Şikas ladh

Fısıltılar kaldırımda dilden dile bir posta paketi gibi dolaştı. Soru büyüye büyüye ilan oldu: "*Bhai beççe kiska hai?*" Bu kimin bebeği?

Sessizlik.

Sonra biri, anneyi öğleden sonra parkta kusarken gördüklerini söyledi. Bir başkası, "Hayır, o değildi," diye itiraz etti.

Biri onun bir dilenci olduğunu söyledi. Bir başkası onun bir –her dilde mevcut bir sözcük olarak– tecavüz kurbanı olduğunu açıkladı.

Biri onun gün içinde siyasi tutukluların serbest bırakılması için imza kampanyası düzenleyen gruptan biri olduğunu ileri sürdü. Rivayete göre grup, Orta Hindistan

ormanlarında gerilla savaşı yürüten yasaklı Maocu Parti'nin paravan örgütüydü. Bir başkası, "Hayır, o değildi. Kadın yalnızdı. Birkaç gündür buradaydı," diye itiraz etti.

Biri onun bir siyasetçinin eski sevgilisi olduğunu ve hamile kaldıktan sonra adamın onu başından attığını söyledi.

Siyasetçilerin hepsinin de alçak olduğunda herkes hemfikirdi. Fakat bununla sorun çözülmüyordu:

Bebek ne olacaktı?

İlgi odağı olduğunun farkına vardığından olacak, ya da belki korktuğundan, sessiz bebek sonunda ağlamaya başladı. Bir kadın onu kucağına aldı. (Sonraları o kadının uzun boylu olduğu, kısa boylu olduğu, siyah olduğu, beyaz olduğu, güzel olduğu, pek de güzel olmadığı, yaşlı olduğu, genç olduğu, yabancı olduğu, Cantar Mantar'da sıkça görüldüğü söylenecekti.) Bebeğin beline sarılı kalın siyah bir sicime, küçük bir kare olana kadar defalarca katlanmış ve bir kenarı bantlanmış bir kâğıt parçası bağlıydı. Kadın (güzel ya da değil, uzun boylu ya da değil) bandı açıp kâğıdı okuması için birine uzattı. Mesaj İngilizceydi ve açıktı: *Bu çocuğa bakamıyorum. Onu bu yüzden buraya bırakıyorum.*

Mırıltılı uzun bir müşaverenin sonunda tereddütle, üzüntüyle, hatta istemeye istemeye, bebeğin polise havale edilmesine karar verdiler.

Encüm, kendiliğinden oluşmuş görünen Bebeğin Mutluluğu Komitesi'ni fark edince kalkıp hızla oraya yönelmiş, Saddam da ona engel olamamıştı. İnsanların çoğundan bir baş daha uzun olduğu için onu takip etmek

zor değildi. Üstelik kalabalığın içinde yürürken şalvarının altında kalan halhallarındaki ziller *çann çann çann* diye ses de veriyordu. Korkuya kapılan Saddam'ın kulağında her *çann çann* bir silah gibi patlıyordu. Sokak lambasının mavi ışığı Encüm'ün terden parlamaya başlayan esmer, kirli kır sakallı yüzünde benekli silik gölgeler bırakıyordu. Yırtıcı bir kuşun gagası gibi aşağı doğru kıvrılan muhteşem burnundaki hızma ışıldıyordu. İçinde ölçüye gelmez, ama kesinliği tartışmasız bir zemberek serbest kalmıştı sanki; belki de mukadderat duygusuydu bu.

Encüm, biri kulak tırmalayan, öbürü tok iki ayrı ama birleşik sesiyle birden, "Polis mi? Biz mi onu polise vereceğiz?" dedi. Betel yaprağından kırmızıya dönmüş diş kalıntılarının arasındaki bembeyaz tek dişi göz kamaştırıyordu.

"Biz" sözündeki dayanışma herkese bir kucaklaşma gibi gelmişti. Tabii arkasından hemen bir hakaret de geldi.

Kalabalıktan bir aklıevvel, "Ne oldu? *Sen* ne yapacaksın? Onu kendin gibi birine çevirecek değilsin ya? Modern teknoloji gelişti tabii, ama o kadar da değil..." Adam Hicraların erkek bebekleri kaçırıp hadım etmeleri hakkındaki yaygın kanaate gönderme yapıyordu. Şakacılığı yüreksiz küçük kahkahalarla ödüllendirildi.

Fakat Encüm böyle gaddar bir yorumdan yılacak değildi. Açlık kadar açık ve ısrarcı bir kesinlikle konuştu.

"O Tanrı'dan bir armağan. Onu bana verin. Ona ihtiyacı olan sevgiyi verebilirim. Polis onu bir devlet yetimhanesine atar, o da orada ölür."

Bazen bir kişinin bile kararlılığı, kararsız bir kalabalığı yıldırabilir. Encüm örneğinde olduğu gibi. Dediğini anlayanlar Urducasının belagatinden çekinmişlerdi. Ait olduğunu varsaydıkları sınıf hakkındaki fikirlerine tersti çünkü.

"Onu buraya bırakan annesi de böyle düşünmüş olmalı; bugün burasının bir Kerbela olduğunu, adalet kav-

gasının, kötüye karşı iyiliğin kavgasının burada verildiğini düşünmüş olmalı. 'Buradaki insanlar dünyadaki en iyi savaşçılar, benim bakamadığım çocuğa onlar bakarlar,' diye düşünmüş olmalı. Ve ona rağmen siz *polisi* mi aramak istiyorsunuz?" Kızgın olmasına, boyu bir seksenin üstünde ve omuzları güçlü geniş olmasına rağmen halinde tavrında belirgin bir cilve vardı ve ellerini 1930'ların Lucknow'lu sosyete fahişeleri gibi hızlı hızlı sallıyordu.

Saddam Hüseyin kavga için ayağını denk aldı. İşret' le Üstat Hamid belki bir yardımları olur diye yaklaştılar.

"Bu Hicralara buraya oturma iznini kim verdi? Siz hangi Mücadele'ye aitsiniz?"

Orta yaşlı, ince bıyıklı ve ince yapılı, safari gömlekli ve terikoton pantolonlu, *Ben Yolsuzluğa Karşıyım, Ya Siz?* diyen resimli Gandi kepi takmış Bay Aggarval bürokratların ters ve buyurgan edasını takınmıştı – nitekim yakın zamana kadar gerçekten de bürokrattı adam. Hayatının büyük bir bölümünü Gelirler İdaresi'nde çalışarak geçirdikten sonra bir gün aklına esmiş, çürük düzeni kenardan seyretmekten midesi bulanmış olarak memuriyetten istifa etmiş ve "ulusa hizmet" etmeye karar vermişti. Yıllardır hayır işleri ve sosyal hizmetlerin kıyısında köşesinde bir şeylerle uğraştıktan sonra şimdi, tıknaz Gandi'cinin başmuavini olarak bir anda itibar kazanmış ve her gün gazetelere çıkmaya başlamıştı. Birçokları –haklı olarak– asıl nüfuzun onda olduğuna ve ihtiyarın alt tarafı bir maskot, göreve uygun bir vitrin olduğuna ve artık vadesini yavaş yavaş doldurduğuna inanıyordu. Tüm siyasi hareketlere yamanmış komplo teoricileri, ihtiyarın kasıtlı olarak ön plana çıkarıldığını ve gururunu iyice şişirdikten sonra kendini geri dönülmez bir çıkmaza sokmaya özendirildiğini fısıldıyorlardı. İhtiyar canlı yayında herkesin gözü önünde açlıktan ölürse, deniyordu, Hareket'in bir şehidi olacak ve Bay Aggarval eşi bulunmaz bir fırsatla siyasi

hayata atılacaktı. Söylentiler haince ve haksızdı. Gerçi evet, Hareket'in gerisindeki adam gerçekten de Bay Aggarval'dı, ama yaşlı Gandi'cinin başlattığı çılgınlık onu da aynı şekilde gafil avlamıştı ve o da akıntıya kapılmaktan başka bir şey yapmıyor, perde arkasından bir intihar planlamıyordu. Birkaç ay içinde maskotundan kurtulup korkulur bir siyasetçi olacak ve kaderin bir cilvesi bu ya, –bir zamanlar kıyasıya eleştirdiği tüm nitelikleri kendinde toplayan ibretlik bir numune– ve Gucarat ka Lalla'nın zorlu bir muhalifi haline gelecekti.

Bay Aggarval'ın müstakbel bir siyasetçi olarak en müstesna avantajı, pek de müstesna olmayan görünüşüydü. O da herkes gibi görünüyordu. Giyiminden tutun da konuşma ve düşünüş tarzına kadar her şeyiyle düzgün ve tertipli, bıyıkları gibi kırpılmış ve bakımlıydı. Tiz bir sesi ve gösterişsiz, ayakları yere basan bir hali vardı; ama mikrofona çıktığı zamanlar hariç. Oraya çıktı mı bambaşka biri oluyor, dehşetengiz dürüstlükte öfkeli, neredeyse kontrolden çıkmış bir tufana dönüyordu. Bebek meselesine müdahale ederken basının dikkatini Asıl Sorun olduğunu düşündüğü şeylerden uzaklaştırabilecek –Keşmir'li Anneler'le Tükürük Timi arasındakine benzer– kamusal bir tartışmayı bastırmayı umuyordu. Hızla büyüyen izleyici kitlesine tarihî bir açıklama yapar gibi, "İkinci İstiklal Mücadelemizi veriyoruz. Ülkemiz bir Devrim'in eşiğinde," dedi. "Yolsuz siyasetçiler hayatlarımızı çekilmez hale getirdiği için burada binler toplandı. Yolsuzluk sorununu çözersek ülkemizi yeni zirvelere, dünyanın ta tepesine taşıyabiliriz. Burası bir sirk alanı değil, ciddi siyaset yapılan bir yer." Encüm'e bakmadan ona hitap ediyordu. "Buraya gelmek için polisten izin aldın mı? Buradaki herkesin izinli olması gerekiyor." Encüm tüm heybetiyle Bay Aggarval'ın karşısına dikildi. Adam

onunla göz göze gelmeye tenezzül etmediği için mecburen göğüslerine bakakaldı.

Ortamın termometresini yanlış okumuş, durumu tamamen yanlış değerlendirmişti Bay Aggarval. Etrafında toplanan insanlar ona o kadar da bayılmıyorlardı. Birçokları, "İstiklal Mücadelesi"nin medya ilgisine tekel koyup öbür herkesin davasını zedelemesine kızgındı. Encüm'ün kendisine gelince, o kalabalığa zaten aldırmıyordu. Kimin neye sempati duyduğunun onun için bir önemi yoktu. İçinde bir kıvılcım çakmıştı bir kere ve gözünü azimle karartmıştı.

"Polisten izin mi?" Şu üç kelimelik soru herhalde daha büyük bir küçümsemeyle telaffuz edilemezdi. "Burada bir *çocuktan* söz ediyoruz, babanın arazisine birinin izinsiz girmesinden değil. İstersen polise *sen* müracaat et, efendi. Biz kestirmeden doğruca Hüda'ya müracaat ediyoruz." Saddam, Encüm'ün Tanrı için "Allah miyan" değil de herkesin kullandığı Hüda'ya başvurmasından kısacık bir şükür duası okumaya fırsat bulana kadar saflar ayrışmıştı bile.

Rakipler vaziyet aldılar.

Bir yanda Encüm, öbür yanda Maliyeci.

Ne yüzleşmeydi ama.

İşin ilginç yanı, ikisi de geçmişlerinden ve o güne kadarki hayatlarının çerçevesinden uzaklaşmak için o gece kaldırımdaydılar. Gelgelelim, kavgaya hazırlanıp silahlanmak için tam da kaçmaya çalıştıkları yere, alışkanlarına, olageldikleri *kişiye* ricat ediyorlardı.

Biri maliyeci aklına sıkışmış bir devrimci. Öbürü erkek bedenine hapsolmuş bir kadın. Biri bilançoların tutmadığı bir dünyaya öfkeli. Öbürü salgı bezlerine, organlarına, tenine, saçının dokusuna, omuzlarının genişliğine, sesinin tınısına öfkeli. Biri yoz bir düzene mali disiplini dayatmanın yolunu bulmak için mücadele ediyor. Öbürü onu gerçek göğüs ve kalçalara, yürüdükçe bir o yana bir

bu yana salınan örgülü uzun ve gür saçlara ve evet, hepsinden en çok da Delhi'nin geniş küfürler dağarcığında en geniş yeri tutan, hakaretlerin en ağırı olan bir *Ma ki Çût*'a, anasının amına kavuşturacağını bilse gökteki yıldızları alıp öğüterek iksire çevirmeye hazır. Biri günlerini vergi kaçaklarının, rüşvetlerin ve çıkar anlaşmalarının izini sürmekle geçirmiş. Öbürü, Galib, Mir ve Zevk gibi sevdiği eski şairlerin ruhlarının sabahları ve geceleri geç saatte ziyarete gelip şiir okudukları, işret ettikleri, atıştıkları ve kumar oynadıkları tarihî bir mezarlıkta yıllarca ağaç gibi yaşamış. Biri form doldurup kutucukları işaretlemiş. Öbürü hangi kutucuğu işaretlemeyi, hangi sırada dikileceğini, umumi helada hangi tarafa gireceğini (Erkek mi Kadın mı? Bay mı Bayan mı? Bey mi Hanım mı?) hiç bilememiş. Biri her zaman haklı olduğuna inanmış. Öbürü hep haksız olduğunu, daima haksız olduğunu bilmiş. Biri emin olduklarının altında ezilmiş. Öbürü müphemlikle büyümüş. Biri kanun istiyor. Öbürü bebek istiyor.

Bir halka oluştu; rakipleri öfkeyle ve merakla tartarak taraf seçtiler. Ama bir önemi yoktu. Hangi Gandi'ci pimpirik maliyeci, eski bir Eski Delhi Hicrasıyla herkesin önünde aşık atıp onu alt edebilirdi?

Encüm eğilerek yüzünü Bay Aggarval'ınkine iyice, öpüş mesafesine gelene kadar yaklaştırdı.

"*Ai! Hai!* Niye bu kadar kızgınsın, *cân*? Bana bakmaya çekiniyor musun?"

Saddam Hüseyin yumruklarını sıktı. İşret onu tuttu; derin bir nefes alıp savaş meydanına çıktı ve birbirlerini korumaları gerektiğinde ancak Hicraların yapabileceği, çalışılmış –hem savaşı hem barışı ilan eden– bir tarzda araya girdi. Daha birkaç saat önce abes görünen giysisi şu an tam ihtiyaç duyduğu şeydi. Hicraların usulünce parmaklar açık olarak el çırpıp oynamaya; hayatında adil bir sokak kavgasına hiç girmemiş olan Bay Aggarval'ı aşağılamak için müstehcen ve kavgacı bir cinsellikle kalçalarını

edepsizce çalkalayarak şalını sallamaya başladı. Adamın beyaz gömleğinin koltukaltında ıslak lekeler beliriyordu.

Sonra İşret, kalabalığın bildiğinden emin olduğu, güzeller güzeli aktris Rekha'nın ölümsüzleştirdiği *Umrao Cân* filminden bir şarkıya başladı.

Dil çîz kya bai, âp meri cân liciye
Sadece kalbimi değil, canımı da al

Biri onu itiş kakış kaldırımdan uzaklaştıracak oldu. Ama İşret geniş ve boş yolun ortasına ilerleyip, sokak lambalarının altındaki yaya geçidinde bir balet gibi tek ayağı üstünde keyifle dönmeye başladı. Karşı kaldırımdan biri tefle ritim tuttu. İnsanlar şarkıya katıldılar. İşret doğru düşünmüştü. Şarkıyı herkes biliyordu.

Bas ek bâr mera kaha mân liciye
Ama sevgilim, bir kerecik olsun dileğimi yerine getir

Filmin kahramanı tarafından seslendirilen şarkı, ya da en azından şu dize o gün Cantar Mantar'daki herkesin milli marşı olabilirdi. Oradaki herkes, belki aptalcaydı ama, birilerinin umursadığına, birilerinin dinlediğine inandıkları için oradaydılar. Birilerinin onlara dertlerini anlatma fırsatı vereceğine inandıkları için oradaydılar.

Kavga çıktı. Belki biri kötü bir söz söylediği için. Belki Saddam Hüseyin adama vurduğu için. Sebebi tam bilinmiyor.

Kaldırımda görev yapan polis memurları uykularından uyanıverip lathi'lerini[1] menzillerindeki herkese sallamaya başladılar. Devriye cipleri (*Daima Sizinle ve Sizin*

1. Hindistan polisinin cop olarak kullandığı uzun sopa. (Ç.N.)

İçin) çakar lambaları ve Delhi Emniyeti'nden özel armağan, *mâder çod behen çod ma ki çût behen ka lavda*[1] küfürleriyle geldiler.

Televizyon kameraları üşüştü. Orucunun on dokuzuncu günündeki kadına fırsat doğdu. Kalabalığın arasına karışan eylemci, alametifarikası olan sıkılmış yumruğuyla kameralara dönüp, yumurtasını başka kuşların yuvasına bırakan bir guguk kuşunun dehasıyla, lathi saldırısını halkına mal etti.

Lathi goli khâyenge!
Coplar ve kurşunlar bizi yıldıramaz!

Ve halkı ona cevap verdi:

Andolan çalâyenge!
Mücadelemizle ayakta kalacağız!

Polisin düzeni tesis etmesi çok sürmedi. Gözaltına alınan ve polis minibüslerinde götürülenlerin arasında Bay Aggarval, Encüm, dehşet içindeki Üstat Hamid ve takım elbisesi gübre desenli, Hollanda destekli yerleştirme sanatçısı da vardı. (Limon Adam sırra kadem basmıştı.) Ertesi sabah herhangi bir suçlama olmaksızın hepsi serbest bırakıldı.

Tüm bunların nasıl başladığı birinin aklına gelene kadar bebek gitmişti bile.

1. Ananı sikeyim ablanı sikeyim ananın amı ablanın siki. (Ç.N.)

4

Doktor Azad Bhartiya

Bebeği en son, kendi hesaplamalarına göre açlık grevinin on birinci yıl, üçüncü ay, on yedinci gününe giren Doktor Azad Bhartiya görmüştü. Zayıflıktan neredeyse iki boyuta inmişti Doktor Bhartiya. Şakakları çökmüş, güneşten kavrulmuş kara teni yüzünün kemiklerine, uzun ince boynunun çıkık omurlarına ve köprücükkemiklerine yapışmıştı. Araştıran hummalı gözleri gölgede kalmış derin yuvalarından bakıyordu dünyaya. Omuzdan bileğe kadar kirli beyaz alçıdaki kollarından biri, boynundan askıya alınmıştı. Leş gibi çizgili gömleğinin boşta kalan kolu mağlup bir ülkenin sahipsiz bayrağı gibi düşmüştü. Çizik içindeki bulanık naylon bir örtüyle kaplanmış eski bir karton panonun arkasında oturuyordu. Pano şöyle diyordu:

Adım Soyadım:
Doktor Azad Bhartiya (Tercümesi: Hür Hintli)
Ev Adresim:
Doktor Azad Bhartiya
Lucky Saray Demiryolu İstasyonu,
Lucky Saray Basti,
Kokar,
Bihar

Mevcut Adresim:
Doktor Azad Bhartiya
Cantar Mantar
Yeni Delhi

Eğitim ve Tecrübem: Hintçe yüksek lisans, Urduca yüksek lisans (birincilikle), Tarih lisans, Temel Pencapça Bilgisi kursu, Pencapça yüksek lisans (tamamlanamadı), Delhi Üniversitesi'nde devam eden doktora (Karşılaştırmalı Din ve Budizm Araştırmaları), Gaziabad Yüksekokulu'nda okutman, Yeni Delhi Jawaharlal Nehru Üniversitesi'nde Araştırma Görevlisi, *Vişva Samacvadi Sthapana* (Dünya Halkları Forumu) ve Hindistan Sosyalist Demokrat Parti (zamlara karşı) kurucu üyesi.

Şu konulara karşı oruç tutuyorum: Kapitalist İmparatorluğa da ABD Kapitalizmine de, Hint ve Amerikan Devlet Terörüne/Her Türden Nükleer Silah ve Suça, ayrıca Kötü Eğitim Sistemine/Yolsuzluğa/Şiddete/Çevrenin Bozulmasına ve Diğer Tüm Fenalıklara karşıyım. İşsizliğe de karşıyım. Tüm Burjuva sınıfının tamamen ortadan kaldırılması için de oruç tutuyorum. Dünya yoksullarını; İşçileri/Çiftçileri/Yerli Kabileleri/Dalit'leri/Terk Edilmiş Hanım ve Beyleri/Çocuklar ile Engelliler dahil, her gün hatırlıyorum.

Yanında küçük sarı bir insan gibi dik duran sarı naylon *Jaycees Sari Sarayı* alışveriş torbasında hem daktilo hem de elle yazılmış İngilizce, Pencapça ve Hintçe kâğıtlar vardı. Bir belgeye –haber bülteni veya tasdikname gibi bir şeye– ait birkaç nüsha kaldırıma yayılmış, üstlerine taş konmuştu. Dr. Azat Bhartiya onların sivillere normal fiyata, öğrencilere indirimli fiyata satılık olduğunu söylüyordu:

"BENDEN HABERLER VE GÖRÜŞLER" (GÜNCELLENMİŞ)

Ailemin bana verdiği asıl isim, İnder Y. Kumar. Doktor Azad Bhartiya ismini kendime ben verdim. 13 Ekim 1997'de mahkeme bunu İngilizce tercümesiyle –Hür/Özgürleşmiş Hintli– birlikte tescil etti. Yeminli beyanım ekte. Aslı değildir; Patiala Sarayı'ndaki bir sulh hâkiminin onayladığı kopyasıdır.

Benim için bu adı kabul ediyorsanız, o zaman burasının, şu açık kaldırımdaki açık hapishanenin –bakın, parmaklıkları bile var– bir Azad Bhartiya için uygun bir yer olmadığını düşünme hakkına da sahipsiniz. Gerçek bir Azad Bhartiya'nın modern biri olması gerektiğini, arabası ve bilgisayarıyla birlikte modern bir evi olması, hatta beş yıldızlı bir otel olan şu karşıdaki yüksek binada yaşaması gerektiğini düşünebilirsiniz. Bu arada, karşıdaki otelin adı Meridian. On ikinci katına bakın; ABD Başkanı Hindistan'a geldiğinde onun beş köpeğinin kaldığı, kahvaltı salonu ve banyosu olan klimalı odasını görebilirsiniz. Aslında onlara köpek demememiz gerekiyor, çünkü onlar Amerikan ordusundan onbaşı rütbeli birer erbaş. Bunu biliyor muydunuz? Kimilerine göre o köpekler gizli bombaların kokusunu alabiliyor ve masada çatal bıçakla yemesini biliyormuş. Asansörden çıktıklarında otel müdürünün onlara selam durması gerekmiş. Bu bilginin doğru mu yanlış mı olduğunu bilmiyorum; doğrulayamadım. Fakat aynı köpeklerin, Gandi'nin Rajghat'taki anıtmezarına gittiğini duymuşsunuzdur. Bu tasdikli; gazeteler yazmıştı. Ama umurumda değil. Gandi'yi beğenmiyorum. Gericiydi o. Köpeklerin ziyaretine de sevinmeli. Mezarına Dünya Katilleri'nin düzenli olarak gelip çiçek bırakmasından daha iyidir.

Peki Amerikalı köpekler Beş Yıldızlı oteldeyken Doktor Azad Bhartiya niye burada, şu kaldırımda? Aklınızdaki en öncelikli soru bu olmalı.

Sebep benim bir devrimci olmam. On bir yılı aşkın bir zamandır açlık grevindeyim. On ikinci yılımı dolduruyorum. Bir

insan on iki yıl açlık grevine nasıl dayanır? Cevap, bilimsel bir oruç tutma yöntemi geliştirmiş olmam. Her 48 veya 58 saatte bir hafif, vejetaryen bir öğün yiyorum. Bana yetiyor da artıyor bile. İşi ve maaşı olmayan Azad Bhartiya'nın her 48 veya 58 saatte bir nasıl yediğini merak edebilirsiniz. Size şu kadarını söyleyeyim: Şu kaldırımda bir günüm geçmedi ki, birisi benimle bir şeyini paylaşmasın. İsteseydim sırf şurada oturarak bile Maisur Mihracesi kadar şişman bir adam olabilirdim. Yemin ederim. Gayet kolay. Ama ben kırk iki kiloyum. Yalnızca yaşamak için yiyor, yalnızca mücadele etmek için yaşıyorum.

Doğruyu söylemek için elimden geleni yaptığımdan, adımda Doktor olarak geçen kısmın doktora çalışmam gibi henüz tamamlanmadığını açıklamam gerek. İnsanların beni dinlemesi ve söylediklerime inanması için unvanımı biraz önden kullanıyorum. Siyasi durumumuz acilen gerektirmese bunu, dar anlamda dürüst olmayacağı için, yapmazdım. Fakat siyasette bazen zehre karşı zehirle mücadele etmek gerekir.

On bir yıldır Cantar Mantar'da oturuyorum. Buradan yalnızca beni ilgilendiren konularda, Anayasa Kulübü veya Gandi Barış Vakfı'ndaki seminer veya toplantılara katılmak için bazen ayrılıyorum. Onun dışında hep buradayım. Buraya hayalleri ve talepleriyle Hindistan'ın her köşesinden bunca insan geliyor. Ama dinleyecek kimse yok. Kimse dinlemiyor. Polis onları dövüyor, hükümet onları görmezden geliyor. Çoğu köylerden ve varoşlardan gelen yoksul insanlar bunlar ve hayatlarını kazanmaları gerektiği için burada kalamıyorlar. Topraklarına, toprak sahiplerine, tefecilerine, insandan daha maliyetli olan sığırlarına ve mandalarına, ya da tenekeden barakalarına dönmeleri gerekiyor. Fakat ben o insanların adına kalıyorum. Onların ilerlemesi, taleplerinin kabulü, hayallerinin gerçekleşmesi ve bir gün kendi hükümetlerinin olması umudu için oruç tutuyorum.

Hangi kasttan mıyım? Bunu mu soruyorsunuz? Böyle geniş bir siyasi gündemim varken, bana siz söyleyin, hangi kasttan olmalıyım? İsa'yla Gautama Buda hangi kasttandılar? Marx hangi kasttandı? Muhammed Peygamber hangi kasttan-

dı? Kutsal kitaplarına böyle bir eşitsizlik işlenmiş olanlar, kastı olanlar yalnızca Hindular. Ben Hindudan başka her şeyim. Azad Bhartiya olarak size açıkça şunu söyleyebilirim ki, bu ülkedeki çoğunluğun inancını sırf bu yüzden terk ettim. Ailem bu yüzden benimle konuşmuyor. Fakat Amerika Başkanı gibi dünya standartlarında bir Brahman olsam bile yine burada yoksullar için açlık grevi yapardım. Ben dolar istemiyorum. Kapitalizm zehirli bal gibidir. İnsanlar arı gibi başına üşüşüyor. Benim onunla işim yok. O yüzden de burada yirmi dört saat gözetim altındayım. Amerikan hükümeti beni uzaktan kumandayla elektronik olarak yirmi dört saat gözetliyor. Arkanıza bakın. Göz kırpan şu kırmızı ışığı görüyor musunuz? Bu onların kamera pilinin ışığı. Şuradaki trafik lambasında da bir kameraları var. Kameralarını Meridian Otel'deki köpeklerin odasından kontrol ediyorlar. Köpekler hâlâ orada. Amerika'ya bir daha dönmediler. Vizeleri süresiz uzatıldı. Amerika Başkanları artık sık sık Hindistan'a geldikleri için köpeklerini buraya daimi olarak yerleştirdiler. Akşamları ışıkları yandığında pencere denizliğine oturuyorlar. Gölgelerini, hatlarını görüyorum. Uzağı çok iyi görürüm ve görüşüm giderek gelişiyor. Her geçen gün daha uzağı görebiliyorum. Bush, Hitler, Stalin, Mao ve Çavuşesku, dünyadaki tüm iyi hükümetleri yok etmek için komplo kuran yüz kişilik bir liderler kulübünün üyeleri. Amerikalı başkanlar, hatta şu yenisi bile oraya üyeler.

Geçen hafta beyaz bir araba, Amerikalıların destek verdiği Hintli bir televizyon kanalına ait DL 2CP 4362 plakalı bir Maruti Zen bana çarptı. Demir parmaklığı ezip üstüme geldi. Parmaklığın o kısmının hâlâ kırık olduğunu görebiliyorsunuz. Uyuyordum, ama tetikteydim. Bir komando gibi yana yuvarlanarak bana yapılmış bu suikasttan kurtuldum; yalnızca kolum ezildi. Şimdi bakımda. Başka bir yerime bir şey olmadı. Sürücü kaçmaya çalıştı. Fakat insanlar onu durdurup beni Ram Manohar Lohia Hastanesi'ne götürmeye mecbur ettiler. İki kişi arabaya oturdu ve hastaneye gidene kadar onu tokatlayıp

durdular. Devlet doktorları bana çok iyi davrandılar. Buraya döndüğüm sabah, o gece burada olan tüm devrimciler bana samosa'lar ve bir bardak tatlı lassi[1] ısmarladılar. Alçıma hepsi imza attı veya parmak bastı. Bakın, buradakiler Doğu Parej Kömür Madenleri yüzünden Hazeribağ'da yurtlarından olan Santhal yerlilerinin; şunlar da ta Bhopal'dan buraya kadar yürüyerek gelen Union Carbide Gaz mağdurlarının. Mağdurların gelmesi üç hafta sürmüş. Gaz Sızdırıcı şirketin şimdi yeni bir adı var, Dow Kimya. Ama ya onların yüzünden mahvolan insanlar; onlar kendilerine yeni akciğerler, yeni gözler alabiliyorlar mı? Onlar hâlâ yıllar önce zehirlenen organlarıyla yaşamak zorundalar. Kimse de umursamıyor. Köpekler Meridian Otel'deki denizlikte oturup ölmemizi seyrediyor. İşte Devi Singh Suryavanşi'nin imzası; o da benim gibi bir bağlantısız. Telefon numarasını verdi: 9210226988. Yolsuzluğa ve siyasetçilerin ülkeyi kandırmalarına karşı mücadele ediyor. Başka talepleri olup olmadığını bilmiyorum; isterseniz telefon edip ona bizzat sorabilirsiniz. Naşik'teki kızını ziyarete gitti, ama önümüzdeki hafta dönecek. Seksen yedi yaşında olmasına rağmen birinci önceliği hâlâ ülke. Bu, çekçek sendikası Raştravadi Canata Tipahiya Çalak Sangh. Şu başparmak hareketi Madhya Pradeş eyaletinden Betul'lu Fulbatti'ye ait. Çok iyi bir kadın kendisi. Bir tarlada gündelik işçi olarak çalışırken BSNL – Bharat Sançar Nigam Ltd. Şirketi'ne ait bir telefon direği üstüne düştü. Sol ayağının kesilmesi gerekti. Şirket ameliyat parası olarak elli bin rupi verdi, ama kadın tek bacakla nasıl çalışacak? Dul olduğu için ne yiyecek, onu kim besleyecek? Oğlu bakmak istemediği için onu buraya, kendisine hareketsiz bir iş verilmesi talebiyle satyagraha[2] yapmaya gönderdi. Üç aydır burada. Kimse onu görmeye gelmiyor. Gelmeyecek de. Kadın burada ölecek.

1. Hindistan'da yoğurt veya yayık altı sütüne su, baharat ve çeşitli meyveler eklenerek içilen bir meşrubat. (Ç.N.)

2. (Hintçe) Pasif direniş. (Ç.N.)

Şu İngilizce imzayı görüyor musunuz? S. Tilottama'ya ait. Buraya gelip giden bir kadın. Onu yıllardır görüyorum. Bazen gün içinde geliyor. Bazen akşam geç veya sabah erken saatte geliyor. Her zaman yalnız. Belli bir saati yok. Çok güzel bir elyazısı var. Aynı zamanda çok da iyi bir kadın.

Şuradakiler, nakit tazminatlarını açgözlü vergi memuru ve tahsildarların yediği Latur Depremi mağdurları. Otuz milyon rupi'nin yalnızca yüzde üçü, yani üç yüz bin rupi onlara ulaşmış. Gerisini yolda insan kılıklı hamamböcekleri yemiş bitirmiş. 1999'dan beri burada oturuyorlar. Hintçe okuyabiliyor musunuz? Öyleyse yazdıkları şeye bakın: *Bharat meyn gadhey, giddh evr sûar rac karteyn hain.* Yani, Hindistan'ı eşekler, akbabalar ve domuzlar yönetiyor.

Yukarıda anlattığım, bana karşı düzenlenen ikinci suikast girişimiydi. Geçen yıl da 8 Nisan'da DL 8C X 4850 plakalı bir Honda City beni ezmeye kalkmıştı. Tuvaletteki reklamda gördüğünüz arabanın aynısı, ama o gümüş değil, bordo renkliydi. Amerikalı bir ajan kullanıyordu. *Hindustan Times* gazetesinin şehir eki *HT City*, 17 Temmuz tarihli sayısında haberini yapmıştı. Sağ bacağım üç yerinden çatladı. Şimdi bile zor yürüyorum. Ancak aksayarak. İnsanlar dalga geçip Phulbatti'yle evlenmemi, birimizin sağlam sağ ayağı öbürümüzün sağlam sol ayağıyla iyi bir çift olacağımızı söylüyorlar. Ben de gülüyorum, ama komik gelmiyor. Arada bir gülmek gerekiyor. Evlilik kurumuna karşı olduğumu da söyleyeyim. Kadınlara boyun eğdirmek için icat edilmiş bir müessese. Ben de bir zamanlar evliydim. Karım, kardeşimle kaçtı. Oğlumu kendi oğulları yaptılar. Çocuk bana "Amca" diyor. Onları hiç görmüyorum. Buraya onlar kaçtıktan sonra geldim.

Bazen yolun karşısına geçip Bhopal'lilerle oruç tutuyorum. Ama orası buraya göre çok daha sıcak.

Cantar Mantar denen bu yer neyin nesi, biliyor musunuz? Eskiden burası bir güneş saatiymiş. Bir mihrace, adını unuttum, 1724 yılında yaptırmış. Yabancılar turist rehberleri

eşliğinde hâlâ görmeye geliyorlar. Yanımızdan yürürken yolun kenarında oturan, şu Demokrasi Sirki'nde daha iyi bir dünya için mücadele eden bizleri görmüyorlar ama. Yabancılar ancak görmek istediklerini görüyorlar. Eskiden yılan oynatıcılarıyla sadhu'lardı[1], şimdi de süper güçlerin numaraları ve Rac Çarşısı. Bizse burada kafeslenmiş hayvanlar gibi yaşıyoruz ve devlet bizi şu demir parmaklığın çubukları arasından küçük umut kırıntılarıyla besliyor. Ne bizi yaşatıyor ne de öldürüyor. Bize gazetecileri gönderiyorlar. Hikâyelerimizi anlatıyoruz. Bir süre hafifliyoruz. Bizi böyle denetim altında tutuyorlar. Yoksa şehrin başka her yerinde Hint Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 144. Maddesi'ni işletiyorlar.

Yaptıkları şu yeni tuvaleti görüyor musunuz? Güya bizim içinmiş. Kadınlar ve erkekler ayrı. İçeriye parayla girebiliyoruz. O koca aynalarda kendimizi gördüğümüz zaman ödümüz kopuyor.

Açıklama

Yukarıda yazılı tüm bilgilerin doğru olduğunu ve bu bilgilerde hiçbir eksiğin bulunmadığını beyan ederim.

Dr. Azad Bhartiya kaldırımdaki hâkim bakış açısından bebeğin o gece tek başına değil, hepsi ışık huzmeleriyle birbirine bağlı üç anneyle beraber kaybolduğunu görmüştü.

Onun Cantar Mantar'da olup biten her şeyi bildiğini bilen polis sorgu için tepesine çöktü. Onu biraz patakladılar; ciddi şekilde değil ama, el alışkanlığından. Ona rağmen ağzından çıkan sadece şu oldu:

1. Türkçede sadu da denir, ama daha yaygını, Hint fakiri tabiri. Dünyadan el etek çekmiş çileci Hindu keşiş veya ruhbanları. (Ç.N.)

Mar gayî bülbül kafes meyn
Ke gayî saiyyâd se
Apni sunehri gând meyn
Tu thûns le fasl-el-bahar

Kafesinde öldü bülbül, sahibi
için arkasında bırakarak şu sözleri:
Alıp lütfen bahar hasadını
Yaldızlı kıçından sok içeri.

Polis onu –standart bir uygulama olarak– tekmeyle yere serdi, *Haberler ve Görüşler* açıklamasının tüm nüshalarıyla birlikte *Jaycees Sari Sarayı* torbasına ve içindeki tüm kâğıtlara el koydu.

Adamlar gittikten sonra Dr. Azad Bhartiya bir an bile kaybetmedi. Büyük zahmet isteyen belgeleme işine sıfırdan başlayarak derhal işe koyuldu.

Bir şüphelileri olmamakla beraber (Dr. Azad Bhartiya'nın *Haberler ve Görüşler* açıklamasındaki S. Tilottama ismine daha sonra rastlayacaklardı) polis 361. Madde (Küçüğü Kanuni Vasilerden Kaçırma), 362. Madde (Kaçırma, Zorla veya Kandırarak Götürme), 365. Madde (Kanuna Aykırı Olarak Özgürlüğü Kısıtlama), 366. Madde A fıkrası (On Sekiz Yaşına Erişmemiş Küçük Bir Kıza Karşı Suç İşleme), 367 Madde (Ağır Zarar Vermek, Köleleştirmek veya Kaçırılan Kişiyi Gayritabii Şehvete Maruz Bırakmak Maksadıyla Kaçırma) ve 369. Madde (Hırsızlık Maksadıyla On Yaşından Küçük Bir Çocuğu Kaçırma) kapsamında bir dosya açtı.

Bu suçlar ilk derece sulh hukuk mahkemelerinin yetki alanına giriyordu; davayı onlar görür, kefalet şartlarını onlar belirlerdi. Cezası yedi yıla kadar hapisti.

Şehirde yılın o zamanına kadar bin yüz kırk altı benzer dosya açılmıştı bile. Ve aylardan daha mayıstı.

5

Ağır Çekim Kovalamaca

Boş bir sokakta bir atın toynak sesleri yankıladı.

Sıska Payal, şehrin olmaması gereken bir yerinde bir gündüz kâbusu gibi sokağı takırdatıyordu.

Altın püsküllü kırmızı kumaştan bir eyer vurulmuş sırtında iki binici: Saddam Hüseyin'le Güzel İşret. Şehrin olmamaları gereken bir yerinde. Öyle bir işaret yoktu gerçi ama her şey, herhangi bir budalanın anlayacağı kadar açık birer işaretti: sessizlik, yolların genişliği, ağaçların yüksekliği, kaldırımların insansızlığı, budanmış çitler, Yönetenler sınıfının yaşadığı verandalı tek katlı beyaz evler. Yüksek sokak lambalarından akan sarı ışık bile nakde tahvil edilebilir görünüyor, sıvı altın huzmelerini andırıyordu.

Saddam Hüseyin güneş gözlüğünü taktı. İşret gece vakti gözlük takmanın saçmalığından dem vurdu. Saddam, "Sen buna gece mi diyorsun?" diye sordu. Gözlüğünü iyi görünmek için takmadığını açıkladı. Işıktan gözlerinin kamaştığını ve bununla ilgili ayrıntıları sonra anlatacağını söyledi.

Payal kulaklarını geriye yatırdı ve ortalıkta sinek filan olmamasına rağmen derisini seğirtti. Sınırı aştığını o da seziyordu. Ama şehrin şu bölgesi hoşuna gitmişti. Nefeslenecek hava vardı burada. Onu bıraksalardı dörtnala giderdi. Ama bırakmazlardı.

O ve binicileri ağır çekim bir kovalamaca oynuyorlardı. Görevleri, motorlu bir çekçekle içindeki yolcuları takip etmekti.

Heykel süslü, fıskiyeli ve çiçekli geniş trafik göbeklerinde, o göbeklerden dallanan ve iki yanı demirhindi, camun, nim, pakad, arcun gibi ağaçlar sıralı yollarda yitik bir çocuk gibi öksüren aracın peşinde mesafelerini koruyorlardı.

İşret, bir göbeğin çevresini dolaşırlarken, "Bak, araba için bile bahçeleri var," dedi.

Saddam geceyi şenlendiren bir kahkaha attı.

"Köpekleri için arabaları, arabaları için bahçeleri var," dedi.

Aniden karşılarına çıkan kurşun geçirmez karanlık camlı siyah Mercedes'lerden bir süvari alayı, bir yılan gibi hışırtıyla yanlarından geçti.

Kovalayanlar ve kovalananlar Bahçe Kent'i geçtikten sonra bozuk zeminli bir üstgeçide ulaştılar. (Araçlar için bozuk zeminli elbette, atlar için değil.) Ortadan giden sıralı ışıklar, uzun direklere tutturulmuş mekanik melek kanatlarına benziyordu. Çekçek tekleyerek yokuşu çıktıktan sonra inişe geçip menzilden çıktı. Payal hedefi kaçırmamak için sevinçle hafif tırıs gitmeye başladı. Melekler kıtasını teftiş eden narin bir tek boynuzlu at gibi.

Üstgeçidin öbür yanında şehrin özgüveni zayıflıyordu.

Ağır çekim kovalamacanın önünden geçtiği iki hastane hastalarla ve yakınlarıyla öyle doluydu ki, insanlar dışarı taşmış, yollarda konaklıyorlardı. Kimisi eğreti yataklarda ve tekerlekli sandalyelerdeydi. Kimisi sargılar içinde hasta önlüğü giymiş ve serum takılmıştı. Kemoterapiden kelleşmiş çocuklar hasta maskeleri takmış, boş gözlerle bakan anne babalarına yapışıyorlardı. İnsanlar Hint Ruleti oynayan nöbetçi eczanelerin tezgâhlarına yı-

gılmışlardı. (Aldıkları ilaçların gerçek çıkma ihtimali 60'a 40'tı.) Aileler sokaklara kurdukları küçük gazyağı ocaklarında tozdan rengi dönmüş yemekler pişiriyor, soğan doğruyor, patates haşlıyorlardı. Çamaşırlarını ağaç koruyucu demir kafeslere ve parmaklıklara asıyorlardı. (Saddam Hüseyin mesleki sebeplerle bunların hepsini aklına yazıyordu. Dhoti giyinmiş çırpı bacaklı, açlıktan sararıp solmuş birkaç köylü halka halinde yere çömelmişlerdi. Ortalarında yaralı bir kuş gibi tünemiş, baskılı bir sari giymiş ak saçlı ihtiyar bir kadın, yanları ham pamukla sıkıca kapatılmış kapkara bir gözlük takıyordu. Ağzından bir termometre sigara gibi sarkıyordu. Önlerinden tıngır tıngır geçen kır ata ve binicilerine bakmadılar bile.

Bir başka üstgeçide geldiler.

Kovalamaca bu sefer alttan sürdü. Köprü altı uyuyan insanlarla tıklım tıklımdı. Başı pıhtılaşmış talk pudrasından mor bir kabukla kaplı kır, gür sakallı ve kel kafalı çıplak bir adam hayalî bir davulda bir ritim çalarak başını Üstat Zakir Hüseyin gibi sağa sola sallıyordu. Yanından geçerlerken İşret, "Da da dim ti-ra-ki-ta dim!" diye ona doğru seslendi. Adam gülümsedi ve karmaşık bir havayla onu ödüllendirdi.

Kepenklerini indirmiş bir marketin, gece yarısı işleyen bir yumurtalı paratha[1] tezgâhının önünden geçtiler. Bir Sih tapınağının. Başka bir marketin. Bir sıra oto tamirhanesinin. Dışarıda uyuyan adamlar ve köpekler motor yağı içindeydiler.

Çekçek bir konut bölgesine döndü. Ardından sola-sağa-sola-sağa-sola. Sokak dardı. Yol boyunca inşaat malzemeleri yığılıydı. Evlerin hepsi üç-dört katlıydı.

Çekçek, lavantanın donuk bir tonuna boyanmış parmaklıklı demir bir bahçe kapısının önünde durdu. Payal

1. Yufka ekmeği. (Ç.N.)

epey gerideki gölgelerin arasında durdu. Şu haliyle burnundan soluyan bir tayf gibiydi. Solgun bir kısrak hayaleti gibi. Eyerindeki altın püsküller gecede pırıldıyordu.

Çekçekten bir kadın indi, ücretini ödedi ve eve girdi. Çekçek uzaklaşınca Saddam Hüseyin'le Güzel İşret mor kapıya yaklaştılar. Dışarıda oynak kamburları sallanan iki siyah boğa vardı.

İkinci kat penceresinde bir ışık yandı.

İşret, "Evin sokak numarasını not al," dedi. Saddam buna gerek olmadığını, gittiği yerleri hiçbir zaman unutmadığını söyledi. Burayı gözü kapalı bile bulabilirdi.

İşret ona işveyle yaslanarak oynaştı. "Ooo! Erkeğe bak!"

Saddam göğsünü sıktı. İşret eline pat diye vurdu. "Yapma. Onlar hiç de ucuz değil. Hâlâ taksitlerini ödüyorum."

İkinci kattaki ışık kutusunda karaltısı seçilen kadın aşağı bakınca kır atın üstündeki iki kişiyi gördü. İkili de başlarını kaldırıp yukarı baktı.

Kadın (güzel ya da değil, uzun boylu ya da değil), aralarındaki bakışmayı tasdik eder gibi başını yatırıp kollarındaki çalıntı malı öptü. İkiliye el salladı, onlar da ona el salladı. Cantar Mantar'daki itiş kakış ekibini tanımıştı elbette. Saddam atından inip küçük beyaz bir dikdörtgen halindeki Cennet Pansiyon ve Cenaze Hizmetleri'nin adresi yazılı kartvizitini gösterdi. Onu *S. Tilottama. İkinci Kat* diyen teneke posta kutusuna bıraktı.

Bebek yolun büyük bir bölümünde huysuzlanmış, ama sonunda uykuya dalmıştı. Kemikli bir omuza dayalı minik kalp atışları ve siyah kadifeden bir yanak. Kadın onu sallayarak atın ve binicilerin sokaktan dönmesini izledi.

En son ne zaman bu kadar mutlu olduğunu hatırlamıyordu. Bebek onun olduğundan değil, onun olmadığından.

6

Sonrası İçin Bazı Sorular

Yavru Fok büyüdüğünde, sözgelimi, kavurucu bir öğle sonrası portakallı çubuk dondurma için okul kızlarından bir kalabalıkla birlikte bir dondurmacı arabasının başına koşturduğunda, doğduğu gün ormanı basmış olan olgun mahua meyvesinin sersemletici rayihasından ani bir yel burnuna gelmiş olabilir mi? Bedeni orman tabanını kaplayan kuru yaprakların dokusunu, ya da annesi emniyet kilidi açılmış silahın namlusunu alnına dayadığı zaman kızgın demirin verdiği hissi hatırlar mıydı?

Yoksa geçmişi temelli olarak silinmiş miydi?

"Ovalardan ölüm uçarak gelir, sıska bürokrat–"

Ağa Şahid Ali

7

Ev Sahibi

Hava soğuk. Karanlık ve kirli kış günlerinden biri. Şehir iki gün önce bir otobüs durağını, bir kafeyi ve küçük bir alışveriş merkezinin bodrum kattaki park yerini dağıtıp arkasında beş ölü ve çok sayıda ağır yaralı bırakan eşzamanlı patlamaların şaşkınlığını yaşıyor hâlâ. Televizyondaki haber sunucularının şoku atlatmaları sıradan halka göre biraz daha uzun sürecek. Bana gelince, bombalar bende birtakım duygular uyandırıyor uyandırmasına, ama ne yazık ki dehşet onlardan biri değil.

Yukarıda, ikinci kattaki "barsati" denen şu küçük çatı dairesindeyim. Nim ağaçları yapraklarını döktü, yeşil papağanlar daha sıcak –ya da güvenli?– bir yere gitmiş görünüyor. Sis pencerelere dayandı. Mavi kaya güvercinlerinden bir küme, bok kaplı *çhacca*'da[1] toplanmış. Gün ortası olmasına, neredeyse öğle yemeği saatinin gelmesine rağmen ışıkları yakmak zorunda kaldım. Döşemeyi kırmızı çimentoya çevirdiğim denemenin başarısız olduğunu görüyorum. Güneydeki zarif tarihî evlerde olana benzer derin ve yumuşak ışıltılı bir zemin istemiştim. Oysa buradaki yaz sıcakları çimentodan kırmızılığı alıp götürdü, kış soğukları da yüzeyi büzüştürüp kılcal damarlar gibi çat-

1. Korniş çıkıntısı; balkon, saçak. (Ç.N.)

lattı. Daire tozlanmış ve köhne görünüyor. Apar topar boşaltılmış sessizliği yüzünden, bir sinema filminden donduruluş bir kareyi andırıyor. Hareketin geometrisini, olmuş ve olacak her şeyin biçimini barındıran bir havası var. Burada yaşayan kişinin yokluğu o kadar gerçek, o kadar elle tutulur ki, insan onu varlık yerine koyabilir.

Sokaktan boğuk sesler geliyor. Tavandaki hareketsiz pervanenin kanatları, Delhi'deki meşhur pis havanın bir zafer nişanesi olarak, kenarlarından taşan bir kir tabakasıyla kaplı. Akciğerim için ne mutlu ki, burada sadece ziyaretçiyim. En azından öyle umuyorum. Bana izin verip eve yolladılar. Kendimi kötü hissetmemekle beraber aynaya baktığımda cildimin cansız olduğunu ve saçlarımın gözle görülür derecede seyreldiğini görüyorum. Kafa derim aralardan parlıyor; evet, parlıyor. Kaşlarım neredeyse kalmadı. Bunun kaygı belirtisi olduğunu söylüyorlar. Endişe verici miktarda içtiğimi kabul ediyorum. Sanırım karımın ve patronumun sabrını kabul edilemez yollardan zorladım. Fakat kendimi affettirmeye kararlıyım. Altı haftalığına telefonsuz, internetsiz ve dünyadan tamamen kopuk kalacağım bir rehabilitasyon merkezine kaydoldum. Bugün sözde giriş yapacaktım, ama pazartesi gideceğim.

Kabil'e dönmek için dayanılmaz bir istek duyuyorum; kahramanlıktan uzak, sıradan bir şekilde, belki de büyükelçime bir dosya uzatırken muhtemelen öleceğim şehre. GÜÜM. Bitti. İki kere bizi az daha haklıyorlardı; ikisinde de talih yüzümüze güldü. İkinci saldırının ardından hem okuyabildiğim hem de konuşabildiğim Peştu dilinde isimsiz bir mektup aldık: "*Nun zamong bed kısmeti ve. Kho yâd lara çe mong sirf yav vâr pa kısmet gatta kavo. Ta be de hemişe dapara khuş kısmete vi.*"

Kabaca tercümesi şöyle: "*Bugün talihsizdik. Ama unutmayın ki, bir kerelik talih bize yeter. Sizinse her seferinde talihli olmanız gerekiyor.*"

Bu söz nedense aşina geliyordu. İnternette aradım. (Artık Google'dan bakmak deniyor, değil mi?) 1984'te Brighton'da Grand Hotel'e yapılan bombalı saldırıdan kurtulan Margaret Thatcher için IRA örgütünün yaptığı açıklama buna yakın bir şeymiş. Küreselleşmenin bir başka boyutu da şu evrenselleşen terör dili olmalı.

Kabil'de her gün zekâların çarpışması gibi geçiyordu ve ben buna müptela oldum.

Hizmete uygun olduğumun kesinleştirilmesini beklerken kiracılarımı ziyaret edip –on beş yıl önce satın aldığım ve neredeyse baştan ayağa yenilettiğim– evin son durumunu görmeye karar verdim. En azından kendime böyle açıklıyordum. Fakat geldiğimde, ana girişi kullanmak yerine yolun ta sonuna kadar gidip arka kapının olduğu, sıra evleri arkadan dolaşan servis yoluna girdim.

Bir zamanlar sessiz, şirin bir sokaktı burası. Şimdi şantiyeye dönmüş. Park etmiş arabalardan boş kalan yerleri de inşaat malzemeleri –inşaat demirleri, taş levhalar ve kum yığınları– doldurmuş. İki açık lağım bacasından etrafa yayılan feci koku buradaki gayrimenkulün artan değeriyle pek uyumlu değil. Eski evlerin çoğu yıkılmış ve yerlerine yeni lüks apartmanlar dikiliyor. Bazıları kazıklar üstünde yükseltilen binaların zemin katı park yeri yapılmış. Araba çılgınlığına tutulmuş şu şehir için iyi bir fikir belki, ama nedense beni üzüyor. Sebebini ben de tam bilmiyorum. Eski ve daha sakin zamanlara duyduğum özlem belki.

Üstü başı toz içinde çocuklardan bir takım, bellerinde bebeklerle kapı zillerini çalıp kikir kikir kaçarak eğleniyorlar. Yeni bodrum katları için açılan derin çukurlarda çimento ve tuğla taşıyan bir deri bir kemik kalmış aileler şu halleriyle pekâlâ firavunların ehramları için koca taş bloklarını taşıyan kadim Mısırlı inşaat işçileri olabilirler.

Güzel gözlü küçük bir eşek, semerinde tuğlalarla yanımdan geçiyor. Patlama sonrasında, çarşıdaki polis noktasından hoparlörle İngilizce ve Hintçe olarak yapılan anonslar burada daha uzaktan duyuluyor: "Lütfen sahipsiz çantaları ve şüpheli görünen şahısları en yakın polis merkezine bildiriniz..."

Şuraya geleli birkaç ay oldu ve o kadarcık zamanda bile arka sokağa daha fazla –daha büyük, daha lüks– araba park ediyor. Komşum Mehra Hanım'ın yeni şoförü, başına sadece gözlerini açıkta bırakan kahverengi bir kaşkol sarmış, krem rengi yeni Toyota Corolla'sını manda gibi hortumla suluyor. Arabanın kaputuna boyayla safran rengi küçük bir OM[1] işareti işlenmiş. Mehra Hanım daha bir yıl önce çöpünü birinci kattaki balkonundan doğruca sokağa fırlatırdı. Kamu sağlığı konusundaki hassasiyetini Toyota sahibi olmak mı geliştirdi, merak ediyorum.

İkinci ve üçüncü kattaki dairelere çekidüzen verildiğini ve balkonlarının camla kapatıldığını görüyorum.

Yıllardır arka kapımın karşısındaki beton sokak lambası çevresinde yaşayagelen, Mehra Hanım ve onun ineğe tapan yardakçılarınca beslenip şımartılan kara boğalar ortalarda görünmüyor. Belki koşuya gitmişlerdir.

Kışlık şık paltolar ve takırtılı yüksek topuklar giyinmiş iki genç kadın sigara içerek yanımdan geçiyor. Telefonla çiftlik evi partilerine çağrılan Rus veya Ukraynalı fahişelere benziyorlar. Eski dostum Bunty Singh'in geçen hafta Mehrauli'de düzenlediği bekârlığa veda eğlencesinde onlardan birkaçı vardı. Sözgelimi, bir tabak takoyla ortalıkta dolaşan kız aslında sosun kendisiydi: Hemen hemen üstsüzdü ve göğüsleri olduğu gibi humus

1. Hindulukta tüm varlığın kaynağı olarak Brahman'ı simgeleyen ve bir zikir gibi kullanılan Sanskritçe sözcük. (Ç.N.)

kaplıydı. Bu kadarının fazla olduğunu düşünmüştüm, ama öbür konuklar durumdan memnun gibiydiler. Kızın kendisi de öyle bir izlenim veriyordu, ama belki de işinin gereği olarak. Bilemiyorum.

İşverenlerinin döküntülerini giyen uşaklar, üstünde *Süpermen* ve *Hav Hav* gibi şeyler yazan yün kıyafetleriyle onlardan daha iyi giyimli köpekleri –labradorlar, Alman kurtları, doberman'lar, beagle'lar, dakhund'lar, cocker spanyel'ler– gezdiriyorlar. Bazı kırma sokak köpekleri bile kıyafetleriyle asil bir soydan geldiklerinin emarelerini veriyor. Eser miktarda asalet. Ha ha!

Biri beyaz öbürü Hintli iki erkek el ele yürüyerek geçiyorlar. Siyah tombul labradorları, *No:7 Manchester United* yazan kırmızı mavi bir jarse giyinmiş. Hayırdualarını bahşeden yüce gönüllü bir kutsal kişi badi badi uğradığı araba lastiklerine azar azar idrar püskürtüyor.

Geyik bahçesine bitişik Belediye İlkokulu'na madenî levhadan yeni bir kapı yapmışlar. Beyaz giyimli ve beyaz çoraplı mutlu bir hemşire tarafından çocuk felci aşısı olan mutlu annesinin kollarındaki mutlu bir bebeğe ait berbat bir resim var kapıda. Şırınganın ebadı kriket sopasınınkine yakın. Dersliklerden sesleri gelen öğrenciler *Mee Mee Kara Koyun* diyen çocuk şarkısını bağıra bağıra okuyor, sonra *Yün!* ve *Güm!* diye ciyaklıyorlar.

Kabil'e veya Afganistan'daki herhangi bir yere, ya da Pakistan'a, ya da ona bakarsanız Sri Lanka, Bangladeş, Burma, İran, Irak ve Suriye gibi –maazallah!– civardaki başka bir ülkeye kıyasla şu kirli küçük arka sokak, her günkü tekdüzeliği, kabalığı, talihsiz ama katlanılabilir eşitsizlikleri, eşekleri ve ufak tefek gaddarlıklarıyla cennetten küçük bir köşeye benziyor. Çarşıdaki dükkânlar yiyecek, çiçek, üst baş ve cep telefonları satıyor; el bombaları ve makineli tüfekler değil. Çocuklar oyun diye kapı zilleri çalıyor, intihar bombacılığı yapmıyor. Bizim

de sıkıntılarımız, dehşet verici dönemlerimiz oluyor, evet, ama bunlar anlık anormalliklerden ibaret.

Şu büyük ülkeden yakınıp duran somurtkan aydınlara ve profesyonel muhaliflere karşı içimde bir öfke kabarıyor. Açıkçası, buna müsaade edildiği için öyle yapıyorlar. Ve buna müsaade ediliyor, çünkü ne kadar kusurlarımız olsa da, burası gerçek bir demokrasi. Bunu herkesin içinde söyleyecek kadar düşüncesizlik yapamam, ama Hindistan devletinin bir hizmetkârı olmaktan büyük gurur duyduğum da bir gerçek.

Arka kapı umduğum gibi açıktı. (Zemin kattaki kiracılar burayı lavanta rengine boyamışlar.) Merdivenden doğruca ikinci kata çıktım. Kapı kilitliydi. Uğradığım hayal kırıklığı, huzursuz edici boyuttaydı. Sahanlık boş görünüyordu. Kapıda postalar ve eski gazeteler birikmişti. Tozun içinde bir köpeğin ayak izini seçtim.

Aşağı inerken, video yapımcılığına benzer bir iş yapan zemin kattaki kiracımın balıketli güzel karısı mutfak kapısından çıkıp beni merdivende alıkoydu. Beni –karım da ben de Delhi'de görevliyken eskiden benim olan evde– bir fincan çaya davet etti.

Kadın beni önden içeri buyur ederken omzunun üstünden, "Adım Ankita," dedi. Kimyasalla düzletilmiş ve araya sarı tutamlar atılmış uzun nemli saçlarından zengin şampuan kokuları alabiliyordum. Kulaklarında tek taş küpeler ve üstünde pofuduk beyaz yün bir kazak vardı. Dolgun poposunu saran dar kot pantolonunun –kızlarım onlara "tayt pantolon" dendiğini söylüyorlar– arka ceplerine çatal dilli rengârenk Çin ejderhaları nakşedilmişti. Annem kıyafetleri olmasa bile balıketi kıvamını muhakkak takdir ederdi. *Dekte beş Rolipoli*[1] derdi. Evlilik

1. (Hint.) Yaşına göre etli butlu. (Ç.N.)

hayatının tamamını Delhi'de, Kalküta'daki çocukluğunun hayalini kurarak geçiren zavallı annem.

Kafamda sinir bozucu bir şekilde dönmeye başladı şu kelime. *Rolipolirolipolirolipoli.*

Odadaki dört duvarın üçü uçuk karpuz kırmızısına boyalıydı. Yemek masası dahil, tüm mobilyalar benekli –belki sıkıntılı demek daha doğru– bir meyve yeşiliydi. Kapı ve pencere pervazları siyahtı (karpuzun çekirdekleri olmalı). Evin içi konusunda onları serbest bıraktığıma pişman olmaya başlıyordum. Ankita'yla aramızda bir kanepe mesafesi –bu da döşemesi yenilenmiş eski kanepem– koyarak yüz yüze oturduk. Bir ara hizmetçi, butlarının üstüne çökmüş bir ördek gibi aramızdan geçip, idris otuna benzer keskin kokulu bir malzemeyle yeri silecek oldu; dizlerimizi bitiştirip ayaklarımızı kaldırmamız gerekti. Rolipoli'nin kıza bu tarafı sonra silmesini söylemesi çok mu zordu? İnsanlarımız bazı temel görgü kurallarını ne zaman öğrenecekler?

Hizmetçi belli ki Jharkhand veya Çhattisgarh eyaletlerindeki Gond veya Santhal halkındandı; ya da belki Orissa'nın yerli kabilelerindendi. On dört-on beş yaşında bir çocuk gibi görünüyordu. Oturduğum yerden kurta'sının içine doğru, küçük göğüslerinin arasındaki minik gümüş istavrozu seçebiliyordum. Hıristiyan misyonerleri ve onların takipçilerine karşı içgüdüsel bir düşmanlık besleyen babam olsa ona Halleluya adını takardı. Adam yüksek kültürlüydü, ama densizlik damarı o yanını çoğu zaman gölgede bırakırdı.

Dev karpuz tahtına kurulan Rolipoli başında boyalı saçlardan halesiyle bana mutlu mutlu bakarak, üst katta olanları fısıltıyla tutarsızca anlatmaya koyuldu. Birkaç defa, "Onun normal biri olduğunu sanmıyorum," dedi. Gerçi haksızlık etmeyeyim, belki o tutarlıydı da ben dinlemeye hevesli değildim. Bir bebek ve polisle ilgili ("po-

lis kapıyı çaldığında neye uğradığımı şaşırdım"), evin de bütün mahallenin de adını lekelemekle ilgili bir şeyler söyledi. Hepsi kulağıma biraz art niyetli ve uzak bir ihtimalmiş gibi geldi. Ona teşekkür edip, hediye olarak elime sıkıştırdığı, Keşmir'deki Dal Gölü hakkında kocasının Turizm Bakanlığı için yaptığı son belgeselin DVD'siyle oradan ayrıldım.

Bir-iki saat sonra, işte buradayım. Çarşıdan çilingir çağırıp anahtar yaptırdım da kapıyı öyle açabildim. Yani bir nevi hırsızlık yaptım. İkinci kattaki kiracım ayrılmış görünüyor. Tabii Rolipoli'ye inanacaksam "ayrılmış"; belki bunu bir örtmece olarak kullanmıştı kadın. Fakat ona bakarsanız "kiracı" da bir örtmece. Hayır, sevgili olduğumuzdan değil. O türden bir ilişkiye açık olduğunun ipucunu bile hiçbir zaman vermedi. Verseydi olaylar nasıl gelişirdi, kendimi yeterince tanımadığım için bilemiyorum. Çünkü hayatım boyunca, hâlâ üniversitede olduğumuz yıllarda onu tanıdığımdan beri, kendimi onun ekseninde kurdum. Ya da doğrudan *onun* ekseninde olmasa bile, ona olan sevgimin anısı ekseninde. Gerçi o bunu bilmiyor. Ona âşık erkekler olarak Naga, Musa ve ben dışında kimse bilmiyor.

Aşk sözcüğünü burada geniş anlamıyla, sırf kelime dağarcığım üçümüzü ona ve nihayetinde birbirimize bağlayan duygular labirentinin ya da ormanının tam mahiyetini tarif etmekte yetersiz kalacağı için kullanıyorum.

Onunla ilk olarak 1984'te (Delhi'de 1984 yılını kim unutabilir?), yani neredeyse tam otuz yıl önce, üniversitedeyken rol aldığım *Oğluma Bir Haller Oldu*[1] oyununun provalarında tanışmıştım. Altı ay prova yaptıktan sonra ne yazık ki oyun sahneye konmadı. Açılıştan bir

1. *Norman, is that You?* Amerikalı yazarlar Ron Clarke ve Sam Bobrick'in 1970'te yazdıkları iki perdeli komedi oyunu. (Ç.N.)

hafta önce Mrs. G. –İndira Gandi– Sih koruması tarafından öldürüldü.

Suikastın birkaç gün ardından, Mrs. G.nin destekçileri ve yandaşları güdümündeki çeteler Delhi'de binlerce Sihi öldürdü. Evler, işyerleri, Sih sürücüleri olan taksi durakları, Sihlerin yaşadığı koca mahalleler yakıldı, yok edildi. Şehrin her yerinde yangınlardan yükselen kara dumanlar göğü kapladı. Pırıl pırıl güzel bir gün otobüste cam kenarında giderken, yaşlı Sih bir beyefendinin serserilerce linç edildiğini gördüm. Kenardan izleyenler linççileri ulumalarıyla teşvik ederken, adamın türbanını başından alıp sakalını yolmuş ve boynuna Güney Afrika usulü yanan bir lastik geçirmişlerdi. Aceleyle eve gidip şahit olduğum manzaranın yüreğime oturmasını bekledim. Ama tuhaf şekilde oturmadı. Beni sarsan tek şey, kendi itidalim karşısında hissettiğim sarsıntıydı. Olup biten her şeyin aptallığı ve beyhudeliğinden tiksiniyordum, ama her nasılsa bunu yüreğim kaldırabiliyordu. Belki içinde büyüdüğüm şehrin vahşetlerle yoğrulmuş tarihine aşina olmamla bir ilgisi vardı. Sanki Hindistan'da yaşayanlar olarak hepimizin yakından bildiği ve varlığını daima hissettiği Ruh bir anda kükreyerek ve derinlerden yükselerek, tam ondan bekleyeceğimiz bir şekilde tecelli etmişti. İştahını dindirdikten sonra da yeraltındaki gizli inine çekilmiş ve normal hayat yine üstünü örtmüştü. Gözü dönmüş katiller pençelerini içeri çekip memur, terzi, tesisatçı, marangoz, esnaf olarak her zamanki işlerine, hayat da eski haline dönmüştü. Dünyanın bu bölümünde normallik biraz haşlanmış yumurtaya benzer; her zamanki dış kabuğu aslında yaman bir şiddetten oluşan sarı özünü gizler. Bizim gibi karmaşık ve farklı bileşenlerden meydana gelen bir halkın bir arada var olmayı sürdürebilmesinin –birlikte yaşamayı sürdürmemizin, birbirimize tahammül etmemizin ve arada bir birbirimizi öldürmemizin– kuralla-

rını o şiddetten duyduğumuz daimi endişe, onun geçmişteki icraatlarının anısı ve gelecekteki tezahürlerinden kapıldığımız korku koyar. O öz durdukça, yumurtanın sarısı akmadıkça idare ediyoruz. Buhran zamanlarında uzun vadeli bakmamıza da o öz yardımcı oluyor.

Ortalık yatışır umuduyla oyunun açılışını bir ay sonrasına erteledik. Fakat aralık başında bir trajedi daha yaşandı, hem de daha beteri. Union Carbide'ın Bhopal'deki tarım ilacı fabrikasında ölümcül bir gaz sızıntısı oldu ve binlerce insan hayatını kaybetti. Gazeteler gözleri ve ciğerleri yanarak peşlerindeki zehirli buluttan kaçmaya çalışan insanların hikâyeleriyle doluydu. Felaketin mahiyeti ve boyutu kutsal kitaplardaki sahneleri hatırlatıyordu. Haber dergileri ölülerin, hastaların, ölmek üzere olanların ve yaralıların fotoğraflarını, gözlerini temelli olarak kaybedenlerin kameralara tekinsizce dönmüş kör bakışlarını yayınlıyordu. Biz de sonunda tanrıların yanımızda olmadığına ve *Oğluma Bir Haller Oldu*'yu oynamamızın zamanın ruhuna ters düştüğüne kanaat getirerek konuyu rafa kaldırdık. Şu harcıâlem yorumu yaptığım için beni bağışlar mısınız bilmiyorum, ama belki hayat böyledir ya da çoğu zaman böyle sonuçlanır: asla gerçekleşmeyen bir gösterinin provası olarak. Fakat *Bir Haller Oldu* örneğine gelirsek, hayatlarımızın seyrini değiştirmesi için asıl gösteriye ihtiyacımız olmadı. Provaların kendisi buna zaten yetmişti.

Oyunumuzun yönetmeni David Quartermaine, Leeds'ten gelip Delhi'ye yerleşmiş genç bir İngiliz'di. İnce, atletik ve tabirimi mazur görürseniz, afet denecek kadar güzel bir adamdı. Kumral saçları omuzlarına düşüyordu ve gözleri Peter O'Toole'unki gibi gerçeküstü bir camgöbeğiydi. Çoğu zaman kafası dumanlıydı ve sohbetlerde hiç gündeme getirmese de eşcinselliğini saklamazdı. Savunma Mahallesi'ndeki evinin kitaplar dizili du-

varları nice esmer genç oğlanın –rotasyon yüksekti– geçit resmine şahit olmuştur. Yatağına uzanıp veya sallanan sandalyesine kıvrılıp, besbelli anlamadıkları dergileri karıştıran oğlanlar (adam tartışmasız olarak proleterleri tercih ediyordu). Daha önce ona yakın bir şey bile görmemiştik. Oyunun ilk okuması için iki odalı dairesinde toplandığımız gün sessiz ve şipşak hizmetçisi evin banyosunda üçüncü çocuğunu şipşak dünyaya getirmişti. David Quartemaine gözüpek cinselliği, kitap koleksiyonu, değişken ruh hali, mırıldanması ve esrarengiz bir şekilde aniden suskunluğa gömülmesiyle; gerçek sanatçı olmanın ön şartı olduğuna inandığımız bu özellikleriyle hem saygımızı hem hayranlığımızı kazanmıştı. Bazılarımız, kendimizi tiyatro yaşantısına hazırladığımız hayaliyle, boş zamanlarımızda onun davranışlarını taklit etmeye çalışıyorduk. Sınıf arkadaşım Nagarac Hariharan, yani Naga, Norman rolünü oynayacaktı. Ben de onun sevgilisi Garson Hobart olacaktım. (İlk provalarda durumu gereğinden fazla abartmıştık. Sanırım aslında eşcinsel olmadığımızı ima etmeye çalışmak gibi toy ve aptalca bir kaygının bunda payı vardı.) İkimiz de Delhi Üniversitesi Tarih Bölümü'nde yüksek lisansımızı bitiriyorduk. İkimizin ailesi arkadaş olduklarından –onun babası Hariciyeciydi, benimki kalp cerrahı– Naga'yla üniversite dahil, okul hayatımızı birlikte geçirmiştik. Fakat öyle çocuklarda yaygındır ya, biz de hiçbir zaman yakın arkadaş olmadık. Birbirimizi sevmediğimizden değil, ama ilişkimiz bir hayli rekabet üstüne kuruluydu.

Tilo mimarlık üçüncü sınıf öğrencisiydi ve sahneyle ışık tasarımı üstünde çalışıyordu. Kendini bize Tilottama olarak tanıtmıştı. Onu gördüğüm an ruhumdan bir parça benden çıkıp ona sarılmıştı. Hâlâ da oradadır.

Beni ona karşı o kadar savunmasız bırakan, ama hiç de öyle değilmişim –abartılı bir hevesle üstüne titremi-

yormuşum– gibi davranmama yol açan şeyin ne olduğunu keşke bilsem. Üniversiteden tanıdığım solgun benizli, bakımlı kızlara benzemiyordu hiç. Teni, Fransızların *café au lait*[1] –ama çok az *lait*'li– diyeceği tarzdaydı ve çoğu Hintli için bu, iyi görünümlüler sınıfından diskalifiye olmasına yetecek bir durumdu. Kendime ve ruhuma yıllardır bir mühür gibi kazınmış birini nasıl tarif edeyim? Onu bir uzvum gibi görüyorum; bir elim veya ayağım gibi. Kabataslak fırça darbeleriyle de olsa denememe müsaade edin. İnce kemikli küçük bir yüzü, kanatlarına doğru şuhça genişleyen düz bir burnu vardı. Uzun ve gür saçları ne düz ne de kıvırcık, daha ziyade bakımsız ve dolaşıktı. Küçük kuşların orada yuva yaptıklarını hayal ederdim. O saçları Önce-ve-Sonralı şampuan reklamlarının Önce'sine rahatlıkla koyabilirdiniz. Onları arkadan örgü yapıp sırtından aşağı salar, bazen de uzun ensesinin köküne doğru kıvırıp içinden sarı bir kalem geçirerek karışık bir topuz halinde toplardı. Ne makyaj yapardı ne de görünüşünü güzelleştirecek –kızların saçlarına, gözlerine veya ağızlarına yaptıkları şu harikuladeliklerden– başka bir şey. Boylu olmasa da bacakları uzundu; ağırlığını ayaklarının pençesine verdiği kendine özgü bir duruşu ve neredeyse erkeksiliğe varan, ama yine de öyle olmayan geniş omuzları vardı. Onunla ilk tanıştığım gün pamuklu beyaz bir pijama ve ona ait değilmiş gibi görünen birkaç beden büyük, desen baskısı –bunu kasten yaptığını bir şekilde ele veren– gayet çirkin bir erkek gömleği giymişti. (Ona ait olmadığı konusunda yanıldığımı birkaç hafta sonra anlayacaktım: Bana gömleğin onun olduğunu açıkladı. Cuma Camii'nin önündeki pırtı pazarından bir rupi'ye almış. Naga, tam ondan beklenecek

1. Fransızcada "sütlü kahve" – ama çok az "sütlü". (Ç.N.)

şekilde, orada satılan kıyafetlerin tren kazalarında ölen insanların üstünden alındığını güvenilir kaynaklardan öğrendiğini söylemiş ve kan lekesi olmadığı sürece bunun sorun olmadığı cevabını almıştı.) Taktığı yegâne takılar, mürekkep lekeli uzun ortaparmağındaki enli gümüş yüzükle yine gümüş bir ayak yüzüğüydü. Kızıl renkli bir Dunhill sigara paketinde taşıdığı Ganesh marka elle sarılmış yerli "bidi" tütününden içerdi. Filtreli ithal sigara olduğunu sandıkları paketten yerli tütün çıkınca yüzünde hayal kırıklığı beliren insanların doğruca gözünün içine bakar ve sonunda o insanlar bidi'yi, özellikle de Tilo' nun onlara ikram ettiği dalı içmemeye utanır hale gelirlerdi. Buna kaç kere şahit oldumsa da Tilo'nun ifadesi her zamanki kayıtsızlığını korurdu; hiçbir arkadaşına gülümseyerek veya eğlenen gözlerle bakmadı, o yüzden bir eşek şakası mı yaptığını, yoksa normal halinin mi bu olduğunu hiç bilemedim. Birini memnun etme veya rahatlatma kaygısından tamamen yoksun oluşu daha duyarsız insanlarda kibir olarak yorumlanabilirdi. Ondaysa insan bunu pervasız bir yalnızlığa atfediyordu. Pek de albenisi olmayan sade gözlüğünün gerisindeki hafif çekik kedi gözlerinde kundakçıların gamsız ketumluğu sezilirdi. İpini koparmış bir izlenim bırakırdı insanlarda. Sanki kendi yürüyüşe çıkarken bizi de, evcil hayvanlar gibi, yanında gezdiriyordu. Biz sahibimize minnettar, onunla esaret bağımızı sürdürebildiğimize memnun olarak yanında pıtı pıtı yürürken bizi belli bir mesafeden temkinle ve biraz da dalgınca izlerdi.

Hakkında daha fazlasını öğrenmek istedimse bile o çok azını ifşa etti. Soyadını sorduğumda, isminin S. Tilottama olduğunu söyledi. S.nin açılımını sorduğumda, "S.nin açılımı S," dedi. Memleketinin neresi olduğu, babasının ne iş yaptığıyla ilgili dolaylı sorularımı cevapsız bıraktı. O vakitler Hintçeyi pek iyi konuşmuyordu, dola-

yısıyla Güney Hindistan'dan olmalıydı. Z harfini bazen S'ye benzeterek sertleştirmesi ("Zarf" yerine "Sarf" demek gibi, sözgelimi) haricinde İngilizcesi ilginç derecede aksansızdı. Onun Kerala eyaletinden olduğunu tahmin ediyordum.

Tahminimde de haklıydım. Öbür konulara gelince, sorulardan kaçmadığını öğrendim; neredensin, baban ne iş yapıyor gibi sıradan üniversiteli öğrenci sorularına sahiden de verecek cevabı yoktu. Değişik değişik konuşmalardan ufak ufak derlediğime göre –burası çok açık değil– annesi, kocası tarafından terk edilmiş yalnız bir kadındı; belki de o kocasını terk etmişti veya adam ölmüştü. Kimse onun nereye *ait* olduğunu çıkaramıyordu. Evlat edinildiği konusunda söylentiler vardı. Öyle olmadığı hakkında da söylentiler vardı. (Tilo'nun tam bir laf taşıyıcı olan hemşerisi Mammen P. Mammen isimli bir birinci sınıf öğrencisinden sonradan öğrendiğime göre, ikisi de yanlış değildi. Annesi gerçek annesiydi, ama önce onu terk etmiş, sonra da evlat edinmiş. Küçük kasabalarında bir rezalet, yasak bir aşk ilişkisi yaşanmış. Üst kastlardan aileler –bu örnekte, Kerala'lı Suriyeli Hıristiyan bir aile– bu tür tatsızlıkları geleneksel olarak nasıl baştan savıyorlarsa, "Dokunulmazlar" kastından olan baba da (Mammen P. Mammen, bunu yüksek sesle söylemek bile onu kirletebilirmiş gibi, "Parya" demişti) öyle baştan savılmış. Tilo'nun annesi doğum yapana kadar uzaklaştırılmış, bebek de doğunca Hıristiyanlara ait bir yetimhaneye verilmiş. Kadın birkaç ay sonra aynı yetimhaneye dönüp kendi çocuğunu evlat edinmiş. Ailesi onu evlatlıktan reddetmiş. O da bundan sonra hiç evlenmemiş. Geçinmek için küçük bir anaokulu kurmuş ve işi zamanla büyüterek başarılı bir lise açmış. Kadın Tilo'nun gerçek annesi olduğunu, anlaşılır sebeplerle, hiçbir zaman açık etmemiş. Bütün bildiklerim bundan ibaret.

Tilottama tatil için memleketine hiç gitmezdi. Sebebini hiçbir zaman söylemedi. Kimse onu arayıp sormaya gelmedi. Ders saatlerinden sonra, hafta sonları ve tatillerde mimarlık bürolarında teknik ressam olarak çalışarak geçimini sağladı. Parasını ödeyemediği için kaldığı pansiyondan ayrıldı ve eski bir harabenin dış duvarlarına bitişik nizamdaki yakın bir varoşta, bir gecekonduya taşındı. Hiçbirimizi de hiçbir zaman oraya davet etmedi.

Bir Haller Oldu'nun provalarında Tilottama, Naga'ya Naga, ama bana nedense hep Garson Hobart diyordu. Böylece tarihten iki öğrenci olarak Naga ve ben, görünüşte bir geçmişi, ailesi, aidiyeti, halkı, hatta yurdu bile olmayan bir kıza kur yaparken bulduk kendimizi. Aslında Naga'nın ona kur yaptığı söylenemezdi. O günlerde sadece kendine hayrandı arkadaş. Tilo'yu fark etmesi ve bir arabanın farını çalıştırır gibi, kayda değer sayılabilecek cazibesinin düğmesine basması da sırf kızın o yokmuş gibi davranması yüzündendi. Böyle bir şeye alışkın değildi Naga.

Musa'yla –Musa Yesvi– Tilo arasındaki ilişkinin mahiyetine hiçbir zaman tam anlamıyla vâkıf olamadım. Yanlarında başkaları varken birbirlerine karşı sessiz olur, pek bir şey belli etmezlerdi. Bazen sevgiliden fazla kardeş gibi dururlardı. Mimarlık bölümünden sınıf arkadaşıydılar. İkisi de son derece yetenekli sanatçılardı. Çalışmalarından bazılarını; Tilo'nun kömür kalemle ve pastel boyayla yaptığı portreleri, Musa'nın Eski Delhi, Tuğlakabad, Firuz Şah Kotla ve Purana Kila harabelerine ait suluboya resimlerini ve karakalem at çizimlerini –bazen sadece atların bazı yerlerini; başını, bir gözünü, vahşi yelesini, dörtnala giden toynaklarını– görmüştüm. Bir keresinde ona yaptığı şeyleri; onları fotoğraflardan mı yoksa kitaplardaki resimlerden mi kopya ettiğini, ya da memleketi olan Keşmir'de atlarının mı olduğunu sormuştum. Bana onların

hayalini kurduğunu söylemişti. Bundan rahatsız olmuştum. Sanattan anladığımı iddia edemem, ama benim sıradan gözlerime onların, yani hem Musa'nın hem de Tilo'nun resimleri farklı ve büyüleyici görünürdü. Elyazılarının benzeştiğini hatırlıyorum; her şey bilgisayara geçmeye başlamadan önce mimarlık bölümlerinde öğretilen şu rahat ve köşeli hat yazısını andırıyordu ikisininki de.

Musa'yı iyi tanımazdım. Sessiz, muhafazakâr giyimli bir oğlandı; tıkız yapılıydı ve boyu ancak Tilo'nunki kadardı. Suskunluğu belki de İngilizcesinin pek akıcı olmaması ve ağır bir Keşmir aksanıyla konuşmasındandı. Dikkatleri fazla üstüne çekmeden arkadaşlık ederdi ve birçok Keşmir'li genç erkeğin çarpıcı görünüşüne sahip olduğu düşünülürse hiç de hafife alınacak bir hüner değildi bu. Boyunun kısalığına rağmen geniş olan omuzları, o tıkız yapıda bir zindeliğin saklı olduğunu belli ederdi. Kısacık kestirdiği saçları kapkaraydı. Gözleri yeşil-kahverenginin koyu tonuydu. Tıraşlı yüzünün pürüzsüz açık ten rengi Tilo'nunkiyle tam bir zıtlık arz ederdi. Onunla ilgili iki ayrıntıyı çok iyi hatırlıyorum: Ucundan kırık olan ön dişi (o yüzden, nadiren gülümsediği hallerde gülünç derecede çocuksu görünürdü) ve şaşırtıcı elleri; sanatçılarınkiyle hiç ilgisi olmayan o eller daha çok çiftçilerinki gibi iri ve güçlü, parmaklar güdük ve kalındı.

Musa'nın hoşuma giden bir yumuşaklığı ve dinginliği vardı, ama öte yandan, onu sonraları korkulu bir hale getiren de herhalde bu özelliklerinin birleşimiydi. Tilo'ya olan duygularımı bildiğinden şüphem yok; ve ona rağmen tehdit altında veya zafer kazanmış gibi hissettiğini gösterir bir hali hiç olmadı. O yüzden gözümde büyük bir saygınlığı vardı Musa'nın. Naga'yla olan ilişkisindeyse sanırım sükûnetinin derecesi daha düşüktü ve bu da herhalde kendisinden çok Naga'yla ilgiliydi. Etrafta Musa varken Naga tuhaf şekilde bir özgüven eksikliği ve kabalık sergilerdi.

İkisi birbirinden çok farklı insanlardı. Musa kaya gibi sağlam ve güvenilirken –veya hiç olmazsa öyle bir izlenim bırakırken– Naga havai ve değişkendi ve kimseye rahat bir nefes aldırmazdı. Nerede olursa olsun, tüm dikkatleri üstüne toplamadan duramazdı Naga. Büyük bir şovmendi; şamatacı, nükteli, biraz kabadayı ve teşhir etmeye karar verdiği insanlara karşı tamamen kayıtsız ve acımasız. Yakışıklı, ince yapılı ve çocukça, kabarık saçları ve gözlüğüyle iyi bir kriket oyuncusuydu (atıcı); tam anlamıyla soğukkanlı ve entelektüel bir sporcuydu yani. Fakat kızlar yakışıklılığından ziyade serseri cazibesini seviyorlardı. Cilveyle etrafında pervane olur, her sözüne takılır, komik olmasa bile şakalarına kıkırdarlardı. Peş peşe sıraladığı kız arkadaşlarını takip edebilmek hiç kolay değildi. İyi aktörlerin bukalemun doğası onda da vardı: Hayatının belirli bir evresinde kim olmaya karar verdiyse fiziksel görünüşünü o yönde –üstelik sığ da değil, köklü bir şekilde– değiştirebilirdi. Gençken bunların hepsi eğlendirici ve heyecan vericiydi. Herkes Naga'nın bu sefer hangi kişiliğe bürüneceğini merak ederdi. Fakat yaşımız ilerledikçe bunların hepsi bize sığ ve yavan gelmeye başladı.

Mimarlıktan mezun olduktan sonra Musa'yla Tilo ayrı düşmüş olmalılar. Musa Keşmir'e döndü. Tilo bir mimarlık firmasında kıdemsiz mimar olarak iş buldu. Bana anlattığına göre işindeki başlıca sorumluluğu başkalarının hatalarına dönük şimşekleri üstüne çekmekti. Saat başına ücret aldığı kıt maaşıyla Hazret Nizamüddin Evliya'nın dergâhına yakın harap bir oda kiraladı. Onu orada birkaç kere ziyarete gitmiştim.

O ziyaretlerin sonuncusunda Mirza Galib'in mezarı başında, bidi ve sigara izmaritlerinden bir havuzun ortasına oturmuş ve çevremiz Hindistan'daki tüm kutsal yerleri dolduran kötürümler, cüzamlılar, berduşlar ve

hilkat garibeleriyle sarılı olarak koyu, berbat bir çay içmiştik.

O zamanlar Galib'in şiirlerini hiç bilmediğim için biraz da yapmacık bir tavırla, "İşte en büyük şairlerimizin hatırasına bu muameleyi layık görüyoruz," dedim. (Artık Galib'den haberim var. Mecburen. Mesleki sebeplerle. Alt kıtadaki Müslümanların kalbini hiçbir şey Urduca dizelerden güzel bir seçki kadar iyi ısıtamaz.)

Tilo, "Belki böyle daha mutludur," dedi.

Sonrasında dilencilerin sıralandığı dar sokaklardan perşembe akşamki kavvali[1] için dergâha doğru yürüdük. Duyduğum en iyi kavvali olmadığı halde yabancı turistler kendilerinden geçerek gözlerini kapatmış, sallanıyorlardı.

Son şarkı da icra edildikten ve sazendeler örselenmiş enstrümanlarını denk yaptıktan sonra, lağım kokulu bir sel yatağının kıyısına paralel olarak mahallenin arkasından dolaşan karanlık yoldan aşağı yürüdük ve odasına ulaşan dar ve dik merdiveni çıktık. Tozlu teras bir başkasının –herhalde ev sahibinin– ahşabı güneşten ağarmış iskartalık mobilyalarıyla doluydu. Sarman bir erkek kedi, kırık bir sandalyenin oturağından uğramış sazların içinde kendine yuva yapıp dışarıya karşı korunan bir dişi kedi için cinsel bir yakarışla feryat ediyordu. Kediyi herhalde bana beni hatırlattığı için o kadar iyi hatırlıyorum.

Tilo'nun odası küçücük haliyle odadan çok bir ardiyeyi andırıyordu. Yaylı bir katlanır yatak, pişmiş topraktan bir su *matka*'sı[2] ve içinde giysilerle kimi kitapların olduğu mukavva bir dolap haricinde bir eşya yoktu. Mutfak, eski bir cipin ön camı üstüne konmuş tuğlalar ve onların da

1. Hindistan ve civarına özgü bir tasavvuf müziği türü; bu müziğin icrası. (Ç.N.)
2. (Hintçe) Testi. (Ç.N.)

üstüne konmuş halka şeklindeki elektrikli bir ısıtıcıdan ibaretti. Fosforlu mor-mavi pastel boyayla ustaca yapılmış bir horoz resmi duvarlardan birini tamamen kaplıyor ve bizi sarı bir gözle sertçe süzüyordu. Tilo sanki eksikliğini telafi etmek ve kendisine göz kulak olmasını ister gibi, bir başka duvara da bir ebeveynin graffitisini yapmıştı.

Terasa çıkıp horozun asabi bakışından kurtulmak beni rahatlatmıştı. Biraz esrar içip sivrisineklerin hücumuna uğradık ve hiçbir manası olmayan şeylere çokça güldük. Tilo korkuluk duvarının üstünde bağdaş kurmuş, karanlığa doğru bakıyordu. Yolun karşısındaki arktan yükselen fazlasıyla dünyevi kokularla keskin bir tezat oluşturur güzellikte, alaca bir ay doğdu. Sonra birdenbire aşağıdaki sokaktan döne döne bir taş yükselip Tilo'yu kıl payı ıskaladı. Tilo duvardan içeri atladı, ama çok da rahatsız olmuş görünmüyordu.

"Sinemadan çıkan kalabalık. Son gösterim bitmiş olmalı."

Aşağı baktığımda sırıtışları işitebiliyordum, ama gölgelerde kimseyi seçemedim. Huzursuzlandığımı itiraf etmeliyim. Tilo'ya –aptalca olduğunu biliyorum– kendi güvenliği için ne gibi önlemler aldığını sordum. Tanınan bir uyuşturucu tacirinin sevgilisi olduğu şeklindeki mahalle dedikodularına itirazı olmadığını söyledi. İnsanların zannı ona koruma sağlıyormuş.

Pişkinliğe vurup Musa'yı sormaya karar verdim; nerede olduğunu, hâlâ birlikte mi olduklarını, evlenmeyi düşünüp düşünmediklerini. "Kimseyle evlenmiyorum," dedi. Niye öyle düşündüğünü sorduğumda bana sorumsuzca ve özgür olarak, fark edilmeden ve sebepsiz ölmek istediğini söyledi.

O gece evde, benim hayatımı onunkinden ayıran uçurumu düşünerek uykuya daldım. Annem babam yan-

daki odada uyuyorlardı. Gürültülü buzdolabımızın tanıdık hırıltısını duyabiliyordum. Bütün eşyalar; halılar, dolaplar, oturma odasındaki koltuklar, Jamini Roy'un tabloları, Tagore'un hem Bengal hem İngiliz dillerindeki kitaplarının ilk baskıları, babamın dağcılık kitapları koleksiyonu (kendisi dağcı değildi), ailenin fotoğraf albümleri, kışlık giysilerimizin olduğu sandıklar, çocukluğumdan beri uyuduğum yatak... hepsi yıllardır bana göz kulak olan nöbetçiler gibiydi. Gerçi doğru, yetişkinlik hayatına geçmemiştim daha, ama o hayatın kurulacağı temeller değişmez ve sarsılmaz görünüyordu. Tilo'ysa fırtınalı bir denizdeki kâğıt bir gemide sürükleniyor gibiydi. Yapayalnızdı. Ülkemizdeki yoksulların bile, ne kadar haksızlığa uğrasalar da, aileleri olurdu. Böyleyken o nasıl hayatta kalacaktı? Kâğıt gemisi ne kadar dayanabilirdi?

Teşkilat'a girip eğitim için ayrıldıktan sonra onunla teması kaybettim.

Bir dahaki görüşüm, nikâhındaydı.

Onca yıl sonra Musa'yla onu bir araya getirenin ne olduğunu, ya da Srinagar'daki tekne eve yolunun nasıl düştüğünü bilmiyorum.

Musa'yı tanıdığım kadarıyla söyleyeyim; Keşmir'in "özgür" olabileceği şeklindeki saçma düşünceye, böylesine kör ve yanlış bir akıma Keşmir'li gençlerden koca bir neslin kapılması gibi onun nasıl aldandığını hiçbir zaman anlayamadım. Kimsenin yaşamaması gereken trajedilere şahit olduğu doğru; ama Keşmir o zaman bir savaş alanıydı. Elimi kalbime koyup yemin edebilirim ki, nasıl bir kışkırtma olursa olsun, onun bunu yapabileceği hiç aklıma gelmezdi.

Fakat öte yandan, ne onun yerinde ben varım ne benim yerimde o. Ve o yapacağını yaptı. Bedelini de ödedi. Ne ekersen onu biçersin.

Musa öldükten birkaç ay sonra Tilo, Naga'yla evlendi.

Takımdaki en sıradan adam olarak bana gelince, onu gurursuz sevdim. Ve umutsuz. Umutsuz sevdim, çünkü küçük bir ihtimalle bile duygularıma karşılık verecek olsaydı, ailem, Brahman kastından olan ailem onu –geçmişi olmayan, kastı olmayan bir kızı– kesinlikle aralarına kabul etmezlerdi. Israr etseydim de bunun sebep olacağı türden bir karmaşayı kaldıracak cesaretim yoktu. En olaysız hayatlarda bile savaşlarımızı seçeceğimiz bir an gelir, ama böyle bir savaş benim savaşım değildi.

Şimdi aradan yıllar geçti ve annem de babam da öldüler. Artık "aile erkeği" dedikleri adamlardanım. Karımla ben birbirimize tahammül ediyor ve çocuklarımızı çok seviyoruz. Karım Çitra –ya da Çittarupa; evet o da Brahman kastından– Dışişleri Bakanlığı'nda çalışıyor ve Prag'da görevli. Kızlarım Rabia ve Anya on yedi ve on beş yaşındalar. Annelerinin yanındalar ve Fransız Okulu'na gidiyorlar. Rabia İngiliz edebiyatı okumak, Anya da ne olursa olsun, İnsan Hakları Hukuku'nda kariyer yapmak istiyor. Sıra dışı bir tercih tabii ve genç yaşına rağmen bu konuda kesin kararlı olması, başka seçenekleri hesaba katmak bile istememesi biraz tuhaf. Başta biraz endişelenmiştim. Babaya karşı ergenlik isyanının başka bir kılığa bürünmüş hali mi diye merak etmiştim. Ama hiç de öyle görünmüyor. İnsan hakları sahası son on yılda gayet saygın, hatta iyi para getiren bir meslek oldu. Dolayısıyla kızımı artık basbayağı teşvik ediyorum. Hem zaten nihai kararını vermesine daha birkaç yıl var. Ne olduğunu göreceğiz. İki kızım da iyi birer öğrenci. Çitra'yla beni yakında aynı yerde görevlendireceklerine söz verdiler; umarım kızlarımızın üniversiteye gidebileceği bir ülke olur.

Aileme herhangi bir şekilde zarar verecek bir şey yapmayı asla aklımdan geçirmezdim. Ama Tilo hayatıma tekrar girince o hukuki bağlar, yüksek ahlaki ilkeler köreldi, hatta saçma gelmeye başladı. Fakat kaygılanmam boşunaymış; Tilo benim ikilemimi veya rahatsızlığımı fark etmiyordu bile.

İhtiyacı olduğunda ona şu evi kiralamakla günahlarımı güya tedbirli ve örtük bir yoldan affettirdiğimi sanıyordum. "Günah" diyorum, çünkü Tilo'yu müphem ama temelden sükutuhayale uğrattığımı hissettim hep.

Naga'yla evlendikten sonra onu ancak arada bir görmüştüm. Delhi'deki düğünleri aklıma dağlanarak kazındı; ama bunun sebebi, tahmin edileceğinin aksine kalp kırıklığı veya karşılıksız aşk değil. Bu kadarı olsa iyi. O zamanlar makul derecede mutluydum. İki yıla yakın bir süredir evliydim; karımla aramızda aşk olmasa bile gerçek sevgiye yakın bir muhabbet vardı. Çitra'yla münasebetimiz, beni şimdiki gibi takatten kesecek kadar kırılganlaşmamıştı henüz.

Tilo'yla evlendiği zamana dek Naga, tabu kırıcı saygısız öğrencilikten bir işte dikiş tutturamayacak kadar geçimsiz, entelektüel ve köktenci solculuğa, Filistin davasının tutkulu savunuculuğundan (o sıradaki kahramanı George Habaş'tı) ana akım gazeteciliğe kadar birçok değişimden geçmişti. Gürültücü aşırılık yanlılarının çoğu gibi o da siyasi fikirler yelpazesinin uçlarında gezinmişti. Onda değişmeyen tek şey, desibeliydi. Kendisinin şimdi İstihbarat Teşkilatı'nda –o herhalde öyle görmüyor olsa bile– bir terbiyecisi var. Bizim için üst düzey bir unvana sahip değerli biri.

Onun, belki sizin kullanacağınız tabirle –ama ben öyle demem– karanlık tarafa geçişi olağan bir taviz pazarlığıyla başlamıştı. Pencap'ta görevdeydi. Ayaklanma artık

iyi kötü bastırılmıştı. Fakat Naga habire eski olayları eşeliyor, "Halk mahkemesi" denen ve polislerle milislere karşı "Halk iddianamesi" diye daha büyük saçmalıklarla sonuçlanan maskaralık için malzeme topluyordu. Amansız bir isyanla savaşan bir idareyi olağan ve barışçı şartlarda işleyen bir idarenin ölçütleriyle değerlendiremezsiniz. Fakat kulaklarında alkışların çınlamasından başka bir şeyi duymayan kutsal bir savaşa çıkmış bir gazeteciye bunu nasıl açıklayacaksınız? Gösterişçi köktenciliğine ara verip Goa'ya tatile gittiği bir sırada, tam ondan beklenecek tarzda, Avustralyalı genç bir hippiye delice âşık olup onunla evlendi. Galiba kızın adı Lindy'ydi. (Yoksa Charlotte mu? Emin değilim. Ama ne fark eder? Ona Lindy diyeceğim.) Evliliklerinin bir yılı dolmadan Lindy Goa'da eroin ticaretinden gözaltına alındı. Birkaç yıl hapis yatabilirdi. Naga çıldırdı. Babası nüfuzlu bir adamdı ve kolayca yardım edebilirdi, ama hayatına geç giren Naga'yla münasebetleri sorunlu olduğundan, oğlu öğrenmesini istemedi. Dolayısıyla beni aradı, ben de araya birilerini soktum. Pencap Emniyet Müdürü Goa'daki mevkidaşıyla konuştu. Lindy'yi gözaltından çıkardık ve suçlamaların düşürülmesini sağladık. Lindy serbest kalır kalmaz memleketi olan Perth'e bir uçak bulup gitti. Birkaç ay içinde resmen boşandılar. Naga da Pencap'taki işine elbette çok daha uslu bir adam olarak döndü.

İnsan hakları savunucularının gürültü çıkardığı, ama çoğu zaman olduğu gibi ellerindeki bilgilerin düzeltilmesi gerektiği ufak tefek konular hakkında bir gazetecinin yardımına başvuracağımız zaman Naga'yı arıyordum. O da yardım ediyordu. Bu böyle devam etti. Bir işbirliği gelişti.

Naga bizden aldığı bilgilerle meslektaşları karşısında elde ettiği avantajı giderek sevmeye başladı. Bu da başka türlü bir uyuşturucu şantajıydı; kaderin cilvesi işte. Artık

uyuşturucu tüccarları bizdik. O da bizim bağımlımızdı. Birkaç yıl içinde yıldız bir gazeteci düzen medyasının aranan güvenlik uzmanı oldu. Teşkilat'la olan ilişkisi geçici bir münasebetin ötesine –bir gecelik bir kaçamak değil, bir evliliğe– geçme sinyalleri verince aradan çıkmanın uygun olacağını düşündüm. Bir meslektaşım olan R.C. Şarma –Ram Candra Şarma– yerime geçti. İkisi çok iyi anlaştılar. Aynı acımasız mizah anlayışını paylaşıyor, rock'n'roll ve blues müziğine bayılıyorlardı. Naga için söyleyebileceğim iyi bir şey varsa, o da bu süreçte bir rupi'nin bile el değiştirmediğidir. Bu konuda aşırı dürüsttü, hâlâ da öyle. Mesleki namusla ilgili düşüncelerinin bir gereği olarak ilkelerine uygun yaşamak ve dürüst biri olmayı sürdürmek zorunda hissettiği için ilkelerini değiştirdi; artık bize, bizim kendimize inandığımızdan fazla inanıyor. Çoğumuzun hâlâ çizgi roman okuduğu bir yaşta bana "Emperyalizm Uşağı" diye sataşmayı seven bir öğrenci için ne trajikomik.

Naga'nın ateşli solcu söylemini nereden ve ne zaman kaptığından emin değilim. Belki gizli komünist olan bir akrabasından. Ama kadın ya da erkek, artık her kimse iyi bir öğretmenmiş; çünkü Naga öğrendiklerini görülmeye değer şekilde icra ediyordu. Bilgisi onu zaferden zafere götürüyordu. Bir keresinde bir okul münazarasında karşı karşıya gelmiştik. Herhalde on üç-on dört yaşındaydık. Konu, "Tanrı Var mı?" idi. Ben lehte, Naga aleyhte konuşacaktık. Önce ben söz aldım. Sonra Naga, sıska bedeni bir kamçı gibi gergin ve sesi hiddetle titreyerek ateşli konuşmasını yaptı. Sınıf arkadaşlarımız onun pervasız zındıklığı karşısında büyülenmiş gibi hevesle notlar alıyorlardı: "Şu 330 milyon sağır ve dilsiz uydurma put, Ram ve Krişna dediğimiz bencil tanrılar bizi açlıktan, hastalıklardan ve yoksulluktan kurtarmayacak. Maymunlara ve fil başlı hayaletlere duyduğumuz budalaca inanç içimiz-

de açlıktan ölen kitleleri doyurmayacak..." Hiç şansım yoktu. Naga'nın konuşması yanında benimki yaşlı, dindar bir teyze tarafından yazılmış gibiydi. Kendimi nasıl âciz hissettiğimi ve o aczin beni nasıl yaraladığını iyi hatırlıyorum, ama tuhaftır, ne dediğim hiç aklımda kalmamış. Bunu takip eden aylarda gizlice aynanın karşısına geçip Naga'nın dinsiz sözlerini kendime karşı, tükürüğümü kendi yansımama ince bir yağmur gibi püskürterek haykırdım: "Maymunlara ve fil başlı hayaletlere duyduğumuz budalaca inanç içimizde açlıktan ölen kitleleri doyurmayacak..."

Naga'nın unutamayacağım bir başka gösterisi de birkaç yıl sonra, üniversitedeki yıllık bir kültür etkinliğinde olmuştu. İki arkadaşıyla Bastar eyaletine yaptığı ve birlikte ormanda kamp kurdukları, ilkel kabilelerin köylerinden yürüyerek geçtikleri bir yaz gezisinden yeni dönmüş olarak sahneye uzun saçlı, yalınayak, beline sardığı peştamal, omzuna attığı yay, sadak ve oklar dışında çıplak çıkmıştı. Çoğu onunla evlenmek için can atan seyirci içindeki kızlar, güya karıncalı olan tostu çıtır çıtır yediği yankı uyandıran şovu karşısında cilveyle iğrenerek soluklarını tutmuşlardı. Tostun son lokmasını da yuttuktan sonra Naga mikrofona geçmiş ve fondaki partisyonları seslendirip hayalî bir gitarın tellerine vurarak, Rolling Stones'un "Sympathy for the Devil" parçasını icra etmişti. İyiden öte, belki mükemmel bir şarkıcı olmasına rağmen şu yaptığı iş bana sevimsiz gelmişti ve yerli halka olduğu kadar, o zamanlar Tanrı yerine koyduğum Mick Jagger'a da (keşke okuldaki Tanrı savunmamda bu aklıma gelseydi) büyük saygısızlık gösterdiğini düşünmüştüm. Bunu ona bizzat söylemeyi kendime görev bildim. Fakat Naga gülmüş ve tam tersine, ikisine de saygı gösterdiğini iddia etmişti.

Naga "inanç budalalığı" hakkındaki hitabetini bugün –vaktiyle başka bir ülkede gamalı haçın yükselmesi gibi

safran renkli Hindu milliyetçiliğine ait safran renginin yükseldiği ülkemizin mevcut şartlarında– yapsa, müdüriyetçe olmasa bile bir veli seferberliği sonucunda, herhalde okuldan atılırdı. Hatta doğrusunu isterseniz, bugünün ikliminde atılmakla kalsa kendini şanslı sayardı. İnsanlar çok daha azı için linç ediliyorlar. Teşkilat'taki arkadaşlarım bile dinî inançla vatanseverlik arasındaki ayrımı bilmiyor gibiler. Pakistan'ın Hindu halini istiyor gibiler. Çoğu kutsal ipliklerini safari gömleklerinin içinde taşıyan ve kutsal atkuyruklarını vejetaryen kafataslarının içine doğru uzatan gizli birer muhafazakâr Brahman. Bana sadece onlar gibi ikinci kez doğduğum için[1] tahammül ediyorlar (aslında Baidya kastındanım, ama biz de kendimizi Brahmin sayıyoruz). Fakat yine de ben fikirlerimi kendime saklıyorum. Naga'ysa tereyağından kıl çeker gibi tek bir hamleyle kendini yeni düzene uydurdu. Eski isyankârlığından eser kalmadı. Büründüğü yeni kişilikte spor tarzı tüvit bir ceket giyip puro içiyor. Onunla yıllardır karşılaşmasam da şu heyecan verici televizyon programlarında Ulusal Güvenlik uzmanını oynadığını görüyorum; üstelik bir vantriloğun gösterişli kuklasından ibaret olduğunun farkında bile değil sanki. Onu bu kadar ehlileşmiş görmek bazen beni üzülüyor. Yüzündeki saçı sakalıyla sürekli deney yapıyor. Bazen Fransız usulü keçisakalı bırakıyor, bazen Dali'vari jöleli bir kaytan bıyık uzatıyor, bazen güya avangart bir kirli sakalı oluyor, bazen de kendini sinekkaydı tıraş ediyor. Bir "tarz"da karar kılamıyor gibi bir hali var. Dar görüşlü kendini beğenmişliğinden ördüğü zırhtaki yumuşak karnı bu. Kendini böyle ele veriyor. En azından benim gözümde.

1. Hindulukta üst kast mensuplarının ergenlik töreninden geçip ruhsal olarak tekrar doğdukları inanışına gönderme. (Ç.N.)

Ne yazık ki son zamanlarda fazla ileri gitmeye ve aşırılığı yüzünden sıkıntı vermeye başladı. Editörüyle kavga edip işinden düşüncesizce ayrıldığı için Teşkilat –tabii üstü örtülü olarak– iki yılda iki kere müdahale etmek ve çalıştığı gazetenin sahiplerini araya sokmak zorunda kaldı. Hatta bu olayların sonuncusunda onu maaş artışıyla görevine iade ettirdik.

Anaokulu, okul ve üniversitede birlikte olduğumuz, bir temsilde eşcinsel âşıkları oynadığımız yetmezmiş gibi, Teşkilat'ın Srinagar Bölge Başkan Yardımcılığı'nı yaptığım yıllarda Naga da gazetesinin muhabiri olarak Keşmir'de bulunmuştu. Srinagar'da görevli değildi gerçi, ama her ayın büyük bir kısmını orada geçiriyordu. Çoğu gazetecinin kaldığı Ahdus Otel'de daimi bir odası vardı. Teşkilat'la ilişkisi çoktandır kökleşmiş, ama şimdiki kadar da bariz değildi. Bize öylesi daha uygundu. Okuyucularının –ve muhtemelen kendisinin de– nazarında hâlâ Hindistan devletinin "cürümlerini" ifşa edeceğine güvenilebilen kahraman gazeteciydi.

Srinagar'ın yirmi kilometre kadar dışındaki Daçigam Milli Parkı Orman Konukevi'nde valinin acil hattından arama geldiğinde vakit herhalde gece yarısını epey geçiyordu. Sayın Vali'nin maiyetiyle beraber orada bulunuyordum. ("Buhran" çoktan başlamıştı. Sivil idare görevden alınmıştı; yıl 1996'ydı ve eyaleti altı yıldır vali yönetiyordu.)

Hindistan Silahlı Kuvvetleri eski genelkurmay başkanlarından olan Sayın Vali şehirdeki kanlı olaylardan olabildiğince sık uzaklaşmak istiyordu. Hafta sonlarını Daçigam'da, ailesi ve dostlarıyla dağdan güldür güldür akan bir çayın kıyısında yürüyerek geçirir, tepeden tırnağa silahlı birer muhafızca titizlikle izlenen maiyetteki çocuklar da muhayyel –ve ölürken *Allah-hu-ekber* diye ba-

ğıran– militanları tarayarak indirir ve uzun kuyruklu dağ sıçanlarını yuvalarına dek kovalarlardı. Öğle yemeği yerine genelde piknik yapar, ama akşam, yakındaki çiftlikten gelen alabalığını köri çeşnili ve pilavlı yemek için mutlaka konukevine dönmüş olurlardı. Çiftlikteki havuzlar balıkla o kadar dolu olurdu ki, içine elinizi atsanız –tabii suyun dondurucu soğuğuna dayanabilirseniz– gökkuşağı renkli kendi canlı alabalığınızı yakalayabilirdiniz.

Sonbahardı. Orman, ancak Himalaya ormanlarının olabileceği denli, akıllara zarar bir güzelliğe bürünmüştü. Çınar ağaçları renk değiştirmeye başlamıştı. Çayırlar bakırlı bir altına dönmüştü. Şansınız varsa bir siyah ayı, pars veya Daçigam'ın ünlü Hangul geyiğini görebilirdiniz. (Naga, Keşmir'in şehvet düşkünlüğüyle bilinen eski başbakanlarından biri için "*han*ımların *gul*yabanisi" derdi. Zeki bir sözcük oyunu olduğunu kabul etmem gerek, ama tabii insanların çoğu anlamazdı.) Bu arada ben kuşlara karşı merak geliştirmiştim –hâlâ da öyle bir tutkum vardır– ve Himalaya akbabasını sakallı akbabadan ayırt edebilir, turuncu şakrak kuşunu, yaprak çıvgınını ve o zamanlar tehdit altında olan, şimdiyse nesli tükenmiş olması gereken Keşmir sinekkapanını tanırdım. Daçigam'da olmanın, insanın kararlılığını zayıflatmak gibi sorunlu bir etkisi vardı. Uğraşların beyhudeliğini insanın gözüne sokardı orası. Keşmir'in aslında o yaratıklara ait olduğunu hissettirirdi. Keşmir'li, Hintli, Pakistanlı ve Çinliler (onların da Keşmir'de, eski Cammu Keşmir Krallığı'na ait Aksay Çin adıyla bir parça toprağı var), hatta ona bakarsanız Pahadi'ler, Guccar'lar, Dogra'lar, Peştu'lar, Şin'ler, Ladakh'lılar, Balti'ler, Gilgit'liler, Purik'liler, Vakhi'ler, Yaşkun'lar, Tibet'liler, Moğol'lar, Tatar'lar, Mon'lar, Khovar'lar olsun, ister asker ister ermiş olsun, orası için savaşan hiçbirimizin öyle aşkın bir güzelliği sadece kendimiz için istemeye hakkı yoktu. Bir keresinde bunu, bizim

için gizli olarak bazı değerli işler yapan Keşmir'li genç polis memuru İmran'a söylemiştim. Bana, "Çok güzel düşünüyorsunuz, efendim. Ben de hayvanları aynı şekilde seviyorum. Üstelik Hindistan'a gittiğimde de aynı duyguya kapılıyorum; Hindistan'ın Pencap'lılara, Bihar'lılara, Gucerat'lılara, Madras'lılara, Müslümanlara, Sihlere, Hindulara veya Hıristiyanlara değil, o güzelim canlılara ait olduğunu, tavus kuşları, filler, kaplanlar, ayılara ait olduğunu hissediyorum," diye cevap vermişti.

Yaltaklanma derecesinde kibarlık gösterse de nereye varmaya çalıştığını anlıyordum. Kendi tarafınızda olduğunu sandığınız insanlara, şu kahrolası *polislere* bile güvenememek –ki hâlâ güvenemiyoruz– ne tuhaf.

Dağların yükseklerine kar düşmüş olmasına rağmen sınır bölgeleri hâlâ geçit veriyordu ve geriye kalan otuz mu ne terörist gruptan (daha önce neredeyse yüzdü) göreve çıkmış küçük savaşçı kıtaları –kandırılmış genç Keşmir'liler, ölümcül Pakistanlılar ve Afganlar, hatta bazen Sudanlılar– hâlâ Kontrol Hattı'nı aşan ve sayısız kayıplar verilen çetin yolculuklara çıkıyorlardı. Kayıp vermek. Ne kadar kifayetsiz bir tanım. *Kıyamet* filmindeki[1] şu söz neydi? "Ödünsüz Bir Önyargıyla Yok Et." Kontrol Hattı'nda bizim askerlerimize verilen emirler de aşağı yukarı böyleydi.

Ya ne olacaktı? "Annelerini telefonla arayın" mı?

Bu tarafa geçmeyi bilen militanlarsa vadide nadiren iki-üç yıldan fazla hayatta kalabiliyorlardı. Güvenlik güçlerince yakalanmaz veya öldürülmezlerse birbirlerini boğazlıyorlardı. Bu konuda onlara yol gösteriyorduk göstermesine, ama pek yardıma ihtiyaçları olduğu da söylenemez. O anlamda hâlâ kendilerine yetebiliyorlar. İnananlar ne olsa gelirken yanlarında silahlarını, tespihlerini

1. *Apocalypse Now*, Vietnam Savaşı'nı işleyen, yönetmenliğini Francis Ford Coppola'nın yaptığı 1979 tarihli Amerikan filmi. (Ç.N.)

ve Kendimizi Nasıl Yok Ederiz konulu elkitaplarını da getiriyorlar.

Pakistanlı bir arkadaşım geçen gün bana bir şey iletmişti. Cep telefonlarında dolaştığı için siz de rastlamış olabilirsiniz:

Köprüden atlamak üzere olan bir adam gördüm.

"Dur, yapma!" dedim.

"Kimse beni sevmiyor," dedi.

"Tanrı seviyor ya," dedim. "Tanrı'ya inanıyor musun?"

"Evet," dedi. "Müslüman mısın, gayrimüslim mi?" diye sordum.

"Müslümanım," dedi.

"Şii mi Sünni mi?" diye sordum.

"Sünni," dedi.

"Ben de!" dedim. "Diyobendi Cemaati'nden misin, Barelvi mi?"

"Barelvi," dedi.

"Ben de!" dedim. "Tenzihi kolundan mısın, Tefkiri mi?"

"Tenzihi," dedi. "Ben de!" dedim. "Tenzihi Azmati mi, Tenzihi Ferhati mi?"

"Tenzihi Ferhati," dedi.

"Ben de!" dedim. "Tenzihi Ferhati Camia'ül-Ulûm Acmer'den mi, Tenzihi Ferhati Camia'ün-Nur Mevat'dan mı?"

"Tenzihi Ferhati Camia'ün-Nur Mevat'tan," dedi.

"Geber o zaman, kâfir!" deyip onu aşağı ittim.

Neyse ki bazılarında hâlâ biraz mizah anlayışı var.

Cihat denen şu yapısal budalalığın düşüncesi Keşmir'e Pakistan ve Afganistan'dan sızdı. O günden bugüne yirmi beş yıl geçti ve orada bugün birbirini gırtlakla-

makla meşgul olan sekiz-dokuz "gerçek" İslam yorumu bence bizim ekmeğimize yağ sürüyor. Her grubun kendi molla ve âlimleri var. En köktenci olan bazıları –milliyetçilik düşüncesine karşı çıkıp büyük İslam Ümmeti'ni savunanlar– bizden maaş bile alıyor. Birini geçenlerde kendi camisinin önünde bisikletli bombayla havaya uçurdular. Yerine yenisini bulmak zor olmayacaktır. Keşmir'i Pakistan veya Afganistan gibi kendini imha etmekten koruyan şey aslında hepimizin bildiği şu küçük burjuva kapitalizmi. Ne kadar dini bütün olsalar da, Keşmir'liler büyük tüccar. Ve bütün tüccarların, öyle ya da böyle, statükodan çıkarları olur; ya da bizim Barış Süreci dediğimiz şeyde, çünkü o süreç de barışın kendisine göre bambaşka iş imkânları sunar.

Gelen erkekler onlu yaşlarındaki veya yirmili yaşlarının başındaki gençler olurdu. Koca bir nesil resmen intihar etti. 1996'ya gelindiğinde sınır geçişleri artık iyice azalmıştı. Akışı tamamen durduramamıştık ama. Sınırdaki güvenlik noktalarının bazılarında askerlerimizin "güvenli geçiş" pencereleri sattığı, geçişler yapılırken başlarını çevirdikleri ve bu arada dağları avuçlarının içi gibi bilen Guccar çobanlarının düşman birliklerini geçirdikleri yolunda aldığımız rahatsız edici istihbaratları soruşturuyorduk. Pazarda "güvenli geçiş" dışında satılan şeyler de vardı: mazot, alkol, mermi, el bombası, ordu tayınları, jiletli tel ve kereste. Koca ormanlar yok ediliyordu. Askerî kampların içinde bıçkıevleri kurulmuştu. Buralarda Keşmir'li marangozları ve işçileri baskıyla çalıştırıyorlardı. Cammu'dan Keşmir'e her gün ikmal yapan ordu kamyonları işlenmiş ceviz mobilyalarla yüklü olarak dönüyorlardı. Dünyadaki en teçhizatlı olmasa bile, bir kelime oyunu yapmama müsaade olursa eğer, en tefrişatlı ordu olduğumuz kesindi. Öte yandan, muzaffer bir orduya karışmak kimin haddine?

Daçigan çevresindeki dağlar nispeten sakindi. Fakat yine de, orada mevzilenmiş daimi milislere ilave olarak Alan Hâkimiyeti Devriyeleri, Sayın Vali'nin her ziyaretinden bir gün önce zırhlı araç konvoyunun güzergâhına bakan tepelerin güvenliğini sağlar, Mayına Dayanıklı Zırhlı Araçlar da kara mayınlarına karşı yolu kontrol ederdi. Park bölge halkına temelli olarak kapatılmıştı. Konukevinin güvenliği için çatıya, tesisin çevresindeki nöbet kulelerine ve ormanın bir kilometre içine kadar genişleyen halkalar halinde yüz adam yerleştirilirdi. Patronumuz biraz taze balık yiyecek diye Keşmir'de almak zorunda kaldığımız tedbirlere Hindistan'da kaç kişi inanırdı, bilemiyorum doğrusu.

Sayın Vali'ye verilecek sabah brifinginde sunacağım günlük rapora son halini vermek için geç saate kadar ayaktaydım. Eski Sony müzik setimin sesi kısıktı. Rasulan Bai, bir Çaiti eserini, "Yahin Thaiyan Matiya Hirai Gaeli Rama"yı okuyordu. Kesar Bai elbette Hintçe müziğin en başarılı kadın ses sanatçısı, fakat Rasulan'ın da en erotik sanatçımız olduğunu kimse inkâr edemez. Bollywood film müzikleriyle birlikte ortak muhayyilemize hükmeder hale gelen tiz ve ergen kız cırlamasından çok farklı olarak, Rasulan'ın sesi erkekler gibi derin ve pürüzlüydü. (Hintçe klasik müzik uzmanı olan babama göre Rasulan bir zındıktı ve aramızdaki çözülmemiş birçok anlaşmazlıktan biri de buydu.) Çılgınca yapılan aşk sırasında ipinin koptuğundan söz edilen şarkıdaki inciler yatak odasında sekerek dağılırken, nağmelerin baygınca o tanelerin peşinden gidişini hayalimde canlandırabiliyordum. (Ah, evet, bir zamanlar Müslüman fahişeler de Hindu tanrılarına böyle unutulmaz bir edayla yakarabiliyorlardı.[1])

1. Çaiti tarzındaki Hintçe şarkılar genelde Tanrı Ram/Rama'ya adanmıştır. (Ç.N.)

O sabah şehirde bazı ciddi sorunlar çıkmıştı. Hükümet birkaç ay içinde seçimlerin yapılacağını açıklamıştı. Yaklaşık dokuz yıldır ilk kez sandıklara gidilecekti. Militanlar boykot yapacaklarını duyurmuşlardı. Bizim tarafımızdan ciddi bir ikna faaliyeti yürütülmedikçe insanların evlerinden çıkıp oy kullanmayacakları artık anlaşılmıştı (oysa bugün sandıklarda inanılmaz kuyruklar oluyor). "Özgür" basın olanca beyinsizliğiyle orada olacağı için dikkatli olmamız gerekiyordu. En büyük kozumuz *İhvan-ı Müslimin*, yani grup olarak topluca teslim olmuş fırsatçı bir militan örgütün adıyla anılan ve bizim karşıdevrimci güç olarak kullandığımız Müslüman Kardeşler'di. Örgütün safları, sürüler halinde teslim olmaya başlayan (Keşmir'liler onlara "dönek" diyordu) dağılmış gruplara mensup bireylerle genişliyordu. Onları tekrar toplamış ve silahlandırmış, ardından yine kavganın içine sokmuştuk. Kaba saba adamlardı bu İhvan'cılar; çoğu haraççı ve adi suçluyken, kârlı bir uğraş olduğunu gördükleri militanlığa bulaşmış, sonra işler sarpa sarınca gerisingeriye dönmüşlerdi. Bizim asla ulaşamayacağımız yerel istihbarata erişimleri vardı ve bir kere bizim tarafa geçtiler mi, nizami kuvvetlerimizin yetkileri dahilinde yürütemediği operasyonları kendi geçmişlerinin sağladığı imkânlarla üstlenebiliyorlardı. Başta paha biçilmez bir varlık gösterdiler, ama sonra onları denetim altında tutmak giderek zorlaştı. Onların en korkulanı olan Karanlıklar Prensi bir zamanlar basit bir fabrika bekçisiydi ve yörede kısaca Baba olarak biliniyordu. İhvan'cı olarak şanlı kariyerinde tonla insan öldürmüştü. (En son rakam sanırım yüz üçtü.) Saçtığı dehşet başlarda terazinin kefesini bizim lehimize çevirmişti, fakat 1996'da artık faydalı bir personel olarak vadesini doldurmaya başlamıştı ve biz de onu geri çekmeyi düşünüyorduk. (Adam şimdi hapiste.) O yılın mart ayında Baba bizden talimat almadığı halde

Urduca bir gazetenin –bana göre sorumsuz bir Urduca gazetenin– tanınan bir yöneticisini temizledi. (Gerçi ceset sayısını abartıp yalan yanlış bilgi veren Hindistan karşıtı sorumsuz ve düşman gazetelerin de kendince faydası vardı; genel olarak yerel basını zayıflatıyor ve hepsini aynı kalemde silmemizi kolaylaştırıyorlardı. Hatta doğrusunu isterseniz, onlardan bazılarına biz kaynak aktarıyorduk.) Mayısta dededen kalma arazisi olduğu iddiasıyla Pulvama'da kamusal bir mezarlığı kapattı. Sonra bir sınır köyünde çok sevilen bir okul öğretmenini öldürüp cesedini el yapımı patlayıcı döşenmiş tarafsız bölgeye attı. Cesede kimse yaklaşamadığı için adamın cenaze töreni de yapılamadı ve öğrenciler, öğretmenlerinin ölüsünün çaylaklara ve akbabalara yem olmasını izlediler.

Başarılarından etkilenen öbür İhvan'cılar Baba'yı kendilerine örnek aldılar.

O sabah onlardan bir grup Srinagar'ın şehir merkezindeki bir güvenlik noktasında Keşmir'li yaşlı bir çifti çevirdiler. Adam cüzdanını vermeyi reddedince onu kaçırıp götürdüler. İnsanlar toplandı ve onları İhvan'cıların Sınır Güvenlik Gücü'yle paylaştıkları karargâha kadar kovaladılar. Yaşlı adam karargâhın hemen dışında cipten atıldı. Adamlar içeri girince, nasıl diyeyim, zıvanadan iyice çıktılar. Duvarın üstünden bir el bombası atıp kalabalığa makineli tüfekle ateş açtılar. Bir oğlan çocuğunu öldürüp, yarısı ağır olmak üzere, on küsur insanı yaraladılar. Ondan sonra da polis karakoluna gidip oradakilerin rapor tutmalarına tehditle engel oldular. Öğleden sonra oğlanın cenaze alayına pusu kurup tabutunu yok ettiler. Ceset olmayınca cinayetle suçlanamayacaklardı. Akşama doğru protestolar artık şiddete dönmeye başlamıştı. Üç polis karakolu yakıldı. Güvenlik güçleri kalabalığa ateş açtığı için on dört kişi daha öldü. Sopore, Baramolla, ve tabii ki Srinagar dahil, büyük şehirlerin hepsinde sokağa çıkma yasağı ilan edildi.

Telefonun çaldığını ve Sayın Vali'nin emir subayının cevap verdiğini duyunca olayların kontrolden çıktığını ve yeni talimatlar istendiğini sanmıştım. Fakat meğer durum farklıymış.

Arayan kişi, Şiraz Sineması'nda faaliyet gösteren Ortak Sorgu Merkezi OSM'den telefon ediyordu.

Sandığınız gibi değil. İşleyen bir sinemayı kapatıp orayı bir sorgu merkezine çevirmemiştik. Şiraz yıllar önce Allah'ın Kaplanları adında bir grup tarafından kapatılmıştı. Adamlar İslama aykırı ve "Hintlilerin kültürel saldırı araçları" diye bütün sinema, içki dükkânı ve barların kapatılmasını emretmişlerdi. Açıklama Hava Mareşali Nur Han diye birinin imzasını taşıyordu. Kaplanlar şehrin her yerine tehditkâr afişler asıp barlara bombalar yerleştirdiler. Hava mareşali sonunda yakalandığında, adamın ücra bir dağ köyünden hayatında muhtemelen uçak bile görmemiş, okuma yazması kıt bir çiftçi olduğu anlaşıldı. O zamanlar bir sorgu ekibinin kıdemsiz bir üyesiydim (olay Srinagar'a atanmamdan önceydi) ve adamla beraber bazı diğer üst düzey militanları kendi tarafımıza çekme umuduyla görüşmeye almıştık. Adam sanki büyük bir gösteride kitlelere hitap ediyormuş gibi sloganlarla karşılamıştı sorularımızı: *Cis Keşmir ko hûn se sinça, voh Keşmir hamara hai!* "Keşmir'i kanlarımızla suladık, Keşmir bizim." Ya da Allah'ın Kaplanları'na ait, *La Şarakiya ve La Garabiya, İslamiya, İslamiya* – yani kabaca "Ne Doğu ne Batı, en iyisi İslam" diye bir savaş narasıyla.

Gözüpek adamdı şu hava mareşali ve onun ne istediğini bilen sade tutkusunu neredeyse kıskanmıştım. "Kargo Merkezi"ne kapatılınca bile dönmedi. Uzun bir süre hapis yattıktan sonra şimdi serbest. Fakat onu da, onun gibileri de hâlâ izliyoruz. Çıktıktan sonra belaya bulaşmadığı anlaşılıyor. Srinagar'daki bir bölge mahkemesinin önünde pul satarak kıt kanaat geçiniyor. Aklının

pek başında olmadığı söylense de bunu teyit edemem. Fakat Kargo'da hayatın epey zor olabildiği de bir gerçek.

Telefona cevap veren emir subayı, arayanın Binbaşı Amrik Singh olduğunu ve beni sadece unvanımla değil, alışılmadık bir şekilde adımla, yani Hindistan Bravo (Keşmir'de İstihbarat Teşkilatı'nın radyo kodu), Bölge Başkan Yardımcısı Biplab Dasgupta olarak sorduğunu bana açıkladı.

Adamı tanımıyordum –yani şahsen tanımıyordum– onu hiç görmemiştim, ama namını duymuştum. Otların arasındaki yılanı, sivil kalabalıkların içinde saklanan militanı görmedeki benzersiz hünerinden dolayı "Gözcü" Amrik Singh diye biliniyordu. (Bu arada, kendisi artık ünlü. Öldükten sonra ünlendi. Kısa bir süre önce intihar etti; karısını, üç küçük oğlunu vurduktan sonra bir kurşun da kendi kafasına sıktı. Üzüldüğümü söyleyemeyeceğim. Ama karısıyla çocuklarına yazık oldu tabii.) Binbaşı Amrik Singh çürük bir elmaydı. Ya da hayır, ifademi düzelteyim: Fena halde kokuşmuş bir elmaydı ve gece yarısı telefon açtığı sırada kokuşmuş bir fırtınanın odağındaydı. Ben 1995 Ocak ayında Srinagar'a geldikten birkaç ay sonra, muhtemelen emir üzerine, iyi bilinen avukat ve insan hakları savunucusu Calib Kadri'yi bir kontrol noktasında alıkoymuştu. Kadri arsız ve yıpratıcı bir baş belası, nüanstan anlamayan bir adamdı. Gözaltına alındığı gece Delhi'ye gidecek, oradan Oslo'ya uçup uluslararası bir insan hakları konferansında konuşma yapacaktı. Gözaltına alınması sırf o aptal sirk gösterisinin önüne geçmek içindi. Amrik Singh de onu karısının yanında, açık bir şekilde alıkoymuş, fakat bu işlem resmî bir gözaltı olarak kayıtlara işlenmemişti ve bu da alışılmadık bir durum değildi. Fakat Kadri'nin "kaçırılması" infial yarattı, hem de tahmin ettiğimizden çok daha büyük bir infial;

o yüzden de birkaç gün sonra adamı artık bırakmanın iyi olacağını düşündük. Gelgelelim, adam ortalarda yoktu. Büyük gürültü koptu. Bir araştırma komitesi kurup sinirleri yatıştırmaya çalıştık. Birkaç gün sonra Calib Kadri'nin cesedi, Jelum Irmağı'ndan aşağı doğru süzülen bir çuvalın içinde ortaya çıktı. Ceset feci durumdaydı; kafatası içeri göçmüş, gözler oyulmuş vesaire. Keşmir'deki standartlara göre bile abartılıydı. Halktaki öfke, doğal olarak, çığırından çıktı, çıkınca da yerel polise dosya açma izni verildi. Konuyu baştan aşağı incelemek için üst düzey bir komite oluşturuldu. Kadri'nin kaçırıldığını gören tanıklar, ordu karargâhında Amrik Singh'in gözetimi altındayken onu görenler, Singh'in çileden çıkmasıyla sonuçlanan ikisi arasındaki ağız dalaşının tanıkları; hepsi görülmemiş bir şekilde yazılı ifade vermek için meydana çıktılar. Binbaşının çoğu İhvan'cı olan hempaları bile mahkemede aleyhinde tanıklık etmeye hazırdılar. Derken, hepsinin birer birer cesedi bulunmaya başladı. Tarlalarda, yol kenarlarında... adam hepsini öldürmüştü. Ordu da yönetim de en azından bir şey yapıyormuş gibi görünmek zorundaydı, ama bir yandan da binbaşıya karşı somut bir harekete girişemiyorlardı. Çok fazla şey biliyordu ve batarsa yanında götürebildiği kadarını götüreceğini açık etmişti. Köşeye sıkışmıştı ve tehlikeliydi. Yapılacak en iyi şeyin onu ülkeden çıkarmak ve başka bir ülkeye sığınmasını sağlamak olduğuna karar verildi. Sonunda da öyle oldu. Fakat o da zaman aldı. Dikkatler üstüne çevrilmişti bir kere ve öfkenin dinmesi için zaman gerekiyordu. İlk iş olarak saha operasyonlarından alınıp masa başında bir görev verildi. Şiraz Sineması'nda, beladan uzakta. Daha doğrusu, biz öyle sanıyorduk.

Beni arayan adam oydu işte. Onunla konuşmaya can attığımı söyleyemeyeceğim. Öyle bir vebayı karantinaya almak en iyisi.

Telefona çıktığımda adam yerinde duramıyormuş gibi konuşmaya başladı. O kadar hızlı anlatıyordu ki, Pencapça değil de İngilizce konuştuğunu başta çıkaramadım. Dediğine göre tekne evlerini kordona alarak düzenlenen çok kapsamlı bir arama operasyonunda A kategorisinden bir teröristi, Hizb-ül-Mücahidîn örgütünün korkulu liderlerinden olan Komutan Gulriz'i yakalamışlardı.

Burası Keşmir'di; Ayrılıkçılar sloganlarla, bizim adamlarımız basın açıklamalarıyla konuşurlardı; bizde kordonlar ve arama operasyonları her zaman "çok kapsamlı", toplanan adamlar her zaman "korkulu" ve sık sık da "A kategorisi", yakalananlardan elde edilen kazanımlar her zaman "muazzam" olurdu. Söz konusu sıfatların ödül –nakit para, hizmet dosyalarına işlenen takdirname, cesaret madalyası veya terfi– cinsinden bir karşılığı olduğu için bunlar normaldi. Dolayısıyla verilen bilginin beni pek de heyecanlandırmadığını tahmin edebilirsiniz.

Teröristin kaçmaya çalışırken öldürüldüğünü söylüyordu adam. Bunun da çok kaale alınır yanı yoktu. İyi bir günde –ya da bakış açınıza göre kötü bir günde– böyle olaylardan birkaçı birden yaşanırdı. Bu kadar sıradan bir şey için beni gecenin bir vakti aramanın ne manası vardı? Ayrıca bu herifi bu kadar heyecanlandıran bir şey beni veya benim birimimi niye alakadar etsin idi?

Komutan Gulriz'le birlikte bir "bayan" da yakalanmış. Kadın Keşmir'li değilmiş.

İşte bu sıra dışıydı. Hatta duyulmuş şey değildi.

Mevzubahis "bayan" sorgu için Pembe Yüzbaşı'ya teslim edilmiş.

Uzun örgülü saçlarını kepinin altında kıvırıp toplayan şeftali tenli Pembe Yüzbaşı Sodhi'yi bilmeyenimiz yoktu. İkiz kardeşi Balbir Singh Sodhi üst düzey bir polis amiriyken, Sopore'de çıktığı sabah koşusunda –bölge hal-

kının onu "sevdiğiyle" gurur duyan, daha doğrusu kendini bu şekilde kandırdığı anlaşılan bir polis amiri için aptalca bir şey– militanlarca vurulmuştu. Pembe Yüzbaşı'ya da ondan sonra, erkek kardeşinin ölümünden dolayı ailesine teselli ve tazminat olsun diye Merkez Polis İhtiyat Gücü MPİG'de görev verildi. Onu kimse üniformasız görmezdi. Baş döndürücü görünüşüne rağmen içindeki şeytanları yatıştırabilmek için yetkilerini aşan acımasız bir sorgucuydu. Amrik Singh'le kıyaslanamayacak olmakla beraber Tanrı onun eline düşen Keşmir'lilere yardım etsin. Eline düşmeyenlere gelince, birçokları ona aşk şiirleri düzmek, hatta evlilik teklif etmekle meşguldü. Pembe Yüzbaşı'nın ölümcül cazibesi öyle bir boyuttaydı işte.

Gözaltına aldıkları "bayan" bana söylendiğine göre adını vermemekte diretmişti. Kadın Keşmir'li olmadığı için Pembe Yüzbaşı'nın kendini dizginlediği ve makaralarını hepten koyuvermediğini tahmin ediyordum. Yoksa ne Bayanlar ne de Bayların ondan bir bilgi saklayabileceği düşünülemezdi. Her neyse, artık sabrım tükeniyordu. Bunların herhangi birisinin niye beni ilgilendirebileceğini hâlâ aklım almıyordu.

Sonunda Amrik Singh sadede geldi: Sorgu sırasında *benim* adım geçmiş. Kadın bana bir mesaj iletilmesini istemiş. Binbaşı mesaja bir anlam veremediğini söyledi, ama kadın benim anlayacağıma onu temin etmiş. Adam telefonda sesli olarak okudu, daha doğrusu kodladı:

G-A-R-S-O-N H-O-B-A-R-T

Sağa sola dağılan incileri hâlâ arayan Rasulan'ın sesi kafamın içini dolduruyordu: *Kahan vaeka dhundon re? Dhudat dhudat baura gaeli Ram...*

Garson Hobart kulağa herhalde bir militan saldırısının gizli parolası veya bir silah sevkiyatının alındığının onayı gibi geliyor olmalıydı. Hattın öbür ucundaki deli-

bozuk vahşi benden bir açıklama bekliyordu. Bense değil açıklamak, herhangi bir şey bile söyleyemez haldeydim.

Komutan Gulriz'in Musa'yla bir ilgisi olabilir miydi? Musa *o* olabilir miydi?

Srinagar'a geldikten sonra onunla birkaç kere iletişim kurmaya çalışmıştım. Ailesine olanlar için başsağlığı dilemek istemiştim. Fakat ne yaptıysam ona ulaşamadım; o günlerde bunun sadece bir anlamı olabilirdi. Musa yeraltına inmişti.

Tilo başka kiminle olabilirdi? Musa'yı onun gözü önünde öldürmüş olabilirler miydi? Vah ki vah.

Amrik Singh'e olabildiğince sert bir tonla onu geri arayacağımı söyledim.

Başta kendimle sevdiğim kadın arasına koyabildiğim kadar büyük bir mesafe koymayı düşündüm. Bu beni bir ödlek yapar mı? Yaparsa da en azından samimi bir ödleğim.

Öte yandan, yanına gitmek istesem de bunu yapamazdım. Gecenin bir yarısında ormanın göbeğindeydim. Buradan ancak sirenlerle, alarmlarla, en az dört cip ve zırhlı bir araçla çıkabilirdim. En az on altı adamı yanımda götürmem gerekirdi. Asgari protokol buydu. Böyle bir sirkin Tilo'ya faydası olmazdı. Bana da olmazdı. Üstelik Sayın Vali için tahmini güç sonuçlara yol açabilecek bir güvenlik zaafı yaratırdı. Beni buradan çıkarmak için bir tuzak olabilirdi bu. Sonuçta Musa da Garson Hobart'ı biliyordu. Kulağa paranoyakça bir düşünce gibi gelebilir, ama o günlerde temkinle paranoya arasında pek bir fark yoktu.

Seçeneğim yoktu. Ahdus Otel'i arayıp Naga'yı sordum. Neyse ki oradaydı. Şiraz'a hemen gitmeyi o teklif etti. Adamın hali kaygılı ve yardıma istekli geldikçe ca-

nım daha da sıkıldı. Ona önerdiğim role büründüğünü, en sevdiği şeyi yapmak –tribünlere oynamak– için ona sunulan fırsata iki eliyle yapıştığını resmen duyabiliyordum. Şu işe dünden razı oluşu beni aynı anda hem rahatlatıyor hem de sinirlendiriyordu.

Amrik Singh'i arayıp Nagarac Hariharan isimli bir gazeteciyi beklemesini söyledim. Onun bizim adamımız olduğunu söyledim. Kadının aleyhinde somut bir delilleri yoksa onu derhal salıverip gazeteciye teslim etmelerini tembihledim.

Birkaç saat sonra Naga arayıp Tilo'nun Ahdus Otel' de yanındaki odada olduğu bilgisini verdi. Ona Tilo'yu sabah Delhi uçağına bindirmesini salık verdim.

"O bir eşya değil, Das-Kaz," dedi. "Komutan Gulriz'in cenaze törenine katılacağını söylüyor. Artık o her kimse."

Das-Kaz. Üniversiteden beri bana o isimle hitap etmemişti. Üniversitedeki aşırı köktenci günlerinde bana, Biplab Dasgupta demenin kendince bir yolu olarak, alayla karışık –ve nedense hep Alman aksanıyla– "Biplab Das-Kaz-*da*" derdi. Devrimci Kaz Kardeş.

Bana Biplab diye baba tarafından dedemin adını verdikleri için anne babamı hiç affetmedim. Devir değişmişti. Ben doğduğumda artık İngilizler yoktu, özgür bir ülkeydik. İnsan bir bebeğin adını nasıl "Devrim" koyardı? Bir insan o isimle nasıl hayatını geçirebilirdi? Bir ara ismimi değiştirmek için mahkemeye başvurayım, Siddharta gibi, Gautam gibi[1] daha barışçı bir ad alayım diye düşünmüştüm. Sonra bu fikirden vazgeçtim, çünkü Naga gibi arkadaşlarım sayesinde bunun hikâyesi kedi kuyruğuna takılı teneke kutu gibi peşime takılırdı. İşte böyle;

1. Buda'nı isimleri. (Ç.N.)

Hindistan devleti denen bir aygıtın gizli kalbinin en gizli odacığında Biplap adıyla bulunuyorum şimdi.

"Sence Musa olabilir mi?" diye sordum.

"Söylemiyor. Ama başka kim olacak?"

Hafta sonundaki zayiat pazartesiye kadar on dokuza çıkmıştı: polis ateşiyle ölen on dört gösterici; İhvan'cıların vurduğu oğlan; Musa ya da artık adı her neyse, Komutan Gulriz; ve Ganderbal'daki bir çatışmada öldürülen üç militan. Naaşı çalınan oğlana ayrılan boş tabut dahil, on dokuz tabut yüz binlerce katılımcı tarafından omuzlar üstünde Şehitler Mezarlığı'na taşındı.

Valilikten, ertesi güne kadar şehre dönmememizin daha uygun olacağı bilgisi geldi. Öğleden sonra sekreterim aradı:

"Efendim, *sun liciye*, lütfen dinleyin efendim..."

Daçigam Konukevi'nin verandasında otururken kuş ve böceklerin üstünden yüz bin veya daha fazla sesin, *Azadi! Azadi! Azadi!* diye özgürlük isteyen gümbürtüsünü duyabiliyordum. Telefonda bile ürkütücüydü. Hapishane hücresinde Hava Mareşali'nin slogan atmasına benzemiyordu bu. Sanki bütün şehir aynı akciğerden soluyor, aynı acil ve coşkulu çağrıyla bir gırtlak gibi şişiyordu. O zamana kadar ülkenin başka yerlerinde gördüğüm gösterilerden payımı almış, duyduğum sloganlardan da fazla fazla nasiplenmiştim. Fakat Keşmir'lilerin ezgili çağrıları farklıydı. Siyasi bir talepten fazlasıydı. Bir marş, bir ilahi, bir duaydı. İşin ilginç tarafı da şuydu –ve hâlâ şu– ki, dört Keşmir'liyi bir odaya koyup *Azadi*'yle tam olarak neyi kastettiklerini, onun ideolojik ve coğrafi ana hatlarının tam olarak ne olduğunu sorsanız muhtemelen sonunda birbirlerinin boğazını keserlerdi. Fakat bunu bir kafa karışıklığına indirgemek hata olur. Onların sorunu aslında kafa karışıklığı değil. Bu daha çok çağdaş jeopoli-

tiğin dili dışında var olan korkunç bir kafa berraklığı. Ve anlaşmazlıktaki tüm tarafların başoyuncuları, özellikle de biz, bunu merhametsizce sömürüyorduk. Kusursuz bir savaş için, kazanılması veya kaybedilmesi mümkün olmayan, ilelebet sürecek bir savaş için şartlar daha uygun olamazdı.

O sabah telefonda duyduğum sesler tutkunun pekişmiş ve damıtılmış haliydi; ve genelde tutkunun olduğu kadar da kör ve boştu. Katıksız –ve neyse ki kısa süreli– bir çığlığa dönüştüğü zamanlarda öyle bir tutku tarihin ve coğrafyanın, aklın ve siyasetin bina edildiği büyük yapıyı ortadan ikiye bölecek bir kudrete erişebilirdi. En katı olanlarımızı bile, bir anlığına da olsa, Keşmir'de, insanların bizden bu kadar yürekten nefret ettiği bir yerde ne işimizin olduğu düşüncesine sevk edebilirdi.

"Şehit"lerin cenaze törenleri daima sinir harbi şeklinde geçerdi. Polis ve güvenlik güçlerine teyakkuzda olma, ama göze görünmeme talimatı verilirdi. Sadece bu tür olaylarda öfke düzeyinin yüksek seyretmesinden ve herhangi bir sürtüşmenin –acı tecrübelerle öğrendiğimiz üzere– kaçınılmaz olarak başka bir kıyıma yol açmasından değil. Halkın duygularını ifade edebilmesine ve sloganlarını atabilmesine arada sırada müsaade edersek, öfkenin birikmesini ve karşı konulmaz bir hiddet dalgasına dönüşmesini engelleyebiliriz diye düşünüyorduk. Çeyrek yüzyılı aşkın bir süredir devam eden Keşmir ihtilafında bu şimdiye kadar işe yaradı. İnsanlar yas tuttu, ağladı, slogan attı, ama her zaman evlerine döndüler. Bu zamanla bir alışkanlık haline, makul ve kestirilebilir bir döngü haline geldikçe insanlar gitgide kendilerinden, ani coşkunluk ve kolayca teslim oluşlarından şüphe duymaya, kendilerine olan saygılarını yitirmeye başladılar. Beklenmedik bir fayda olarak bunun artısı da böylece bizim hanemize yazıldı.

Öte yandan, yarım milyon, bazen bir milyon insanın değil bir ayaklanmada, *herhangi* bir durumda bile sokağa çıkmasına izin vermek ciddi bir kumar.

Sokaklarda güvenliğin tekrar sağlandığı ertesi sabah şehre döndük. Ben doğruca Ahdus'a gittim, ama Tilo'yla Naga otelden çıkış yapmışlardı. Naga bir süre Srinagar'a dönmedi. Bana izne çıktığı söylendi.

Birkaç hafta sonra nikâh davetiyelerini aldım. Tabii ki gittim; nasıl gitmezdim? Bu rezaletten kendimi sorumlu tutuyordum. Tilo'yu ona karşı dürüst olmadığından şüphe duymadığım bir adamın kollarına itmekten kendimi sorumlu tutuyordum. Kocasıyla İstihbarat Teşkilatı arasındaki münasebetin sırrına vâkıf olduğuna ihtimal vermiyordum çünkü. Sevdiği adamı öldüren düzenin korkulu rüyası olan, adalet arayışındaki mücadeleci bir gazeteciyle evlendiğini düşünüyor olmalıydı. Bu kandırmaca beni kızdırıyordu, ama ona bunu söyleyip gözünü açacak kişi de ben olamazdım elbette.

Davet Naga'nın ailesine ait Sefaretler Bölgesi'ndeki Art Deco üsluplu kocaman beyaz evin bahçesinde, ay ışığının altında veriliyordu. Küçük ve nefis bir törendi; bugünlerde revaçta olan kaba saba ve mübalağalı Muson Düğünü türünden gösteriş budalalıklarıyla hiç alakası yoktu. Her yer beyaz çiçeklerle; ikisi de mutlu görünmeyen, hatta böyle bir zahmete bile girmeyen Naga'nın annesi ve ablasınca pek sanatkârane bir şekilde düzenlenmiş zambaklar, güller, şeritler halinde çağlayan gibi dizilmiş yaseminlerle doluydu. Evin garaj yolu ve çiçek yataklarının iki yanında kil lambalar sıralanmıştı. Ağaçlara Japon fenerleri asılıydı. Dallara ip gibi ince kabloların üzerine takılan süs lambaları geçirilmişti. Pirinç düğmeli, kızıl ve altın kuşaklı, kolalanmış beyaz türbanlı özel

tarihî kostümleri içindeki uşaklar tepsiler dolusu yiyecek ve içecekle insanların arasında dolaşıyorlardı. Postları tımarlanmış, parfüm ve sigara kokulu bir alay köpek, viyaklayan motorlu küçük bir paspas ordusu gibi konukların arasında çılgınca koşturuyordu.

Beyaz örtülerle kaplanmış bir kürsüde Barmer'li bir müzik grubu beyaz dhoti ve kurta'ları, parlak baskılı türbanlarıyla bizi adeta Racastan çöllerine ışınladı. Müslüman halk müzisyenlerinin böyle bir düğüne çağrılmış olması tuhaf bir tercihti. Fakat arkadaşım Naga eklektik bir zevke sahipti ve bu adamları çöle yaptığı bir gezide keşfetmişti. Mükemmel birer icracıydı adamlar. Ham ve çarpıcı müzikleri adeta şehrin göğünü açıp yıldızların tozunu silkeledi. İçlerindeki en büyük sanatkâr olan Bhunger Han şarkısında yaklaşan muson mevsiminden söz ediyordu. Neredeyse kadınsı olan tiz ve çılgın sesiyle, yağmuru şiddetle özleyen kavruk çöl hakkındaki bir eseri, âşığına kavuşmak için yanıp tutuşan bir kadını anlatan bir şarkıya çevirdi. Tilo'nun nikâhına ait anılarım bu yüzden o şarkıyla yoğrulmuştur.

Tilo'yu görmeyeli, terasta onunla o esrarlı sigarayı paylaşalı on yıl olmuştu. Hatırladığımdan daha zayıftı. Köprücükkemikleri boynunun altından birer kanat gibi çıkmıştı. Bürümcük sari'si günbatımı rengindeydi. Başı kapalıydı ama ince örtünün altından kafasının güzel biçimini seçebiliyordum. Tamamen kabaktı ya da saçları kısacık kadife havı kadardı. Aklıma ilk gelen şey başından bir hastalık geçtiği ve kemoterapiyi veya saç kaybına yol açan ona benzer başka bir feci hastalığı yeni atlattığıydı. Fakat gürden öte neredeyse fırça gibi kaşları ve uzun kirpikleri bu ihtimali geçersiz kılıyordu. Ayrıca hasta veya rahatsız da görünmüyordu. Yüzü açıktı ve makyaj yapmamıştı; gözlerinde sürme yoktu, alın süsü yok-

tu, ellerine ve ayaklarına kına yakılmamıştı. Gerçek gelin giyinirken bir süreliğine onun yerini alan bir dublör gibi görünüyordu. Onun o halini en iyi anlatacak kelime herhalde *kimsesizlik*. Kendi düğününde bile tümüyle, ulaşılamayacak derecede yalnız görünüyordu. Eski kayıtsızlığından eser kalmamıştı.

Ona yaklaştığımda doğruca bana baktı, ama sanki başkasının gözlerinden bakıyormuş gibi bir izlenim bıraktı bende. Ondan kızgınlık beklerken boşlukla karşılaştım. Belki ben uyduruyorum, ama göz göze geldiğimizde sanki içinden bir ürperti geçti. Dokuz bininci kez ağzının ne kadar güzel olduğunu fark ettim. O dudakların kımıldayışı beni büyülüyordu. Kelimeleri biçimlendirip onlara iliştirecek bir ses bulmak için harcadığı çaba görünür boyuttaydı.

"Sadece saç tıraşı."

Tilo'nun tıraş dediği şey –kafası kazınmıştı– Pembe Sodhi'nin fikri olmalıydı. Düşmanla, ağabeyinin katilleriyle yatmanın ihaneti karşısında kadın bir Sih polisin uyguladığı bir tedavi yöntemi.

Naga'yı hiç bu kadar tedirgin, bu kadar kaygılı görmemiştim. Akşam boyu Tilo'nun elini bırakmadı. Musa'nın hayali aralarına sıkışıp girmiş gibiydi. Kısa boylu, tıkız, sakin ve kırık dişli gülümser haliyle onu orada neredeyse görebiliyordum. Üçü birlikte evleniyor gibiydiler.

Zaten nihayetinde herhalde öyle de oldu.

Naga'nın annesi Mira Teyze, parfüm kokularını bütün çimenlikte alabildiğim zarif bir hanımlar topluluğunun odağındaydı. Madhya Pradeş eyaletindeki küçük prensliklerin birinden bir hanedanlığa mensuptu kendisi. Soylu kocası habis bir akciğer tümörü yüzünden daha evliliklerinin üçüncü ayında ölmüş ve karısını yirmisine gelmeden dul bırakmıştı. Onunla ne yapacaklarını bile-

meyen ailesi onu İngiltere'de bir görgü okuluna göndermiş, o da oradayken Londra'daki bir partide Naga'nın babasıyla tanışmış. Kraliçelik yapacak bir yeri olmayan bir kraliçe için tatlı dilli bir hariciyeciyle evlenmekten âlâsı olabilir mi? Kadın kendini kusursuz bir ev sahibesine; çocukken mürebbiyesinden aldığı ve görgü okulunda ikmal ettiği süslü İngiliz aksanıyla konuşan modern bir Hint mihrace karısına dönüştürmüştü. Şifon sari'ler ve inciler kuşanır, kadim ve soylu savaşçı kastından kadınların yaptığı gibi pallu'sunu[1] daima başının üstüne atardı. Yeni gelininin dehşet verici ten rengi karşısında uğradığı travmayı yiğitçe bir yüz ifadesiyle örtmeye çalışıyordu. Kendisi su mermeri rengindeydi. Kocası Tamil olmakla beraber Brahmindi ve kendisinden sadece bir ton daha esmerdi. Yanlarından geçerken kızının kızı olan torununun, "Nani, yengem zenci mi?" diye sorduğunu duydum.

"Tabii ki değil, saçmalama. Ayrıca tatlım, *zenci* gibi kelimeleri kullanmıyoruz artık. Münasebetsiz kaçıyor. Onlara *siyahi* diyoruz."

"Siyahi."

"Aferin kızıma."

Rezil duruma düşen Mira Teyze cesur bir gülümsemeyle arkadaşlarına döndü ve ailenin yeni üyesi için, "Ama sizce de şahane bir gerdanı yok mu?" dedi. Arkadaşlarının hepsi hevesle onayladılar.

"Ama Nani, hizmetçiler gibi görünüyor."

Küçük kız ağzının payını aldıktan sonra güya bir iş için oradan uzaklaştırıldı.

Naga'nın üniversiteden arkadaşları –aslında arkadaştan çok takipçileri– olan ve hiçbiri Tilo'yu önceden

1. Uzun bir kumaş parçası olan sari'nin bele sarıldıktan sonra çapraz olarak omuza ve bazen de saçların üstüne atılan ucu. (Ç.N.)

tanımayan öbür konuklar çimenlikte bir araya toplanmış, Naga'dan kaptıkları acımasız bir mizahla dedikoduya başlamışlardı bile. Biri kadeh kaldırdı.

"Garibaldi'ye." (Bunu söyleyen, kanalizasyon borusu tedarik ve satış işindeki babasının şirketinde çalışan Abhişek'ti.)

Çocukluklarına dönen erkekler gibi gürültüyle güldüler.

"Gelinle konuşmaya çalışanınız oldu mu? Kadının ağzını bıçak açmıyor."

"Ona gülümsemeye çalıştınız mı? Gülümsemiyor da."

"Nereden bulmuş ki?"

Son içkimi bitirmiş olarak kapıya yönelmiştim ki, Naga'nın babası, Büyükelçi Şivaşankar Hariharan bana seslendi. "Baba!"

Adam başka bir çağda yaşıyordu. "Baba" hitabı ağzından bir İngiliz'in berber sözünü telaffuz etmesi gibi çıkardı. (Kendi adını da "Şivı" diye telaffuz ediyordu.) İnsanlara Balliol[1] çıkışlı olduğunu gösterebilmek için kaçırmayacağı fırsat yoktu.

"Şiva Amca, efendim."

Kudretli adamlara pek yaramaz emeklilik. Adamın bir anda yaşlandığını görebiliyordum. Biraz çökmüş, biraz kırılganlaşmış, takım elbisesinin içinde biraz fazla küçülmüştü. Şakaklarındaki solgun tende kalın damarlar belirmişti. Yakası bol geliyordu. Solgun katarakt halkaları siyah gözlerini kuşatmaya almıştı. Elimi eskiden hiç olmadığı kadar samimiyetle sıktı. İnce bir sesi vardı.

1. Oxford Üniversitesi'ne bağlı, kuruluş tarihi 1263'e dayanan eğitim kurumu. (Ç.N.)

"Kaçıyorsun, öyle mi? Şu mutlu günümüzde bizi kendi halimize mi bırakıyorsun?"

Oğlunun son marifetine yaptığı gönderme bundan ibaretti.

"Güzel eşin nerede? Bugünlerde nerede görevlisin?"

Ona söylediğimde yüzü bir anda kaskatı kesildi. Şu değişen hali ürkütücü boyuttaydı.

"Onları taşaklarından yakala, berber. Yürekleri ve akılları arkadan gelecektir."

İşte, Keşmir bize bunu yapmıştı.

Ondan sonra hayatlarından çıktım. O günden bugüne Tilo'yu bir kere gördüm, o da basbayağı tesadüf eseriydi. R.C. –R.C. Şarma– ve bir başka meslektaşla beraberdim. Lodhi Bahçeleri'nde yürüyüşe çıkmış, Teşkilat'taki bazı sinir bozucu meseleleri tartışıyorduk. Onu uzaktan gördüm. Yanında bir köpekle eşofmanlı olarak tam gaz koşuyordu. Köpek onun muydu, yoksa Bahçeler'den onunla koşmaya karar vermiş sokak köpeklerinden biri mi, bilmiyorum. Galiba o da bizi görmüş; çünkü yavaşlayıp yürümeye başlamıştı. Yüz yüze geldiğimizde ter içinde ve hâlâ nefes nefeseydi. Bana ne olduğunu bilmiyorum. Belki R.C.yle görülmüş olmanın utancıydı. Ya da onun yanında olduğumda kapıldığım her zamanki mahcubiyet. Fakat her neyse, insanların birbirleriyle laubali oldukları kokteyllere benzer sıkı fıkı bir ortamda rastladığım bir meslektaşın karısına söyleyeceğim türden aptalca bir laf etmeme neden oldu.

"Merhaba! Kocacığın nerede?"

O söz ağzımdan çıkar çıkmaz kendimi oracıkta öldürmek istedim.

Tilo elindeki tasmayı kaldırıp –demek köpek onundu– "Kocacığım mı? Bazen kendi başıma yürüyüşe çıkmama izin veriyor."

Kulağa korkunç geliyor, ama değildi. Bunu gülümseyerek söylemişti. Kendi gülümsemesiyle.

Dört yıl önce, gazetelere ikinci kattaki dairesi için kira ilanı veren Biplab Dasgupta ben miyim diye (şu dünyada böyle saçma bir adı olan nice insan var) sormak için bir gün arayıvermişti. Onun ben olduğumu söyledim. O da serbest çizerlik ve grafik tasarımı yaptığını, bir büroya ihtiyacı olduğunu ve kirası neyse ödeyebileceğini anlattı. Seve seve, dedim. Birkaç gün sonra kapı zilim çaldı; oydu. Tabii artık çok daha yaşlıydı, ama özünde aynıydı; her zamanki kendine has halini koruyordu. Üstünde mor bir sari ve uzun yenleri kollarının yarısına kadar sıvanmış yakalı, siyah beyaz kareli bir bluz –aslında bir gömlek– vardı. Saçı bembeyazdı ve fırça gibi kısacık tıraş edilmişti. Yaşından çok daha küçük ya da çok daha büyük gösteriyordu, ama hangisi olduğuna bir türlü karar veremedim.

O zamanlar Savunma Bakanlığı nezdinde temsilcilik yapıyor ve alt katta –şimdi karpuza benzetilende– yaşıyordum. Cumartesi olduğundan Çitra ve kızlarım dışarıdaydılar. Evde yalnızdım.

İçgüdülerim bana geçmişten bahis açmamayı, samimi olmaktan ziyade resmî davranmayı söylüyordu. Ben de daireye bakması için onu doğruca üst kata çıkardım. Evin iki odasını; bir küçük yatak odası bir de büyükçe çalışma odasını gösterdim. Nizamüddin'deki depoya göre daha iyiydi, ama Sefaretler Bölgesi'yle elbette kıyas kabul etmezdi. Tilo etrafa doğru dürüst göz bile atmadan mümkün olan en kısa sürede taşınmak isteyeceğini söyledi.

Boş odalardan geçip cumba penceresine oturdu ve aşağıdaki sokağa baktı. Gördüğü şey karşısında büyülenmiş gibiydi, ama sonra ben de baktım ve neden bu kadar etkilendiğini anlayamadım.

Konuşmaya teşebbüs etmedi ve sessizlikten memnun gibiydi. Yıllar öncesinden bildiğim şekilde, bacağına yasladığı elini hafif hafif kaldırıp indiriyordu. Sağ elinin ortaparmağına hâlâ aynı gümüş yüzüğü takıyordu. Kendiyle söyleşir gibi bir hali vardı. Neden sonra dünyaya döndü.

"Sana bir çek verebilir miyim? Depozito türünden bir şey?"

Aceleye gerek olmadığını, birkaç güne bir kontrat hazırlayacağımı söyledim.

Sigara içip içemeyeceğini sordu. Elbette, dedim, burası artık onundu ve ne isterse onu yapabilirdi. Bir sigara çıkarıp yaktı, yakarken de erkekler gibi elini aleve siper etti.

"Bidi'den vazgeçtin, öyle mi?" diye sordum.

Gülümsemesiyle oda adeta aydınlandı.

O sigarasını içe dururken ışıkları, pervaneyi, mutfak ve banyodaki tesisatın durumunu kontrol ettim. Gitmek üzere kalkarken, bir süredir yaptığımız sohbete devam eder gibi, "Bu kadar bilgi varken kimsenin bir şey öğrenmek istememesi sence de tuhaf değil mi?" dedi.

Ne demek istediği hakkında hiçbir fikrim yoktu. Sonra gitti. Gitmesiyle de, şimdi olduğu gibi, dairede yokluğunu bıraktı.

Bir-iki gün sonra taşındı. Neredeyse hiç eşyası yoktu. Naga'dan ayrıldığını ve üst katta çalışmaktan ziyade basbayağı yaşamayı düşündüğünü daha söylememişti. Kira parasını da her ayın birinde sektirmeden doğruca hesabıma yatırdı.

Hayatıma girişi, üst kattaki varlığı içimde bir şeyin kilidini açmıştı.

Geçmiş zaman kipini kullanıyorum ve bu beni endişelendiriyor.

Odaya –numaralanıp yazı düşülmüş ve hatırlatma panolarına tutturulmuş fotoğraflara; düzgünce istif edilmiş kuleler halinde yere, yaftalı kolilere ve dosya kutularına konmuş belgelere; kitap raflarına, dolaplara, kapılara yapıştırılmış sarı kâğıtlara– rasgele bakmak bile burada tekinsiz bir şeylerin olduğunu, hiçbir şeye dokunmadan belki Naga'ya, hatta polise haber vermenin daha iyi olacağını anlamaya yetiyor. Peki buna içim el verir mi? Şu mahremiyet davetine, böyle bir sırrı paylaşma fırsatına direnmeli miyim, direnebilir miyim?

Odanın uzak köşesinde iki madenî ayağa dayalı, masa işi gören uzun ince bir tahta var. Tahtanın üstü kâğıtlarla, eski video kasetleriyle, üst üste dizilmiş DVD'lerle dolu. Hatırlatma panoları fotoğraflar, notlar ve taslaklarla kaplı. Eski bir masaüstü bilgisayarının yanındaki bir tepside duran etiketler, kartvizitler, broşürler ve antetli kâğıtlar –Tilo'nun herhalde geçimini sağladığı grafik tasarım işleri– odada avutucu derecede normal görünen yegâne şeyler. Bir şampuan etiketinin değişik harf karakterleri kullanılmış değişik örneklerine ait çıktılar görülüyor:

Natürel Ultra Doux Besleyici Saç Kremi
Ceviz Yağlı ve Şeftali Yapraklı

Saçlarınızda hemen eriyen
Natürel Ultra Doux onarıcı krem
ceviz yağının besleyici ve rahatlatıcı özelliğiyle
şeftali yaprağının gevşetici niteliğini birleştiriyor.

Sonuç: Kolayca taranan saçlar.
Saçlarınız hafif ve baştan çıkarıcı bir yumuşaklığa kavuşuyor.

Kökten beslenen pürüzsüz
ve akıcı saçlar için.
ZEVKİ BİR DENEYİM

"Zevkli" sözcüğünün "l" harfi tüm örneklerde eksikti. Şu yaştan sonra ona şampuan etiketi emanet ediyorsun ve sonuç, imla hatası.

Peki hızla dökülen saçlar için bir şampuan yok mu?

Bilgisayarın hemen üstündeki duvarda küçük sayılabilecek çerçeveli iki fotoğraf var. Biri belki beş yaşında bir çocuğun resmi. Kefene sarılı çocuğun gözleri kapalı. Şakağındaki bir yaradan sızan kan beyaz kumaşta gül biçimli bir leke bırakmış. Çocuğu kara yatırmışlar. Yastık gibi iki el başını hafifçe kaldırmış. Fotoğrafın üst tarafında türlü çeşit kış ayakkabıları giyinmiş ayaklar dizili. Çocuğun Musa'nın kızı olabileceği aklıma geliyor. İnsan duvarına asmak için böyle bir resim mi beğenip çerçeveletir?

Öbür fotoğraf bu kadar rahatsız edici değil. Bir tekne evin verandasında çekilmiş. Küçük ve daha bakımsız bir tekne. Arka plandaki göle serpiştirilmiş birkaç şikara[1], onların da arkasında dağlar görülüyor. Keşmir'lilere özgü eprimiş kahverengi bir firan[2] giymiş kısacık boylu sakallı bir gencin resmi bu. Adamın koca kafası vücudunun geri kalanıyla orantısız. Kulağının arkasına minik kır çiçeklerinden bir tutam sıkıştırmış. Gülerken yeşil gözleri ışıldıyor ve dişleri çarpık. Şu sakınmayan hali ve koyuvermiş bir tarzda gülümseyişiyle çocuk gibi görünüyor. Birleştirdiği iri ellerinde iki enik var; birinin tüyleri siyah çiz-

1. Keşmir'de taşımacılıkta veya balıkçılıkta kullanılıp kürekle çekilen, altı düz ve güneşten korunmak için üstüne tente gerili küçük tekne. (Ç.N.)

2. Keşmir'de ayaklara veya dizlere kadar inen, hem erkeklerin hem kadınları giydikleri geleneksel bir üst giysisi. (Ç.N.)

gili ve isli bir gri, öbürü alacalı; alacalı olanın gözünde siyah bir beneği var. Adam dokunması veya okşaması için onları fotoğrafçıya uzatır gibi tutuyor. Enikler kalın parmaklarının engeli üstünden müteyakkız ve kaygılı, sulugözlerle bakınıyor.

Kim olabilir? Hiçbir fikrim yok.

Masadaki dosya yığınından kalın yeşil bir dosyayı aldım ve rasgele bir sayfa açtım. Bir kâğıda iki fotoğraf yapıştırılmış. İlkinde odağın dışında olduğu için flu bir bisikletçi, kabaca iki metre yükseklikte pembe bir dış duvardaki madenî parmaklıklı, umumi erkek tuvaleti gibi görünen bir kapı aralığının önünden geçiyor. Kalabalık bir mahalle burası ve çevrede tek veya iki katlı, balkonlu tuğla yapılar görülüyor. Duvarda iri yeşil harflerle boyanmış "Roksi Fotokopicisi" diye bir reklam var. İkinci fotoğraf tuvaletin içinde çekilmiş. Pembesi dönmüş, yosun ve küfle çizgi çizgi olmuş duvarlarda hem dikine hem enine paslı borular uzanıyor. Duvarın birinde kirli beyaz bir eviye, beton zeminde yan yana üzerleri üç açık lağım bacası var. Tutamaklı metal kapaklar devasa tencere kapakları gibi bir yanda duruyor. Bir başka duvara eski kırık bir pencere sövesiyle enli bir tahta dayamışlar. Hiç bu kadar alışılmadık fotoğraflar görmemiştim. Onları kim çekmişti acaba? Bir insan niye böyle fotoğraflar çekerdi? Ayrıca niye böyle özenle dosyalanmışlardı?

Bir sonraki sayfada açıklaması var:

GAFUR'UN ÖYKÜSÜ

Burasının adı Navab Çarşısı. Şu umumi tuvaleti görüyor musunuz? Roksi Fotokopicisi yazan yeri? Olay orada oldu. 2004'tü. Herhalde Nisan ayı. Hava soğuktu ve şiddetli yağmur yağıyordu. Refik Terzihanesi'nin hemen bitişiğindeki arkadaşımın dükkânı Yeni Elektro-

nik'te oturmuş, çay içiyorduk. Tarık'la ben. Saat akşam sekiz gibiydi. Bir anda acı fren sesleri duyduk. Yoldan dört-beş araç gelip tuvaleti çevirdiler. ÖHK araçlarıydı bunlar, bilirsiniz, Özel Harekât Kuvvetleri. Sekiz asker dükkâna geldi ve kendileriyle birlikte yolun karşısına geçmemiz için bizi silahla tehdit ettiler. Karşıya geçtiğimizde tuvalete girip içerisini aramamızı söylediler. Afgan bir terörist kaçarken oraya sığınmış. Bizden teslim olması için ikna etmemizi istiyorlardı. Biz de mücahidin silahı vardır diye içeri girmek istemiyorduk. Harekâtçılar tabancalarını başımıza dayayıp emniyet mandalını açtılar. Çaresiz içeri girdik. İçerisi zifirî karanlıktı. Hiçbir şey göremiyorduk. Ortalıkta kimse yoktu. Çıkıp adamlara kimsenin olmadığını söyledik. Bizden tekrar içeri bakmamızı istediler. Fener verdiler. Öyle büyük bir fener hiç görmemiştik. Birisi nasıl çalıştığını gösterdi; açıp kapattı açıp kapattı açıp kapattı. Bir başkası da bize gözlerini dikmiş, silahının emniyetini açıp kapatıyor, açıp kapatıyor, açıp kapatıyordu. Sonra yine içeri yollandık. Fenerle etrafa bakındık, ama kimseyi göremedik. Seslendik, cevap veren yoktu. Su içinde kalmıştık.

Harekâtçılar bitişikteki binada mevzi almışlardı. İkisi birinci katın balkonundaydı. Çukurda birini görebildiklerini söylüyorlardı. Nasıl? O karanlıkta o kadar uzaktan nasıl birini görebilirlerdi? Feneri üç lağım bacasının yan yana olduğu yere doğru tuttum. Bir adamın başını gördüm. Ödüm kopmuştu. Silahlı olduğunu düşünerek bir yana geçtim. Harekâtçılar ona oradan çıkmasını söylememizi istediler. Yanımda dikilen Tarık, "Film çekiyorlar. Dediklerini yap," dedi. "Film"den kastettiği şey bildiğimiz anlamda film değildi. Uyduracakları bir hikâye için sahne kurguladıklarını söylemek istiyordu.

Lağım çukurundaki adama çıkmasını söyledim. Cevap vermedi. Keşmir'li olduğunu görebiliyordum. Af-

gan değildi. Bize öylece bakıyordu. Konuşamıyordu. Biz de ÖHK feneriyle öylece dikiliyorduk. Bu arada hâlâ yağmur yağıyordu. Çukurdan yayılan koku dayanılır gibi değildi. O şekilde belki yarım saat geçti. Birbirimizle konuşmaya cesaret edemiyorduk. Feneri açıp kapattık. Sonra adamın başı yana düştü. Ölmüştü. Boka gömülü olarak.

Harekâtçılar bize levye ve kürek verdiler. Cesedi çıkarmak için lağım bacasının beton çeperini kırıp açmamız gerekiyordu. Sırılsıklamdık, titriyorduk, leş gibi kokuyorduk. Cesedi çıkardığımızda adamın bacaklarının birbirine bağlı olduğunu ve ağırlık olarak da bir taş tutturulduğunu gördük.

ÖHK filminin öncesinde olanları ancak daha sonra öğrendik.

Önce birkaçı arabasız geliyorlar. Adamı bağlayıp bacanın içine tıkıyorlar. Ona fena halde işkence ettiklerinden adam zaten ölmek üzere. İçeri girdiklerinde tuvalet bölmelerinin birinde bir adam daha buluyorlar. Onu, belki istediklerini yapmadığı için tutuklayıp götürüyorlar. Sonra araçlarıyla geri dönüyor ve bize rol verdikleri filmin kalanını tamamlıyorlar.

Başlarındaki subay bizden bir kâğıt imzalamamızı istedi. İmzalamasaydık bizi öldürürlerdi. ÖHK'nın kovalayıp Navab Çarşısı'ndaki bir umumi tuvalette kıstırdığı korkulu bir Afgan teröristle çatışmaya girişine tanıklık ediyorduk. Film sonra haberlerde yayınlandı.

Öldürdükleri adam Bandipora'lı bir işçiydi. Tuhaf ve uygunsuz bir saatte işlediği için tutuklanan genç kayıptı.

Tarık'la ben vicdanlarımızda yalanların ve ihanetin yükünü taşıyoruz.

Bir buçuk saat boyunca üstümüze dikilen gözler; bağışlayan ve anlayan gözlerdi onlar. Biz Keşmir'lilerin anlaşabilmek için konuşmaya ihtiyacımız yok.

Birbirimize korkunç şeyler yapıyoruz; birbirimizi yaralıyor, öldürüyor, birbirimize ihanet ediyor, ama birbirimizin dilinden anlıyoruz.

FENA BİR HİKÂYE. HATTA KORKUNÇ. Tabii doğruysa eğer. İnsan böyle şeyleri nasıl doğrular? Bizim türümüze güven olmuyor. Hep abartıyorlar. Özellikle Keşmir'liler. Sonra kendi abartmalarına Tanrı'nın hakikati gibi inanıyorlar. Tilo şu anlamsız şeyleri toplayıp ne yapmaya çalışıyor, hiç fikrim yok. Şampuan etiketlerinden şaşmasaydı daha iyiydi. Ama her neyse, madalyonun tek bir yüzü yok. Karşı taraf da dehşet hikâyeleriyle dolu. O militanların da bazısı tam anlamıyla manyak. Hindu ya da Müslüman köktendinciler arasında bir tercih yapmam *şartsa* eğer, Hinduları tercih ederim. Keşmir'de bazı korkunç şeyler yaptığımız –hâlâ yapıyor olduğumuz– doğru, ama... yani Pakistan ordusunun Doğu Pakistan'da yaptığına baksanıza; soykırım diye *buna* derim. Kesin ve tartışmasız. Hindistan ordusunun Bangladeş'i özgürleştirmesine şu bizim Keşmir'liler "Dakka'nın *Düşüşü*" demişlerdi ve hâlâ öyle diyorlar. Başkalarının acılarını pek anladıkları söylenemez. Ama öte yandan, kim anlıyor? Pakistan'ın sıkıştırdığı Beluci'ler, Keşmir'lilere aldırmaz. Bizim özgürleştirdiğimiz Bangladeşliler Hinduları avlıyor. Komünistlere göre Stalin'in Gulag düzeni devrim için gerekliydi. Bugün Amerikalılar, Vietnamlılara insan hakları dersi veriyor. Bizim sorunumuz türümüzle ilgili. Hiçbirimiz bundan muaf değiliz. Bunun üstüne bir de büyük olay haline getirilen bir konu daha var. Halklar – topluluklar, kastlar, ırklar, hatta ülkeler– trajedilerle dolu tarihlerini ve başlarına gelen felaketleri açık pazardan alınıp satılabilecek ganimetler veya mallar gibi sergiliyorlar. Kendi hesabıma, pazarda satacak öyle bir malım

yok maalesef; trajedisiz bir adamım ben. Nereden bakarsanız bakın, üst kattan, üst sınıftan bir ezenim.

Ne mutlu bana.

Bakalım başka ne var?

Masada açık bir kutu duruyor; eski Hewlett-Packard yazıcı kartuşlarına ait bir koli. Neyse ki bunun muhtevası daha iç açıcı: içinde fotoğraflar olan iki sarı kesenin biri "Susamuru Resimleri", diğeri "Susamuru Avları" diye etiketlenmiş. Ne güzel. Tilo'nun susamurlarına meraklı olduğunu bilmezdim. Gözümde bir anda, nasıl desem, daha tehlikesiz birine döndü. Bir sahilde, bir ırmak kıyısında, saçında rüzgârla... rahat, kendi halinde... susamuru aradığının düşüncesi... onun adına sevindiriyor beni. Susamurlarına ben de bayılırım. Bir keresinde Kanada' nın batısındaki Pasifik kıyılarını dolaşan bir yolcu gemisinde ailece tatil yapmıştık da bir hafta boyunca onları seyretmiştim. Hava fırtınalı ve okyanus tehlikeli derecede çalkantılıyken bile o arsız küçük hergeleler kaygısızca sırtüstü yüzüyor, sabah gazetelerini okuyormuş gibi dünyaya poz veriyordu. Düşününce, canlılar içinde en çok onları sevebilirim.

Kesenin birinden fotoğrafları çıkarıyorum.

Hiçbirinde susamuru yok.

Tahmin etmeliydim. Bir eşek şakasına kurban gittiğimi hissediyorum.

Destenin en üstündeki resim, Srinagar'daki Dal Gölü kıyısında, kordonda çekilmiş. Kurşun geçirmez yelek giymiş yağız bir Sih askeri tüfeğini beline dayamış. Bir dizi aşağıda, öbürü yukarıda, genç bir adama ait cansız bir bedenin başında muzaffer bir edayla poz veriyor. Gencin duruş şeklinden anlaşılıyor ölmüş olduğu. Gölü çeviren bir ayak yüksekliğindeki beton eşiğe dayalı çenesi dağılmış, kaykılmış vücudunun geri kalanı aşağı doğru bir eğimle duruyor. Bacakları açık ve bir dizi dik bir açıyla bükülmüş. Ayağında pantolon, üstünde bej bir tişört

var. Boğazından vurulmuş. Fazla kan yok. Arka planda tekne evlere ait flu gölgeler seçiliyor. Askerin başı mor bir keçeli kalemle çembere alınmış. Ölünün kıyafetlerine ve askerin silahına bakılırsa fotoğraf bayağı eski. Bu kadar üzücü olmayan öbür fotoğrafların hepsi de çarşıda, kontrol noktalarında veya araçlara yavaşlamaları için el işareti yaparken karayollarında toplu halde çekilmiş askerlere ait ve burada da aynı mor keçeli kalemle birer asker işaretlenmiş. Aralarında görünür bir bağ yok. Kimileri düzgün tıraşlı, kimileri Sih, kimileri de besbelli Müslüman. Biri hariç, fotoğrafların hepsi Keşmir'de çekilmiş. Öbüründe canı sıkılmış bir asker çölün ortasına benzer bir yerdeki kum torbalarıyla takviye edilmiş askerî bir karakolda, mavi plastik bir sandalyede oturuyor. Kucağında miğfer, elinde turuncu renkli bir sineklik, uzaklara bakıyor. Gözlerinde insanın dikkatini çeken bir şey var; bir anlamsızlık ve ifadesizlik. Onun da başı mor kalemle çembere alınmış. Bu adamlar kim? Fakat sonra, resimleri masanın üstüne yayınca hepsinin aynı asker olduğunu anlıyorum. Her fotoğrafta farklı görünüyor, ama gözleri hariç. Adam tam bir bukalemun. Belki bizim karşı istihbarattaki çocuklardan biri. Peki başında niye mor bir kement var?

Kutuda "Susamuru" başlıklı bir dosya var. Belgelerin ilki bir özgeçmişe benziyor. Ralph M. Bauer, Lisanslı Klinik Sosyal Çalışanı, LKSÇ başlığını alınan eğitimlerin uzun bir dökümü takip ediyor. Orada bir kelime gözüme çarpıyor. Clovis. Ralph Bauer'in adresi California, Clovis, Doğu Bullard Bulvarı.

Clovis, Amrik Singh'in kendini ve ailesini vurduğu yerdi. Küçük bir banliyö sitesindeki evinde. Amrik. O zaman anladım. Gözcü. Elbette.[1] Fotoğraflardaki adam

1. Susamurunun İngilizcesi *otter*, "gözcü" için kullanılan *spotter* sözcüğüyle ses benzerliği gösteriyor. (Ç.N.)

Amrik Singh. Keşmir'de onunla hiç yüz yüze gelmemiştim. Gençliğinde –internet arama motorlarından önceki günlerde– neye benzediğini bilmiyordum. Az önce baktığım fotoğrafların intiharından sonra gazetelerde boy gösteren ve daha yaşlı, tombul, temiz tıraşlı ve tamamen şaşkın bir halde göründüğü fotoğraflarıyla neredeyse hiçbir benzerliği yoktu.

Damarlarım kandan başka bir şeyle, sanki bir tür kimyasalla kaynamaya başlamıştı. Tilo bu belgelere nereden ulaşmıştı? Ayrıca niye? *Niye?* Bunlara niye ihtiyacı olsun idi? Neyin nesiydi bu? Kara büyüyle intikam alma hülyası mı?

Dosyadaki ilk birkaç sayfa bir ankete benziyor; psikolojik boşboğazlıklarla dolu klişe türden tipik sorular var: *Olayla ilgili kötü rüyalar gördünüz mü hiç? Üzüntü veya sevgi duymakta zorlanıyor musunuz? Uzun bir ömür sürüp emellerinize ulaşmayı hayal etmekte zorlanıyor musunuz?* Böyle şeyler. Anketlerin ilişiğinde Amrik Singh'le karısının imzasını taşıyan –adamınki kısacık, karısınınki uzun– iki yazılı ifade ve yine onlar tarafından imzalanmış iki kalın, düzgünce doldurulmuş, ABD'ye sığınma hakkı için başvuru formu var.

Oturmam gerekiyor. Bir içkiye ihtiyacım var. Kabil' den gelirken gümrük mağazasından almamış ve buraya gelirken yanımda getirmemiş olmam gereken bir şişe Cardhu viskim var. Çitra'ya, bir daha içkiye el sürmeyeceğimin sözünü verdikten sonra bunu yapmamalıyım. Bir yudum bile içmemeliyim. Bir damla bile. Hele ki işimin tehlikede olduğunu bildiğim halde. Hele ki patronumun bana son bir şans verdiğini –kendi beylik lafıyla, "Ya adam ol ya da kaybol," dediğini– bile bile.

Biraz buz olsaydı iyi olurdu, ama yok. Bütün buzluk koca bir buz küpüne dönmüş; çözülmesi gerekiyor. Buzdolabı boş, ama mutfak kutu kutu meyveyle dolu. Yoksa Tilo sadece meyve yenen şu moda detoks diyetlerine mi

başlamıştı? Belki de öyle bir yere gitmişti. Bir yoga inzivasına filan çekilmişti.

Saçmalıyorum; tabii ki öyle bir şey yapmaz.

Cardhu'yu sek içmek zorundayım. Hava sahiden soğuk ve şu lanet güvercinlerin pencere denizliğinde düzüşmekten vazgeçmesi gerekiyor. Neden böyle yapıyorlar?

Tarih: 16 Nisan 2012
Konu: Kaur kızı Loveylin Singh ve Amrik Singh

İşbu talep, Amrik Singh ve karısı, Kaur kızı Loveylin Singh'in anavatanları olan Hindistan'da taciz, polis yolsuzluğu ve irtikâp sonucu uğradıkları haksızlıkların mağduru olup olmadıklarını belirlemek üzere düzenlenmiş Psiko-sosyal Değerlendirmesi'dir. Kendi hükümetleri tarafından işkence görmek ve öldürülmek için gerçekten "haklı korkuları" var mı? Amrik Singh, Hindistan'a dönerse işkence göreceği veya öldürüleceği iddiasıyla sığınma hakkı talep ediyor. Görüşme sırasında Travma Semptom Envanteri-2'yi (TSE-2), Zihinsel Durum Kontrol Listesi'ni, Travmatik Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) Eleme Mülakatı'nı ve Davidson Travma Ölçeği'ni tatbik ettim. İki saatlik yüz yüze bir görüşmede çiftlerin her birinden ayrıntılı geçmişlerini ve Hindistan'ın Keşmir eyaletinde yaşadıkları olayların eksiksiz bir anlatımını aldım.

Tarihçe:

Mr. ve Mrs. Amrik Singh, California'nın Clovis kentinde ikamet ediyorlar. Kaur kızı Loveylin Singh 25 Kasım 1972'de Hindistan'ın Keşmir eyaletinde; Amrik Singh 9 Haziran 1964'te Hindistan'ın Çandigarh eyaletinde doğmuş. Çiftin, en küçüğü ABD'de dünyaya gelen üç çocuğu var. İki büyük çocuğuyla birlikte Hindistan'dan Kanada'ya kaçmışlar. 1 Ekim 2005'te yaya

olarak ABD'ye girmişler. Washington eyaletinin Blaine kentinden giriş yapmışlar ve halen, Mr. Amrik Singh'in kamyon sürücülüğü yaptığı California, Clovis'te yaşıyorlar. Loveylin Kaur ev kadını. Ailelerinin güvenliğinden sürekli endişe duyuyorlar.

Loveylin'in Anlatımı:

İşbu açıklama, Loveylin'le yapılan görüşmeden alıntıdır.

Kocam Amrik Singh, Keşmir'in Srinagar kentinde görevli askerî binbaşıydı. O görevdeyken onunla birlikte üste değil, oğlumla birlikte Srinagar'ın Cevahar Nagar bölgesinde, ikinci kattaki dairemizde kalıyordum. Burası çoğunlukla Sih ailelerin yaşadıkları, çok az Müslümanın olduğu bir bölge. 1995'te Calib Kadri isimli bir insan hakları avukatı kaçırılıp öldürüldü ve yerel polis bundan dolayı kocamı suçlayınca Müslümanların kocam aleyhinde bir komplo kurduklarını düşündük. Kocam rüşvet kabul etmiyor ve Müslüman teröristleri tasvip etmiyordu. Şerefli bir adamdı. "Ülkeme ihanet etmeyeceğim; bana rüşvet yediremezsiniz," diyordu.

Arkadaşım Manprit o sırada Srinagar'da gazetecilik yapıyordu. Kocama karşı komplo kuranları ve Calib Kadri'yi öldürenleri buldu. Annemle birlikte polis karakoluna gidip bildiklerini anlattılar. Kadın olduğu için ve zanlıyla akrabalık ilişkisinden dolayı polis onun söylediklerine kulak asmadı. Bir de CK Polisi'nin çoğunlukla Keşmir'li Müslümanlardan oluştuğu gerçeği var. Soruşturmayı yürüten polis yetkilisi, "İstersem siz hanımları burada diri diri yakabilirim. O yetkim var," dedi.

Bundan bir yıl sonra polis kuvvetleri, benim de kocam olmadan yaşadığım Cevahar Nagar bölgesini kuşattı, kordona alıp arama yaptı. Kapıya sertçe vurup içeri girdiler. Beni saçımdan yakalayıp ikinci kattan birinci kata sürüklediler. Bir polis

de oğlumu yakaladı. Bütün takılarımı çaldılar. Beni tekmeleyip döverlerken, "Bu önderimizi öldüren Amrik Singh'in ailesi," diyorlardı. Polis merkezinde beni bir tahtaya bağlayıp yine tekme tokat dövdüler. Kauçuk sopayla başıma vurdular. "Hayatının kalanında seni delirmiş bir sebzeye çevireceğiz," dediler. Madenî ayakkabıları olan bir adam göğsümü ve karnımı tekmeleyip ezdi. Sonra bacaklarımı tahta merdanelerle ezdiler. Vücuduma ve başparmaklarıma bir şeyler yapıştırıp tekrar tekrar elektrik verdiler. Kocam hakkında yalan ifade vermemi istediler. Orada iki gün tutuldum. Oğlumu başka bir odada tutuyorlardı; ancak yalan ifade verirsem ona tekrar kavuşacağımı söylediler. Sonunda beni bıraktılar. Oğlumu ancak öyle görebildim. İkimiz de gözyaşları içindeydik. Ayaklarım acıdığı için yürüyemiyordum. Bir çekçek sürücüsü beni alıp annemin evine götürdü.

Müslüman teröristlerce öldürüleceklerinden korktukları için hiçbir doktor beni tedavi etmeye yanaşmadı. Beni de kocamı da sürekli izliyorlardı. Büyük sıkıntılar içinde yaşıyorduk.

Üç yıl sonra Keşmir'den ayrılıp Cammu'ya taşındık ve orada yaşamaya başladık. 2003'te ülkemizden ayrılıp Kanada'ya gittik. Sığınma hakkı talep ettik, ama bizi geri çevirdiler. Acımasızcaydı. Yardıma ihtiyacımız vardı. Onlara tüm kanıtları gösterdiğimiz halde bizi reddetmişlerdi. Ekim 2005'te Seattle kentine geldik. Kocam kamyon sürücüsü olarak iş bulunca 2006'da California, Clovis'e taşındık. Korumamız yok. Hiçbir yere gitmiyoruz, dışarı çıkmıyoruz ve mutlu yaşayamıyoruz. Çıkarsak bir daha sağ döner miyiz, bilemiyoruz. Teröristlerin bizi sürekli izledikleri duygusuna kapılıyoruz. Ne zaman bir gürültü duysam öleceğimizi sanıyorum. Her yüksek seste korkuyorum. Geçen yıl, 2011'de kocam çocuklarımızı azarlayarak terbiye etmeye kalktığında o kadar korkmuştum ki, bizi öldüreceklerini sandım. Telefona koşup polis imdat hattını aradım. Koşarken kendimi başımdan, göğsümden ve bacaklarımdan yaraladım.

Öleceğimi sandım, oysa kocam çocuklarımızı sadece azarlayarak terbiye ediyordu. Nabzım deli gibi hızlanmıştı. Biri bağırdığında veya bir gürültü duyduğumda sık sık abartılı tepkiler veriyorum. Kocam çocuklarımızı azarlayarak terbiye etmekten başka bir şey yapmadığı halde polisi aradım ve onlara ne anlattığımı bilmiyorum. Kocamı gözaltına aldılar ve ancak kefaletle serbest bıraktılar. Ne olduğundan hâlâ emin değilim. Olay gazetelere, kocamın şöyle şöyle biri olduğu ve eskiden Keşmir'de görev yaptığı şeklinde yansıdı. Kocamın, evimizin resmi çıktı ve herkes nerede olduğumuzu öğrendi. Haberler internette ve Keşmir'de de yayıldı. Müslüman teröristler yine kocamı sormaya ve onun geri gönderilmesini istemeye başladılar. Birkaç gün sonra bir gazeteci aradı; Hindistan'da bir dergide çalıştığını ve bizi aradığını söyledi. Oysa söylediği kişi olmadığını biliyorduk. Onu arabasıyla evimizin önünden geçerken gördüm. Defalarca gördüm. Kocama oradan ayrılmamız gerektiğini söyledim. Bana, "Oradan oraya taşınacak paramız mı var? Ben kaçmak istemiyorum, yaşamak istiyorum," dedi. O adam hâlâ etrafta. Başka adamlar da var. Hepsi Müslüman terörist. Sürekli korku içinde yaşıyorum. Tüm perdeleri örtüp onların gerisinden dışarısını izliyorum. Sokakta dikilip evimizi gözetliyorlar. Artık her yeri kilitliyorum da. Önceleri evimde küçük bir güzellik salonu işletiyor, hanımların kaşlarını alıp bacaklarına ağda yapıyordum. Şimdiyse yabancıları evime almak bana hiç de güvenli gelmiyor.

On yedi yıl geçtiği halde Keşmir'li Müslüman teröristler hâlâ şu avukat adamın ölümünü anıyorlar. Gazetelerde ve internette hâlâ kocamı suçluyorlar. Çocuklarım korkuyor. Durmadan, "Anne, ne zaman hayatımızı yaşayabileceğiz?" diye soruyorlar. Ben de onlara, "Gayret ediyorum, ama elimde değil," diyorum.

Telefona koşarken bacaklarını, başını ve göğsünü incitmiş. Marifete bak. Şikâyetini geri alması için kocasının ona ne yaptığını merak ediyorum. Geri almasaydı belki o da, çocukları da bugün hayatta olurlardı. Yerel polisin –hem de Cevahar Nagar'ı– kordona alıp arama yaptığı, sonra da bir ordu binbaşısının karısını tutuklayıp işkence ettiğiyle ilgili kısma özellikle bayıldım. Eşsiz bir senaryo. Keşmir'de duysalar gülmekten yerlere yatarlar. Doktorların korkması da güzel bir ayrıntıymış. Gerçeklere sadık kalmak önemli tabii. İşkence hakkındaki teferruatlı ve bilgilendirici açıklamalarına gelince, umarım kocası ona bu teknikleri yalnızca aktarmış ve bizzat üstünde uygulamamıştır. Sadece bir paragrafta üç kere "çocukları azarlayarak terbiye ediyordu" demesi de bana hiç tekin gelmiyor.

Amrik Singh'in kendi ifadesi pek askerceydi. Kısaydı ve doğrudan konunun özüne iniyordu:

Hindistan Silahlı Kuvvetleri'nde subaylık yaptım. Terörle mücadele ve barış koruma vazifeleriyle Hindistan içinde ve dışında çeşitli görevlere gönderildim. 1990'dan beri ayaklanmanın sürdüğü Keşmir'e 1995'te atandım. 1996'da, yasaklı bir terör örgütüne mensup olduğunu sonradan öğrendiğim bir insan hakları çalışanı kaçırılıp öldürüldü. Keşmir Emniyet Güçleri ve Hindistan hükümeti bundan beni sorumlu tutuyor. Ailemle birlikte Hindistan'dan kaçmak dışında bir çarem kalmadı. Beni günah keçisi yaptılar. Geri dönersem Hindistan hükümeti görüşlerimi beyan edebileceğim bir mahkemeye çıkmamı istemez. Ya dayakla, elektrik şoklarıyla, havasız, yiyeceksiz ve uykusuz bırakarak bana işkence eder, ya da kimse görmeden ve duymadan beni ortadan kaldırırlar.

Başvuru formları elle doldurulmuştu. Amrik Singh'inki neredeyse kızların elyazıları kadar düzgün, imzası

da aynı derecede kadınsıydı. O yazıya bakmak insanın tüylerini ürpertiyor. Tuhaf bir mahremiyet duygusu uyandırıyor.

Karıkoca ne yapmaları gerektiğini biliyorlarmış, orası kesin. Zavallı Ralph Bauer, LKSÇ hikâyelerinin kulağa bu kadar doğru gelmesinin *gerçekten* doğru olduğundan kaynaklandığını, tek farkın mağdurlarla faillerin yer değiştirmesi olduğunu nereden bilsin? Dolayısıyla değerlendirmeci olarak aşağıdaki gülünç kanaate varması şaşırtıcı değil:

Bulgular:

Yukarıda sunulan bilgiler ışığında, Mr. ve Mrs. Amrik Singh'in şiddetli Travma Sonrası Stres Bozukluğu'ndan mustarip olduklarını kesin olarak söyleyebilirim. Bu kertede bir stres ancak başlarından yıkıcı ve travmatik olaylar geçen; sözgelimi, işkenceye uğrayan, belirsiz sürelerle hapsedilen ve aileden ayrı tutulan insanlarda görülebilir. Şahıslar Hindistan'a döndükleri takdirde aynı olayların tekrar yaşanacağından derin bir korku duyuyorlar. Hâlâ intikam peşinde olan ve internet âlemindeki çeşitli mecralardan öç almaya çalışan insanların varlığı da su götürmez.

Yukarıdaki olgulara dayanarak, Mr. ve Mrs. Amrik Singh ile ailelerine Amerika Birleşik Devletleri tarafından korunma ve sığınma hakkı verilmesini, böylelikle onlara normal bir hayata mümkün olduğunca dönme imkânı sunulmasını şiddetle tavsiye ediyorum.

Demek Mr. ve Mrs. Singh az daha başarıyorlarmış. Resmen ABD yurttaşı olmalarına ramak kalmış. Ve ona rağmen Amrik Singh birkaç ay sonra bütün ailesiyle birlikte kendini vurmayı tercih etmiş.

Bunun ne anlamı vardı?

İntihar değil de başka bir şey olabilir miydi?

Karısının ifadesinde belirttiği arabayla dolaşan adam kimdi? Öbürleri kimdi?

Artık fark eder mi?

Bana etmez.

Hindistan hükümetine de etmez.

California Emniyeti'ndekilerin de aklı mutlaka başka şeylerle meşguldür.

Ama karısıyla çocuklarına yazık oldu tabii.

Peki bu dosyanın kiracım, Madam S. Tilottama'da ne işi var?

Ve kendisi hangi cehennemde?

Telefonum bipliyor. Hayret. Bu numaramın kimsede olmaması gerekiyor. Bütün dünya benim tedavi gördüğümü sanıyor. Ya da bunu ifade etmenin bir başka yolu olarak, eğitim izninde olduğumu. Kim mesaj atıyor? Haa. THYROCARE'miş, artık her neyse:

Değerli müşteri, sağlık kampımıza katılmayı
düşünmez misiniz? D Vitamini+B12, Şeker, Lipit,
Karaciğer Tahlili, Böbrek Testi, Tiroit, Demir,
Tam Kan Sayımı, İdrar Tahlili yalnızca 1800 Rupi'ye

Sevgili Thyrocare. Ölürüm daha iyi.

Şişenin dörtte birini içmişim bile. Yasaklı öğle şekerlemesi yapmanın vakti geldi. Çalışanlar şekerleme yapmamalı. Cardhu'yu yatak odasına götürmemeliyim. Öte yandan, götürmeye mecburum. Cardhu ısrar ediyor.

Yatak yok. Sadece yerde bir şilte. Kitaplar, defterler, sözlükler düzgün yığınlar halinde dizilmişler.

Ayaklı abajuru yakıyorum. Lambanın geniş siperine

renkli bir kâğıt bantlanmış. Bir hatırlatma mı? Kendi yazdığı bir not mu? Şöyle diyor:

Ölümlerine gelince, bir şey söylememe gerek var mı? Jüriden kararı duyduğunda, "Ben bunu çoktan aştım," diye Ren aksanıyla mırıldanan adamınki gibi olacak hepsinin sonu.

Jean Genet

NOT: Bu lamba siperi hayvan derisinden yapılma. Dikkatle bakarsan içinden hâlâ tüylerin çıktığını görürsün. Teşekkürler.

Şu ev bazı şeylerin çözülüp dağılmasına tanıklık etmişe benziyor. Bir insanın dağılmasına gelince, buna tanıklık etmek ürkütücü olmalı. Peki ya *burada* söz konusu olan insan? Suç mahallinde asılı kalmış barutun belli belirsiz kokusu gibi keskin bir yanı var bunun.

Genet'yi hiç okumadım; okumalı mıyım? Siz okudunuz mu?

İyi bir viski şu Cardhu. Pahalı da mübarek. Onu saygıyla içmeliyim. Biraz sarhoş oldum bile; ya da eski dostum Golak'ın deyişiyle, "saroş" Orissa'lıların "h"leri düşürmek gibi bir huyları var.

Zifirî karanlık.

Rüyamda açık lağım bacaları ve kule gibi üst üste dizilmiş kapaklar gördüm. Bacaların içi garip şeylerle; daha çok dosyalarla ve Musa'nın at çizimleriyle doluydu. Bir de kemiğe benzer kupkuru kardan uzun cıvatalarla.

Hayret, viskiyi kim bitirmiş?

Arabamdaki votkayı ve bira kasasını daireye kim çıkarmış?

Gündüzü kim geceye çevirdi?

Kaç gün kaç geceye döndü?

Peki kapıdaki kim? Kilitte dönen anahtarın sesini duyabiliyorum.

Tilo mu geldi?

Hayır, değil.

Üç sesli iki kişi. Garip. Kendi evleriymiş gibi içeri girip ışığı yakıyorlar. Yüz yüze geliyoruz. Kara gözlüklü genç bir adam, ondan yaşlı bir adam daha. Yaşlı kadın. Adam. Kadın-adam. Artık her neyse. Pathan kıyafetinin üstüne ucuz naylon bir anorak giyinmiş bir hilkat garibesi. Çok uzun boylu. Kırmızı dudaklarının arasında parlak, ışıl ışıl bir dişi var. Ama belki de yine yalnızım. Hâlâ rüya görüyorum. Algılarım tuhaf şekilde hem çok açık hem de körelmiş durumda. Her yerde şişeler var; ayaklarımızın altında tangur tungur ses çıkarıyor, mobilyaların altına ve lağım bacalarından içeri yuvarlanıyordu.

Birbirimize söyleyecek fazla sözümüz olmadığından ve ayakta dengeli duramadığımdan –mısır tarlasındaki mısırlar gibi savrulduğumu hissediyorum– yatak odasına dönüp yatıyorum. Ne yapayım yani? Peşim sıra geliyorlar. Bir rüya kurgusunda –eğer gördüğüm bir rüyaysa– doğrusu buna şaşırıyorum. Kadın-erkek, kulağıma aynı anda iki ses gibi gelen bir sesle konuşuyor. Şahane bir Urducası var. Adının Encüm olduğunu, arkadaşı olan Tilo'nun şimdilik onunla kaldığını, dolabından bazı şeylere ihtiyacı olduğu için Saddam Hüseyin'le birlikte buraya geldiklerini açıklıyor. Ben de Tilo'nun arkadaşı olduğumu, ihtiyaçları olan şeyleri tereddüt etmeden alabileceklerini söyledim. Adamlardan genç olanı bir anahtar çıkarıp dolabı açıyor.

Bulut gibi balonlar dışarı uğruyor.

Genç adam bir torba çıkarıp onu doldurmaya girişiyor. Torbaya girenler arasında, en azından benim görebildiğim kadarıyla, bir kauçuk ördek, bebekler için bir şişme küvet, büyük bir oyuncak zebra, birkaç battaniye, kitap ve kışlık giysi var. İşlerini bitirince dolabı kilitleyip sabrım için bana teşekkür ediyorlar. Tilo'ya bir mesajım var mı diye soruyorlar. Var diyorum.

Defterlerinin birinden bir sayfa yırtıp GARSON HOBART diye yazıyorum. Harfler istediğimden çok daha iri çıkıyor. Bir bildiri gibi. Notu ikiliye uzatıyorum.

Sonra gidiyorlar.

Pencereye yaklaşıp binadan çıkmalarını izliyorum. Biri –daha yaşlı olanı– iki tekerlekli bir faytona atlıyor, öteki çocuklarım üstüne yemin ederim ki, *at* üstünde gidiyorlar. İki hilkat garibesi oyuncak doldurdukları bir çöp torbasıyla lanet bir kır ata binip sisin içinde kayboldular.

Aklım perişan. Sanrılarım içler acısı. Oysa her şey ne kadar gerçekti. Kokusunu bile alabiliyordum. En son ne zaman yediğimi hatırlamıyorum. Telefonum nerede? Saat kaç? Hangi gündeyiz; ya da hangi gecede?

Odaya dönüp baktım. Balonlar bir ekran koruyucusu gibi ortalıkta süzülüyor. Dolabın kapakları açık. Kapakların birinde yazılı bir şeyler var. Durduğum yerden çizelge gibi bir şeye benziyor... bir çocuğun ne kadar büyüdüğüyle ilgili anne babaların tuttukları kayda; Anya'yla Rabia'ya çocukken biz de öyle yapardık. Acaba hangi çocuğun boyunu ölçüyorlardı? Fakat yakından bakınca hiç alakası olmadığını anlıyorum. Bir anlığına bile olsa bu kadar evcimen ve sevecen bir hayale nasıl kapılabilirim?

Bu bir sözlük, henüz bitmemiş olan bir çalışma; maddeler düzensiz bir elyazısı ve değişik renklerde girilmiş:

Keşmirce-İngilizce Alfabe

A: Azadi / Allah / Amerika / AK-47 / Âtankvadi (terörizm) / Alan Hâkimiyeti / Afgan / Amarnath Yatra[1] / Ateşkes / Asi / Aşk Mektubu / Askeriye / Askerî Karakol / Alıkonmuş / Ayrılıkçılar / Aşırılıkçılar

B: bubi tuzağı / bit / begâr (zorla çalıştırma) / brust (infilak) / Balayı / Bilgi Savaşları / Barış / Baba I, Baba II (sorgu merkezleri) / Basın Konferansı / Barış Süreci / basın bülteni

C: ceset / Cansız beden / Cenaze Törenleri / Cemaat / Cammu Keşmir Kurtuluş Cephesi (CKKC) / cihat / cennet / cehennem / cebrî kaybolma / Camiatül Mücahidîn / Ceyş-i Muhammed / Casus / Canlı kalkanlar

Ç: çapraz ateş / Çift Taraflı Ajan

D: dikenli tel / dinleme / Düzenli Ordu

E: El Bedr / El Mansuriyan / El Cihad / El Bombası Patlaması

F: Fedailer / Fırlatıcı

G: Gözaltında Öldürme / G Branşı (Genel branş – SGG istihbarat) / Gece Devriyesi / Güvenlik / görev gücü

H: Huzursuz Bölgeler Yasası / HM (Hizb-ül-Mücahidîn) / hile / Hartal (kepenk kapatma eylemi) / Harkatül Mücahidîn / Hindistan / Hapis / hedef

İ: İşbirlikçi / İhanet / İlişik gazeteciler / İkramiye / İlk Durum Raporu (İDR) / İnsan Hakları İhlalleri (İHİ) / İstihbarat / ISI (Pakistan Gizli Servisi) / ihbar / İhvan / İşgal / İzleme / İşkence

J: JKP / jiletli tel

1. Keşmir'in dağlık kesiminde Hindularca kutsal sayılan Amarnath Mağarası'na kutsal yolculuk. (Ç.N.)

K: kordona alıp arama yapmak / kamp / Kontrol Noktası / Karşı İstihbarat / Kayıp / Kimlik / Keşmir / Keşmiriyat / Kalaşnikof (bkz. AK) / Kilo Kuvvet / Kâfir / Kara Mayını / kentsel alanda askerî operasyon (MOUT) / Katliam / Kaplan Operasyonu / Kamu Güvenliği Yasası (KGY) / Kuran / Kaynaklar / Köy Savunma Komitesi / Kimliği belirsiz silahlı kişiler

L: Leşker-i Tayyibe / LGM füzeleri / Lahor

M: mühimmat / mermi / Merkez Polis İhtiyat Gücü (MPİG) / Merdane (teslim olma) / Mezarlık / Muhbir / Mücahidîn / Mintri / Medya / Mayına Dayanıklı Zırhlı Araç (MDZA) / Militan (aynı zamanda Milton, Mayk) / Muskaan (ordu yetimhanesi) / Moc / Mevt / Müslüman Mücahitler / Milis Güçler /

N: Nizam-ı Mustafa / Nabad (bkz. İhvan) / normallik

O: ordu / Ortak Sorgu Merkezi (OSM) / Operasyonlar / OHAL

Ö: Öldürme / Özel Harekât Kuvvetleri (ÖHK)

P: pusu / patlama / Pakistan / Prima Facie (görünüşe göre) / Polis / Psyops (psikolojik savaş) / Pandit'ler / Paar / Piyade Taburu (PT)

R: Rapor Edecek Bir Şey Yok (RY) / resmî yorum / Raştriya Özel Harekât Birlikleri (RT) / RDX (patlayıcı) / RAW (Dış İstihbarat Teşkilatı) / RPG roketatar / referandum

S: saldırı / Silahlı Kuvvetler Özel Yetki Yasası / Sınır Güvenlik Gücü (SGG) / sınır geçişi / sınır ötesi / sivil / sokağa çıkma yasağı / sert önlem / Savunma Sözcüsü / Sokağa Çıkma Yasağı / Süresiz Sokağa Çıkma Yasağı / Seçimler / Silahlı Çatışma / Silah kültürü / Saklanma Yeri / Sorgu / STK / Sadhbhavana Operasyonu / SOG / STF / Sadhbhavana (İyi Niyet) / SRO 43 (Özel Yardım Ödeme Emri-100 bin rupi) / Sorgulama

Ş: Şifalı Dokunuş / Şehitler / Şüpheli / Şahit / Şüheda (şehitler) / şiddet

T: tabur / Tazminat / Tel üstüvane / Temas / Terörü Önleme Yasası (TÖY) / Travma Sonra Stres Bozukluğu (TSSB) / tecavüz / Teslim Olma (namı diğer, merdane) / Terörle Mücadele / Terörist / turizm / Terörist ve Yıkıcı Faaliyetler Yasası (TYFY) / tehditler / teşhis edilmemiş ceset / tırnak teftişi[1] / telsiz

U: Uyarılar / Uluslararası Sınır

Ü: Üçüncü Derece

V: vaziyet / vazvân[2]

Y: Yakala ve Öldür / Yargısız İnfaz (Yİ) / Yabancı Militan / Yalancı Temas / Yarı-dullar / Yarı-yetimler / Yeni Delhi / yerüstü personeli (YÜP) / yerüstü / Yorum (yerel/resmî/polis/ordu) / Yanlış Teşhis / Yanlış Ateş (Kazara öldürme) / Yol Açma Devriyesi / yeraltı / Yatra (Amarnath)

Z: Zafer Gücü[3] / zafer / Zulüm / Z+ Güvenlik Düzeyi

Artık Musa olmadığına göre Tilo'nun kafasını kim bu çöplerle dolduruyor?
Şu köhnemiş meselenin içinde niye hâlâ ağnıyor?
Herkes hayatına devam etti.
Onun da ettiğini sanıyordum.
Onun yatağında yatıyorum.
Başım beni öldürüyor.
Üstelik oda balonlarla dolu.
Ona yakınken niye hep böyle oluyorum?

1. Seçimlerde oy kullanıldığından emin olmak için güvenlik güçlerince seçmenlerin işaretli tırnaklarına bakılması. (Ç.N.)

2. Keşmir'de geleneksel ziyafet sofrası (Ç.N.)

3. Victory Force: Raştriya Özel Harekât Birlikleri'nin (RT–Rashtriya Rifles) Keşmir'de belli bölgelerden sorumlu bir alt birimi. (Ç.N.)

Bir sayfasını yırttığım defteri açıyorum. İlk sayfada şöyle diyor:

Sevgili Doktor,

Yazarken başımın üstünde melekler dolaşıyor. Kanatlarının tavuk kümesi gibi koktuğunu onlara nasıl anlatabilirim?

Cidden, Kabil'de her şey ne kadar basitti.

"Daha önce dört-beş defa öldüğünden,
ev de kendi ölümünden daha ciddi bir
dram için mekân olarak kaldı."
Jean Genet

8

Kiracı

Sokak lambasındaki benekli baykuş narin bir Japon işadamının kusursuz terbiyesiyle başını indirip indirip kaldırıyordu. Yalın küçük odanın penceresini de, yatağındaki yalın tuhaf kadını da rahatça görebiliyordu. Kadın da onu rahatça görebiliyordu. Bazı geceler o da aynı şekilde başını indirip kaldırır ve bildiği tek Japonca ibareyle, *Moşi, Moşi,*[1] derdi.

İçerideki duvarlardan bile yıldırıcı ve amansız bir ısı yayılıyordu. Tavanda yavaşça dönen pervane kavurucu havayla beraber incecik toz katmanlarını da çalkalıyordu.

Odada kutlama emareleri vardı. Pencere parmaklıklarına bağlanmış, sıcaktan yumuşamış balonlar birbirine hışırtıyla gelişigüzel çarpıyordu. Odanın ortasındaki boyalı alçak bir iskemlede buzlu parlak çilek kaplaması ve şeker çiçekleriyle bir pasta, pastanın yanında da fitili kömürleşmiş bir mum, bir kibrit kutusu ve birkaç yanık kibrit çöpü duruyordu. Pastanın üstünde *Nice Yıllara Matmazel Cibin* diye yazıyordu. Dilimlenmiş ve küçük bir parçası yenmişti o pastanın. Çilek kaplaması eriyip mukavva altlığının gümüş renkli folyo kaplamasına akmıştı. Karıncalar kendilerinden büyük kırıntıları kaçırmakla meşguldü. Siyah karıncalar, pembe kırıntılar.

1. (Jap.) Eğer; olur ki. (Ç.N.)

Doğum günü ve vaftiz töreni eşzamanlı olarak kutlanan ve kutlaması başarıyla nihayetlenen bebek derin bir uykuya dalmıştı.

S.Tilottama adıyla bilinen kaçırıcısı uyanık ve pür dikkatti. Kızın saçının bile büyümesini duyabiliyordu. Hışırtı gibiydi. Yanan bir şeyin hışırtısı. Kömürün. Ekmeğin. Ampulde çıtırdayan güvelerin. Bir yerde, insanlar öldükten sonra bile saçlarının, tüylerinin ve tırnaklarının uzamaya devam ettiğini okuduğunu hatırlıyordu. Yıldızlar yok olduktan uzun süre sonra ışıklarının evrende yol alması gibi. Şehirler gibi. Talan ettikleri gezegen ölürken kıpır kıpır canlı bir hayatın yanılsamasını veren şehirler.

Şehrin gece halini düşündü; şehirlerin gece halini. İşlevi kalmayıp gökten düşmüş eski yıldız kümeleri Yeryüzü'nde desenler, yollar ve kuleler halinde örgütlenmişti. Her tarafı dik yürümeyi öğrenen kurtçuklar sarmıştı.

O kurtçuklardan ciddi tavırlı ve kaytan bıyıklı bir filozof bir kitaptan yüksek sesle okuyarak ders veriyordu. Hayran genç kurtçuklar onun bilge kurtçuk dudaklarından dökülen kelimelerin hiçbirini kaçırmamak için kulak kesilmişlerdi. "Nietzsche, ahlakın merkezinde Acıma Duygusu olursa mutsuzluğun bulaşıcı hale geleceğine ve mutluluğa da şüpheyle bakılacağına inanıyordu." Öğrenciler küçük not defterlerine bu sözleri karaladılar. "Schopenhauer ise Acıma Duygusu'nun en yüce kurtçuk erdemi olduğuna, olması gerektiğine inanıyordu. Oysa Sokrates onlardan çok önceleri asıl can alıcı soruyu sormuştu: Niye ahlaklı olalım?"

Kurtçukların Dördüncü Dünya Savaşı'nda bir bacağını kaybetmiş olan bu profesör bastonla dolaşıyordu. Fakat kalan beş bacağı kusursuz durumdaydı. Dersliğin arka duvarına boya tabancasıyla püskürtülmüş graffitide şöyle yazıyordu:

Kötü Kurtçuklar Her Zaman İstediklerini Alır.

Zaten kalabalık olan dersliğe başka yaratıklar da doluştu.

İnsan derisinden para çantası olan bir timsah
İyi niyetli bir çekirge
Oruçlu bir balık
Bayraklı bir tilki
Manifestolu bir larva
Yeni muhafazakâr bir semender
İkon olmuş bir iguana
Komünist bir inek
Alternatifi olan bir baykuş
Televizyonda bir keler. *Merhaba ve hoş geldiniz.*
Saat Dokuz Keler Haberlerini izliyorsunuz.
Keler adasında bir kiler bulundu.

Bebek bir şeyin başlangıcıydı. Kaçırıcısı o kadarını biliyordu. Kaldırımda hamlesini yaptığı o gece –*mezkûr* gece, ilgili gece, bahsi geçen gece, bundan böyle "gece" olarak anılacak olan gece– bunu ona ilikleri fısıldamıştı. İliklerinden daha güvenilir bir haberciyi nerede bulacaktı? Bebek Matmazel Cibin, geri gelendi. Kendisine değil ama (Birinci Matmazel Cibin asla onun olmamıştı), dünyaya geri gelen. İkinci Matmazel Cibin büyüyüp bir hanımefendi olduktan sonra kozlar paylaşılacak ve hesaplar kapatılacaktı. Matmazel Cibin gidişatı tersine çevirecekti.

Kötü Kurtçuk Dünyası için hâlâ umut vardı.

Gerçi doğru, Mutlu Çayır hayali suya düşmüştü. Ama artık Matmazel Cibin gelmişti.

Naga onu niye terk ettiği hakkında tek bir sebep söylemesini istemişti Tilo'dan. Tilo'yu sevmemiş miydi?

Alaka göstermemiş miydi? Düşünceli davranmamış mıydı? Cömert? Anlayışlı? Niye şimdi? Onca yıl sonra? On dört yılın herkes için her şeyi geride bırakacak kadar uzun bir süre olduğunu söylemişti. Yeter ki geride bırakmak istenilsin. İnsanlar çok daha kötülerini bile yaşayıp atlatıyorlardı.

"Ha, *onu* mu diyorsun?" demişti Tilo. "Çoktan geride bıraktım onu. Artık mutluyum ve uyum sağladım. Keşmir'liler gibi. Ülkemi sevmeyi öğrendim. Gelecek seçimlerde oy bile kullanabilirim."

Naga bu konuyu kurcalamak istemiyordu. Tilo'ya bir psikiyatra gitmeyi düşünmesi gerektiğini söyledi.

Fakat düşünmek Tilo'nun boğazını ağrıtıyordu. Bir psikiyatra gitmeyi düşünmemek için yeterince iyi bir nedendi bu.

Naga tüvit ceketler giyip puro içmeye başlamıştı. Babası gibi. Uşaklarla da annesi gibi buyurgan bir üslupla konuşmaya başlamıştı. Karıncalı tostlar, kaba ketenden peştamallar ve Rolling Stones artık eski bir hayata ait unutulmuş hummalı rüyalardan ibaretti.

Koca evin giriş katında yalnız yaşayan Naga'nın annesi (baba, Büyükelçi Şivaşankar Hariharan ölmüştü) ona, Tilo'ya yol vermesini öğütledi. "Kendi başına yapamaz, geri dönmek için sana yalvaracak," dedi. Fakat annesi onu tanımıyordu. Tilo kendi başına yapardı. Yapamasa da yalvarmazdı. Tilo ne kendisinin ne de kocasının elinden pek bir şeyin gelmediği bir akıntıya kapılmıştı; Naga bunu sezebiliyordu. Fakat ondaki huzursuzluğun, şehirdeki saplantılı ve giderek emniyetsiz gezinmelerinin akıl sağlığı bakımından bir sakatlığın mı, tehlikeli türden keskin bir basiretin mi başlangıcı olduğunu –yoksa ikisinin birden mi olduğunu– kestiremiyordu.

Şu nevzuhur tedirginliğini bağlayabileceği tek gelişme Tilo'nun annesinin garip şekilde vefat etmesiydi,

ama aralarında doğru dürüst bir bağın olmadığı düşünülürse bu da çok mantıklı gelmiyordu. Tilo kadının hastanedeki son iki haftasını yatağının başında geçirmişti gerçi. O da sayılmazsa, son yıllarda annesini topu topu birkaç kere görmüştü.

Naga bir bakıma haklı, bir bakıma haksızdı. Annesinin ölümü Tilo'yu kendisi dahil kimsenin farkında olmadığı –çünkü bambaşka bir şekilde, alışılmadık derecede yalnız ve bağımsız bir yapı olarak tezahür eden– bir gözaltından azat etmişti. Bir yetişkin olarak Tilo başından beri kendisiyle annesi –gerçek koruyucu-annesi– arasına mesafe koyarak ve o mesafeyi koruyarak kendini tanımlamış ve biçimlendirmişti. Buna artık gerek kalmadığında da donmuş bir şeyler çözülmeye ve yerini tanıdık olmayan başka bir şey almaya başladı.

Naga'nın Tilo peşindeki macerası planlandığı gibi gitmedi. Gönlünü fethettiği kadınların bir yenisi olacaktı o sözde; onun saygısız zekâsına ve keskin cazibesine kapılıp kalbi kırılan bir başka kadın. Oysa Tilo sezdirmeden tersini yapmış ve Naga için takıntı gibi, neredeyse bağımlılık gibi bir şey olmuştu. Bağımlılığın kendine ait bir hafızası vardır; ten, koku, sevilenin parmaklarının uzunluğu. Tilo örneğinde bu, gözlerinin çekikliği ve ağzının biçimi, dudaklarının simetrisini hafifçe bozan ve hiç niyeti olmadığında bile onu isyankâr gösteren hemen hemen görünmez yarası, bir şeyden rahatsız olduğunda bunun haberini gözlerinden bile önce veren burun kanatlarının oynayışıydı. Omuzlarının duruşuydu. Klozete anadan üryan oturup sigara içmesiydi. Bunca yıldır evli olmaları ve Tilo'nun gençliğini yitirmesi –üstelik bunu saklayacak hiçbir şey yapmaması– Naga'nın duygularını değiştirmemişti. Aslında o duyguların bütün bunlardan daha fazlasıyla ilgisi vardı. Tilo'nun –annesinin çekinmeden kullandığı ifadeyle, "nesebi" hakkındaki soru işaret-

lerine rağmen– sarsılmaz özgüveniyle ilgisi vardı. Onun kendi teninin ülkesinde nasıl yaşadığıyla ilgisi vardı. Vize uygulamadığı gibi sanki konsoloslukları da olmayan bir ülkede.

Gerçi doğru, en iyi dönemlerinde bile pek arkadaş canlısı bir ülke olmamıştı orası. Fakat sınırları kapalıydı ve katı tecrit rejimi de ancak Şiraz Sineması'ndaki faciadan sonra başlamıştı. Naga gerçek anlamda hiçbir zaman ulaşamadığı için evlenmişti Tilo'yla. Hiçbir zaman ulaşamadığı için de onu bırakamıyordu. (Tabii bu akla başka bir soruyu getiriyor: Tilo niye Naga'yla evlendi? İyi niyetli biri, sığınacak bir yere ihtiyacı olduğu için, diye düşünürdü. Fakat buna, Tilo'nun kamuflaja ihtiyacı olduğu şeklinde biraz daha art niyetli bir yorum da getirilebilir.)

Naga'nın kafasında hikâyenin çok küçük bir parçasını oluşturmasına rağmen, Şiraz'ın "öncesi" ve "sonrası" bazen MÖ ve MS'yi çağrıştırır bir raddeye varabiliyordu.

Daçigam'da gece yarısını geçe Biplab Das-Kaz-*da*'dan gelen telefonun ardından Naga birkaç saat boyunca değişik yerlere gizli telefonlar açıp Ahdus Otel'den Şiraz'a gidebilmek için gerekli düzenlemeleri yapmıştı. Sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti. Srinagar kilitlenmişti. Hafta sonu öldürülen insanlar için düzenlenecek ve ertesi sabah sokakları inletecek olan cenaze alayı için güvenlik önlemleri alınıyordu. Görülenin vurulması için emir verilmişti. O gece şehirde dolaşmak neredeyse imkânsızdı. Naga birer araç, geçiş kartı, istisnai işlem belgesi ve Şiraz'a giriş izni ayarlayana kadar neredeyse sabah olmuştu.

Sinemanın fuayesinde, vaktiyle bilet gişesi olan bir nöbet yerinde onu bekleyen emir eri, Binbaşı Sahip'in

(Amrik Singh) çıktığını, ama yardımcısının odasında onu beklediğini açıkladı. Naga'yı binanın arkasına ve oradaki yangın merdiveninden ikinci kattaki loş ve ofise dönüştürülmüş eğreti bir odaya götürdü. Naga'dan oturmasını isteyerek, "Sahip"in bir dakika içinde geleceğini söyledi. Naga odaya girdiğinde, firan'ı ve kar maskesiyle kapıya arkası dönük olarak bir sandalyede oturanın Tilo olduğunu hiçbir şekilde bilemezdi. Bir süredir birbirlerini görmemişlerdi zaten. Tilo arkasını döndüğünde, gözlerindeki bakıştan çok gülümsemek ve merhaba demek için harcadığı çaba onu ürkütmüştü. Naga'ya göre bu bir çöküşün işaretiydi. Bu o değildi. Tilo gülümseyip selam veren bir kadın değildi. Yakın arkadaşlarının hakkında zamanla öğrendikleri üzere, onun selam vermemesi aslında nezaketsiz bir yakınlık gösterisiydi. Neyse ki kar maskesi yüzünden, sonradan "saç tıraşı" olarak anacakları hali ilk bakışta belli olmuyordu. Naga maskeyi bir Güney Hindistanlının soğuğa verdiği tepki olarak düşünmüştü. (Güney Hintliler ve balaklavalar hakkındaki fıkralar koleksiyonunu aksanlı bir ağızla ve serinkanlılıkla, kendi de yarı yarıya Güney Hintli olduğu için kimseyi kırma kaygısı taşımadan anlatırdı Naga.) Tilo onu görür görmez ayağa kalkıp hızla kapıya yöneldi.

"Sen! Ben de sandım ki Garson..."

"Beni aradı. Vali'yle beraber Daçigam'da. Ben tesadüfen şehirdeydim. Sen iyi misin? Ya Musa?.. Ona?.."

Naga bir kolunu Tilo'nun omzuna attı. Teninin hemen altında bir motor varmış gibi, vücudunda ürpertiden çok bir titreşim vardı.

"Artık gidebilir miyiz? Çıkalım mı?..

Naga cevap vermeye kalmadan Şiraz Sineması OSM Komutan Yardımcısı Eşfak Mir, baş döndürücü kolonya kokusunun ardı sıra içeri girdi. Naga muhayyel bir kabahat işlemiş gibi kolunu suçlulukla Tilo'nun omzundan

indirdi. (Keşmir'in o günlerinde suçlulukla masumiyet arasındaki fark esrarlı ilimlerin alanına giriyordu.)

Eşfak Mir şaşırtıcı derecede kısa, şaşırtıcı derecede sert görünümlü ve bir Keşmir'li için bile şaşırtıcı derecede beyazdı. Kulakları ve burun kanatları istiridye gibi pembeydi. Neredeyse madenî bir ışıltı yayıyordu. Pilili haki pantolonu, cilalı kahverengi postalları, parıltılı tokaları, alnından geriye doğru düzgünce taranmış pırıl pırıl jöleli saçlarıyla son derece şıktı. Şu haliyle Arnavut veya başka bir Balkan ülkesinden genç bir subay da olabilirdi, ama konuşmaya başladığında Keşmir'in nesillere dayalı efsanevi misafirperverliğiyle yetişmiş eski bir tekne ev sahibi gibi, eski bir müşteriyi karşılar gibi terbiyeli bir eda takındı.

"Hoş geldiniz, efendim! Hoş geldiniz! Hoş geldiniz! Efendim, sizin büyük hayranınız olduğumu söylememe müsaade edin! İnsanları doğru yolda tutmak için sizin gibilere ihtiyacımız var!" Taze genç yüzüne yayılan gülümsemesi bir flama gibi orada asılı duruyordu. Hayretler içerisindeki bebek mavisi gözleri sahici görünen bir hazla aydınlanmıştı. Naga'nın elini iki elinin arasına alıp epeyce uzun bir süre samimiyetle yukarı aşağı salladıktan sonra masasının arkasında yerini aldı ve konuğuna, karşısına oturmasını işaret etti. "Biraz geciktiğim için özür dilerim. Bütün gece dışarıdaydım. Şehirde sıkıntı var, duymuşsunuzdur: protestolar, patlayan silahlar, ölümler, cenazeler... Her zamanki Srinagar işte. Ancak gelebildim. Amirim benden uğramamı ve Han'fendiyi size bizzat teslim etmemi istedi."

"Han'fendi" diye söz etmesine rağmen Tilo orada değilmiş gibi davranıyordu. (Bu da Tilo'ya, o orada değilmiş gibi davranma imkânı veriyordu.) Onun hakkında konuştuğunda bile ona bakmıyordu. Bunun bir saygı belirtisi mi, saygısızlık belirtisi mi, yoksa sadece yerel bir gelenek mi olduğu muammaydı.

O gün o odada olanların pek azı açıklığa kavuşacaktı. Eşfak Mir'in oyunculuğu, gösterdiği terbiye ve girişinin zamanlaması dahil, özenle hazırlanmış bir senaryo da olabilirdi, çalışılmış bir doğaçlama da. Belli olan tek şey, canlılığı ve gülümsemesinin altından sezilen tehditkârlıktı: Eşfak Mir, "Han'fendiyi" teslim edecekti etmesine, ama Bey'fendi ve Han'fendi ancak o, gidebileceklerini söylediği zaman gidebilirlerdi. Öte yandan, kendisine verilen görevi mümkün olan en zarif şekilde yerine getirmeye çalışan mütevazı bir emir kulu gibi davranmayı da ihmal etmiyordu. Olanlardan, Tilo'nun OSM'de ne yaptığından veya niye "teslim edilmesi" gerektiğinden kesinlikle haberi yokmuş gibi bir izlenim bırakıyordu.

Her şey bir yana, odadaki havanın mahiyetinden bile –titriyordu o hava– menfur bir şeylerin döndüğü apaçık ortadaydı. Fakat bunun ne olduğu veya kimin kime karşı günah işlediği bilinmiyordu.

Eşfak Mir bir zil çalıp, konuklarının fikrini sormadan çay ve bisküvi istedi. İkramların gelmesi beklenirken de Naga'nın duvardaki çerçeveli bir postere yönelen bakışını takip etti:

Kendi kurallarımızı izleriz biz
Yırtıcıyız
Her halimiz ölümcül
Meddücezirlere boyun eğdirir
Tufanlarla oynarız
Tahmin ettiniz
Biz
Üniformalılarız

"Kurumsal şiirimiz..." Eşfak Mir başını geriye atıp kahkahayı bastı.

Ya çaydan çenesi düşmüştü adamın ya da senaryo böyleydi. Hem konuşan hem de konuşmayan dinleyicisini tedirgin edişine aldırmadan üniversite günleri, siyasi bakışı ve işi hakkında mutlu mutlu gevezelik yaptı. Dediğine göre öğrenci önderliği yapmış ve kendi akranlarından çoğu genç erkek gibi sapına kadar Ayrılıkçı imiş. Fakat 1990'ların başlarında akan kanı gördükten, bir kuzen ve beş yakın arkadaşını kaybettikten sonra ışığı görmüş. Artık Keşmir'in bağımsızlık –Azadi– mücadelesinin çıkmaza girdiğine ve "Hukuk Devleti" olmadan hiçbir yere varılamayacağına inanıyormuş. Böylece Cammu Keşmir Polis Teşkilatı'na katılmış ve ardından Özel Harekât Birliği ÖHB'ye atanmış. Baş ve işaretparmağının arasındaki bisküviyi narince havada tutarak, tam da aydınlanma ânını idrak ettiği sırada onu kelimenin tam anlamıyla *bulan* Habib Calib'in bir şiirini okudu:

Muhabbet goliyon se bo rahe ho
Vatan ka çehra hûn se dho rahe ho
Gumân tum ko ke rasta kat raha hai
Yakîn mujko ke menzil kho rahe ho

Sevgi yerine ekersin mermi
Kanla yıkarsın şu vatanı
Sanırsın yol gösteriyor
Pusulasını şaşırmış halbuki

Coşkulu sesi bir tepki beklemeden entrikacı bir tona döndü:

"Peki ya Azadi'den sonra? Bunu kimse düşündü mü? Çoğunluk azınlığa ne yapacak? Keşmir'li Pandit'ler çoktan gitti. Geriye biz Müslümanlar kaldık. Birbirimize ne yapacağımız belli mi? Selefiler Barelvi'lere ne yapacak? Sünniler Şiilere ne yapacak? Cenneti garantilemek için

bir Hindu öldürmektense bir Şii öldürmeyi yeğ tutuyorlar. Ladakh'lı Budistlere ne olacak? Cammu'daki Hindulara? Keşmir sadece Keşmir değil, adı üstünde Cammu Keşmir, artı Ladakh. Bunu düşünen bir Ayrılıkçı var mı? Size cevabını söyleyeyim; cevap kocaman bir 'Hayır' "

Naga, Eşfak Mir'in söylediklerini kabul ediyor, ama katıksız bir keşmekeşin eşiğinden denetimi güçbela tekrar ele geçiren bir idare tarafından bu şüphe tohumlarının nasıl özenle ekildiğini de biliyordu. Eşfak Mir'i dinlemek, mevsimlerin değişip ekinlerin oluşunu seyretmek gibiydi. Naga bir an, gizli tarikatlardaki insanlar misali, her şeyin bilgisine vâkıf olduğu yollu bir duygu seline kapıldı. Fakat şu görüşmenin daha da uzamasını istemiyordu. O yüzden sustu. Masanın arkasındaki beyaz tahtaya yeşil keçeli kalemle yazılmış "En Çok Arananlar" listesindeki yirmi beş kadar ismi okumak için boynunu göstere göstere uzattı. İsimlerin yarıdan fazlasının yanında (öldürüldü) (öldürüldü) (öldürüldü) diyordu.

Eşfak Mir başını çevirmeden ve gözünü Naga'dan ayırmadan, "Hepsi Pakistanlı ve Afgan," dedi. "Raf ömürleri en fazla altı ay. Yıl sonuna kadar hepsi bertaraf edilecek. Ama Keşmir'li çocukları hiçbir zaman öldürmüyoruz. HİÇBİR ZAMAN. Fazla aşırıya kaçmadıkları sürece."

Şu küstah yalan, havada itirazsız asılı kaldı. Amaç da buydu zaten; havayı yoklamak.

Eşfak Mir çayını yudumlarken, kırpmadan hayretle baktığı gözlerle Naga'yı süzmeye devam ediyordu. Sonra birdenbire –ama belki de o kadar ansızın değildi– aklına sanki bir şey geldi. Milton'lardan birini görmek ister misin? Burada gözaltında olan biri var. Keşmir'li. Hadi onu buraya getirtelim."

Zili bir kez daha çaldı. Saniyeler içinde biri geldi ve çayın yanında istenen bir başka ikrammış gibi "siparişi" aldı.

Eşfak Mir hınzırca gülümsüyordu. "Ne olur amirime söylemeyin, yoksa beni azarlar. Böyle şeylere izin verilmiyor. Ama siz –ve siz, Han'fendi– bunu çok ilginç bulacaksınız."

Yeni ikramın servis edilmesini beklerken dikkatini masasındaki kâğıtlara verdi ve birkaçını hızlıca, neşeli ve muzaffer bir edayla, kâğıt üstündeki kalem hışırtısı sessizlikte büyüyerek imzaladı. Şimdiye kadar odanın arka tarafındaki bir sandalyede oturan Tilo kalktı ve askerî kamyonlarla dolu kasvetli bir park alanına bakan pencereye doğru yürüdü. Eşfak Mir'in gösterisine seyirci olmak istemiyordu. Tutsağı tutsak, gardiyanı da gardiyan yapan etkenlerden bağımsız olarak, tutsak edene karşı tutsak edilenin tarafında olduğunu gösteren içgüdüsel, dayanışmacı bir tutumdu bu.

Az öncesine kadar odadaki varlığını yokluğa çevirmek isteyen cismi, orada bulunmak istememesine rağmen bir ısı yaymaya, çok farklı şekillerde bile olsa, içerideki iki adamın da şiddetle farkında oldukları bir seyelana dönmeye başlamıştı.

İrikıyım asker kollarında sıska bir oğlanla birkaç dakika içinde döndü. Oğlanın pantolon paçalarından biri yukarı doğru sıyrılmıştı ve altında, kibrit çöpü gibi incecik baldırını bileğinden dizine kadar tutan bir atel görünüyordu. Bir kolu alçıda ve boynu sargılıydı. Yüzü acıyla gerilmiş olmasına rağmen, asker onu yere bıraktığında suratını buruşturmadı.

Acısını göstermemek üzere kendiyle bir anlaşma yapmıştı. Mutlak ve alçaltıcı bir yenilginin pençesinde imal edilmiş umutsuz bir isyan eylemi. Ve eylemini böyle heybetli kılan da buydu. Kimsenin görmemesi sayılmazsa. Bir dirseğine yaslı olarak yarı oturur yarı yatar bir vaziyette yaralı kuş gibi kıpırtısız, nefesi zayıf, bakışı içe dönüktü ve yüz ifadesi hiçbir şeyi ele vermiyordu. Ne

çevresine ne de içerideki insanlara ilgi gösteren bir hali vardı.

Odaya arkası dönük olan Tilo da benzer şekilde kederli, meydan okuyan tavrıyla ona ilgi göstermeyi reddediyordu.

Eşfak Mir daha önce şiir okuduğu coşkulu tonun aynısıyla tabloyu bozdu. Yine ezberden anlatım yapar gibiydi:

"Bir milton'un ortalama ömrü on yedi ila yirmi yıldır. Beyni yıkanıyor, kafasına fikirler sokuluyor ve eline silah veriliyor. Bunlar çoğunlukla aşağı kastlardan yoksul çocuklar (evet, dikkat ederseniz biz Müslümanlar bile ne mutlu ki kast düzeninden şaşmıyoruz). Ne istediklerini bilmiyorlar. Hindistan'ın yarasını deşmek için Pakistan onları tek kelimeyle kullanıyor. Buna "Deş ve Kanat" politikası diyebiliriz. Bu oğlanın adı Aycaz. Pulvama yakınlarındaki bir elma bahçesine düzenlenen bir operasyonda yakalandı. Onunla konuşabilirsiniz. İstediğinizi sorabilirsiniz. Orada harekâtlara başlayan yeni bir *tanzim*'le beraberdi. Leşker-i Tayyibe örgütüyle. Komutanı Ebu Hamza, Pakistanlıydı. Onu etkisiz hale getirdik."

Oyunun mahiyeti Naga için yavaş yavaş açıklığa kavuşuyordu. Eşfak Mir, Keşmir'deki geçer akçe cinsinden bir anlaşma öneriyordu ona. Bu gece yaşananlar için –Tilo'nun başına artık ne geldiyse, hangi dehşetlere tanık olduysa– susmak karşılığında, görece yeni ve –ona el altından ulaşan istihbarat raporlarına göre– son derece tehlikeli bir örgütten yakalanan bir militanla mülakat yapmayı öneriyordu.

Eşfak Mir, kaynağına doğru yürüyen komutan yardımcısı işitme güçlüğü çeken biriyle konuşur gibi bir tonla ona Keşmirce hitap etti.

"*Yi çui* Nagarac Hariharan Sahip. Kendisi Hintli meşhur bir gazeteci." (Fitnecilik Keşmir'de bulaşıcı bir has-

talık gibiydi; bazen devlet yanlılarının bile diline gayriihtiyari olarak sızabiliyordu.) "Bize karşı açıkça yazabiliyor, ama biz yine de ona saygı duyuyor ve onu takdir ediyoruz. Demokrasinin anlamı budur. Bir gün bunun ne güzel bir şey olduğunu sen de anlayacaksın." Sonra Naga'ya dönerek –oğlanın anladığı ama konuşamadığı– İngilizce devam etti. "Şu çocuk bizimle beraber vakit geçirmeye ve bizi tanımaya başladıktan sonra tuttuğu yolun yanlışlarını gördü. Şimdi bizi ailesi gibi görüyor. Geçmişinden feragat, örgütteki arkadaşlarını ve ona zorla telkinde bulunanları ifşa etti. Onlardan korunmak için kendisini iki yıl alıkoymamızı bizzat kendisi talep etti. Ailesi onu ziyaret edebiliyor. Birkaç gün içinde hapishaneye naklolup adli gözaltına alınacak. Burada onun gibi bizimle çalışmaya hazır nice çocuk daha var. Onunla konuşabilirsiniz; istediğinizi sorabilirsiniz. Hiç sorun değil. Konuşacaktır."

Naga bir şey demedi. Tilo hâlâ penceredeydi. Dışarısı serindi ve havada gümbürtünün sesi, mazotun kokusu vardı. Askerler, kamyon ve başka askerlerden bir labirentin arasında yürüyen bebekli bir kadına eşlik ediyorlardı. Kadın gitmeye isteksiz görünüyordu. Bir şeye bakmak için arkasını dönüp duruyordu. Askerler onu Şiraz'ın yüksek madenî kapısı önüne, işkence merkezini anayoldan ayıran jiletli tel çitin dışına bıraktılar. Fakat kadın orada kalakaldı. Hiçbir yere varmayan bir yolağzında yapayalnız bir refüj gibi küçük, çaresiz, ürkmüş bir gölgeydi.

Odadaki sessizlik sıkıntılı bir hal almaya başlamıştı.

"Ha, tamam, anlıyorum... onunla teke tek konuşmak istiyorsunuz? Çıkayım mı? Hiç sorun değil. Hemen çıkabilirim." Eşfak Mir zili çaldı. Şaşkın emir erini, "Ben çıkıyorum," diye bilgilendirdi. "Beraber çıkıyoruz. Dışarıdaki odada oturacağız."

Kendi önerisiyle kendi odasından çıktı ve arkasından kapıyı kapattı. Tilo kısacık dönüp komutan yardım-

cısının çıkışını gözledi. Kapının altıyla döşeme arasındaki boşluktan adamın kahverengi postallarının ışığı kestiğini görebiliyordu. Bir saniyeye kalmadan mavi plastik sandalye taşıyan bir adamla beraber içeri girdi. Sandalye yerdeki oğlanın karşısına kondu.

"Lütfen oturun, beyefendi. Çocuk konuşacaktır. Endişelenmenize gerek yok. Size zarar vermez. Ben şimdi çıkıyorum, tamam mı? Onunla özel olarak konuşabilirsiniz."

Kapıyı arkasından kapatarak çıktı. Çıkmasıyla girmesi bir oldu.

"Size hatırlatmayı unuttum; çocuğun adı Aycaz. Ona istediğinizi sorun." Aycaz'a göz atınca sesi otoriter bir tona büründü. "Sana ne sorarsa cevap ver. Urduca sorun değil; konuşabilirsin."

Oğlan gözünü kaldırmadan, "*Ji*, efendim," dedi.

"O Keşmir'li, ben Keşmir'liyim, biz kardeşiz; bak bize! Pekâlâ. Sizi baş başa bırakıyorum."

Eşfak Mir odadan bir kez daha çıktı. Ve postalları bir kez daha kapının hemen öbür yanını yukarı aşağı adımlamaya başladı.

Naga sandalyeyi görmezden gelip Aycaz'ın önünde çömelerek, "Söylemek istediğin bir şey var mı?" diye sordu. "Kendini mecbur hissetme. Ancak istersen. İstersen söyleyeceklerini kayıt dışı da tutarız."

Aycaz bir süre Naga'nın gözlerinin içine baktı. Dönek diye gösterilmek içinde bulunduğu acıyı bile gölgede bırakan bir hakaret gibi gelmişti. Naga'nın kim olduğunu biliyordu. Onu yüzünden tanımıyordu besbelli, ama militan çevreler içinde Naga korkusuz bir gazeteci olarak; bir yoldaş değil elbette, ama "insan hakları cenahından" faydası dokunabilecek biri olarak iyi biliniyordu. (Naga'nın siyasi duruşundaki değişim görünür bir tutum

olarak henüz kendine karşı bile netleşmemişti.) Aycaz karar vermek için kısacık süresi olduğunun farkındaydı. Penaltı atışının karşısındaki kaleci gibi, kendini ya o yana ya bu yana atacaktı. Gençti; tercihini daha tehlikeli olan seçenekten yana kullandı. Keşmir'lilerin aksanıyla Urduca olarak sakin ve açık bir dille konuşmaya başladı. Görünüşüyle sözleri arasındaki tezat, kullandığı kelimelerin kendisi kadar sarsıcıydı.

"Kim olduğunuzu biliyorum, beyim. Mücadele eden insanlar, özgürlük ve haysiyetleri için savaşan insanlar Nagarac Hariharan'ı dik duran dürüst bir gazeteci olarak bilirler. Eşfak Sahip'in söyledikleri doğru değil. Bana işkence ettiler, elektrik verdiler ve boş bir kâğıt imzalattılar. Buradaki herkese aynısını yapıyorlar. Sonradan kâğıda ne yazdıklarını bilmiyorum. Orada bana ne söylettiklerini bilmiyorum. Ama ben kimseyi ifşa etmedim, bu doğru değil. Doğrusu, bana cihat eğitimi verenleri ailemden daha çok sevip sayıyorum. Onlar beni kendilerine katılmaya zorlamadılar. Onları aramaya çıkan bendim."

Tilo arkasını döndü.

"Tangmarg'daki devlet okulunda on ikinci sınıftaydım. Beni kadroya almaları koca bir yıl sürdü. Leşker'dekiler ailemden öldürülmüş, işkence görmüş veya kaybedilmiş kimse olmadığı için benden çok şüpheleniyorlardı. Ama ben bunu Azadi ve İslam için istiyordum. Bana inanmaları, ordunun ajanı mıyım ya da militan olursam ailem geçimsiz kalır mı diye araştırmaları bir yıllarını aldı. Çok dikkatliler bu..."

Dört polis ellerinde omlet, ekmek, kebap, soğan halkası, dilimlenmiş havuç ve yine çay dolu tepsilerle içeri daldılar. Eşfak Mir atlarını süren bir arabacı gibi arkalarında belirdi. Aşılmaz bir askerî diziliş gibi havuçları tabakların kenarına, soğanları da onların içerisine ağır ağır dizerek yiyeceklerin sunumuyla bizzat ilgilendi. Odaya

sessizlik çökmüştü. Sadece iki tabak vardı. Aycaz gözlerini yine yere indirdi. Tilo pencereye döndü. Kamyonlar gelip gidiyordu. Bebekli kadın hâlâ yolun ortasında dikiliyordu. Gökyüzü alev almış bir gül rengiydi. Ufuktaki dağlar gerçek olamayacak kadar güzel görünse bile bu yıl da turizm için kötü geçecekti.

"Lütfen devam edin. İstediğiniz gibi yiyebilirsiniz. Ayrıca kebap ister misiniz? Şimdi mi sonra mı? Lütfen, konuşmaya devam edebilirsiniz. Sorun yok, tamam mı? Ben çıkıyorum." Ve Eşfak Mir on dakika içerisinde dördüncü kez odasından çıkıp kapının önünde dikilmeye başladı.

Aycaz'ın hakkında söyledikleri Naga'nın hoşuna gitmiş, bunun Tilo'nun huzurunda söylenmesi koltuklarını ayrıca kabartmıştı. Böyle küçük gösterilere hiçbir zaman itirazı olmazdı.

Eşfak Mir'in işitme mesafesi dışına çıktığına kanaat getirince, "Sınırı geçtin mi? Pakistan'da mı eğitim gördün?" diye sordu.

"Hayır. Burada eğitim aldım. Keşmir'de. Artık burada her imkân var. Eğitim, silah... Mühimmatımızı ordudan satın alıyoruz. Bir mermi yirmi rupi; dokuz yüz rupi'ye de..."

"*Ordudan* mı?"

"Evet. Çatışmaların sürmesini istiyorlar. Keşmir'den çıkmak istemiyorlar. Durumun bu şekilde sürmesinden fazlasıyla memnunlar. Tüm taraflardaki herkes genç Keşmir'lilerin ölmesinden kâr ediyor. Dolayısıyla el bombalarının çoğunu onlar patlatıyor, katliamların da çoğunu onlar yapıyor."

"Sen Keşmir'lisin. Niye Hizb veya CKKC yerine Leşker'i tercih ettin?"

"Çünkü Hizb'in bile Keşmir'deki bazı siyasi önderlere saygısı var. Leşker'de biz onların hiçbirine itibar etme-

yiz. Benim onlardan hiçbirine saygım yok. Onlar bize ihanet etti, bizi aldattılar. Keşmir'lilerin ölüleri üstünden siyasi kariyer yapıyorlar. Tasarıları yok. Ben ölmek istediğim için Leşker'e katıldım. Şimdiye ölmüş olmam gerekiyordu. Beni diri yakalayacaklarını hiç düşünmemiştim."

"Ama ondan önce, yani ölmeden önce öldürmek istiyordun?.."

Aycaz, Naga'nın gözlerinin içine baktı.

"Evet. Halkımı katledenleri öldürmek istiyorum. Bu yanlış mı? Bunu yazabilirsiniz."

Eşfak Mir yayvan yayvan gülümseyerek içeri daldı; ama gözleri gülümsemiyor ve konuşulanları tartmak ister gibi bir ona bir buna seğiriyordu.

"Yeterli oldu mu? Mutlu musunuz? İşbirliği yaptı mı? Size anlattıklarını basmadan önce benimle teyit edebilirsiniz. Sonuçta o bir terörist. Benim terörist kardeşim."

Bir kez daha mutlu bir kahkaha atarak zilini çaldı. İrikıyım asker geri geldi, Aycaz'ı kollarına alıp çıkardı.

Yiyecekler toplanıp irikıyım tepsilerle götürüldükten sonra Naga'yla Tilo'ya gitmeleri için neşeyle –ama sözsüz olarak– izin verildi. Tabaklardaki yiyeceklere kimse dokunmamış, askerî diziliş bozulmamıştı.

Zırhlı cipin daracık arka koltuğunda Ahdus Otel'e giderlerken Naga, Tilo'nun elini tuttu. Tilo da ona karşılık verdi. Şu ihtiyatlı şefkat alışverişinin gerçekleştiği şartların fazlasıyla farkındaydı Naga. Tilo'daki titreşimi, teninin altında işleyen o motoru hissedebiliyordu. Öte yandan, dünyadaki onca kadın içinden şu kadının elinin kendi elinde olması ona tarif edilmez bir mutluluk veriyordu.

Cipin içindeki koku –ekşi madenî bir kokuyla karışık barut, saç yağı, korku ve ihanetin feci kokusu– daya-

nılır gibi değildi. Olağan yolcularının "Kedi" namıyla maruf maskeli muhbirler olmasından belki. Kordonlu arama operasyonları sırasında, kuşatılan semtlerdeki yetişkin erkekler toplanır ve Keşmir Vadisi'nin herkesçe bilinen korkulu simgesi olarak zırhlı cipin önünden sırayla geçirilirlerdi. Madenî kafesin derinliklerinde gizlenmiş Kedi'nin başıyla işaret verdiği veya gözünü kırptığı adamlar sıradan çıkarılıp işkence edilir, "kaybolur" ya da öldürülürlerdi. Naga bunların hepsini biliyordu elbette, ama bu bilgi şu an duyduğu memnuniyetin büyüklüğünden bir şey eksiltmiyordu.

Karamsar ve suskun şehir pür dikkat de olsa uyuyor numarası yapıyordu. Cipin mazgallı pencereleri –içlerinden ya asker silahlarının ya da muhbir gözlerinin baktığı için yerel halkın "ölüm pencereleri" dediği aralıklar– önünden boş sokaklar, kapalı marketler, kepengi inik dükkânlar ve kilitli evler akıp gidiyordu. Gruplar halindeki sokak köpekleri, yaklaşan kışın beklentisiyle postları kalınlaşmış küçük ayılar gibi orada burada uyukluyordu. Diken üstündeki müteyakkız askerler haricinde bir Allah'ın kulu yoktu görünürde. Sokağa çıkma yasağı sabahın ilerleyen saatlerinde kalkacak ve güvenlik güçleri geri çekilerek şehir birkaç saatliğine kendi sakinlerine terk edilecekti. İnsanlar yüz binler halinde evlerinden sokaklara akacak, mezarlığa yürüyecek, ama keder ve öfkelerini bir sel gibi serbest bırakmanın stratejik, askerî ve idari bir tasarının bir parçası haline geldiğinden habersiz olmayı sürdüreceklerdi.

Naga, Tilo'nun bir şey demesini bekledi. Ama Tilo ağzını açmadı. Naga konuşmaya çalışınca da, "Ne olur. Biz... sadece... konuşmasak... mümkün mü?" dedi.

"Garson bir adamın öldürüldüğünü söyledi, Komutan Gulriz diye birinin... galiba, ama kim böyle düşünüyor bilmiyorum... Garson belki... ya da belki bir başkası,

komutanın Musa olduğunu söylemiş. Öyle mi? Bana sadece bunu söyle. Sadece bunu."

Tilo bir süre hiçbir şey demedi. Sonra dönüp doğruca Naga'ya baktı. Gözleri kırık bir cam parçasıydı.

"Anlamak imkânsızdı."

Naga, Pencap'taki çatışmaları haber yaparken sorgu merkezlerinden çıkan cesetlerin halini yeterinden fazla görmüştü. Dolayısıyla Tilo'nun sözlerini aklından geçenlerin bir teyidi olarak yorumladı. Tilo'nun yaşadığı şeyleri atlatmasının biraz zaman alacağını anladı. Beklemeye hazırdı. Olanları yeterince –en azından ihtiyacı olduğu kadarını– öğrendiğini düşündü. Tilo'ya ıstırap veren şeyin onu fazlasıyla hoşnut etmesinden dolayı kendini affetti.

Tilo'nun Naga'ya verdiği cevap tam olarak yalan sayılmazdı. Fakat doğru olmadığı da kesindi. Adamın kim olduğunu bilmese, cesedin durumuna bakarak bir sonuca varmasının imkânsız olduğu doğruydu. Fakat ölenin kimliğini biliyordu. Onun Musa olmadığının çok iyi farkındaydı.

Bu eksik doğru, yarı doğru ya da doğrunun onda biriyle –veya artık doğrunun hangi küçük kırıntısıysa onunla– bariyerler inmiş ve konsolosluğu olmayan ülkenin sınırları kapatılmış oldu. Şiraz faslına ait dosya da kapanmış bir konu olarak rafa kalktı.

Delhi'ye döndüklerinde Naga, Nizamüddin Basti semtindeki "depo"da yalnız bırakılacak durumda olmadığını düşünerek, Tilo'yu aile evindeki çatı katında bir süre kalmaya davet etti. Sonunda "saç tıraşı"nı gördüğünde bunun ona çok yakıştığını, kesen her kimse berberliğe geçmeyi düşünmesi gerektiğini söyledi. Bu yorumu Tilo'yu gülümsetmişti.

Birkaç hafta sonra Tilo'ya onunla evlenip evlenmeyeceğini sordu. Tilo evlenirim deyince havalara uçtu. Çok geçmeden yapılan bir törenle münasebetleri, böyle du-

rumlar için kullanılan tabirle, resmîleştirildi. Naga'nın ailesini perişan eden nikâhları 1996'nın Noel günü kıyıldı.

Tilo'nun ihtiyacı bir kılıf idiyse, Sefaretler Bölgesi'nde mukim Büyükelçi Şivaşankar Hariharan'ın gelini olmaktan daha iyisi herhalde bulunamazdı.

Tilo o hayata on dört yıl boyunca tutundu, sonra birden tutunamaz oldu. Bunun birkaç açıklaması olsa da en başta geleni, tükenişti. Ona ait olmaması gereken bir adreste, gerçekte ona ait olmayan bir hayatı yaşamaktan yorulmuştu. Ve tuhaflık bu ya, uzaklaşmaya başladığı sırada Naga'dan hiç olmadığı kadar hoşlanmaya da başlamıştı. Aslında onu tüketen kendisiydi. Ayrı dünyalarını ayrı tutma kabiliyetini, birçoklarınca akıl sağlığının temel taşı olarak kabul edilen o beceriyi artık yitirmişti. Kafasının içindeki trafik, trafik ışıklarına kanmaz olmuştu. Sonuç; bitmek bilmez bir gürültü, birkaç kötü kaza ve sonunda kilitlenmeydi.

Geriye doğru bakınca Naga yıllardır Tilo'nun, bir çölü aşan deve gibi, hayatından gelip geçtiği şeklinde bilinçaltı bir korkuyla yaşadığını fark etti. Onun bir gün mutlaka kendisini terk edeceği korkusuyla.

Ona rağmen, korkusu gerçek olduğunda buna bir süre inanamadı.

İstihbarat Teşkilatı'nda çalışmanın ve sorgu dökümlerini okumanın insan doğası hakkında hiçbir din adamının, şairin veya psikiyatrın hayal bile edemeyeceği derinlikte eşsiz bir anlayış kazandırdığını başından beri savunagelen eski dostu R.C. idareyi ele aldı.

"Bunu söylediğim için üzgünüm, ama onun ihtiyacı olan şey iki sağlam tokat. Senin şu modern yaklaşımın her zaman işe yaramıyor işte. Sonuçta biz de birer hayvanız. Bazen birinin bize ye-ee-ri-i-mi-i-zi-i göstermesi

gerekiyor. Biraz açıklığın tüm taraflara faydası var. Ona büyük bir iyilik yapacaksın ve o da bir gün bunun için sana minnet duyacak. İnan bana, tecrübelerime dayanarak söylüyorum." R.C. konuşurken sık sık cümlenin orta yerinde sesini düşürür ve kodlamayı bilmeyen muhayyel bir kulak misafiriyle oyun oynarcasına rasgele bir kelimeyi harf harf okumaya koyulurdu. İnsanlardan her zaman "taraf" olarak söz ederdi. Öğüt vereceği ve tecrübelerini aktaracağı zaman en sevdiği girizgâh lafı "sonuçta" idi; birini aşağılamak istediği zaman da daima "yanlış anlama ama" diyerek başlardı.

Tilo'nun çocuk istemeyişine rıza gösterdiği için Naga'yı kınadı. Çocukların onu evliliğe her şeyden çok bağlayacağını söyledi. Kadınsı tavırlı ufak tefek ve yumuşak huylu, kırçıl bıyıklı bir adamdı R.C. Ufak tefek yumuşak huylu bir karısı ve moleküler biyoloji okuyan, yirmisine gelmemiş ufak tefek yumuşak huylu bir kızı vardı. Hepsi beraber ufak tefek yumuşak huylu bir oyuncak aile gibiydiler. Öyle olunca Naga bile, onu yıllardır tanımasına rağmen, R.C.nin verdiği erkeksi öğüde şaşırdı. Bayan R.C.yi hizada tutan sağlam tokatların mahiyet ve sıklığını merak eder oldu. Dışarıdan bakınca kadın uysal ve – bir ev dolusu yadigâr, biraz tatsız takılardan bir koleksiyon ve pahalı Keşmir şallarıyla– kaderinden gayet hoşnut görünüyordu. Gerçekte arada bir tokatlanarak terbiye edilmeye muhtaç nice öfkelerle kaynayan bir yanardağ olduğunu hayal edemiyordu.

Blues müziğini seven R.C., Naga için bir şarkı çaldı. Billie Holiday'den "No Good Man"i.

Ben olsam da
Boynuzlanan,
Nefret etmesi gereken,
Onu çok seviyorum

Bana ateşten bir aşk
Gerek çünkü.

R.C. için "Nefret etmesi gereken" dizesi, "Bütün dayakları diyen" ile eşanlamlıydı.

"Kadınlar," dedi R.C. "*Tüm* kadınlar. İstisnasız. Anladın mı?"

Tilo, Naga'ya oldu olası Billie Holiday'i hatırlatırdı. Fakat kadının kendisinden çok sesini. Bir insan bir sesi veya bir tınıyı çağrıştırabilir mi? İşte, aynı şekilde Tilo da Naga'ya Billie Holiday'in sesini çağrıştırıyordu; aynı çevik ve kan dondurucu nitelik, aynı perişan beklentisizlik onda da vardı. R.C. meramını anlatmak için Billie Holiday'i örnek göstermekle ne yaptığından habersizdi.

Diğer bütün kusurları bir yana, erkeklerin bedensel olarak en şefkatlisi olan Naga bir sabah karısına vurdu. Bunu çok da içtenlikle yapmadığının ikisi de farkındaydı. Fakat yine de ona vurdu. Sonra ona sarılıp ağladı. "Gitme. Ne olur gitme."

O gün Tilo evin bahçe kapısında dikilerek Naga'nın ofis sürücüsü tarafından ofis arabasıyla götürülüşünü izledi. Fakat onun işyerine varana kadar arka koltukta ağladığını göremedi. (Naga aynı günün akşamı, çok izlenen bir saatteki bir televizyon programında ulusal güvenlikle ilgili bir tartışmaya katıldığında kişisel dertlerinden yana hiçbir sıkıntı emaresi göstermeyecekti. Yeni Hindistan'ın faşizme sürüklendiğini söyleyen insan hakları savunucusu bir kadının karşısında konuşurken keskin diliyle çabucak onun hakkından gelecekti. Veciz konuşması, moda giyinmiş öğrenciler ve hırslı genç meslek sahiplerinden oluşan özenle seçilmiş dinleyiciler tarafından kıkırtıyla karşılanacaktı. Tepeden tırnağa bıyık ve madalya olan, ulusal güvenlik konulu tüm tartışmalara zehir ve aptal-

lık saçması için düzenli olarak televizyon stüdyolarına getirilen bir ayağı mezarda emekli bir general kahkahalarla alkış tutacaktı.)

Ardından Tilo şehrin eteklerine giden bir otobüse bindi. Üstü başı lime lime çocuklardan bir ordunun bir şeyler topladığı şehir çöplüğünün arasında, sıkıştırılmış naylon torbalardan rengârenk bir atık sahasının üstünde kilometrelerce yürüdü. Gökyüzünde kara bir girdap halindeki kuzgun ve çaylaklar yağma için çocuklar, domuzlar ve köpek sürüleriyle yarışıyordu. Uzakta çöp kamyonları ağır ağır, döne döne çöp dağlarını tırmanıyordu. Kısmen çökmüş atık tepeleri, birikintinin derinliğini gözler önüne seriyordu.

Tilo ondan sonra ırmak kıyısına giden bir otobüse bindi. Bir köprünün üstünde indi ve ağır ağır akan koyu kirli suda eski su şişeleri ve plastik bidonlardan yapılma yuvarlak bir salı kürekle idare eden bir adamı izlemeye koyuldu. Mandalar karanlık suya sevinçle gömülüyordu. Kaldırımda seyyar satıcılar katıksız fabrika pisliğinde yetişmiş olgun kavunlar ve yemyeşil salatalıklar satıyorlardı.

Üçüncü bir otobüs onu bir saatlik bir yolculukla hayvanat bahçesine götürdü. Tilo orada, kendi kocaman boş alanındaki yüksek bir ağaca bir hayat memat meselesiymiş gibi sarılan, Borneo'dan gelme tüylü bir topa benzer küçük bir gibon maymununu seyretti. Ağacın altı ziyaretçilerin dikkat çekmek için ona fırlattıkları çerçöple doluydu. Gibonun kafesi dışında gibon biçimli, suaygırının kafesi dışında da suaygırı biçimli beton birer çöp kutusu duruyordu. Beton suaygırının açık ağzı çöple tıka basa doluydu. Pis bir su birikintisinde ağnayan gerçek suaygırının parlak, geniş, şişkin mabadı ıslak lastik renginde idi ve hayvanın pofuduk pembe gözkapakları gerisindeki küçücük gözleri suyun üstünde çevreyi dikkatle süzüyor, etrafında plastik şişeler ve boş sigara paketleri sü-

zülüyordu. Bir adam parlak bir elbise giyinmiş, gözlerinin çevresine sürme bulaşmış küçük kızına doğru eğildi. Suaygırını işaret edip, "Timsah," dedi. Küçük kızı şirinliğine şirinlik katarak, "Timsay," diye tekrar etti. Gürültücü genç erkeklerden bir küme, demir parmaklıklardan suaygırının beton havuzuna doğru jilet fırlatıyorlardı. Jiletleri bitince Tilo'ya fotoğraflarını çeker mi diye sordular. İçlerinden her parmağında yüzük, bileklerinde de solmuş kırmızı ipler olan biri, çektirecekleri resmin kompozisyonunu hazırladı, telefonu Tilo'ya uzattı ve koşa koşa karenin içine yerleşti. Kollarını arkadaşlarının omzuna atıp zafer işareti yaptı. Tilo telefonu geri verirken, kafesteki bir suaygırını jiletle beslemenin gerektirdiği cesaret için onları tebrik etti. Hakaretin anlaşılması biraz zaman aldı. Anlaşıldığında da gençler hayvanat bahçesini dört dolaşarak, "Oye! Hapşi madam! Hey! Zenci madam!" diye Tilo'nun peşine takıldılar. Delhililerin sırıtkan sataşmasıyla onu izlemelerinin sebebi, ten renginin Hindistan için alışılmadık olması değil, tavır ve görünüşüyle onu sınıfının sınırlarını aşmış bir "hapşi" (Hintçede Habeşistanlı) olarak görmeleriydi. Bu "hapşi"nin hizmetçilik veya işçilik yapmadığı ortadaydı.

Yılan pavyonunun her kafesine birer Hint kaya pitonu konmuştu. Yılan yolsuzluğu. Sambar geyiğine ait bölümde sığırlar vardı. Geyik yolsuzluğu. Sibirya kaplanı bölümünde kadın inşaat işçileri çuvallarla çimento taşıyorlardı. Sibirya kaplanı yolsuzluğu. Kuş evindeki kuşların çoğu ağaçlarda zaten görülebilecek türlerdi. Kuş yolsuzluğu. Kükürt rengi ibiğiyle bir kakadu papağanının kafesinde genç adamlardan biri Tilo'nun yanında biterek papağana ünlü bir Bollywood şarkısını okumaya başladı, ama kendi sözleriyle:

Duniya khatam ho jayegi
Çundai khatan nahi hogi

Dünya biter
Ama sikiş asla

Tilo'nun yaşı onunkinin en az iki katı olduğundan adam aklınca hakaret ediyordu.

Gül renkli pelikanların bölmesi önünde Tilo'nun telefonuna bir mesaj geldi:

NH24 Gaziabad'da Organik Evler
1+1: 1,5 milyon rupi
2+1: 1,8 milyon rupi
3+1: 3,1 milyon rupi
Kayıt ücreti 35 bin rupi
İndirim için arayacağınız numara 91-103-957-9-8

Toz toprak içindeki yaşlı Nikaragua jaguarı çenesini kafesinin toz toprak içindeki eşiğine yaslamıştı. Müthiş bir kayıtsızlıkla o şekilde saatlerce durdu. Belki yıllarca.

Tilo da onun gibi hissediyordu. Toz toprak içinde, yaşlı ve alabildiğine kayıtsız.

Belki jaguar *oydu*.

Belki bir gün kendi adıyla anılan pahalı bir binek arabası olurdu.

Taşındığında yanına pek bir şey almadı. Başta ne Naga, hatta ne de kendisi taşındığından emindi. Tilo bir işyeri tuttuğunu söyledi Naga'ya; nerede tuttuğunu söylemedi. (Garson Hobart da söylemedi.) Birkaç ay bo-

yunca gidip geldi. Zamanla gitmeler çoğaldı, gelmeler azaldı, sonra giderek eve gelmez oldu.

Naga yeni bekâr erkek hayatında kendini işe ve bazı iç karartıcı ilişkilere verdi. Televizyona sık çıkmak onu dergi ve gazetelerin nazarında "ünlü" yapmıştı ve insanlar da bunu sanki başlı başına bir meslek addediyorlardı. Restoranlarda ve havaalanlarında yabancılar sıkça yanına gelip imza istiyorlardı. Çoğu onun kim olduğunu ya da tam olarak ne yaptığını veya kendilerine niye tanıdık geldiğini bile bilmiyorlardı. Naga da onları geri çevirmeyecek kadar aldırışsızdı. Akranı olan erkeklerin çoğunun aksine, hâlâ ince yapılıydı ve saçları gürdü. "Başarılı" olarak görülmek; kimisi bekâr ve ondan çok daha genç, kimisi yaşıt veya daha yaşlı olup da evli ve değişiklik arayan, ya da boşanmış ve ikinci şanslarını denemek isteyen çeşitli kadınlardan çeşitli seçenekler çıkarıyordu karşısına. Onlar içinde en başı çeken, Naga'nın annesinin kendi gençliğini gördüğü ve oğlundan fazla istediği, süt beyazı teni ve parlak saçlarıyla otuzlarının ortasındaki sülün gibi şık –küçük bir prensliğin soylu ailesine mensup– bir duldu. Anne, zirveye nasıl ulaşacaklarını birlikte planlayabilmeleri için bu hanımı ve şivava köpeği Prens Charles'ı konuk olarak alt katta kendisiyle birlikte yaşamaya çağırdı.

İlişkileri başladıktan birkaç ay sonra Prenses, Naga'ya sevgilim anlamında "*cân*" diye seslenmeye başladı. Evin uşaklarına, eski savaşçı kastından asillerin geleneğince, kendisine Bai Sa diye hitap etmelerini öğretti. Ailesinin soylu mutfağından gizli aile tariflerine uygun yemekler yaptı Naga'ya. Yeni perdeler, nakışlı minderler ve yerler için cici dhurri'ler[1] sipariş etti. Fena halde ihmal edilmiş olan eve tatlı, aydınlık, kadınsı bir dokunuş kattı. İlgisi

1. Kilim. (Ç.N.)

Naga'nın incinen gururuna merhem oldu. Aynı yoğunlukla olmasa bile Naga onun duygularına yorgun bir zarafetle karşılık verdi. Bir ilişkide el üstünde tutulmanın neye benzediğini neredeyse unutmuştu. Küçük köpeklere karşı olan genel önyargısına rağmen Prens Charles'tan uygunsuz derecede hoşlanmaya başladı. Düzenli olarak gezdirdiği mahalle parkında ona, internetten arayıp bulduğu küçük, fincan tabağı büyüklüğündeki bir frizbiyi atıyordu. Prens Charles fincan tabağı frizbiyi yakaladıktan sonra, neredeyse kendi boyundaki otların arasından piti piti yürüyerek onu Naga'ya geri getiriyordu. Prenses, Naga'nın verdiği birkaç yemekli davette ev sahibeliğini üstlendi. Ondan büyülenen R.C., Naga'ya hiç vakit kaybetmemesini ve hâlâ doğurganken onunla evlenmesini salık verdi.

Hâlâ şaşkın ve R.C.nin talihsiz öğütlerine karşı savunmasız olan Naga, Prenses'e, deneme mahiyetinde onunla birlikte yaşamak isteyip istemeyeceğini sordu. Prenses, Naga'nın asi kaşlarına doğru uzandı ve kılları işaretparmağıyla başparmağının arasında sıkıştırarak onları şefkatle düzeltti. Onu hiçbir şeyin daha mutlu etmeyeceğini, ama yanına taşınmadan önce, eve hâlâ sinmiş olan Tilo'nun enerjisini serbest bırakmak istediğini söyledi. Böylece Naga'nın da iznini alarak kırmızı biberleri bütün halinde kavurdu ve narince öksürerek, ışıltılı başını keskin kokudan çevirip gözlerini sıkıca kapatarak onları bakır bir kapta tüttüre tüttüre oda oda dolaştırdı. Biberlerin tütmesi bitince bir dua okudu ve onları bahçeye kapla birlikte gömdü. Ardından Naga'nın bileğine kırmızı bir iplik bağladı ve her bir odada pahalı kokulu tütsüler yakarak sönmelerini bekledi. On kadar büyükçe koli alıp Naga'ya Tilo'nun eşyalarını toplattı ve onları bodrum kata indirtti. Naga, Tilo'nun dolabını –buram buram Tilo kokan dolabını– boşaltırken kayınvalidesinin

Koçin'deki Gölbaşı Hastanesi'nden kalma kalın tıbbi dosyasına rastladı.

Evli oldukları onca yıl boyunca Naga, Tilo'nun annesiyle hiç tanışmamıştı. Tilo onun hakkında hiç konuşmazdı. Gerçi Naga ana başlıkları biliyordu elbette. Sözgelimi, kadının adı Meryem İpe'ydi. Zor zamanlar geçirmiş köklü, soylu bir Süryani aileye mensuptu. Ailenin iki kuşağı –babası ve ağabeyi– Oxford Üniversitesi'nden mezundu; kadının kendisi de önce Nilgiris vilayetindeki Utakamund isimli bir yaylada bir manastır okulunda, ardından da Madras'taki bir Hıristiyan üniversitesinde okumuş, fakat babası hastalanınca memleketi olan Kerala'ya dönmek zorunda kalmıştı. Naga onun kendi okulunu kurmadan önce yerel bir okulda İngilizce öğretmenliği yaptığını; kendi okulunun da yaratıcı öğretim yöntemlerindeki başarısıyla ün kazandığını biliyordu. Nitekim Tilo, Delhi'de üniversite okumaya gelmeden önce orada eğitim almıştı. Naga, Tilo'nun annesi hakkında birkaç gazete yazısı okumuştu ve o yazılarda Tilo'nun adı hiç geçmiyor, ondan ancak Delhi'de yaşayan evlatlık kız olarak söz ediliyordu. Herkes hakkında her şeyi bilmeyi ve herkes hakkında her şeyi bildiğini herkese bildirmeyi meslek edinen R.C. vaktiyle kupürlerden bir dosya hazırlayıp, "Üvey kayınvaliden bayağı sıkı bir hatunmuş, *yâr*," diyerek onu Naga'ya sunmuştu. Birkaç yıllık bir zaman dilimini kapsayan yazıların bazıları kadının okulu, öğretim yöntemleri, çevreyle ilgili olarak başını çektiği kampanyalar ve kazandıkları ödüller hakkındaydı. Bulunduğu noktaya gelmek için büyük engelleri aşmak zorunda kalan bir kadının; büyükşehre asla taşınmamış, onun yerine zoru tercih etmiş ve kavgalarını ait olduğu ve yaşadığı muhafazakâr küçük kasabada vermiş örnek bir feministin hikâyesi anlatılıyordu onlarda. Zor-

ba erkek çetelerine karşı nasıl mücadele verdiği, sonunda kendine eziyet edenlerin saygı ve hayranlığını nasıl kazandığı, düşlerinin ve arzularının peşinden gitmeleri için genç kadınlardan koca bir kuşağa nasıl ilham kaynağı olduğu işleniyordu.

Tilo'yu tanıyan herhangi biri o yazılardaki fotoğraflarda görülen kadına baksa kızının evlatlık olmadığını anlardı. Ten renkleri bambaşka olmakla beraber yüz hatları şaşırtıcı derecede birbirine benziyordu.

Naga ne kadar az bilgi sahibi olsa da, yapbozun önemli bir bölümünün gazete yazılarında eksik bırakıldığını; işin içinde gazeteciliğin değil, ancak edebiyatın konusu olabilecek, Macondo[1] gibi bir yerde rastlanabilecek destansı bir çılgınlık olduğunu seziyordu. Hiç söylememekle beraber, Tilo'nun annesine karşı tavrının cezalandırıcı nitelikte ve mantıksız olduğunu düşünüyordu. Ona kalırsa geleneksel bir muhitten çıkmış genç bir kadının bağımsız bir hayatı tercih etmesi, evlilik dışı bir ilişkiden dünyaya gelmiş bir çocuğu dünya evine girmeksizin sahiplenmeyi yeğlemesi –bu sahiplenme bir hayırseverlik kılığına büründürülse ve bebeğin üvey anası olarak rol yapmayı gerektirse bile– müthiş bir cesaret ve sevgi isteyen bir tutumdu ve insanlardan Tilo'nun gerçek evladı olduğunu saklaması bu gerçeği değiştirmezdi.

Naga gazete yazılarında Tilo'yu anlatan paragrafın hep aynı olduğunu fark etmişti: "Rahibe Skolastika beni arayıp, yerli işçi kadınlarından birinin yeni doğmuş bir bebeği bir sepetin içinde Carmel Dağı Yetimhanesi'nin önüne bıraktığını söyledi. Bana onu ister miyim diye sordu. Ailem buna şiddetle karşıydı, ama bebeği evlat edi-

1. Gabriel García Márquez'in *Yüzyıllık Yalnızlık* dahil, çeşitli eserlerinde adı geçen kurmaca yerleşim yeri. (Ç.N.)

nirsem ona yeni bir hayat verebileceğimi düşündüm. Bebek kömür gibi kapkaraydı. Avucumun içine sığacak kadar küçücük olduğundan, ona Sanskritçe 'susam tohumu' anlamına gelen Tilottama adını verdim."

Tilo için ne kadar acı verici de olsa, Naga onun konuya bir de annesinin açısından bakabilmesi gerektiğini düşünüyordu; sonuçta annesi onu sırf sahiplenebilmek ve sevebilmek için araya böyle bir mesafe koymuştu.

Naga'ya göre Tilo bireyselliğini, tuhaflığını ve sıra dışı oluşunu –kişilikte ister irsiyetin ister yetişme biçiminin belirleyiciliğini kabul edin– doğruca annesinden almış olmalıydı.

Dolayısıyla annesinden yıllarca uzak durduktan sonra Tilo'nun Koçin'e gidip hastanede ona bakmayı tereddütsüz kabul etmesi Naga'nın kafasını karıştırmıştı. Kendi ve babasının gerçek kimliği hakkında bilgi alabileceği, ölüm döşeğindeki annesinin belki bazı gerçekleri ifşa edebileceği umuduyla Tilo'nun böyle bir şeyi kabul etmiş olabileceğini düşünüyordu. (Öte yandan, Naga'nın hatırladığı kadarıyla Tilo bu gerçeği merak ettiğinin belirtisini hiçbir zaman göstermemişti.) Nitekim haklıydı da. Fakat artık çok geçti.

Tilo Koçin'e vardığında annesinin gitgide kötüleşen akciğeri kan dolaşımında karbondioksit birikmesine yol açmıştı ve o da beyin işlevlerinin bozulmasına neden olduğundan kadın kendini bilmez bir haldeydi. O da yetmezmiş gibi, aldığı ilaçlar ve uzun süredir yoğun bakımda olması bir tür psikozla sonuçlanmıştı ve doktorların dediğine göre bu, güçlü ve iradeli oldukları halde bir anda çaresiz duruma düşen ve bir zamanlar astları olarak muamele ettikleri insanlara muhtaç kalanlarda görülür-

müş. Kadının öfkesi ve şaşkınlığı sadece hastane personelini değil, onu sırayla ziyaret eden sadık eski uşaklarını ve okulundaki öğretmenleri de hedef alıyordu. Ziyaretçiler hastane koridorlarında dolaşıyor ve her iki saatte bir, yoğun bakımda birkaç dakikalığına sevgili Ammaçi'lerini[1] görmelerine izin veriliyordu.

Tilo'nun geldiği gün annesinin yüzü aydınlanmıştı.

"Sürekli kaşınıyorum," diyerek kızına selam verdi. "Doktor bana kaşınmanın iyi olduğunu söylüyor, ama ben artık dayanamadığım için kaşıntı ilacı alıyorum. Nasılsın?"

Birine serum bağlı olan morarıp kararmış kollarını kaldırarak, doktorların açık damar bulmak için durmadan iğneyle delip deştikleri cildine olanları Tilo'ya gösterdi. Damarlarının çoğu tıkanıp kapanmış, zaten morarmış olan cildinin altında daha da koyu morlukta bir ağ meydana getirmişti.

"Arkasından gömleğinin kollarını sıyırıp yaralarını gösterecek, 'Bu yaraları Crispin Yortusunda aldım,' diyecek. Hatırladın mı? Sana öğretmiştim."

"Evet."

"Sonraki replik ne?"

"Yaşlılar unutkan olur; her şeyi unutacaklar. Ama o gün ne harikalar yarattıklarını, mazur görülebilir abartmalarla hatırlayacaklar."[2]

Tilo hatırladığını unutmuştu. Shakespeare'in sözleri hafızanın bir kahramanlığıyla değil, bir müziğin ya da eski bir ezginin hatırlanması gibi gelmişti aklına. Annesinin hali onu şaşkına çevirmişti, ama doktorlar, kızını tanımasının kayda değer bir ilerleme olduğunu söylediler. Aynı gün anneyi, penceresinden sığ bir tuz gölünü, suya

1. Güney Hindistan'da büyükanne anlamına gelen bir hitap şekli. (Ç.N.)

2. William Shakespeare, *Kral V. Henry*, çev. Hamit Çalışkan, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2013, IV. Perde, 3. Sahne. (Ç.N.)

doğru eğilen hindistancevizi ağaçlarını ve gölün üstünde esen muson fırtınalarını gören özel bir odaya aldılar.

İlerleme geçiciydi. İzleyen günlerde yaşlı kadının aklı gidip gelmeye başladı ve Tilo'yu tanıyamadığı zamanlar oldu. Hastalığın seyri her gün kestirilmez yeni bir yola sapıyordu. Kadın yeni huylar ve akıldışı uğraşlar geliştirdi. Hastane personeli, doktorlar, hemşireler, hatta müstahdemler bile anlayış gösteriyor ve söylediği şeyleri üstlerine almıyorlardı. Onlar da ona "Ammaçi" diyor, bir rahatsızlık veya garez belirtisi göstermeden onu süngerle yıkıyor, altını değiştiriyor ve saçını tarıyorlardı. Hatta yıkıcı tavırları arttıkça onu sanki daha da seviyorlardı.

Tilo geldikten birkaç gün sonra annesi tuhaf bir saplantı geliştirdi. Bir kast meraklısına döndü. Onunla ilgilenen herkesin kastını, alt kastını, alt kastın da alt kastını ısrarla sormaya başladı. "Süryani'yim," demeleri yetmiyordu; Marthoma mezhebinden mi, Yakubi mezhebinden mi, Güney Hindistan Kilisesi'nden mi yoksa C'Naah mı olduklarını öğrenmesi gerekiyordu. Eğer Hindu iseler, sözgelimi, Ezhava demeleri yetmiyordu, Thiya mı Çekavar mı olduklarını mutlaka öğrenmek istiyordu. Birisi Dokunulmazlar kastından olduğunu söylerse onun Parya mı, Pulaya mı, Paravan mı, Ulladan mı olduğunu soruyordu. Aslen hindistancevizi toplayanların kastından mıydılar? Ataları ailevi bir zorunluluk olarak ceset taşıyıcıları, bok temizleyicileri, çamaşır yıkayıcıları ya da fare yakalayıcıları mıydı? Kadın ayrıntılar için ısrar ediyor ve ancak bunları öğrendikten sonra kendisine bakılmasına izin veriyordu. Eğer Süryani'yseler soyadları neydi? Kimin erkek yeğeni kimin görümcesinin kız yeğeniyle evliydi? Kimin dedesi kimin büyük büyükbabasının kızının kızıyla evlenmişti?

Tilo'nun yüzündeki ifadeyi gören hemşireler gülümseyerek, "KOAH," dediler. "Merak etmeyin. Hep böy-

le olur." Tilo bunun ne demek olduğuna baktı. Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalığı'ymış. Hemşirelerin dediklerine göre bu illete tutulan zararsız yaşlı neneler kerhane sahiplerinin tavrını gösterebilir, piskoposlar da ayyaşlar gibi küfürbaz kesilebilirlermiş. Üstüne alınmamak en iyisiymiş. Olağanüstü kızlardı şu hemşireler; açık ve profesyonel. Hepsi de onlara bir Körfez ülkesinin, İngiltere'nin veya ABD'nin kapısını açacak, onları Kerala'lı hemşirelerinin seçkin zümresine katacak bir iş bekliyorlardı. O gün gelene kadar da Gölbaşı Hastanesi'ndeki hastaların çevresinde kelebek şifacıları gibi pervane oluyorlardı. Tilo'yla arkadaş oldular; birbirlerine telefon numaralarını ve e-posta adreslerini verdiler. Bundan yıllar sonra bile Tilo onlardan WhatsApp Noel tebrikleri ve birbirleriyle paylaştıkları Kerala'lı hemşire fıkraları almaya devam etti.

Hastalığı ağırlaşınca ihtiyar anne huzursuzlanmaya başladı ve baş edilmesi iyice zorlaştı. Uyku uyuyamaz oldu, geceler boyu uyanık kaldı, gözbebekleri büyüdü, gözlerini dehşet bürüdü ve kendi kendine ya da onu dinleyecek herhangi biriyle durmadan konuşmaya başladı. Sürekli tetikte kalarak ölümü atlatabileceğini düşünüyordu sanki. Kâh saldırgan, kâh keyifli ve eğlendirici bir tarzda durmadan konuşuyordu. Eski şarkılardan, ilahilerden, Noel ezgilerinden ve Onam şenliklerindeki tekne yarışlarında okunan şarkılardan kısa parçalar söylüyordu. Manastır okulunda öğrendiği kusursuz İngilizcesiyle Shakespeare'den replikler okuyordu. Kızınca çevresindeki herkese Kerala sokak serserilerinin katıksız aksanıyla öyle hakaretler yağdırıyordu ki, onun sınıfından ve terbiyesinden bir kadının böyle bir dili nasıl –ve nereden– kaptığına kimse akıl sır erdiremiyordu. Gün geçtikçe kadın daha da saldırganlaştı. İştahı fena halde açıldığından, rafadan yumurtaları ve ananaslı hamur işlerini

şartlı tahliyeyle serbest bırakılmış bir mahkûmun telaşıyla gövdeye indiriyordu. Onun yaşındaki bir kadın için basbayağı insanüstü bir kuvvet kaynağının pınarları açıldı adeta. Hemşire ve doktorları savuşturuyor, kateterleri ve şırıngaları çıkarıyordu. Yatıştırıcılar akciğerin işlevini iyice bozacağı için teskin de edilemiyordu. Sonunda yoğun bakıma geri alındı.

Öyle olunca kadın daha da sinirlendi ve psikozu daha da derinleşti. Perişan gözlerine entrikacı bir bakış oturdu ve sürekli kaçış planları yapmaya başladı. Hemşire ve müstahdemlere rüşvet teklif ediyordu. Genç bir doktora, çıkmasına yardım ederse okulunu ve arazisini ona devredeceği sözünü verdi. İki kere hasta önlüğüyle aşağıdaki koridora ulaşmayı başardı. Ondan sonra iki hemşire başında gece gündüz nöbet tutmaya başladı, hatta bazen onu yatağında zapt etmek mecburiyetinde kaldılar. Çevresindeki herkesi canından bezdirince doktorlar, hastanenin ona kesintisiz bakım sağlayamayacağını ve bedensel olarak kısıtlanması, yatağına bağlanması gerektiğini söylediler. En yakını olarak Tilo'dan, bu işlemler için izin veren belgeleri imzalamasını istediler. Tilo, annesini sakinleştirmeye çalışması için ona son bir fırsat vermelerini rica etti.

Tilo, Naga'yı hastaneden son aradığında ona, annesini yatıştırmanın bir yolunu nihayet bulduğu için yoğun bakımda onun yanında kalmasına özel izin verildiğini anlatmıştı. Sesinde sanki gülmenin emareleri, hatta sevginin tınısı vardı. Naga'ya basit ve işler bir çözüm bulduğunu söyledi. Dediğine göre, elinde bir defterle annesinin yatağı yanındaki bir sandalyede oturuyor, annesi ona sonu gelmez notlar yazdırıyordu. Bazen bunlar mektup şeklinde oluyordu: *Sevgili Öğrenci Velisi virgül satırbaşı... bana gelen bilgilere göre... Sevgili Öğrenci Velisi'nin ardından virgül koydun mu?* Çoğu zaman tam bir saçmalıktan

ibaretti yazdırdıkları. Tilo'nun anlattığına göre, bir şeyleri dikte etme fikri her nasılsa annesinde hâlâ geminin kaptanı olduğu, sorumluluk üstlendiği duygusunu uyandırıyor ve bu da onu önemli ölçüde sakinleştiriyordu.

Tilo'nun neden söz ettiğini bilmeyen Naga ona sesinin biraz taşkınca geldiğini söyledi. Tilo güldü ve notları gördüğü zaman durumu anlayacağını açıkladı. Hatırladığına göre Naga o sıralar, annesiyle ancak o yoğun bakımdaki ölüm döşeğinde sanrılarken iyi geçinen ve bunun için de onun kâtibi olarak rol kesen bir kız evladının nasıl bir insan olduğunu merak etmişti.

Fakat Gölbaşı Hastanesi'nde işler sonunda yine sarpa sardı. Tilo annesinin cenaze töreninden sonra çökmüş ve her zamankinden daha da içine kapanmış olarak döndü. Kadının nasıl öldüğünü neredeyse tıbbi bir dilde kısacık anlatmakla yetindi. Delhi'ye döndükten sonra haftalar içinde de şu huzursuz gezintilerine başladı.

Naga'ya gelince, ona tuttuğu notları hiçbir zaman göstermedi.

O sabah Tilo'nun dolabındaki tıbbi dosyayı gelişigüzel karıştırırken Naga onlardan bazılarına rastladı. Bir defterden koparılmış çizgili kâğıtlara Tilo'nun elyazısıyla yazılmış ve katlanmış olarak hastane faturalarının, ilaç reçetelerinin ve kan gazı test sonuçlarının arasına sıkıştırılmıştı. Naga onları okurken, bir zamanlar evli olduğu kadını ne kadar az tanıdığını anladı. Ve ne kadar az tanıyacağını:

9/7/2009

Saksıdaki bitkilere dikkat et, düşebilirler.

Şu kat –battaniyedeki kırışıklık– yok mu, hepsini çiğnemek zorunda kalabilirim.

Matmazel Büyükelçi İnşaat Ustası Parya Kızı hakkında ne anlıyoruz bundan?

Şu mavili insanlar, boku elliyorlar. Senin akraban mı onlar?
Bildiğim kadarıyla Paulose orkidelerle iyi anlaşamıyor, onları öldürüyor. Bu bir Parya sorunu olabilir.

Biju'ya veya Reju'ya idareyi devralmasını söyle.

Geceleyin köpekleri duydun mu? Şeker hastalarının kesilip atılan bacaklarını almaya geliyorlar. İnsanların kollarını ve bacaklarını kapıp kaçarken ulumalarını duyabiliyorum. Kimse de onlara engel olmuyor.

Bunlar senin köpeklerin mi? Oğlanlar mı kızlar mı? Tatlı şeyleri seviyor gibiler.

Bana hünnapın iyisinden bulabilir misin?

Mavi insanlar çevremizde dolaşmaktan vazgeçseler iyi olur.

Sen ve ben çok dikkatli olmalıyız. Bunu biliyorsun, değil mi?

Gözyaşlarımı tahlil ettiler, su ve tuz oranı bakımından durumları iyiymiş. Gözlerim kuru,

onları devamlı yıkamam ve gözyaşı üretmesi için sardalye yemem gerek. Sardalye balığında çok gözyaşı var.

Şu damalı giyinmiş kız piyangoda voliyi vuracak.

Hadi gidelim.

Reju'ya arabayı getirmesini söyle. Ben yapamıyorum. Yapmak istemiyorum.

Merhaba! Seninle tanışmak ne güzel. Bu kız torunum. Ele avuca gelmiyor. Şurayı temizlemelerini söyle, olur mu?

Reju gelir gelmez arabayı alıp buradan kaçalım. Lazımlığı al, bokları bırak.

Hemen yanıma gel. Bana fısılda. Dardayım. Sen de darda mısın?

Lazımlığa oturup hoplayacağız.

Ben bir Johnnie Walker alayım. Hâlâ tepemizde duruyor mu?

Ben iki çarşaf alayım, ama bacaklarımız ne yapacak?

At da olacak mı?

Kelebeklerle aramda büyük bir savaş başladı.

Pompiş, Tontiş ve arkadaşlarıyla hemen çıkacak mısın? Pirinç vazo, keman ve dikişleri de al. Bokları

ve siyah camları bırak, kırık sandalyeleri unut, onlar zaten hep buralarda oluyor, gelip gidiyorlar.

Şu damalı kız boklarını temizlemende sana yardım edecek. Babası da yakında gelip çöpleri çıkaracak. Adamın senin yanında yakalanmasını istemiyorum. Bence buradan hemen uzaklaşalım.

Şu perdelerin arkasından dışarı baktığında bir insan kalabalığı olduğunu hissediyor musun? Ben hissediyorum. Kesin bir koku var. Kalabalık kokusu. Deniz gibi hafif bir çürük kokusu.

Bence şiirlerini ve bütün tasarılarını Alicekutty'ye bırakmalısın. Fena halde çirkin bir kız. Bir fotoğrafı olsa da ona bakıp bakıp gülsem. Ben böyle pislik biriyim işte.

Piskopos beni tabutta görmek isteyecektir. Neyse ki cenazem için. Oraya gideceğimi hiç düşünmezdim. Yağmur mu yağıyor, güneş mi açıyor, karanlık mı gündüz mü gece mi? Birisi bana söyleyemez mi?

Şimdi, KAÇ.

Ve şu atları buradan çıkar.

Bence şu kızı alıp içindeki her şeyi boşaltmak adilik.

Kalk!!!

Ben çıkıyorum. Sen ne istersen yap. Çok kötü dayak yiyeceksin.

Başka biri olduğun halde Tilottama İpe olduğunu söyleyerek ortalıkta dolaşman çok ayıp. Ben ne kendim hakkında ne de senin hakkında bir şey anlatacağım.

Burada durup, "Şunu yap, bunu yap," demekten başka bir şey yapmayacağım. Sen de dediklerimi paşa paşa yapacaksın. Yarından tezi yok, maaş almayacaksın. Bunu yazdın mı? Her seferinde sana ceza vereceğim.

Git, herkese, "Bu annem, Bayan Meryem İpe, yüz elli yaşında," de.

Atların hepsi için ilaçları var mıymış?

İnsanlar esnediklerinde atlara ne kadar benzediklerini hiç fark ettin mi?

Dişlerine canın gibi bak ve kimsenin onları çıkarmasına izin verme.

Bazen sana indirim yapmaları ne kadar aptalca.

Her şeyi kontrol et, sonra da gidelim.

Bir de Hannah var. Ona borcum var ve bütün çocukların üstünden kateterle atlamak zorundayım.

Kateterlerin sürüsüne bereket ve herkes Bayan İpe'nin soğanlarını almasından gayet memnun. Fakat bu çocuk ne kadar iyi. Sen kateterimi çıkarmadın. O çıkardı. İyi bir Parya o. Sen öyle biri olmayı unuttun.

Birisi geldi, sonra birisi daha, sonra birisi daha.

Bütün fenalık herkes için kuralları SENİN koyuyor olman. Oysa ben insanlardan bana itaat etmelerini bekliyorum.

Ama yetkili olan BENİM. Sorumluluğu bırakmanın ne kadar zor olduğunu emin ol sen de göreceksin. Camiamızın en sessizi Annamma.

Sherlock Holmes ve Sherlok Holmes'u oynayan Annamma kim? İkisini de incelikle oynuyor. Çok güzel ölen başöğretmenim oydu. Eve gidip bana öksürük getirmişti.

Merhaba doktor bu evde okuttuğum kızım. Bayağı pislik biridir. Bugün yarışlarda korkunçtu. Ama ben de korkunçtum. Herkesin kıçına tekmeyi bastık.

Hayatım boyunca saçma sapan şeyler yaptım. Bebek doğurdum. Onu.

Üstü başı kirli olan şu oğlan, pis bir kateter ve ben kirli ırmağın içinde saatlerce oturdum.

Etrafımı hadımlar mı sarmış? Bana mı öyle geliyor?

Müzik... bunun nesi var? Artık ne yapsam hatırlayamıyorum.

Şunu dinlesene... oksijenin sesi. Ölümüne fokurduyor. Oksijenim bitiyor. Ama bitmesi ya da gitmesi umurumda değil.

Uyumak istiyorum. Ölmek hoşuma giderdi. Ayaklarımı sıcak suyla sar.

Uyusam ne güzel olur. İzin istemiyorum.

Bu hpsf hpsf hpsf gibi... CUK! CUK! CUK!

Bu benim motorum.

Ölünce bir buluta bağlanabilirsin ve senin bütün bilgilerini alabiliriz. Sonra faturanı kesiyorlar.

PARAM NEREDE?

Atardamar kateteri İsa Mesih'in vidasıdır. Acımaz.

Ben sadece küçücük bir mankenim.

Kıçımı seviyorum. Dr. Verghese onu niye resimden çıkarmak istiyor, bilmiyorum.

Donmuş çiçekler hiç gitmez. Her zaman bir yerlerde dururlar. Sanırım artık vazoları konuşmamız gerekiyor.

Beyaz çiçeğin sesini duydun mu?

Naga'nın buldukları sadece bir numuneydi. Tıbbi atıkların arasına karışıp çöpe gitmediyse eğer, notların tamamı herhalde ciltler tutardı.

Bir hafta aralıksız süren kâtipliğin ardından bir sabah Tilo bitkin bir halde annesinin yatağı başında, otura-

geldiği sandalyenin arkasına kollarını yaslayarak dikiliyordu. Yoğun bakımdaki en yoğun saatti; doktorlar vizitelerini yapıyor, hemşirelerle müstahdemler işlerine koşuyor, koğuşlar temizleniyordu. Meryem İpe her zamankinden kötü bir sabah geçiriyordu. Yüzünü al basmıştı ve gözlerinde hummalı bir ışıltı vardı. Hasta önlüğünü yukarı çekmiş, altı bezli olarak bacaklarını dümdüz açmış, yatıyordu. Bir erkek gibi derinden gelen bir sesle bağırdı.

"Parya'lara söyle, vakti geldi, altımı temizlesinler!"

Tilo'nun anayoldan ayrılıp deli orman patikalarına sapan ve tüterek kaynayan kanı beynine sıçradı. Yaslandığı sandalye ansızın havalanıp şiddetle yere indi. Parçalanan tahta sesi koğuşta yankılandı. Ahşabın damarlarından kıymıklar fırladı. Tepsilerdeki ilaç şişeleri zangırdadı. Zayıf yürekler tekledi. Tilo çıkan sesin, bir cesedin üstünün örtülmesi gibi, annesinin ayaklarından yukarı doğru tüm bedenine işlediğini görebiliyordu.

Orada dikilmeyi ne kadar sürdürdüğü ve Dr. Verghese'nin odasına onu kimin götürdüğü hakkında hiçbir fikri yoktu.

Yoğun Bakım Bölümü Başkanı Dr. Jacob Verghese dört yıl öncesine kadar ABD ordusunda sıhhiyeciydi. Kuveyt'teki savaşta kendi yoğun bakım ünitesinin komutan yardımcısıydı ve görev süresi dolunca Kerala'ya dönmüştü. Hayatının büyük bir bölümü yurtdışında geçtiği halde, konuşmasında Amerikan aksanından eser yoktu ve bu da tuhaftı, çünkü Kerala'da, ABD vizesine başvurmanın bile Amerikan aksanını taklit etmeye yettiği şeklinde şakalar yapılırdı. Dr. Verghese'yi gören biri onun bütün hayatını Kerala'da geçirmiş katıksızca yerli bir Süryani'den başka biri olabileceğini aklından bile geçirmezdi. Tilo'ya anlayışla gülümseyen adam ona kahve ısmarladı. Meryem İpe'yle aynı kasabadan olduğu için eski fısıltıların ve

dedikoduların hepsinden herhalde haberdardı. Neyse ki odasındaki klimanın bakımı yapıldığından, tamir takırtıları odadaki rahatsız edici sessizliği bozuyordu. Tilo bir hayat memat meselesiymiş gibi teknisyeni dikkatle izledi. Ameliyat maskesi takmış yeşil tunik ve pantolonlu erkekler ve kadınlar ameliyathane terlikleriyle koridorda sessizce süzülüyorlardı. Kimilerinin ameliyat eldivenlerinde kan vardı. Dr. Verghese okuma gözlüklerinin üstünden Tilo'ya baktı ve teşhis koymaya çalışıyormuş gibi onu inceledi. Belki de sahiden teşhis koymaya çalışıyordu. Bir süre sonra masadan karşıya doğru uzanıp elini tuttu. Yıldırım düşmüş bir yapıyı teskin etmeye çalıştığını nereden bilsin? Geriye teskin edecek fazla bir şey kalmamıştı. Kahvesini içtikten –Tilo kendininkine dokunmadıktan– sonra doktor yoğun bakıma dönmelerini ve Tilo'nun annesinden özür dilemesini önerdi.

"Anneniz fevkalade bir kadın. O çirkin sözleri ağzından çıkaranın o olmadığını anlamalısınız."

"Ya? Kim öyleyse?"

"Başka biri. Hastalığı. Kanı. Istırabı. Bizim şartlanmamız, önyargılarımız, geçmişimiz..."

"O zaman kimden özür dileyeceğim? Önyargıdan mı? Yoksa geçmişten mi?"

Tilo yine de doktorun peşine düşmüş, koridordan yoğun bakıma yürüyordu bile.

Döndüklerinde annesi komaya girmişti. Seslerin, geçmişin, önyargının, özür dilemenin ötesindeydi. Tilo yatağın üstüne kıvrıldı ve yüzünü soğuyana kadar annesinin ayaklarına dayadı. Kırık sandalye melankolik bir melek gibi onları bekliyordu. Annesi sandalyenin ne yapacağını nasıl bilmişti? Nasıl bilebilirdi?

Kırık sandalyeleri unut, onlar zaten hep buralarda oluyor.

Meryem İpe ertesi sabah erken saatte öldü.

Süryani kilisesi günahlarını bağışlamadı ve onu defnetmeyi kesin bir dille reddetti. Öyle olunca, çoğunlukla okul öğretmenleri ve birkaç öğrenci velisinin katıldığı cenaze töreni devlet krematoryumunda yapıldı. Tilo annesinin küllerini Delhi'ye getirdi. Naga'ya, onlarla ne yapacağını inceden inceye düşünmesi gerektiğini söyledi. Başka da pek bir şey demedi. Naga'nın hatırladığı kadarıyla kül kabı hep Tilo'nun çalışma masasında durdu. Oradan kaybolduğunu sonradan fark etti. Tilo külleri bırakacak –ya da saçacak veya gömecek– münasip bir yer mi bulmuştu, yoksa onları yeni evine mi götürmüştü, emin değildi.

Prenses, Naga'yı yerde oturmuş, kalın bir tıbbi dosyayı karıştırırken buldu. Arkasına geçtiği nişanlısının omzu üstünden notları yüksek sesle okumaya başladı.

"'Atardamar kateteri İsa Mesih'in vidasıdır', 'Beyaz çiçeğin sesini duydun mu?' Bu okuduğun saçmalıklar nedir, *cân*? Çiçekler ne zamandır ses çıkarmaya başladı?"

Oturmaya devam eden Naga uzun bir süre suskun kaldı. Derin düşüncelere dalmış gibiydi. Sonra ayağa kalkıp Prenses'in güzelim yüzünü iki elinin arasına aldı.

"Çok üzgünüm..."

"Ne için, *cân*?"

"Yürümeyecek..."

"Ne yürümeyecek?"

"Biz."

"Ama o gitti! Seni terk etti!"

"Gitti. Evet, gitti... Ama dönecek. Dönmek zorunda. Dönecek."

Prenses acıyan gözlerle Naga'ya baktıktan sonra hayatına devam etti. Çok geçmeden de bir haber kanalının

genel yayın yönetmeniyle evlendi. Güzel, mutlu bir çift oldu ve birçok sağlıklı, mutlu çocuk peydahladılar.

Tilo'nun tuttuğu ev, iki katlı bir binanın ikinci katındaydı ve nispeten yoksul çocuklarla dolu bir devlet ilkokulu ile hali vakti nispeten yerinde muhabbetkuşlarıyla dolu bir nim ağacına bakıyordu. Çocuklar her sabah toplanıp okullarda milli marş gibi okutulan "Hum Hongey Kâmyâb"ı baştan sona söylüyorlardı. Tilo da onlara katılıyordu. Hafta sonları ve tatillerde çocukları ve onların okulda toplanmasını özlediğinden sabahları saat tam yedide marşı kendi kendine söylüyordu. Bunu yapmadığı günler ona bir önceki günün devamı gibi, yeni bir gün doğmamış gibi geliyordu. Dolayısıyla çoğu sabah, biri kulağını kapısına dayayacak olsa, onun şarkı söyleyen sesini duyabilirdi.

Fakat kimse kulağını kapısına dayamıyordu.

Matmazel Cibin'in doğum günü ve vaftiz töreni Tilo'nun ikinci kattaki dördüncü yılı ve son akşamındaydı. Acaba doğum günü pastasının kalanını ne yapsaydı? Belki karıncalar şölene katılmaları ve artanı son kırıntısına kadar ya bitirmeleri ya da ambarlarına götürmeleri için mahalledeki akrabalarını çağırırdı.

Havanın sıcağı ayaklanmış, odada volta atıyordu. Uzaktan trafiğin gurultusu geliyordu. Şehrin gümbürtüsü.

Ama yağmur yoktu.

Benekli baykuş başını terbiyeli terbiyeli indirip kaldıracak başka bir pencere ve başka bir kadın bulmak üzere uçup gitti.

Onun yokluğunu fark eden Tilo tarifsiz bir kedere kapıldı. Yakında kendi de gidecekti ve onu belki bir daha

hiç görmeyecekti. O baykuş *biri* idi. Kim olduğundan emin değildi gerçi. Belki Musa'ydı. Musa'yla hep öyle oluyordu zaten. Nereden geldiği belli olmayan Bay Hiç Kimse gibi tuhaf kılıklara girerek yaptığı kısa, esrarengiz ziyaretlerinden sonraki her gidişinde onu belki bir daha göremeyeceğini biliyordu Tilo. Genelde kaybolan o, bekleyen Tilo olurdu. Fakat bu sefer kaybolma sırası Tilo'daydı. Nerede olacağını Musa'ya haber vermenin bir yolu yoktu. Cep telefonu kullanmıyordu Musa; aradığında Tilo'ya sabit telefondan ulaşıyordu, o da artık cevapsız kalacaktı. Tilo akşamki vedalaşmalarının belirsiz mahiyetini benekli baykuşa anlatabilmek için dayanılmaz bir arzu duydu. Bir kâğıt parçasına bir satır karaladı ve baykuşun okuması için onu dışarı bakacak şekilde pencerenin kenarına sıkıştırdı:

Hoşça kal derken bizi nasıl bir ayrılığın beklediğini kim bilebilir?

Tilo sözlerin ödünç berraklığıyla kendinden hoşnut, şiltesine geçti. Fakat daha göz açıp kapayana kadar bir utanç geldi. Osip Mandelstam bu dizeyi yazarken aklında daha ciddi şeyler vardı. Stalin'in onu Gulag'a göndermesiyle baş etmeye çalışıyordu. Baykuşlarla konuşmuyordu. Tilo notu sıkıştırdığı yerden çıkarıp tekrar yatağa döndü.

Uyanık olarak yattığı yerden birkaç kilometre uzakta üç adam önceki akşam yoldan çıkan bir kamyonun altında kalıp ölmüştü. Kamyon sürücüsü belki de uyuyakalmıştı. Televizyonda, yoğun trafiğin olduğu yol kenarlarında o yaz evsizlerin yatmaya başladıkları söyleniyordu. Gelip geçen otobüs ve kamyonlardan çıkan egzoz dumanının sivrisinekleri uzaklaştırdığını ve şehirde şimdiden birkaç yüz kişinin canına mal olan dang hummasından korunabildiklerini fark etmişler.

Tilo o insanları hayal etti: Şehre yeni gelen göçmenler, taş işçileri, egzoz dumanının optimum yoğunluğu ölçülerek ve bu değer sivrisineklerin kabul edilebilir yoğunluğuna bölünerek kirası hesaplanan –ders kitaplarında kolay kolay bulunmayacak mükemmel bir matematik– önceden yeri ayırtılmış ve parası ödenmiş noktalardaki evlerine geliyorlar.

Adamlar inşaat alanındaki günlük işlerinden yorulmuş, şehrin dört bir yanında orman gibi biten çok katlı alışveriş merkezlerinde ve sitelerde taş keser ve yer döşerken kalkan tozdan kirpikleri ve akciğerleri ağarmış. Tarazlanmış yumuşak *gamça*'larını[1] eğimli toprak dolgudaki köpek bokları ve paslanmaz çelik heykeller –malzeme olarak paslanmaz çelik kullanan çağdaş sanatçıları desteklemek karşılığında onların da çelik endüstrisini tanıtacaklarını uman Pamnani Grubu'nun desteklediği halka açık sanat– serpiştirilmiş cansız çimlere yaymışlar. Heykeller öbekler halindeki çelik sperm hücrelerini andırıyor, ama belki de balona benzetmek istemişler. Kim bilir? Her halükârda, neşeli bir halleri var. Adamlar son bir bidi yakıyor. Duman halkaları gecede kıvrılarak yükseliyor. Neon sokak lambalarının ışığında çimler madenî bir maviye bürünürken, adamlar gri görünüyor. İkisi dumanı halka şeklinde üfleyebildiği, üçüncüsü üfleyemediği için sataşmalar ve gülüşmeler var. Üçüncü beceriksiz, her şeyi en son o öğreniyor.

Uykuları geliyor; milyonerlere paranın gelmesi gibi hızla ve kolayca.

Adamlar kamyon yüzünden olmasa şundan öleceklerdi:

1. Hindistan'da geleneksel pamuklu peştamal. (Ç.N.)

a) Dang humması
b) Sıcak
c) Bidi dumanı
veya
d) Taş tozu

Ama belki de ölmezlerdi. Belki de basamakları tırmanarak yükselecek:

e) Milyoner
f) Süper model
veya
g) Büro şefi olacaklardı.

Üstünde yattıkları çimlere yapışmış olmaları fark eder miydi? Kimin için fark ederdi? Fark edenler için bir farkı var mıydı?

Sevgili Doktor,
Biz ezildik. Bir çaresi var mı?
Saygılarımızla,
Biru, Cayram, Ram Kişore

Tilo gülümseyerek gözlerini kapattı.

Dikkatsiz orospu çocukları. Kamyonun yoluna çıkmalarını onlara kim söyledi?

Bildiği halde bilmemiş olmayı yeğlediği bazı şeyleri, çok belirli bazı bilgileri nasıl unutabileceğini merak ediyordu. Sözgelimi, insanlar taş tozundan öldüklerinde akciğerlerinin yanmayı reddettiği bilgisini nasıl geri alabilirdi? Vücutlarının her yeri yanıp kül olduktan sonra bile akciğer biçimli iki taş levha yanmamış olarak geride öylece kalıyordu. Cantar Mantar'daki kaldırımda yaşayan arkadaşı Dr. Azad Bhartiya, bir granit ocağında çalışıp

otuz beşinde ölen ağabeyi Jiten Y. Kumar'dan söz etmişti. Ruhunun serbest kalabilmesi için ağabeyinin bir odun yığını üstündeki akciğerini demir bir sopayla nasıl parçalamak zorunda kaldığını anlatmıştı. Komünist olduğu ve ruha inanmadığı halde bunu nasıl yaptığını.

Annesini memnun etmek için yapmıştı bunu.

İçleri silisle dolu olduğu için ışıldıyormuş ağabeyinin akciğeri.

Sevgili Doktor,

Yok, önemli değil. Ben sadece merhaba demek istemiştim. Fakat aslında sormak istediğim bir şey var. Annenizi memnun etmek için ağabeyinizin akciğerini parçalamak zorunda kaldığınızı hayal edin. Sizce bu normal bir insan eylemi midir?

Tilo cenazenin yakıldığı odun yığınındaki serbest kalamamış bir ruhun, ruh biçimli bir taş parçasının neye benzeyebileceğini düşündü. Belki bir denizyıldızına. Ya da bir kırkayağa. Ya da bedeni canlı ama kanatları taştan –zavallı yaratık, onu uçurması gereken uzuvlarının ihanetine uğramış, yere mıhlanmış– alacalı bir güveye.

İkinci Matmazel Cibin uykusunda kıpırdadı.

Bebeğin terden nemli alnını okşayan kaçırıcısı, *İyi düşün*, diye kendine telkin etti. *Başka türlü, işler tamamen çığırından çıkabilirdi.* Onca insan varken niye hiçbir zaman çocuk istememiş olan kendisinin bebeği alıp kaçtığını bilemiyordu. Fakat artık olan olmuştu. Onun hikâyedeki rolü yazılmıştı. Kendisi tarafından değil ama. O halde kimin tarafından? Biri işte.

Sevgili Doktor,

İstersen her santimetrekaremi değiştirebilirsin. Ben sadece bir hikâyeyim.

Matmazel Cibin iyi huylu bir bebekti ve Tilo'nun ona yaptığı tuzsuz çorbaları, sebze lapalarını seviyor gibiydi. Çocuklarla çok az tecrübesi olan bir kadın için Tilo onunla şaşırtıcı derecede rahat ve ilgisinde gayet özgüvenliydi. Matmazel Cibin birkaç sefer ağladığında onu çabucak teskin edebilmişti. Böyle durumlarda yapılacak en iyi şeyin, bebek acıktığı zamanlar hariç, onu kızıl tüylü melez Yoldaş Lâli'nin beş hafta önce kapının önündeki sahanlığa yavruladığı silah renkli beş eniğin arasında yere koymak olduğunu öğrendi. İki tarafın da –hem eniklerin hem Matmazel Cibin'in– belli ki birbirleriyle konuşacak çok şeyi vardı. İki anne de iyi birer arkadaştı. Dolayısıyla buluşmaları genelde keyifli geçiyordu. Herkes yorgun olduğunda Tilo enikleri sahanlıktaki bez çuvalın üstüne, Yoldaş Lâli'ye de küçük bir kâse sütle ekmek bırakıyordu.

Tilo gün içinde pastanın mumunu yakmış ve yeni verilen ismiyle Matmazel Cibin'i "Mutlu Yıllar" diye mırıldana mırıldana dans ederek odada dolaştırırken, alt kattaki kiracı Ankita telefon açmıştı. Sabah bir polis memurunun gelip onu –Tilo'yu– soruşturduğunu haber verdi. Adam ona –Ankita'ya– apartmana yeni bir bebek gelip gelmediğini, bu konuda bir bilgisi olup olmadığını sormuş. Adamın acelesi varmış ve ona, polisin olağan ilanlarından birini yayınladığı bir gazeteyi bırakmış. Ankita gazeteyi yerli küçük çocuk kölesiyle üst kata gönderdi. İlanda şöyle deniyordu:

KAÇIRILMA İLANI DP/1146
YENİ DELHİ 110001

Yeni Delhi, Cantar Mantar'da, üstünde giysisi olmayan, ailesi BİLİNMEYEN, ikamet adresi BİLİNMEYEN, kimliği belirsiz bir bebeğin kaçırıldığı kamuoyuna

duyurulur. Adı geçen bebek, polise haber verildikten sonra, ancak polis olay mahalline ulaşmadan önce kimliği belirsiz kişi/kişilerce kaçırılmıştır. İlk Durum Raporu, 361, 362, 365, 336A ile 367 ve 369. maddeler uyarınca düzenlenmiştir. Her türlü bilgi için Yeni Delhi, Parlamento Caddesi Karakolu, Karakol Komiseri ile temasa geçilmesi rica olunur. Bebeğin eşkali aşağıdaki gibidir:

İsim: BİLİNMİYOR, Baba Adı: BİLİNMİYOR, Adres: BİLİNMİYOR, Yaş: BİLİNMİYOR, Giyim: GİYSİSİ YOK.

Ankita telefonda buyurganca ve kınayan bir sesle konuşmuştu. Fakat bu Tilo'yla konuşurken her zamanki haliydi. Kocalı bir kadın olarak kocasız bir kadınla muhatap olurken böyle kendini beğenmiş, muzaffer bir eda takınmaya teşneydi. Yoksa bebekle alakalı bir durum yoktu. Matmazel Cibin'den habersizdi kadın. (Neyse ki Garson Hobart evinin sağlam yapılmasına ve duvarların ses geçirmez olmasına özen göstermişti.) Mahalledeki herkes habersizdi. Tilo bebeği dışarı çıkarmamıştı. Zaten bebek uyurken markete yaptığı birkaç gerekli ziyaret hariç, kendi de dışarı çıkmamıştı. Tezgâhtarlar bebek maması şeklindeki alışılmadık alışverişleri merak etmiş olabilirlerdi. Fakat Tilo polisin soruşturmayı o kadar ileri götüreceğini sanmıyordu.

Gazetedeki ilanı ilk okuduğunda pek ciddiye almamıştı. Bunu düşünmeden yerine getirilen rutin, bürokratik bir görev olarak görmüştü. Fakat ikinci kez okuyunca durumun ciddi olabileceğini anladı. Daha iyi düşünebilmek için ilanı defterine eski hat yazısıyla kelimesi kelimesine kopya etti; On Emir'miş gibi sayfanın kenarını asma ve meyve motifleriyle süsledi. Polisin onu nasıl izleyip kapısına kadar geldiğini bilemiyordu. Bir plan yapması gerektiğinin farkındaydı. Ama yoktu. O yüzden de dünyada onun derdini anlayacağına ve akıllı öğüt verebileceğine güvendiği tek insanı aradı.

Doktor Azad Bhartiya ve o, dört yıldan uzun bir süredir arkadaşlardı. Connaught Meydanı'nda ustalığı ve ufaklığıyla meşhur bir sokak tamircisinin orada sandaletlerinin onarılmasını beklerlerken tanışmışlardı. Tamirci o kadar küçük bir adamdı ki, eline aldığı her ayakkabı veya terlik bir deve aitmiş gibi görünürdü. Bir ayakları giyinik, bir ayakları çıplak olarak orada dikilirlerken Doktor Bhartiya sigarası var mı diye –İngilizce– sorarak Tilo'yu şaşırttı. Tilo da sigarası olmadığını, ama ona bidi ikram edebileceğini –Hintçe– söyleyerek onu şaşırtmıştı. Ufak tefek tamirci tütün mamulleri içmenin sonuçları hakkında ikisine de uzun uzun ders verdi. Dudağından sigarayı düşürmeyen babasının kanserden nasıl öldüğünü anlattı. Babasının akciğerindeki tümörün boyutunu parmağıyla toprağa çizdi. "Bu kadar büyüktü işte." Doktor Bhartiya yalnızca sandaletlerini tamir ettirdiği zamanlar sigara içtiğine onu temin etti. Sonra sohbet siyasete döndü. Tamirci mevcut iklime lanet etti, tüm inanç ve dinlerin tanrılarına sövdü ve eleştirilerini demir kundura kalıbını öperek bitirdi. İnandığı tek tanrının bu olduğunu söyledi. Tabanlar tamir olduğunda ustayla müşterileri arkadaş olmuşlardı bile. Doktor Bhartiya yeni arkadaşlarını Cantar Mantar'daki kaldırım evine davet etti. Tilo davete icabet etti. Ondan sonra da bir daha kopmadılar.

Tilo, Doktor Bhartiya'yı haftada en az iki kere ziyaret ediyor ve ziyaretleri genelde akşam başından şafağa kadar sürüyordu. Bazen ona herkesin sağlığı için nedense gerekli olduğunu düşündüğü kurt düşürücü haplardan götürüyor, Doktor da açlık grevinde olmakla beraber bu hapları almayı ahlaki bir görev biliyordu. Tilo'ya göre Doktor görmüş geçirmiş bir adamdı, dünyada tanıdığı en bilge ve en mantıklı insanlardan biriydi. Zamanla onun her ay gözden geçirilip güncellenen tek sayfalık

Benden Haberler ve Görüşler bülteninin hem mütercimi/müstensihi hem de naşiri/tab edeni oldu. Birlikte her sayıdan sekiz-dokuz nüsha satmayı başardılar. Nereden baksanız verimli bir medya ortaklığı kurmuşlardı: siyaseten derin, ödünsüz ve sapına kadar şolcu.

Medya ortakları İkinci Matmazel Cibin'in gelişinden sonra sekiz gün ya görüşmüş, ya da görüşmemişlerdi. Tilo'nun arayıp polisten ve gazeteye verdikleri ilandan söz ettiği Doktor Bhartiya sesini kısıp fısıltıyla konuşmaya başladı. Uluslararası teşkilatlarca takip edildikleri için cep telefonundan mümkün olduğunca haberleşmemeleri gerektiğini söyledi. Fakat bu uyarıyı yaptıktan sonra neşeyle gevezeliğe koyuldu. Polisin onu nasıl dövüp bütün kâğıtlarına el koyduğunu anlattı. Tilo'nun izini muhtemelen oradan sürdüklerini söyledi (broşürün altında yayıncıların adı ve adresi veriliyordu çünkü). Ya ondan olmalıydı, ya da birkaç değişik açıdan zorla fotoğrafladıkları alçıdaki gösterişli imzasından. Doktor Bhartiya, "Başka kimse yeşil mürekkeple imzasını atıp adresini yazmadı," dedi. "O yüzden de listelerindeki ilk isim sen olmalısın. Bence olağan bir kontrol yapıyorlardır." Fakat yine de her ihtimale karşı Matmazel Cibin'le birlikte eski şehirdeki Cennet Pansiyon ve Cenaze Hizmetleri diye bir yere, geçici süreliğine bile olsa, derhal geçmelerinin iyi olacağını açıkladı. Orada Saddam Hüseyin veya bizzat mal sahibi Doktor Encüm'le temasa geçmesini, özellikle ikincisinin çok iyi biri olduğunu ve *–mezkûr* geceki– hadisenin ardından birkaç defa bebeği sormaya geldiğini anlattı. Doktor Bhartiya, her ne kadar doktorası "beklemede" olsa bile, kendine keyfî olarak verdiği unvana istinaden sevdiği insanlara sık sık "Doktor" der ve bunun da onun onları sevip saymasından başka gerçek bir sebebi olmazdı.

Tilo *–mezkûr* gecede– onu beyaz atıyla Cantar Mantar'dan evine kadar takip eden adamın posta kutusuna

bıraktığı kartvizitten pansiyonun da adını hatırladı, Saddam Hüseyin'in de. Telefon açtığında Saddam, Doktor Bhartiya'nın onlara haber verdiğini ve aramasını beklediğini söyledi. Doktor Bhartiya'yla aynı fikirde olduğunu ve onun mutlaka bir planla çıkageleceğini ekledi. Ondan haber alana kadar bebekle hiçbir şekilde evinden ayrılmamasını tembihledi. Polis arama emri olmadan evine giremezdi; ama evini gözetliyorlarsa –ki bu gayet mümkündü– ve o da sokakta bebekle yakalanırsa, o zaman istediklerini yapabilirlerdi. Saddam'ın telefondaki sesi ve işini bilen arkadaşça üslubu Tilo'ya güven verdi. Doğrusu Saddam da onun sesine güven duymuştu.

Birkaç saat sonra Saddam işlerin ayarlandığını bildirmek için Tilo'yu aradı. Hava ağarırken, muhtemelen saat dörtle beş arası, semt "Kamyon Girişleri"ne kapatılmadan önce onu evinden alacaktı. Yeni Delhi Belediye AŞ'de kamyonet kullanan bir arkadaşıyla gelecekti. Fakat öncesinde, Havuz Has'taki büyükşehir çöplüğünde naylon torbayı fazla kaçırmaktan çatlayarak ölen bir sığırın leşini almaları gerekiyordu. Tilo'nun evi güzergâhlarına ters değildi. Saddam planın kusursuz olduğunu söyledi. Gülerek, "Hiçbir polis belediyenin çöp kamyonunu durdurmaz," dedi. "Pencereni açık tutarsan bizi görmeden önce kokumuzu alırsın."

Böylece Tilo bir kez daha taşındı.

Taşınmadan önce neyi alsam diye düşünerek bir hırsız gibi evinde göz gezdirdi. Ölçü ne olmalıydı? Neye ihtiyacı olurdu? Veya neleri ortada bırakmaması gerekirdi? Ya da ikisi birden? Ya da hiçbiri? Sonra aklında belli belirsiz, polis eve zorla girecek olursa çocuk kaçırmaktan çok daha ağır suçların gündeme geleceği düşüncesi uyandı.

Bu suçların en büyüğü, Keşmir'li bir manavın birkaç gün boyunca birer birer kapısına gönderdiği, Tilo'nun da

dairesinde üst üste yığdığı parlak meyve kutularıydı. Kutuların içinde, bir yıl önce Srinagar'ı basan selden Musa'nın tabiriyle kurtarılan "malları" vardı.

Jelum Irmağı yükselip bendini aştığında şehir kaybolmuştu. Koca mahalleler su altında kalmıştı. Karargâhlar, işkence merkezleri, hastaneler, adalet sarayları, polis karakolları; hepsi batmıştı. Tekne evler vaktiyle çarşı pazar olan yerlerin üstünde yüzüyordu. Binlerce insan dik eğimli çatılarda ve yüksekçe yerlere kurulu eğreti barınaklarda tehlikeli bir şekilde birikmiş, asla gelmeyen kurtarma ekiplerini bekliyorlardı. Şehrin boğulan hali görülmeye değer bir manzaraydı. İçsavaşın boğulan hali tam bir olaydı. Ordu televizyon ekipleri için parmak ısırtan helikopterli kurtarma operasyonları düzenledi. Günün her saati yapılan canlı yayınlarda haber sunucuları, yiğit Hint askerlerinin nankör ve suratsız, aslında kurtarılmayı hiç de hak etmeyen Keşmir'liler için canlarını nasıl dişlerine taktıklarına hayret ediyorlardı. Sular çekildiğinde, geriye çamurla kaplı yaşanmaz bir şehir kaldı. Dükkânlar çamur doluydu, evler çamur doluydu, ırmak kıyısındaki setler çamur doluydu, buzdolapları, dolaplar ve kitap rafları çamur doluydu. Kurtarılmadıkları halde yine de hayatta kalan nankör ve suratsız insanlar çamur doluydu.

Selin sürdüğü haftalarda Tilo, Musa'dan haber alamadı. Keşmir'de olup olmadığını bile bilmiyordu. Boğulup boğulmadığını, cesedinin uzak bir kıyıya vurup vurmadığını bilmiyordu. Ondan haber beklediği geceler yüksek dozlarda uyku hapı alıp zorla uyutuyordu kendini, ama sonuna kadar uyanık olduğu gündüz düşlerinde seli görüyordu. Yağmuru ve jiletli tellerin kangallar halinde yosunlar gibi yüzdüğü gümbür gümbür akan suyu görüyordu. Makineli tüfekler balık olmuş, namluları hızlı akıntıda denizkızlarının kuyruğu gibi kıvrıldığı için kimi hedef

aldıkları ve ateşlendiklerinde kimi öldürecekleri anlaşılmıyordu. Askerler ve militanlar su altında eski James Bond filmlerindeki gibi ağır çekim boğuşuyor, solukları çamurlu sularda parlak gümüş mermiler gibi kabarcık olup yükseliyordu. Döne döne süzülen düdüklü tencereler (ama düdükleri ayrı düşmüş), gaz sobaları, kanepeler, kitap rafları, masalar ve mutfak eşyaları, suya kanunsuz ve kalabalık bir otoyol duygusu veriyordu. İnekler, köpekler, yaklar ve tavuklar daireler halinde yüzüyordu. Yazılı ifadeler, sorgu dökümleri ve ordu basın bültenleri kâğıt gemiler halinde katlanmış, güvenli bir kıyıya ulaşmaya çalışıyordu. Hem erkek hem kadın, hem Vadi'den hem anakaradan siyasiler ve televizyon sunucuları pullu süslü mayolarıyla bir denizatı korosu gibi hoplaya zıplaya geçit yapıyor; kâh dalıp kâh çıkarak, parmak uçlarında dönerek nefis bir su balesinin koreografisini icra ediyor; tortulu sularda ağızları kulaklarına vararak, dişleri güneş vurmuş dikenli tel gibi ışıldayarak gülümsüyorlardı. Hele fikirleri Nazi Almanya'sındaki Schutzstaffel'den pek de farklı olmayan bir politikacı vardı ki, su geçirmezmiş gibi görünen kolalı beyaz dhoti'si ve muzaffer surat ifadesiyle suda yanlamasına attığı taklalar pek etkileyiciydi.

Her gün yeni bazı ayrıntılarla tekrar ediyordu bu gündüz kâbusları.

Musa ancak bir ay sonra aradı. Sesi neşeli geldiği için Tilo küplere binmişti. Musa, Srinagar'da "malları" selden koruyabileceği güvenli bir ev kalmadığı için şehirde hayat normale dönene kadar Tilo'nun onları dairesinde saklayıp saklayamayacağını soruyordu.

Saklayabilirdi. Elbette saklayabilirdi.

Kıpkırmızı, kırmızı, yeşil ve neredeyse siyah –Leziz, Altın Leziz, Ambri ve Kaala Mestana– olarak renklerine göre özel mukavva kutularında, hepsi tek tek kırpıntı kâğıtlara sarılmış olarak gelen Keşmir elmalarının hepsi de

mükemmel vasıftaydı. Her kutunun bir köşesine, bir at başının küçük taslağı şeklindeki logosuyla Musa'nın kartviziti konmuştu. Ve her kutunun tabanı biraz yukarıdaydı. Ve her tabanın altında Musa'nın "malları" saklıydı.

Tilo içlerinde ne olduğunu ve onlarla ne yapılması gerektiğini kendine telkin ederek kutuları tekrar açtı; onları götürmeli mi, yoksa bırakmalı mıydı? Dairenin yedek anahtarı sadece Musa'da vardı. Garson Hobart Afganistan'da olduğu için bir tehlike arz etmezdi. Ama gelse bile zaten anahtarı yoktu. Dolayısıyla kutuları bırakmak pek de riskli olmazdı. Tabii, tabii, tabii... polisin içeri girmesi gibi küçük bir ihtimal sayılmazsa.

"Mallar" sayılıydı ve alelacele yollandıkları her halinden belliydi. Geldiklerinde bazısı kurumuş çamurla; ırmağın kıvamlı kara alüvyonuyla kaplıydı. Bazısı da iyi durumdaydı ve belli ki sel suları onlara ulaşamamıştı. Su lekeli aile fotoğraflarından dağılmış bir albüm vardı; Musa'nın kızı, Birinci Matmazel Cibin ve Musa'nın annesi Arife zar zor tanınır vaziyetteydi. Kilitli naylon bir torbaya deste halinde, ikisi Hint, beşi başka milliyetlerden –İyad Kharif (Lübnanlı güvercin Musa), Hadi Hasan Mohseni (İranlı bilge ve rehber Musa), Faris Ali Halebi (Suriyeli binici Musa), Muhammed Nebil es-Salim (Katarlı soylu Musa), Ahmed Yasir el-Kassimi (Bahreynli zengin Musa)– toplam yedi pasaport sığdırılmıştı. Musa'nın güzelce tıraş olmuş hali, Musa'nın kırçıl sakallı hali, Musa'nın uzun saçlı ve sakalsız hali, Musa'nın kısa saçlı ve kısa sakallı hali. Tilo isimlerin ilki olan ve Musa'nın oldu olası sevdiği İyad Kharif'i tanıdı; "sonbahar doğumlu güvercin" anlamına geldiği için üniversite günlerinde ikisi de ona gülerdi. Sinir olduğu insanlara bir çeşitleme yaparak Gandu Kharif derdi Tilo. Sonbahar doğumlu göt. (Gençken Tilo felaket derecede küfürbazdı ve yeni duyduğu sövgüleri zevkle kullanarak, kelime dağarcığını onların üstüne inşa ederek Hintçeyi öğrenmişti.)

Başka bir naylonda, üstündeki isimler pasaportlardakiyle örtüşen çamur kaplı kredi kartları, biniş kartları ve kullanıldıkları eski günlerden birer yadigâr, birkaç uçak bileti vardı. İç içe isimler, adresler ve numaralar yazılı eski telefon defterleri. Musa yanlamasına bir yazıyla birinin arkasına bir şarkıdan birkaç satır karalamıştı:

Işığa karanlık, karanlığa ışık
Üç kara arabaya üç kara yolcu
Birleştiren şey bizi birbirimizden ayırır
Gitti kardeşim, gitti yüreğim

Kimin yasını tutmuştu? Tilo bilmiyordu. Belki koca bir neslin.

Mavi bir yurtiçi mektup zarfında yarım bırakılmış bir mektup. Alıcısı belli değildi. Belki Musa kendine yazmıştı... belki de ona, çünkü Tilo için sık sık yaptığı üzere, başındaki Urduca şiiri çevirmeye çalışmıştı.

Dünya ki mehfilon se ukta gaye hûn ya Rab
Kya lütf encümen ka, cab dil hi buj gaye ho
Soriş se bhagta hûn, dil dhundta hai mera
Aysa sukût cis pe takrir bhi fide ho

Dünya buluşmalarından yoruldum, ya Rab
Kalbimdeki ışık gitmiş, onlardan ne zevk alayım?
Yüreğim kalabalıkların gürültüsünü değil
Sözün kendisini susturan sessizliği arıyor.

Altına şunlar yazılmıştı:

Nerede duracağımı da, nasıl devam edeceğimi de bilmiyorum. Durmamam gerektiği yerde duruyorum. Durmam gerektiği yerde devam ediyorum. Bezginlik

var. Ama başkaldırı da var. Bugünlerde beni bu ikisi birlikte tanımlıyor. Birlikte uykularımı çalıyor, birlikte ruhumu onarıyorlar. Görünürde çözümü olmayan nice sorunlar var. Dostlar düşmana dönüyor. Seslerini yükseltmiyorlar; susuyor, ketum davranıyorlar. Düşmanken dost olan birini ise görmedim daha. Umut yok gibi. Takınabileceğimiz tek asil tutum, umut varmış gibi davranmak...

Dostların kim olduğunu Tilo bilmiyordu.

Fakat Musa'nın hâlâ hayatta olmasının mucize gibi bir şey olduğunu biliyordu. 1996'dan beri geçen on sekiz yılda hayatının her gecesini Musa kelle koltukta geçirmişti. Tilo'nun kaygılandığını görse, "Beni kaç defa daha öldürebilirler?" derdi. "Cenazeme geldin. Mezarıma çiçek bıraktın. Bana daha ne yapabilirler? Güpegündüz dolaşan bir hayalet gibiyim. Yokum." Son görüştüklerinde, laf arasında şaka yapar gibi, ama gözlerinde kederle söylediği şey Tilo'nun kanını dondurmuştu:

"Bugünlerde Keşmir sırf hayatta olduğun için öldürülebileceğin bir yer haline geldi."

Tilo'ya, savaşta düşmanın değil, ancak dostların cesaret kırıcı olabildiklerini söylemişti.

Bir başka kutuda bir avcı bıçağıyla dokuz cep telefonu vardı; küçük tuğla ebadında eski cihazlar, küçük Nokia'lar, bir Samsung akıllı telefon, iki de iPhone, hiç cep telefonu kullanmayan biri için gereğinden de fazlaydı. Tilo onları aldığında çamur içindeki cihazlar fosilleşmiş çikolata kalıpları gibi görünüyordu. Çamursuz şimdiki halleriyle ise eski ve kullanılır değildiler. Katılaşıp sararmış tomar halindeki gazete kupürlerinin ilkinde dönemin Keşmir Başbakanı tarafından yapılan bir açıklama vardı. Birisi açıklamanın altını çizmişti:

Bütün mezarları kazıp açacak halimiz yok. En azından Kayıp'ların akrabalarından, çok ayrıntılı olmasa bile, bazı genel bilgiler alabilmeliyiz. Yoksa yakınlarından başka kim bilebilir onların nerede gömülü olduklarını?

Üçüncü bir kutunun içinden bir tabanca, birkaç mermi, küçük bir şişe içinde haplar (Tilo *ne* hapları olduğunu bilmiyor, ama S ile başlayan bir madde olduğunu tahmin edebiliyordu) ve selden etkilenmemiş görünen bir defter çıkmıştı. Tilo defteri ve kendine ait yazıyı tanıdı, ama yazan bir başkasıymış gibi sayfaları merakla okudu. Şu günlerde onun da beyni çamurdan sağ kurtulmuş bir "buluntu" gibiydi. Üstelik sadece beyni değil, kendisi, *her şeyi* öyleydi; rasgele derlenmiş çamurlu bir buluntular toplamıydı sanki.

Tilo, annesi ve Doktor Azad Bhartiya'nın kâtibi olmadan çok önceleri tam zamanlı bir askerî işgalin yarı zamanlı, sıra dışı kâtipliğini de yapmıştı. Şiraz faslının ve Delhi'ye geldikten sonra Naga'yla evlenmesinin ardından, geride bıraktığı bir şeyi arar gibi aylar boyu, yıllar boyu saplantıyla Keşmir'e sürekli geri dönmüştü. O gezilerde nadiren buluşmuş olsalar da (buluşmaları çoğunlukla Delhi'de oluyordu) Musa ona gizli tüneğinden göz kulak olmuştu. Tilo damdan düşer gibi karşısına çıkan, onunla vakit geçiren, seyahat eden, onu evlerine davet eden candan insanların Musa'yla ilişkili olduklarını biliyordu. Bu insanlar sırf Musa'yı –gölgeler içinden bir gölge olarak bildikleri adamın en azından düşüncesini– sevdikleri için onu bağrına basmış ve ona, kendilerine bile anlatamaycakları şeyleri anlatmışlardı. Ne Musa ne de Tilo'nun kendisi ne aradığını biliyordu. Ve ona rağmen tasarım ve tipografi işlerinden kazandığı ne varsa, hepsini bu seyahatlere harcıyordu. Bazen acayip fotoğraflar çekiyordu. Garip şeyler not alıyordu. Hikâye parçaları ve ne

amaca hizmet ettiği belli olmayan anlaşılmaz yadigârlar topluyordu. Merak gösterdiği bu uğraşlarda bir benzerlik veya ortak bir tema yok gibiydi. Belirli bir hedefi veya tasarısı yoktu. Bir gazete veya dergi için, kitap veya film senaryosu için yazmıyordu. Çoğu insanın önemli sayacağı şeylere aldırmıyordu. Tuhaf ve dağınık arşivi yıllar geçtikçe alışılmadık derecede tehlikeli hale geldi. Bir selden değilse bile başka bir felaketten sağ çıkanların arşiviydi bu. İçgüdüsel olarak onu Naga'dan gizliyor ve anlamasa da sezdiği, kendine ait girift bir mantıkla düzenliyordu. Gerçek dünyada gerçek savların çatıştığı hararetli tartışmalarda esamisi okunmazdı bunların. Ama zaten bir önemi yoktu.

Gerçek şuydu ki, Tilo huzursuz kalbine huzur verebilmek ve işlemediği bir suçun kefaretini ödemek için Keşmir'e gidip geliyordu.

Ve de Komutan Gulriz'in mezarına çiçek bırakmak için.

Musa'nın "mallar"la birlikte gönderdiği defter ona aitti. İlk birkaç sayfa onun elyazısıyla doldurulmuştu, geri kalanı boştu. Açılış sayfasını görünce Tilo gülümsedi:

Küçük Çocuklar İçin İngilizce Dilbilgisi
ve Anlama Kılavuzu
Yazan
S. Tilottama

Tilo bir kül tablası alıp bağdaş kurarak yere oturdu ve defterin sonunu getirene kadar bidi'leri peş peşe tüttürdü. Defterdeki hikâyeleri, basın kupürlerini ve günce türünden yazdıklarını okudu:

Manzur Ahmet Ganay militan olduğunda askerler evine gidip, daima zarif giyinen yakışıklı babasını aldılar. Onu Hayder Baig Sorgu Merkezi'nde tuttular. Ahmed Ganay bir buçuk yıl militanlık yaptı. Babası bir buçuk yıl boyunca tutuklu kaldı.

Manzur Ahmet Ganay'ın öldürüldüğü gün askerler gülümseyerek babasının hücre kapısını açtılar. "Efendi, özgür mü kalmak istiyordun? *Mübarek ho âpko.* Gözün aydın! Dileğin bugün gerçek oluyor. Özgürlüğüne kavuşuyorsun."

Köy halkı öldürülen gençten çok, bir buçuk yıldır tıraş edilmeyen saçı sakalı ve gözlerindeki yabani bakışla üstü başı perişan bir halde meyve bahçelerinden dengesizce koşarak gelen enkaza ağladı.

Dengesizce gelen enkaz, oğlu gömülmeden önce kefenini kaldırıp onu öpmeye ancak yetişebilmişti.

Soru 1: Köylüler dengesizce koşarak gelen enkaza niye daha fazla ağladılar?

Soru 2: Enkaz niye dengesizce koşuyordu?

HABERLER

Keşmir Yol Gösteren Haber Servisi (KYGHS)

Onlarca Sığır Racuri'deki Kontrol Hattını (KH) Aştı

Cammu Keşmir eyaletine bağlı Nevşera ilçesinde, aralarında 29 mandanın olduğu en az 33 sığır Pakistan tarafına geçti.

KYGHS'nin bildirdiğine göre sığırlar Kalsiyan mevkisinde KH'yi aştı. Yerel halk, KYGHS'ye, "Ram Sarup, Aşok Kumar, Çaran Das, Ved Prakaş ve başkalarına ait olan sığırlar KH yakınlarında otlarken sınırın öbür yanına geçti," şeklinde açıkladılar.

Doğru cevabı işaretleyin:

Soru 1: Sığırlar KH'yi niye aştı?

a) Eğitim için
b) Gizli bir operasyon için
c) Hiçbiri

KUSURSUZ CİNAYET (J.nin öyküsü)

Aşağıdaki olay birkaç yıl evvel, ben Teşkilat'tan istifa etmeden önce yaşandı. Yıl ya 2000 ya da 2001'di. O sıralar Mattan'da Polis Başkomiser Yardımcısı olarak görevliydim.

Bir akşam saat 11.30 civarında komşu köyden bir telefon geldi. Arayan bir köylüydü, ama adını vermek istemiyordu. Bir cinayet işlendiğini söyledi. Biz de gittik. Ben ve Başkomiser. Ocak ayıydı. Çok soğuktu. Her yerde kar vardı.

Köye vardık. Herkes evlerindeydi. Kapılar kilitliydi. Işıklar kapalıydı. Kar kesilmişti. Berrak bir geceydi. Dolunaydı. Ay ışığı karda yansıyordu. Her şey apaçık seçilebiliyordu.

Birini gördük; iriyarı, güçlü kuvvetli bir adamdı. Karda yatıyordu. Yeni öldürülmüştü. Kanı karın üstünde yayılmıştı. Hâlâ sıcaktı. Karı eritmişti. Soğuk zeminde dumanı hâlâ tütüyordu. Yemeği pişiriliyormuş gibi adam orada öylece yatıyordu...

Boğazı kesildikten sonra bir evin kapısını çalabilmek için otuz metre kadar süründüğü anlaşılıyordu. Fakat korkudan kimse kapısını açamamış, adam da kan kaybından ölmüştü. Dediğim gibi, güçlü kuvvetli bir adamdı ve dolayısıyla çok kan akmıştı. Pathan kıyafetinin –şalvar kamiz– üstüne kamuflajlı kurşun geçirmez yelek giymişti ve belinde mermi dolu bir fişeklik, yanında bir AK-47 vardı. Adamın militan olduğu bizim için belliydi belli olmasına, ama onu kim öldürmüş olabilirdi? Ordu olsa tabii ki cesedi alıp "Cinayet"i hemen üstlenirlerdi.

Rakip bir militan örgüt olsa silahını alırlardı. Dolayısıyla tam bir muammayla karşı karşıyaydık.

Köylüleri toplayıp sorguya çektik. Kimse bir şey gördüğünü, duyduğunu veya bildiğini kabul etmedi. Cesedi yanımızda Mattan Karakolu'na götürdük. Orada başkomiserim bir bilgisi var mı diye yakındaki Raştriya Özel Harekât Birlikleri (RT) karargâhının –askerî karargâhın– komutanını aradı. O da hiçbir şey bilmiyordu.

Cesedi teşhis etmek zor olmadı. Militanların tanınmış üst düzey komutanlarındandı. Hizb'e mensuptu. Hizbül-Mücahidîn'e. Fakat kimse "Cinayet"i üstlenmiyordu. Öyle olunca olayı RT komutanıyla benim başkomiserim üstlenelim dediler. RT'yle CKP'nin (Cammu Keşmir Polisi) ortak yürüttüğü bir kordon ve arama operasyonu sırasındaki bir temasta adamın öldürüldüğünü açıkladılar.

Olay ulusal basında şu şekilde yer aldı: *Raştriya Özel Harekât Birlikleri ile Cammu Keşmir Polisi'nin Binbaşı XX ve Başkomiser YY önderliğinde ortak yürüttükleri operasyonda saatler süren şiddetli bir silahlı çatışma sonucu korkutucu bir militan ölü olarak ele geçirildi.*

RT de CKP de takdirname aldı ve nakit ödülünü birlikte paylaştık. Militanın cesedini ailesine teslim ederken, adamı kimin öldürmüş olduğuyla ilgili bir fikirleri var mı diye üstü kapalı olarak sorduk soruşturduk. Fakat yine hiçbir ipucu yoktu.

Yedi gün sonra başka bir köyde başka bir Hizb militanı başı kesilmiş olarak bulundu. O da cesedini bulduğumuz liderin sağ koluydu. Cinayeti Hizb'in kendisi üstlendi. Komutanını öldürdüğü veya militan kadroları arasında dağıtılması planlanan iki buçuk milyon rupi'yi çaldığı için cezalandırıldığını bize özel olarak ilettiler.

Olay ulusal basında şöyle yer aldı:
Militanlar Masum Bir Sivili Gaddarca Katlettiler

Soru 1: Bu hikâyenin kahramanı kim?

MUHBİR – I

Tral isimli belde. Nav Dal isimli köy. Yıl 1993. Köy militan kaynıyor. "Kurtarılmış" bir köy burası. Ordu köyün eteklerinde, ama askerler girmeye cesaret edemiyor. Tam bir kilitlenme söz konusu. Köylüler askerî kampa yaklaşmıyorlar. Askerlerle onlar arasında hiçbir surette bir alışveriş yok.

Gelgelelim, kamp komutanı militanların her hareketinden haberdar. Hangi köylülerin Hareket'i desteklediğini, hangilerinin desteklemediğini, kimlerin militanlara gönüllü olarak yardım ve yataklık ettiğini, kimlerin etmediğini biliyor.

Günler boyu tetikte bekleniyor. Bir Allah'ın kulu kampa gitmiyor. Bir asker bile köye girmiyor. Ve ona rağmen orduya bilgi ulaşıyor.

Sonunda militanlar köyden parlak siyah bir boğanın düzenli olarak kampa yöneldiğini fark ediyorlar. Boğanın yolunu kesiyorlar. Boynuzlarına bağlı olarak bir dizi *taviz*'in –onu hastalıktan, kem gözden, iktidarsızlıktan koruyacak muskaların– yanında, içinde bilgiler olan küçük notları fark ediyorlar.

Ertesi gün boğanın boynuzlarına el yapımı bir patlayıcı iliştiriyorlar. Hayvan kampa yaklaşırken de infilak ettiriyorlar. Kimse ölmüyor. Boğa ağır yaralanıyor. Köyün kasabı onu henüz canlıyken boğazlamayı öneriyor ki, hayvan murdar olmadan köylüler etini afiyetle yiyebilsinler.

Fakat militanlar fetva veriyor. Boğa bir muhbir, etini kimse yiyemez diye.

Eyvallah.

Soru 1: Bu hikâyenin kahramanı kim?

Onu insanlıktan çıkardığı için ihanet etmeyi seviyordu. Kendimi insanlıktan çıkarmak benim en temel karakterim.

Jean Genet

Mutluluktan şifa bulmadım henüz.

Anna Ahmatova

Soru 1: Hikâyenin kahramanı kim?

BAKİRE

Fedailerin askerî kampa düzenleyecekleri saldırı yine fedailer tarafından iptal edildi. Bu kararı, Suzuki Maruti'yi kullanan adamın, Abid Suzuki namıyla maruf Abid Ahmed'in cidden çok kötü bir sürücü olması yüzünden aldılar. Küçücük araç bir engelden kaçıyormuşçasına sertçe bir sola, bir sağa savruluyordu. Oysa yol boştu ve kaçacak bir engel yoktu. Abid Suzuki'nin yol arkadaşları (hiçbiri araba kullanmayı bilmiyordu) ona sorunun ne olduğunu sorduklarında adam, hepsini cennete götürmeye gelen hurileri gördüğünü söylemişti; arabanın kaputu üstünde anadan üryan oynayıp dikkatini dağıtıyorlarmış.

Anadan üryan hurilerin bakire olup olmadıklarını tespit etmenin bir yolu yok.

Ama Abid Suzuki'nin bakire olduğu kesindi.

Soru 1: Abid Suzuki niye kötü bir sürücüydü?

Soru 2: Bir erkeğin bakire olup olmadığını nasıl anlarsınız?

Mahmud, Budgam'da terziydi. En büyük arzusu elinde silahla poz verip fotoğraf çektirmekti. Sonunda, militan bir örgüte katılmış olan bir okul arkadaşı onu saklanma yerlerine götürdü ve böylece hayali gerçekleşti. Srinagar'a döndüğünde negatifleri tabettirmek üzere Tac Fotoğraf Stüdyosu'na götürdü. Fotoğraf başına 25 kuruşluk indirim için pazarlık yaptı. Onları almaya gittiğinde Sınır Güvenlik Gücü, Tac Fotoğraf Stüdyosu'nu kordona aldı ve Mahmud resimlerle suçüstü yakalandı. Merkeze götürüldü ve günlerce işkence gördü. Kimseyi ele vermedi. On yıl hapse mahkûm oldu.

Birkaç ay sonra, fotoğrafların çekimine yardımcı olan militan komutan tutuklandı. Onunla birlikte iki AK-47 ve muhtelif mühimmat ele geçirildi. Adam iki ay sonra serbest kaldı.

Soru 1: Değdi mi?

KARİYER MERAKLISI

Oğlan eskiden ezelinden bir başarıya imza atmak istiyordu. Akşam yemeğine dört militanı davet etti ve yemeklerine uyku hapı kattı. Adamlar uyuyunca askerleri çağırdı. Askerler militanları öldürüp evi yaktılar. Oğlana iki parsel toprak ve yüz elli bin rupi vaat etmişlerdi. Elli bin rupi verdiler ve ona bir askerî kampın hemen dışındaki bir yeri uygun gördüler. Yevmiyeli çalışmak yerine kadrolu bir iş isterse, onlara iki yabancı militan getirmesini söylediler. Oğlan bir Pakistanlıyı "canlı" olarak getirmeyi başardı, ama ikincisini bulmakta zorlandı. Askerî müfettişe, "Bugünlerde işler kötü," diye anlattı. "Olaylar öyle bir noktaya geldi ki, yabancı

bir militan diye birini rasgele öldüremiyorsunuz. Kadrolu olarak yapılabilecek bir iş olmaktan çıktı bu."

Ona bir referandum yapılsa kime oy vereceğini sordum, Hindistan mı Pakistan mı?

"Pakistan tabii."

"Niye?"

"Çünkü Pakistan bizim Mülk'ümüz (ülke). Fakat Pakistanlı militanlar bize bu şekilde yardım edemezler. Onları öldürüp iyi bir işim olursa en azından bana faydası olur."

Askerî müfettişe, Keşmir Pakistan'a geçerse onun –askerî müfettişin– orada barınamayacağını söyledi. Fakat o –oğlanın kendisi– barınabilirdi. Öte yandan, bu sadece teorik bir tartışma, diye anlattı. Çünkü çok geçmeden zaten ölecekti.

Soru 1: Oğlan kim tarafından öldürüleceğini düşünüyordu?

a) Askerler
b) Militanlar
c) Pakistanlılar
d) Yakılan evin sahipleri

NOBEL ÖDÜLÜ'NÜ KAZANAN

Keşmir'li Pandit Manohar Mattu bütün Hindular ayrıldıktan sonra bile Vadi'de kalmayı sürdürüyordu. Keşmir'deki tüm Hinduların öyle ya da böyle Hindistan İşgal Kuvvetleri'nin ajanı olduklarını söyleyen Müslüman arkadaşlarının iğnelemeleri onu içten içe bezdiriyor ve derinden yaralıyordu. Hindistan karşıtı tüm gösterilere katılmış, *Azadi!* diye herkesten yüksek sesle haykırmıştı Manohar. Yine de hiçbir şey kâr etmiyordu. Bir ara eline silahı alıp Hizb'e katılmayı bile düşünmüş, ama so-

nunda vazgeçmişti. Bir gün eski bir okul arkadaşı olan İstihbarat Subayı Aziz Muhammed onu evinde ziyaret etmiş ve Mattu'nun dosyasını gördüğünü, onun için endişelendiğini söylemişti. Dosyada "ülke karşıtı eğilimler" gösterdiği için izlemeye alınması teklif ediliyordu.

Bunu duyan Mattu'nun gözleri parlamış ve göğsü gururla kabarmıştı.

Arkadaşına, "Bana Nöbel Ödülü vermiş gibi oldun!" dedi.

Aziz Muhammed'i Café Arabica'ya götürdü ve ona 500 rupi'lik kahve ve börek çörek ısmarladı.

Bir yıl sonra Mattu kâfir olduğu gerekçesiyle kimliği belirsiz bir kişi tarafından vuruldu.

Soru 1: Mattu niye vuruldu?

a) Hindu olduğu için
b) Azadi yanlısı olduğu için
c) Nobel Ödülü'nü kazandığı için
d) Hiçbiri
e) Hepsi

Soru 2: Kimliği belirsiz saldırgan kim olabilirdi?

a) Tüm kâfirlerin öldürülmesi gerektiğini düşünen İslamcı bir militan
b) Tüm İslamcı militanların, tüm kâfirlerin öldürülmesi gerektiğini düşündüklerinin düşünülmesini isteyen bir İşgal ajanı
c) Hiçbiri
d) Bu meseleyi çözmek için herkesin aklını kaçırmasını isteyen biri.

HATİCE DİYOR Kİ...

Keşmir'de bizler uyanıp "Günaydın" dediğimizde asıl söylemek istediğimiz, "Matemin Aydın"dır.

Begüm Dil Efruze, değişen zamanlara uymak gerektiğine ciddi ciddi inanan namlı bir oportünistti. Hareket'in iyice hızlandığı günlerde kol saatini Pakistan saatine uygun olarak bir buçuk saat ileri aldı. İşgal Kuvvetleri kontrolü tekrar ele aldığında Hindistan saatine döndü. Vadi'de, "Begüm Dil Efruze'nin saati saat değil, gazete mübarek," deniyordu.

Soru 1: Bu kıssanın hissesi nedir?

2008, 1 NİSAN ŞAKA GÜNÜ: Aslında şaka günü değil, şaka gecesi. Haberler bütün gece kesintili olarak, cep telefonundan cep telefonuna aktarılarak geldi: *Bandipora'da bir köyde çatışma çıktı.* SGG ile ÖHK, Çitti Bandi köyündeki bir evde militanların –Leşker-i Tayyibe Operasyon Şefi'yle bazı başkalarının– olduğuyla ilgili kesin istihbarat aldıklarını bildiriyorlardı. Bir baskın düzenlendi. Çatışma bütün akşam sürdü. Gece yarısını geçe ordu operasyonun başarıyla tamamlandığını açıkladı. İki militan öldürülmüştü. Fakat polise göre ortada ceset yoktu.

P. ile Bandipora'ya gittim. Çıktığımızda gün ağarıyordu.

Srinagar'dan Bandipora'ya giden yol hardal tarlalarının arasından kıvrılır. Vular Gölü ayna gibidir, arkasında ne olduğunu belli etmez. İnce tekneler podyuma çıkan mankenler gibi bakımlıdır. P. bana "İyi Niyet Harekâtı" çerçevesinde ordunun yirmi bir çocuğu bir donanma botuyla pikniğe götürdüğünü anlatıyor. Bot alabora olmuş. Yirmi bir çocuğun hepsi de boğulmuş. Boğulan çocukların aileleri gösteri yapınca onlara ateş açılmış. Şanslı olanlar ölmüş.

Dediklerine göre Bandipora "kurtarılmış bölge" imiş. Vaktiyle Sopore'nin olduğu gibi. Şopiyan'ın hâlâ olduğu gibi. Sırtını yüksek dağlara vermiş bir yer Bandipora. Oraya ulaştığımızda baskının sona ermediğini gördük.

Köylüler operasyonun önceki gün öğleden sonra üç buçukta başladığını anlattılar. Silah zoruyla evlerinden çıkarılmışlar. Evlerini kapılar açık, içilmemiş çayları sıcak, kitapları açık, ev ödevleri yarım, yemekler ateşte, doğranmış domatesler kavrulan soğanlara katılmayı bekler vaziyette bırakmışlar.

Dediklerine göre asker sayısı binden fazlaymış. Bazıları dört bin diyordu. Akşam çökünce dehşet büyür; çınarların yaprakları asker gibi görünmüş olmalı. Operasyon uzamış ve zaman zaman patlayan silahlardan gelen gümbürtünün; açılan dolap kapaklarının, çalınan para ve takıların, parçalanan dokuma tezgâhlarının hışırtı ve takırtıları arasında şafak sökmüştü. Hayvanlar ağıllarında diri diri mangal yapılmıştı.

Bir şairin kardeşine ait büyük bir ev yerle bir olmuştu. Moloz yığınına dönmüştü. İçinden ceset çıkmamıştı. Militanlar kaçmıştı. Fakat belki de zaten orada değillerdi.

Peki ordu niye hâlâ oradaydı? Askerler kalabalığı makineli tüfek, kürek ve havanlarla denetim altında tutuyorlardı.

Yeni haberler geliyor:

Yakındaki bir benzinlikte iki genç adam bulunmuş.

Kalabalık kaskatı kesiliyor.

Ordu, Çitti Bandi'de iki militanın öldürüldüğünü duyurmuştu bile. Dolayısıyla şimdi cesetlere ihtiyaç var. İnsanlar gerçek hayatta işlerin nasıl yürüdüğünü biliyor. Bazen senaryonun baştan yazıldığını da.

"O oğlanların cesetleri yeni yakıldıysa ordunun açıklamasını kabul etmeyiz."

Git Hindistan! Geri Dön!

İnsanlar köy camisinde onlara yukarıdan bakan bir askeri fark ediyorlar. Mabette postallarını çıkarmamış. Bir uluma kopuyor. Tüfeğin namlusu yavaşça kalkıyor ve nişan alıyor. Hava sıkışıp sertleşiyor.

Şair kardeşinin eski evinden bir atış sesi geliyor. Bu bir duyuru. Askerler geri çekilecek. Köyün içinden geçen yol hem onlar hem bizim için yeterince geniş olmadığından evlerin duvarlarına yapışıyoruz. Askerler sıra halinde çıkıyorlar. Yuhalamalar, köy yolunda uğuldayan rüzgâr gibi peşlerine takılıyor. Askerlerin öfke ve utançları sezilebiliyor. Çaresizlikleri de öyle. Fakat bir saniyede her şey değişebilir.

Tek yapmaları gereken, dönüp ateş etmek.

Köylülerin tek yapması gereken, yatıp ölmek.

Son asker de uzaklaştıktan sonra insanlar yanmış evin yıkıntıları üstüne çıkıyor. Çatıdaki teneke levhalar hâlâ için için yanıyor. Kömür olmuş açık bir sandığın içinden hâlâ alevler yükseliyor. Acaba içinde ne vardı da böyle güzel yanıyor?

İnsanlar tüten küçük moloz tepesinde dikilip bir ezgi tutturuyorlar:

Hum Kya Çahtey?

Azadi!

Ve ardından Leşker'i çağırıyorlar:

İşte, İşte!

Leşker-i Tayyibe!

Başka yeni haberler geliyor.

SGG, Mudasır Nezir'i yakalamış.

Babası geliyor. Güçlükle nefes alıyor. Yüzü solmuş. Baharda bir güz yaprağı gibi.

Oğlanı askerî kampa götürmüşler.

"Militan değil ki. Geçen yıl bir gösteride yaralanmıştı."

"Oğlunu geri istiyorsan onlara kızını yollamanı söylüyorlar. Onun bir YÜP –yerüstü personeli– olduğunu

söylüyorlar. Hizb'li bir adamın malzeme taşımasına yardım ettiğini.

Belki yardım ediyor, belki etmiyor. Fakat her halükârda, kız gidici.

Hizb'li bir adamın malzeme taşımasına yardım edeceğim.

Sonra o da beni ben olduğum için öldürecek.

Başı açık kötü kadın diye.

Hintli

Hintli mi?

Neyse ne

Böyle gider.

HİÇ

İçinde hiçbir olay olmadığı halde yazacak çok şeyin olduğu şu karmaşık hikâyelerden birini yazmak isterim. Fakat Keşmir'de bu mümkün değil. Burada olanlar karmaşık değil. İyi edebiyat yapılamayacak kadar kanlı burası.

Soru 1: Niye karmaşık değil?

Soru 2: Bir edebiyatın iyi olması için ne kadar kan gerekir?

Defterdeki son yazı, sayfalardan birine yapıştırılmış orduya ait bir basın açıklamasıydı:

BASIN ENFORMASYON DAİRESİ (SAVUNMA KANADI)

HİNDİSTAN CUMHURİYETİ

SAVUNMA BAKANLIĞI, SRİNAGAR HALKLA İLİŞKİLER MÜDÜRLÜĞÜ

SEYAHATE ÇIKAN BANDİPORA'LI KIZLAR

Bandipora, 27 Eylül: Bugün Bandipora ilçesine bağlı Erin ve Derdpora köylerinden 17 kız için önemli bir gündü. Agra, Delhi ve Çandigarh'ı kapsayan 13 günlük SADHBHAVANA Turu için Sonya Puri Hanım ve Erin köyü Dalyan Mevki 81. Dağ Tugayı Komutanı Tuğgeneral Anil Puri tarafından uğurlanan kızlara iki yetişkin kadın, köy ihtiyar heyetlerinden iki üye ve 14. Raştriya Özel Harekât Birliği'nden subaylar eşlik ediyor. Topluluk Agra, Delhi ve Çandigarh'ta tarihsel ve eğitsel önem taşıyan yerleri ziyaret edecekler. Ayrıca Pencap Valisi ve kendi eyaletlerinin valisi de onları kabul edecek.

Gezinin katılımcılarına hitap eden 81. Dağ Tugay Komutanı Tuğgeneral Anil Puri, kendilerine sağlanan bu eşsiz fırsattan azami derecede istifade etmeleri gerektiğini dile getirdi. Aynı zamanda onlardan, öbür eyaletlerin kaydettiği gelişmeleri dikkatle gözlemlemeleri ve kendilerini barış elçileri olarak görmelerini de istedi. Topluluğu samimiyetle uğurlayanlar arasında 14. Raştriya Özel Harekât Birliği Komutanı Albay Vinod Singh Negi, iki köyün seçilmiş ihtiyar heyeti başkanları, tüm katılımcıların aileleri ve yerel halk da hazır bulundu.

Küçük Çocuklar İçin İngilizce Dilbilgisi ve Anlama Kılavuzu iki bidi ve dört sigara sürdü. Tabii ikisi de değişebilen okuma/tüttürme hızları artık ne kadar ayarlanabilirse.

Tilo basın açıklamasında anlatılana benzer başka bir İyi Niyet gezisini, Srinagar'daki Muskaan Ordu Yetimhanesi'nden oğlan çocukları için ordunun cömertçe düzenlediği bir turu hatırlayarak kendi kendine gülümsedi. Musa ona mesaj göndermiş, Kızıl Kale'de görüşmek istemişti. On dört yıl önce olmalıydı. Tilo hâlâ Naga'yla birlikte yaşarken.

Musa, cüretkârlık bu ya, gezi grubunun sivil refakatçilerinden biriydi. Agra'daki Tac Mahal'i görmeye gider-

ken yolları Delhi'den geçiyordu. Hazır Delhi'ye gelmişken de yetimler Kutup Minar, Kızıl Kale, Hindistan Kapısı, Raştrapati Bhavan, Meclis Binası, Birla Evi (Gandi orada vurulmuştu), Tin Murti (Nehru orada yaşamıştı), ve Safdarcung Caddesi 1 Numara'ya (İndira Gandi, Sih koruması tarafından orada vurulmuştu) götürüldüler. Musa'yı tanımak imkânsızdı. Zahur Ahmed diye bir isim edinmişti ve gereğinden fazla gülümsüyor, hafifçe sersem, yaltaklanan namussuzca bir hava takınıyordu.

Kızıl Kale'deki ses ve ışık gösterisinde tesadüf eseri karşılaşmış iki yabancı gibi, karanlıktaki bir bankta yan yana oturdular. Seyircilerin çoğu yabancı turistti. Musa ona, "Bu bizimle Güvenlik Güçleri arasında bir işbirliği girişimi," diye fısıldadı. "Böyle girişimlerde taraflar bazen birbirini tanımaz. Ordu çocuklara vatan sevgisini aşıladığını sanıyor. Biz de onlara Düşman'ı tanıttığımızı, dolayısıyla savaşma sırası onlara geldiğinde sonlarının Hasan Lone gibi olmayacağını sanıyoruz."

Yetimlerden koca kulaklı küçük bir oğlan Musa'nın kucağına tırmanıp onu öpücüklere boğdu, sonra da kımıltısızca oturarak Tilo'yu on santim kadar mesafeden kesif ve ifadesiz gözlerle süzmeye koyuldu.

"Hasan Lone kim?"

"Komşumdu. Büyük bir adam. Kardeşim."

Musa ancak çok yücelttiği insanlara "Kardeş" derdi.

"Militan olmak istedi, ama daha Hindistan'a ilk gidişinde, Bombay'ın büyük tren garındaki kalabalığı görür görmez vazgeçti. Dönüşünde bize, 'Kardeşler, onların kaç kişi olduklarını gördünüz mü? Hiç şansımız yok! Ben vazgeçiyorum,' diye anlattı. Gerçekten de vazgeçti! Şimdi küçük tekstil işleriyle uğraşıyor."

Karanlıkta geniş geniş gülümseyen Musa, arkadaşı Hasan Lone'nin anısına, kucağındaki çocuğu başından şapırtıyla öptü. Ufaklık bir ampul gibi ışıldayarak doğruca önüne bakıyordu.

Ses kaydında yıl 1739'du. Muhammed Şah Rangila, Delhi'deki Tavuskuşu Tahtı'nda neredeyse otuz yıldır oturuyordu. İlginç bir hükümdardı Muhammed Şah. Fil dövüşlerini, kadın kıyafetleri ve mücevherli terlikler giyerek seyrediyordu. Onun himayesinde pervasız bir cinsellik ve kırsal manzaralar içeren üslubuyla bir nakkaşlık okulu doğdu. Fakat her şey cinsellik ve sefahatten ibaret değildi. Büyük kathak dansçıları ve kavval'lar sarayda sanatlarını icra ettiler. Sufi âlim Şah Veliyullah Kuran'ı Farsçaya çevirdi. Hâce Mir Derd ve Mir Taki Mir, Çandni Çarşısı'ndaki çayhanelerde şiirlerini okudular:

Le sâns bhi aheste ki nazuk hai bahut kâm
Afak ki is kargah-eşişagari ka

Usulca soluklan burada, her şey kırılganlıkla malul
çünkü,
Burada, sırçalara şekil verilen şu dünya
imalathanesinde

Derken, at toynaklarının sesi. Musa'nın kucağındaki küçük beden doğrulup sesin nereden geldiğine bakıyor. Nadir Şah'ın süvarileri İran'dan Delhi'ye, yolu üstündeki şehirleri yağmalayarak geliyordu. Tavuskuşu Tahtı'nın Hükümdarı oralı değildi. Şiir, musiki ve edebiyat, savaşın sıradanlığına feda edilmemeliydi. Divan-ı Has'taki ışıklar: mor, kırmızı, yeşil. Ses kaydında harem kadınlarının kahkahası. Raks eden kızların ayak bileklerinde ziller. Harem ağasının derinden gelen şaşmaz, işveli kıkırtısı.

Gösteriden sonra yetimler ve refakatçileri geceyi Sefaretler Bölgesi'ndeki Vişwa Yuvak Kendra yurdunda geçirdiler. Ve tesadüf bu ya, yurt Tilo'nun –ve Naga'nın– evinin olduğu caddenin hemen aşağısındaydı.

Tilo eve döndüğünde Naga açık olan televizyonun karşısında uyuyakalmıştı. Televizyonu kapatan Tilo ko-

casının yanına yattı. O gece rüyasında dönemeçli, ama niye dönemeçli olduğu anlaşılmayan bir çöl yolu gördü. Musa'yla birlikte o yolda yürüyorlardı. Bir yanda otobüsler park etmişti, öbür yanda, her birinin bir giriş kapısı ve kapısında lime lime tül perdesi olan yük konteynerleri. Bazı kapı girişlerinde fahişeler, bazılarında askerler dikiliyordu. Askerler uzun boylu Somalili adamlardı. Ağır yaralı insanlar içeri alınıyor, zincire vurulmuş olanlar dışarı çıkarılıyorlardı. Musa durup beyazlar giyinmiş bir adamla konuştu. Adam eski bir arkadaştı herhalde. Musa onun arkasından bir konteynere girerken Tilo dışarıda bekledi. Musa çıkmayınca o da bakmak için içeri girdi. Konteynerde kırmızı bir ışık yanıyordu. Bir köşede bir erkekle bir kadın sevişiyorlardı. Aynalı büyük bir şifonyer vardı. Musa içeride değildi, ama aynadan yansıması görülüyordu. Kollarından tavana asılmış, fırıl fırıl dönüyordu. Musa'nın koltukaltları dahil, oda fena halde talk pudrası kokuyordu.

Tilo tekneye nasıl geldiğini merak ederek uyandı. Uzun bir süre Naga'yı süzdü ve bir an, ona sevda gibi gelen bir duyguya kapıldı. Ne olduğunu anlamadı ve anlamak için de bir çaba göstermedi.

Yaptığı hesaba göre, *Oğluma Bir Haller Oldu*'nun sahnesinde Naga, Garson Hobart, Musa ve o tanışalı otuz yıl olmuştu. Hâlâ da tuhaf yollardan birbirleri etrafında dönmeye devam ediyorlardı.

*

Son kutu ne bir meyve kolisiydi ne de selden kurtarılan "mallardan" biri. Musa'nın ABD'ye yaptığı yolcu-

luklardan birinin dönüşünde ona bıraktığı ve içinde Amrik Singh'le ilgili belgelerin olduğu Hewlett-Packard yazıcılarına ait küçük bir kartuş kutusuydu bu. Tilo doğru mu hatırlıyor diye kutuyu açtı. Doğru hatırlıyordu. Küçük bir torba içinde eski fotoğraflar ve Amrik Singh'in intiharına ait gazete kupürlerinden bir dosya vardı. Haberlerden birinde, Singh'lerin Clovis'teki evinin fotoğrafı ve fotoğrafta, evin önüne park etmiş polis arabaları, televizyon dizileri ve suç filmlerinde görülen sarı şeritlerle kapatılmış olay mahalli dahilinde dolaşan polisler görülüyordu. Resmin bir köşesine robot Xerxes'in bir fotoğrafı yerleştirilmişti; California polisi içeride kimsenin onlara pusu kurmadığına emin olmak için onu önden eve yollamıştı. Gazete kupürlerinden başka Amrik Singh ve karısının ABD'ye sığınma talebi için yaptıkları başvurunun kopyalarını içeren bir dosya daha vardı. Musa o dosyayı nasıl aldığını Tilo'ya eğlenerek uzun uzun anlatmıştı. ABD'nin Batı Kıyısı'nda yüzlerce iltica davasına bakmış –bir "kardeş"in arkadaşı olan– bir avukatla birlikte, Amrik Singh'in başvurusuyla ilgilenen Clovis'teki Amerikalı bir sosyal çalışanı ziyaret etmişler. Adam çok tatlı biriymiş; hem yaşlı hem kararsız ama işine son derece bağlı. Sosyalist eğilimleri varmış ve hükümetin göçmen politikalarına fena halde içerliyormuş. Küçük odasında sıra sıra dosyalar; ABD'den sığınma hakkı almalarına yardım ettiği yüzlerce insanın, çoğu 1984'ten sonra Hindistan'dan kaçmış olan Sihlerin hukuki kayıtları diziliymiş. Adam Pencap'ta polisin yaptığı canavarlıklardan, 1984'teki İndira Gandi suikastı sonrasında ordunun Altın Tapınak'a yaptığı baskından ve aynı yıl Sihlere nasıl kıyım yapıldığından haberdarmış. Fakat başka bir zamanda yaşıyor ve güncel gelişmeleri bilmiyormuş. Öyle olunca da Pencap'la Keşmir'i aynı kefeye koyup Amrik Singh ve karısını o mercekten değerlendirmiş; ikisini zul-

me uğrayan bir başka Sih ailesi sanmış. Masasında öne doğru eğilmiş ve Bayan Singh'in polis gözetimindeyken kaçınılmaz olarak uğramış olması gereken tecavüzle ne kendisi ne de kocası yüzleştiği için bu felaketin başlarına geldiğine inandığını fısıldamış. Bunu dile getirirse sığınma taleplerinin çok daha kolay kabul edileceğine kadını ikna etmeye çalışmış. Fakat Bayan Singh ikna olmaya yanaşmadığı gibi, adam bunda utanılacak bir şey olmadığını söyleyince iyice huzursuz olmuş.

Adam, "İyi kalpli sıradan insanlardı, onlara da çocuklarına gereken tek şey biraz psikolojik yardımdı," diyerek kâğıtların kopyasını Musa'ya vermiş. "Biraz psikolojik yardım, biraz da arkadaşlık. Ufak bir destekle hâlâ hayatta olabilirlerdi. Fakat büyük ülkemizden bunu beklemek fazla olur, ha?"

Kartuş kutusunun en altında Tilo'nun hatırlamadığı kalın, eski moda bir hukuk dosyası yer alıyordu. Belki elli-altmış sayfalık ciltlenmemiş, bir mukavva parçasına kırmızı şeritler ve beyaz bir iple bağlanmış belgelerdi bunlar. Yaklaşık yirmi yıl önceki Calib Kadri davasının tanık ifadeleri:

Berberşah'ta mukim Müştak Nebi Resul oğlu Gulam Nebi Resul'ün ifade tutanağıdır. Mesleği: Turizm Bakanlığı'nda görevli, 37 yaşında. Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu (CMUK) 161. Madde'ye göre düzenlenmiştir.

Tanığın beyanı aşağıdaki gibidir:

Srinagar'ın Berberşah semtinde yaşıyorum. 08.03. 1995'te, Parraypora'da mevzilenmiş bir askerî birlik gördüm. Taşıtlarda silah araması yapıyorlardı. Orduya ait bir kamyon ve zırhlı bir araç da vardı. Aramayı uzun boylu Sih bir subay ve çevresindeki üniformalı askerler gerçekleştiriyordu. Yol kenarında bir hususi taksi de

bekliyordu. İçinde kırmızı battaniyeye sarınmış birkaç sivil personel vardı. Sonra beyaz bir Maruti'nin geldiğini gördüm. Arabayı Calib Kadri kullanıyor, karısı yolcu koltuğunda oturuyordu. Uzun boylu subay onu görünce arabasını durdurdu ve adamı indirdi. Onu zırhlı aracın içine doğru ittiler ve ardından hususi taksi dahil, tüm araçlar konvoy halinde Çevreyolu'ndan uzaklaştı.

Srinagar'ın Kursu Racbağ semtinde mukim Abdülkelam Bacad oğlu Rehmat Bacad'ın ifade tutanağıdır. Mesleği – Tarım Bakanlığı. Yaşı, 32. Tutanak Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu (CMUK) 161. Madde'ye göre düzenlenmiştir.

Tanığın beyanı aşağıdaki gibidir:

Kursu Racbağ'da yaşıyor ve saha şef yardımcısı olarak Tarım Bakanlığı'nda çalışıyorum. Bugün, yani 27.03.1995'te evimdeyken dışarıda bir gürültü duydum. Bakmaya çıkınca insanların bir çuvala tıkılmış bir cesedin çevresinde toplandıklarını gördüm. Oradaki gençler Jelum Taşkın Tahliye Kanalı'ndan çıkarmışlardı cesedi. Aynı gençler cesedi çuvaldan da çıkardılar. Calib Kadri'ydi bu. Oturduğum mahallede on iki yıldır yaşadığı için onu tanıyordum. Yakından bakınca üstünde şu kıyafetleri gördüm:

1. Haki renkli yün kazak
2. Beyaz gömlek
3. Gri don
4. Beyaz atlet

Bundan başka, iki gözü de yoktu. Alnında kan vardı. Bedeni çökmüş ve çürümeye başlamıştı. Polis geldi, duruma el koydu ve benim de imzaladığım bir zabıt tuttu.

Srinagar'ın Kursu Racbağ semtinde mukim Abdülahad Dar oğlu Maruf Ahmed Dar'ın ifade tutanağıdır. Yaşı, 40, Mesleği – Serbest Meslek. Tutanak Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu (CMUK) 161. Madde'ye göre düzenlenmiştir.

Tanığın beyanı aşağıdaki gibidir:

Kursu Racbağ'da yaşıyor ve serbest meslekle iştigal ediyorum. 27.03.1995'te Jelum Taşkın Tahliye Kanalı kıyısından sesler geldiğini duydum. Oraya gittiğimde Calib Kadri'nin cesedini bir çuvalın içine konmuş olarak seddin üstünde gördüm. Calib on iki yıldır bizim mahallede yaşadığı ve aynı camide namaz kıldığımız için onu tanıdım. Üstündeki kıyafetler şunlardı:

1. Haki renkli yün kazak
2. Beyaz gömlek
3. Gri don
4. Beyaz atlet

Bundan başka, iki gözü de yoktu. Alnında kan vardı. Bedeni çökmüş ve çürümeye başlamıştı. Polis geldi, duruma el koydu ve benim de imzaladığım bir zabıt tuttu.

Ganderbal ilçesinde mukim Abdülaziz Bhat oğlu Muhammed Şefik Bhat'ın ifade tutanağıdır. Mesleği – Duvar ustası. Yaşı, 30. Tutanak Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu (CMUK) 161. Madde'ye göre düzenlenmiştir.

Tanığın beyanı aşağıdaki gibidir:

Ganderbal'lıyım. Mesleğim duvar ustalığı ve şu an Kursu Racbağ'da Muhamed Eyüp Dar'ın evinde çalışıyorum. Bugün, yani 27.03.1995'te sabah 6.30 sularında yüzümü yıkamak için Jelum Taşkın Tahliye Kanalı'na git-

tim. Irmakta, içinde bir ceset olan bir çuvalın yüzdüğünü gördüm. Bir kolu ve bir bacağı dışarıdan görülebiliyordu. Korktuğum için kimseye haber vermedim. Sonra duvar ustası olarak işimi yapmak için Muhammed Şabir Var'ın evine gittim. Mahallelinin Jelum Taşkın Tahliye Kanalı'ndan çıkardığı çuval içindeki aynı cesedi gördüm. Ceset çürümüştü, sırılsıklamdı. Üstünde şu giysiler vardı:

1. Haki renkli yün kazak
2. Beyaz gömlek
3. Gri don
4. Beyaz atlet

Bundan başka, iki gözü de yoktu. Alnında kan vardı. Bedeni çökmüş ve çürümeye başlamıştı. Polis geldi, duruma el koydu ve benim de imzaladığım bir zabıt tuttu.

Mevtanın kardeşi, Avantipora kasabasında mukim Altaf Kadri oğlu Perveyz Ahmed Kadri'nin ifade tutanağıdır. Mesleği: Sanat, Kültür ve Dil Akademisi'nde görevli. Yaşı, 35. Tutanak Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu (CMUK) 161. Madde'ye göre düzenlenmiştir.

Tanığın beyanı aşağıdaki gibidir:

Avantipora'da yaşıyorum ve merhum Calib Kadri' nin kardeşiyim. Bugün teşhis ve otopsiden sonra ağabeyim Calib Kadri'nin naaşını Polis'ten aldım. Polis naaş için ayrı olarak hem yaralanma hem de teslim belgesi düzenledi. Belgelerin içeriği tarafımdan okundu ve doğru olarak onaylandı.

Cammu şehir merkezinde mukim Müştak Ahmet Han, namı diğer Osman, namı diğer Bhaitoth'un ifade tutanağıdır. Yaşı, 30. Tutanak Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu (CMUK) 164. Madde'ye göre 12.06.1995'te tutulmuştur.

Tanığın beyanı aşağıdaki gibidir:

Efendim, ben fırıncıyım. Ravalpora'da bir dükkânım vardı ve 1990-1991 yıllarında ordu personeline ekmek yaptım. Sonra Keşmir'de şartlar bozuldu ve askerî personele ekmek verdiğim için militanlardan tehdit aldım. İşimi sürdürmemin başka yolu olmadığı için fırınımı kapatıp Uri'deki köyüme döndüm. Dönüşümün üçüncü ayında militanlar karıma zulmetmeye başladılar. O da yetmedi, on beş yaşındaki kız kardeşimi kaçırdılar ve üyelerinden biriyle evlenmeye zorladılar. Öyle olunca köyümden de ayrıldım ve Srinagar'a, Magarmal Bağ'da tuttuğum bir eve yerleştim. Cammu Keşmir Kurtuluş Cephesi'nden (CKKC) militanlar zamanla oraya da uzandı ve kadrolarına katılmam için beni zorladılar. Bunu değişik militan grupları arasındaki karşılıklı ihtilaflar izledi ve el-Ömer giyimli örgüt üyeleri beni alıkoyunca bu sefer iki yıl onların arasında kaldım. Ardından güvenlik güçleri beni sıkıştırmaya başladı ve çocuklarımı aldılar. Bunun üstüne Hindistan Bravo'nun (HB) önünde teslim olup AK-47'mi yetkililere bıraktım. Sekiz ay boyunca Baramolla'da gözetim altında tutuldum, ardından, on beş günde bir HB'ye görünmek şartıyla salıverildim. Bu üç ay sürdükten sonra korkudan kaçtım, çünkü HB'de görünmem can güvenliğimi tehlikeye sokuyordu. Srinagar'da Kobra lakaplı Ahmed Ali Bhat diye biri beni Kothi Bağ Polis Karakolu'nun başkomiser yardımcısıyla tanıştırdı, başkomiser yardımcısı da Ravalpora karargâhında görev almam için beni Özel Harekât Birliği'ne gönderdi. İkisi de İhvan'cı olan Kobra ve Pervez Bhat karargâhta Binbaşı Amrik Singh'le birlikte çalışıyorlardı. Binbaşıyı bana karşı kışkırtıyor ve bütün militanları tanıdığımı, yakalanmalarında onlara yardım etmem gerektiğini söylüyorlardı. Bir gün Binbaşı Amrik Singh, daha önce iki militanın yakalanıp 40

bin rupi karşılığında serbest bırakıldığı Vezir Bağ'daki bir militan evine düzenlenecek baskın için beni yanlarına aldı. Bundan sonra Binbaşı Amrik Singh'le aylarca çalıştım ve onun aşağıdaki isimleri ortadan kaldırmasına tanık oldum:

1. Gulam Resul Vani
2. Century Otel'de çalışan Basit Ahmet Handay
3. Abdülhafız Pir
4. İşfak Vaza
5. Kuldip Singh isimli Sih bir terzi

Hepsi de o günden beri kayıp olarak kayıtlara geçti.

Mart 1995'te bir gün Binbaşı Amrik Singh ile benim gibi teslim olmuş bir militan olan ve karargâha sık sık ziyarete gelen arkadaşı Selim Gocri, beyaz gömlek üstüne kravat takmış, pantolon ve ceket giymiş birini tutup getirdiler. O sırada Sukhan Singh, Balbir Singh ve Doktor da oradaydılar. Ceketli pantolonlu adam çok okumuş biriydi. "Beni ne diye gözaltına alıp buraya getirdiniz?" diye karargâhta onlarla tartışıyordu. Binbaşı Amrik Singh kızıp onu acımasızca dövmeye başladı ve ardından ayrı bir odaya götürdü. Adamı hapsettikten sonra dışarı çıkıp, "Bu adamın ünlü avukat Calib Kadri olduğunu biliyor musun? Onu gözaltına aldık, çünkü adı sanı kim olursa olsun, orduya dil uzatıp militanlara yardım edenler bunun bedelini öder," dedi. O akşam Calib Kadri'nin tutulduğu odadan feryat ve bağırışlar duydum. Sonra silah sesleri de geldi. Ardından bir arabaya bir çuvalın yüklendiğine şahit oldum.

Birkaç gün sonra Calib Kadri'nin cesedi bulununca ve haberi gazetelerde çıkınca Binbaşı Amrik Singh bana pişmanlıkla hata yaptığını ve Calib Kadri'yi öldürmemesi

gerektiğini, fakat amirleri bu işi ona ve Selim Gocri'ye havale ettikleri için başka çaresi olmadığını söyledi. Sözlerinde hayatıma yönelik bir tehdit seziyordum.

Ondan sonra Selim Gocri'yle arkadaşları Münir Nasır Hacam, Muhammed Ekber Lavay ve Bangladeşli kaçak bir göçmen olan Muhammed Ramazan karargâha gelmez oldular. Binbaşı Amrik Singh beni Sukhan Singh ve Balbir Singh'le birlikte onları aramaya gönderdi, bize araç verdi. Selim Gocri'yi Budgam'da bir dükkânda otururken bulduk. Bir haftadır nerede olduğunu sorduk. Bize baskınlarla uğraştıklarını, ertesi gün geleceğini söyledi. Ertesi gün üç arkadaşıyla birlikte geldi. Ambassador model taksiyle gelmişlerdi. Silahları kapıda alıkondu. Binbaşı karargâh komutanının yolda olduğunu, silahlarını o yüzden bırakmaları gerektiğini söyledi. Ardından Binbaşı, Selim Gocri ve öbürleri karargâh içinde içmeye başladılar. İki saat sonra Binbaşı onları yemek salonuna götürdü. Ben verandadaydım. Sukhan Singh, Balbir Singh, Binbaşı Aşok diye biri ve Doktor, Selim Gocri'yle arkadaşlarını iplerle bağlayıp kapıyı kapattılar. Ertesi gün cesetleri Pampore'deki bir tarlada, taksici Mümtaz Efzal Malik'in cesediyle birlikte bulundu. Bunun üstüne karımla çocuklarımı Çevreyolu'nda oturan bir arkadaşımın yanına gönderdim. Ben de Cammu'ya kaçtım. Bildiklerim bundan ibaret.

Tilo dosyaları ve fotoğrafları kutuya geri koyup masaya bıraktı. Yasal kâğıtlardı bunlar ve suç unsuru içermiyorlardı.

Sonra Musa'nın "mallarını" –silahını, telefonlarını, pasaportlarını, biniş kartlarını, bıçağını ve öbür eşyaları–

hava geçirmez plastik mutfak kaplarına yerleştirip onları buzluğa koydu. Kaplardan birine Saddam Hüseyin'in kartvizitini bıraktı ki, Musa nereye geleceğini bilsin. Buzdolabı eskiydi; düzenli olarak buzları çözülmezse karlanan cinsten bir şeydi. Tilo ayarını açarsa yasadışı kanıtların buz kalıplarına döneceğini biliyordu. Şu "mallar" korkunç bir sel felaketinden kurtulduysa bunun bir nedeni olmalı, diye mantık yürütüyordu. Küçük bir soğuk dalgasını da herhalde atlatırlardı.

Kendine küçük bir çanta hazırladı. İçine giysilerini, kitaplarını, bebeğin eşyalarını, bilgisayarını ve diş fırçasını koydu. Annesinin küllerini ihmal etmedi.

Geriye sadece pasta ve balonlarla ne yapılacağının kararını vermek kalmıştı.

Giyinik ve çıkmaya hazır olarak yatağında uzanıyordu.

Saat gece üçtü.

Saddam Hüseyin'den hâlâ eser –veya koku– yoktu.

Susamuru belgelerini okumakla hata yapmıştı. Hem de kötü bir hata. Onunla ve öldürdüğü onca insanla birlikte bir zift fıçısının içine kapatılmış gibi hissediyordu. Adamın kokusunu alabiliyordu. Teknede karşısında otururken ona diktiği ifadesiz soğuk gözlerini görebiliyordu. Elini başının derisinde duyumsayabiliyordu.

Yattığı yatak aslında kızıl renkli beton zemine serili bir şilteden ibaretti. Karıncalar pasta kırıntılarıyla telaşlı bir koşturma halindeydi. Şiltenin içinden sıcak sızıyor ve çarşafın dokusu tene fazla geliyordu. Yerde yavru bir geko dengesizce yürüyordu. Bir karış mesafede duruverdi, iri başını kaldırdı ve orantısızca büyük olan parlak gözleriyle Tilo'yu süzdü. Tilo da onu süzüyordu.

"Saklan!" diye fısıldadı. "Vejetaryenler geliyor."

Yaratığa boş bir kâğıt üstünde biriktirdiği sivrisinek ölülerinden bir tanesini uzattı. Böceğin leşini kendiyle

gekonun arasına, ortaya bıraktı. Geko başta görmezden geldi, sonra Tilo başını çevirdiğinde bir lokmada yutuverdi.

Tilo, *Ben aslında geko bakıcısı olmalıymışım, diye düşündü.*

Ayı taklit eden sert bir neon ışık pencereden içeri süzülüyordu. Tilo birkaç hafta önce gece vakti aşırı aydınlatılmış bir üstgeçitte yürürken, bisikletle giden iki adamın konuşmalarına kulak misafiri olmuştu. "*İs şehr meyn ab rât ka sahâra bhi nehin milta.*" Şu şehirde gece bile sığınak olmaktan çıktı.

Kadın morgda bir ceset gibi hiç kımıldamadan yatıyordu.

Saçları uzuyordu.

Ayak tırnakları da uzuyordu.

Saçları bembeyazdı.

Bacak arasındaki tüylü üçgen kapkara.

Bunun anlamı *neydi?*

Yaşlı mıydı, hâlâ genç mi?

Ölü müydü, hâlâ canlı mı?

Derken, başını bile çevirmeye gerek kalmadan, geldiklerini anladı. Boğalar. Işığa karşı orak biçimli gölgelere benzeyen kusursuz boynuzlarıyla koca başlar. İkisi birden. Gecenin rengiydiler. Eski gecelerin çalınmış rengi. Nemli alınlarına kaba bukleler kakılmış gibiydi. Kadife burunları terden ışıldarken mor dudakları büzülmüştü. Ses çıkarmıyorlardı. Tilo'ya hiç zarar vermedi, sadece dik gözlerle baktılar. Odayı süzen gözakları birer hilaldi. Ne merak görülüyordu orada ne belirgin bir ciddiyet. Teşhislerinde ortak bir karara varma düşüncesiyle hastalarına bakan doktorlar gibiydiler.

Stetoskobunu getirmeyi yine mi unuttun?

Onlar varken zamanın niteliği değişmişti. Tilo ona

ne kadar süreyle baktıklarını çıkaramadı. Ve bakışlarına hiç karşılık vermedi. Ancak önünü kapattıkları ışık tekrar odaya dolunca gittiklerini anladı.

Gittiklerinden emin olunca pencereye gidip baktı ve onları sokak seviyesine inmiş olarak uzaklaşırken gördü. Şehirli züppeler. İki eşkıya. Biri bacağını köpek gibi kaldırıp bir arabanın camına işedi. Çok uzun boylu bir köpek gibi. Tilo ışığı yakıp *gamsız* kelimesine baktı. Sözlük şöyle diyordu: *Olayları kendine dert etmeden geçiştiren veya bir şeye aldırmayan*. Sözlüklerini yatağının başında, bir kule gibi dikilmiş halde tutardı Tilo.

Bir deste kâğıt içinden bir sayfa, açılmış mavi kurşunkalemlerle dolu bir kahve kupasından bir kalem alıp yazmaya başladı:

Sevgili Doktor,

İlgi çekici bilimsel bir olguya tanıklık ettim. Dairemin önündeki servis yolunda iki boğa yaşıyor. Gündüzleri gayet normal görünseler de akşamları uzuyorlar –buraya daha uygun bir kelime belki "yükselmek" olabilir– ve ikinci kattaki penceremden içeri doğru bana bakıyorlar. İşemek için köpekler gibi bir bacaklarını kaldırıyorlar. Dün akşam (saat sekiz civarı), ben marketten dönerken biri bana hırladı. Bundan eminim. Sorum şu: Onlar genetiği değiştirilmiş birer boğa olabilir mi; içlerine köpeklerin veya kurtların büyüme genleri yerleştirildikten sonra laboratuvardan kaçmış olabilirler mi? Eğer öyleyse onları yine boğa olarak mı kabul etmeli, köpek olarak mı? Yoksa kurt olarak mı?

Sığırlar üstünde böyle deneyler yapıldığını hiç duymadım, ya sen? İnsanların büyüme genlerinin alabalıklarda kullanıldığının ve bunun onları devasa yaptığının farkındayım. O dev alabalıklarını yetiştirenler bunu yoksul ülke insanlarını beslemek için yaptıklarını söylüyorlar. Ben o dev alabalıklarını kimin bes-

leyeceğini sormak istiyorum. İnsanların büyüme genleri domuzlarda da kullanıldı. O deneyin sonucunu gördüm. Ayağa kalkıp kendi ağırlığını bile taşıyamayacak hantallıkta şaşı gözlü bir yaratıktı. Başka yollarla onu ayakta tutmak gerekiyordu. Bayağı itici bir şeydi.

İnsan bugünlerde bir boğanın köpek mi, bir mısır koçanının aslında domuz bacağı mı ya da biftek mi olduğundan emin olamıyor. Fakat belki gerçek modernliğe giden yol böyledir. Hem zaten bir bardak niye kirpi, kirpik de niye adabımuaşeret kılavuzu vesaire olmasın?

Saygılarımla,
Tilottama

NOT: Öğrendiğime göre kümes hayvanları üstünde çalışan biliminsanları tavukların annelik içgüdüsünü yok etmeye ve böylece onların kuluçkaya yatma isteklerini tamamen ortadan kaldırmaya, o da olmazsa azaltmaya çalışıyorlarmış. Belli ki amaçları, tavukların gereksiz şeylerle vakit geçirmesini önleyerek yumurta üretiminde verimi artırmak. Kişisel ve ilkesel olarak verimliliğe tümden karşıyım, ama yine de merak ediyorum, Maice'lere –Keşmir'li Kayıp Anneleri'ne– de buna benzer bir müdahale (bununla annelik içgüdüsünün yok edilmesini kastediyorum) yapılsa faydası olmaz mı? Sonuçta bu insanlar hiçbir üretim yapmayan, işe yaramaz birer ünite; umutsuz bir umudun zorunlu perhizini yapıyor, kendi bostanlarında ufak tefek şeylerle oyalanıyor, olur da oğulları dönecek olursa diye ne yetiştirip ne yemek pişireceklerini düşünüyorlar. Bunun kötü bir işletme modeli olduğunu senin de takdir edeceğinden eminim. Daha iyisini önerebilir misin? Bize verimli bir Umut Kırıntısı sunabilecek gerçekçi (gerçekçiliğe karşı olsam da), yapılabilir bir formülü var mı bunun? Kayıp Anneleri'nin örneğinde üç değişkenimiz var: Ölüm, Kaybolma ve Aile Sevgisi. Sevginin öbür biçimleri, onların var olduğunu kabul etsek bile, gerekli vasfı taşımadıkları için dikkate alınmamalı. Tanrı Sevgisi elbette ki dışarıda tutulacak. (Bunu söylemeye bile gerek yok.)

İkinci NOT: Taşınıyorum. Nereye gittiğimi bilmiyorum. İçimi umutla dolduruyor bu.

Tilo mektubu bitirdikten sonra dikkatle katlayıp çantasına koydu. Kestiği pastayı bir dosya kutusuna yerleştirip buzdolabına koydu. Balonların ipini birer birer çözüp dolaba koydu. Televizyonu açıp sesini kıstı. Bir adam kaşlarını satıyordu. Beş yüz dolarlık ilk teklifi geri çevirmişti. Sonunda, bin dört yüz dolara onları elektrikli tıraş makinesiyle kazıtmayı kabul etti. Yüzünde komik bir koyun gülümsemesi vardı. *Bugs Bunny* çizgi filmlerindeki Elmer Fudd'a benziyordu.

Şafaktan az önce.

Saddam Hüseyin hâlâ ortalarda yok.

Çocuk kaçırıcısı hafif bir sabırsızlıkla penceresinden aşağı baktı.

Telefonuna bir mesaj gelmişti:

Uluslararası Yoga Günü'nde, havuz başında mum ışığında Guru Hanumant Bhardvac ile yoga ve meditasyon için birleşelim.

Tilo cevap yazdı:

Kalsın, birleşmeyelim.

Okul kapısının hemen yanında, hemşire resminin bebek resmine çocuk felci aşısı yaptığı resmin orada uykulu kadınlardan, yakınlardaki yol inşaatlarında çalışan göçmen işçilerden bir halka, açık bir rögarın kenarında bir virgül gibi çömelmiş duran küçük bir oğlanın başında toplanmışlardı. Kadınlar kazma ve küreklerine dayanmış

olarak virgül biçimli yıldızın sanatını icra etmesini bekliyorlardı. Virgülün gözleri kadınlardan birinin üstüne dikilmişti. Annesi. Halkanın ruhu oğlanı etkilemişti. Küçük bir birikinti yaptı. Sarı yaprak biçimli. Annesi kazmasını bıraktı ve eski bir pet şişedeki çamurlu suyla oğlanın apışarasını yıkadı. Suyun kalanıyla da ellerini yıkayarak sarı yaprağı rögara doğru akıttı. Kadınların şehirde sahiplenebildikleri hiçbir şey yoktu. Ne bir toprak parçası, ne varoşlarda derme çatma bir baraka, ne başlarının üstünde bir teneke levha. Kanalizasyon şebekesinde bile bir yerleri yoktu. Oysa şimdi o şebekeye ekspres teslimat şeklinde doğrudan, sıra dışı bir boşaltım yapmışlardı. Şehre ilk tutunmalarının başlangıç işaretiydi belki bu. Virgülün annesi onu kollarına alıp kazmasını omzuna attı ve ardından küçük toplulukla birlikte oradan uzaklaştılar.

Sokak boştu.

Sonra Saddam Hüseyin, sahneye giriş yapmak için kadınların ayrılmasını bekliyormuş gibi, şu sırayla ortaya çıktı:

Ses

Görüntü

Koku (leş).

Sarı belediye kamyonu küçük servis yoluna girdi ve birkaç ev öteye park etti. Yolcu koltuğundan zıplayarak inen Saddam Hüseyin'in gözleri Tilo'nun oturduğu ikinci katın penceresini tarıyordu bile. Tilo başını uzatıp apartman girişinin açık olduğunu ve yukarı çıkmasını işaret etti.

Onu ağzına kadar doldurduğu bir valiz, bir bebek ve içinde çilekli pastanın olduğu bir dosya kutusuyla kapıda karşıladı. Yoldaş Lâli sahanlıkta yitik sevgilisine kavuşmuş gibi ona selam verdi. Kulaklarını yatırmış ve gözlerini cilveyle kısmış olarak başını oynatmadan bütün vücudunu habire bir yandan öbür yana sallıyordu.

Birbirleriyle bu şekilde tanıştıktan sonra Saddam Hüseyin, "Senin mi?" diye sordu Tilo'ya. "İstersen onu alabiliriz. Gideceğimiz yerde alan geniş."

"Yavruları var."

"Yani? Bu bir sorun mu?.."

Enikleri üstünde yattıkları çuvaldan usulca kenara itti ve ardından çuvalın ağzını açarak onları viyaklayıp kıvranan patlıcanlar gibi içeri doldurdu. Tilo kapıyı kapattıktan sonra küçük topluluk bir geçit alayıymışçasına merdivenden aşağı inip sokağa çıktı.

Bir valiz ve enik dolu bir çuvalla Saddam.

Bebek ve dosya kutusuyla Tilo.

Ve yeni âşığının peşine utanmaz bir sadakatle takılan Yoldaş Lâli.

Şoför kabini küçük bir otel odası kadar ferahtı. Sürücü Nirac Kumar'la Saddam Hüseyin eski arkadaşlardı. Ayrıntılara dikkat etmesiyle öngörünün piri olan Saddam kamyonun kapısının önüne tahta bir meyve kasası koydu. Eğreti bir basamaktı bu. İçeri atlayan Yoldaş Lâli'yi Tilo ve İkinci Matmazel Cibin takip etti. Uzun yolculuklarda kamyon sürücülerinin yorulunca direksiyonu ikinci şoföre bırakıp yattıkları (ççp kamyonları uzun yola çıkmamasına rağmen yine de yatakları vardı) kırmızı suni deri kaplı bir ranzaya oturdular. Saddam önde, yolcu koltuğundaydı. Enikli çuvalı ayaklarının arasına koyup hava için ağzını açtı, güneş gözlüğünü taktı, otobüs muavinleri gibi parmaklarını kapıda iki kere tıkırdattı ve yola revan oldular.

Sarı kamyon arkasında patlamış ineklerin leş kokusunu bıraka bıraka şehirde kendine yol açtı. Saddam daha önce de benzer bir yükle benzer bir yolculuk yapmıştı, ama bu seferki, öncekinden farklı olarak ülkenin başkentinde, belediyeye ait bir kamyonlaydı. Gucerat ka

Lalla'nın tahtı ele geçirmesine daha yıl vardı; safran renkli muhabbetkuşları kulislerde bekleyerek vakit geçiriyorlardı. Dolayısıyla yolcular şimdilik güvendeydiler.

Kamyon dışarıda yağ kaplı insan ve köpeklerin hâlâ uyumakta olduğu oto tamirci sırasının tangır tungur önünden geçti.

Bir çarşıyı geçtiler, bir Sih mabedini, bir çarşıyı daha. Önündeki yolda kamp kurmuş hastaları ve aileleriyle bir hastaneyi geçtiler. Gece gündüz açık eczanelerdeki itiş kakış kalabalıkları. Sokak lambaları hâlâ açık duran bir üstgeçidi.

Yemyeşil peyzajlı trafik göbekleriyle Bahçe Kent bölgesini geçtiler.

Bahçeler geride kalınca yol bozulmaya ve çukurlar belirmeye, kaldırımlarda uyuyan bedenler çoğalmaya başladı. Köpekler, keçiler, inekler, insanlar. Bir sürüngen iskeletindeki omurlar gibi peş peşe sıralı park halindeki bisikletli çekçekler.

Kamyon Kızıl Kale'nin kırılıp dökülen taş kemerleri ve surları altından koka koka ilerledi. Eski şehri sıyırdıktan sonra da Cennet Pansiyon ve Cenaze Hizmetleri'ne ulaştı.

Encüm mezar taşlarının arasından ışıldayan esrik gülümsemesiyle onları bekliyordu.

Parlak günlerindeki pul ve satenleriyle nefis giyinmişti. Makyaj yapıp ruj sürmüş, boyanmış saçlarını, arasına kırmızı kurdele katılmış kalın bir belik halinde örmüştü. Tilo'yla Matmazel Cibin'i birlikte sıkıca sararak ikisini de defalarca öptü.

Bir "Hoş Geldin Partisi" düzenlemişti. Cennet Pansiyon balonlarla ve flamalarla süslenmişti.

Hepsi de kusursuzca giyinmiş olan konuklar şunlardı: artık on sekiz yaşında balıketli bir kız olan ve mahalli

bir meslek okulunda moda tasarımı okuyan Zeynep, Habgâh Üstatlığı'na ilave olarak transseksüel hakları üstüne bir STK'nın başkanlığını yapan ve ağırbaşlı bir sariye bürünmüş Saide, parti için üç kilo taze koyun etiyle Mevat'tan arabasıyla gelen Nimmo Gorakhpuri, ziyaretini uzatan Güzel İşret, yüz ifadesi hâlâ duygularını belli etmeyen Roşan Lâl, Matmazel Cibin'i sakalıyla gıdıkladıktan sonra ona hayırdua okuyan İmam Ziyaüddin. Üstat Hamid armonyum çalıp bebeği Raag Tilak Kamod makamıyla karşıladı:

Ey ri sakhi mora piya ghar âye
Bağ laga is ângan ko

Ey arkadaşlarım, sevgilim eve döndü
Şu çorak boşluk bir çiçekli bahçeye döndü

Saddam'la Encüm, Tilo'ya onun için hazırladıkları zemin kattaki odayı gösterdiler. Orayı Yoldaş Lâli ve ailesi, Matmazel Cibin ve Ehlem Bacı'nın mezarıyla paylaşacaktı. Kısrak Payal pencerenin dışında bağlı olarak duruyordu. Burası da balon ve flamalarla süslüydü. Dünya'dan, üstelik sadece Dünya değil, Güney Delhi Dünyası'ndan gerçek bir kadın için nasıl bir hazırlık yapılması gerektiğini tam bilemediklerinden, içeride kuaför salonlarındakine benzer bir dekor tercih etmişlerdi: ikinci el pazarından büyük aynalı bir tuvalet masası; üstünde farklı tonlarda Lakmé marka tırnak ve dudak boyaları, bir tarak, bir saç fırçası, bigudiler, bir saç kurutma makinesi ve bir şampuan olan madenî bir servis arabası. Nimmo Gorakhpuri, Mevat'taki evinden bir ömürlük moda dergisi koleksiyonunu getirmiş ve onları büyük bir kahve sehpasının üstüne yüksek yığınlar halinde dizmişti. Yatağın yanındaki bebek yatağında iri bir oyuncak ayı,

yastığa yaslanmış olarak oturuyordu. (İkinci Matmazel Cibin'in nerede yatacağı ve kime Anne –'*badi* Anne' veya '*çoti* Anne' değil, Anne– diyeceği meselesi tartışmalı olduğundan bunu daha sonra konuşacaklardı. Fakat Tilo, Encüm'ün isteğine mutlu mutlu razı geleceği için bu da kolayca çözülecekti.) Encüm, Tilo'yu hâlâ sağmış gibi Ehlem Bacı'yla tanıştırdı. Marifet ve başarılarını, dünyaya gelmelerine yardım ettiği Şahcihanabad'lı bazı ünlülerin –sur içinin en iyi *şirmal*'ını yapan fırıncı Ekber Miyan'ın, terzi Cabbar Bhai'nin, kızı evlerinin giriş katında Benarasi Sari Mağazası'nı yeni açmış olan Sabiha Alvi'nin– adını saydı. Encüm sanki Tilo'ya tanıdık gelen, herkese tanıdık gelmesi gereken bir dünyadan, hatta aslında *tanımaya değer* tek dünyadan söz ediyordu.

Tilo hayatında ilk kez, vücudunda iç organlarına yetecek kadar yeri olduğunu hissetti.

Büyüdüğü küçük kasabada kurulan ilk otelin adı, Otel Ancali'ydi. Sokaktaki tabelalar bu heyecan verici yeni gelişmeyi *Hayatınızın Kalanını Anjali'de Geçirin* diye reklam ediyordu. Oradaki saklı anlam gözden kaçmıştı besbelli, ama çocukluğu boyunca Tilo, Otel Anjali'nin hep uykularında öldürülen ve –cansız– yaşamlarının geri kalanını orada geçirecek olan gafil müşterilerin cesetleriyle dolu bir yer olduğunu hayal etmişti. Cennet Pansiyon'a gelince, burası için öyle bir reklam metni sadece münasip değil, aynı zamanda avutucu da olurdu. İçgüdüleri ona, sonunda "Hayatının Kalanı" için bir yuva bulmuş olabileceğini söylüyordu.

Ziyafet başladığında tanyeri yeni ağarmıştı. Encüm bütün gün alışveriş, bütün gece de yemek yapmıştı.

Menüde;

Koyun Korma

Koyun Biryani

Körili Beyin

Keşmir Usulü Rogan Coş[1]
Kızarmış Ciğer
Şami Kebap[2]
Nan ekmeği
Tandır ekmeği
Şirmal
Firni
Kara tuzlu karpuz

vardı. Mezarlığın civarındaki bağımlılar ve evsizler toplanıp şölen ve eğlenceye katıldılar. Payal ciddi miktarda firni'yi mideye indirdi. Doktor Azad Bhartiya biraz geç geldi, ama Tilo'nun kaçışı ve yuvaya gelişini tertip etmesiyle büyük alkış ve sevgi topladı. Süresiz orucu on birinci yıl, üçüncü ay ve yirmi beşinci gününe girmişti. Yemeyecekti, ama bir bardak suyla kurt düşürme hapına razı geldi.

Günün devamında mutlaka gelecek olan belediye çalışanlarına birkaç kebap ve biryani ayrıldı.

Encüm sevgiyle gülerek, "O arkadaşlar da tıpkı biz Hicralar gibiler. Kutlamaların her nasılsa kokusunu alıyor ve paylarını istemeye geliyorlar," dedi.

Biru ve Yoldaş Lâli kemikler ve artıklarla ziyafet çekti. Gereken tedbiri almaktan hiç sakınmayan Zeynep, enikleri Biru'nun ulaşamayacağı bir yere kapattı ve saatlerini hem onlarla oynayarak hem de Saddam Hüseyin'le yüzsüzce oynaşarak geçirdi.

İkinci Matmazel Cibin elden ele geçirildi, kucaklandı, öpüldü ve gereğinden fazla beslendi. Selefi Birinci Matmazel Cibin'in on sekiz yılı aşkın bir süre önce dün-

1. Soğan, sarmısak, yoğurt, biber, zencefil ve çeşitli baharatlarla hazırlanan kuzu güveci. (Ç.N.)

2. Hamurunda nohut unu ve yumurta olan, dana veya koyun etiyle yapılan bir köfte. (Ç.N.)

yaya veda ettiği yere benzer, ama yine de bambaşka bir dünyadaki yepyeni yaşamına böylece başladı.

Bir mezarlıkta.

Biraz daha güneydeki başka bir mezarlıkta.

"Sırf dediklerimin doğru olduğunu bildiklerinden bana inanmayacaklardı."

James Baldwin

9

Birinci Matmazel Cibin'in Vakitsiz Ölümü

Israr edecek yaşa geldiği andan itibaren kendisine Matmazel Cibin denmesinde ısrar etmişti. Sadece bu isimle çağrıldığında bakıyordu. Anne babası, ninesi dedesi, hatta komşular bile ona öyle hitap etmek zorunda kaldı. Ayaklanmanın ilk yıllarında Keşmir Vadisi'ni pençesine alan "Matmazel" saplantısının parlak bir bendesi vardı karşılarında. Özellikle şehirli zarif genç kızlar birdenbire kendilerine mutlaka "Matmazel" denmesini istemeye başlamışlardı. Matmazel Domin, Matmazel Gazala, Matmazel Ferhana. Fakat dönemin birçok başka saplantısı daha vardı. Kan lekeli o yıllarda, kimsenin tam olarak anlayamadığı nedenlerle insanlar ancak saplantı düşkünlüğü olarak tarif edilebilecek bir tavır geliştirmişlerdi. "Matmazel" saplantısına benzer bir hemşire saplantısı, Beden Eğitimi öğretmeni saplantısı, paten saplantısı... Dolayısıyla kontrol noktalarına, askerî karakollara, silahlara, el bombalarına, kara mayınlarına, zırhlı askerî araçlara, tel üstüvanelere, askerlere, ayaklanmacılara, terörle mücadele unsurlarına, casuslara, özel harekâtçılara, çifte ajanlara, üçlü ajanlara ve sınırın iki yanındaki Teşkilatlardan gelen nakit dolu çantalara ilave olarak Vadi aynı zamanda hemşireler, Beden Eğitimi öğretmenleri ve patencilerle de kaynıyordu. Ve tabii ki Matmazel'lerle.

Onlardan biri olan Matmazel Cibin'in ömrü ne hemşire ne de patenci olmaya yetti.

Gömüldüğü yer olan Mezar-eş-Şüheda'da, yani Şehitler Mezarlığı'nda ana kapının üstündeki tak biçimli dökme demir tabelada –iki dilde birden– *Sizin Yarınlarınız İçin Bugünlerimizi Verdik* deniyordu. Tabela artık paslanmış, yeşili solmuş, sanatlı hat yazısı ışık delikleriyle noktalanmış durumda. Fakat onca yıl geçtiği halde orada duruyor işte; safir gökyüzüne ve testere dişli, karlı dağlara karşı katı dantelden bir kumaş numunesi gibi dikiliyor.

Hâlâ orada.

Matmazel Cibin tabelada yazılacaklara karar veren Komite'nin üyesi değildi. Fakat kararı tartışacak durumda da değildi. Ayrıca, Yarınlarla takas edecek Bugünler bakımından da fazla bir kazanımı yoktu; ama ona bakılırsa sonsuz adaletin matematiği o kadar kabataslak yollardan işlemiyordu zaten. Böylece kendisine danışılmadan o da Hareket'in en küçük şehitlerinden biri oldu. Annesi Begüm Arife Yesvi'nin hemen yanına defnedildi. Ana kız aynı mermiyle ölmüşlerdi. Mermi Matmazel Cibin'in sol şakağından girip annesinin kalbine saplandı. Çekilen son fotoğrafında kurşun yarası sol kulağının hemen üstüne iliştirilmiş şen bir yaz gülünü andırıyordu. Ebedî istirahatgâhına konmadan önce sarıldığı kefenine birkaç taçyaprağı düşmüştü.

Matmazel Cibin'le annesi on beş kişiyle daha defnedilmiş ve onlarla birlikte katliamın kurbanları on yediyi bulmuştu.

Cenaze törenlerinin yapıldığı sıra Mezar-eş-Şüheda nispeten yeni olmakla beraber bir hayli kalabalıklaşmıştı bile. Adı İntizamiye Komitesi olarak geçen organizasyon komitesi ayaklanmanın en başından beri gözünü dört açmıştı ve olabileceklere gerçekçi yaklaşıyordu. Kabirlerin düzenini özenle tasarlamış, mevcut alanı intizamlı ve

verimli kullanıyordu. Şehitleri ortak bir alana defnetmenin ve sayısı binleri bulan naaşları kuş yemi gibi sağda solda, dağlarda, Vadi'nin her yanında biten orman içlerindeki askerî kamplarda ve işkence merkezlerinde bırakmamanın önemini herkes kavramıştı. Çatışmalar başlayıp İşgal sertleşince, ölülerin sahiplenilmesi bile sıradan insanlar için başlı başına bir direniş haline gelmişti.

Mezarlık henüz mezarlık değilken oraya ilk defnedilen kişi, tabutu gece yarısı getirilen bir *gumnâm şehid*'di, yani isimsiz bir şehit. Onu küçük ama vakur bir topluluk eşliğinde, eksiksiz bir merasimle gömdüler. Ertesi sabah mumlar yakılıp taze kabrin üstüne taze taçyapraklar serpilir, camilerdeki cuma namazında yapılan duyurular sonrası toplanan binlerce insanın huzurunda taze dualar okunurken Komite, küçük bir otlak ebadındaki genişçe bir araziyi çitle çevirme işlemine başladı. Birkaç gün sonra da tabelası dikildi: Mezar-eş-Şüheda.

Söylentilere göre gece vakti gömülen isimsiz şehit –kurucu şehit– aslında gerçek biri değildi; onun yerine boş bir spor çantası gömmüşlerdi. Yıllar sonra bu –kuşkulu– planın –kuşkulu– fikir babası, olayı duyan ve huzuru kaçan genç bir *seng-bâz* tarafından, yeni nesil özgürlük savaşçılarının taş atan bir üyesi tarafından, "Ama efendim, efendim, bu Hareket'imizin, *tehrik*'imizin bir yalan üstüne kurulduğu anlamına gelmez mi?" diye sorgulanmıştı. Kırçıl –kuşkulu– fikir babasının verdiği karşılık şuydu: "Siz gençlerin sorunu da bu zaten; savaşların nasıl verildiği hakkında hiçbir fikriniz yok."

Tabii birçokları bunun Srinagar'ın Bademi Bağ'daki Askerî Karargâh'ın Söylenti Dairesi tarafından çıkarılıp yayılan sayısız dedikodudan biri olduğunu; *tehrik*'e zarar vermek ve insanların kafasını karıştırmak, huzurunu kaçırmak ve fitne tohumları ekmek için İşgal Kuvvetleri'nin bir başka hilesi olduğunu savunuyordu.

Söylentilere göre ordunun gerçekten bir Söylenti Dairesi, dairenin başında da Binbaşı rütbeli bir subay vardı. Nagaland'dan –doğudaki başka bir işgalin hedefi olan bir diyardan– korkulu bir taburun getirildiği, oradakilerin domuz ve köpek yedikleri gibi arada bir insan etinin tadına bakmayı da sevdikleri, hele bilenlerin dediklerine bakılırsa, özellikle "kart"ların etine bayıldıkları rivayet ediliyordu. Üç-dört kiloluk sağlıklı bir baykuş getiren herkese birer milyon rupi'lik bir ödül verildiği de söyleniyordu (oysa bölgedeki semiz baykuşlar bile en fazla bunun yarı ağırlığında olabilirdi). İnsanlar şahin, atmaca, küçük baykuş, çaylak gibi ne alıcı kuş varsa yakalamaya, onları fare, pirinç ve kuru üzümle beslemeye, sonunda kuşları kime götüreceklerini pek bilmeseler de saat başı, fırsat buldukça tartarak steroit zerk etmeye başlamışlardı. Alaycılar, saf insanları meşgul edip başlarını derde sokmasınlar diye bunun arkasında da ordunun olduğunu söylediler. Söylentiler ve karşı söylentiler havada uçuşuyordu. Onların kimisi doğru olabiliyorken kimisi söylenti olarak kalması gereken doğrulardı. Sözgelimi, ordunun İnsan Hakları Hücresi'nin başında yıllar boyu Yarbay Stalin diye, Kerala'lı eski bir komünistin oğlu olan arkadaş canlısı bir adamın bulunduğu sahiden doğruydu. (Söylentiye göre, Urducada "gülümse" anlamına gelen ve dulların, yarı dulların, yetimlerin ve yarı yetimlerin rehabilitasyonu için *Muskaan* isimli askerî "İyi Niyet" merkezlerinin kurulması onun fikriydi. Yetim ve dullardan orduyu sorumlu tutan öfkeli insanlar "İyi Niyet" yetimhane ve meslek edindirme merkezlerini sürekli yakıyorlardı. Her seferinde de bu merkezler daha büyük, daha güzel, daha lüks ve daha sıcak bir üslupla yeniden yapılıyordu.)

Şehitler Mezarlığı'na gelince, ilk mezara bir çantanın mı yoksa bir naaşın mı konduğu meselesi açıklığa

kavuşsa da bir önemi yoktu. Önemli olan, yeni sayılabilecek bir mezarlığın endişe verici bir hızla, gerçek naaşlarla doluyor olmasıydı.

Şehitlik, Keşmir Vadisi'ne Kontrol Hattı'ndan, askerlerin tutup ayın aydınlattığı dağ geçitlerinden sızdı. Mavi buz duvarlarını, engin buzulları, kar kalınlığının bele vardığı yüksek yaylaları ip gibi dolaşan daracık taşlı patikalarda geceler boyu yürüdü. Soğuk gecelerdeki beyaz ay ışığının amansız bakışı ve elinizi uzatsanız dokunabilecekmiş gibi hissettiğiniz yıldızlar altında tekinsizce donmuş bir tablo arz eden kar yığıntılarında vurulmuş genç oğlanların cesetlerini aştı.

Vadi'ye ulaştıktan sonra araziye uydu; cevizliklerin, safran tarlalarının, elma, badem ve kiraz bahçelerinin arasından süzülerek sinsi bir sis gibi yayıldı. Doktorların ve mühendislerin, öğrencilerin ve işçilerin, terzilerin ve marangozların, dokumacıların ve çiftçilerin, çobanların, aşçıların ve ozanların kulaklarına savaş sözcükleri fısıldadı. Sözlerini dikkatle dinlediler; kitaplarını ve aletlerini, iğnelerini, keskilerini, asalarını, sabanlarını, satırlarını ve yıldızlı palyaço kıyafetlerini bıraktılar. Güzelim halıları, dünyanın görüp göreceği en yumuşak, en kaliteli şalları dokudukları tezgâhları susturdular ve boğumlu parmaklarını, onları ziyaret eden yabancıların ellemelerine izin verdiği kalaşnikofların pürüzsüz namlularında merakla gezdirdiler. Fareli köyün yeni kavalcılarını, eğitim kamplarının kurulu olduğu yüksek yaylalara ve dağ çayırlarına kadar izlediler. Ancak kendilerine silah verildikten, parmaklarını tetiğe doladıktan ve şanslarını tartıp bunun, ne kadar muğlak bile olsa, makul bir seçenek olduğuna kanaat getirdikten sonra, ancak ondan sonra onlarca yıldır, yüzlerce yıldır boyun eğmelerinin öfke ve utancı bedenlerine yayılmaya ve damarlarındaki kanı kaynatmaya başladı.

Kıvrıla kıvrıla ilerleyen sis, militan kadrolarına katılma seferberliğine döndü. Karaborsacıların, bağnazların, eşkıya ve dolandırıcıların kulaklarına fısıldadı. Planlarına yeniden şekil vermeden önce onlar da pür dikkat kulak verdiler. Sinsi parmaklarını, bayramda en güzel kurban etleri gibi belirli paylarla cömertçe dağıtılan el bombalarının soğuk madenî çıkıntıları üstünde gezdirdiler. Tanrı'nın ve Özgürlüğün, Allah'ın ve Azadi'nin dilini işledikleri cinayetlerin ve çevirecekleri yeni dolapların üstüne işlediler. Parayla, malla ve kadınlarla kaçtılar.

Tabii ki kadınlar.

Kadınlar tabii ki.

Ayaklanma böyle başladı. Ölüm her yerdeydi. Ölüm her şeydi. Kariyer. Arzu. Rüya. Şiir. Aşk. Gençliğin kendisi. Yaşamanın yollarından birine döndü ölmek. Parklarda ve meralarda, dere ve ırmak kenarlarında, kırlarda ve orman çayırlarında mezarlıklar bitmeye başladı. Yerden sütdişlerinin çıkması gibi mezar taşları yükseldi. Her köyün, her beldenin kendi mezarlığı vardı. Yardım ve yataklık edenler olarak mimlenmekten korkmayan köylerin ve beldelerin tabii. Kontrol Hattı'na yakın sınır bölgelerinde cesetlerin ne ortaya çıkma sıklığı ve sürekliliği ne de bazılarının içinde bulunduğu durum kolay baş edilebilir gibiydi. Onların bazısı çuvallarda, bazısı da küçük naylon torbalarda, et parçalarından ve biraz saç ve dişten ibaret olarak getiriliyordu. Ölüm zabitleri onlara *1 kg, 2,7 kg, 500 gr* gibi notlar iliştiriyorlardı. (Evet, sadece söylenti olarak kalması gereken gerçeklerden biri de buydu.)

Turistler kaçtı. Gazeteciler geldi. Balayı çiftleri kaçtı. Askerler geldi. Kadınlar gözyaşlarıyla ellene ellene hamura dönmüş, köşeleri kıvrılmış vesikalık fotoğrafları bir orman gibi havada tutarak polis karakollarıyla askerî kampların ve karargâhların çevresine doluştular: *Lütfen*

Efendim, oğlumu herhangi bir yerde gördünüz mü? Kocamı gördünüz mü? Kardeşim bir şekilde elinizden geçmiş olabilir mi? Ve Efendiler kimin çaresizliğini yıkıcı bir umuda çevirmeye değeceğini (*Ne yapabileceğime bir bakayım*), kime hangi umudu vermeye değeceğini (*Para? Ziyafet? Sikiş? Bir kamyon dolusu ceviz?*) anlamak, Maice'leri tartmak için göğüslerini kabarttı, bıyıklarını burdu, madalyalarıyla oynadı, gözlerini kıstılar.

Cezaevleri doldu, iş kalmadı. Rehberler, hanutçular, midilli sahipleri –ve midillileri– komiler, garsonlar, resepsiyon görevlileri, kar kızaklarını çeken arabacılar, incik boncuk satanlar, çiçekçiler ve göl teknecileri gitgide yoksullaştı ve aç kaldı.

Ancak mezar kazıcıları harıl harıl çalışıyordu. Çalış-çalış-çalış-çalış. Mesai veya gece vardiyaları için ek ücret almadan.

Mezar-eş-Şüheda'da Matmazel Cibin'le annesi yan yana yatıyorlardı. Musa Yesvi karısının mezar taşına

ARİFE YESVİ
12 Eylül 1968 – 22 Aralık 1995
Musa Yesvi'nin karısı

onun da altına

Ab vahan khâk adhâti hai khizân
Fûl hi fûl cebân thay pehle

Güz yeli toz kaldırıyor artık
Çiçeklerin, yalnızca çiçeklerin olduğu yerde

diye yazdırdı. Yandaki Matmazel Cibin'in mezar taşında da şöyle diyordu:

MATMAZEL CİBİN
2 Ocak 1992 – 22 Aralık 1995
Musa ve Arife Yesvi'nin sevgili kızı

Musa'nın mezar taşı oymacısından en alta çok küçük harflerle yazmasını istediği yazı, bir şehit için birçoklarınca ayıplanacak bir şeydi. Taşın o bölümünün kışın büyük ölçüde kar altında kalacağını, yılın geri kalanında da aynı yeri yüksek otların ve yabani nergislerin bürüyeceğini biliyordu Musa. Büyük ölçüde. Şöyle yazdırdı:

Ah delile vann
Yeth manz ne kağn balay âsi
Noa es sa kunni cunglas manz roazâm

Matmazel Cibin akşamları eprimiş –yıkanmış, tamir görmüş, tekrar yıkanmış– kadife mindere sırtını dayamış ve bir çaydanlık örtüsü kadar minnacık, boyun ve kollarda somon pembesi şal desenleri olan firuze renkli –yıkanmış, tamir görmüş, tekrar yıkanmış– firan'ını giymiş olarak halıda yanında yatar, sol bacağını büküp sağ ayak bileğini sol dizinin üstüne koyarak babasının duruşunu birebir taklit eder, küçücük elini onun eline bırakırken Musa'ya böyle derdi. *Ah delile vann.* Bana bir hikâye anlat. Fakat sonra hikâyeyi, sokağa çıkmanın yasaklandığı kasvetli geceye doğru bağıra bağıra, şamatalı sevinci pencereden dışarı dans ede ede ve mahalleyi ayağa kaldıra kaldıra kendisi anlatmaya başlardı. *Yeth manz ne kağn balay âsi! Noa es sa kunni cunglas manz roazâm!* Bir cadı *yokmuş* ve o ormanda *yaşamıyormuş.* Bana bir hikâye anlat; ama mavalı bir yana, cadıyı ve ormanı bir yana bırakabilir miyiz? Bana *gerçek* bir hikâye anlatabilir misin?

Sıcak bir iklimden gelen soğuk askerler mahallenin kenarından dolaşan buzlu anayolda devriye gezerlerken

kulaklarıyla birlikte silahlarının emniyetini de açıyorlardı. *Kim var orada? Bu ses ne? Dur, yoksa ateş ederiz!* Uzaktan gelmişlerdi o askerler; Keşmir dilinde nasıl *Dur*, *Ateş* veya *Kim* dendiğini bilmiyorlardı. Silahlıydılar ama, o yüzden bilmelerine gerek yoktu.

En genç olanları, belki daha ancak reşit olan S. Murugesan hayatında hiç bu kadar üşümemiş, hiç kar görmemişti ve soluğunun buzlu havada yoğuşmasıyla oluşan şekiller onu hâlâ büyülüyordu. Devriyedeki ilk akşamında, hayalî bir sigaradan nefes çeker gibi iki elini dudaklarına götürmüş ve bir tutam mavi duman üfleyerek, "Bakın!" demişti. "Bedava sigara!" Esmer yüzündeki beyaz gülümsemesi karanlıkta süzüldü, sonra arkadaşlarının bezgin tiksintisi karşısında yitti. "Hiç durma, Racinikant," dediler, "bütün paketi bitir. Kafanı uçurduklarında sigaraların tadı o kadar iyi gelmeyecek."

Onlar uçurduklarında.

Nitekim sonunda bir zırhlı araçta giderken Kupvara'nın hemen dışındaki karayolunda. Onunla birlikte iki asker daha yol kenarında kan kaybından öldüler.

Naaşı Tamil Nadu eyaletinin Thancavur ilçesine bağlı bir köyde yaşayan ailesine bir tabut içinde, yönetmenliğini Binbaşı Racu diye birinin yapıp yapımcılığını Savunma Bakanlığı'nın üstlendiği *Anlatılmamış Bir Yiğitliğin Destanı* belgeselinin DVD'siyle birlikte teslim edildi. S. Murugesan belgeselde yoktu ama hiç seyretmedikleri için ailesi bunu öğrenemedi. DVD oynatıcıları yoktu.

Köydeki "Dokunulmaz" olmayan Vanniyar kastı üyeleri, "Dokunulmaz" olan S. Murugesan'ın naaşının tören mahalline götürülürken evlerinin önünden geçirilmesine müsaade etmediler. O yüzden de cenaze alayı köyün dışından dolaşan uzun yolu kullandı ve köy çöplüğüne bitişik olan "Dokunulmazların" ölü yakma alanına öyle ulaştı.

S. Murugesan'ın Keşmir'le ilgili gizliden gizliye hoşuna giden şeylerden biri de açık tenli yerlilerin sık sık Hintli askerlerin koyu tenleriyle dalga geçmeleri ve onlara "Çamar nesl" –Çamar soyu– diye takılmalarıydı. Kendilerini üst kast olarak gören ve S. Murugesan'a Çamar demekten çekinmeyen bazı akranlarının deliye dönmeleri ona komik geliyordu (Kuzey Hindistanlılar, Dokunulmazların hangi kastına ait olduklarına bakmaksızın, genelde tüm Dalit'lere Çamar derlerdi). Keşmir, açık tenli insanların koyu tenlilerce yönetildiği dünyadaki nadir yerlerden biriydi. Bu terslik de haklılığı kendinden menkul şaşırtıcı hakaretlere zemin hazırlıyordu.

Ordu, Sepoy S. Murugesan'ın yiğitliği anısına, onun tüfeğini omzuna atmış asker üniformalı beton bir heykelini köyün girişine dikmeye katkıda bulundu. Genç yaşında dul kalan karısı, altı aylıkken babası ölen bebeğine arada bir o heykeli gösterip el sallayarak, "Appa," diyordu. Bebek de bileği tombulluktan bilezik gibi kat yapmış elini aynı annesi gibi sallayıp gülümsüyor, "Appappappappappappappa," diye yineliyordu.

Gerçi köyün girişine bir Dokunulmaz'ın heykelinin dikilmesi oradaki herkesi memnun etmemişti. Özellikle de Dokunulmaz silahlı olunca. Bunun yanlış fikir verdiğine, insanların aklına yanlış düşünceleri soktuğuna inanıyorlardı. Heykel üç haftasını doldurmuşken omuzdaki tüfek kayboldu. Sepoy S. Murugesan'ın ailesi bir şikâyet dilekçesi vermeye çalıştıysa da polis, tüfeğin düşmüş olması veya –gayet yaygın bir suiistimal olarak– kullanılan çimentonun kalitesizliği yüzünden çözülüp dağılmış olması gerektiğini, dolayısıyla kimsenin suçlanamayacağını söyleyerek kayıt almaya yanaşmadı. Bir ay sonra heykelin elleri kesildi. Polis bir kere daha şikâyeti geri çevirdi, ama bu sefer bilmiş bilmiş sırıtıp gerekçe bile vermeye tenezzül etmeden. Ellerin gitmesinden iki hafta sonra

Sepoy S. Murugesan'ın başı uçuruldu. Birkaç gün gerilim oldu. S. Murugesan'la aynı kasttan olan civar köylüler bir gösteri düzenlediler. Heykelin kaidesinde dönüşümlü açlık grevine başladılar. Yerel mahkeme konuyla ilgilenmek üzere bir sulh komitesi kuracağını açıkladı; günlük düzene dönülmesini kararlaştırdı. Açlık grevi sonlandırıldı. Sulh komitesi hiç kurulmadı.

Bazı ülkelerde askerler iki kere ölür.

Başsız heykel köyün girişinde kaldı. Sözde anısına dikilen adamla bir benzerliği kalmadığı halde, normalde olabileceğinden çok daha etkili bir şekilde, çağının sadık bir simgesi oldu.

S. Murugesan'ın bebeği ona el sallamaya devam etti. "Appappappappa..."

Keşmir Vadisi'nde savaş hali derinleşirken mezarlıklar, ovadaki gelişen şehirlerde yükselmeye başlayan çok katlı park yerleri gibi yaygınlaşıyordu. Yer kalmayınca bazı kabirler, vaktiyle Srinagar'daki Lâl Çarşısı'yla Bulvar arasında turist taşıyan otobüsler gibi iki katlı olmaya başladı.

Matmazel Cibin'in mezarı neyse ki o kaderi paylaşmadı. Devletin ayaklanmayı bastırdığını açıklamasından –ama ne olur ne olmaz diye yarım milyon askerini yine de orada bırakmasından– yıllar sonra, belli başlı militan gruplar birbiriyle uğraşmaya –ya da uğraştırılmaya– giriştikten, anakaradan hacılar, turistler ve balayı çiftleri Vadi'ye gelip –dik beyaz yamaçlarda eski militanlarca kullanılan kızaklarla yukarı çekilip çığlık çığlığa aşağı salınmak üzere– karda oynamaya başladıktan, casuslar ve muhbirler işverenleri tarafından öldürüldükten, dönekler Barış Endüstrisi'nde faaliyet gösteren binlerce STK'da düzenli işlere alındıktan, orduya kömür ve ceviz ağacı tedarik ederek servet kazanan yerel işadamları paralarını

hızla büyüyen Turizm Sektörü'ne yatırmaya –bir başka deyişle, kendilerine "Barış Sürecinde Pay" verilmeye– başladıktan, üst düzey banka yöneticileri ölü militanların banka hesaplarında sahipsiz kalan parayı zimmetlerine geçirdikten, işkence merkezleri siyasiler için lüks evlere çevrildikten, şehit mezarlıkları yavaşça ihmal edilmeye ve şehit sayıları iyice azalmaya –ama intihar sayısı fena halde artmaya– başladıktan, seçimler yapıldıktan ve demokrasi ilan edildikten, Jelum Irmağı kabarıp çekildikten, ayaklanma tekrar kızışıp tekrar bastırıldıktan, tekrar kızışıp tekrar bastırıldıktan, tekrar kızışıp tekrar bastırıldıktan sonra; bütün bunlardan sonra bile Matmazel Cibin'in mezarı tek katlı kaldı.

Şansı ne kadar yaver gitmişti. Çevresinde kır çiçekleri yetişen şirin bir mezarı vardı, üstelik annesi de yanı başındaydı.

Onun da öldüğü olay, şehirde iki ay içinde yaşanan ikinci katliamdı.

O gün ölen on yedi kişinin yedisi Matmazel Cibin ve annesi gibi olay mahallinde tesadüfen bulunanlardı (onların örneğinde, teknik olarak olay mahallinde tesadüfen oturanlar). Hafif bir ateşi olan Matmazel Cibin annesinin kucağında otururken ikisi, sevilen üniversite hocası Osman Abdullah'ın naaşını taşıyan binlerin şehir sokaklarındaki yürüyüşünü izliyorlardı. Osman Abdullah'ı, yetkililerin kimliği belirsiz bir saldırgan olarak açıkladığı, ama kimliği herkesçe bilinir bir sır olan bir fail vurmuştu. Hoca, Azadi mücadelesinin önde gelen düşünce adamlarından biri olmakla beraber, Kontrol Hattı'nın karşısından yeni silahlar ve yeni katı fikirlerle dönen sertlik yanlısı yeni bir örgütün görüşlerine açıktan açığa karşı çıkmış, örgüte mensup militanlar da onu defalarca tehdit etmişti. Uğradığı suikast, temsil ettiği bağdaştırmacılığa Keşmir'de müsaade edilmeyeceğinin ilanından başka bir

şey değildi. Eski dünyaya özgü öyle geleneksel bir hoşgörüye artık pabuç bırakılmayacaktı. Türbelerde artık bu topraklardan çıkan ermiş ve velilere tapınılmayacak, öyle sersemlikler yapılmayacaktı. Sağdan soldan çıkmış sufilere ve yerel hocalara itibar edilmeyecekti. Tek Tanrı olarak Allah, kitap olarak Kuran, peygamber olarak Muhammed (Allah'ın Selamı Üzerine Olsun) vardı. İbadet etmenin tek bir yolu, ilahî yasanın tek bir yorumu ve Azadi'nin tek bir tanımı vardı, o da şuydu:

Azadi ka matlab kya?
La ilahe illallah

Özgürlük ne demek?
Allah'tan başka Tanrı yoktur

Bunu tartışmaya mahal yoktu. Bundan böyle tüm ihtilaflar mermilerle çözülecekti. Şiiler Müslüman değildi. Kadınların da uygun şekilde giyinmeyi öğrenmeleri gerekiyordu.

Kadınlar tabii ki.

Tabii ki kadınlar.

Bazı sıradan insanlar bundan rahatsız oldular. Türbelerini seviyorlardı; özellikle de *Moy-el-Mukaddes*'in, kutsal emanetlerden Muhammed Peygamber'in sakalının olduğu Hazretbal'daki türbeyi. 1963 kışında sakal kaybolduğunda yüz binlerce insan sokaklarda gözyaşı dökmüştü. Bir ay sonra ortaya çıktığında –ve yetkili merci bunun sıhhatini teyit ettiğinde– yüz binler bu sefer sevinçle sokaklara döküldü. Fakat yurda dönen Sıkı Düzenciler yerel ermişlerden dilekte bulunmanın ve saçları tüyleri ziyaret etmenin küfür olduğunu açıkladılar.

Sıkı Düzen Hattı, Vadi'yi ikileme soktu. İnsanlar özledikleri özgürlüğün savaşsız gelmeyeceğini ve Sıkı Dü-

zencilerin çok daha iyi savaşçılar olacağını biliyorlardı. En iyi eğitimi onlar almıştı; silahların iyisi ve ilahî nizamın bir gereği olarak pantolonun kısası, sakalın da uzunu onlardaydı. Kontrol Hattı'nın öbür yanından daha fazla hayırdua ve daha fazla para getiriyorlardı. Çelik gibi sarsılmaz bir imanla disipline olmuş, sadeleşmiş ve dünyanın ikinci büyük ordusuna kafa tutacak şekilde donanmışlardı. Kendilerine "seküler" diyen militanlar o kadar sıkı değillerdi, daha rahatlardı. Daha şık, daha şaşaalıydılar. Şiir yazıyor, hemşireler ve patencilerle flört ediyor, omuzlarına gelişigüzel attıkları tüfekleriyle sokaklarda devriye geziyorlardı. Gelgelelim, bir savaşı kazanmak için gereken şeye hiç de sahipmiş gibi bir halleri yoktu.

İnsanlar Gevşek Düzencileri seviyor, ama Sıkı Düzencilerden de korkuyor ve onlara hürmet besliyorlardı. İkisi arasında süren acımasız savaşta yüzlerce insan hayatını kaybetti. Sonunda Gevşek Düzenciler ateşkes ilan etti, yerüstüne çıktı ve mücadelelerini Gandi'ciler olarak sürdüreceklerini açıkladılar. Sıkı Düzenciler savaşı devam ettirdi ve yıllar geçtikçe birer birer avlandılar. Öldürülen her birinin yerine bir başkası geçti.

Osman Abdullah cinayetinden birkaç yıl sonra suikastçısı –kimliği belirlenemeyen malum şahıs– ordu tarafından yakalanıp öldürüldü. Mermi delikleri ve izmarit izleriyle benek benek olmuş naaşı ailesine teslim edildi. Konuyu enine boyuna tartışan Mezarlık Komitesi onun da şehit olduğuna ve Şehitler Mezarlığı'nda gömülmeyi hak ettiğine karar verdi. Belki de ahirette ikisinin çekişmesini önleme umuduyla onu Osman Abdullah'tan en uzak köşeye gömdüler.

Savaş sürdükçe Vadi'deki ılımlılar sertleşti, sertlik yanlıları iyice katılaştı. Tüm taraflar hiziplere ve alt hiziplere bölündü. Sıkı Düzenciler daha da sıkılaştı. Sıradan insanlarsa mucizevi bir biçimde hepsini hoşnut et-

meyi, hepsini desteklemeyi, hepsini değiştirmeyi ve kendi geleneksel, sözümona hurafeci yöntemleriyle hayatlarını sürdürmeyi bildiler. *Moy-el-Mukaddes*'in hükümranlığı aynen devam etti. Ve hızlanan Sıkı Düzenci akımda sürüklenirlerken bile insanlar daha da büyük kalabalıklar halinde türbelere gidip ağladı, kırılan kalplerinin üzüntüsünü attılar.

Matmazel Cibin'le annesi Arife güvenli balkonlarından cenaze alayının yaklaşmasına bakıyorlardı. Sokak boyunca uzanan eski evlerin ahşap balkonlarına doluşan öbür kadınlar ve çocuklar gibi onlar da Osman Abdullah'ın naaşı geçerken üstüne serpmek üzere taze gül yapraklarıyla dolu bir kâse hazırlamışlardı. Matmazel Cibin soğuğa karşı ikişer kazak ve yün eldivenle sarıp sarmalanmıştı. Başında da yünden beyaz bir örtü vardı. *Azadi! Azadi!* diye slogan atan binler dar sokağa doğru akarken Matmazel Cibin'le annesi de onların sözlerine katıldılar. Oysa aklı her zaman yaramazlıkta olan Matmazel Cibin, hem kulağa benzer geldiği hem de bunu yaptığında annesi ona doğru gülümseyerek baktığı ve onu öptüğü için, bazen *Azadi!* yerine *Mataci!* (Anne) diye bağırıyordu.

Cenaze alayı, Arife'yle Matmazel Cibin'in oturdukları yere en fazla otuz metre mesafedeki Sınır Güvenlik Gücü'nün 26. Taburu'na ait büyük bir kışlanın önünden geçmek zorundaydı. Teneke levha ve tahta kalaslardan yapılma toz içindeki bir kulübenin çelik ızgaralı penceresinden makineli tüfeklerin uçları dışarı doğru uzanmıştı. Kışlanın etrafına kum torbaları ve tel üstüvaneyle barikat kurulmuştu. Jiletli tellerden çiftler halinde Old Monk ve Triple X rom şişeleri sallanır, ilkel ama etkili bir alarm sistemi olarak çanlar gibi birbirine çarpıp şıngırdardı. Tele en küçük bir müdahale yaygarayı koparırdı. Ülkenin hizmetinde içki şişeleri. Dindar Müslümanları

kalleşçe aşağılaması da cabası. Kışladaki askerler, yerel halkın –iyi Müslümanların yapması gerektiği gibi– uzak durduğu sokak köpeklerini besliyor, yani köpekler bir güvenlik halkası olarak ayrıca iş görüyordu. Aynı köpekler şimdi de civarda oturmuş, gelişmeleri tetikte, ama telaşsız olarak gözlüyordu. Alay kışlaya yaklaşırken içeriye kapanmış adamlar, kışlık üniforma ve kurşun geçirmez yelekleri içindeki sırtlarından aşağı soğuk terler akarak gölgelere sinmişlerdi.

Derken, bir patlama oldu. Çok gürültülü değil, ama kör bir panik yaratmaya yetecek kadar. Askerler kışladan çıkıp mevzi aldı ve hafif makineli tüfekleriyle dar sokağa sıkışmış olan silahsız kalabalığa doğruca ateş açtılar. Öldürmek için ateş açtılar. İnsanlar dönüp kaçmaya başladıklarında bile mermiler peşlerinden geldi, uzaklaşan sırtlarına, başlarına ve bacaklarına saplandı. Korkan bazı askerler silahlarını pencere ve balkonlardaki seyircilere çevirdi ve şarjörlerini insanlara, parmaklıklara, duvarlara ve pencerelere boşalttılar. Matmazel Cibin ve annesi Arife'ye boşalttılar.

Osman Abdullah'ın tabutu ve tabut taşıyıcıları da isabet aldı. Tabut kırılıp açıldı ve mevtanın bir kez daha katledilen cesedi kar beyaz kefeni içinde biçimsizce katlanarak, ölüler ve yaralılar arasında bir çifte ölü olarak sokağa döküldü.

Bazı Keşmir'liler de iki kere ölür.

Silahlar ancak sokak boşaldıktan ve geriye yalnızca cesetler ve yaralılar kaldıktan sonra sustu. Ayakkabılar kaldıktan sonra sustu. Binlerce ayakkabı.

Ve kulakları sağır eden sloganı atacak kimse kalmadı:

Cis Keşmir ko hûn se sinça! Voh Keşmir hamara hai!

Keşmir'i kanlarımızla suladık! Keşmir bizimdir!

Katliam sonrası protokol hızlı ve etkili –uygulana uygulana mükemmelleştirilmiş– bir şekilde uygulandı. Cesetler bir saat içinde Polis Kontrol Odası'ndaki morga, yaralılar da hastaneye kaldırıldı. Sokak yıkandı, kanlar açık oluklara akıtıldı. Dükkânlar açtırıldı. Normal hayat ilan edildi. (Normal hayat hep ilan edilirdi.)

Daha sonra kesinleştirildiğine göre o patlama sesi yan sokaktaki bir arabanın boş bir Mango Fruti kasasını ezmesinden gelmişti. Kim suçluydu şimdi? Mango Fruti (*Taze ve Sulu*) kasasını sokağa kim bırakmıştı? Hindistan mı, Keşmir mi? Yoksa Pakistan mı? Onu kim ezmişti? Katliamın nedenlerini incelemek için bir mahkeme heyeti oluşturuldu. Hiçbir bulgu saptanmadı. Kimse suçlanmadı. Burası Keşmir'di. Suç Keşmir'indi.

Hayat devam ediyordu. Ölüm devam ediyordu. Savaş devam ediyordu.

Musa Yesvi'nin karısını ve kızını nasıl defnettiğini görenler onun gün boyunca ne kadar sakin olduğunu da gözden kaçırmamışlardı. Adam üzüntü emaresi göstermemişti. İçine kapanmış ve aklı başka yerdeymiş gibi görünüyordu. Sonunda gözaltına alınması belki de bu yüzdendi. Ya da nabzı yüzünden; nabzı belki masum bir sivil için olmayacak kadar yavaş veya hızlıydı. Adı çıkmış kontrol noktalarındaki askerler bazen kulaklarını genç adamların göğsüne dayayıp kalp atışlarını dinlerlerdi. Kimi askerlerin stetoskoplu olduğu söylentileri bile dolaşıyordu. "Bunun kalbi Özgürlük diye atıyor," diyorlar ve bu da fazla yavaş veya fazla hızlı atan kalbin sahibini, Vadi'deki en korkulu sorgu merkezleri olan Kargo, Baba II veya Şiraz Sineması'na doğru bir gezintiye çıkarmaya yetiyordu.

Musa bir kontrol noktasında gözaltına alınmadı. Cenazeden sonra evinden alındı. Karısının ve çocuğunun cenazesinde fazla sessiz kalmasının o günlerde fark edilmemesi zordu.

Tabii başta herkes susmuş, korkmuştu. Cenaze alayı küçük şehrin çamurlu ve boz sokaklarında bir ölüm sessizliğiyle ilerledi. Çıkan yegâne ses, Mezar-eş-Şüheda'ya giden gümüşi ıslaklıktaki yolda binlerce çorapsız ayakkabının *şılap şılap şılap* sesiydi. Genç erkeklerin omuzlarında taşınan on yedi tabut. Aslında on yedi artı bir, elbette, ama Osman Abdullah'ın yeniden katli kayıtlara işlenemiyordu. Böylece on yedi artı bir tabut, kış güneşine göz kırparak sokakları arşınladı. Şehri çeviren yüksek dağlardan biri bakacak olsa, kahverengi karıncalardan bir kolun on yedi artı bir şeker billurunu yuvalarındaki kraliçeye taşıdığını sanabilirdi. Tarih ve insan çatışmalarını okuyan bir öğrenci için şu küçük cenaze alayı belki kıyaslamalı olarak yine ancak o kadarına tekabül edebilirdi: yüksek bir masadan düşmüş kırıntılarla ziyafet çeken bir karınca topluluğuna. Savaşlar içinde bu sadece küçük bir savaştı. Kimse pek oralı olmuyordu. Olmayınca da sürdükçe sürüyordu. Onlarca yıl boyunca küçüldü ve büyüdü, insanları zıvanadan çıkmışçasına kanatları altına aldı. Gaddarlıkları değişen mevsimler kadar doğal karşılanır hale geldi; her biri kendine has rayiha ve çiçekleriyle, özgün kayıpları ve dirilişleriyle, aksaklık ve olağanlıklarıyla, ayaklanma ve seçimleriyle geliyordu.

Karıncaların o kış sabahı taşıdığı şeker billurlarının en küçüğü, içinde Matmazel Cibin'in olduğu billurdu elbette.

Cenaze alayına katılamayacak kadar tedirgin olanlar sokaklarda dizilmiş, kollarını sıcak firan'larının içinde

kavuşturmuş ve içi boş yenlerini rüzgârda salınmaya bırakmış olarak kenarlardaki bayat, kaygan kahverengi kar birikintilerinde dikiliyorlardı. Eli silahlı bir ayaklanmanın kalbinde elsiz insanlar gibi. Dışarı çıkmaya korkanlar, tehlikeli olduğunun kesinlikle farkına varmaları sağlandığı halde, yine de pencere ve balkonlarından seyrediyorlardı. Şehrin her yerinde; çatılarda, köprülerde, teknelerde, camilerde, su kulelerinde mevzi alan askerlerin tüfek dürbünleriyle izlendiklerini biliyorlardı. Askerler otelleri, okulları, dükkânları, hatta bazı evleri bile işgal etmişlerdi.

Soğuktu o sabah; göl yıllardır ilk defa donmuştu ve hava tahminlerinde daha da kar bekleniyordu. Ağaçlar benekli çıplak dallarını kederden donmuş cenaze sahipleri gibi göğe kaldırmışlardı.

Mezarlıkta on yedi artı bir kabir hazır edilmişti. Düzgün, taze, derin. Her mezarın toprağı bitter çikolatadan birer piramit gibi çukurların yanı başına yığılıydı. Öncü bir topluluk, otopsiden sonra ailelerine iade edilen naaşların taşındığı kan lekeli madenî sedyeleri getirmişlerdi. Et yiyen dev bir dağ çiçeğinin kanlı metal taçyaprakları gibi ağaç gövdelerinin çevresine dikilmişti o sedyeler.

Alay mezarın kapısından içeri dönerken basın mensupları hummalı bir telaşla, start çizgisinde bekleyen koşucular gibi kalabalıktan kopup ileri atıldılar. Tabutlar yere kondu ve kapakları açılarak buzlu toprağa dizildi. Basına saygıyla yer açıldı. Gazeteciler ve fotoğrafçılar olmadan katliamın unutturulacağını ve o zaman da kurbanların gerçekten öleceğini biliyorlardı. Dolayısıyla naaşlar umutla ve öfkeyle onlara takdim edildi. Ölüm şöleni. Geri çekilmiş olan yaslı akrabalardan kadraja girmeleri istendi. Üzüntüleri kayda geçirilecekti. Savaşın bir yaşam biçimi haline geleceği ileriki yıllarda Keşmir'in

matemi ve kaybı üstüne kitaplar yazılacak, filmler çekilecek ve resim sergileri düzenlenecekti.

Musa ise o karelerin hiçbirinde yer almayacaktı.

Törenin en büyük ilgi odağı Matmazel Cibin oldu. Kameralar endişeli bir ayı gibi vızıltı ve çıtırtılarla ona yaklaştı. Fotoğrafların hasadından bir kare, yerel bir klasik haline geldi. Gazeteler ve dergiler yıllar boyu onu yayınladı; *Kanlı Kar, Gözyaşı Vadisi* ve *Bu Üzüntü Hiç Bitmeyecek mi?* gibi başlıklar taşıyan, kimsenin okumadığı insan hakları raporları onu kapağına taşıdı.

Anakaradaysa Matmazel Cibin'in fotoğrafları doğal olarak bu kadar revaç bulmadı. Keder mağazasının popülerlik listesinde Union Carbide gaz sızıntısının kurbanlarından "Bhopal'li Oğlan" açık farkla onun üstünde yer aldı. Mezarı olan yıkıntıda boğazına kadar moloza gömülmüş, zehirli gazın kör ettiği donuk gözleri ardına kadar açık kalmış o ölü çocuğun ünlü resmini birçok tanınmış fotoğrafçı sahiplendi. Felaket gecesinde yaşananları hiçbir şeyin anlatamayacağı bir dille anlatıyordu o gözler. Dünyanın dört bir yanında dergilerin kuşe kâğıtlarından dik dik bakan gözler. Fakat nihayetinde bir önemi yoktu tabii. Bhopal'li Oğlan'ın öyküsü alevlendi, sonra söndü. Fotoğrafın telif hakkıyla ilgili kavga, neredeyse gaz sızıntısından mahvolan binlerce mağdur için verilen tazminat savaşı kadar büyük bir şiddetle, yıllar sürdü.

Kameralar çekilince Matmazel Cibin'in derin uykudaki yarasız beresiz bedeni yine göründü. Şakağındaki yaz gülü hâlâ oradaydı.

Naaşlar kalabalığın duaları eşliğinde mezarlarına indirildi.

Rabbiş rahlî sadrî; ve yessir lî amrî
Vehlül 'ukdeten min lisânî; yefkahû kavlî

Rabbim! Gönlüme ferahlık ver. İşimi kolaylaştır. Dilimdeki tutukluğu çöz ki sözümü anlasınlar.

Kadınlara ayrılan yerde annelerinin kaba yün giysileri arasında boğulan, güçlükle nefes alan ve pek bir şey göremeyen bel hizasından küçük çocuklar bel hizasındaki kendi pazarlıklarını yürütüyorlardı: *Sendeki patlamamış el bombasını bana ver, sana altı mermi kovanı vereyim.*

Yalnız bir kadın, pürüzlü bir acının işlediği tekinsizce tiz sesini göğe saldı.

Ro rahi hai ye zemin! Ro raha hai asumân...

Ona bir ses daha katıldı, sonra bir ses daha:

Ağlıyor şu toprak! Ağlıyor gökler...

Kuşlar cıvıldamayı bir süreliğine bırakıp boncuk gözlerle insan ezgisine kulak verdi. Sokak köpekleri kontrol noktalarının önüne kontrolsüzce, sapasağlam kalp atışlarıyla yayıldılar. Sıcak hava akımlarıyla süzülen çaylaklar ve akbabalar Kontrol Hattı'nın ilerisinde gerisinde tembelce dolaşıyor, aşağıdaki minik insan topluluğuyla adeta dalga geçiyordu.

Havayı kaplayan ağıt sesleri bir şeyi ateşler gibi oldu. Genç erkekler için için yanan közlerin karışmasıyla parlayan alevler gibi havaya zıplamaya başladılar. Bastıkları toprak yaylıymış gibi, bir trambolinmiş gibi yükseğe, giderek daha yükseğe zıpladılar. Acılarını bir zırh gibi kuşandılar, öfkelerini bir fişeklik gibi bedenlerine sardılar.

Belki bu şekilde silahlandıkları, belki ölümlü bir hayatı kucaklama kararı aldıkları, belki de zaten ölmüş olduklarını bildikleri için o an yenilmezdiler.

Mezar-eş-Şüheda'yı saran askerler ne olursa olsun ateş açılmaması için kesin talimat almışlardı. Kalabalığın arasına karışan ve herkes kadar tutkuyla slogan atan, hatta bunda samimi olan kardeş, kuzen, baba, amca, dayı ve yeğen muhbirler de, öfke seline kapılıp havaya sıçrayan ve kendileri de birer aleve dönüşen tüm genç erkeklerin fotoğraflarını, mümkünse video görüntülerini çekip teslim etmeleri konusunda kesin talimat almışlardı.

İhbar edilenlerin çok geçmeden kapıları çalınacak veya kontrol noktalarında onları bir kenara çekeceklerdi.

Sen filanca filanca mısın? Falanca falancanın oğlu musun? Şu şu işte mi çalışıyorsun?

Tehditler genelde bu kadarla, formalite gereği yapılan küçük bir soruşturma olarak kalıyordu. Keşmir'de bir adamın ne okuduğu ve nerede çalıştığı hakkındaki bilgileri yüzüne karşı söylemek bazen hayatının seyrini değiştirmeye yetiyordu.

Bazen de yetmiyordu.

Musa'yı mutat ziyaret saatlerinde almaya geldiler; sabahın dördünde. Uyanıktı, çalışma masasının başında oturmuş mektup yazıyordu. Annesi yandaki odadaydı. Ağladığını ve kız kardeşlerinin, akrabalarının onu teselli edişini duyabiliyordu. Matmazel Cibin'in V gülüşlü ve kalbi pembe yamalı –dolgu malzemesini sızdıran– yeşil oyuncak suaygırı, bir mindere yaslı olarak küçük annesini ve olağan uyku masalını beklediği her zamanki yerindeydi. (*Ah delila vann...*) Musa aracın gelişini duydu. Giriş katındaki penceresinden evinin olduğu sokağa girip kapının önünde duruşunu gördü. Askerlerin zırhlı cipten inişini seyrederken ne kızgınlık ne kaygı hissedi-

yordu; hiçbir şey hissetmiyordu. Babası Şevket Yesvi de (Musa ve arkadaşlarının dilinde Godzilla) uyanıktı ve oturma odasında bağdaş kurmuş olarak yerdeki halının üstünde oturuyordu. Ordu Mühendislik Hizmetleri'yle yakından çalışan bir müteahhit olarak silahlı kuvvetlere inşaat malzemeleri tedarik ediyor ve anahtar teslimi projeler yapıyordu. İşini büyütebilme umuduyla oğlunu Delhi'ye mimarlık okumaya göndermişti. Fakat 1990'da *tehrik* başlayınca, Godzilla da orduyla çalışmaya devam edince Musa ona hepten sırt çevirdi. Ailevi sorumlulukla işbirliğinin nimetlerinden faydalanmak arasında kalan ve bundan suçluluk duyan Musa için babasıyla aynı çatı altında yaşamak gitgide zorlaştı.

Şevket Yesvi askerleri bekliyor gibiydi. Telaşlanmış görünmüyordu. "Amrik Singh aradı. Seninle konuşmak istiyor. Merak etme, bir şey yok. Gün ağarmadan seni salıverecek."

Musa cevap vermedi. Omuzlarının duruşundan ve sırtının dikliğinden tiksintisini belli ederek, Godzilla'ya bakmadı bile. İki yanında silahlı birer asker eşliğinde ön kapıdan çıktı ve araca bindi. Elleri kelepçelenmedi veya başına çuval geçirilmedi. Cip donmuş kaygan sokaklarda süzülerek uzaklaştı. Yine kar yağmaya başlamıştı.

Şiraz Sineması koğuş ve subay lojmanlarından oluşan, etrafı paranoyanın karmaşık aksesuvarlarıyla –dikenli tellerden iç içe iki halka arasında kumlu sığ bir hendek, en içteki halka olarak da, üstüne kırık cam parçaları döşenmiş yüksek bir duvarla– çevrili bir yerleşkenin merkezinde yer alıyordu. Oluklu madenî kapının iki yanında makineli tüfekleriyle askerlerin nöbet tuttuğu gözetleme kuleleri vardı. Musa'yı getiren cip girişteki kontrolden çabucak geçti. Beklendikleri belliydi. Ana girişten doğruca yerleşkenin ortasına yöneldiler.

Sinemanın fuayesi ışıl ışıl aydınlatılmıştı. Baş aşağı çevrilmiş devasa bir düğün pastasının köpürtülmüş kremalı tepesini andıran yivli beyaz alçıdan yapılma pula benzer minik ayna mozaikli asma tavan, gösterişli ucuz avizeden yansıyan ışığı çoğaltarak dağıtıyordu. Epriyip tarazlanmış kırmızı halıdaki boşluklardan beton zemin görünüyordu. Devridaim edilen bayat havada silah, mazot ve eski giysi kokusu vardı. Vaktiyle sinemanın büfesi olan tezgâh şimdi işkenceciler ve kurbanları için danışma ve kayıt yeri olarak iş görüyor ve artık olmayan şeyleri –Cadbury's Meyveli&Fındıklı Çikolata, değişik tatlarda Kwality dondurmaları, Çoko Bar, Portakal Bar, Mango Bar gofretlerini– reklam ediyordu. Allah'ın Kaplanları tarafından filmlerin yasaklanmasından ve salonun kapatılmasından öncesine ait, kimisi çiğnenmiş kırmızı paan tükürüğüyle lekeli solmuş eski film afişleri (*Çandni*, *Maine Pyar Kiya*, *Parinda* ve *Çöl Aslanı*) hâlâ duvarlardaydı. Elleri kelepçeli olarak dizilmiş genç erkekler, tavuklar gibi yere çökmüşlerdi ve kimisi o kadar fena dayak yemişti ki, el bilekleri ayak bileklerine bağlı olarak hâlâ çömelmiş ve yarı ölmüş vaziyette bayılıp kalakalmışlardı. Askerler ortalıkta dört dönüyor, tutukluları getiriyor, kimilerini sorguya götürüyorlardı. Ana salonun koca ahşap kapısından gelen uzak sesler şiddet içeren bir filmin boğuk müziği olabilirdi pekâlâ. *Beni Kullan* diyen çöp kutusu torbalarıyla samimiyetsizce gülümseyen beton kangurular, kanguru mahkemesine nezaret ediyordu.

Musa ve refakatçisini danışma ve kayıt formaliteleriyle uğraştırmadılar. Dayak yemiş zincirli adamların izleyen bakışları altında, localara –Kraliçenin Halkası'na– giden görkemli döner merdivenlere yöneldi, oradan da daha dar bir başka merdivenle bir yazıhaneye çevrilen projeksiyon odasına çıktılar. Musa şu mizansenin bile hesaplanmış bir tiyatro olduğunu, masum olmadığını biliyordu.

Binbaşı Amrik Singh egzotik kâğıt ağırlıkları koleksiyonuyla –benekli sivri çıkıntılı deniz kabukları, pirinç heykelcikler, yelkenliler ve cam kürelere hapsolmuş bale dansçılarıyla– dolu masasından kalkıp Musa'yı selamladı. Otuzlarının ortasında esmer ve olağanüstü uzun boylu, neredeyse iki metrelik bir adamdı Binbaşı. O gece Sih kılığına girmeyi yeğlemişti. Yanaklarının sakal üstünde kalan bölümü bir suflenin yüzeyi gibi çopurdu. Kulaklarına ve alnına sıkıca sarılan koyu yeşil türbanı, gözlerini ve kaşlarını yukarı doğru çekiştirerek ona uykulu bir hava vermişti. Onu çok az tanıyanlar bile o uykulu havaya aldanmanın tehlikeli bir hata olduğunu bilirlerdi. Çalışma masasının çevresini dolaşan adam Musa'yı samimiyetle, endişe ve sevgiyle karşıladı. Musa'yı getiren askerlerden çıkmalarını istedi.

"*Esselam aleyküm, huzur*... Lütfen oturun. Ne istersiniz? Çay? Kahve?"

Ses tonu hem soru sorar hem de emir verir gibiydi.

"Bir şey almayayım. *Şükriya*."

Musa oturdu. Amrik Singh kırmızı dahili telefonun ahizesini alıp çay ve "subay bisküvisi" istedi. Adamın kalıbı yanında masası küçük ve orantısız görünüyordu.

İlk karşılaşmaları değildi bu. Musa, Binbaşı'yı daha önce de birkaç kez, üstelik Amrik Singh'in arkadaşlığını lütfettiği (bu arkadaşlık teklifinin geri çevrilme şansı olduğundan değil tabii) Godzilla'yı ziyareti vesilesiyle, kendi evinde görmüştü. İlk birkaç ziyaretin ardından evdeki havanın ciddi şekilde değiştiği Musa'nın gözünden kaçmamıştı. Ev sessizleşmişti. Babasıyla aralarındaki sert siyasi tartışmalar kesilmişti. Fakat ondan öte, Godzilla'nın ansızın şüpheyle süzmeye başlayan gözleri, onu değerlendirmeye, ölçmeye, tartmaya çabalar gibi oğluna dikiliyor ve Musa da bunu seziyordu. Bir öğleden sonra odasından inerken Musa'nın merdivende ayağı kaydı, o da

aşağı doğru yuvarlanacakken kendini yarı yolda toplayıp sahanlığa ayaküstü indi. Cambazlığı gören Godzilla oğluna yaklaştı. Sesini yükseltmedi, ama fena kızmıştı ve Musa şakağındaki bir damarın attığını görebiliyordu.

"Böyle düşmeyi nereden öğrendin? Sana bunu kim öğretti?"

Keşmir'li ana babaların endişeyle bilenmiş içgüdüleriyle oğlunu inceledi. Alışılmadık bir şeyi arandı; tetik parmağında bir nasır, derisi pürüzlenip sertleşmiş dizler ve dirsekler, militan kamplarında "eğitim" aldığını gösteren herhangi emareyi. Amrik Singh'in ona verdiği can sıkıcı bilgiye, ailenin Ganderbal'daki bahçelerinden içleri "metal" dolu kutularının geçirildiği bilgisine dayanarak Musa'yla yüzleşmeye karar verdi. Musa'nın dağlara yaptığı yolculukları, kimi "arkadaşlarla" yaptığı görüşmeleri sormaya.

"Bu konuda ne diyeceksin?"

Musa, "Arkadaşın Binbaşı Sahip'e sor. Sana kullanılmayan bilginin işe yaramaz olduğunu söyleyecektir," diye karşılık verdi.

Godzilla, "*Tse çui marnui assi sarney ti marmavakh*," dedi.

Öleceksin ve ölürken de hepimizi yanında götüreceksin.

Amrik Singh bir sonraki gelişinde Godzilla'dan Musa'nın da yanlarında olmasını istedi. Yerde, çiçekli muşamba bir *desterhan*[1] çevresinde bağdaş kurmuş otururlarken Musa'nın annesi çay servis etti. (Musa, Arife'yle Matmazel Cibin'e, ziyaretçi çıkana kadar aşağı inmemelerini tembihlemişti.) Amrik Singh adeta bir dostluk ve içtenlik timsali kesilmişti. Minderlere yaslanıp olanca

1. Orta Asya genelinde ve Güney Asya'da sofra örtüsüne ve sofranın kurulduğu mekâna verilen isim. (Ç.N.)

rahatlığıyla ayaklarını uzattı. Santa Sihle Banta Sih hakkında birkaç müstehcen fıkra anlattı ve onlara herkesten daha fazla güldü. Sonra, istediği kadar yemesine engel olduğu bahanesiyle, tabanca kılıfı ve tabancasını göstere göstere kemerini çıkardı. Güya ev sahiplerine güvendiğini ve onların yanında kendini rahat hissettiğini ifade etmesi gereken bir hareketti bu, ama yarattığı etki tam tersiydi. Calib Kadri henüz katledilmemiş olsa bile seri halde işlenen öbür cinayetleri ve adam kaçırmaları bilmeyen yoktu. Çörek ve atıştırmalıklarla dolu tabakların, tuzlu *nun çay*[1] dolu termosların arasında uğursuzca duruyordu silah. Amrik Singh beğeniyle geğirerek sonunda kalktığında onu unuttu ya da unutmuş gibi yaptı. Tabancayı Godzilla alıp ona uzattı.

Amrik Singh doğruca Musa'ya baktı ve kemerini gülerek taktı.

"Babanızın aklına sağlık. Bir arama sırasında bunu bulduklarını düşünsenize, Tanrı'nın oğlu gelse sizi kurtaramazdı. Yemin olsun kurtaramazdı."

Herkes itaatkâr bir tavırla güldü. Fakat Amrik Singh'in gözleriyle gülmediğini Musa görüyordu. Işığı yansıtmak yerine içine çekiyordu o gözler. Bir ışıltı veya parlaklığın emaresi bile olmayan dipsiz mat, siyah birer kurs gibiydiler.

Aynı mat gözler Şiraz'ın projeksiyon odasındaki kâğıt ağırlıklarıyla dolu bir çalışma masasının karşısından şimdi Musa'ya bakıyordu. Amrik Singh'in masa başında oturması olmayacak bir manzaraydı. Adam mobilyayı belli ki hatıralarla dolu bir kahve sehpası dışında nasıl

1. Keşmir'e özgü, bir semaverde süt ve tuzla birlikte demlenen ve pembe rengini daha belirgin kılmak için kabartma tozu eklenen, çeşitli mezelerle içilen bir çay. (Ç.N.)

kullanacağını bilmiyordu. Masa, oturduğu yerden arkasına yaslanıp başını duvardaki küçük dikdörtgen boşluğa çevirdiğinde –vaktiyle makinistin baktığı pencere şimdi bir gözetleme deliğiydi– büyük salonda olan biteni takip edebileceği bir yere çekilmişti. Salondan sorgu hücrelerine, kırmızı neon ışıklarla *ÇIKIŞ* yazan (bazen kastedilen şey gerçekten buydu) koridorlardan ulaşılıyordu. Ekranın kırmızı kadifeden püsküllü, eski moda perdesi hâlâ aynıydı; eski günlerde hoparlörden çalınan "Popcorn" veya "Baby Elephant Walk" şarkıları eşliğinde kaldırılanlar gibiydi. Ucuz koltuklar kaldırılıp bir köşeye yığılmış, sinirleri bozulan askerlerin stres atabileceği bir badminton sahasına çevrilmişti. Şu saatte bile tüytopun rakete çarpmasından çıkan hafif vuruş sesleri Amrik Singh'in yazıhanesine ulaşıyordu.

"Olanlar yüzünden özür dilemek ve en içten üzüntülerimi bildirmek için sizi buraya getirttim."

Keşmir'deki yozlaşma o kadar derinleşmişti ki Amrik Singh, karısıyla çocuğu daha yeni vurulan bir adamı sabahın dördünde zorla, silahlı adamlar eşliğinde bir sorgu merkezine getirtmenin ve ona başsağlığı dilemenin saçmalığından cidden habersizdi.

Musa, Amrik Singh'in bir bukalemun ve bir "Mona" olduğunu –türbanının altında Sihler gibi uzun saçları yoktu– biliyordu. Adam saçlarını yıllar önce keserek Sih yasasına karşı en büyük günahı işlemişti. Terörle mücadele harekâtları sırasında kendini operasyonun gerektirdiği şekilde Hindu olarak da, Pencapça konuşan Pakistanlı bir Müslüman olarak da gösterebildiği hakkında Godzilla'ya nasıl caka sattığına bir keresinde şahit olmuştu Musa. Binbaşı, sığınacak yer arayan şalvar kamiz –"Han Kıyafeti"– giymiş Pakistanlı militan rolü yaparak, adamlarıyla birlikte gecenin bir körü köylülerin kapılarını nasıl çaldıklarını sevimsiz bir kahkahayla anlatmıştı. İçeri alınır-

larsa köylüler ertesi gün yerüstü personeli –YÜP– olarak tutuklanıyorlardı.

Musa dayanamayıp, "Silahsız köylüler gece yarısı kapılarını çalan silahlı adamları nasıl geri çevirecekler?" diye sormuştu.

Amrik Singh, "Merak etmeyin, hangi sıcaklıkla içeri buyur edildiğimizi anlamanın yolları var," demişti. "Termometrelerimiz var."

Belki. Ama Keşmir'lilerin hilecilikte ne kadar mahir olduklarını bilemezsiniz, diye içinden geçirdi Musa. *Böyle bir tarihi ve coğrafyayı yaşayıp atlatmış bizim gibi bir halkın gururunu gizlemeyi nasıl öğrendiğini bilemezsiniz. Bizim yegâne silahımız hile. Kalplerimiz kırıkken bile nasıl içten gülümseyebildiğimizi bilemezsiniz. Sevdiklerimizin aleyhine nasıl şiddetle dönebileceğimizi, hor gördüklerimizi nasıl nezaketle kucaklayabileceğimizi bilemezsiniz. Tek istediğimiz sizin gitmenizken size nasıl içtenlikle davranabileceğimizi bilemezsiniz. Sizin termometreniz burada işe yaramaz.*

Meseleye bakmanın bir yolu buydu. Öte yandan, o sırada saflık yapan belki de Musa'ydı. Çünkü Amrik Singh içinde yaşayıp görev yaptığı ters ütopyanın gerçek yüzünü; bu ütopyadaki halkın bir hududu ve sadakati olmadığını, içine yuvarlanabileceği uçurumun dibinin olmadığını gayet iyi biliyordu. Keşmir'lilerin ruh haline gelince, öyle bir şey varsa bile Amrik Singh onu anlamak veya künhüne vâkıf olmak peşinde değildi. Bu onun için, kendi zekâsının rakibin zekâsıyla çarpıştığı bir oyundu, bir avdı. O kendini bir askerden çok bir sporcu olarak görüyordu. Neşeli kişiliğini buradan alıyordu. Binbaşı Amrik Singh bir kumarbaz, gözü kara bir asker, ölümcül bir sorgucu ve şen, serinkanlı bir katildi. İşinden büyük zevk alıyor ve sürekli olarak eğlenmenin yollarını arıyordu. Temasta olduğu kimi militanlar bazen onun telsiz frekansına ya da o onların frekansına girer, okul çocukla-

rı gibi birbirlerine sataşırlardı. Onlara, "*Arre yâr*, ben mütevazı bir seyahat acentesinden başka neyim ki?" derdi. "Siz cihatçılar için Keşmir sadece bir geçiş noktası, öyle değil mi? Asıl hedefiniz sizi hurilerin beklediği cennet. Ben yolculuğunuzu kolaylaştırmak için buradayım." Kendine "Cennet Ekspresi" derdi Amrik Singh. Ve eğer İngilizce konuşuyorsa –ki genelde sarhoşken öyle konuşurdu– bunu *Paradise Express* olarak ifade ederdi.

Efsane repliklerinden biri şuydu: *Dekho miyan, meyn Bharat Serker ka lund hûn, evr mera kâm hai çodna.*

Bak, kardeşim, ben Hindistan hükümetinin sikiyim ve işim insanları sikmek.

Amansız bir eğlence arayışında olan Binbaşı bir keresinde bir militanı serbest bırakmış ve sırf onu ele geçirmenin coşkusunu yine yaşayabilmek için bin bir zahmetle izini sürüp tekrar yakalamıştı. Musa'dan özür dilemek için onu Şiraz'a getirtmesi de kişisel av kılavuzunun sapkın kurallarına, o kılavuzun ruhuna uymanın bir başka gereğiydi. Son birkaç aylık süreçte, belki de isabetli olarak, Musa'da değerli bir hasmın ve kendi zıddının potansiyelini görmüştü; onda oyunun heyecanını artıracak ve kimin av kimin avcı olduğunu bulandırabilecek derecede oyunun mahiyetini değiştirecek bir gözüpeklik ve zekâ sezmişti. Musa'nın karısı ve kızının ölümünü öğrenmek onu o yüzden fena halde üzmüştü. Bunun kendisiyle bir ilgisi olmadığını, beklenmedik bir gelişme ve ona göre bel altı bir vuruş olduğunu, kendisinin böyle bir tasarısının asla olamayacağını Musa'nın bilmesini istiyordu. Avını sürdürebilmesi için bunu hasmına açıkça anlatma ihtiyacı hissetmişti.

Amrik Singh'in tek tutkusu avlanmak değildi. Pahalı zevkleri ve sadece maaşıyla sürdüremeyeceği bir hayat tarzı da vardı. Ve askerî bir işgalin kazanan tarafında olmanın getirdiği girişim imkânlarını böylece değerlendir-

meye başlamıştı. Adam kaçırma ve haraççılığa ilave olarak –karısının adına– dağlarda bir kereste imalathanesi ve vadide bir mobilya işletmesinin sahibiydi. Gaddarlığına eş derecede, pervasızca cömertti ve sevdiği veya ihtiyacı olduğu kişilere oyma kahve sehpası gibi, ceviz sandalye gibi lüks hediyeler dağıtıyordu. (Godzilla'ya da zorla iki komodin vermişti.) Amrik Singh'in karısı Loveylin Kaur, güzelliğiyle ünlü beş kız kardeşin –Tavlin, Harprit, Gurprit, Loveylin ve Dimpul– dördüncüsüydü ve iki de küçük erkek kardeşi vardı. Ailesi, yüzyıllar önce Vadi'ye yerleşen küçük bir Sih topluluğunun üyesiydi. Babaları, geniş ailesini doyuracak imkâna sahip olmayan küçük bir çiftçiydi. Rivayete göre aile o kadar yoksuldu ki, kızlardan biri okula giderken ayağı tökezleyip, içinde öğle yemekleri olan sefertasını düşürecek olsa, aç kardeşler dökülen yemeği doğruca kaldırımdan yerlerdi. Kızlar büyüdükçe değişik değişik adamlar, hiçbiri evliliği amaçlamayan türlü çeşit tekliflerle eşekarıları gibi etraflarında pervane olmaya başladılar. Dolayısıyla aile, kızlarından birine anakaradan, üstelik subaylık yapan bir Sih talip olunca hiç tereddüt etmedi, onu başlık parası bile istemeden verdiler. Fakat nikâhın ardından Loveylin, Srinagar'ın içinde ve çevresindeki çeşitli karargâhlarda görev yapan Amrik Singh'in yanına taşınmadı. Çünkü rivayete (dedikodulara) göre Amrik Singh'in işyerinde başka bir kadını, başka bir "karısı" vardı ve Merkez Polis İhtiyat Gücü'nden bir meslektaş olan Pembe Yüzbaşı isimli bu kadın saha operasyonlarında olduğu kadar askerî kamp ve karargâhlardaki sorgularda da ona sık sık katılıyordu. Komşular, Amrik Singh'in karısı ve daha bebek olan oğlunu görmek için Srinagar'ın küçük Sih mahallesi Cevahar Nagar'daki dairesine geldiği hafta sonları, evde şiddet yaşandığını ve kadından boğuk imdat sesleri yükseldiğini fısıldıyorlardı. Gelgelelim, kimse araya girmeye de cesaret edemiyordu.

Militanları her ne kadar acımasızca avlayıp ortadan kaldırsa da, Amrik Singh aslında onlara –en azından iyi olanlarına– kindarca bir hayranlıkla bile olsa saygı duyuyordu. Bizzat öldürdüğü birkaçı dahil, bazılarının hürmetle kabrini ziyaret ettiği biliniyordu. (Birini gayriresmî olarak saygı atışıyla selamlamıştı bile.) Saygı duymamaktan öte, sahici anlamda tiksindiği kişiler, çoğu avukat, muhabir ve gazete yöneticileri olan insan hakları savunucularıydı. Onlar kesintisiz yakınmaları ve sızlanmalarıyla büyük oyunun çarpışma kurallarını bozup çarpıtan mikroplardı. Amrik Singh, onlardan birini alıkoyma veya "etkisiz hale" getirme izni aldığı her seferinde (bu "izinler" öldürme talimatı şeklinde değil, genelde *öldürmeme* emrinin yokluğu hallerinde verilirdi) görevini büyük bir iştiyakla yerine getirirdi. Calib Kadri hadisesiyse farklıydı. Ona verilen talimat, adamın alıkonulup korkutulmasıydı. Fakat aksilik bu ya, Calib Kadri korkmama hatasını işlemişti. Cevap verme hatasını işlemişti. Amrik Singh kendine hâkim olamadığına hayıflanmış, arkadaşı ve yoldaşı olan İhvan'cı Selim Gocri'yi bu yüzden temizlemek zorunda kalmasına fena halde üzülmüştü. Selim'le güzel zamanları olmuş, birçok maceraya birlikte atılmışlardı. Binbaşı, tersi bir durum yaşansaydı Selim'in de onun gözünün yaşına bakmayacağını biliyordu. Ve o zaman da ona mutlaka anlayış gösterirdi. Yani herhalde gösterirdi. Yaptığı onca şey içinde Amrik Singh'i tereddüde iten yegâne hareket Selim'i öldürmek olmuştu. Selim Gocri onun sevgiye benzer müphem bir duygu beslediği dünyadaki, karısı dahil, tek insandı. Zamanı geldiğinde arkadaşına karşı tetiği o yüzden bizzat, bunun bilinciyle çekmişti.

Fakat bundan dolayı karalar bağlayacak biri değildi Binbaşı; badireleri çabuk atlatırdı. Masada Musa'nın karşısında otururken her zamanki ukala ve kendinden emin

halindeydi. Sahadan çekilmiş ve kendisine masa başı görevi verilmişti, evet, ama onun için işler daha sarpa sarmamıştı. Arada bir saha gezilerine yine çıkıyor, özellikle de belirli bir militan veya YÜP'ün geçmişine aşinaysa, operasyonlara bile katılıyordu. Hasarın büyümesini önlediğinden ve onun için artık tehlikenin geride kaldığından gayet emindi.

"Subay bisküvileri" ile çay geldi. Musa çay fincanlarının madenî tepsideki hafif tıkırtısını daha bisküvileri taşıyan adam arkasında belirmeden işitmişti. İkisi birbirini ânında tanıdı, ama ifadeleri ne değişti ne de açık verdi. Amrik Singh onları yakından izliyordu. Oda havasız kaldı. Nefes alıp vermek imkânsızlaştı. Nefeslenmeyi taklit etmek gerekiyordu.

Cüneyd Ahmed Şah, askerlerin kendisini pusuda beklediği Sopore'deki karısı ve küçücük oğlunu gece vakti ziyaret etmek gibi ölümcül, ama en yaygın hatayı işlediği için birkaç ay önce yakayı ele vermiş bir Hizb-ül-Mücahidîn Saha Komutanı'ydı. Uzun boylu çevik bir adamdı Cüneyd ve yakışıklılığı kadar –hem gerçek olaylara hem uydurma hikâyelere dayanan– yiğitliğiyle de biliniyor ve seviliyordu. Vaktiyle omzuna kadar inen uzun saçları ve gür bir sakalı vardı. Artık Hint ordusu usulünce sinek-kaydı tıraşlı ve kısacık saçlıydı. Çökmüş donuk gözleri rengi koyulaşmuş derin yuvalarından bakıyordu. Baldırının yarısında biten eski bir eşofman altı, yün çoraplar, ordu malı bez ayakkabılar ve üstüne dar gelip onu gülünç gösteren pirinç düğmeli, kızıl renkli güve yeniği bir garson ceketi giyiniyordu. Elleri titrediği için tepsideki fincanlar o kadar oynaşıyordu.

Amrik Singh, "Pekâlâ, kaybol şimdi. Daha ne diye oyalanıyorsun," diye söylendi Cüneyd'e.

"*Ci Cenab! Cai Hind!*"

Evet Efendim! Hindistan'a Zafer!

Cüneyd selam durup odadan çıktı. Amrik Singh acısını paylaşan bir edayla Musa'ya döndü.

"Başınıza gelen şeyleri hiçbir insanoğlunun asla yaşamaması gerekir. Şokta olmalısınız. Alın, bir kraker yiyin. İyi gelir. Elli-elli. Yüzde elli şeker, yüzde elli tuz."

Musa karşılık vermedi.

Amrik Singh çayını bitirdi. Musa kendininkine dokunmadı.

"Mühendislik diplomanız var, değil mi?"

"Hayır. Mimarlığı bitirdim."

"Size yardım etmek isterim. Ordunun mühendislere her zaman ihtiyacı olduğunu bilirsiniz. Çok iş var. Maaşı iyi. Sınırlara çit çekilmesi, yetimhane inşaatı; gençler için spor salonları, rekreasyon merkezleri planlıyorlar; burasının bile onarıma ihtiyacı var... Size iyi kontratlar ayarlayabilirim. Bu kadarını size borçluyuz."

Musa başını kaldırmadan bir deniz kabuğunun dikenini işaretparmağıyla yokluyordu.

"Tutuklu muyum, yoksa gitmeme izin veriyor musunuz?"

Gözlerini kaldırmadığı için Amrik Singh'in gözlerine, alçak bir duvardan atlayan bir kedi kadar sessizce ve hızla inen yarı saydam öfke perdesini görmedi Musa.

"Gidebilirsiniz."

Amrik Singh yerinde otururken Musa kalkıp odadan ayrıldı. Binbaşı bir zil çalıp gelen adama, Musa'ya dışarı kadar eşlik etmesini söyledi.

Aşağıdaki sinema fuayesinde işkenceye ara verilmişti. Askerlere, buharı tüten dev çaydanlıklarla çay dağıtılıyordu. Demir kovalarda adam başı ikişer soğuk samosa vardı. Musa fuayeden geçerken bu sefer iyi tanıdığı zincirli, dayak yemiş ve kan içindeki gençlerden biriyle göz göze geldi. Gencin annesinin çaresiz bir arayışla kışla kış-

la, karakol karakol gezip oğluna baktığını biliyordu. Bir ömür boyu sürebilecek bir arayıştı bu. *Hiç olmazsa şu korkunç geceden bir zerre hayır çıktı*, diye içinden geçirdi.

Kapıdan çıkmak üzereyken Amrik Singh merdivenin başında pür neşe ve sevinç içinde, Musa'nın projeksiyon odasında bıraktığından bambaşka bir havayla belirdi. Sesi fuayede yankılandı.

"*Arre huzur! Ek çiz main bilkul bhul gaya tha!*"

Bir şey daha var, aklımdan tamamen çıkmış!

İşkenceciler kadar işkence mağdurları da başını çevirdi. Amrik Singh dinleyicilerin dikkatini çektiğinden emin olarak, ziyaretinden son derece memnun olduğu bir konuğuna keyifle veda eder gibi çeviklikle basamakları indi. Musa'yı sevgiyle kucaklayıp elindeki paketi ona verdi.

"Bu babanız için. Söyleyin, onun için özellikle sipariş ettim."

Verdiği şey bir şişe Red Stag viskisiydi.

Fuayeye sessizlik çöktü. Adım adım gelişen oyunun seyircileri kadar kahramanları da senaryonun farkındaydılar. Musa hediyeyi geri çevirme cüretini gösterse Amrik Singh'e açıkça savaş ilan etmiş, yani bir bakıma ölüm fermanını imzalamış, kabul ederse de Amrik Singh bu ölüm fermanını militanlara havale etmiş olacaktı. Bunun haberi illa ki dışarı sızardı ve ne kadar ihtilaflı olurlarsa olsunlar, bütün militan örgütler İşgal'in işbirlikçileri ve dostları için yegâne cezanın ölüm olduğunda hemfikirdiler. Üstelik viski içmenin İslama bariz bir şekilde aykırı bir hareket olduğunu işbirlikçiler bile kabul ediyorlardı.

Musa büfeye doğru yürüyüp viski şişesini tezgâha bıraktı.

"Babam içki içmez."

"*Arre*, saklayacak ne var? Bunda utanacak bir şey yok. Babanız tabii ki içiyor! Bunu siz de biliyorsunuz.

Viskiyi ona özellikle aldım. Ama neyse, ona ben kendim de veririm."

Hâlâ gülümseyen Amrik Singh adamlarına Musa'yı izlemeleri ve evine sağ salim ulaştırmaları talimatını verdi. Şu ziyaretin seyrinden hoşnuttu.

Gün ağarıyordu. Güvercin grisi bir gökyüzünde pembenin ipuçları belirmişti. Musa cansız sokaklarda evine doğru yürürken askerî cip onu güvenli bir mesafeden takip ediyor, sürücüsü yol üstündeki kontrol noktalarında telsiziyle onu geçirmelerini söylüyordu.

Omuzlarında birikmiş karla vardı evine Musa. Fakat bunun soğuğu içinde biriken soğukla karşılaştırılamazdı bile. Yüzünü gören anne babası ve kız kardeşleri ona yaklaşmamaları ve bir şey sormamaları gerektiğini biliyorlardı. Musa doğruca masasının başına geçti ve askerler onu almaya gelmeden önce başladığı mektubu bitirmeye koyuldu. Urduca yazıyordu. Son göreviymiş gibi, soğuğa karşı yarışıyor ve sıcağın son damlası belki bir daha dönmemek üzere bedeninden akıp gitmeden önce bitirmesi gerekiyormuş gibi süratle yazıyordu.

Mektubun muhatabı Matmazel Cibin'di.

Babacâna

Seni özleyeceğimi mi sanıyorsun? Yanılıyorsun. Seni hiç özlemeyeceğim, çünkü hep yanımda olacaksın.

Sana hep gerçek öyküler anlatmamı isterdin, ama artık neyin gerçek olduğunu bilmiyorum. Eskiden gerçek olanlar bana şimdi aptalca birer masal gibi geliyor; bir zamanlar anlattığım ve senin tahammül edemediğin masallar gibi. Emin olduğum tek şey şu: Keşmir'imizde ölüler sonsuza dek yaşayacaklar; buradaki diriler yaşıyor numarası yapan birer ölü aslında.

Önümüzdeki hafta sana kendi kimliğini çıkartmayı deneyeceğiz. Bildiğin gibi, *câna*, artık belgelerimiz bizden daha

büyük önem taşıyor. Kimiik kâğıdı bir insanın sahip olabileceği en değerli şey. En güzel dokuma halısından, en yumuşak ve sıcak şaldan, en büyük bahçeden veya Vadi'deki güzelim kiraz ve cevizlerimizden daha değerli. Düşünebiliyor musun? Benim kimlik numaram M 108672C. İçinde Matmazel'in M'si ve Cibin'in C'si olduğu için bana bunun uğurlu sayım olduğunu söylerdin. Eğer gerçekten öyleyse bu beni sana ve *Ammicân*'a çabucak kavuşturacaktır. O halde, cennetteki ödevlerini yapmaya hazır ol. Cenazene yüz bin kişinin katıldığını söylesem bir anlam ifade eder mi? Elli dokuza kadar sayabiliyordun çünkü. Saymak mı dedim? Bağırmak demeliydim; elli dokuza kadar bağırabiliyordun. Olduğun yerde artık bağırmadığını ümit ediyorum. Hiç olmazsa arada bir hanımefendiler gibi usulca konuşmayı öğrenmelisin. Sana yüz bini nasıl açıklayabilirim? Ne büyük bir sayı. Mevsimlerden benzetme yaparak düşünmeyi deneyelim mi? Bahar gelince ağaçlarda ne kadar yaprak olduğunu, buzlar eridi mi derelerde ne kadar çakıltaşı görebildiğini hayal et. Çayırlarda ne kadar kırmızı gelincik açtığını hayal et. Yüz binin baharda ne anlama geldiği hakkında kabaca bir fikir verebilir bu. Sonbaharda da yüz bini hayal etmek için, seni üniversite kampüsünde yürüyüşe götürdüğüm ve uzattığın ekmek parçasını sana güvenmediği için yemeyen kediye kızdığın gün ayaklarımızın altında hışırdayan çınar yapraklarını düşün. (Aslında hepimiz biraz o kedi gibi olduk, *câna*. Kimseye güvenemiyoruz. Uzattıkları ekmek bizi köleleştirdiği ve yaltakçı uşaklara çevirdiği için tehlikeli. O yüzden belki hepimize kızgınsındır.) Her neyse. Sayılardan söz ediyorduk. Yüz bin sayısından. Kışın gökten yağan kar tanelerini hayal etmemiz gerekir. Onları nasıl saydığımızı hatırlıyor musun? Onları nasıl yakalamaya çalıştığını? O kadar çok insan yüz bin eder. Cenazendeki kalabalık o kar taneleri kadar yeri kaplıyordu. Şimdi canlandırabiliyor musun? Güzel. Üstelik bu sadece insan kısmı. Sana dağdan inen tembel ayıdan, ormandan seyreden hangul geyiğinden, karda iz bırakan kar leoparından ve gökyüzünde

dönenip her şeyi gözetleyen çaylaklardan söz etmeyeceğim. Lafın kısası, görülecek manzaraydı. Kalabalıkları sevdiğini biliyorum, o yüzden mutlu olurdun. Bir şehir kızı olacağın belliydi. En başından belliydi. Şimdi sıra sende. Bana...

Soğuğa karşı olan yarışı kaybeden Musa cümlenin sonunu getiremedi. Yazmayı bıraktı, mektubu katlayıp cebine koydu. Onu hiç tamamlayamasa da hep yanında taşıdı.

Fazla zamanı olmadığını biliyordu. Amrik Singh'in bir sonraki adımından önce, hiç vakit kaybetmeden harekete geçmesi gerekiyordu. Eski hayatı artık geride kalmıştı. Keşmir'in onu yuttuğunu, artık Keşmir'in iç organlarında olduğunu biliyordu.

Günü, yapabildiği kadar çok iş yaparak geçirdi: biriktirdiği sigara borcunu ödedi, bazı kâğıtları yok etti, sevdiği veya ihtiyacı olan birkaç şeyi aldı. Yesvi ailesi ertesi sabah kederle uyandı; Musa gitmişti. Kız kardeşlerinden birine bıraktığı bir notta, Şiraz'da gördüğü dayak yemiş gencin anne adı ve adresi yazıyordu.

Yeraltı hayatı böylece başladı. Gebelik gibi tam dokuz ay süren bir hayat. Fakat gebelik benzetmesi lafın gelişi. Sonuçları gebeliğin tam tersiydi çünkü: Hayata benzer bir şey yerine bir nevi ölümle sonuçlanmıştı.

Bir firari olarak geçen günlerinde Musa iki geceyi bile üst üste aynı yerde geçirmeden sürekli yer değiştirdi. *Tehrik*'in sevgiyle ve dayanışmayla karşılandığı her yerde –orman sığınaklarında, işadamlarının lüks evlerinde, dükkânlarda, zindanlarda, ambarlarda– yanında hep birileri vardı. Silahlar hakkında; onları nereden alabileceği, nasıl nakledeceği, nereye saklayacağı ve nasıl kullanacağı hakkında her şeyi öğrendi. Babasının hayalî olanlarını varsaydığı yerlerde –dizleri ve dirseklerinde, tetik

parmağında– gerçek nasırları çıktı. Tabanca taşıdı, ama hiç kullanmadı. Hepsi de ondan çok daha genç olan yoldaşlarıyla, kanı kaynayan insanların birbirleri için canlarını gönülden verdikleri sevgiyi paylaştı. Hayatları kısaydı bu insanların. Çoğu öldürüldü, tutsak edildi veya akıllarını kaçırana kadar işkence gördü. Yerlerini başkaları aldı. Musa her badireyi atlattı. Eski hayatıyla olan bağları yavaş yavaş –ve bilinçli olarak– silindi. Kimse tam olarak kim olduğunu bilmiyordu. Kimse sormuyordu. Ailesinin zaten bir şeyden haberi yoktu. Musa şu veya bu örgütten değildi. Kirli bir savaşın göbeğinde, hayal etmesi güç bir canavarlığa karşı yoldaşlarını insanlık namına tutunabildikleri duygulara tutunmaya, nefret ettikleri ve savaştıkları şeye dönüşmemeye ikna etmek için çabalıyordu. Başaramadığı oluyordu. Başardığı da oluyordu. Arka plana kaynama, kalabalıkların içinde kaybolma, konuşma ve davranışta rol yapma, bildiği sırları unutacak kadar derine gömme sanatında kendini ilerletti. Kayıtsızlık sanatını, can sıkıntısına tahammül etmeyi ve başkalarını o sıkıntıya uğratmayı öğrendi. Nadiren konuşuyordu. Konuşma perhizinden sıkıldığı geceler, uzuvları cırcırböceklerinin diliyle birbirlerine mırıldanıyordu. Dalağı böbreğiyle iletişime geçiyordu. Pankreası sessiz boşluğun içinden akciğerine fısıldıyordu.

Merhaba
Beni duyabiliyor musun?
Hâlâ orada mısın?

Musa gitgide soğudu ve sessizleşti. Başına konan ödül hızla artarak yüz binden üç yüz bin rupi'ye çıktı. Dokuz ay böyle geçmişti ki, Tilo Keşmir'e geldi.

Tilo işten eve dönüşte çoğu akşamüstleri oturduğu yerde, Hazret Nizamüddin Evliya Dergâhı'nın çevresindeki dar sokaklardan birinde bir çay tezgâhında otururken genç bir adam ona yaklaştı, adının S. Tilottama olduğunun teyidini aldıktan sonra da ona bir pusula uzattı. Pusulada şöyle deniyordu: *Dal Gölü, Şahin TE, 33. Ghat. Lütfen 20'sinde gel.* İmza yok, sadece bir köşeye eskiz halinde kurşunkalemle çizilmiş küçücük bir at başı vardı. Tilo başını kaldırdığında haberci kaybolmuştu.

Yeri Nehru Meydanı'nda olan mimarlık şirketindeki işinden iki hafta izin aldı, Cammu'ya giden bir trene atladı ve oradan da sabah erken saatte Srinagar'a giden bir otobüse bindi. Musa'yla bir süredir temasları olmamıştı. Fakat oraya gitmesi, aralarındaki ilişkinin zaten böyle olması yüzündendi.

Keşmir'e hiç gitmemişti Tilo.

Otobüs Hindistan'la Keşmir arasındaki tek bağlantı olan ve dağı delen uzun tünelden çıktığında vakit ikindiydi.

Vadi'de sonbahar arsızca bir bereketin mevsimiydi. Alçalan güneş çiçek açmış safranların lavanta rengi pusuna vuruyordu. Bağlar bahçeler meyve yüklüydü ve çınar ağaçları adeta alev almıştı. Çoğu Keşmir'li olan Tilo'nun yol arkadaşları, otobüsün açık penceresinden içeri süzülen yeli tahlil edip, yalnızca elmaların rayihasını armutlarınkinden ve olmuş çeltiklerinkinden ayırt etmeyi değil, elmaların, armutların, olmuş çeltiklerin de *kime ait* olduğunu çıkarmayı da biliyorlardı. Ondan başka iyi bildikleri başka bir koku daha vardı. Korkunun kokusu. Havayı ekşitip bedenlerini kaskatı kesen koku.

Gürültüyle zangırdayan otobüs, içerideki sessiz sakin yolcularıyla Vadi'nin derinliklerine doğru ilerledikçe gerilim de elle tutulur derecede ağırlaşıyordu. Yolun her iki tarafında her elli metrede bir silahlı, dikkatli ve tehli-

keli derecede gergin birer asker dikiliyordu. Her biri bir diğerini gözetip koruyan askerler tarlalarda, bahçe içlerinde, köprülerde ve yolun altından bir su arkının geçtiği yerlerde, dükkânlarda ve çarşılarda, çatılarda ve damlarda bir şebeke halinde mevzilenmiş, ta dağlara kadar yayılıyorlardı. Efsanevi Keşmir Vadisi'nin neresinde olurlarsa olsun, ne yaparlarsa yapsınlar; ister yürüsün, ibadet etsin, yıkansın veya şaka yapsın, ister ceviz ayıklasın, sevişsin veya otobüsle evine dönsün, insanlar meşru birer hedef olarak en az bir askerin tüfek menzilinde olurlardı.

Her kontrol noktasında yol, üstünde lastikleri delebilecek sivri demir uçları olan hareketli yatay bariyerlerle kapatılmıştı. Her kontrol noktasında otobüsün durması, tüm yolcuların inmesi ve arama için çantalarıyla sıraya girmesi gerekiyordu. Askerler otobüsün tavanındaki bagajları hızlı hızlı araştırıyorlardı. Yolcular gözlerini yerden ayırmıyorlardı. Altıncı veya belki yedinci kontrol noktasında, pencere yerine daracık aralıkları olan zırhlı bir cip yolun kenarında park halindeydi. Çalımla yürüyen parlak genç bir subay cipin içindeki meçhul bir şahsa danıştıktan sonra yolcu sırasından üç genç adamı ayıkladı: *Sen, Sen ve Sen.* Adamlar askerî bir kamyonete kadar itelendiler. İtiraza yeltenmediler. Yolcular gözlerini kaldırmıyorlardı.

Otobüs Srinagar'a vardığında günün son ışıkları da soluyordu.

Küçük bir şehir olan Srinagar o günlerde ışıkla birlikte sönerdi. Dükkânlar kapanır, sokaklar boşalırdı.

Otobüs terminalinde bir adam Tilo'ya yanaşıp ona adını sordu. Ondan sonra Tilo elden ele geçirildi. Motorlu bir çekçek onu terminalden Bulvar'a götürdü. Gölü geçtiği şikara'da oturma seçeneği yoktu, sadece uzanılabiliyordu. O da kocasız bir balayı gelini gibi çiçek desenli parlak minderlerde uzandı. Yosunların arasından iler-

leyen kayıkçının parlak kürek uçları o yüzden kalp şeklinde olmalı, diye düşündü; kocasızlığı telafi etmek için. Gölde ölüm sessizliği vardı. Küreklerin sudaki ritmik sesi Vadi'nin huzursuz kalp atışı gibiydi.

Pluf
Pluf
Pluf

Karşı kıyıda dip dibe demirli olan tekne evler –*Şahin* TE, *Cennet* TE, *Kraliçe Viktorya* TE, *Derbyshire* TE, *Kar Manzarası* TE, *Çöl Yeli* TE, *Zemzem* TE, *Gülşan* TE, *Yeni Gülşan* TE, *Gülşan Palas* TE, *Mandalay* TE, *Clifton* TE, *Yeni Clifton* TE– karanlık ve ıssızdı.

TE'yi soran Tilo'ya kayıkçı, Tekne Ev'in kısaltması diye açıkladı.

Şahin TE, tekne evler içinde en küçük ve bakımsız olandı. Şikara yanaşınca içeriden, ayak bileklerine kadar inen kahverengi firan'ı içinde neredeyse kaybolmuş ufak tefek bir adam çıkıp Tilo'yu karşıladı. Tilo adının Gulriz olduğunu sonradan öğrenecekti. Adam Tilo'yu iyi tanıyormuş gibi, Tilo hayatı boyunca orada yaşamış ve çarşıda bir alışverişten dönüyormuş gibi selamladı. Geniş ve sağlam omuzları, tuhaf derecede ince bir boynu ve iri bir kafası vardı adamın. Tilo'yu küçük bir yemek odasından geçirip halı kaplı dar bir koridorun sonundaki bir yatak odasına buyur ederken yavru kedi sesleri geldi. Adam büyülü zümrüt gözleri parlayarak, gururlu bir baba gibi aydınlık bir gülümsemeyle omzunun üstünden baktı.

Yatak odası, nakışlı bir örtü serili çift kişilik yatağın ancak sığabileceği genişlikteydi. Komodinin üstündeki çiçek desenli plastik tepside işlemeli pirinç bir su sürahisi, iki renkli bardak ve küçük bir CD çalar duruyordu. Yerdeki havı dökülmüş halı desenli, dolap kapakları kaba

işlemeli, ahşap tavan mukarnaslı, kâğıt atıklarına ayrılan kartonpiyer çöp kutusu girift kabartmalıydı. Tilo gözünü dinlendirmek için desensiz, nakışsız, işlemesiz veya oymasız bir yüzey aradı. Bulamayınca içinde bir kaygı dalgası kabardı. Ahşap pencereleri açtı, ama onlar da ahşap pencereleri kapalı olan hemen yandaki tekne eve bakıyordu. Aradaki bir metre kadarlık suda boş sigara paketleri ve izmaritler yüzüyordu. Çantasını bırakıp sundurmaya çıktı, bir sigara yaktı ve gökte yıldızların belirmesiyle birlikte göl yüzeyinin gümüş renkli bir cama dönmesini bekledi. Dağlardaki kar, karanlık çöktükten sonra bile bir süre fosfor gibi ışıldamaya devam etti.

Tilo ertesi günün tamamını teknede bekleyerek; Gulriz'in tozsuz mobilyaların tozunu almasını, teknenin hemen arkasındaki bostanında mor renkli patlıcanları ve koca yapraklı *hâkh*'larıyla –lahanalarıyla– konuşmasını izleyerek geçirdi. Gulriz sade hazırlanmış öğle sofrasını kaldırdıktan sonra, *Gör! Al! Uç!* diyen, havaalanındaki gümrük mağazasından alınma büyük bir sarı torbada sakladığı eşya koleksiyonunu çıkardı. Hepsini birer birer sofraya yaydı. Kendince düzdüğü bu Ziyaretçi Defteri boş bir Polo tıraş losyonu şişesi, eskiye ait uçak biniş kartları, küçük bir dürbün, bir camı düşmüş bir güneş gözlüğü, çokça kullanılmış bir Lonely Planet rehber kitabı, Qantas Havayolları'ndan bir makyaj çantası, küçük bir el feneri, bitkisel bazlı bir sivrisinek kovucu, bir güneş losyonu şişesi, tarihi geçmiş ishal haplarına ait gümüş folyo bir kutu, eski bir sigara tabakasına tıkıştırılmış Marks&Spencer marka iki adet mavi kadın külodundan ibaretti. Külotları yumuşak bir puro gibi sarıp tekrar tabakaya yerleştirirken gözlerini kısarak kıkırdadı. Tilo omuz çantasından çilek biçimli küçük bir silgiyle eskiden içinde mekanik kalem uçları olan küçük bir kutuyu aranıp koleksiyona ekledi. Gulriz küçük kutunun kapa-

ğını çevirerek açtıktan sonra büyük bir heyecanla kapattı. Ne yapacağını bir süre düşündü, ardından silgiyi naylon torbaya, kutuyu da cebine koydu. Odadan çıktı ve tekneye gelen son ziyaretçinin ona armağan ettiği, yavru kedileri avuç içlerinde tutarak poz verdiği kartpostal boyutlu bir fotoğrafla geri döndü. Bir başarı belgesiymiş gibi iki eliyle birden uzatarak resmî bir edayla onu Tilo'ya sundu. Tilo hediyeyi saygıyla eğilerek kabul etti. Takas işlemi tamamlanmıştı.

Gulriz'in kesik Urducasına müteredditbir Hintçeyle karşılık verdiği bir sohbetin sonunda Tilo, ev sahibinin "Muzz-kak" olarak andığı kişinin Musa olduğunu anladı. Gulriz, Matmazel Cibin'le annesinin vurulduğu gün ölen herkesin fotoğrafını yayımlayan Urduca bir gazeteden kesilmiş bir kupür çıkardı. Küçük bir kızla genç bir kadını işaret ederek kupürü üst üste birkaç kez öptü. Tilo muhtemel bir hikâyenin parçalarını yavaş yavaş birleştirdi: Kadın Musa'nın karısı, çocuk da onların kızıydı. Resimlerin baskısı o kadar kötüydü ki, hatlarını çözmek ve neye benzediklerini anlamak imkânsızdı. Tilo'ya meramını anlatabildiğinden emin olmak için Gulriz avuç içlerini bir yastık gibi açıp başını yasladı, bir çocuk gibi gözlerini kapattı ve ardından gökyüzünü işaret etti.

Şimdi cennetteler.

Tilo, Musa'nın evli olduğunu bilmezdi.

Musa ona söylememişti.

Söylemeli miydi?

Niye?

Ayrıca Tilo'ya neydi?

Ondan uzaklaşan kendisiydi.

Fakat Tilo kayıtsız kalamıyordu.

Musa'nın evlenmesine değil, bunu ona söylememesine.

Günün geri kalanında, Kerala dilindeki saçma bir ezgi kafasının içinde dönüp durdu. Kendisi de aralarında

olmak üzere, baldırı çıplak bir çocuk güruhunun sağanak yağmur altında çamur birikintilerine basa basa, sarmaşık kaplı ırmak kıyısından suya inerken cırlaya cırlaya söyledikleri bir muson marşı olmalıydı bu.

Dum! Dum! Pattalam
Sârinde vitil kalyanam
Âna pindam çoru
Atta varthadu upperi
Kozhi thitam çamandi

Düm! Düm! Geliyor bando
Ağanın düğün var evinde
Fil bokundan pilav!
Kızarmış kırkayaklar, leziz!
Tavuk gübresinden çeşnisi!

Anlayamıyordu. Az önce duyduğu şeye daha uygunsuz bir karşılık olabilir miydi? Şu tekerlemeyi beş yaşından beri duymamıştı. Niye şimdi?

Belki kafasının içinde yağmur yağdığından. Belki de bu, Musa'nın kâbuslarını onunkine bağlayan girift nakış işine bir anlam vermeye çalışmanın yeterince anlamsız olduğu hallerde aklın kendini koruma stratejisiydi.

Elinin altında bir rehber yoktu ki, ona Keşmir'de kâbusların ayrım gözetmediğini söylesin. Onların sahiplerine karşı vefasız olduğunu, ahlaksızca başkalarının rüyalarına giriverdiğini, sınır tanımadığını, pusu kurmakta üstlerine olmadığını söylesin. Onların ne tahkimat ne çit dinlediğini söylesin. Keşmir'de kâbuslara karşı yapılabilecek yegâne şeyin onları eski dostlar gibi kucaklamak, eski düşmanlar gibi idare etmek olduğunu söylesin. Fakat Tilo bunu da öğrenecekti elbette. Yakında.

Tekne evin sundurmasındaki kumaş kaplı sabit sıraya oturarak ikinci günbatımını izledi. Gölün dibinden

karamsar –kâbuslarla akrabası olmayan– bir gece balığı yükselerek dağların sudaki yansımasını gövdeye indirdi. Hepsini birden. Gulriz akşam yemeği için sofrayı –bir bildiği varmış gibi iki kişilik– hazırlarken Musa sessizce, teknenin kıç tarafından çıkageldi.

"Selam."

"Selam."

"Geldin."

"Tabii geldim."

"Nasılsın? Yolculuk nasıldı?"

"İyi. Sen nasılsın?"

"İyi."

Tilo'nun kafasındaki ezgi büyüyüp senfoni boyutlarına ulaştı.

"Bu kadar geciktiğim için kusura bakma."

Musa'nın açıklaması bu kadardı. Biraz çökmüş görünmesi dışında pek değişmemiş olmasına rağmen neredeyse tanınmaz haldeydi. Kirli olmaktan çıkmak üzere bir sakalı vardı. Gözleri hem açılmış hem kararmış gibiydi; yıkanmışlar da renklerden biri solmuş öbürü aynı kalmış gibi. Gözlerinin yeşil-kahverengisini Tilo'nun hatırlamadığı siyah bir halka çevirmişti. Dış hatları –kalıbının dünyada aldığı biçim– her nasılsa silikleşmiş, bulanıklaşmıştı. Eskiye göre, çevresine daha da fazla kaynıyordu. Üstündeki herkesin giydiğine benzer, bayrak gibi sallanan kahverengi Keşmir firan'ıyla bir ilgisi yoktu bunun. Yün beresini çıkardığında Tilo saçlarındaki gümüş renkli kalın çizgileri fark etti. Musa da onun fark ettiğini fark ederek parmaklarını mahcup mahcup saçlarında gezdirdi. At çizen güçlü, birinde tetikten nasır olan parmaklarını. İkisi aynı yaştaydılar. Otuz bir.

Aralarındaki sessizlik, yalnızca onların duyabildiği bir nağmeyi çalan bir akordiyonun körüğü gibi kabarıp yatıştı. Musa o ezgiyi Tilo'nun bildiğini, Tilo da Musa'nın bildiğini biliyordu. Onların arasında böyleydi.

Gulriz bir tepside çay getirdi. Onunla da öyle büyük bir selamlaşma olmadı; ama birbirlerini yeterince tanıdıkları, hatta sevdikleri belliydi. Musa, Gul-kak veya bazen de "Mevt" dediği arkadaşına kulak damlası getirmişti. Damlalar ancak bir damlanın yapabileceği şekilde buzları kırdı.

Musa, "Kulağında enfeksiyon var ve korkuyor," diye açıkladı.

"Canı acıyor mu? Gün boyu iyi görünüyordu."

"Acıdan değil, canı yanmıyor. Vurulmaktan korkuyor. Kulaklarının iyi işitmediğini söylüyor ve kontrol noktalarında dur ihtarı çekerlerse onları duyamamaktan korkuyor. Bazen seni önce geçirip sonra durduruyorlar. Durduruklarını duymazsan..."

Ortamdaki gerilimi (ve sevgiyi) sezip onu azaltmaya yardımcı olabilirim diye tetikte duran Gulriz bir oyuncu edasıyla yerde diz çöktü ve koca karnabahar kulaklarından birini damla için yukarı çevirerek yanağını Musa'nın kucağına yasladı. İki karnabahara da damlaları damlatıp delikleri pamukla tıkadıktan sonra Musa ona şişeyi geri verdi.

"Bunu dikkatle sakla. Ben yokken Tilo'dan iste, o yapar," dedi. "Biz iyi arkadaşız."

Plastik uçlu şişeciğe ne kadar imrense, onun yerinin *Gör! Al! Uç!* diyen Ziyaretçi Defteri olduğuna inansa da Gulriz kulak damlasını mutluluktan ışık saçarak Tilo'ya emanet etti. Bir an tesadüfen bir araya gelmiş bir aile gibi oldular. Baba ayı, anne ayı ve yavru ayı.

Yavru ayı açık farkla en sevinçli olandı. Akşam sofrasına beş et yemeği çıkardı: *guştaba, rista, martzvangan korma,*[1] *şami kebap, tavuk yahnisi.*

1. Sırasıyla; guştaba: kesmikle yapılan terbiyeli köfte; rista: etin hayvansal yağ katılarak ezilmesiyle yapılan ve pilavla servis edilen baharat soslu bir köfte; martzvangan korma: kırmızı toz biberli bir sosla yapılan bir yemek. (Ç.N.)

Tilo, "Ne çok yemek var..." dedi.

Musa tabağına kibarlık sınırlarını aşan miktarda bir yığını boşaltarak, "Sığır, keçi, tavuk, kuzu... ancak köleler böyle yer," dedi. "Midelerimiz mezarlıktan farksız."

Tilo yavru ayının böyle bir ziyafeti tek başına hazırladığına inanamıyordu.

"Bütün gün patlıcanlarla konuşup yavru kedilerle oynadı. Yemek pişirirken görmedim bile."

"Sen gelmeden önce yapmış olmalı. Harika bir aşçıdır. Babası Godzilla'nın köyünden bir profesyonel, bir *vaza*.[1]"

"Niye burada bir başına?"

"Bir başına değil. Etrafı gözler, kulaklar ve yüreklerle çevrili. Ama köyünde yaşayamaz... çok tehlikeli. Bizde Gul-kak diye "mevt"e derler: kendi dünyasında kendi kurallarıyla yaşıyor. Bazı bakımlardan biraz senin gibi." Musa başını kaldırıp gülümsemeden, ciddiyetle Tilo'ya baktı.

"Deli mi demek istiyorsun; köyün delisi?" Tilo da gülümsemeyen bir bakışla Musa'ya karşılık verdi.

"Ben özel biri demek istiyorum. Mübarek biri."

"Kim mübarek kılmış? Mübarek kılacak daha sikik bir yol bulamamış mı?"

"Güzel bir ruhun verdiği bir mübareklik o. Bizler burada *meyyit*'lerimize hürmet ederiz."

Musa az öncekine benzer sert küfürleri özellikle de bir kadından işitmeyeli uzun zaman olmuştu. Tilo'nun sözleri sıkışmış yüreğine bir çekirge gibi hafifçe dokundu ve o kadını niye, nasıl ve ne kadar çok sevdiğinin anısını canlandırdı. Sonra da bu düşünceyi içinden çıktığı arşivin kilitli odasına iade etmeye çalıştı.

1. Keşmir dilinde aşçı, aşçı yamağı. (Ç.N.)

"İki yıl önce onu az daha kaybediyorduk. Köyü kordona alınmış, arama yapılmış. Erkeklerden, evlerinden çıkmaları ve çayırda dizilmeleri istenmiş. Gul koşarak askerleri selamlamış, onların kendilerini kurtarmaya gelen Pakistan ordusu olduğunu söylemiş. *Civey! Civey! Pakistan!*[1] diye bağıra bağıra şarkı söylemiş. Ellerini öpmek istemiş. Onu uyluğundan vurmuş, tüfeğin dipçiğiyle dövmüş ve karda kanlar içinde öylece bırakmışlar. Ondan sonra Gul histerikleşti ve ne zaman bir asker görse kaçmaya kalktı; yapılabilecek en tehlikeli şey tabii. Onu bizimle yaşaması için Srinagar'a getirdim. Ama evimizde pek kimse kalmadığı için –artık orada yaşamıyorum– o da orada kalmak istemedi. Ona bu işi buldum. Tekne bir arkadaşımın; Gul burada güvende ve dışarı çıkmaya ihtiyacı yok. Kırk yılın başı gelen misafirlere yemek yapıyor, o kadar. Erzak getiriyorlar. Tek tehlike, tekne çok eski olduğundan batma ihtimali."

"Ciddi misin?"

Musa gülümsedi.

"Yok, yok. Gayet güvenli."

Evin sakinleri, "kırk yılın başı misafir gelen" üç kişi olarak, kurt gibi aç kölelerin iştahıyla sofraya kuruldular.

"Keşmir'de *meyyit*'lerin neredeyse hepsi öldürüldü. Emirlere uymasını bilmedikleri için önce onlar ortadan kaldırıldı. Onlara belki o yüzden ihtiyacımız var. Bize nasıl özgür olunacağını gösteriyorlar."

"Ya da nasıl ölüneceğini?"

"Burada ikisi aynı şey. Yalnızca ölüler özgür."

Musa, Tilo'nun masaya yaslı eline baktı. Kendininkinden iyi bildiği eline. Yıllar önce başka biriyken ona verdiği gümüş yüzük hâlâ oradaydı. Ortaparmağında hâlâ mürekkep vardı.

1. Çok yaşa Pakistan! (Ç.N.)

Kendinden söz edildiğini iyi bilen Gulriz, firan'ının iki cebinde de birer kedi yavrusu, masanın etrafında pervane olarak bardakları ve tabakları tekrar tekrar doldurmuyordu. Sohbete ara verildiği bir sırada kedileri Ağa ve Hanım diye takdim etti. Tekir olan Ağa'ydı. Alacalı siyah beyaz olan da Hanım.

Musa gülümseyerek, "Ya Sultan?" diye sordu. "O nasıl?"

Gulriz'in yüzü bunu bekliyormuş gibi gölgelendi. Keşmirce ve Urduca karışımı upuzun bir sövgü dizisiyle cevap verdi. Tilo ancak son cümlesini anlayabildi: *Arre us bivakuf ko eger yahan mintri ke sâth rehna nahi âta tha, to fir vo sâla is dünya meyn âya hi kyuun tha?*

O aptal burada askerlerle yaşamasını bilmiyorsa dünyaya niye geldi?

Şüphesiz endişeli bir ebeveyn veya komşunun kendisi hakkında söylediği bu sözü Gulriz aklına yazmış, Sultan'dan –artık Sultan her kimse– yakınmak için kullanıyordu.

Musa yüksek sesle gülerek Gulriz'i tuttu ve alnından öptü. Gul gülümsedi. Mutlu cüce.

Tilo, "Sultan kim?" diye sordu Musa'ya.

"Sana sonra anlatırım."

Yemekten sonra sigara içip transistörlü radyodan haberleri dinlemek için sundurmaya çıktılar.

Üç militan öldürülmüştü. Baramolla'da sokağa çıkma yasağına rağmen büyük bir gösteri düzenlenmişti.

Aysız kapkara gecede sular yağla kaplı gibi zifirî siyahtı.

Göl kıyısındaki bulvar boyunca uzanan oteller jiletli telle çevrili kışlalara dönüştürülmüş, kum torbalarıyla tahkim edilmiş ve tahta kaplanmıştı. Yemek salonları artık koğuş, resepsiyonlar gündüz nezarethanesi, misafir

odaları sorgu merkeziydi. Kılı kırk yararcasına yapılmış yün nakışlı kalın perdeler ve nefis halılar, cinsel uzuvlarına elektrotlar bağlanıp makatlarından içeri petrol akıtılan genç erkeklerin çığlıklarını bastırmaya yarıyordu.

Musa, "Şu aralar kimin burada olduğunu biliyor musun?" diye sordu. "Garson Hobart. Ondan haber aldın mı hiç?"

"Birkaç yıldır hayır."

"Hindistan Bravo'nun Bölge Başkan Yardımcısı. Bayağı önemli bir mevkide."

"Aferin ona."

Rüzgâr yoktu. Göl durgun, tekne istikrarlı, sessizlik istikrarsızdı.

"Karını sevdin mi?"

"Sevdim. Sana bunu söylemek istiyordum."

"Niye?"

Musa sigarasını bitirip bir yenisini yaktı.

"Bilmiyorum. Saygıdan olmalı. Sana, bana ve ona saygı."

"O zaman bana niye daha önce söylemedin?"

"Bilmiyorum."

"Görücü usulü mü evlendiniz?"

"Hayır."

Tilo'nun yanında oturmak, onun yanında nefes alıp vermek, kilitli bir evin kapalı pencereleri ve kapılarının gıcırtıyla hafifçe aralanması ve içeriye kısılmış hayaletlerin havalandırılması gibiydi. Musa geceye dönerek tekrar konuşmaya başladı; artık muhatabı, sırtlara serpiştirilmiş askerî kampların göz kırpan ışıkları –ürkütücü bir şenlik için hazırlanmış kifayetsiz birer süs– dışında artık hiç görünmeyen dağlardı.

"Onu olabilecek en korkunç şartlarda tanıdım... korkunç ama güzel... ancak burada olabilecek şartlarda. 1991 baharıydı, bizim kaos yılımız yani. Herhalde God-

zilla dışında herkes, Azadi'nin az ilerimizde, bir kalp atışı kadar yakında olduğunu sanıyordu. Her gün silahlı çatışma yaşanıyor, patlamalar, ölümlü çarpışmalar oluyordu. Militanlar sokaklarda açık açık, silahlarını göstere göstere dolaşıyorlardı..."

Musa kendi sesinin tınısından rahatsız olmuş gibi yavaşlayarak sustu. Buna alışkın değildi. Anlatmaya başladığı hikâyeden bir yanıyla kaçmak isteyen ve konunun genel bir bilgilendirmeye dönmesine sevinen Tilo da ona yardım edecek hiçbir şey yapmıyordu.

"Her neyse. O yıl, yani onunla tanıştığım yıl yeni iş bulmuştum. O günlerde herkes kepenk kapattığı için bunun büyük bir gelişme sayılması gerekiyordu, ama ilgisi yoktu tabii. Hiçbir şey işlemiyordu... ne mahkemeler, ne üniversiteler, ne okullar... günlük hayat tamamen çökmüştü... sana bunu nasıl anlatayım... ne kadar delice olduğunu... her şey serbestti... yağma, adam kaçırma, cinayet... okul sınavlarında toplu kopya. En komiği de buydu. Savaşın ortasında bir anda herkes hükümetten ucuz kredi alınabileceği için liseyi bitirme sevdalısı olmuştu... bir aileden dede, baba, oğul üç kuşağın bitirme sınavına birlikte girdiğini bile biliyorum. Düşünsene. Hepsi ikinci sınıfı veya üçüncü sınıfı ancak okumuş, doğru dürüst okuma yazması olmayan çiftçiler, işçiler, manavlar sınava girdiler ve yardımcı kitaptan kopya çekerek üstün başarıyla geçtiler. Sayfanın dibindeki 'Lütfen Diğer Sayfaya Geçin' işaretini bile kopya ettiler, hani şu parmak şeklinde olanı, hatırladın mı? Okuldaki ders kitaplarımızın dibinde olurdu? Birine salak diye hakaret etmek istediğimizde bugün bile, '*Namtuk sınavına* mı girdin, hemşerim?' deriz."

Tilo, Musa'nın kasıtlı olarak lafı dolaştırdığını, işitmesi kadar anlatması da zor –belki daha zor– olan bir hikâyeyi geçiştirmeye çalıştığını anlamıştı.

"91 mezunu musun, kardeş?" Musa'nın hafifçe gülüşü, halkının zaaflarına karşı sevgi doluydu.

Tilo onun bu yanını; sevdiği ve güldüğü, yakındığı ve sövdüğü halkına bu kadar ait oluşunu, kendini ondan hiçbir zaman ayrı görmeyişini oldu olası sevmişti. Öte yandan, böyle sevmesi belki de onun kimseyi "kendi halkı" olarak düşünmemesi, düşünememesindendi. Evinin önündeki küçük parka sabah tam altıda gelip ondan beslenen iki köpek, bir de Nizamüddin Dergâhı'ndaki çay tezgâhında birlikte çay içtiği berduşlar hariç belki. Ama yok, o kadar değil aslında.

Uzun zaman önce Musa'yı düşünürdü "kendi halkı" olarak. Birlikte bir süre garip bir ülke olmuşlardı; dünyanın bütününden kopmuş bir ada cumhuriyeti. Yollarını ayırmaya karar verdikleri günden beri de Tilo "halksız" sürdürmüştü hayatını.

"Azadi için binlerce kişi savaşıyor ve ölüyor, bir yandan da mücadele ettiğimiz bir devletten ucuz kredi almaya uğraşıyorduk. Bu vadi ahmaklar ve ruh hastalarıyla dolu; uğruna savaştığımız şey aptal olma özgürlüğü ve..."

Musa kıkırdarken bir anda başını yan yatırarak durdu. Bir devriye teknesi biraz uzaktan pata pata geçiyor, içindeki askerler fenerlerinin güçlü ışığıyla suyun yüzeyini tarıyorlardı. Devriye uzaklaştıktan sonra Musa ayağa kalktı. "Hadi içeri geçelim, *babacâna*. Hava soğuyor."

Şu eski sevgi sözcüğü ne kadar kendiliğinden dökülmüştü dilinden. *Babacâna.* Canım. Tilo farkına vardı. Musa varmadı. Hava soğuk değildi. Ama yine de içeri girdiler.

Gulriz yemek odasındaki halıda uyuyakalmıştı. Ağa'yla Hanım sonuna kadar uyanık, Gulriz'in bedeni sadece onlara mahsus bir eğlence parkıymış gibi üstünde oynuyorlardı. Ağa dizinin büklümü altında gizlenirken Hanım, kalçasının stratejik yükseltisinden hamle yapmaya hazırlanıyordu.

Musa'nın oymalı, nakışlı, desenli ve işlemeli yatak odasının kapısında dikilerek, "İçeri gelebilir miyim?" diye sorması Tilo'yu gücendirmişti.

"Kölelerin illa ki budala olmaları gerekmiyor, değil mi?" Yatağın kenarına oturarak, elleri başının altında ve ayakları yerde, kendini geriye attı. Musa yanına oturup elini karnına koydu. Aralarındaki gerilim davetsiz bir yabancı gibi odadan sıvıştı. Koridordan gelen ışık dışında içerisi karanlıktı.

"Sana bir Keşmir şarkısı çalabilir miyim?"

"Almayayım, dostum. Keşmir milliyetçisi değilim."

"Yakında olacaksın. Üç-dört günün var."

"Niyeymiş o?"

"Seni tanıyorum, o yüzden. Göreceklerinden, duyacaklarından sonra başka seçeneğin olmayacak. Sen, sensin, o yüzden."

"Bir davet olacak mı? Diploma verecek misiniz?"

"Evet. Sınavı üstün başarıyla geçeceksin. Seni tanıyorum."

"O kadar da tanımıyorsun. Ben vatanseverim. Bayrağımı gördüğüm zaman tüylerim diken diken oluyor. Duygusallıktan doğru dürüst düşünemez hale geliyorum. Bayraklara, askerlere, tören alaylarına bayılıyorum. Şarkı nasıl?"

"Seversin. Yasağa rağmen senin için getirdim. Bizim için yazıldı; senin ve benim için. Köylüm olan Las Kone diye biri yazdı. Seveceksin."

"Hiç sanmıyorum."

"Hadi. Bana bir şans ver."

Musa firan'ının cebinden bir disk çıkarıp CD çalara taktı. Gitarlı açılıştan itibaren saniyeler içinde Tilo'nun gözleri ardına kadar açıldı.

Trav'ling lady, stay awhile
Until the night is over.

I'm just a station on your way,
I know I'm not your lover.[1]

"Leonard Cohen."

"Evet. Gerçek bir Keşmir'li olduğunu kendisi de bilmiyor. Ya da gerçek adının Las Kone olduğunu..."

Well I lived with a child of snow
when I was a soldier,
and I fought every man for her
until the nights grew colder.

She used to wear her hair like you
except when she was sleeping,
and then she'd weave it on a loom
of smoke and gold and breathing.

And why are you so quiet now
standing there in the doorway?
You chose your journey long before
you came upon this highway.[2]

"Nasıl bilmiş?"

"Las Kone her şeyi bilir."

"Onun da saçı benim gibi miydi?"

"O medeni bir insandı, *babacâna*. *Mevt* değil."

Tilo, Musa'yı öptü; ve onu kendine bastırır, sıkıca tutarken, "Git şuradan, pis dağlı," dedi.

1. (İng.) Eğlen biraz, yolcu hanım / Gece bitene kadar. / Yolunun üstünde bir menzilim sadece, / Âşığın olmadığımı biliyorum. (Ç.N.)

2. (İng.) Askerken, / kardan bir kız çocuğuyla yaşardım / ve geceler soğuyana kadar / onun için her adamla savaştım. // Uyuduğu zamanlar hariç / saçları senin gibiydi / ve onları bir tezgâhta / dumanla, altınla, nefesle dokurdu. // Ya sen niye bu kadar suskun / dikiliyorsun kapıda? / Yolculuğunu uzun zaman önce / daha şu yola çıkmadan seçtiğin halde. (Ç.N.)

"Kırklanmış nehir kadını."
"En son ne zaman yıkandın?"
"Dokuz ay önce."
"Ciddi soruyorum."
"Bir hafta önce mi ne? Emin değilim."
"Seni adi pislik."

Musa'nın yıkanması anormal uzun sürdü. Tilo onun Las Kone'ye mırıltıyla eşlik ettiğini duyabiliyordu. Beline sardığı havlu dışında çıplak, sabun ve şampuan kokularıyla çıktı banyondan. Onu görünce Tilo homurtulu bir kahkaha saldı.

"Yaz gülü gibi kokuyorsun."

Musa gülümseyerek, "Cidden suçluluk hissediyorum," dedi.

"Evet. Hem de nasıl."

"Bitleri pireleri haftalarca ağırladıktan sonra onları kapıdan kovdum."

Musa'nın "bit" demesi onu Tilo'ya biraz daha sevdirdi.

Çözülmemiş –ve belki de çözülemeyecek– bir yapbozun parçaları gibi başından beri uymuşlardı birbirlerine: Birinin (Tilo) gazlı pusu öbürünün (Musa) katı yoğunluğuna, birinin yalnızlığı öbürünün kalabalığına, birinin yabancılığı öbürünün açıklığına, birinin gamsızlığı öbürünün sorumluluğuna birebir oturuyordu. Aynı şekilde, birinin sessizliği öbürünün sessizliğine de.

Fakat tabii başka parçalar da vardı; birbirine uymayan parçalar.

Şahin TE'de o gece aslında sevişmekten çok ağıt yaktılar. Yaraları şifa bulamayacak kadar eski, yeni, farklı ve belki de derindi. Fakat ne kadar gelip geçici bir an için bile olsa, onları birikmiş kumar borçları gibi toplayıp acısını eşit olarak, yaraların adını vermeden ve hangisi-

nin kime ait olduğunu sormadan paylaşabildiler. Geçici bir an için bile olsa, yaşadıkları dünyayı reddedip onun kadar gerçek başka bir dünyayı davet edebildiler. Emirleri *meyyit*'lerin verdiği ve onları iyice duyup isteklerini yerine getirebilsinler diye damlaları askerlerin kulaklarına damlattığı bir dünyayı.

Tilo yatağın altında bir tabanca olduğunun farkındaydı. Bu konuda yorum yapmadı. Musa'nın nasırları tek tek sayıldıktan –ve öpüldükten– sonra bile yapmadı. Bir şilteymiş gibi, Musa'nın boylu boyunca üstünde yattı, çenesini birbirine geçirdiği parmaklarına yasladı ve Keşmir'lilerinkinden bambaşka olan kıçını Srinagar gecesine verdi. Musa'yı şu an bulunduğu yere getiren yolculuk aslında Tilo'yu çok da şaşırtmıyordu. Yıllar önce, 1984'te (1984'ü kim unutabilirdi?) bir gün okudukları bir gazete haberini çok iyi hatırlıyordu: cinayet ve vatana ihanetten mahkûm Makbul Butt adında bir Keşmir'li, Delhi'deki Tihar Cezaevi'nde asılmıştı ve sorunlarla zaten kaynamaya başlayan Keşmir'de mezarı bir ziyaret yeri, bir isyan noktası haline gelecek diye korkulduğundan naaşı hapishane avlusuna gömülmüştü. Haber, üniversitede ne öğrenci ne hoca, başka kimse için bir anlam ifade etmemişti. Fakat o akşam Musa ona usulca, sıradan bir şeymiş gibi şöyle demişti: "Bir gün benim için tarihin niye bugün başladığını anlayacaksın." Tilo bu sözlerin önemini o zaman tam olarak kavrayamamış olsa bile, ağızdan döküldükleri duygu yoğunluğunu hiç unutmayacaktı.

Musa, onun kuş yuvasına benzer saçına doğru, "Kerala'lı Valide Sultan ne yapıyor?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Gitmedim."

"Gitmelisin."

"Biliyorum."

"O senin annen. O senden gayri değil. Sen ondan gayri değilsin."

"Bu Keşmir'lilerin düşüncesi. Hindistan farklı."

"Ben ciddiyim. Şaka yapmıyorum. Senin için de iyi bir şey değil bu, *babacâna. Gitmelisin.*"

"Biliyorum."

Musa parmaklarını omurgasının iki yanından inen kas kabartısından aşağı doğru gezdirdi. Okşaması bir süre sonra bedensel bir muayeneye dönüştü. Bir an şüpheci babası gibi olmuştu. Tilo'nun omuzlarını ve cılız ama kaslı kollarını inceledi.

"Bunlar nereden?"

"İdman yapıyorum."

Bir saniye kadar sessizlik oldu. Tilo peşine takılan, gecenin ve gündüzün değişik saatlerinde kapısını çalan adamları, o adamlardan birinin de çalıştığı mimarlık şirketinde idari bir mevki işgal eden emekli polis, Bay S.P.P. Racendran olduğunu anlatmamaya karar verdi. İdari hünerlerinden çok hükümetteki bağlantılarından dolayı işe alınmıştı Racendran. İşyerinde Tilo'ya fütursuzca sulanıyor, açık saçık imalarda bulunuyor ve çalışma masasına sık sık, görmezden gelinen armağanlar bırakıyordu. Geceleri, belki alkolün de verdiği cesaretle, direksiyonu Nizamüddin semtine çevirip Tilo'nun kapısını vurup içeri alınması için bağırıyordu. Yüzsüzlüğünü besleyen bir başka gerçek de, iş oraya varırsa eğer, insanların gözünde de mahkeme huzurunda da sözünün Tilo'dan daha geçerli olacağını bilmesiydi. Birinin örnek bir kamu görevlisi olarak sicili ve cesaret madalyası vardı; öbürü hem ahlaksızca giyinen, sigara içen yalnız bir kadındı, hem de imdadına yetişecek "iyi" bir aile geçmişi olduğunu gösteren hiçbir şeye sahip değildi. Bunun farkında olan Tilo gerekli tedbirleri almıştı. Bay Racendran eğer şansını zorlarsa, daha ne olduğunu anlamadan onu yere serebilirdi.

Fakat bunları açıklamak istemiyor, çünkü Musa'nın yaşadıklarının yanında bunlar bayağı ve önemsiz kalıyordu.

"Bana Sultan'dan söz etsene... Gulriz'i bu kadar sinirlendiren *bivakuf*'u merak ettim. Kim o?"

Musa gülümsedi.

"Sultan? Sultan biri değil. *Bivakuf* da değil. Tersine, çok da akıllıydı. Horozdu Sultan; Gul'un civcivlikten beri baktığı yetim bir horoz. Gul'a çok bağlıydı, nereye gitse arkasından gelirdi, kimsenin anlamadığı bir dilde uzun uzun konuşurlardı, bir takımdılar... ayrılmaz bir ikili. Yörede nam salmıştı Sultan. Civar köylerden insanlar onu görmeye gelirlerdi. Mor, turuncu, kırmızı renkli nefis tüyleri vardı ve etrafta gerçek bir sultan gibi cakayla dolaşırdı. Onu iyi tanıyordum... hepimiz iyi tanıyorduk. Çok... mağrurdu; herkese, nasıl desem, ona borcu varmış gibi davranırdı. Bir gün köye yanında birkaç askerle beraber bir yüzbaşı gelmiş... adam kendine Yüzbaşı Canbaz diyormuş, gerçek adının ne olduğunu bilmiyorum... bu adamlar kendilerine hep böyle artist isimler buluyorlar zaten... köye arama tarama için gelmemişler... sadece köylülerle konuşmak, onları biraz tehdit etmek, biraz sıkıştırmak istiyorlarmış... her zamanki şeyler yani. Köyün bütün erkeklerini meydana çağırmışlar. Namlı ikili Gul-kak'la Sultan da oradaymış ve Sultan bir insanmış gibi, bir köy büyüğüymüş gibi dikkatle dinliyormuş. Yüzbaşının yanında bir köpek varmış. Tasmalı büyük bir köpek, bir Alman kurdu. Tehditlerini savurduktan ve nutkunu attıktan sonra yüzbaşı köpeğin tasmasını çıkarıp, "Jimmy! Yakala!" demiş. Jimmy, Sultan'ın üstüne atılmış, onu öldürmüş ve askerler akşam yemeği diye yanlarında götürmüşler. Gul-kak mahvolmuş. İnsanların ölen akrabaları için ağlaması gibi günlerce ağlamış. Zaten Sultan onun için bir *akrabaydı*... tartışmasız. Ayrıca onu yüzüstü bıraktığı –sanki bu yöntemleri bilmesi gereken bir militanmış gibi– karşılık vermediği veya kaçmadığı için de kızgındı. Gul o yüzden Sultan'a ağzına gele-

ni söyleyip, "Askerlerle yaşamasını bilmiyorsan dünyaya niye geldin?" diye ağlıyor.

"Peki sen ona bunu niye hatırlatıyorsun? Gaddarca..."

"Gul benim küçük kardeşim, *yâr*. Birbirimizin giysisini giyiyoruz, birbirimize hayatımızı emanet ediyoruz. Ona istediğimi yapabilirim."

"Senin adına peki iyi bir şey değil bu, Musakuttan.[1] Hindistan'da böyle şeyler yapmayız biz..."

"Aynı adı bile paylaşıyoruz..."

"Ne demek istiyorsun?"

"Ben öyle tanınıyorum. Komutan Gulriz olarak. Kimse beni Musa Yesvi olarak bilmiyor."

"Şu an resmen beynim sikildi."

"Şşş... Keşmir'de ağzımızı böyle bozmayız."

"Hindistan'da bozarız."

"Uyumalıyız, *babacâna*."

"Haklısın, uyumalıyız."

"Ama uyumadan önce giyinmeliyiz de."

"Nedenmiş o?"

"Protokol. Burası Keşmir."

Şu son müdahalenin ardından uyku artık gerçekçi bir seçenek olmaktan çıkmıştı. Bütünüyle giyinmiş ve "protokol"ün olası anlamlarından biraz tedirgin, ama sevgiyle donanmış ve sevişmeye doymuş olan Tilo dirseğinin üstünde doğruldu.

"Konuş benimle..."

"Bunca zamandır yaptığımız neydi?"

"Ön konuşma."

Tilo yanağını Musa'nın kirli sakalına sürtüp sırtüstü döndü ve başını yastığına, Musa'nın yanına yasladı.

1. *-kuttan*: Kerala dilinde bir sevgi ifadesi. (Ç.N.)

"Sana ne anlatayım?"

"Her şeyi. Hiçbir şeyi eksik bırakma."

Tilo iki sigara yaktı.

"Bana öbür hikâyeyi anlat... korkunç ve güzel olanı... aşk hikâyesini. Bana gerçek hikâyeyi anlat."

Söylediği şeyden sonra Musa'nın onu niye sıkıca sardığını ve belki de gözyaşlarının etkisiyle, gözlerinin niye ışıldadığını anlamadı Tilo. Musa, "Ah, *delile vann*..." diye mırıldanınca ne demek istediğini anlamadı.

Neden sonra Musa, Tilo'ya bir can simidi gibi sarılarak Cibin'i anlattı; kendisine niye Matmazel Cibin denmesinde ısrar ettiğini, uykudan önce dinlemek istediği öykülerle ilgili kesin şartlarını ve diğer yaramazlıklarını anlattı. Arife'den ve onunla Srinagar'daki bir kırtasiyecide nasıl tanıştığından söz etti.

"O gün Godzi'yle büyük bir kavgamız oldu. Yeni botlarım yüzünden. Halbuki ne kadar da güzel botlardı; onları şimdi Gul-kak giyiyor. Neyse... kırtasiyeden alacaklarım vardı ve botlar o yüzden ayağımdaydı. Godzi onları çıkarıp normal pabuç giymemi, kaliteli bot giyen genç erkeklerin militan diye sık sık gözaltına alındıklarını söyledi; o günlerde bunu yeterli kanıt sayıyorlardı. Ama ben onu dinlemedim, o da sonunda, 'İstediğini yap madem, ama kulağına küpe olsun, o botlar yüzünden başın derde girecek,' dedi. Haklıydı... başım derde girdi, hem de büyük derde, ama onun söylediği tarzda değil. Her zaman gittiğim JK Kırtasiye şehir merkezindeki Lâl Çarşısı'ndaydı. Sokakta tam önünde bir el bombası patladığında ben içerideydim. Bir militan bombayı bir askere fırlatmıştı. Kulak zarlarım az daha yırtılıyordu. Dükkândaki her şey paramparça oldu, her yer cam kırığıydı, çarşı karışmıştı, herkes bağırıp çağırıyordu. Askerler doğal olarak delirdiler. Bütün dükkânları dağıttılar, içeri dalıp önlerine geleni dövmeye giriştiler. Ben yerdeydim;

beni dipçikle dövdüler. Başımı korumaktan başka bir şey yapamaz halde yatıyor, kanımın yerde yayılmasını seyrediyordum. Hafif yaralıydım ama korkudan kıpırdayamıyordum. Bir köpek bana bakakalmıştı. Bayağı halden anlar gibiydi. İlk sersemliği atlattıktan sonra ayaklarımda bir ağırlık hissettim. Yeni botlarımı hatırlayıp ne durumdalar diye merak ettim. Güvende olduğuma kanaat getirir getirmez başımı yavaşça ve büyük bir dikkatle kaldırıp göz attım. Ve ayaklarıma yaslanmış o güzelim yüzü gördüm. Cehennemde uyanıp pabuçlarımın üstünde bir melek bulmuş gibiydim. Arife oydu işte. O da korkudan donakalmıştı. Ama alabildiğine sakindi. Gülümsemiyor, başını oynatmıyordu. Sadece bana bakıp, 'Asal but,' dedi: 'Güzel bot.' Bana ne kadar etkileyici geldiğini anlatamam. Ne ağlama, ne zırlama, ne feryat, ne figan. İkimiz de güldük. Veterinerlik bölümünü daha yeni bitirmişti. Evlenmek istediğimi söyleyince annem neye uğradığını şaşırdı. Dünya evine hiç girmeyeceğimi düşünüyormuş. Benden umudu kesmiş meğer."

Tilo'yla Musa'nın üçüncü bir âşık hakkında böyle konuşmalarını mümkün kılan şey, aynı anda hem sevgili hem eski sevgili, hem âşık hem eski âşık, hem kardeş hem eski kardeş, hem sınıf arkadaşı hem eski sınıf arkadaşı olmalarıydı. Çünkü birbirlerine olan güvenleri o kadar sıra dışıydı ki, ne kadar incitici gelirse gelsin, yekdiğerini sevdilerse eğer onun muhakkak sevmeye değer olması gerektiğini biliyorlardı. Gönül meselelerinde orman gibi güvenlik ağlarıyla koruma altındaydılar.

Musa cüzdanında taşıdığı Matmazel Cibin'le Arife'ye ait bir fotoğrafı gösterdi. Arife sim nakışlı inci rengi bir firan giymiş ve beyaz bir başörtüsü takmıştı. Matmazel Cibin annesinin elini tutuyordu. Bebek önlüğüne kalp deseni işlenmiş kot kumaştan bir tulum giyinmişti. Gülümseyen elma yanaklı yüzü beyaz bir başörtüsüyle çevriliydi. Tilo resmi uzun uzun baktıktan sonra geri verdi.

Musa'ya birden bir yorgunluk ve bitkinlik çöktüğünü fark etmişti. Fakat az sonra duruşunu düzeltti. Arife'yle Matmazel Cibin'in nasıl öldüklerini anlattı. Amrik Singh'i ve Calib Kadri cinayetini, cinayeti takip eden öbür cinayetleri anlattı. Şiraz'daki tekinsiz mazeretini anlattı.

"Aileme olanları hiçbir zaman kişisel bir konu olarak görmeyeceğim. Ama kişisel *olmayan* bir konu olarak da görmeyeceğim. Bu da önemli çünkü."

Gecenin bir vaktine kadar konuştular. Tilo saatler sonra sözü yine fotoğrafa getirdi.

"Başörtüsü takmayı seviyor muydu?"

"Arife mi?"

"Hayır, kızın."

Musa omuz silkti. "Bu bir âdet. Bizim âdetimiz."

"Âdetlere o kadar bağlı olduğunu bilmezdim. Seninle evlenmeyi kabul etsem benden de öyle mi giyinmemi isteyeceksin yani?"

"Hayır, *babacâna*. Benimle evlenmeyi kabul etsen örtünen *ben* olurdum; sen de elinde silahla yeraltına iner, oradan oraya koştururdun."

Tilo gürültüyle güldü.

"Peki ordumda kimler olurdu?"

"Bilmiyorum. Ama insanların olmayacağı kesin."

"Bir bölük güve, bir tabur firavunfaresi..."

Tilo sıkıcı işinden ve Nizamüddin Dergâhı'na yakın depodaki heyecanlı hayatından söz etti. Duvarına yaptığı horoz resminden: "Ne tuhaf. Belki Sultan beni telepatik olarak –öyle bir kelime var mı?– ziyarete geldi." (Cep telefonlarının daha olmadığı günlerdi, o yüzden Musa'ya fotoğraflarını gösteremedi.) Bıyıklarını ağdayla aldıran sahte cinsellik uzmanı komşusunu ve kadının kapısı önünde hastaların nasıl sıra olduklarını anlattı; arkadaşlarını, sabahları sokakta çay içtiği ve hepsi de onun bir uyuşturucu baronu için çalıştığını sanan berduşları ve dilencileri.

"Onlara gülüyorum, ama inkâr da etmiyorum. Belirsizliği sürdürüyorum."

"Ama niye ki? Tehlikeli iş yapıyorsun."

"Hayır. Tersine. Bana bedava güvenlik. Gangsterlerin koruması altında olduğumu sanıyorlar. Kimse beni rahatsız etmiyor. Hadi, uyumadan önce bir şiir okuyalım." Üniversite günlerinden eski bir alışkanlıktı bu. Biri bir kitaptan rasgele bir sayfa açar, öbürü de okurdu. Şiirlerden çoğu zaman kendileri ve yaşadıkları anla ilgili esrarengiz anlamlar çıkardı. Şiir ruleti. Tilo yataktan alelacele çıkıp, Osip Mandelstam'ın eskimiş ince bir kitabıyla geldi. Musa açtı. Tilo okudu:

Geceleyin yıkanırken avluda
Gökte yıldızlar haşince parlıyor.
Baltanın başında yıldızın tuza benzer ışığı
Yağmur fıçısı ağzına kadar dolu, donmuş.

"Yağmur fıçısı ne? Bilmiyorum... bakmam gerek."

Kapılar kilitli
Ve toprak haklı olarak soğuk, kasvetli.
Daha sadesi ve safı var mı
Gerçeğin temiz tuvalinden?

Fıçıda tuz gibi eriyor bir yıldız
Buzlu su artık daha kara,
Ölüm daha temiz, talihsizlik daha tuzlu,
Ve toprak daha hakikatli, daha korkunç.

"Keşmir'li bir şair daha."

Tilo, "Keşmir'li Rus," dedi. "Stalin'in Gulag esir kamplarında öldü. Stalin'e yazdığı kaside yeterince samimi bulunmadı."

Şiiri okuduğuna pişman olmuştu.

Kesik kesik uyuyabildi Tilo. Şafaktan önce, hâlâ yarı uykudayken Musa'nın banyoda yine şakırtıyla yıkanmasını ve dişlerini fırçalamasını (tabii Tilo'nun diş fırçasıyla) işitti. Saçları alnına yapışmış, takkesini takmış ve firan'ını giymiş olarak çıktı Musa. Namazını kılıp duasını yaparken Tilo izledi. Bunu yaparken daha önce hiç görmemişti onu. Yatağında doğruldu, ama Musa'nın dikkati dağılmadı. İbadetini bitirince Musa, Tilo'nun yanına gelip yatağın kenarına oturdu.

"Seni endişelendirdim mi?"

"Endişelenmeli miyim?"

"Büyük bir değişim..."

"Evet. Hayır. Sadece beni... düşündürdü."

"Bunu sırf bedenlerimizle kazanamayız. Ruhlarımızı da adamalıyız."

Tilo iki sigara daha yaktı.

"Bizim için en zorunun ne olduğunu biliyor musun? Savaşması en zor şeyin? Acıma. Kendimize acımamız o kadar kolay ki... insanlarımızın başına korkunç şeyler geldi... her evde korkunç şeyler yaşandı... ama yine de kendine acımak... insanda takat bırakmıyor. İnsanı alçaltıyor. Bu Azadi'den çok bir haysiyet savaşı. Ve haysiyetimize tutunmanın tek yolu savaşarak karşı koymak. Kaybetsek bile. Ölsek bile. Ama bunun için bir halk olarak –sıradan insanlar olarak– savaşan bir güç olmamız, bir ordu olmamız gerekiyor. Bunun için de kendimizi basitleştirmemiz, standartlaştırmamız, indirgememiz gerekiyor... herkes aynı şekilde düşünmeli, aynı şeyi istemeli... karmaşıklığımızdan, farklılıklarımızdan, saçmalıklarımızdan, nüanslarımızdan kurtulmalıyız... tek bir hedefe kilitlenmeliyiz... karşımızdaki ordu kadar yekpare olarak... ve aptal olarak. Ama onlar profesyonel, bizse alt tarafı bir

halkız. İşgal'in en kötü tarafı da bu... kendi elimizle bize yaptırdıkları. Bu indirgeme, standartlaşma, *moronlaşma*... Böyle bir kelime var mı?"

"Şimdi oldu."

"Bu moronlaşma... bu salaklaşma... başarırsak eğer... kurtuluşumuz olacak. Bizi yenilmesi imkânsız hale getirecek. Önce kurtuluşumuz olacak, sonra... zaferden sonra... düşmanımız haline gelecek. Önce Azadi. Sonra yok oluş. Şablon bu."

Tilo bir şey demedi.

"Beni dinliyor musun?"

"Tabii ki."

"Bu kadar ciddi olduğum halde hiçbir şey söylemiyorsun."

Tilo gözlerini kaldırıp başparmağını Musa'nın hafifçe kırık ön dişindeki küçük ters "v"nin üstüne bastırdı. Musa elini tuttu, parmağındaki gümüş yüzüğü öptü.

"Hâlâ takıyor olmana sevindim."

"Yapıştı kaldı. İstesem bile çıkaramıyorum."

Musa gülümsedi. Sigaralarını sessizce içtiler, bitirince de Tilo küllükle pencereye gidip izmaritleri suya, süzülen öbür izmaritlerin arasına attı ve yatağa dönmeden önce gökyüzüne baktı.

"Bu pisliği yapmamalıydım. Kusura bakma."

Musa onu alnından öpüp kalktı.

"Gidiyor musun?"

"Evet. Bir tekne beni almaya geliyor. Ispanak, kavun, havuç ve nilüfer saplarıyla. Bugün Henz[1] olacağım... yüzen pazarda mahsullerimi satacağım. Ev kadınlarıyla kıyasıya pazarlık edip rekabetin belini bükeceğim. Ve o hengâmenin içinde oradan çıkışımı yapacağım."

1. *Henz* sözcüğü Keşmir'de mesleklerini tekneler üstünde icra eden esnaf ve zanaatkârları ifade eder. (Ç.N.)

"Seni bir daha ne zaman göreceğim?"

"Biri seni almaya gelecek; Hatice diye bir kadın. Ona güven. Onunla git. Yolculuk yapacaksın. Her şeyi görmeni, her şeyi bilmeni istiyorum. Merak etme, güvende olacaksın."

"Seni ne zaman göreceğim?"

"Sandığından daha yakın bir zamanda. Seni bulurum. *Hüda hafız*,[1] *babacâna*."

Musa bu sözlerle ayrıldı.

Sabahleyin Gulriz, Tilo'ya bir Keşmir kahvaltısı hazırladı. Tereyağı ve ballı *lavasa* roti[2]. Tilo'nun badem kırıntılarını fincan dibinden toplamak zorunda kaldığı sade kahve. Ağa'yla Hanım büyük bir terbiyesizlikle sofrada sağa sola seğirtti, tabağı çanağı şakırdattı, tuzluğu devirdi. Saat tam onda Hatice iki küçük oğluyla geldi. Bir şikara'yla gölü geçti ve kırmızı bir Maruti 800'le şehir merkezine yollandılar.

Bunu takip eden on gün boyunca Tilo, kimi erkek, kimi kadın, kimi çocuklu aileler olmak üzere, her gün başka yoldaşlar eşliğinde Keşmir Vadisi'ni gezdi. Müteakip yıllarda yapacağı birçok geziden ilkiydi bu. Otobüsle, dolmuş taksiyle, bazen de arabayla gezdi. Hint sinemasıyla ünlenen turistik yerleri –Gulmarg, Sonmarg, Pahalgam ve adını aynı yerde çekilen filmden alan Betâb Vadisi'ni– gördü. Vaktiyle film yıldızlarının kaldıkları oteller boş, balayı bungalovları (Tilo'nun yol arkadaşları, işgalciler burada rahme düştü diye şaka yapıyorlardı) ıssızdı. Bir yıl önce Amerikalı, İngiliz, Alman ve Norveçli altı turistin kaçırıldığı bir yaylada doğa yürüyüşü yaptı. Adını sanını fazla kimsenin bilmediği el-Faran diye yeni bir mi-

1. "Allah'a ısmarladık" anlamında Farsça veda sözü. (Ç.N.)
2. Kuru üzüm ve cevizli yufka ekmeği. (Ç.N.)

litan örgüt turistlerin beşini öldürmüş, biri de kaçmıştı. Genç bir şair ve dansçı olan bir Norveçlinin başı kesilmiş, cesedi Pahalgam Yaylası'nda bırakılmıştı. Militanlar onu öldürmeden önce oradan oraya götürmüş, o da yolda karşılaştığı insanlara el altından verdiği kâğıt kırpıklarıyla arkasında şiirlerden bir iz bırakmayı başarmıştı.

Tilo, Keşmir'deki en güzel ve en tehlikeli yer olarak kabul edilen, ormanlarında militanların, askerlerin ve İhvan'cı haydutların kol gezdiği Lolab Vadisi'ne de gitti. Kontrol Hattı'na yakın giden Rafiabad yakınlarındaki az bilinen orman patikalarında, susuz bir hayvan gibi dört ayak üstüne çöktüğü ve dudakları soğuktan morarana kadar berrak sularından içtiği dağ derelerinin ot bürümüş kıyılarında gezindi. Bahçeler ve mezarlıklarla çevrili köyleri gördü; köylülerin evine misafir oldu. Musa habersizce gelip sonra sırra kadem basıyordu. Yazın koyunlarını ovadan yaylaya çıkaran Guccar çobanlarının kaldıkları taştan boş bir dağ kulübesinde bir ateşin çevresinde oturdular. Musa, militanların Kontrol Hattı'nı geçmek için sık sık kullandıkları bir rotayı gösterdi:

"Berlin'de duvar vardı. Bizde dünyanın yüksek dağ sırası var. Düşmeyecek tabii, ama aşılacak."

Kupvara'da bir evde Tilo, Amrik Singh'in hempası Selim Gocri'yi öldürüldüğü gün karargâha götüren taksici Mümtaz Efzal Malik'in ablasıyla tanıştı. Kadın, kardeşinin cesedinin bir tarlada bulunup eve getirildiği zamanı, ölüm katılığıyla sıkılmış yumruğunun nasıl toprakla dolu olduğunu ve parmaklarının arasında sarı hardal çiçeklerinin yeşerdiğini anlattı.

Tilo, Vadi'de yaptığı geziden *Şahin* TE'ye yalnız döndü. Musa'yla laf arasında, her ihtimale karşı vedalaşmışlardı. Gerçi Tilo böyle durumlarda gelişigüzel sözlerin ve şakaların aslında büyük ciddiyet taşıdığını, ciddi konuların da şakayla karışık dile getirildiğini çok geçme-

den öğrenecekti. Gerek olmadığında bile şifreli konuşuyorlardı. Amrik Singh'e "Susamuru" (Gözcü) kod adı böyle verildi. (Özel bir istişare konusu olmasa da, aralarında giderek kabul gördü bu. Tilo, *Azadi ka matlab kya? La ilahe illallah* sloganına hiç mi hiç itibar etmese bile artık tartışmasız –ve isabetli– olarak Devlet Düşmanı unvanını hak etmişti.) Döndüğünün ertesi günü Gulriz iki kişilik sofra hazırlayınca Musa'nın geleceğini anladı.

Gece geç vakit dalgın ve düşünceli geldi Musa. Şehirde ciddi sorunlar olduğunu söyledi. Radyoyu açtılar:

Bir grup İhvan'cı bir oğlan çocuğunu öldürüp cesedini "kaybetmişlerdi" Olayı izleyen gösterilerde on dört kişi canından olmuştu. Bir çatışmada üç militan öldürülmüştü. Üç karakol yakılmıştı. Gün sonunda toplam ölü sayısı on sekiz kişiyi bulmuştu.

Musa hızlıca yiyip ayağa kalktı. Gulriz'e moralsizce veda etti. Tilo'yu alnından öptü.

"*Hüda hafız, babacâna*. Yolun açık olsun."

Tilo'dan içeride kalmasını, onu uğurlamak için dışarı çıkmamasını istedi; ama Tilo dinlemedi ve küçük ahşap bir kayığın beklediği eğreti ve sallantılı bir iskeleye kadar ona eşlik etti. Musa kayığa binip altına doğru uzandı. Kayıkçı hasır bir yaygıyı üstüne attı, onun da üstüne boş sepetleri ve birkaç sebze çuvalını hünerle dizdi. Tilo sevdiği adamı yüklenmiş giden kayığı seyre daldı. Onun bulvara doğru değil, bitmemecesine uzanan tekne evlerin önünden uzaklaşmasını izledi.

Musa'nın, üstünde boş sepetlerle bir kayığın altında yattığının düşüncesi onda değişik bir hal uyandırmıştı. Yüreği bir dağ suyunun içindeki boz çakıltaşları gibiydi; üstünden buzlu bir sel akıyor gibiydi.

Yatağa döndü ve Cammu otobüsüne yetişebilecek şekilde saatini kurdu. Keşmir protokolünü de ihmal etmedi, ama niyeti bu olduğundan değil, kendini soyuna-

mayacak kadar yorgun hissettiğinden. Gul-kak'ın mırıldanarak bir şeylerle uğraştığını duyabiliyordu.

Bir saate kalmadan uyandı; bir anda değil, kulağına önce sesler, sonra seslerin yokluğu gele gele, uykunun katmanları arasından süzülerek gözlerini açtı. Önce dört bir yandan motor uğultuları geliyordu. Sonra uğultular kesilip aniden sessizlik çöktü.

Motorlu tekneler. Sürüsüyle.

Şahin TE yükselip alçaldı, fındık kabuğu gibi sallandı. Çok değil, birazcık.

Oymalı, nakışlı ve işlemeli yatak odasının kapısını tekmeyle indiren silahlı askerler içeri doluştuğunda belaya hazır, ayağa dikilmişti bile.

Bunu izleyen birkaç saatte olanlar göz açıp kapayana kadar da, ağır ağır da cereyan etmiş olabilirdi. Hangisi olduğunu Tilo da bilmiyordu. Görüntü açık, sesler berrak, ama nedense uzaktı. Duygular çok geriden geliyordu. Ağzını tıkadılar, ellerini bağladılar, odayı aradılar. Koridordan ite kaka yemek odasına götürüldüğünde Gul-kak'ı en az on kişi yerde tekmeleyip dövüyordu.

Nerede?

Bilmiyorum.

Sen kimsin?

Gulriz. Gulriz. Gulriz Ebru. Gulriz Ebru.

Doğruyu söylediği her seferinde ona daha da sert vuruyorlardı.

Gul-kak'ın feryatları Tilo'nun bedenini mızrak gibi delip geçiyor, gölde dalga dalga yayılıyordu. Gözleri dışarıdaki karanlığa alıştığında, askerlerle dolu küçük bir filonun kara suları kordona aldığını ve arama yapıldığını fark etti. İç içe iki kavisten dışarıda olan alan hâkimiyetini sağlıyor, içerideki de öbürlerine destek veriyordu. Des-

tek takımındaki askerler teknelerde ayakta dikiliyor, yakalamaya geldikleri adam alttan kaçmasın diye uzun sırıkların ucuna takılı bıçakları –eğreti zıpkınlarını– saplayarak suyu yokluyorlardı. (Bir baskın timinin Vular Gölü kıyısındaki saklanma yerinde köşeye sıkıştırdığı Harun Gâde'nin –Balık Harun'un– yeni, ama şimdiden dillere destan kaçışı gururlarını fena incitmişti. Tek kaçış yeri göl sularıydı ve orada da deniz komandolarından bir ekip pusuda bekliyordu. Ve ona rağmen Harun Gâde suyun içindeki sazlıkların arasına saklanmış ve bir hintkamışını şnorkel gibi kullanarak yakayı sıyırmıştı. Şaşkın takipçileri vazgeçip uzaklaşana kadar saatlerce su altında kalmayı başarmıştı.)

Hücum timini taşıyan tekne bağlandı ve beklenen ganimetle dönülene kadar beklemeye koyuldu. Operasyonu koyu yeşil türbanlı, uzun boylu bir Sih yönetiyordu. Tilo onun Amrik Singh olduğunu tahmin ediyordu ve haklıydı da. İtiş kakış tekneye götürülüp zorla oturtuldu. Kimse onunla konuşmadı. Komşu tekne evlerden kimse çıkıp ne olduğuna bakmadı. Küçük asker mangaları onları aramıştı bile.

Bir süre sonra Gulriz'i de çıkardılar. Yürüyecek hali olmadığından sürüklenerek getirildi. Kukuleta geçirilen koca kafası önüne düşmüştü. Onu Tilo'nun karşısına oturttular. Şu haliyle kukuleta, firan ve botlardan ibaretti. Aslındaki başındaki kukuleta bile değildi. Surya marka basmati pirincini reklam eden bir torbaydı. Suskundu ve kötü yaralanmış görünüyordu. Desteksiz dik oturamıyordu. Onu iki asker tutuyordu. Tilo kendinde olmadığını umdu.

Konvoy olarak Musa'nın kayığının gittiği yöne doğru yola koyuldular. Önce sıra halinde uzanan karanlık ve boş tekne evlerin önünden, sonra bataklığa benzer bir bölgeye doğru.

Kimse konuşmuyordu; motorların biteviye uğultusu ve geceyi doldurup askerlerin huzurunu kaçıran hazin bir yavru kedi miyavlaması dışında bir süre çıt çıkmadı. Güvertede kediden eser yoktu ama her nasılsa miyavlaması peşlerini bırakmıyordu. Sonunda yavrunun –alacalı Hanım'ın– yeri bulundu: Gulriz'in cebindeydi. Bir asker onu oradan çıkarıp çöp gibi göle fırlattı. Hayvancağız koca Hindistan ordusuna tek başına kafa tutmaya hazır, uluyarak, dişlerini gösterip pençelerini uzatarak havada uçtu. Ve ses çıkarmadan suya battı. Bir *mintri*[1] işgalinde nasıl yaşayacağını bilmeyen bir başka *bivakuf* un daha sonu gelmişti. (Kardeşi Ağa yaşadı; ama işbirlikçi olarak mı, sıradan yurttaş olarak mı, yoksa mücahit olarak mı, hiçbir zaman öğrenilemedi.)

Ay yükselmişti ve Tilo sazlık ormanındaki tekne evlerin, turistik olanlardan çok daha küçük yüzer konutların dış hatlarını seçebiliyordu. Yıllardır müşteri görmemiş ücra bir pasaj olan ve önünde sallantılı bir iskele tahtası uzanan derme çatma ahşap bir yapı, çürüyen direkler üstünde, suyun hemen yukarısında tek başına duruyordu. Bir eczane, kadınlara yönelik ürünler satan bir A-1 mağazası ve birkaç yerel el sanatları "dükkân"ından ibaret çarşının tamamı tahtalarla kapatılmıştı. Küçük kayıklar, çökmeye terk edilmiş eski ahşap evlerin olduğu bataklık bir adaya ait görünen bir kıyıya çekilmişti. Tekinsiz bir sessizliğe gömülü bataklığın tamamen metruk olmadığının yegâne işareti, radyolardan gelen cızırtılar ve parmaklıklı, kepenkli gölgelerden arada bir dışarı süzülen şarkı kırıntılarıydı. Askerî tekne dikkat çekmeden gidiyordu. Gölün bu tarafı o kadar yosunluydu ki, karanlık, sıvı bir çimenlikte yara yara ilerliyorlarmış gibi ger-

1. Asker. (Ç.N.)

çeküstü bir his uyandırıyordu. Sağda solda, sabahki yüzen sebze pazarının artıkları suda oynaşıyordu.

Tilo bir saatten daha kısa bir süre önce aynı yolu gelen Musa'nın küçük kayığından başka bir şeyi düşünemez haldeydi. Bunların motoru vardı, onunkinin yoktu.

Lütfen, Tanrım, her kimsen, her neredeysen, bizi yavaşlat. Kaçmak için ona zaman ver. *Biziyavaşlatyavaşlatyavaşlatyavaşlatyavaşlatyavaşlatyavaşlat.*

Biri onun duasını duydu ve cevap verdi. Büyük bir ihtimalle Tanrı değil, başka biri.

Tilo ve Gulriz'le aynı teknede olan Amrik Singh ayağa kalkmış ve eskort teknelerine el sallayıp devam etmelerini işaret etmişti. Bir süre sonra, bir ırmak halinde ilerleyen filoya sola dönmeleri talimatını verdi, fakat buradaki suyolu da o kadar dardı ki, yavaşlamaları ve sazlıkların arasından resmen ite kaka yol almaları gerekti. On dakikalık bir sıkışıklığın ardından tekrar açık sulara çıktılar. Yine sola saptılar. Dümenci motoru stop etti, kıyıya yanaştılar. Bundan sonra sanki herkese tanıdık gelen bir harekât başladı. Kimsenin talimata ihtiyacı yok gibiydi. Gulriz'i kaldırıp bir-iki ayak yüksekliğindeki suyun içinden karaya taşıdılar. Bir asker teknede Tilo'yla birlikte kaldı. Öbürleri, Amrik Singh dahil, kıyıya çıktılar. Tilo köhnemiş büyükçe bir evin gölgesini görebiliyordu. Çöken çatıdaki kirişlerin arasından ay, köşeli bir göğüskafesinde aydınlık bir kalp gibi ışıyordu.

Yerde yuvalanan kuşlar bir silah atışını takip eden küçük bir patlamayla irkildi. Gökyüzü bir an, gün ağarmış gibi bağırıp çağıran balıkçıllar, karabataklar, yağmurkuşları ve kızkuşlarıyla doldu. Fakat sadece rol yapıyorlardı ve çok geçmeden yine yerlerine döndüler. İşgal'in kör saatlerdeki alışılmadık sesleri artık onlar için sıradan bir olaydı. Askerler Gulriz'siz döndüler. Yanlarında bir kişiyle taşınamayacak kadar ağır, biçimsiz bir çuval vardı.

Tekneden Gul-kak Ebru olarak çıkarılan şahıs böylece ölü olarak ele geçirilen korkulu militan komutanı Gulriz namıyla döndü ve katillerine üç yüz bin rupilik bir ödül kazandırdı.

O günün toplam ölüsü sayısı artık on sekiz artı birdi.

Amrik Singh tekneye dönüp bu sefer Tilo'nun tam karşısına kuruldu: "Kim olduğunuzu bilmiyorum, ama artık bir teröriste yardım ve yataklık etmekle suçlanıyorsunuz. Bize her şeyi anlatırsanız kılınıza zarar gelmeyeceğine sizi temin ederim." Tatlı bir dille Hintçe olarak konuşuyordu. "Acele etmeyin. Fakat tüm ayrıntıları istediğimizi bilmelisiniz. Onu nereden tanıdığınızı. Nereye gittiğinizi. Nasıl buluştuğunuzu. Her şeyi. Acelemiz yok. Bu ayrıntıları zaten bildiğimizi de unutmayın. Bize yardım etmeyeceksiniz. Biz sizi deneyeceğiz."

Musa'nın evinde tabancasını unutma bahanesiyle yalandan gülen dipsiz, ifadesiz kara gözler şimdi mehtaplı bataklıkta aynı ifadesizlikle Tilo'yu süzüyordu. O bakış Tilo'nun kanında bir şeyleri; sağır bir öfkeyi, intihara meyilli inatçı bir dürtüyü depreştirdi. Ne olursa olsun, hiçbir şeyi ifşa etmeyeceğinin budalaca kararlılığını kökleştirdi.

Neyse ki sözü edilen denemeye fırsat olmadı; işler o noktaya gelmedi.

Gölde yolculuk yirmi dakika kadar daha sürdü. Bir ağacın altında zırhlı bir ciple birlikte bekleyen açık bir askerî kamyonet onları Şiraz'a götürecekti. Amrik Singh araca binmeden önce Tilo'nun ağzını çözdü, ama ellerini bağlı bıraktı.

O saatte bile bir otogar kadar işlek olan sinemanın fuayesinde Tilo, sıra dışı bir tutsakla ilgilenmesi için uy-

kusundan uyandırılıp çağrılan Pembe Yüzbaşı'ya teslim edildi. Gözaltı kayda geçirilmedi. Tutsağa adını bile sormamışlardı. Pembe Yüzbaşı onu, dokuz ay önce Amrik Singh'in Red Stag armağanının Musa tarafından geri çevrildiği resepsiyonun, Cadbury çikolatasıyla Kwality dondurması reklamlarının ve *Çandni*, *Mayne Pyar Kiya*, *Parinda* ve *Çöl Aslanı* filmlerine ait solmuş afişlerin önünden geçirdi. Elleri ayakları bağlı dayak yemiş adamlardan yeni bir partinin ve kanguru biçimli beton çöp kutularının arasından sinema salonuna ulaştı, eğreti badminton sahasını geçti, beyazperdeye en yakın kapıdan çıktı, sonra da arkadaki bir avluya açılan başka bir kapıyı geçtiler. Şiraz'ın ana sorgu merkezine giren iki kadını eğlenen bakışlar ve müstehcen mırıltılar karşıladı.

Bağımsız bir yapıya girmişlerdi; en çok leş kokusuyla dikkat çeken özelliksiz, uzun bir dikdörtgendi burası. İdrar ve ter, bayat kanın mide bulandırıcı baygın kokusuyla örtülmüştü. Kapıdaki tabela *Sorgu Merkezi* dese de bundan kasıt, işkence merkeziydi. Keşmir'de "sorgulama" somut bir kavrama karşılık gelmiyordu. "Soru sorma" üçbeş tekme tokat demekti, "sorgu" da işkence.

Odanın tek kapısı vardı, penceresi yoktu. Pembe Yüzbaşı köşedeki bir çalışma masasına geçti, çekmeceden birkaç boş kâğıt ve kalem çıkarıp onları masaya şak diye indirdi.

"Birbirimizin vaktini boşa harcamayalım, derim. Yaz. On dakika içinde döneceğim."

Tilo'nun ellerini çözüp arkasından kapıyı çarparak çıktı.

Tilo parmaklarına kanın yürüyüp uyuşukluğun geçmesini bekledikten sonra kalemi eline aldı. İlk üç yazma girişimi boşa çıktı. Elleri o kadar titriyordu ki, kendi yazısını bile okuyamıyordu. Gözlerini kapatıp aldığı nefes

derslerini hatırlamaya çalıştı. İşe yaradı. Okunaklı harflerle şunu yazdı:

Lütfen Hindistan Bravo Bölge Başkan Yardımcısı, Bay Biplab Dasgupta'ya haber verin

Ona şu mesajı iletin: G-A-R-S-O-N H-O-B-A-R-T

Tilo, Pembe Yüzbaşı'nın dönmesini beklerken odayı incelemeye koyuldu. İçerisi ilk bakışta alet edevat bakımından noksan bir atölyeyi andırıyordu; göze birkaç marangoz tezgâhı, çekiçler, tornavidalar, penseler, halatlar, taş veya betondan minyatür sütunlara benzer şeyler, pis bir suyla dolu bir küvet, petrol bidonları, madenî huniler, kablolar, elektrik dağıtım panoları, kangal halinde teller, türlü ebatlarda çubuklar, levyeler ve birkaç kürek çarpıyordu.

Bir rafta bir kavanoz dolusu kırmızı toz biber vardı. Yer sigara izmaritleriyle doluydu. Tilo bu sıradan nesnelerin sıra dışı amaçlar için kullanılabileceğini son on günde yeterince öğrenmişti.

Sözgelimi, sütun benzeri aletlerin Keşmir'deki en gözde işkence aracı olduğunu biliyordu. Bunlar iki kişinin uçlarından tuttuğu birer "merdane" olarak kullanılıyor ve tutukluların üstünden geçirilerek kasları resmen eziliyordu. "Merdane muamelesi"nin akut böbrek yetmezliğiyle sonuçlandığı birden fazla örnekte görülmüştü. Küvet kafaları suya batırıp havasız bırakmak, penseler tırnak çekmek, kablolar erkeklerin cinsel uzuvlarına elektrik vermek içindi; kırmızıbiber de genelde tutsakların makatlarına sokulan çubuklara sürülüyor veya suya katılıp boğazlarından aşağı boşaltılıyordu. (Yıllar sonra başka bir kadın, Amrik Singh'ın karısı Loveylin, ABD'ye sığınma başvurusu için aynı yöntemleri ne kadar iyi bildiğini gösterecekti. Saha araştırmasını tam da bu atölyede yapacaktı, ama tabii mağdur değil, işkenceci başının

zevcesi olarak gerçekleştirdiği bir ziyaret sırasında; kocasının işyeri kendisine gezdirilirken.)

Pembe Yüzbaşı yanında Binbaşı Amrik Singh'le döndü. Tilo beden dillerinden ve birbirleriyle konuşmalarındaki samimiyetten sadece iş arkadaşı olmadıklarını hemen anladı. Yüzbaşı, Tilo'nun yazdığı kâğıdı alıp yüksek sesle, ağır ağır ve biraz da zorlanarak okudu. Okumakla arası belli ki iyi değildi. Amrik Singh kâğıdı elinden aldı. Tilo yüzündeki ifadenin değiştiğini görebiliyordu.

"Şu Dasgupta, senin neyin oluyor?"

"Bir arkadaşım."

"*Arkadaşın* mı? Aynı anda kaç erkekle sikişiyorsun sen?" Bunu soran Pembe Yüzbaşı'ydı.

Tilo bir şey demedi.

"Sana bir soru sordum. Aynı anda kaç erkekle sikişiyorsun?"

Tilo'nun sessizliğini sürdürmesi, tahmin edilebilecek doğrultuda –Tilo'nun içlerinden "kara", "orospu" ve "cihatçı" kelimelerini çıkarabildiği– bir dizi hakaretle sonuçlandı ve ardından aynı soru yine soruldu. Tilo suskunluğunu sürdürüyordu, ama cesaret ve dayanıklılıktan dolayı değil. Seçeneksizlikten. Benliği kendini kapatmıştı.

Amrik Singh'in suratındaki sırıtış Pembe Yüzbaşı'nın gözünden kaçmamıştı; Binbaşı şurada sergilenen kafa tutma gösterisini besbelli takdirle karşılıyordu. Pembe o yüz ifadesinde neyin saklı olduğunu biliyor ve bu da onu çileden çıkarıyordu. Amrik Singh kâğıdı alıp çıktı. Kapıdayken döndü ve şöyle dedi:

"Ne öğrenebiliyorsan öğren. İz bırakma. Adını yazdığı isim üst düzey biri. Araştırmam gerek. Belki bir şey çıkmayacak. Ama o zamana kadar iz bırakmak yok."

Şu "iz bırakmama" meselesi yüzbaşının hoşuna gitmemişti. Eğitimli bir işkenceci olmadığından bu sahada

tecrübesi yoktu; işini ayaküstü, savaş meydanında öğrenmişti; üstelik "iz bırakmamak" Keşmir'lilere lütfedilen bir ayrıcalık da değildi. Amrik Singh'in verdiği talimatın üst düzey biriyle ilgisi olduğuna inanmıyordu. Gözlerindeki o bakışı, kadınlarda onu neyin cezbettiğini biliyordu. Kendine hâkim olmak zorunda bırakılması gururuna dokunmuş, bu da sinirini dindirmeye yaramamıştı. Tekme ve tokatlarına –"soru sorma" sınıfına giren hareketlerine– tutuklunun verdiği cevap ifadesiz ve cansız bir sessizlikten ibaret kaldı.

Bu arada Amrik Singh, Biplab Dasgupta'nın yerini bulana ve Daçigam Orman Konukevi'ndeki acil hattan onunla konuşana kadar bir saat geçmişti. Adam valinin hafta sonu maiyetindeydi ve bu hiç de hayra alamet değildi. Kadının onu tanıdığına şüphe yoktu. Hem de iyi tanıdığına. Hindistan Bravo Başkan Yardımcısı, G-A-R-S-O-N H-O-B-A-R-T'ın ne anlama geldiğini belli ki gayet iyi biliyordu. Amrik Singh'in içindeki avcı bir tereddüde, hatta güvensizliğe kapıldı. Başını derde, hem de büyük bir derde sokmuş olabileceğini biliyordu, ama kadını yarasız beresiz olarak salıverirse bu badireyi atlatabilirdi. Henüz hareket alanı vardı. Zararın büyümesine meydan vermemek için alelacele sorgu merkezine döndü. Biraz gecikmişti, ama çok da değil.

Pembe Yüzbaşı karşısına çıkarılan engeli aşacak ucuz ve beylik bir yol bulmuştu. "İyi Bir Dersi Hak Eden Kadın"lara eski çağlardan beri uygun görülen bir cezaya başvurmuştu. Bu hıncının terörle mücadele veya Keşmir'le –belki şu toprakların her tür çılgınlığın boy attığı bir yer olması dışında– bir alakası yoktu tabii.

Amrik Singh, karargâh berberi Muhammed Subhan Hacam tam çıkarken içeri daldı.

Tilo kolları kayışla bağlı olarak tahta bir sandalyede oturuyordu. Uzun saçları, artık onun olmayan bukleleri

pisliğe ve sigara izmaritlerine karışmış olarak yere dağılmıştı. Subhan Hacam kafasını kazırken, "Özür dilerim, hanımım, çok özür dilerim," diye fısıldamayı başarmıştı.

Binbaşı'yla yüzbaşı az daha birbirlerine girmeleriyle sonuçlanan bir âşık sürtüşmesi yaşadılar. Suratı asılan Pembe kafa tuttu.

"Saç tıraşına karşı bir yasa mı var? Varsa göster."

Amrik Singh, Tilo'nun bağlarını çözüp ayağa kalkmasına yardım etti. Omuzlarındaki saç kırpıklarını temizler gibi yaptı. Koca elini korur gibi, kasapça bir esirgeyişle kafasının üstüne tuttu. O dokunuşun ayıbını üstünden atması Tilo'nun yıllarını alacaktı. Amrik Singh başını örtmesi için bir bere istetti. Bereyi beklerlerken, "Olanlar için üzgünüm. Bunun olmaması gerekirdi. Sizi serbest bırakmaya karar verdik. Fakat olmuşa çare yok. Siz konuşmayın. Ben de konuşmayayım. Konuşursanız ben de konuşurum. Ve konuşursam yetkili arkadaşınızın da başı büyük bir belaya girer. Teröristlerle işbirliği yapmak hafife alınacak bir şey değil."

Bereyle beraber madenî küçük pembe bir kutuda Pond's Dreamflower talk pudrası da geldi. Amrik Singh, Tilo'nun tıraşlı başını pudraladı. Bere ölü bir balıktan beter kokuyordu. Fakat Tilo, Singh'in onu başına geçirmesine ses etmedi. Sorgu merkezinden avluya, oradan da bir yangın merdiveniyle küçük bir yazıhaneye çıktılar. İçeride kimse yoktu. Amrik Singh burasının Özel Harekât Dairesi'nden Karargâh Komutan Yardımcısı Eşfak Mir'in odası olduğunu açıkladı. Adam operasyondaymış ama çok geçmeden dönecek ve onu Biplab Dasgupta Bey'in gönderdiği şahsa teslim edecekmiş.

Tilo, Binbaşı'nın çay, hatta su ikramlarını bile kibarca reddetti. O da şu defterin bir an önce kapanmasını istediği her halinden belli olarak odadan ayrıldı. Tilo'nun onu son görüşüydü bu; ta ki on altı yılı aşkın bir süre

sonra bir sabah gazeteyi açıp, onun kendisiyle birlikte karısını ve üç küçük oğlunu, ABD'nin küçük bir kasabasındaki evinde vurduğu haberine rastlayana kadar. Fotoğraftaki tombul yüzlü ve temiz tıraşlı şişko, gözleri korku dolu adamın Gul-kak'ı öldürdükten sonra endişeyle, hatta şefkatle başını pudralayan adamla aynı olduğuna inanmak güçtü.

Tilo boş yazıhanede beklerken, üstündeki isimlerin karşısında (öldürüldü), (öldürüldü), (öldürüldü) diye bir listenin olduğu beyaz tahtaya ve duvardaki bir afişe baktı:

Kendi kurallarımızı izleriz biz
Yırtıcıyız
Her halimiz ölümcül
Meddücezirlere boyun eğdirir
Tufanlarla oynarız
Tahmin ettiniz
Biz
Üniformalılarız

İki saat sonra Naga, tıraş losyonu kokusuna bulanmış pürneşe Eşfak Mir'le birlikte kapıdan içeri girdi. Komutan Yardımcısı'nın yaralı Leşker militanını dekor yaptığı gösterisi, omlet ve kebap servisi, "teslim" işlemleri bir saat daha sürdü. Bu görüşme boyunca, eli Naga'nın elinde boş sokaklardan Ahdus Otel'e kadar yapılan yolculuk boyunca Tilo, Gul-kak'ın Surya basmati pirinç torbasına geçirilmiş başının öne doğru sallanmasından ve Musa'nın küçük bir kayığın dibinde, boş sepetlerden bir örtünün altında kürekle bilinmezliğe götürülmesinden başka bir şeyi düşünemedi.

Naga düşünceli davranıp Ahdus Otel'deki odasının yanında bir oda ayırtmıştı ona. Ona, yanında kalmasını isteyip istemediğini –"Tamamen arkadaşça," diye ekle-

meyi ihmal etmeyerek– sordu. Tilo hayır deyince ona sarıldı ve iki uyku hapı verdi. ("Yoksa esrarlı bir sigarayı tercih mi ederdin? Bende sarılmış hazır bir tane var.") Oda servisini arayıp iki kova sıcak su istedi. Tilo, Naga'nın şefkatli ve iyi kalpli tavrından etkilendi. Onu hiç böyle görmemişti. Naga isterse giymesi için ona ütülü bir gömlek ve bir pantolon bıraktı. Öğleden sonra Delhi'ye kalkacak uçağa binmelerini önerdi. Tilo ona kararını bildireceğini söyledi. Musa'dan haber almadan gidemezdi. Gidemeyeceğini biliyordu. Ondan bir haber çıkacağını da biliyordu. Bir şekilde ona ulaşacağını. Gözlerini kapatmaktan âciz olarak, gözlerini kırpmaya bile korkarak, kırparsa görebileceği hayaletlerden ürkerek yatağına uzandı. Henüz tanışmadığı bir yanıyla Şiraz'a geri dönmek ve Pembe Yüzbaşı'yla adil bir kavgaya tutuşmak istiyordu. Uzun bir zaman geçtikten sonra aklına zekice bir sözün gelmesi gibi bir şeydi bu. Aynı zamanda bayağı ve ucuz bir hareket olurdu. Pembe Yüzbaşı şiddete eğilimli mutsuz bir kadındı, hepsi bu. Ölüm makinesi Susamuru gibi değildi. Dolayısıyla saptırılmış bir öç hayali kurmanın da bir anlamı yoktu.

Saçını özlemişti bile. Bundan sonra hiç uzatmayacaktı. Gul-kak'ın anısına.

O sabah saat on sularında, güç duyulur bir tıklamayla kapısına hafifçe vuruldu. Naga'dır diye düşündü, ama Hatice'ydi. Birbirlerini doğru dürüst tanımadıkları halde Tilo, Musa hariç, kimseyi gördüğüne bu kadar sevinemezdi. Hatice onu nasıl bulduğunu kısaca özetledi: "Bizim de kendi insanlarımız var." Neredeyse gerçek zamanlı olarak haber uçuran bu insanlar arama timini taşıyan teknecilerden birini ve hem komşu hem yol üstündeki tekne evlerin sakinlerini de kapsıyor olmalıydı. Şiraz Sineması'ndaki berber Muhammed Subhan Hacam'ı ve Ahdus Otel'deki komiyi de kapsıyor olmalıydı.

Hatice haberlerle gelmişti. Ordu, Komutan Gulriz adında korkulu bir militanın ölü olarak ele geçirildiğini duyurmuştu. Musa ise hâlâ Srinagar'daydı. Cenazeye gelecekti. Çeşitli örgütlere bağlı militanlar da orada hazır bulunacak ve Komutan Gulriz için saygı atışı yapacaklardı. On binlerce insan sokağa çıkacağı için dışarıda dolaşmaları güvenliydi. Ordu büyük bir katliama yol açmamak için çekilmek zorunda kalacaktı. Tilo, Hatice'yle beraber Hangâh-el-Mevla Külliyesi'nin oradaki güvenli bir eve gidecek, cenaze töreninden sonra Musa onunla orada buluşacaktı. Bunun önemli olduğunu bizzat Musa söylemişti. Hatice, Tilo'ya temiz giysiler –bir şalvar kamiz, bir firan ve limon yeşili bir başörtü– getirmişti. Kadının ayakları yere basan hali Tilo'yu içine gömüldüğü küçük acınma bataklığından bir ürpertiyle çıkarmıştı. Ona önceki gece yaşadığı sıkıntıların bu insanlar için normal hayat olduğunu hatırlatmıştı.

Sıcak su geldi. Tilo yıkanıp yeni giysilerini giydi. Hatice ona başörtüyü başına nasıl takacağını gösterdi. Habeşistanlı bir kraliçe gibi ihtişamlı olmuştu. Saçlarını –eski saçlarını– çok daha fazla tercih etse bile şu hali de hoşuna gitmişti hani. Naga'nın kapısının altına, akşama kadar döneceğini yazan bir not bıraktı ve Hatice'yle birlikte otelden çıkıp, sadece ölülerini defnedeceği zaman hayata dönen şehrin sokaklarına açıldılar.

Cenazeler Şehri bir anda uyanmış, canlanmış, hareketlenmişti. Her yerde büyük bir devinim vardı. Sokaklar birer dere yatağıydı; küçük akarsular oluşturan insanlar topluca Mezar-eş-Şüheda Irmağı'na doğru akıyordu. En dar sokaklarda bile kadın ve erkek toplulukları, hatta küçücük çocuklar, *Azadi! Azadi!* diye slogan atıyorlardı.

Hatice şehrin arka sokaklarına ait ayrıntılı bir haritayı kafasına kazımıştı besbelli. Tilo bundan müthiş etkilendi; onda böyle bir maharetin kırıntısı bile yoktu. Uzun ve dolambaçlı bir rotayı takip ettiler. *Azadi!* ezgileri yak-

laşan bir fırtınanın yankılı gümbürtüleri gibi geliyordu artık. (Vali maiyetiyle birlikte Daçigam'da mahsur kalan ve sokaklarda güvenlik sağlanana kadar şehre dönemeyen Garson Hobart, sekreterinin dışarı doğru tuttuğu telefondan dinlemişti sesleri.) Matmazel Cibin'in cenaze töreninden dokuz ay sonra bir yenisi daha yaşanıyordu. Bu sefer on dokuz tabut vardı. Ve İhvan'cıların naaşını çaldığı oğlanın cenazesini temsil eden bir tanesi boştu. Bir başkasıyla da, canı gibi sevdiği *bivakuf* Sultan'ına cennette katılmak üzere, zümrüt gözlü küçük adamın örselenmiş bedeni taşınıyordu.

Tilo, "Cenaze törenine ben de katılmak istiyorum," dedi Hatice'ye.

"Katılabiliriz. Ama tehlikeli olacaktır. Gecikebiliriz. Ve yaklaşma imkânımız da olmayacak. Kadınların mezara yaklaşmalarına izin verilmiyor. İstersen herkes ayrıldıktan sonra ziyarete gidebiliriz."

Kadınlara izin yok. Kadınlara izin yok. Kadınlara izin yok.

Kabirleri kadınlardan korumak için mi, kadınları kabirlerden korumak için mi?

Tilo sormadı.

Kırk beş dakika dolaştıktan sonra Hatice arabayı bir yere park etti ve birlikte eğri büğrü daracık sokaklardan hızlı hızlı yürüyerek şehrin, tek bir organizma gibi çeşitli yollardan –yeraltı ve yerüstü, dikey ve çaprazlama, sokaklardan çatılara, çatılardan gizli geçitlere– birbiriyle bağlantılı görünen bir bölgesine ulaştılar. Dev bir mercan resifi gibi veya bir karınca yuvası gibi.

Hatice, "Şehrin bu bölümü hâlâ bizim," dedi. "Ordu buraya giremiyor."

Küçük ahşap bir kapı aralığından yeşil halı döşeli yalın bir odaya geçtiler. Ciddi suratlı genç bir adam onları

karşılayıp içeri buyur etti. Onları hızlıca iki odadan geçirdi, üçüncüye girdiklerinde büyük bir dolabın kapağını açtı. Kapağın arkasında gizli bir bodruma inen dik ve dar bir merdiven vardı. Tilo, Hatice'nin peşi sıra basamakları indi. İçeride mobilya olmasa bile yere birkaç şilte ve minder konmuştu. Duvardaki takvim iki yıl öncesine aitti. Tilo'nun sırt çantası bir köşede diklemesine duruyordu. Biri onu *Şahin* TE'den kurtarma cesareti göstermişti. Merdivenden genç bir kız inip dantelli muşambadan bir *desterhan* serdi. Daha büyük bir kadın da onu bir tepside taşıdığı çaydanlık, fincanlar, bir tabak galeta ve bir tabak da dilimlenmiş kekle izledi. Tilo'nun yüzünü ellerinin arasına alıp onu alnından öptü. Fazla bir şey konuşulmadı, ama ana da kız da odada kaldılar.

Tilo çayını bitirince Hatice üstünde oturdukları mindere pat pat vurdu.

"Uyu. Gelmesi en az iki-üç saat sürer."

Tilo uzandı ve Hatice'nin üstünü yorganla örtmesine müsaade etti. Yorganın altından uzanıp elini tuttu. Gelecek yıllarda sıkı dost olacaklardı. Gözlerini kapattı. Kadınların mırıltılı sohbetleri, anlamasa da, acıyan tenine merhem oldu.

Beklediği adam geldiğinde hâlâ uyuyordu. Musa yanına bağdaş kurup oturdu ve onu daha iyi bir dünyaya uyandırma isteğiyle, dinlenen çehresini uzun uzun seyretti. Bir dahaki buluşmalarının çok sonra olacağını biliyordu. O da eğer talih yüzlerine gülerse.

Fazla zaman yoktu. Musa, hareketlilik dorukta ve sokaklar hâlâ insanlara aitken ayrılmak zorundaydı. Tilo'yu usulca uyandırdı.

"*Babacâna*. Uyan."

Tilo gözlerini açınca onu yanına çekti. Uzun bir süre boyunca sustular; söyleyecek bir şey yoktu. Hem de hiçbir şey.

Musa, "Kendi cenazemden geldim. Kendime yirmi pare saygı atışı yaptım," diye söze başladı.

Sonra Tilo, fısıltıdan öteye geçmeyen, çünkü her geçtiğinde muhtevasının ağırlığı altında ezilen bir sesle ona olanları anlattı. Hiçbir şeyi unutmadı. Hiçbir ayrıntıyı atlamadı. Ne bir sesi. Ne bir duyguyu. Söylenen veya söylenmeyen hiçbir sesi.

Musa onu başından öptü.

"Ne yaptıklarından haberleri yok. Gerçekten yok."

Sonra gitme vakti geldi.

"*Babacâna*, beni iyi dinle. Delhi'ye döndüğünde ne olursa olsun yalnız kalma. Çok tehlikeli. Arkadaşlarınla kal... Naga'yla mesela. Bunu söylediğim için benden nefret edeceksin, ama ya onunla evlen ya da annenin yanına git. Bir kılıfa ihtiyacın var. En azından bir süreliğine. Biz Susamuru'nun hakkından gelene kadar. Bu savaşı kazanacağız, ondan sonra da birlikte olacağız, sen ve ben. Ben başımı örteceğim –seninki gibi yakışmasa da– ve sen eline silahı alacaksın. Anlaştık mı?"

"Anlaştık."

Tabii öyle olmadı.

Musa ayrılmadan önce Tilo'ya mühürlü bir zarf verdi.

"Şimdi açma. Hüda hafız."

Tilo onu ancak iki yıl sonra görebilecekti.

Hatice'yle Tilo, Mezar-eş-Şüheda'ya gittiklerinde daha gün batmamıştı. Komutan Gulriz'in mezarı öbürlerine göre daha belirgindi. Üstüne hintkamışından küçük bir kameriye yapılmıştı. Gümüş ve altın simlerle ve yeşil bir bayrakla süslenmişti. Halkının yarınları için bugününü veren aziz bir özgürlük savaşçısının geçici türbesi olmuştu mezarı. Gözlerinden sel gibi yaş akan bir adam uzaktan bakıyordu.

Hatice bıyık altından, "Eski bir militan," dedi. "Yıllarca hapis yattı. Zavallı, yanlış kişiye ağlıyor."

"Belki de yanlış kişiye ağlamıyor," dedi. "Gul-kak'ı bilseler bütün dünya arkasından gözyaşı dökerdi."

Gul-kak'ın mezarına gül yaprakları döküp bir mum yaktılar. Arife'yle Matmazel Cibin'in mezarlarını bulup aynısını orada da yaptılar. Hatice, Matmazel Cibin'in mezar taşındaki yazıyı Tilo'ya okudu.

MATMAZEL CİBİN
2 Ocak 1992 – 22 Aralık 1995
Musa ve Arife Yesvi'nin sevgili kızı

Alttaki yarı gizli yazıyı da okudu.

Ah delile vann
Yeth manz ne kağn balay âsi
Noa es sa kunni cunglas manz roazâm

Tilo'ya çevirisini yaptı, ama o satırlarda neyin söylenmek istediğini ikisi de tam olarak bilmiyorlardı.

Musa'yla okudukları Mandelstam şiirinin son dizeleri davetsizce Tilo'nun aklına üşüştü.

Ölüm daha temiz, talihsizlik daha tuzlu,
Ve toprak daha hakikatli, daha korkunç

Ahdus Otel'e döndüler. Hatice, Tilo'yu odasına bırakana kadar yanından ayrılmadı. O gidince Tilo, Naga'yı arayıp döndüğünü ve yatıp uyuyacağını haber verdi. Musa'nın verdiği zarfı açmadan önce, sebebini kendisi de anlamadan –bilmediği bir tanrıya– küçük bir dua okudu.

Zarfta doktorun kulak damlası için verdiği reçeteyle Gul-kak'ın bir fotoğrafı vardı. Haki tişört, kamuflajlı askerî giysi ve Musa'nın *asal but*'larıyla makineye doğru gülümsüyordu. İki omzuna da çaprazlamasına alımlı meşin

birer fişeklik asmıştı ve belinde bir tabanca kılıfı vardı. Tepeden tırnağa silahlıydı yani. Fişekliğin her yuvasına birer yeşil biber yerleştirilmişti. Tabanca kılıfına da yeşil yapraklı taze bir beyaz turp konmuştu.

Musa resmin arkasına şöyle yazmıştı: *Canımız gibi sevdiğimiz Komutan Gulriz.*

Gecenin bir yarısı Tilo, Naga'nın kapısını çaldı. Naga açtı ve onu kollarıyla sardı. Geceyi tamamen arkadaşça olmak üzere, birlikte geçirdiler.

Tilo tedbirsiz davranmıştı.

Ölüm Vadisi'nden içinde küçük bir canla dönmüştü.

Hamile olduğunu öğrendiğinde Naga'yla iki aydır evlilerdi. Evlilerdi, ama "zifaf" denen hadise henüz cereyan etmemişti aralarında. Dolayısıyla çocuğun babasının kim olduğuyla ilgili bir şüphesi yoktu. Bebeği aldırmamayı düşündü. Niye olmasın? Oğlan olursa Gulriz. Kız olursa Cibin. Kendini anne olarak düşünemiyordu, ama ona bakılırsa gelin olarak da düşünememişti. Sonuçta gelin *olmuştu* ve bununla baş edebiliyordu. Öyleyse anne niye olmayacaktı?

Nihayetinde verdiği kararın ne Naga'ya beslediği duygularla ne de Musa'ya olan sevgisiyle bir ilgisi vardı. Karar daha derinden bir yerden geliyordu. İçindeki canın, kendi annesiyle ilişkisinde olduğu gibi, tuhaf ve tehlikeli balıklarla dolu ummanın aynısında yolunu bulmak zorunda kalacağından kaygılıydı. Meryem İpe'den daha iyi bir anne olacağına güvenemiyordu. Salim bir kafayla düşününce, ondan ancak çok daha kötü bir anne olabilirdi. Küçük bir çocuğu kendi varlığının eziyetine mecbur bırakmak istemiyordu. Dünyayı kendinin bir benzerine mecbur bırakmak istemiyordu.

Para derdi de cabası. Gerçi biraz parası vardı, ama sadece biraz. Gelmediği için işinden atılmış ve bir yenisini bulmamıştı. Naga'dan kendisine bir iş bulmasını istemiyordu. Öyle olunca da bir devlet hastanesine gitti.

Bekleme salonu, gebe kalamadıkları için kocalarınca evlerinden atılan perişan kadınlarla doluydu. Kadınlar kısırlık testi için gelmişlerdi. Tilo'nun MTP –Gebeliğin Tıbbi Yöntemlerle Sona Erdirilmesi– denen işlem için orada olduğunu öğrenince nefret ve tiksintilerini gizleyemediler. Doktorlar da onu tasvip etmediler. Tilo onların öğütlerini kayıtsızca dinledi. Fikrini değiştirmeyeceğini açıklayınca, muvafakat belgesini imzalayacak birini, tercihen çocuğun babasını sordular, yoksa genel anestezi yapamayacaklarını söylediler. Tilo onlara anestezisiz yapmalarını söyledi. Acıdan bayıldı ve genel koğuşta uyandı. Yatakta biri daha vardı. Böbrek yetmezliği olup acıyla bağıran bir çocuk. Bütün yataklarda birden fazla hasta vardı. Yerde yine hastalar; çevrelerinde de onlar kadar hasta görünen ziyaretçi ve aile kalabalıkları. Doktorlar ve hemşireler bezgin bir edayla o keşmekeşin içinde yollarını bulmaya çalışıyorlardı. Savaş dönemindeki bir yaralılar koğuşu gibiydi. Ama bir farkla: Delhi'de her zamankinin –zenginlerin yoksullara karşı olan savaşı– haricinde bir savaş yoktu.

Tilo kalkıp güçlükle koğuştan çıktı. Hasta ve ölüm döşeğindeki insanlarla kaynayan kirli hastane koridorlarında yolunu kaybetti. Zemin katta, pazıları bir başkasına aitmiş gibi görünen ufak tefek bir adamdan ona çıkışı göstermesini istedi. Adamın gösterdiği yol hastanenin arka tarafına götürüyordu; morga ve morgun da ilerisinde, artık kullanılmadığı izlenimini veren bakımsız bir Müslüman mezarlığına açılıyordu.

Yaşlı kocaman ağaçların dallarından, eski bir nümayişten kalma siyah flamalar gibi yarasalar sarkıyordu. Et-

rafta kimse yoktu. Tilo kırık bir mezara oturup nerede olduğunu anlamaya çalıştı.

O sırada eski bir bisiklet üstünde kızıl garson ceketli sıska, kel bir adam zil çalarak çıkageldi. Bisikletin arkasına kadife çiçeklerinden küçük bir demet tutturulmuştu. Çiçeklerle ve bir toz beziyle mezarlardan birine yöneldi. Mezarın tozunu aldıktan sonra çiçekleri oraya bıraktı, bir süre sessizce dikildi, ardından alelacele gitti.

Tilo mezarın yanına gitti. Anladığı kadarıyla kitabesi İngilizce olan tek mezardı bu. Taşında, aşk acısından ölen Rumen dansöz Begüm Renata Mümtaz Madam'a ait olduğu yazıyordu.

Bisikletli adam, Goncagül Restoran Bar'daki işinden günlük izinde olan Roşan Lâl'di. Tilo onunla on yedi yıl sonra, İkinci Matmazel Cibin'le mezarlığa döndüğünde karşılaşacaktı. Tabii onu tanımayacaktı. Mezarlığın kendisini de tanımayacak, çünkü orası unutulmuş mevtaların bakımsız mekânı olmaktan çıkacaktı.

Roşan Lâl gittikten sonra Tilo, Begüm Renata Mümtaz Madam'ın mezarı üstüne yattı. Biraz ağladıktan sonra uykuya daldı. Uyandığında artık eve dönmeye ve onu bekleyen hayatı karşılamaya daha hazırdı.

O hayatın içinde, haftada en az bir kere olmak üzere, Büyükelçi Şivaşankar ve –Keşmir dahil, neredeyse her konuda Tilo'nun ellerini titretip tabağındaki çatal bıçağı zangırdatacak kadar farklı düşünen– karısıyla alt katta yemek yemek de vardı.

Anakaradaki aptallaşma süreci, üstelik askerî işgale bile gerek duymaksızın, görülmemiş bir hız kazanmıştı.

"Bir de mevsimlerin değişimi vardı.
'Bu da bir yolculuk,' dedi M,
've bizi bundan mahrum bırakamazlar.'"

Nadezhda Mandelstam

10

Mutlak Mutluluk Bakanlığı

Yoksul çevrede, mezarlığa akıllı bir kadının taşındığı dedikodusu çabucak yayıldı. Cennet Pansiyon, çocuklarını Tilo'nun verdiği derslere kaydettirmek isteyen mahalleli ana babaların akınına uğradı. Öğrenciler Tilo'ya Madam, bazen de Üstanici –Urducada öğretmenim– diye hitap ediyorlardı. Tilo eski dairesinin karşısındaki okulda çocukların sabahları milli marş okumalarını özlese de kendi öğrencilerine herhangi bir dilde marş öğretmedi, çünkü orada sözü edilen şeylerin –"güçlükleri aşmanın"– herhangi bir yerde, herhangi birinin ufkunda olup olmadığından emin değildi. Fakat çocuklara aritmetik, resim, bilgisayar grafiği (asgari harç paralarıyla satın aldığı üç tane ikinci el dizüstü bilgisayarda), biraz temel fen bilgisi, İngilizce ve ayrıksılık öğretiyordu. Buna karşılık onlardan da Urduca ve biraz mutlu olma sanatını öğrendi. Gün boyu çalıştı ve hayatında ilk kez gecelerin tamamını uyuyarak geçirdi. (İkinci Matmazel Cibin, Encüm'le yatıyordu.) Her geçen günle birlikte Musa'nın "kurtarılan malları"ndan biri olduğu duygusundan sıyrılıyordu. İki günde bir, ayrıldığından beri uğramadığı eski dairesini ziyaret etme planı yapmasına rağmen oraya bir türlü gidemedi. Bazı eşyalarını almaya –hayatlarına damdan düşer gibi inen şu garip kadının nerede nasıl yaşadığını

sırf merak ettikleri için– giden Encüm ve Saddam aracılığıyla Garson Hobart'tan mesaj geldikten sonra bile gidemedi. Fakat bu arada, evi boşaltana kadar ödemesi gerektiğini düşündüğü kirayı yatırmaya devam etti. Musa'dan haber almaksızın birkaç ay geçtikten sonra, "malları" getiren manavla mesaj gönderdi, ama yine haber çıkmadı. Öte yandan, içinde yıllarca taşıdığı daimi tedirginliğin –Musa'nın ölüm haberini ansızın alma korkusunun– yükü az da olsa hafiflemişti. Musa'ya olan sevgisi azaldığından değil, mezarlık sakinlerinin yaralı emanetlerine göz kulak olan yaralı mezarlık melekleri, âlemler arasındaki kapıları –yasadışı olarak, küçük bir aralık olarak– açık tuttuklarından ve dirilerle ölülerin ruhları, aynı partinin konukları gibi birbirleriyle haşır neşir olabildiklerinden. Böylesi hayatın kararlığını da, ölümün kesinliğini de azaltıyordu. Her şeye tahammül etmeyi biraz daha kolaylaştırıyordu.

Tilo'nun verdiği derslerin başarı ve saygınlığından cesaret alan Üstat Hamid umut vaat eden öğrencilere bir kez daha müzik öğretmeye başladı. Bunlara Encüm de ezana icabet eder gibi katıldı. Gerçi hâlâ şarkı okumuyordu Encüm, ama Bandikut Zeynep'i müziğe ısındırma çalışmalarında yaptığı gibi artık mırıldanıyordu. Zeynep de, Encüm'le Tilo'nun –hızla büyüyen, edepsizleşen ve fena halde şımartılan– İkinci Matmazel Cibin'e bakmasına yardım etme bahanesiyle öğle sonralarını, akşamlarını, hatta gecelerini mezarlıkta geçirmeye başlamıştı. Tabii bunun gerçek nedeni onun Saddam Hüseyin'le olan –kimsenin de gözden kaçırmadığı– delişmen gönül ilişkisiydi. Zeynep artık meslek öğrenimini tamamlamış ve hanımlara özel siparişle giysi diken tombul bir modacı olmuştu. Tilo ilk geldiğinde onu ağırlamak için odasına konan Nimmo Gorakhpuri'nin bütün eski moda dergilerini de, bigudi ve makyaj malzemelerini de o miras

almıştı. Saddam'ın ilk sözsüz aşk ilanı, Zeynep'in onun el ve ayak tırnaklarını işveyle kırmızıya boyamasına izin vermek olmuş, bu esnada ikisi de kıkır kıkır gülmüşlerdi. Sonra da Saddam kendiliğinden dökülene kadar o ojeyle dolaşmıştı.

İkisi birlikte mezarlığı bir hayvanat bahçesine, yaralı hayvanlardan Nuh'un Gemisi'ne çevirdiler. Uçamayan genç bir tavus kuşu sözgelimi ve onun belki annesi olan dişi bir tavus kuşu. Bütün gün uyuyan üç yaşlı inek. Zeynep bir gün motorlu bir çekçekle, saçma sapan fosforlu renklere boyalı otuz küsur muhabbetkuşuyla dolu birkaç kafes getirmişti. Onları bisikletinin arkasına istiflemiş olarak eski şehirde işportacılık yapan bir kuşçudan gözü dönmüş bir halde satın almıştı. Renkleri fosfor olunca Saddam onları serbest bırakamayacaklarını, avcılara ânında yem olacaklarını söyledi. Onlara iki mezar arasında havadar, yüksek bir kafes yaptı. Muhabbetkuşları orada azman ateşböcekleri gibi uçuşuyordu. Saddam'ın bir parkta bulduğu, evcilken terk edilen küçük bir kaplumbağa şimdi burun deliğinin tekinde bir yonca dalıyla kendine ait küçük bir çamur birikintisinin önünde ağnıyordu. Kısrak Payal'a topal bir eşek arkadaş gelmişti. Kimsenin bilemediği bir nedenden ötürü ona Maheş diyorlardı. Biru artık yaşlanıyordu, ama onda da Yoldaş Lâli'de de torun torba çoğalmış, etrafta oynaşıyorlardı. Onun dışında mezarlığa muhtelif kediler, Cennet Pansiyon'a da insanlar gelip gidiyordu.

Pansiyonun arkasındaki bostan, mezarlık toprağının kadim bir kompost hazinesi olmasından olacak, güzel mahsul veriyordu. Kimse –özellikle de Zeynep– sebze yemeye çok heves etmese bile patlıcan, fasulye, biber, domates ve çeşitli kabak türleri yetiştiriyorlar, kabristan çevresindeki yollardan gelen ağır egzoz dumanları bile bostana değişik kelebeklerin üşüşmesine engel olamıyordu.

Encüm, Cennet Pansiyon'a bir havuz yapılması gerektiği fikrini ortaya attı. "Niye olmasın?" dedi. "Niye sadece zenginlerin yüzme havuzu olsun? Bizim niye olmasın?" Saddam, suyun yüzme havuzları için büyük önem taşıdığını, susuzluğun da sorun olacağını söyleyince, yoksulların susuz bir havuzun kıymetini mutlaka bilecekleri karşılığını verdi. Böylece büyük bir su tankı boyutunda ve bir metre kadar derinliğinde bir çukur kazıtıp kenarlarına mavi banyo fayansı döşetti. Haklıydı. İnsanlar havuza sahiden itibar gösterdi ve temiz mavi suyla dolacağı gün için –*İnşallah, İnşallah* diye diye– dua ettiler.

Sözün özü; Halk Havuzu, Halk Hayvanat Bahçesi ve Halk Okulu'yla eski mezarlıkta her şey yolunda gidiyordu. Fakat Dünya için aynı şeyi söylemek mümkün değildi.

Encüm'ün eski arkadaşı D.D. Gupta Bağdat'tan, daha doğrusu Bağdat'ın artıklarından savaş ve dehşet hikâyeleriyle, katliam, bombalama ve kıyım hikâyeleriyle, koca bir diyarın bilerek ve yöntemli olarak bir yeryüzü cehennemine çevrilme hikâyeleriyle dönmüştü. Hayatta olduğuna ve dönecek bir evinin olmasına şükrediyordu. Patlama bariyerlerine, hatta ticari girişimlere bile artık tahammülü kalmamıştı ve Irak'a gittiğinde arkada bıraktığı metruk ve perişan hayalet yuvasının böyle neşvünema bulup gelişmiş olmasına seviniyordu. Encüm'le birlikte gevezelik yaparak, televizyonda eski Hint filmleri seyrederek, büyüme ve inşaat tasarılarını takip ederek (yüzme havuzunun yapımını o denetliyordu) saatler geçiriyorlardı. Kendi hesabına Bayan Gupta da dünyevi aşklardan el etek çekmişti ve bütün vaktini Tanrı Krişna'ya adadığı ibadet odasında geçiriyordu.

Bu arada yurtiçinde de artık felaket kapıyı çalmıştı. Gucerat ka Lalla seçim sandıklarına damgasını vurmuş ve yeni başbakan o olmuştu. İnsanlar onu putlaştırıyor-

lardı ve küçük kasabalarda onun baş tanrı olduğu tapınaklar peydahlamaya başlamıştı. Hararetli bir destekçisi ona, kumaşına *LallaLallaLalla* sözü dokunmuş ince çizgili bir takım elbise hediye etmişti. Adam devlet başkanlarını o elbiseyle karşılıyordu. Duygu yüklü bir radyo yayınında her hafta doğrudan ulusa hitap ediyordu. Temizlik, Saflık ve Ülke İçin Fedakârlık mesajını efsanelerle, halk masallarıyla veya ferman eder gibi veriyordu. Halka açık parklarda toplu yoga seanslarını yaygınlaştırdı. Haftada en az bir kere yoksul bir semti ziyaret edip sokakları bizzat süpürüyordu. Popülerliğiyle beraber paranoyası ve gizli saklı halleri de arttı. Kimseye güvenemez ve kimseden fikir almaz oldu. Yalnız yaşıyor, yalnız yiyor ve kesinlikle insan içine çıkmıyordu. Kişisel güvenlik önlemi olarak başka ülkelerden çeşnicibaşılar ve muhafızlar tuttu. Derin etkileri olan büyük açıklamalar yaptı ve köktenci kararlar aldı.

Onu iktidara getiren Örgüt bireylere tapınmayı onaylamıyor, tarihi ön plana alıyordu. Gerçi onu desteklemeyi sürdürdü, ama yerine bir halef hazırlama çalışmalarını da sessizce başlattı.

Zamanlarının gelmesini bekleyen safran renkli muhabbetkuşlarının bağları çözüldü. Üniversite kampüslerini ve mahkeme salonlarını bastılar, konserlere saldırdılar, sinema salonlarını dağıttılar, kitapları yaktılar. Tarihi mitolojiye, mitolojiyi de tarihe çevirme sürecini resmîleştirmek için bir muhabbetkuşu eğitim komitesi kuruldu. Kızıl Kale'deki Ses ve Işık gösterisi gözden geçirilmek üzere değerlendirmeye alındı. Müslümanların yüzyıllar süren hükümranlığı kısa sürede şiirden, müzikten ve mimariden arındırıldı ve Üstat Gülsüm Bi'nin vaktiyle umut bağladığı boğuk kıkırtılardan biraz daha uzun süren kılıç şakırtılarına ve kan dondurucu savaş naralarına indirgendi. Kalan süre Hinduların şanlı öyküleriyle doldurulduğu. Her za-

man olduğu gibi, tarih yine geçmişin araştırılmasından ibaret kalmamış, bir gelecek tasarımı da olmuştu.

Kendilerini "Hindu inancının müdafileri" olarak tanımlayan küçük haydut çeteleri kendi çıkarlarına olmak üzere köylülerden para toplamaya giriştiler. Siyasete soyunmak isteyenler hamasi nutuklar çeker veya Müslümanları döverken kendilerini filme aldılar, sonra bu görüntüleri YouTube'a yükleyerek mesleğe atıldılar. Hinduların hac ziyareti ve dinî bayramlarının hepsi de kışkırtıcı birer zafer alayına çevrildi. Kamyon ve motosikletli hacılara, bayram kutlayan insanlara silahlı mangalar eşlik ediyor, barışçıl bölgelerde hır çıkarmanın yollarını arıyorlardı. Bay Aggarval ve onun Cantar Mantar'daki tıknaz Gandi'ci maskotundan öğrendikleri numaranın da yardımıyla, artık safran renkli bayraklarının yerine gururla ulusal bayrağı sallıyorlardı.

Kutsal İnek milli bir simge oldu. Hükümet inek idrarını –hem içecek hem de deterjan olarak– teşvik eden kampanyalara destek verdi. Lalla'nın güçlü olduğu kalelerden, sığır eti yemek veya inek boğazlamakla suçlanan insanların açıktan açığa kamçılandıkları ve sık sık linç edildikleri haberleri sızıyordu.

Irak'taki son tecrübelerini de hesaba katan dünyevi tabiatlı D.D. Gupta, bunca hareketin uzun vadeli sonucu olarak patlama bariyerlerine yönelik bir talebin doğacağı, başka da hiçbir şey olmayacağı kanaatine vardı.

Nimmo Gorakhpuri bir hafta sonu geldiğinde, komşusunun arkadaşının akrabası olan birinin ailesi önünde döve döve öldürüldüğünü ve bunu yapan serserilerin onu inek boğazlamak ve sığır eti yemekle itham ettiğini dördüncü ağızdan, tüm şiddet dolu ayrıntılarıyla kelimesi kelimesine anlattı.

"Şu yaşlı inekleri buradan kovalasanız iyi olur," dedi. "Burada can verecek olurlarsa, daha doğrusu can verdik-

leri *zaman*, onları sizin boğazladığınızı söylerler ve bu da hepinizin sonu olur. Şu araziye göz koymuşlardır mutlaka. Bugünlerde işler böyle yürüyor. Sizi sığır eti yemekle suçluyor, sonra evinize, arazinize konup sizi mülteci kampına gönderiyorlar. Mesele inek değil, emlak. Çok dikkatli olmalısınız."

Saddam, "Nasıl dikkatli?" diye sesini yükseltti. "O piçlere karşı dikkatli olmamızın tek yolu varlığımızın ortadan kalkması! Seni öldürmek isterlerse ne kadar dikkatli olursan ol, bir ineği ister boğazla ister boğazlama, hatta bir ineğe ister göz koy ister göz koyma, zaten öldürürler." Saddam'ın çileden çıktığına ilk kez şahit oluyorlardı. Herkes şaşırmış durumdaydı. Kimse onun geçmişini bilmiyordu. Encüm kimseye anlatmamıştı. Sır tutmada kimse onun eline su dökemezdi.

Aralarında bir merasim haline gelen Bağımsızlık Günü'nde Saddam kırmızı araba koltuğunda gözlüğünü takıp Encüm'ün yanına oturdu. Televizyon, Gucerat ka Lalla'nın Kızıl Kale'deki saldırgan konuşmasıyla Gucerat'taki büyük bir halk protestosu arasında gidip geliyordu. Una vilayetinde çoğu Dalit olan binlerce kişi, bir kamyonette ölü bir ineği taşıyan beş Dalit'in yoldan çevrilip herkesin içinde kamçılanmasını protesto etmek için toplanmıştı. Oysa Dalit'ler ineği öldürmemişlerdi; yıllar önce Saddam'ın babasının yaptığı gibi, hayvanın leşini almışlardı, o kadar. Reva görüldükleri muameleye dayanamayan beş adamın beşi de intihara kalkışmış, biri başarmıştı.

Encüm, "Önce Müslümanlarla Hıristiyanların işini bitirmeye çalıştılar. Şimdi de Çamar'ları hedef alıyorlar," dedi.

Saddam, "Tam tersi," dedi. Ne demek istediğini açıklamadı, ama peş peşe konuşan hatiplerin, üst kastlara mensup Hindular için bir daha kesinlikle sığır leşi toplamayacaklarına ant içmesi onu adeta kendinden geçirmişti.

Gösteri mahalline ulaşan yolların çıkışında mevzilenmiş serseri çetelerinin dağılacak protestocuları toplamak için bekledikleri haberiyse televizyon kanallarına hiç çıkmadı.

Encüm'le Saddam'ın Bağımsızlık Günü televizyon izleme merasimi, dışarıda çamaşır asmakla meşgul olan Zeynep'in dehşet çığlıklarıyla kesintiye uğradı. Hemen dışarı fırlayan Saddam'ı, ondan daha yavaş kalan, endişe içindeki Encüm takip etti. Gördüklerinin bir hayal değil de gerçek olduğuna inanmak biraz zamanlarını aldı. Bakışlarını havaya kaldırmış olan Zeynep korkuyla donakalmıştı.

Bir karga, kanatlarından biri yelpaze misali açık, havada donakalmış gibi asılı duruyor; görünmez bir haça yanlamasına asılmış tüylü bir İsa'yı andırıyordu. Gökyüzünü heyecana kapılarak alçaktan uçan binlerce karga kaplamış, çılgın gaklamaları şehirdeki başka her sesi bastırmıştı. Onların üstünde çaylaklar başka bir katman halinde belki meraktan, ama her halükârda esrarengiz bir şekilde sessizce döneniyordu. Çarmıha gerili kargada hiçbir kıpırtı yoktu. Göz açıp kapatana kadar toplanan küçük bir insan kalabalığı gelişmeleri izlemeye, birbirlerini ölesiyle ürkütmeye, havada donakalmış bir karganın gizli anlamları üstüne birbirlerine akıl vermeye; şu uğursuz işaretin, şu dehşetli lanetin onlara getireceği felaketlerin tam mahiyeti üstüne tartışmaya girişti.

Fakat olanlarda bir esrar yoktu. Karga havada uçarken bir kanadı, mezarlıktaki yaşlı banyan ağaçlarının dalları arasında kalan görünmez bir uçurtma ipine takılmıştı. Nitekim sorumsuz uçurtmanın mor renkli kâğıdı ağaçlardan birinin yaprakları arasından seçilebiliyordu. Piyasayı bir anda işgal eden yeni Çin malı uçurtma ipi, cam tozuyla kaplı olan şeffaf ve dayanıklı bir plastikten mamuldü.

Bağımsızlık Günü uçurtma savaşçıları o iplerle başka uçurtmaların ipini "kesip" onları düşürüyorlardı. Bu yüzden şehirde şimdiden bazı trajik kazalar yaşanmıştı bile.

Karga başta mücadele etmiş, ama her hareketinde ipin kanadına daha fazla gömüldüğünü fark etmiş olacak ki, sonradan çırpınmayı bırakmıştı. Aşağıda toplanan insanlara başını hafifçe eğmiş olarak kıpırdamadan, şaşkın ve parlak gözlerle bakıyordu. Her geçen saniyeyle birlikte gökyüzü, kendilerini kaybedercesine gitgide telaşlanan kargalarla daha da kaynıyordu.

Bir durum değerlendirmesi yaptıktan sonra aceleyle uzaklaşan Saddam, birkaç koli sicimiyle çamaşır ipini uç uca düğümlemiş olarak döndü. İpin bir ucuna bir taş bağladı, görünmez uçurtma ipinin eğrisini sezgisiyle hesap etti, kendi ipinin üste çıkmasını ve taşın ağırlığıyla öbür ipi aşağı çekmesini umarak güneş gözlüğünün gerisindeki gözlerini kıstı ve taşı havaya fırlattı. Başarana kadar birkaç deneme yapması ve taşı birkaç kez değiştirmesi gerekti (taşın yükseklere erişecek kadar hafif, ama uçurtma ipinin üstünden aşarken, onu yaprakların arasından aşağı çekecek kadar da ağır olması gerekiyordu). Sonunda uçurtma ipi kurtuldu. Karga iple birlikte yere çakılacak gibi oldu, ama sonra mucizevi bir şekilde uçup uzaklaşıverdi. Gökyüzü açıldı, gaklamalar yavaş yavaş dindi.

Her şey normale döndü.

Mezarlıktaki seyircilerden akıldışı ve hurafeci tıynette olanlar –yani Üstanici dahil hepsi– büyük bir felaketin savuşturulduğuna ve bir hayra tebdil olduğuna emindiler.

Kader Ânının Kahramanı kutlandı, kucaklandı ve öpüldü.

Böyle bir fırsatı kaçırmayacak tabiattaki Saddam, dem bu demdir, diye karar verdi.

O akşam geç saatte Encüm'ün odasına geldi. Encüm bir dirseğine yaslanmış olarak yanlamasına uzanıyor, derin uykudaki İkinci Matmazel Cibin'i sevgiyle izliyordu. (Uygunsuz uyku masallarına daha zaman vardı.)

"Düşünsene," dedi, "Tanrı'nın lütfu olmasa şu yavrucak şimdi bir devlet yetimhanesinde olacaktı."

Saddam saygılı bir sessizlik içinde makul bir sürenin geçmesini bekledikten sonra resmî bir dille, Zeynep'le evlenmek için izin istedi. Ansızın içinde eski bir sızı uyanan Encüm başını kaldırmadan, biraz da sitemle karşılık verdi.

"Bana ne soruyorsun? Saide'ye sor. Zeynep'in annesi o."

"O meseleden haberim var. O yüzden sana soruyorum."

Encüm memnuniyetini belli etmedi. Onun yerine Saddam'ı bir yabancıymış gibi tepeden tırnağa süzdü.

"Bir suç işleyip ardından Iraklı Saddam Hüseyin gibi asılmayı bekleyen bir adamla Zeynep niye evlensin? Bana bir sebep ver."

"*Arre yâr*, bunlar artık geride kaldı. Gerek kalmadı. İnsanlarım ayaklandı." Saddam cep telefonunu çıkarıp Saddam Hüseyin'in idam görüntüsünü ekrana getirdi. "İşte, bak. Gözlerinin önünde bunu siliyorum. Bak, gitti. Artık buna ihtiyacım yok. Artık yeni bir videom var. Bak."

Encüm yatağından güçlükle doğrulup kemikleri kütürdeyerek otururken bıyık altından, "Hey Allahım! Ne günah işledim de şu deliyi bana musallat ettin?" diye sevecenlikle homurdandı. Ardından okuma gözlüğünü taktı.

Saddam'ın açtığı yeni video görüntüsü, sömürge döneminden kalma zarif eski bir bungalovun –Gucerat'taki bir vilayet tahsildarının makamı– önüne park etmiş birkaç paslı kamyonetle başlıyordu. Kamyonetler sığır leşleri ve iskeletleriyle tepeleme doluydu. Öfkeli genç Dalit'ler leşleri indirip bungalovun geniş kemerli veran-

dasına doğru fırlatmaya başladılar. Konutun garaj yoluna sığır iskeletlerinden mide bulandırıcı bir iz bıraktılar, tahsildarlık makamının masasına boynuzlu dev bir kafatası koydular ve güzelim koltukların üstüne örtü örter gibi, yılanları andırır sığır omurgalarını serdiler.

Encüm görüntüyü şaşkınlıkla izlerken ekranın ışığı bembeyaz tek dişinde ışıldıyordu. Adamların bağırdığı anlaşılsa da telefonun sesi Matmazel Cibin uyanmasın diye kısılmıştı.

"Ne diye bağırıyorlar? Guceratça mı?" diye sordu.

Saddam, "Anan var ya! Ona iyi bak!" diye fısıldadı.

"*Ai hai!* Bu çocuklara ne yapacaklar şimdi?"

"Sefil orospu çocukları, ne yapabilirler ki? Kendi boklarını temizlemekten âcizler. Kendi annelerinin cenazelerini gömemiyorlar. Ne yaparlar, bilmiyorum. Ama bu onların sorunu, bizim değil."

Encüm, "Peki ya şimdi?" diye sordu. "Videoyu sildin... polis olacak şu piçi öldürme fikrinden vazgeçtin mi yani?" Sesi hayal kırıklığına uğramış gibiydi. Hatta kınar gibiydi.

"Onu öldürmeme gerek kalmadı. Şimdi sen de gördün; insanlarım ayaklandı! Artık savaşıyorlar! Bir Sehravat bizim için ne ki? Hiçbir şey!"

"Büyük kararları cep telefonundaki görüntülere göre mi veriyorsun yani?"

"Bugünlerde böyle, *yâr*. Dünya artık video görüntülerinden ibaret. Ama ne yaptıklarını gördün! Bu gerçek. Film değil. Onlar oyuncu değil. Tekrar görmek ister misin?"

"*Arre*, bu o kadar kolay değil, *babu*.[1] O çocukları dayaktan geçirecekler, satın alacaklar... bugünlerde böy-

1. Hintçede özellikle küçükler için bir sevgi, büyükler için de saygı hitabı. (Ç.N.)

le... Ayrıca işlerini bırakırlarsa nasıl geçinecekler? Ne yiyecekler? *Çalo*,[1] bunları sonra düşünürüz. Babanın güzel bir fotoğrafı var mı? Televizyon odasına asabiliriz."

Encüm, Saddam'ın babasının portresini Zakir Miyan'ın banknotlardan gevrek kuşlarıyla süslü resminin yanına asmayı öneriyordu. Saddam'ı damadı olarak benimsediğini böyle ilan ediyordu.

Saide çok sevinmiş, Zeynep kendinden geçmişti. Düğün hazırlıkları başladı. Madam Tilo dahil herkes, Zeynep'in tasarlayacağı yeni giysiler için ölçü verdi. Nikâhtan bir ay önce Saddam bütün takımı özel bir ziyafete götüreceğini açıkladı. Bir sürprizi vardı. İmam Ziyaüddin gidemeyecek kadar zayıf durumdaydı, Üstat Hamid'in de torununun doğum günüydü. Doktor Azad Bhartiya, Saddam'ın tercih ettiği ziyafet yerinin ilkelerine aykırı olduğunu, ama olmasa bile zaten yemesinin mümkün olmayacağını söyledi. Dolayısıyla ekip Encüm, Saide, Nimmo Gorakhpuri, Zeynep, Tilo, İkinci Matmazel Cibin ve Saddam'dan ibaretti. Ve Saddam hariç kimse, onları neyin beklediğini rüyalarında bile göremezlerdi.

Saddam'ın arkadaşlarından Nareş Kumar, ayın üç-dört gününü geçirdiği Delhi'de bir saray yavrusu ve pahalı arabalardan bir filosu olan milyarder bir sanayicinin beş özel şoföründen biriydi. Ve bu arkadaş, düğüne hazırlanan takımı patronunun gümüş renkli, deri koltuklu Mercedes'iyle mezarlıktan almaya geldi. Zeynep ön koltukta Saddam'ın kucağında oturdu, öbürleri de arka koltuğa sığıştılar. Tilo, Delhi sokaklarının sefasını bir Mercedes gezintisiyle süreceğini asla hayal edemezdi. Fakat

1. (Hintçe) Hadi. (Ç.N.)

bunun, hayal gücünün fena halde kısıtlanmış olmasından kaynaklandığını çok geçmeden anladı. Araba hızlanınca yolcular ciyak ciyak bağırdı. Saddam nereye gittiklerini ısrarlara rağmen ele vermedi. Eski şehrin yakınlarından geçerlerken, arkadaşlar ve tanışlar tarafından görülme umuduyla pencereden dışarı hevesle başlarını uzattılar. Güney Delhi'ye doğru ilerlerken, aracın kendisiyle içindeki yolcular arasındaki uyumsuzluk birçokları tarafından merak, bazılarınca da öfkeli bakışlarla karşılandı. Biraz ürkerek pencere camlarını yukarı kaldırdılar. Ağaçların sıralandığı uzun bir bulvarın sonundaki bir kavşakta, iki dirhem bir çekirdek giyinmiş bir grup Hicranın dilendiği (dilenmek derken, aslında arabaların camlarına vurup para istiyorlardı) yerde durdular. Trafik lambasında duran bütün arabaların camları kapalıydı. İçlerindeki insanlar da Hicralarla göz temasından kaçınmak için ne yapacaklarını şaşırmışlardı. Gümüş Mercedes'i görür görmez paranın kokusunu alan dört Hicra da, saf bir yabancıya denk gelme umuduyla aracın başına üşüştü. Arabayı yumruklamaya kalmadan pencere camları inince ve Encüm, Saide ve Nimmo Gorakhpuri kendilerine doğru gülümseyip Hicralar gibi parmaklar açık olarak el çırpınca neye uğradıklarını şaşırdılar. Fakat ilk şaşkınlığın ardından hemen karşılıklı bir dedikodu başladı. Dilenen dörtlü hangi Gharana'ya aitti? Üstatları kimdi? Ya Üstatlarının Üstadı? Hicra dörtlüsü dirseklerini Mercedes'in pencerelerine yaslayıp popolarını kışkırtıcı bir edayla trafiğe doğru uzatmışlardı. Işık yeşile dönünce arkadaki arabalar sabırsızlıkla korna çaldı. Ve yaratıcı bir edepsizlik silsilesiyle cevaplarını aldılar. Saddam onlara yüz rupi'yle birlikte kartvizitini uzattı. Onları düğününe davet etti.

"Mutlaka gelmelisiniz!" Hicralar gülümseyerek el salladı ve sinirli trafiğin arasında gösterişle salına salına işlerine devam ettiler. Hızla uzaklaşan arabanın içindeki

Saide, cinsiyet değiştirme ameliyatları ucuzladığı, iyileştiği ve insanların bu ameliyatı olmaları kolaylaştığı için Hicralığın yakında ortadan kalkacağını açıkladı. "Kimsenin bizim yaşadıklarımızı yaşaması gerekmeyecek artık," dedi.

Nimmo Gorakhpuri, "Yani artık Hindistan-Pakistan savaşı olmayacak mı?" diye sordu.

Encüm, "O kadar da kötü değildi," diye yorum yaptı. "Soyumuzun tükenmesi yazık olur."

Nimmo Gorakhpuri, "Gayet de kötüydü," dedi. "Dr. Muhtar denen şarlatanı unuttun mu? Sırf senden bile ne kadar para kaldırdığını?"

Araba geniş caddelerde ve dar sokaklarda, kaymak gibi ve delik deşik yollarda çelik bir hava kabarcığı gibi iki saat boyunca ilerledi. Balta girmemiş ormanlar gibi apartmanların arasından, dev beton eğlence parklarının, tuhaf tasarımlı düğün salonlarının ve gökdelenler kadar yüksek beton heykellerin –belinde pars postundan beton bir peştamal ve boynunda beton bir kobra olan Şiva ile beton vücut kılları, beton kuyruğu ve göğsünde bir metro rayı olan Hanuman'ın– önünden akıp gittiler. Üstünde işemesi imkânsız, bir buğday tarlası kadar geniş, yirmi şeridin yirmisinde de arabaların vızır vızır işlediği ve iki yanında çelikten camdan kulelerin yükseldiği bir üstgeçidi aştılar. Fakat geçitten sapan bir yola girdiklerinde, altta bambaşka bir dünyanın olduğunu; yolu, yol kaplaması, aydınlatması, kuralları olmayan, tehlike ve vahşetle dolu bu dünyada otobüslerin, kamyonların, kağnıların, çekçeklerin, el arabalarının ve yayaların yaşam mücadelesi içinde birbiriyle itişip kakıştığını gördüler. Bir dünya, durup saatin kaç olduğunu bile sorma zahmetine girmeksizin bambaşka bir dünyanın üstünden geçiyordu.

Yoluna devam eden çelik kabarcık, havanın soluk bir leylak rengi olduğu varoşlarla sanayi bataklıklarının, gırtlağına kadar çöpe batmış ve iki yanında gecekonduların uzandığı tren raylarının yanından geçti. Sonunda gidecekleri yere vardılar. Kıyıya. Taşranın trajik bir acemilikle çabucak şehirleşmeye çalıştığı uç noktasına.

Bir alışveriş merkeziydi burası.

Yeraltındaki bir park alanına inerken hızlı bir bomba kontrolü için kaputunu ve bagaj kapağını, eteklerini sıyıran bir kız gibi kaldıran, ardından da arabalarla dolu bir bodrum katına doğru süzülen Mercedes'in yolcuları bir ölüm sessizliğine gömüldüler.

Işıl ışıl aydınlatılan çarşıya girince Saddam'la Zeynep'in yüzleri sevinç ve heyecanla aydınlandı; şu yeni ortamda ne kadar rahattılar. Üstanici dahil öbürleriyse görkemli bir kapıdan başka bir âleme adım atmış gibiydiler. Ziyaretin başlangıcında bir aksaklık oldu; yürüyen merdivende küçük bir sorun yaşandı. Encüm binmek istemedi. Onu ikna etmek için on beş dakika boyunca dil döküp cesaret vermeleri gerekti. Sonunda Tilo, İkinci Matmazel Cibin'i aldı, Saddam aynı basamakta yan yana durduğu Encüm'ün omzuna bir kolunu attı, Zeynep de bir üst basamakta yüzünü ona dönüp iki elini birden tuttu. Bu şekilde dört bir yanından destek alan Encüm, tehlikeli bir macera sporunda hayatını tehlike atıyormuş gibi sarsıla sarsıla, *Ai Hai!* diye gürleye gürleye merdiveni çıktı. Huşu ve hayranlık içinde gezen, mağaza vitrinlerindeki mankenlerle tezgâhtarları ayırt etmeye çalışan takımda kendine gelip soğukkanlılığını ilk kazanan Nimmo Gorakhpuri oldu. Şortlar ve mini etekler giyinmiş, güneş gözlüklerini makinelerle kuruttukları gür saçlarına doğru kaldırmış olarak kocaman alışveriş çantalarıyla dolaşan genç kadınları onaylayan bakışlarla süzdü.

"Görüyor musunuz, gençken ben de böyle olmak istiyordum işte. Gerçek bir modacı duyarlığı vardı ben-

de. Ama kimse beni anlamıyordu. Kendi zamanımızın çok ilerisindeydim."

Bir saat boyunca vitrin baktıktan ve hiçbir şey almadıktan sonra Nando diye bir yerde yemek yediler. Yemekleri esas olarak yağda kızartılmış iri tavuk porsiyonlarından ibaretti. Zeynep, Nimmo Gorakhpuri'ye göz kulak oldu, Saddam da Encüm'e, çünkü ikisi de daha önce hiç lokantaya gitmemişlerdi. Encüm yan masadaki dört kişilik bir aileyi –biri genç, öbürü daha yaşlı olan iki çifti– sahici bir şaşkınlıkla izliyordu. Ana kız oldukları her hallerinden belli iki kadın, baskılı kolsuz birer bluz ve pantolon giymiş, yüzlerini kalın bir makyaj tabakasıyla kaplamışlardı. Kızın herhalde nişanlısı olan genç adam dirseklerini masaya dayamış, mavi tişörtünün kısa kollarını zorlayan kendi –iri– pazılarına ikide bir hayran hayran bakıyordu. Bir tek yaşlıca olan adamın keyfi yerinde değil gibiydi. Arkasına saklandığı hayalî sütunun gerisinden etrafa hırsızlama bakıyordu. Aile her birkaç dakikada bir tüm sohbeti kesiyor, gülümsemelerini donduruyor ve menüyle, garsonla, gelen yemekle veya birbirleriyle "selfie" çekiyordu. Her "selfie"nin ardından da telefonlarını aralarında dolaştırıyorlardı. Restorandaki başka kimseyle ilgilenmiyorlardı.

Encüm'e gelince, hiç de matah bulmadığı tabağındaki yemekten çok onlarla ilgileniyordu. Saddam hesabı ödedikten sonra merasimli bir edayla çevresine bakındı:

"Sizi niye buralara kadar getirdiğimi merak ediyor olmalısınız."

Encüm, televizyondaki bir bilgi yarışmasına çıkmış gibi, "Bize Dünya'yı göstermek için?" diye tahmin yürüttü.

"Hayır. Sizi babamla tanıştırmak için. Babam burada öldü. Tam burada. Şimdi bu binanın olduğu yerde. Bundan önce burada buğday tarlalarıyla çevrili köyler vardı. Bir polis karakolu vardı... ve bir yol..."

Saddam babasına olanları anlatmaya koyuldu. Dulina Karakol Amiri Sehravat'ı öldürmeye nasıl yemin ettiğini ve bu fikirden sonra niye vazgeçtiğini açıkladı. Cep telefonu masada elden ele dolaştı ve Vilayet Tahsildarı'nın bungalovuna saçılan sığır leşlerinin video görüntüsünü herkes izledi.

"Babamın ruhu buralarda dolaşıyor; şu binanın içinde kapana kısılmış olmalı."

Herkes parlak ışıkların içinde kaybolmuş, alışveriş merkezinden bir çıkış yolu arayan köylü sepiciyi hayal etmeye çalıştı.

Encüm, "Burası onun mezarı," dedi.

Zeynep, "Hindular gömülmezler. Onların mezarı olmaz, *badi* anne," diye araya girdi.

Tilo, *Belki bütün dünya bir mezardır*, diye içinden geçirdi, ama bunu dillendirmedi. *Belki manken kılıklı alışverişçilerin hepsi artık var olmayan şeyleri almaya çalışan hayaletlerdir.*

"Bu doğru değil," dedi Encüm. "Babamı böyle bırakamayız. Ona münasip bir cenaze töreni düzenlemeliyiz."

Saddam, "Ona münasip bir cenaze töreni *düzenlendi*," dedi. "Naaşı köyümüzde yakıldı. Cenaze ateşini ben tutuşturdum."

Fakat Encüm ikna olmadı. Saddam'ın babası için, ruhunu huzura kavuşturmak için bundan fazlasını yapmak istiyordu. Uzun uzun tartıştıktan sonra dükkânların birinden onun adına –dergâhlarda insanların örtü almaları gibi– bir gömlek almayı, Saddam'la Zeynep'in çocukları büyürken dedelerinin varlığını hissedebilsinler diye o gömleği eski mezarlığa gömmeyi kararlaştırdılar.

Zeynep ansızın, "Ben bir Hindu duası biliyorum!" dedi. "*Abbacân*'ın[1] anısına okuyayım mı?"

1. Urducada baba için söylenen bir sevgi ifadesi. (Ç.N.)

Herkes öne doğru eğilip kulak kabarttı. Ve bir "fast-food" restoranında bir masada otururlarken Zeynep, müteveffa ve müstakbel kayınpederine bir sevgi ifadesi olarak Encüm'ün ona –bir çetenin saldırısına uğrarsa faydası olur diye– küçük bir kızken öğrettiği Gayatri Mantra'yı okumaya başladı.

om bhur bhuvah svah
tat savitur varenyam
bhargo devasya dhimahi
dhiyo yo nah prakodayat

Ey Tanrım, sen hayat verensin
Acıları ve üzüntüleri giderensin
Mutluluğu bağışlayansın
Ey kâinatı yaratan
Bize günahları yok eden yüce ışığı ver
Aklımızı doğru istikamete yönelt

Saddam Hüseyin'in babasına ikinci cenaze töreninin düzenleneceği sabah Tilo başka bir şey daha getirdi. Mecazi olarak değil, kelimenin gerçek anlamıyla. İçinde annesinin küllerinin olduğu küçük kabı çıkardı ve eski mezarlığa onun da gömülmesini arzu ettiğini açıkladı. Böylece o gün ikinci bir cenaze töreninin daha yapılması kararа bağlandı. Koçin'deki elektrikli bir krematoryumda yapılan naaş yakma işlemi geçerli kabul edilecekse, bu da Meryem İpe'nin ikinci cenaze merasimiydi. Mezarları Saddam Hüseyin kazdı. Birine Madras usulü ekose desenli bir gömleği defnettiler, öbürüne kül kabını. Kuralların zorlanmasına biraz bozulan İmam Ziyaüddin sonunda dua okumaya razı geldi. Encüm, Tilo'ya annesi için Hıris-

tiyanların duasını okumak isteyip istemediğini sordu. Tilo kilisenin annesini defnetmek istemediğini, o yüzden hangi duanın okunduğunun bir öneminin olmadığını açıkladı. Meryem İpe'nin mezarı başında dururken, ihtiyar kadının yoğun bakımdaki sanrılamaları sırasında müteaddit defalar yinelediği bir sözü hatırladı: *Etrafımı hadımlar mı sarmış? Bana mı öyle geliyor?*

Tilo o zamanlar annesinin gelişigüzel hakaretlerinden biri olarak görmüştü bunu. Oysa şimdi hatırlayınca tüyleri diken diken olmuştu. *Nasıl bildi?* Kül kabı mezara konup üstü toprakla örtülünce Tilo gözlerini kapattı ve annesinin en sevdiği sözlerden olan Shakespeare'in bir pasajını içinden geçirdi. Ve o an, zaten garip bir yer olan dünya daha da garipleşti:

Ve bugünden kıyamete kadar, adlarımızın anılmadığı
Tek bir Crispin Crispian Yortusu olmayacak.
Biz avucuz, bir avuç talihli silah kardeşiyiz;
Çünkü bugün benimle birlikte kanını dökecek herkes
Kardeşim olacak; soyu ne kadar mütavazı olursa olsun,
Bugün hepsine soyluluk kazandıracak;
Ve bugün İngiltere'de yataklarında yatan soylular,
Burada olmadıkları için kendilerine lanetler
yağdıracaklar
Ve Aziz Crispin Yortusundaki bir silah arkadaşımız
Konuşmaya başladığında erkekliklerinden
utanacaklar.[1]

Annesinin bu erkeksi, askersi ve savaşçı pasajı niye bu kadar sevdiğini hiç anlamamıştı Tilo. Fakat artık anlıyordu. Gözlerini açtığında ağladığını fark ederek dehşete düştü.

1. *Kral V. Henry*, IV. Perde, 3. Sahne. (Ç.N.)

Zeynep'le Saddam bir ay sonra evlendiler. Her kesimden misafir vardı: trafik ışıklarında yeni arkadaş oldukları dahil, Delhi'nin dört bir yanından Hicralar; çoğu moda tasarımı öğrencisi olan Zeynep'in arkadaşları; Üstanici'nin kimi öğrencileri ve onların velileri; Zakir Miyan'ın ailesi ve Saddam Hüseyin'in renkli meslek hayatından çöpçü, morg çalışanı, belediye kamyon şoförü, güvenlik görevlisi olan eski yoldaşları. Doktor Azad Bhartiya, D.D. Gupta ve Roşan Lâl tabii ki oradaydılar. Enver Bhai kadınlarıyla birlikte G.B. Caddesi'nden, İkinci Matmazel Cibin'in kurtarılmasında yıldız rolünü oynayan Güzel İşret de İndore'den geldiler. Tilo'yla Doktor Azad Bhartiya'nın arkadaşları olan ve babasının akciğer tümörünü toprağa çizen ufak tefek ayakkabı tamircisi kısa bir süreliğine uğradı. Yaşlı Dr. Bhagat da geldi; üstelik yine beyaz giyinmiş ve kol saatini bileğindeki ter bandının üstüne takmış olarak. Şarlatan Dr. Muhtar davet edilmedi. İkinci Matmazel Cibin kraliçeler gibi giydirilmişti. Başında bir taç, üstünde kabarık tüllü bir elbise, ayaklarında gıcırdayan pabuçlar vardı. Genç çifte yağdırılan hediyelerin en sevileni, Nimmo Gorakhpuri'nin onlara getirdiği keçiydi. Nimmo onu İran'dan özel olarak ithal etmişti.

Üstat Hamid ve öğrencileri şarkı okudular.

Herkes dans etti.

Düğünün ardından Encüm, Saddam'la Zeynep'i Hazret Sermed'e götürdü. Tilo, Saide ve İkinci Matmazel Cibin de onlara eşlik ettiler. Güzel koku ve muska satıcılarının, ziyaretçilerin ayakkabılarına nezaret eden görevlilerin, sakatların, dilencilerin ve bayram için semirtilen keçilerin önünden dergâha ulaştılar.

Cihanara Begüm'ün oğlu Afitab'ı Hazret Sermed'e getirip ondan kendisine oğul sevgisi aşılamasını istemesinin üstünden altmış yıl geçmişti. Encüm, üstündeki

sifli câdu'yu bertaraf etmek için bandikut faresini dergâha getireli on beş yıl olmuştu. İkinci Matmazel Cibin'in ilk ziyareti de bir yıldan uzun bir süre önceydi.

Cihanara Begüm'ün oğlu zamanla bir kız evladı, bandikut faresi de şimdi gelin olmuştu. Fakat onun dışında pek bir şey değişmemişti. Yerler kırmızı, duvarlar kırmızı, tavan kırmızıydı. Hazret Sermed'in kanı hâlâ yerli yerindeydi.

Takkesi arı poposu gibi çizgili minnacık bir adam yakaran bir edayla tespihini Sermed'e doğru uzatmıştı. Baskılı sari giyinmiş zayıf bir kadın, kafese kırmızı bir halka geçirdikten sonra bebeğinin alnını yere değdiriyordu. Aynısını Tilo da İkinci Matmazel Cibin'e yaptı, Matmazel Cibin'se bu oyuna bayılıp gerekenden çok daha fazlasını tekrar etti. Zeynep'le Saddam kafese birkaç halka tutturduktan sonra sim işlemeli kadifeden yeni bir örtüyü Hazret'in mezarı üstüne serdiler.

Encüm bir dua okuyup Sermed'den genç çifte şefaat etmesini istedi.

Ve Mutlak Mutluluğun Ermişi, Avunamayanların Velisi, Kararsızların Avuncu; İnananlar arasında bir Zındık ve Zındıklar arasında bir İnanan olan Sermed, şefaat dileğini kabul etti.

Üç hafta sonra eski mezarlıkta üçüncü cenaze töreni yapıldı.

Doktor Azad Bhartiya kendisine hitaben yazılmış bir mektupla bir sabah Cennet Pansiyon'a geldi. Adını açıklamayan bir kadın, elden verdiği mektubun Bastar Ormanı'ndan gönderildiğini söylemişti. Encüm orasının ne olduğunu da nerede olduğunu da bilmiyordu. Doktor

Azad ona Bastar'ı kısaca açıkladı; orada yaşayan Adivasi kabilelerinden, madencilik şirketlerinin onların topraklarına göz koyduğundan, bölgeyi şirketler için temizlemek isteyen güvenlik güçlerine karşı silahlı mücadele veren Maocu gerillalardan söz etti. Mektup küçük ve kargacık burgacık bir elyazısıyla İngilizce olarak kaleme alınmıştı. Üstünde tarih yoktu. Doktor Azad Bhartiya onu yazan kadının İkinci Matmazel Cibin'in gerçek annesi olduğunu söyledi.

Encüm, "Yırt şunu!" diye kükredi. "Önce bebeğini atıyor, sonra da gerçek annesi benim diye geri mi geliyor?" Saddam onu zapt edip mektuba hamle yapmasını önledi.

Doktor Azad Bhartiya, "Merak etme," dedi, "kadın kızını istemiyor."

Mektup uzundu ve sayfaların iki yüzünde de koca paragrafların üstü karalanmış, kâğıt kıtlığı varmış gibi cümleler birbirine girmişti. Sayfaların arasına çiçekler sıkıştırılmış ve mektup katlanınca da bunlar dağılmıştı. Doktor Azad Bhartiya mektubu yüksek sesle, satırları elinden geldiğince tercüme ederek okudu. Dinleyicileri Encüm, Tilo ve Saddam Hüseyin'den ibaretti. Ve okuma faslını kesintiye uğratmak için elinden geleni yapan İkinci Matmazel Cibin'den.

Sevgili Yoldaş, Azad Bhartiya Garu,

Size bunu yazıyorum, çünkü Cantar Mantar'da üç günüm boyunca sizi dikkatle gözlemledim. Çocuğumun şu an nerede olduğunu bilen biri varsa bu herhalde siz olabilirsiniz. Ben bir Telugu kadınıyım ve ne yazık ki Hintçe bilmiyorum. İngilizcem de iyi sayılmaz. Bunun için üzgünüm. Adım Revathy, Hindistan Komünist Partisi'nde (Maocu) tam zamanlı olarak çalışıyorum. Bu mektubu okuduğunuzda beni zaten öldürmüş olacaklar.

Buraya kadar öne doğru eğilmiş olarak pür dikkat dinleyen Encüm belirgin bir rahatlamayla arkasına yaslandı. Artık ilgisini yitirmiş gibiydi. Fakat Doktor Azad Bhartiya okumayı sürdürdükçe merakı tekrar canlanmaya ve dikkati dağılmadan dinlemeye başladı.

Yoldaşım Suguna, benim artık olmadığımı duyunca mektubu size ulaştıracağını biliyor. Biliyorsunuz, biz yasaklı bir yeraltı halkıyız, o yüzden takdir edersiniz ki, yeraltının da altından bir mektup olarak, bunun size güvenli bir mecradan ulaşması en az beş-altı hafta sürecek. Çocuğumu Delhi'de bıraktıktan sonra vicdanım hiç rahat değil. Ne uyku uyuyabiliyor ne dinlenebiliyorum. Onu istemiyorum. Ama sıkıntı çekmesini de istemiyorum. O yüzden, eğer nerede olduğunu biliyorsanız, size içtenlikle küçük bir hikâye anlatmak isterim. Gerisi sizin kararınız. Ona Udaya adını verdim. Telugu dilinde bu gündoğumu demek. Dandakaranya Ormanı'nda gün doğarken dünyaya geldiği için ona bu adı verdim. Udaya doğduğunda doğrusu ondan nefret ettim ve öldürmeyi düşündüm. Bana ait gibi gelmiyordu. Zaten bana ait değil. Burada yazdığımı okuyun, onun annesi olmadığımı siz göreceksiniz. Onun annesi Irmak, babası Orman. Burada size Udaya ile Revathy'nin hikâyesini anlatacağım. Ben, Andhra Pradeş eyaleti, Doğu Godavari vilayetinden Revathy. Ait olduğum Settibaliya kastı, "Geri Kalmış Kastlar"dan biri kabul ediliyor. Annemin adı İndumati. Ortaokul mezunu. Babamla on sekiz yaşındayken evlendi. Babam orduda çalışıyordu. Annemden çok büyüktü. Memleketine tatile geldiğinde anneme âşık olmuş, çünkü annem hem açık tenlidir hem de güzel. Sözden sonra ama nikâhtan önce babam cephaneliğe yakın sigara içtiği için askerî mahkeme onu görevden aldı. Sonra yaşamak için köyüne geldi, orası da Godavari Irmağı'nın öbür yanında, annemin köyünün tam karşısında. Onun ailesi de aynı kasttan, ama annemlerden daha zengin. Düğünde annemi tentenin altından çıkarıp

daha çok başlık parası istediler. Dedem borç bulmak için koşa koşa oradan ayrıldı. Ancak ondan sonra düğünün devam etmesine izin verdiler. Evlilikten hemen sonra babam sapkın ve sadist biri oldu. Annemden kısa elbiseler giyip balo dansları yapmasını istedi. Annem reddedince onu usturayla kesti, annem onu tatmin edemiyor diye yakındı. Birkaç ay sonra onu evine, babasının yanına gönderdi. Beş aylık hamileyken küçük dayım, annemi tekneyle babamın köyüne götürdü. Annemin üstünde çok kaliteli bir sari ve mücevherler, yanında iki gümüş tas içinde şekerlemeler ve kayınvalidesi için yirmi beş yeni sari vardı. Fakat babam evde yoktu. Babamın ailesi kapıyı açmak istemedi, açınca da dışarı çıkıp şekerleme kutularını tekmelediler. Annem çok utandı. Dönüş yolunda, ırmağın yarısını geçince takılarını çıkarıp suya atladı. O sırada ben karnında beş aylığım. Tekneci onu kurtarıp evine götürdü. Yani anne tarafından dedemin evinde dünyaya geldim. Hamileyken annemin karnı çok şişkindi. İkiz bekliyordu. Kendisi ve kocası gibi açık tenli. Fakat ben tek başıma doğdum. Siyah ve kilolu. Rengimi gören annem bayıldı ve iki gün kendine gelemedi. Ama ondan sonra beni hiç bırakmadı. Bütün köyün diline düştü. Babamın ailesi ne kadar kara olduğumu görmeye gelmiş. Kast ve renk onlar için önemliydi. Benim onlardan olmadığımı, bir Mala veya Madiga kızı olduğumu, Geri Kalmışlar'dan değil, Resmî Kastlar'dan[1] olduğumu söylediler. Dedemin evinde büyüdüm. Dedem hayvancılık yapıyordu. Komünistti. Evi saz damlıydı, ama içinde çok kitabı vardı. Yaşlanınca kör oldu dedem. Artık okuldaydım ve kitaplarını ona ben okuyordum. "Resimli Haftalık Dergi"yi, "Başarı Mecmuası"nı ve "Sovyet Bhumi Dergisi"ni okuyordum. *Küçük Kara Balık* öyküsünü de okurdum. Halk Yayınevi'nin bastığı birçok kitabımız vardı. Babam geceleri dedemin evine gelip anneme eziyet ederdi. Ondan

1. İngiliz idaresi döneminde kayda geçirilen, bugün hükümet koruması altındaki en aşağı kastlar. (Ç.N.)

nefret ettim. Geceleri bir yılan gibi evin etrafında gezinirdi. Annemi takip eder, ona işkence eder, onu kesip eve öyle gönderirdi. Sonra onu yine çağırır, annem yine ona giderdi. Bir süre annemi evine kabul etti ve köyünde birlikte yaşadılar. Annem yine hamile kaldı. Dedemin köyünde kadınlar ikinci çocuğun da siyah olması ve annemin sadakatinin ispatlanması için dua ettiler. Bunun için tapınakta otuz karatavuk kurban ettiler. Neyse ki erkek kardeşim de kara doğdu. Fakat sonra babam annemi evine geri gönderip başka bir kadınla evlendi. Avukat olup babamı ölene kadar demir parmaklıkların arkasına koymak istedim. Sonra komünist ve devrimci düşüncenin etkisine girdim. Komünist edebiyat okudum. Dedem bana devrim şarkıları öğretti ve onları beraber söyledik. Annemle ninem okul masraflarımı karşılamak için hindistancevizi çalıp satıyorlardı. Bana ufak tefek şeyler alıp şık kıyafetler giydiriyorlardı ve birçok oğlan benden hoşlanıyordu. Liseden sonra tıp fakültesinin sınavına hazırlanıp kazandım, ama harç paramız yoktu. O yüzden Varangal'daki devlet yüksek okuluna gittim. Hareket güçlüydü orada. Ormanın hem içinde hem dışındaydı. İlk yılımda Yoldaş Nirmalakka'yla Yoldaş Laxmi kadınlar yurduna gelip Düşman Sınıf ve ülkemizdeki yoksulluğun korkunç gidişatı hakkında biz kızlarla konuştu, beni bizzat kadroya aldılar. Daha üniversitedeyken parti içinde yarı zamanlı olarak çalıştım ve kuryelik yaptım. Ardından, varoş ve köylerde sınıf bilinci yaratmayı hedefleyen Mahila Sangham diye bir kadın örgütünde görev yaptım. Telangana eyaletinin her yerinde Parti'nin iletişim mecrası bizdik. Otobüslerle seyahat ettik, toplantılara kitapçıklar ve broşürler götürdük. Protestolarda şarkı söyleyip dans ettik. Marx'ı, Lenin'i ve Mao'yu okuduktan sonra Maoculuğu benimsedim.

O zamanlar büyük tehlike vardı. Kobra Özel Harekât Birlikleri, Tazı Özel Harekât Birlikleri, Andhra Pradeş Eyalet Polisi; bütün polisler her yeri tutmuştu. Yüzlerce Parti çalışanını sinek gibi öldürdüler. En çok da partili kadınlara düşmandılar.

Yoldaş Nirmalakka'yı öldürdüklerinde karnını yarıp bütün iç organlarını çıkardılar. Yoldaş Laxmi'yi öldürmekle kalmadılar, doğrayıp gözlerini oydular. Onun anısına büyük bir gösteri düzenlendi. Başka bir yoldaş olan Padmakka'yı yakaladıklarında bir daha yürüyemesin diye iki dizini birden kırdılar ve öyle dövdüler ki, böbreğine, karaciğerine, her yerine büyük zarar verdiler. O şimdi hapisten çıktı ve Amarula Bandhu Mithrula Sangathan'da çalışıyor. Bir partili öldürüldüğünde, ailesi yoksulsa ve onun naaşını almaya gidemiyorsa, o gidip cenazeyi getiriyor. Traktörle, minibüsle, neyle olursa olsun gidiyor ve cenazeyi aileye teslim edip bütün işlemleri onlar için o yapıyor. 2008'de ormandaki şartlar iyice ağırlaştı. Hükümet, Yeşil Av Operasyonu'nu başlattı. Halka karşı savaş açtı. Binlerce polis ve milis ormana girdi. Adivasi'leri öldürdü, köyleri yaktılar. Hiçbir Adivasi evinde veya köyünde kalamaz oldu. Geceleri ormanda uyudular, çünkü karanlıkta yüz, iki yüz, bazen beş yüz polis birden geliyordu. Her şeyi aldılar, yaktılar, çaldılar. Tavuk, keçi, para. Adivasi halkını ormandan çıkarıp yerine çelikten kasabalar kurmak ve madenler açmak istiyorlar. Binlerce insan hapiste. Yapılanları dışarıdan da okuyabilirsiniz. Ya da dergimiz olan "Halkın Yürüyüşü"ne bakın. Size sadece Udaya'dan söz edeceğim. Yeşil Av sırasında Parti, Halk Kurtuluş Gerilla Ordusu HKGO'ya katılma çağrısı yaptı. Ben de silahlı eğitim almak için iki kişiyle birlikte Bastar Ormanı'na gittim. Orada altı yıldan fazla bulundum. İçeride bana bazen Yoldaş Mâse diyorlar. Anlamı Kara Kız. Hoşuma gidiyor. Ama başka isimlerimiz de var; birbirilerimizin isimlerini de kullanıyoruz. HKGO'da olduğum halde Parti, eğitimli olduğum için beni dışarıdaki işlerde de görevlendiriyor. Bazen Varangal'a, Bhadraçalam'a veya Khammam'a gitmem gerekiyor. Köylerde ve kasabalarda aleyhimize çalışan birçok muhbir olduğundan bu son derece tehlikeli. Dışarıdan ormana döndüğüm bir keresinde, o yüzden Kudur köyünde yakalandım. Üstümde sari vardı, bir el çantam ve halhallarım, iki inci kolyem vardı. O hal-

de kavga edemezdim. Gözaltına alındığımı duyurmadılar. Beni bağlayıp kloroformla bayılttılar ve bilmediğim bir yere götürdüler. Uyandığımda karanlıktı. İki kapılı, iki pencereli bir odadaydım. Bir derslikti. Bir karatahta vardı, ama mobilya yoktu. Devlet okuluydu. Çıplaktım. Etrafımda altı polis vardı. Biri bıçakla tenimi kesiyordu. "Demek büyük bir kahraman olduğunu sanıyorsun, öyle mi?" diye sordu. Gözlerimi kapatırsam bana tokat atıyorlardı. İkisi ellerimi, ikisi ayaklarımı tutuyordu. "Sana Partin için bir hediye vermek istiyoruz." Yaktıkları sigaraları üstümde söndürdüler. "Sesiniz çok çıkıyor sizin! Şimdi sesini çıkar da olacakları gör!" Padmakka'yla Laxmi gibi öldürüleceğimi sandım, ama dediler ki, "Merak etme, Kara Kız, seni salacağız. Gidip sana ne yaptığımızı anlat. Onlara mermi, sıtma ilaçları, erzak, diş fırçası götürdüğünü biliyoruz. Partinize katılmaları için kaç masum kızı yoldan çıkardın? Herkesin aklını çeliyorsun. Şimdi git ve evlen. Evinde otur ve uslan. Ama ondan önce sana bir evlilik tecrübesi yaşatacağız." Beni yakmaya ve kesmeye devam ettiler. Ama ben hiç bağırmadım. "Neden çığlık atmıyorsun? Büyük liderleriniz gelip seni kurtaracaklar. Sizler bağırmaz mısınız?" Sonra adamlardan biri zorla ağzımı açtı ve bir başkası aletini ağzıma soktu. Nefes alamıyordum. Öleceğimi sandım. Yüzüme su çarpıp durdular. Hepsi bana defalarca tecavüz etti. Udaya'nın babası onlardan biri. Hangisi bilmiyorum. Bilincimi yitirmiştim. Tekrar uyandığımda her yerim kan içindeydi. Kapı açıktı. Dışarıda sigara içiyorlardı. Sari'mi fark ettim. Onu sessizce aldım. Arka kapı biraz aralıktı ve ileride bir çeltik tarlası görünüyordu. Beni koşarken gördüler ve önce peşime düştüler, ben yere düştüm, ama sonra, "Boş ver, bırakın gitsin," dediler. Ormanda birçok kadın benzer şeyler yaşıyor. Ben de bundan cesaret aldım. Tarlaların içinden koştum. Sadece ay ışığı vardı. Asfalt bir yola ulaştım. Oraya çıktım. Bir tek sari'm vardı. Ne gömlek ne iç etek. Bir şekilde sari'ye sarındım. Bir otobüs geldi. Bindim. Yalınayaktım. Üstüm başım kanıyordu. Yüzüm kabak gibiydi.

Defalarca ısırıldığım için dudaklarım kocaman şişmişti. Otobüs boştu. Muavin bir şey demedi. Bilet sormadı. Pencere yanına oturup kloroformdan yine uyuyakaldım. Khammam'da beni uyandırdılar, "Burası son durak," dediler. Otobüsten indim. Gerçekten Khammam olduğunu görünce sevindim, çünkü orada kliniği olan Dr. Govrinath diye birini çok iyi tanıyordum. Onun yanına gittim. Sarhoşlar gibi yürüyordum. Kapıyı çalınca karısı açtı, bir çığlık attı. Beni yatağına oturttu. Delirmiş gibi görünüyordum. Yüzümde, göğsümde, meme uçlarımda ve karnımda sigara söndürdükleri yerler kabarıp su toplamıştı. Kadının yatağı kan içinde kaldı. Dr. Govrinath gelip bana ilk müdahaleyi yaptı. Ben bu arada kloroform yüzünden hep uyukluyorum. Uyanıkken de hep ağlıyorum. Ormandaki yoldaşlarımın, Renu'nun, Damayanti'nin, Narmada Akka'nın yanına gitmek istiyorum. Dr. Govrinath beni on gün tuttu. Sonra içeriden biriyle temasa geçtik ve ardından ben ormana döndüm. On iki kilometre yürüdükten sonra bir HKGO mangası geldi, onun üstüne beş saat daha yürüdük ve Bölge Komitesi üyelerinin olduğu kampa ulaştık. Orada en üst düzey önder olan Yoldaş P. K. ne olduğunu sordu. O da artık öldü. Bir çatışma sırasında. Olanları anlattım, ama o kadar ağlıyordum ki adam hiçbir şey anlamadı. Başta Partili bir yoldaştan şikâyetçi olduğumu sandı. "Bu kadar saçma bir duygusallığın sebebini anlamıyorum," dedi. "Biz askeriz. Bana ağlamadan, yazılı bir rapor gibi anlat." Ben de ona istediği gibi rapor verdim. Yine de gözyaşlarım ben farkında olmadan akıyordu. Yaralarımı incelesinler diye kadın yoldaşlara gösterdim. Ondan sonra ne yapmamız gerekiyor diye iki gün oturup düşündüler. Sonra komite beni tekrar çağırdı ve dışarı çıkıp "Revathy Atyaçar Vedirekh – Revathy'nin Tecavüzünü Protesto Etme Komitesi" diye bir komite kurmam gerektiğini söylediler. Ondan başka, iki bin nüfusu ama sadece iki tulumbası olan bir varoş yerleşimiyle ilgili bir programın sorumluluğunu verdiler. O kadar hastaydım, ama insanları daha fazla su tulumbası için

seferber etmem bekleniyordu. İnanamadım. Başımın çaresine bakmam gerektiğini söylediler. Ama yürüyemiyordum ve dışarı çıkacak halim yoktu. Kanamam durmamıştı. Nöbet geçiriyordum. Yaralarım iltihaplanmıştı. Çıkamıyordum. Mangalarla yürüyemiyordum. Beni tekrar bir orman köyüne bıraktılar. Ancak üç ay sonra yürümeye başlayabildim. Ve hamileydim. Ama buna kafamı takmadım. HKGO'ya tekrar katıldım. Parti bunu öğrendiğinde bana yine ormandan çıkmam gerektiğini, HKGO'lu kadınların çocuk yapamayacaklarını söylediler. Ben de Udaya doğana kadar orman köyünde kaldım. Başta ondan çok nefret ettim. Bana o altı polisi, beni bıçaklarla kesip üstümde sigara söndürmelerini hatırlatıyordu. Onu öldürmeyi düşündüm. Silahımı kafasına dayadım, ama o kadar küçük ve şirindi ki, tetiği çekemedim. O sırada ormanın dışında, Halka Karşı Savaş aleyhinde büyük bir kampanya vardı. Delhi'den gelen büyük örgütler bir halk mahkemesi kurdu. Mağdur Adivasi'ler ulusal medyada konuşmaları için Delhi'ye çağrıldı. Parti bana, yerel avukat ve eylemcilerle birlikte onlara eşlik etmemi söyledi. Küçük bir çocuğumun olması iyi bir kılıftı. Telugu dilini çok iyi konuşuyor ve tüm gerçekleri biliyordum. Delhi'de iyi tercümanlar vardı. Mahkemenin ardından yerli mağdurlarla birlikte protesto için üç gün Cantar Mantar'da oturdum. Orada birçok iyi insanla tanıştım. Ama onlar gibi ormanın dışında yaşayamam.

Parti benim hem annem hem babam. Sık sık birçok yanlış yapıyor. Yanlış insanları öldürüyor. Kadınlar sadece devrimci oldukları için değil, evlerindeki acılara tahammül edemedikleri için de katılıyorlar. Parti erkeklerle kadınların eşit olduklarını söylüyor, ama sorunu hâlâ anlamıyor. Yoldaş Stalin ve Başkan Mao'nun birçok iyi şeyle beraber birçok kötü şey de yaptıklarını biliyorum. Ama ben Partimi bırakamam. Dışarıda yaşayamam. Cantar Mantar'da o kadar iyi insanı görünce Udaya'yı orada bırakma fikri aklıma geldi. Ben sizin gibi ve onlar gibi olamam. Açlık grevine çıkıp isteklerimi dile getiremem.

Ormanda polis her gün insanları yakıyor, öldürüyor, onların ırzına geçiyor. Dışarıda mücadeleyi verecek ve sesimizi duyuracak sizler varsınız. Ama burada sadece biziz. O yüzden, kalan hayatımı yaşayıp silahımla ölmek için Dandakaranya'ya döndüm.

Bunu okuduğunuz için teşekkür ederim, Yoldaş
Kızıl Selam! *Lâl Selâm!*
Revathy

Mektubun sonuna Encüm gayriihtiyari olarak, "Lâl Aleyküm Selâm," diye karşılık verdi. Önemli bir siyasi hareketin başlangıcı olabilirdi bu, ama kastettiği şey, bir duanın ardından "Âmin" demekten ibaretti, başka bir şey değil.

Dinleyenlerin her biri, artık hayatta olmayan şu meçhul ve uzak kadının hikâyesinde kendilerine ve kendi öykülerine, kendi Hindistan-Pakistan savaşlarına ait bir şeyler buldu. Ve İkinci Matmazel Cibin'in öz annesinden farklı olarak sevgiyle ve emniyetle büyüyebilmesi için, gür bir ormandaki ağaçlar gibi saflarını onun çevresinde sıklaştırdı, aşılmaz bir kale oluşturdular.

Fakat bunun öncesinde Mezarlık Karar Kurulu, ilk iş olarak, İkinci Matmazel Cibin'in mektuptan haberdar edilip edilmeyeceği konusunu ele aldı. Genel Sekreter Encüm'ün hiç tereddüdü yoktu. Kucağında oturan İkinci Matmazel Cibin burnuna asılıp neredeyse koparırken, "Annesini tabii ki bilecek. Ama babasını asla," dedi.

Revathy'yi hak ettiği bir törenle mezarlığa defnetme kararı aldılar. Naaşının yokluğunda, yazdığı mektup toprağa verilecekti. (Tilo onun fotokopisini çekecekti.) Encüm komünist cenazelerinde hangi merasimlerin uygulandığını öğrenmek istedi. (Bunu söylerken *Lâl Selâmi*

ifadesini kullanmayı ihmal etmedi.) Doktor Azad Bhartiya bildiği kadarıyla öyle bir merasim olmadığını söyleyince Encüm biraz sert konuştu. "Nasıl yani? Ölülerini duasız mı bırakıyorlar? Ne biçim insan bunlar?"

Doktor Azad Bhartiya ertesi gün kızıl bir bayrak bulup getirdi. Revathy'nin mektubu hava geçirmez bir kaba konup bayrağa sarıldı. Defin sırasında Doktor Azad, sıkılı yumruğuyla Kızıl Selam'ı verip Komünist Enternasyonal marşının Hintçesini okudu. İkinci Matmazel Cibin'in bakış açınıza göre birinci, ikinci veya üçüncü annesinin ikinci cenaze töreni böylece sonlandırıldı.

Karar Kurulu, İkinci Matmazel Cibin'in tam adının bundan böyle Matmazel Udaya Cibin olacağını açıkladı. Annesinin mezar kitabesine şu sade ifade yazıldı:

YOLDAŞ MÂSE REVATHY
Matmazel Udaya Cibin'in sevgili annesi
Lâl Selâm

Doktor Azad Bhartiya, –ışık huzmeleriyle birbirlerine bağlı– altı babayla üç anneyi bir yana bırakarak, Matmazel Udaya Cibin'e yumruğunu nasıl sıkacağını ve annesine son bir "*Lâl Selâm*" ile nasıl veda edeceğini göstermeye çalıştı.

Çocuk, "... al selam," diye guruldadı.

11

Ev Sahibi

Hâlâ buradayım. Tahmin etmişsinizdir şüphesiz. Şu rehabilitasyon merkezine hiç gitmedim. İlk geldiğimde başlayan içki cümbüşleri kesintilerle altı ay sürdü. Fakat artık ayığım; ya da *şimdilik* ayığım desem belki daha isabetli olur. Son içtiğimin üstünden bir yılı epey aşkın bir süre geçti. Ama artık çok geç. İşimi kaybettim. Çitra beni terk etti ve Rabia'yla Anya benimle konuşmuyorlar. Fakat tuhaflık bu ya, bunların hiçbiri beni sandığım gibi mutsuz etmedi. Yalnızlığımı sever oldum.

Son aylarda tam bir münzevi hayatı yaşadım. İçki cümbüşleri yerine okuma cümbüşlerine daldım. Bu evdeki her kâğıt parçasına; her dosyadaki her belgeye, her rapora, her mektuba, her video kaydına, her yapışkanlı sarı not kâğıdına ve her fotoğrafa bakmayı vazife edindim. Müptela kişilik özelliklerimi –bununla keskin bir suçluluk duygusuna ve faydasız bir pişmanlığa eşlik eden azmi kastediyorum– bu tasarıya da kattığım söylenebilir sanırım. Şu acayip arşivin tamamını elden geçirdikten sonra, röntgenciliğimi telafi etme umuduyla ona bir mantık, karmaşaya bir düzen getirmek istedim. Fakat belki bu da ihlalin daha ileri götürülmesinden başka bir şey değildir. Öyle ya da böyle, belge ve fotoğrafları tekrar dosyaladım ve kolilere doldurup bantladım ki, Tilo gel-

diğinde –o da geri gelirse– onları rahatça götürebilsin. Hatırlatma panolarını indirdim ve oradaki fotoğraflarla yapışkanlı not kâğıtlarını, Tilo'nun az bir zahmetle ve aynı sırayla tekrar asabileceği şekilde paketledim. Bir başka deyişle, buraya taşındım. Artık burada yaşıyorum, bu dairede. Gidecek başka bir yerim yok. Daha çok alt kattaki daireden aldığım kirayla geçiniyorum. Tilo da kirayı hesabıma yatırmaya devam ediyor, ama onu bir daha görecek olursam niyetim parayı ona iade etmek.

Röntgenciliğimin sonunda Keşmir hakkındaki düşüncelerimin değiştiğini itiraf etmeliyim. Bunu bu saatten sonra söylemek biraz bayağı kaçabilir ve kolaycılık gibi görünebilir, biliyorum; kulağa hayatı boyunca savaşıp emekliye ayrıldıktan sonra birdenbire nükleer karşıtı barışçı dindar kesilen generaller gibi geliyor olmalıyım. Onlarla aramdaki tek fark, benim yeni biçimlenen düşüncelerimi kendime saklıyor olacağım. Yine de kolay değil. İstesem ve elimdeki kartları doğru oynasam bunu ciddi bir müzakere sermayesine çevirebilirim. Şu ünlü tabirle, "konuşsam", siyasi bir fırtına koparabilirim; haberlerden Keşmir'in birkaç yıllık aldatıcı bir sükûnetten sonra yine patladığını görüyorum çünkü.

Anladığım kadarıyla güvenlik güçleri insanlara saldırmıyor artık. Durum tersine dönmüş görünüyor. İnsanlar –militanlar değil, sıradan insanlar– güvenlik güçlerine saldırıyorlar. Sokaklarda ellerine taş almış çocuklar silahlı askerlerin karşısına çıkıyor; sopa ve küreklerle donanmış köylüler dağ eteklerine yayılıp askerî kampları dağıtıyorlar. Askerlerin onlara ateş etmesi ve birkaçını öldürmesi gösterileri biraz daha şiddetlendirmekten başka bir işe yaramıyor. Milisler havalı silah kullanıyor ve onların saçmaları da insanları kör ediyor. Öldürmekten daha iyi sanırım; ama halkla ilişkiler anlamında değil. Dünya üst üste yığılmış cesetlerin görüntülerini kanıksasa da

yüzlerce dirinin kör olmasına farklı yaklaşıyor. Kabalığımı bağışlayın, ama bunun görsel cazibesini siz de hayal edebilirsiniz. Oysa bunun bile işe yaramadığı anlaşılıyor. Tek gözlerini kaybeden çocuklar öbürünü de tehlikeye atmak pahasına sokaklara dönüyorlar. Böyle bir öfkeye nasıl karşı koyarsınız?

Onları bir kez daha ezebileceğimizden –ve ezeceğimizden– şüphem yok. Fakat bütün bunlar nereye varacak? Savaşa mı? Nükleer savaşa mı? Sorunun daha gerçekçi cevabı bunlar sanırım. Her akşam haberlere bakıyorum ve her seferinde de sergilenen cahillik ve budalalığa hayret ediyorum. Ya hayatım boyunca bunun bir parçası olduğumu düşünmek? Gazetelere bir şeyler yazmamak için kendime ancak böyle engel oluyorum. Ama zaten yazamam; kovulmuş ayyaş bir vicdani retçi olarak benimle eğlenmelerine fırsat vermiş olurum. Ya da ona benzer bir şey işte.

Artık Musa'yı –öldüğünü sandığımız zaman ölmediği anlamında– biliyorum tabii. Bunca yıl aramızda dolaşmış ve kiracım da bunu başından beri biliyormuş. Tilo'nun buzluğa sakladığı şeyleri bulmam için uzun süren bir elektrik kesintisi yetti.

Dolayısıyla bir gece kapıda anahtar dönünce ve Musa içeri girip beni görünce, onun nasıl benden çok daha büyük bir dehşete kapıldığını ve benim bundan nasıl zevk aldığımı artık siz hayal edin. Karşılaşmamızın ilk dakikaları gayet huzursuzdu. Musa gidecek oldu, ama kalması ve hiç olmazsa bir fincan kahve içmesi için onu ikna edebildim. Onu görmek güzeldi. Birbirimizi son gördüğümüzde genç birer erkektik. Hatta aslına bakarsanız çocuktuk. Şimdi bende neredeyse saç kalmamıştı, o da kırlaşmıştı. Artık Teşkilat'ta olmadığımı söyleyince rahatladı. O geceyi ve ertesi günün büyük bir bölümünü beraber geçirdik. Çok konuştuk; sohbetimize dönüp baktı-

ğım zaman dilimi öyle hünerle çözmesi, doğrusu biraz kendime olan güvenimi sarsıyor. Makul bir ilginin ve mütecessis olmaktan çok gurur okşayıcı bir merakın birleşimiydi beni konuşturan. Belki de artık "düşman" olmadığıma onu temin etme kaygısından olacak, daha çok ben konuştum. Teşkilat'ın işleyişini yakından biliyor gibi görünmesi beni şaşırttı doğrusu. Bazı yetkililerden arkadaşıymış gibi söz etti. Bir meslektaşla fikir alışverişi yapar gibi hissettim. Fakat sohbetimiz aynı zamanda öyle soğukkanlılıkla, hatta neredeyse kayıtsızca, dedikoduya yaklaşan gelişigüzel bir gevezelikle sürmüştü ki, ancak o gittikten sonra anladım olanları. Siyaset konuştuğumuzu söyleyemem. Tilo hakkında da konuşmadık. Mutfakta olan malzemelerle bana yemek yapmayı önerdi. Tabii asıl istediğinin dondurucuya göz atmak olduğunu anladım. Orada da koyun etinin iyisinden bir kilo vardı, o kadar. Ona, sayısız pasaportu ve kişisel eşyaları dahil, dairedeki her şeyi paketlediğimi ve Tilo istediği an götürülmeye hazır hale getirdiğimi söyledim.

Keşmir konusunun çevresinde dolaştık durduk, ama ancak soyut yollardan.

Mutfaktayken ona, "Aslında sanırım haklısın," dedim. "Haklısın, ama hiçbir zaman kazanamayacaksınız."

İçinden rogan coş'un olağanüstü rayihası yükselen tencereyi karıştırarak, "Ben tam tersini düşünüyorum," dedi. "Belki yanılıyoruz, ama bu zaten kazandığımız gerçeğini değiştirmez."

Konunun üstüne gitmedim. Hindistan hükümetinin o küçük toprak parçasını bırakmamak için daha neler yapabileceği hakkında Musa'nın bir fikri olduğunu sanmıyorum. 1990'lardaki kan banyosunu çocuk oyunu gibi gösterecek bir vahşet yaşanabilirdi. Öte yandan, belki de Keşmir'lilerin kendilerini feda etmeye ne kadar hazır oldukları, olabilecekleri konusunda ben de yanılıyor ola-

bilirdim. Her halükârda, şartlar hiç olmadığı kadar ağırlaşabilirdi. Ya da belki "kazanma"ya yüklediğimiz anlamlar farklıydı.

Yemek nefisti. Musa mütevazı ama başarılı bir aşçıydı. Naga'yı sordu. "Son zamanlarda televizyonda hiç görmedim. İyi mi?"

Garipliğe bakın ki, bir münzevi olarak yeni hayatımda arada bir gördüğüm yegâne insan Naga. Gazeteden istifa ettikten sonra hiç görmediğim kadar mutlu. Kaderin bir cilvesi olarak, Tilo'nun hayatlarımızdan ve dünyamızdan kesin ve temelli bir şekilde çıkmasıyla ikimiz de özgürleştik; belki ondan. Musa'ya, Naga'yla birlikte nostaljik müzik üstüne bir radyo veya podcast kanalı kurmayı düşündüğümüzü anlattım. Naga Batı müziği, rock'n'roll, blues ve caza, ben de dünya müziğine odaklanacaktım. Afgan, İran ve Suriye halk müziğine ait ilginç, hatta bence mükemmel bir koleksiyon var elimde. Gerçi bunu söylemek kendimi sığ ve basit hissettirdi. Fakat Musa içten bir alaka gösterdi ve birlikte müzik üstüne tatlı bir sohbet yaptık.

Ertesi sabah Musa çarşıdan küçük bir minibüs ayarladı ve iki adam gelip kolilerle Tilo'nun kalan eşyalarını araca yüklediler. Anlaşılan Musa, Tilo'nun yerini biliyordu, ama ne o söyledi ne ben sordum. Yine de ayrılmadan önce ona sormam gereken bir soru vardı, otuz yıl daha geçmeden önce mutlaka öğrenmem gereken bir şey. Öğrenemesem hayatımın kalanında beni huzursuz edecek bir şey. Sormam gerekiyordu. Ve bunu yapmanın dolaylı bir yolu yoktu. Kolay olmasa da sonunda ağzımdan baklayı çıkardım.

"Amrik Singh'i sen mi öldürdün?"

"Hayır." Yeşil çay rengi gözlerle bana baktı. "Ben öldürmedim."

Bir süre hiçbir şey demedi, ama bakışından beni tarttığını, daha fazla konuşup konuşmaması gerektiğini

düşündüğünü anlayabiliyordum. Sığınma başvurularını ve Musa'nın sahte pasaportlarından birindeki isimle aynı olan ABD uçağına biniş kartlarını gördüğümü söyledim. Clovis'teki bir araç kiralama şirketine ait bir faturaya rastladığımı. Üstelik tarihler de uyuşuyordu; dolayısıyla Musa'nın bu işlerle bir şekilde bir ilgisi olmalıydı, ama ne, onu bilmiyordum.

"Sadece merak ediyorum," dedim. "Senin yapmış olman önemli değil. Adam ölmeyi hak ediyordu."

"Ben öldürmedim. O kendini öldürdü. Ama onu da biz sağladık."

Bunun ne anlama geldiği hakkında hiçbir fikrim yoktu.

"ABD'ye onu aramaya gitmedim. Bir iş için zaten oradayken karısına saldırdığıyla ilgili gazetelerde haberler çıktı. İkamet adresi ifşa oldu. Onu yıllardır arıyordum. Onunla bitmemiş bir işim vardı. Birçoğumuzun vardı. Ben de Clovis'e gittim, biraz soruşturma yaptım ve sonunda onu kamyonetini bakıma götürdüğü bir oto yıkamacı ve tamircisinde buldum. Calib Kadri ve birçok başka kişinin katili olarak bildiğimiz caniden bambaşka biri olmuştu. Keşmir'de işlerini yürüttüğü dokunulmazlık altyapısından mahrumdu. Korkmuş ve çökmüştü. Acınacak haldeydi. Benden bir zarar gelmeyeceğine onu temin ettim; sadece yaptıklarını unutmasına müsaade etmeyeceğimizi söylemek için geldiğimi açıkladım."

Musa'yla bu konuşmayı sokakta yapıyorduk. Onu uğurlamak için aşağıya inmiştim.

"Aynı haberi başka Keşmir'liler de okumuştu. Keşmir Kasabı'nın şimdi nasıl yaşadığını merak edip Clovis'e geliyorlardı... kimisi gazeteci, kimisi yazar, fotoğrafçı, avukat... kimisi de sıradan insanlar. İşyerine, evine uğradılar, markette, sokakta, çocuklarının okulunda karşısına çıktılar. Her gün. Başını kaldırıp bize bakmak zorunda kaldı.

Hatırlamak zorunda kaldı. Onu delirtmiş olmalı. Ve sonunda onu yok oluşa sürükledi. İşte, sorunun cevabı... onu ben öldürmedim."

Okul kapısındaki bebeğe felç aşısı yapan azman hemşire resminin önünde Musa'nın bana söylediği son söz, nasıl desem, kanıma sanki buz zerk etti. Ve bunu havadan sudan konuşur gibi dost canlısı, neredeyse mutlu bir gülümseyişle, şaka yapan bir edayla söylemesi, sözlerinin etkisini daha da güçlendirmişti.

"Bir gün Keşmir de aynı şeyi Hindistan'a yapacak; ona kendini imha ettirecek. O gün geldiğinde belki hepimizi, her birimizi havalı silahlarla kör etmiş olacaksınız. Ama öyle de olsa, bize yaptıklarınızı görecek gözleriniz olacak. Siz bizi imha etmiyorsunuz. Bizi inşa ediyorsunuz. İmha ettiğiniz biri varsa, o da kendinizsiniz. Hüda Hafız, Garson *bhai*[1]."

Bu sözlerle ayrıldı. Onu bir daha hiç görmedim.

Ya haklıysa? Koca ülkelerin bir gecede resmen darmadağın olduğunu gördük. Ya sırada biz varsak? Bunun düşüncesi bile beni tarifsiz bir üzüntüye gark ediyor.

Şu küçük arka sokak bir ölçü olacaksa eğer, çözülme belki de başlamış demektir. Her şey ansızın sessizliğe gömüldü. Tüm inşaatlar durdu. İşçiler sırra kadem bastı. Fahişeler, eşcinseller ve havalı kıyafetleriyle köpekler nerede? Onları özlüyorum. Hepsi bu kadar çabuk nasıl kayboldu?

Eski zamanlara özlem duyan ihtiyar bir budala gibi burada böyle dikilmemeliyim.

Her şey yoluna girecektir. Girmeli.

İçeri döner ve artık evde olmayan kolilerdeki hayaletlerin, onların öykülerinin ilelebet dolaşacağı boş dai-

1. (Hintçe) Kardeş. (Ç.N.)

reme çıkarken şehvetli dolgun kiracım Ankita'ya görünmemeyi başarıyorum.

Hayaletler, onların öyküleri ve kendi zayıf, tereddütlü tarzımca da olsa sevmekten hiçbir zaman vazgeçmeyeceğim kadının yokluğuyla dolu olan daireme.

Ne olacak şu halim? Ben de küçük bir Amrik Singh sayılırım: yaşlanmış, şişirilmiş, ürkmüş ve Musa'nın "dokunulmazlık altyapısı" diye güzelce özetlediği, hayatım boyunca içinde yaşayıp görev yaptığım şeyden mahrum olarak. Yoksa ben de mi kendimi imha ediyorum?

Müzik beni kurtarmazsa, belki.

Naga'yla görüşmeliyim. Şu podcast fikri üstünde çalışmalıyım.

Ama önce bir içkiye ihtiyacım var.

12

Guih Kyom

Musa'nın Cennet Pansiyon'daki üçüncü gecesiydi. Birkaç gün önce bir teslimatçı gibi, koli dolu bir minibüsle gelmişti. Üstanici'nin onu gördüğünde yüzünün aydınlandığını fark eden herkes ne kadar sevindi. Koliler, Ehlem Bacı'yla paylaşılan alanı fazla daraltmasın diye Tilo'nun odasında duvara dayalı olarak üst üste kondu. Tilo, Cennet Pansiyon'daki herkesi bildiği kadarıyla Musa'ya anlattı. Yatağında yan yana yattıkları son gecelerinde ona Urducadaki hünerini gösterdi. Doktor Azad Bhartiya'dan öğrendiği bir şiiri defterlerinden birine not etmişti:

Mar gayî bülbül kafes meyn
Ke gayî seyyâd si
Apni sunehri gând meyn
Tu thuns li fasl-el-bahar[1]

Musa, "Kulağa bir intihar bombacısının marşı gibi geliyor," dedi.

Tilo ona –*mezkûr* gecenin, ilgili gecenin, bahsi geçen gecenin, bundan böyle "gece" olarak anılacak olan gece-

1. Kafesinde öldü bülbül, sahibi / İçin arkasında bırakarak şu sözleri / Alıp lütfen bahar hasadını / Yaldızlı götünden sok içeri. (Ç.N.)

nin ertesi sabahı– Doktor Azad Bhartiya'yı ve polis onu Cantar Mantar'da sorguya çektiğinde onlara cevap olarak bu şiiri okuduğunu anlattı.

"Ben öldüğümde," dedi gülerek, "mezar taşımda bunların yazmasını istiyorum."

Ehlem Bacı mezarında ters dönerken birkaç küfür homurdandı.

Musa'nın gözü Tilo'nun şiiri karaladığı sayfanın karşısındaki sayfaya ilişti.

Şöyle yazıyordu:

Paramparça bir öyküyü
nasıl
anlatırsın?

Yavaş yavaş
herkesle hemhal olarak.

Hayır.
Yavaş yavaş her şeyle hemhal olarak

Musa, işte düşünmeye değer bir konu, diye içinden geçirdi.

Yılların aşkına, tuhaflığına zamanla büyük değer vermeye başladığı kadına yüzünü dönerek onu bağrına bastı.

Tilo'nun yeni evi bir şekilde ona Mümtaz Efzal Malik'in hikâyesini hatırlatıyordu; Amrik Singh öldürdükten sonra naaşı bir tarlada bulunan, yumruk halinde sıkılmış parmaklarındaki toprağın içinden hardal çiçekleri büyüyen genç taksicinin hikâyesini. O hikâyeyi, belki umut ve kederi bu kadar iç içe geçmiş bir şekilde anlattığı için, hiç unutamamıştı Musa.

Ertesi sabah Keşmir'e gidecek, eski bir savaşın yeni, ama bu sefer onun için dönüşü olmayan safhasına katıla-

caktı. Arzu ettiği şekilde, *Asal but*'ları ayağında ölecekti. Arzu ettiği şekilde, isimsiz bir mezarda yüzü olmayan bir adam olarak gömülecekti. Yerini alacak genç erkekler daha katı, daha dar görüşlü ve daha amansız olacaklardı. Savaştan başka bir şey bilmeyen bir kuşağın üyeleri oldukları için girdikleri mücadeleyi kazanma ihtimalleri daha yüksek olacaktı.

Tilo'nun Hatice'den aldığı mesajda genç ve gülümseyen Musa'yla Gul-kak'ın fotoğrafı olacaktı. Fotoğrafın arkasına Hatice, *Komutanlar Gulriz ve Gulriz artık birlikteler* diye yazacaktı. Tilo, Musa'nın vefatına çok üzülecek, ama üzüntüsü onu yıkmayacak, çünkü sevdiğine düzenli olarak yazabilecek ve mezarlıktaki yaralı meleklerin ona –yasadışı olarak– açık tuttukları kapı aralığından onu sık sık ziyaret edebilecekti.

O meleklerin kanatları tavuk kümesi gibi kokmuyordu.

Birlikte geçirdikleri son gece Tilo'yla Musa yeni tanışmışlar gibi kolları birbirlerine sarılı olarak uyudular.

Encüm o gece huzursuzdu, uyuyamadı; mezarlıkta gezinerek mülkünü teftiş etti. Bombay İpeği'nin kabri başında bir an durup dua etti ve beline tünemiş olan Matmazel Udaya Cibin'e, onu Çitli Kabir'deki satıcıdan halhal alırken nasıl gördüğünü ve Gali Dakotan'a kadar onu nasıl takip ettiğini anlattı. Begüm Renata Mümtaz Madam'ın mezarına Roşan Lâl'in bıraktığı çiçeklerden bir tanesini eğilip aldı ve Yoldaş Mâse'nin yattığı yere bıraktı. Yeniden dağıtım namına yaptığı şu küçük jest kendini çok daha iyi hissetmesini sağlamıştı. Memnuniyet ve muvaffakiyet duygusuyla dönüp Cennet Pansiyon'a baktı. Derken ani bir kararla, çevresine ve şehir ışıklarına alışsın diye Matmazel Udaya Cibin'i kısa bir gece turuna çıkardı.

Morgun yanından ve otoparkın içinden geçerek anacaddeye çıktı. O saatte fazla trafik yoktu. Güvende olmak için her ihtimale karşı yine de kaldırımdan, park halindeki bisikletli çekçeklerin ve uyuyan insanların arasından ayrılmadılar. Sakalında bir parça dikenli tel olan çıplak, zayıf bir adamın yanından geçtiler. Adam selam verir gibi elini kaldırdı, sonra işe geç kalmış gibi alelacele uzaklaştı. Matmazel Udaya Cibin, "Anne, çiii-çiii!" deyince Encüm onu bir sokak lambasının altına oturttu. Çocuk gözlerini annesine dikerek işedikten sonra donunu topladı ve hayret dolu gözlerle, az önce bıraktığı birikintide yansıyan gece göğüne, yıldızlara ve bin yıllık şehre bakakaldı. Encüm onu öperek kaldırdı ve eve geri götürdü.

Döndüklerinde bütün ışıklar sönmüştü ve herkes uykudaydı. Herkes derken, bokböceği Guih Kyom dışında herkes. Guih Kyom sonuna kadar uyanık olarak görevi başında, gök düşecek olursa dünyayı kurtarmak için sırtüstü yatmış, ayaklarını çırpıyordu. Fakat bir yandan da her şeyin eninde sonunda yoluna gireceğini biliyordu. Yoluna girecekti, çünkü girmek zorundaydı.

Çünkü Matmazel Cibin, Matmazel Udaya Cibin gelmişti.

Teşekkür

Bu kitabı yazdığım uzun yıllar içinde, aşağıda isimlerini verdiğim insanların sevgi ve dostluklarından, üstünde düşündüğüm, uyuduğum, düş gördüğüm, kaçtığım ve uçtuğum bir halı dokudum. Bu vesileyle onlara teşekkür ediyorum:

Başlamama yardım eden ve bitirmemi bekleyen John Berger.

Mayank Austen Sufi ve Aycaz Hüseyin. Onlar nedenini biliyorlar. Söylememe gerek yok.

Perveyz Buhari. Aynısı onun için de geçerli.

İşimi bozan sevgili delifişek Şohini Goş.

Müzik, ahlaksız şiir ve zambakla dolu evi için Cavid Nakvi.

Bana herhangi iki müzik notası arasında hava dalışı, su dalışı ve yelken kanat yapılabileceğini gösteren Üstat Hamid.

Bir zamanlar beraber dolaştığımız ve bir fikrin ateşlenmesine vesile olan Dayanita Singh.

Mina Çarşısı'nda saatlerce boş boş lafladığımız Munni ve Şigori.

Bana Şahcihanabad'da evlerini açan Jinjanvi'ler: Sabiha ve Nasir'ül-Hasan, Şahine ve Münir'ül-Hasan.

Bana kazandırdıkları anlayışla bu kitabın temellerinde yer alan Tarun Bhartiya, Praşant Bhuşan, Muhammed Cüneyd, Arif Ayaz Parray, Hürrem Perviz, Perviz İmroze, Arcun Raina, Citendra Yadav, Aşvin Desai, G.N. Saibaba, Rona Wilson, Nandini Oza, Şripad Dharmadhikary, Himanşu Thakker, Nikhil De Anand, Dionne Bunsa, Çittarupa Palit, Saba Nakvi ve Peder Sunil Serdar.

Birlikte yaptığımız yolculuk ve daha birçok şey için Savitri ve Ravikumar.

J.J. Heck. Ama o da burada bir yerde.

Beni –şimdiye kadar– hapis dışında tutmayı başaran Rebecca John, Çander Uday Singh, Cevahar Raca, Rişabh Sançeti, Harş Bora, Mr. Deşpande ve Akşaya Sudame.

Mutlak Mutluluk Dünya Elçileri Susanna Lea ve Lisette Verhagen. Ana üssü kadınlarla şenlendiren Heather Godwin ve Philippa Sitters.

Muhteşem kitap tasarımcısı David Eldridge. Yirmi yıl arayla iki kitap.

Sayfalara kusursuz halini veren Iris Weinstein.

Ellie Smith, Sarah Coward ve Arpita Basu, George Wen, Benjamin Hamilton, Maria Massey ve Jennifer Kurdy'a. Sıkı okuyucular, canavar editörler ve denizaşırı virgül savaşçılarının şanlı kahramanları.

Müsveddelerimin ısrarla ilk okuyucusu olan Pankaj Mişra.

Robin Dresser ve Simon Prosser. Hayallerimin editörleri.

Bana güzel yemekler yediren güzel yayıncılarım Sonny Mehta ve Meru Gokhale ile Hans Jürgen Balmes, Antoine Gallimard, Luigi Brioschi, Jorge Herralde, Dorotea Bromberg ve şahsen tanışmadığım tüm öbür yayıncılar.

Zor zamanlarda devam etmemi sağlayan Suman Parihar, Muhammed Sumon, Krişna Bhoat ve Aşok Kumar.

Londra'nın en iyi taksicisi, sevgili dostum ve cep telefonu mütehassısı Suzie.

Bana günlük ter, sağduyu ve kahkaha dozumu veren Krişnan Tevari, Şarmila Mitra ve Dipa Verma.

Güney Afrika Özgürlük Bildirgesi'ni kaleme alanlardan dünya tatlısı John Cusack.

Eve Ensler ve Bindia Thapar. Canlarım.

Annem, eşsiz insan, Mary Roy.

Benim gibi hayatta kalmayı başaran kardeşim LKC ve yengem Mary.

Golak. Kadim dostum.

Her dem yanımda olan Mithva ve Pia.

David Godwin. Uçan menajer. Büyük adam. Vazgeçilmez adam.

Kaya gibi yoldaş, menajer, yayıncı Anthony Arnove.
Fahri çınar, yılların yâreni Pradip Krişen.
Sancay Kak. Mağaram.
Ve
Kirli Cân Begüm ile Maati K. Lâl. Yaratıklar.

Özel teşekkür:
Kurtçuk profesörün kurtçuk öğrencilerine yüksek sesle okuduğu pasaj, John Gray'in *Saman Köpekler* adlı eserinden uyarlandı;
"Işığa karanlık, karanlığa ışık" şarkı sözleri, Ionna Gika'nın "Gone" isimli parçasından,
Dünya ki mehfilon se ukta gaye hûn ya Rab dizeleri, Allame İkbal'in şiirinden;
Arife Yesvi'nin mezar taşındaki beyit, Ahmed Faraz'dan alındı.

İzinler:
Nâzım Hikmet'ten alıntı –Randy Blasing ve Mutlu Konuk (© 1994) çevirisi– için yayıncı Persea Books Inc.den (New York) izin alındı.

Pablo Neruda'dan alıntı –William O'Daly (© 1974, 1991, 2001) çevirisi– için Copper Canyon Press adına The Permissions Company Inc.den izin alındı.

Ağa Şahid Ali'den alıntı için W.W.Norton&Company Inc. den izin alındı.

Jean Genet'den (© 1943, 1951, 1964, 1973) alıntı –Benard Frechtman (© 1943. 1951, 1964, 1973) çevirisi– için Faber&Faber Ltd.den izin alındı.

"No Good Man" şarkısı için (© 1944 Universal Music Corp. 1945 Sammy Gallop Music Company) WB Music Corp. tan alındı.

Gitti kardeşim... şarkısı için (© UPG Music Publishing) Music Sales Ltd.den izin alındı.

James Baldwin'den (Penguin Classics baskısı) alıntı için Baldwin Vakfı'ndan izin alındı.

Leonard Cohen şarkısı için (© Sony/ATV Songs LLC, 1996) Chryssalis Songs Limited'den izin alındı.

Osip Mandelstam'dan alıntı –James Greene (© 1989, 1991) çevirisi– için Angel Books'tan izin alındı.

Nadezhda Mandelstam'dan alıntı –Max Hayward çevirisi– için The Random House Group Ltd. ©Atheneum Publishers, 1970'ten izin alındı.

Küçük Şeylerin Tanrısı'nın dünyaca ünlü yazarı Arundhati Roy *Mutlak Mutluluk Bakanlığı*'nda geride kalan, yaşadıkları dünya tarafından paramparça edilen ama sevgi ve umutla yeniden bir araya gelen ve her ne olursa olsun asla pes etmeyen insanlardan oluşan bir koro eşliğinde bizi Hindistan'ın uçsuz bucaksız dünyasına doğru uzun bir yolculuğa çıkarıyor. Bir yandan Eski Delhi'nin kalabalık mahallelerinden yeni filizlenmeye başlayan metropollere, Keşmir Vadisi'nden Orta Hindistan ormanlarına uzanıyor, bir yandan da gözyaşlarıyla kahkahalar arasında kaderleri iç içe geçen, kırılganlıklarına rağmen mutluluğu aramaktan vazgeçmeyen kahramanların hikâyelerine tanıklık ediyoruz.

Arundhati Roy'un sanatını her sayfada gözler önüne serdiği bu büyüleyici romanı, acı dolu bir duygu hikâyesi ve aynı zamanda canlı bir protesto.

Parçalanmış bir hikâye nasıl anlatılır?

Yavaş yavaş hikâyedeki herkese,

Hayır,

hikâyedeki her şeye dönüştürerek.

#hintedebiyatı #savaş #yabancılaşma #kader
#aşk #umut #çarpışanhayatlar #yenidenbaşlamak

can

canyayinlari.com | f | | X canyayinlari

roman

ISBN: 978-975-07-3505-9

9 789750 735059